Inspraakbundel

Zienswijzen op Ontwerpinstemmingsbesluit ‘WINNINGSPLAN GRONINGENVELD 2018-2019’

Inspraakpunt Bureau Energieprojecten
Postbus 248
2250 AE VOORSCHOTEN
www.bureau-energieprojecten.nl

INHOUDSOPGAVE

WOORD VOORAF…… 3

KENNISGEVING…….. 4

MONDELINGE, SCHRIFTELIJKE EN DIGITALE ZIENSWIJZEN :

OPZOEKTABEL

REGISTRATIENUMMER VERSUS REACTIE- EN ZIENSWIJZENUMMER…… 6

ALFABETISCH OVERZICHT ORGANISATIES ZIENSWIJZEN……..9

ZIENSWIJZENUMMER 1 TOT EN MET 85…… 10

Oktober 2018

Woord vooraf

Van vrijdag 24 augustus 2018 tot en met donderdag 4 oktober 2018 lag het ontwerpinstemmingsbesluit ter inzage voor het 'WINNINGSPLAN GRONINGENVELD 2018-2019'. Een ieder kon naar aanleiding van het ontwerpinstemmingsbesluit een zienswijze inbrengen.

Waarom dit instemmingsbesluit?
De Afdeling bestuursrecht van de Raad van State heeft op 15 november 2017 de instemming met het winningsplan van NAM vernietigd vanwege motiveringsgebreken. Daarbij heeft de Afdeling bepaald dat vóór 15 november 2018 een nieuw besluit moet worden genomen. Met dit instemmingsbesluit wordt invulling gegeven aan de uitspraak van de Raad van State.

Wat gaat er gebeuren?
De gaswinning uit het Groningenveld wordt in de komende jaren volledig beëindigd. Alleen door het wegnemen van de oorzaak van het aardbevingsrisico kunnen de veiligheid en de veiligheidsbeleving in Groningen op afzienbare termijn worden gegarandeerd. Het kabinet neemt daarom maatregelen om de gaswinning zo snel mogelijk geheel af te bouwen. Uiterlijk per oktober 2022, maar mogelijk al een jaar eerder, daalt de gaswinning tot onder het niveau van 12 miljard Nm3. De inzet van Groningen wordt het sluitstuk in de vraag naar laagcalorisch gas. Daarvoor is een aanpassing van de Gaswet en Mijnbouwwet noodzakelijk. Totdat deze nieuwe wet is gerealiseerd, geldt de oude Gaswet, waar dit instemmingsbesluit een onderdeel van is. Nieuw is dat al bij dit instemmingsbesluit al geldt dat de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) wordt opgedragen niet meer te winnen dan wat nodig is voor leveringszekerheid.

Welke procedure wordt gevolgd?
Op grond van artikel 34, derde lid van de Mijnbouwwet en de Algemene wet bestuursrecht doorloopt de Minister van Economische Zaken en Klimaat voor dit besluit de uniforme openbare voorbereidings-procedure.

Inloopspreekuren
Er zijn begin september inloopspreekuren georganiseerd, waar medewerkers van de verschillende betrokken overheden aanwezig om vragen te beantwoorden. De inloopspreekuren vonden plaats in diverse gemeenten. Het overzicht van de locaties en data kon men vinden op www.bureau-energieprojecten.nl.

Zienswijzen
Op het ontwerpinstemmingsbesluit zijn binnen de inspraaktermijn in totaal 97 zienswijzen binnengekomen (waarvan 65 uniek) en 22 reacties van overheden. De zienswijzen zijn integraal opgenomen in deze bundel. De reacties zijn apart gebundeld. U kunt deze inspraakbundel (evenals de reactiebundel) downloaden van www.bureau-energieprojecten.nl.

Registratie en verwerking
De ontvangen zienswijzen zijn geregistreerd. Aan de indieners is een ontvangstbevestiging gezonden met daarin een registratienummer. Met de opzoektabel op pagina 6 kan bij het ontvangen registratienummer het bijbehorende zienswijzenummer worden opgezocht.

Verdere procedure
Bij de besluiten wordt aangegeven of en hoe met de zienswijzen en reacties rekening is gehouden. Het moment waarop de terinzagelegging plaatsvindt wordt te zijner tijd aangekondigd in onder andere lokale huis-aan-huis bladen en op www.bureau-energieprojecten.nl.
Een belanghebbende die op het ontwerp van een besluit een zienswijze heeft ingebracht, kan later tegen dat besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

STAATSCOURANT
Officiële uitgave van het Koninkrijk der Nederlanden sinds 1814.
Nr. 47914
23 augustus 2018

Kennisgeving ontwerpinstemmingsbesluit gaswinning Groningen, Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Van vrijdag 24 augustus 2018 tot en met donderdag 4 oktober 2018 ligt het ontwerpinstemmingsbesluit voor het winningsplan voor het Groningenveld 2018-2019 ter inzage. Iedereen kan op het ontwerpinstemmingsbesluit reageren door het indienen van een zienswijze.

Waarom dit instemmingsbesluit?

De Afdeling bestuursrecht van de Raad van State heeft op 15 november 2017 de instemming met het winningsplan van NAM vernietigd vanwege motiveringsgebreken. Daarbij heeft de Afdeling bepaald dat vóór 15 november 2018 een nieuw besluit moet worden genomen. Met dit instemmingsbesluit wordt invulling gegeven aan de uitspraak van de Raad van State.

Wat gaat er gebeuren?

De gaswinning uit het Groningenveld wordt in de komende jaren volledig beëindigd. Alleen door het wegnemen van de oorzaak van het aardbevingsrisico kunnen de veiligheid en de veiligheidsbeleving in Groningen op afzienbare termijn worden gegarandeerd. Het kabinet neemt daarom maatregelen om de gaswinning zo snel mogelijk geheel af te bouwen. Uiterlijk per oktober 2022, maar mogelijk al een jaar eerder, daalt de gaswinning tot onder het niveau van 12 miljard Nm^3. De inzet van Groningen wordt het sluitstuk in de vraag naar laagcalorisch gas. Daarvoor is een aanpassing van de Gaswet en Mijnbouwwet noodzakelijk. Totdat deze nieuwe wet is gerealiseerd, geldt de oude Gaswet, waar dit instemmingsbesluit een onderdeel van is. Nieuw is dat al bij dit instemmingsbesluit al geldt dat de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) wordt opgedragen niet meer te winnen dan wat nodig is voor leveringszekerheid.

Welke procedure wordt gevolgd?

Op grond van artikel 34, derde lid van de Mijnbouwwet en de Algemene wet bestuursrecht doorloopt de Minister van Economische Zaken en Klimaat voor dit besluit de uniforme openbare voorbereidingsprocedure.

Waar kunt u de stukken inzien?

U kunt het ontwerpinstemmingsbesluit en andere onderliggende stukken van vrijdag 24 augustus 2018 tot en met donderdag 4 oktober 2018 digitaal inzien op www.bureau-energieprojecten.nl. Het instemmingsbesluit en de overige stukken worden gelijktijdig ter inzage gelegd. Op papier kunt u deze stukken in dezelfde periode tijdens de reguliere openingstijden bekijken op de volgende locaties:
– Gemeente Delfzijl, Johan van den Kornputplein 10, Delfzijl, (0596) 140596
– Gemeente Loppersum, Molenweg 12, Loppersum, (0596) 54 82 00
– Gemeente Midden-Groningen, Gorecht-Oost 157, Hoogezand, (0598) 37 37 37
– Provincie Groningen, provinciehuis, Sint Jansstraat 4, Groningen, (050) 316 4911
– Provincie Drenthe, provinciehuis, Westerbrink 1, Assen, (0592) 36 55 55

Inloopspreekuren

Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat organiseert begin september inloopspreekuren in diverse gemeenten. Hier kunt u binnen lopen met uw vraag over het ontwerpinstemmingsbesluit en de zienswijzeprocedure. Kijk voor een overzicht van locaties en data op www.bureau-energieprojecten.nl

Hoe kunt u een zienswijze indienen?

Iedereen wordt in de gelegenheid gesteld om een zienswijze in te dienen. In een zienswijze laat u weten wat u vindt van het ontwerpbesluit. U kunt hierbij denken aan:
- Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
- Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
- Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u aangeven hoe?
- Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?

We stellen het op prijs als u aangeeft op welke delen van het ontwerpbesluit of de onderliggende

stukken u reageert en u uw zienswijze onderbouwt met argumenten.

Alleen als u een zienswijze op het ontwerp van een besluit heeft ingediend, kunt u later tegen dat besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

U kunt een zienswijze indienen van vrijdag 24 augustus 2018 tot en met donderdag 4 oktober 2018. Dat kan op verschillende manieren:

- Bij voorkeur digitaal via het reactieformulier op www.bureau-energieprojecten.nl onder 'Gaswinning Groningen'. U kunt niet reageren per e-mail.
- Per post door een brief te sturen naar
  Bureau Energieprojecten
  Inspraakpunt Gaswinning Groningen
  Postbus 248
  2250 AE Voorschoten
  Wilt u uw brief ondertekenen en uw adres vermelden? Dan kunnen wij u per brief een ontvangstbevestiging sturen.
- Voor het opnemen van mondelinge zienswijzen kunt op werkdagen tussen 9.00 en 12.00 uur bellen met Bureau Energieprojecten op 070 379 89 79.

Wat is de verdere procedure?

De ontvangen zienswijzen, reacties en adviezen worden betrokken bij het vaststellen van het definitieve besluit in november 2018.

Het definitieve besluit komt ter inzage te liggen. Dit wordt aangekondigd in onder andere de Staatscourant, in huis-aan-huisbladen en op www.bureau-energieprojecten.nl. Alleen als u nu een zienswijze indient, kunt u later beroep aantekenen tegen het definitieve besluit.

Wilt u meer weten?

Meer informatie over gaswinning Groningen en alle bijbehorende stukken vindt u op www.bureau-energieprojecten.nl. Heeft u naar aanleiding daarvan nog vragen? Dan kunt u Bureau Energieprojecten bellen op 070 379 89 79.

Opzoektabel mondelinge, schriftelijke en digitale zienswijzen

In onderstaande tabel kunt u met het registratienummer het nummer van de zienswijze opzoeken. De zienswijzen zijn vanaf pagina 10 opgenomen. De reacties zijn apart gebundeld.

Zienswijzen en reacties op ontwerpinstemmingsbesluit ‘WINNINGSPLAN GRONINGENVELD 2018-2019’

Registratienummer	Zienswijzenummer	Reactienummer
g9-OIB-0001	0001 (+28 identiek)	
g9-OIB-0002	0002	
g9-OIB-0003	0003	
g9-OIB-0004	0004	
g9-OIB-0005	0005	
g9-OIB-0006	0006	
g9-OIB-0007	0007	
g9-OIB-0008	0008	
g9-OIB-0009	0009	
g9-OIB-0010	0010	
g9-OIB-0011	0011	
g9-OIB-0012	0012	
g9-OIB-0013	0013	
g9-OIB-0014	0014	
g9-OIB-0015	0015 (+1 identiek)	
g9-OIB-0016	0016	
g9-OIB-0017	0017	
g9-OIB-0018	0018	
g9-OIB-0019	0019	
g9-OIB-0020	0020	
g9-OIB-0021	0021	
g9-OIB-0022	0022	
g9-OIB-0023	0023	
g9-OIB-0024	0024 (+1 identiek)	
g9-OIB-0025	0025	
g9-OIB-0026	0026	
g9-OIB-0027	0027	
g9-OIB-0028	0028	
g9-OIB-0029		R029
g9-OIB-0030	0030 (+2 identiek)	
g9-OIB-0031		R031
g9-OIB-0032	0032	
g9-OIB-0033	0033	
g9-OIB-0034	0034	
g9-OIB-0035		R035

Registratienummer	Zienswijzenummer	Reactienummer
g9-OIB-0036		R036
g9-OIB-0037	0037	
g9-OIB-0038	0038	
g9-OIB-0039		R039
g9-OIB-0040		R040
g9-OIB-0041	0041	
g9-OIB-0042		R042
g9-OIB-0043	0043	
g9-OIB-0044		R044
g9-OIB-0045		R045
g9-OIB-0046	0046	
g9-OIB-0047		R047
g9-OIB-0048		R048
g9-OIB-0049	0049	
g9-OIB-0050	0050	
g9-OIB-0051		R051
g9-OIB-0052		R052
g9-OIB-0053		R053
g9-OIB-0054		R054
g9-OIB-0055	0055	
g9-OIB-0056	0056	
g9-OIB-0057	0057	
g9-OIB-0058	0058	
g9-OIB-0059		R059
g9-OIB-0060		R060
g9-OIB-0061	0061	
g9-OIB-0062		R062
g9-OIB-0063		R063
g9-OIB-0064	0064	
g9-OIB-0065	0065	
g9-OIB-0066		R066
g9-OIB-0067	0067	
g9-OIB-0068	0068	
g9-OIB-0069	0069	
g9-OIB-0070	0070	
g9-OIB-0071	0071	
g9-OIB-0072	0072	
g9-OIB-0073	0073	
g9-OIB-0074	0074	
g9-OIB-0075	0075	

Registratienummer	Zienswijzenummer	Reactienummer
g9-OIB-0076	0076	
g9-OIB-0077	0077	
g9-OIB-0078	0078	
g9-OIB-0079	0079	
g9-OIB-0080	0080	
g9-OIB-0081	0081	
g9-OIB-0082	0082	
g9-OIB-0083	0083	
g9-OIB-0084	0084	
g9-OIB-0085	0085	
g9-OIB-0086		R086
g9-OIB-0087		R087

Alfabetisch overzicht organisaties en zienswijzen

Zienswijzen van organisaties op ontwerpinstemmingsbesluit ‘WINNINGSPLAN GRONINGENVELD 2018-2019’

Zienswijzenummer	Organisatie
0075	De Goede Advocatuur, WINSUM GN, namens Vereniging Landelijke vereniging tot behoud van de Waddenzee; Vereniging Milieudefensie; Vereniging van schadelijders van de bodembeweging door gaswinning in Groningen
0034	De Haan Advocaten & Notarissen, GRONINGEN, namens ESKA B.V.
0046	Dorhout Advocaten N.V., GRONINGEN, namens Glastuinbouw LTO Noord / Glaskracht
0072	ENGIE, ZWOLLE
0070	FeitH B.V., SAPPEMEER
0078	H. Heerema B.V.
0067	Huhtamaki Nederland B.V., FRANEKER
0009	Landgoedeigenaar De Vrie Heerleykheyd, BEDUM
0070	Maatschap, WAGENBORGEN
0033	Nippon Electric Glass Fiber NL, B.V., HOOGEZAND
0001	Seniorenpartij Delfzijl, DELFZIJL
0028	Smart Packaging Solutions B.V., LOENEN GLD
0069	Smurfit Kappa Roermond Papier B.V., ROERMOND
0071	Solidus Solutions Solid Board B.V., GRONINGEN
0074	Stichting COM, NIEUW SCHEEMDA
0073	Stichting Groninger Gasberaad, GRONINGEN
0082	TTV MIDSTARS, MIDDELSTUM, mede namens alle leden en het bestuur van Midstars
0065	Uniper Global Commodities SE, DUSSELDORF

Zienswijzen 0001 tot en met 0085

Verzonden: Vrijdag 24 augustus 2018 18:01
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Reactie

Regering: maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers eindelijk echt voorop staat!

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

Datum

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1 Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2 De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

3 Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

4 Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,

Verzonden: Zaterdag 25 augustus 2018 09:31
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Onze veiligheid, schades van voorheen en in de toekomst

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Ja, zowel fysiek als mentaal

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
In de bijlage staat mijn volledige bezwaar, deze stuur ik ook per post.

Reactie

Regering: maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers eindelijk echt voorop staat!

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

Datum

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1 Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2 De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

3 Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

4 Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Verzonden: Maandag 27 augustus 2018 13:55
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier

Reactie

Regering: maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers eindelijk echt voorop staat!

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: **Zienswijze ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019**

Datum: Maandag 27 augustus 2018

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningsplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maak ik van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1. Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden ik dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2. De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Ik vind van niet.

3. Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Ik vind het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

4. Vanaf de aardbeving bij Huizinge in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.

Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Ik vind dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,

Verzonden: Woensdag 29 augustus 2018 12:19
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Het ontwerpbesluit is op vele punten onjuist, zie daarvoor mijn 2 bijlagen, die wezenlijk deel uitmaken van deze zienswijze en waarbij ik verwacht dat die punt voor punt besproken worden in uw weergave van mijn zienswijze. .

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Over het hoofd gezien is onder meer dat de minister zou moeten eggen dat Groningen moet leven met de aardbevingen

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Ik woon in een gebied waar aardbevingen vastgesteld zijn door de gaswinning. Ik heb thuis een gebouwensensor van de NAM waarmee ik bijvoorbeeld duidelijk kon zien hoe mijn huis bewogen heeft bij de aardbeving te Zeerijp.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Regering: maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers eindelijk echt voorop staat!

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

Datum

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1 Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat

niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2 De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

3 Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

4 Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,

Regering: maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers eindelijk echt voorop staat!

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

Datum

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1 Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2 De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

3 Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

4 Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,
Naam
Adres
Plaats
Handtekening

Via de aardbevingen bij Huizinge (2012) en Zeerijp (2018) naar een nieuw gasbesluit: een overzicht op hoofdlijnen

, zelfstandig onderzoeker en publicist te Groningen

Bijgewerkt tot en met 24 augustus 2018

Inhoudsopgave

P 1 Hoofdstuk 1: Inleiding; de aardbevingen bij Huizinge en Zeerijp in het kort
P 4 Hoofdstuk 2: Aardbevingen Groningen: de oorzaken uiteengezet
P 6 Hoofdstuk 3: Na Huizinge: leveringszekerheid wint het van veiligheid
P 7 Hoofdstuk 4: Chronologisch overzicht vanaf medio januari 2013 tot januari 2018
P 14 Hoofdstuk 5: 8 januari 2018: aardbeving Zeerijp
P 18 Hoofdstuk 6: Ernstige aardbevingen ook bij 12 miljard m3 gaswinning Groningen
P 21 Hoofdstuk 7: 28 februari tot 4 maart 2018: koudeperiode met net genoeg gas
P 24Hoofdstuk 8: Chronologisch overzicht vanaf medio januari 2018 tot juli 2018
P 33 Hoofdstuk 9: Grotere kans op aardbevingen en minder versterken
P 35 Hoofdstuk 10: Nieuw gasbesluit regering

HOOFDSTUK 1

Inleiding: de aardbevingen bij Huizinge en Zeerijp in vogelvlucht

Op donderdag 16 augustus 2012 's avonds om één minuut over half elf werden veel mensen in de wijde omtrek van Huizinge in de gemeente Loppersum opgeschrikt door een aanstormend grommend en donderend geraas. Woningen gingen met golven en schokken op en neer en heen en weer, alle kanten op. Huizen kraakten aan alle kanten. Men had moeite om zich staande te houden en een groot aantal mensen rende geschrokken naar buiten. Sommigen raakten in paniek. De aardbeving hield negen seconden aan.[1] [2]

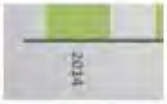
Het ging hier om de zwaarste aardbeving tot nu toe in Nederland als gevolg van de winning van aardgas. Het KNMI heeft de kracht van de aardbeving op 29 januari 2013 bijgesteld van 3.4 naar 3.6 op de schaal van Richter.[3]

In december 2012 was het aantal schademeldingen door deze aardbeving opgelopen tot 2200.[4]

Na de aardbeving bij Huizinge bleek dat ook ernstiger aardbevingen mogelijk waren. Dat liet de regering op 25 januari 2013 aan de Groninger bevolking weten.[5] De regering koos echter niet voor minder gaswinning, maar voor meer onderzoek. Later kwam er nog meer onderzoek en werden verschillende commissies en organisaties opgetuigd, waarna weer nieuwe plannen werden gesmeed. Ook werden 125 debatten in de Tweede Kamer gevoerd.[6] Maar het wantrouwen onder de bevolking nam daardoor niet af. André van de Nadort, de burgemeester van Ten Boer, zei op 6 mei 2017: "Bij veel inwoners is de boosheid en de frustratie over de schadeafhandeling alleen maar gegroeid. Mensen voelen zich belazerd door het Rijk en de NAM."[7]

Op maandag 8 januari 2018 vond om 15.00 uur een aardbeving plaats bij Zeerijp. Het KNMI stelde de kracht van de aardbeving vast op 3.4 op de schaal van Richter.[8] De oorzaak van de beving was de gaswinning uit het Groningen-gasveld.[9] De aardbeving werd op veel uiteenlopende plekken in de provincie Groningen gevoeld. De redactie van RTV Noord werd

overspoeld met telefoontjes en reacties op de Facebookpagina.[10] [11] De gemeten grondversnelling bij Zeerijp was 0,116g, tegen 0,08g bij Huizinge.[12] [13]
Veel bewoners ervoeren deze aardbeving als zwaarder dan die bij Huizinge in 2012. Het SodM stelde hierover: "De beving is in een groot gebied gevoeld en heeft veel schade aan gebouwen veroorzaakt. Het bijzondere van deze beving was de hevigheid van de grondbewegingen: de hoogst gemeten grondversnelling was beduidend hoger dan die bij de beving in Huizinge in 2012. Door de bewoners in Groningen werd deze beving dan ook als beangstigend ervaren."[14] Tot 1 februari 2018 waren er 4281 schademeldingen. Deze aardbeving heeft "het vertrouwen van de bewoners van het aardbevingsgebied diep geschonden. Er is tevens een scherpe daling van de ervaren veiligheid. Gevoelens van machteloosheid en woede nemen sterk toe." Dit concludeerden onderzoeksleiders Tom Postmes en dr. Katherine Stroebe van de Rijksuniversiteit Groningen in een rapport van Gronings Perspectief dat op woensdag 6 juni 2018 verschenen is.[15]
De aardbeving bij Zeerijp was de op twee na zwaarste in Groningen, na Huizinge in 2012 met 3.6 en Westeremden in 2006 met 3.5 op de schaal van Richter.[16] Volgens de NAM zijn er vanaf 2000 zo'n 260 aardbevingen zijn geweest met 1.5 of groter op de schaal van Richter, waarvan 53 tussen 2.0 en 2.5, en 33 groter dan 2.5 (zie figuur 1).[17]
Soms lezen we dat er vooral kleinere aardbevingen zullen gebeuren en dat we niet bang hoeven te zijn voor een grote klap. De NAM stelde hierover op 1 juni 2018: "Er kan niet geconcludeerd worden dat het "gebrek" aan grote bevingen de laatste tijd in het gebied rond Loppersum, terwijl er wel vrij veel kleinere bevingen waren, er significant op wijst dat er ook structureel minder grote bevingen verwacht worden."[18] Kortom, ook rond Loppersum kunnen we zware aardbevingen blijven verwachten.

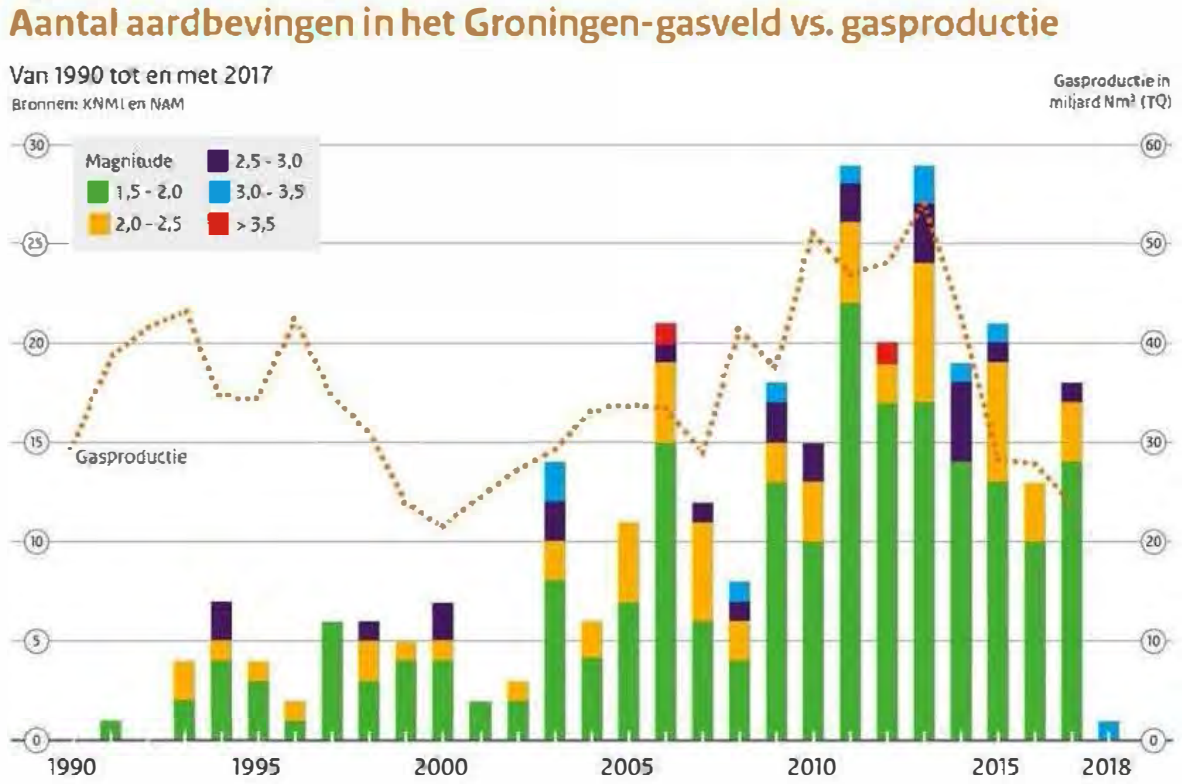
Bron: https://nam-feitenencijfers.data-app.nl/download/rapport/bd013b89-186a-4331-88c5-6ca212ec17a9?open=true, 1 juni 2018.

Na de aardbeving bij Huizinge verschenen talloze rapporten van allerlei commissies, het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM), de NAM en de overheid. Groningers protesteerden tegen de naar hun mening onveilige en te hoge gaswinning (zie figuur 2). Twee keer ging de winning van gas uit het Groningen-veld naar beneden omdat de Raad van State de Groningers gelijk gaf (zie tabel 1). De aardbeving bij Zeerijp had daarentegen wél politieke gevolgen. Vanwege de veiligheid besloot de regering op 29 maart 2018 de gaswinning uit het Groningen-veld in 2031 te stoppen.[19] [20]
Het einde van de gaswinning in Groningen houdt ook in dat de gasbaten opdrogen voor zowel de overheid als de NAM. Van de gasopbrengst gaat immers 88% naar de overheid en 12%

naar de NAM.[21] Tot en met 2017 waren de aardgasbaten voor de overheid 286 miljard euro, terwijl de NAM naar schatting 28 miljard euro aan de gaswinning heeft verdiend. Samen is dat 314 miljard euro.[22] [23] [24] [25] Over de baten van de NAM bestaan vooral schattingen omdat de NAM op 2 juni 2017 pas voor het eerst een jaarrekening heeft gepubliceerd. Daarmit blijkt dat de NAM in 2016 een winst heeft behaald van 526 miljoen euro, waarvan 496 miljoen euro werd uitgekeerd aan Shell en Exxon.[26] In 2017 was de winst 497 miljoen euro, maar hoeveel Shell en Exxon ontvingen is onbekend.[27]
Tot begin 2016 is er 2060 miljard m^3 gas gewonnen uit het Groningen-veld en op dat moment zat er volgens Energie Beheer Nederland (EBN) nog 665 miljard m^3 gas in.[28] [29] Dat houdt in dat er aanvankelijk 2725 miljard m^3 gas in het Groningen-veld zat.
Rekening houdend met de winning in 2016 (27,5 mld. m^3), 2017 (23,5 mld. m^3) en 2018 tot en met maart (8 mld. m^3), komen we op 606 miljard m^3 dat nu nog resteert.[30] Volgens het plan van minister Wiebes wordt er tot 2031 nog zo'n 100 miljard m^3 gas gewonnen uit Groningen. Dat zou betekenen dat zo'n 500 miljard m^3 gas in de grond zou blijven. Maar het is onbekend of al dit gas gewonnen zou kunnen worden. Ter vergelijking: volgens EBN blijft om technische en economische redenen zo'n 10% van het gas in kleine velden in de grond.[31] Nog los daarvan doet zich de vraag voor of vanuit de veiligheid van de Groningers en ook vanwege de klimaatdoelstellingen al dat gas gewonnen mag worden. Als het antwoord nee is, betekent het dat het gas geen waarde meer heeft en zijn discussies over compensatie voor niet gewonnen gas zinloos.[32]

We geven hier een overzicht op hoofdlijnen van de gebeurtenissen. Een volledige beschrijving zou honderden pagina's vergen.

Figuur 2

Bron: https://www.SodM.nl/onderwerpen/aardbevingen-groningen.

Tabel 1
Gaswinning uit het Groningen-veld in miljard kubieke meter.[33 34]

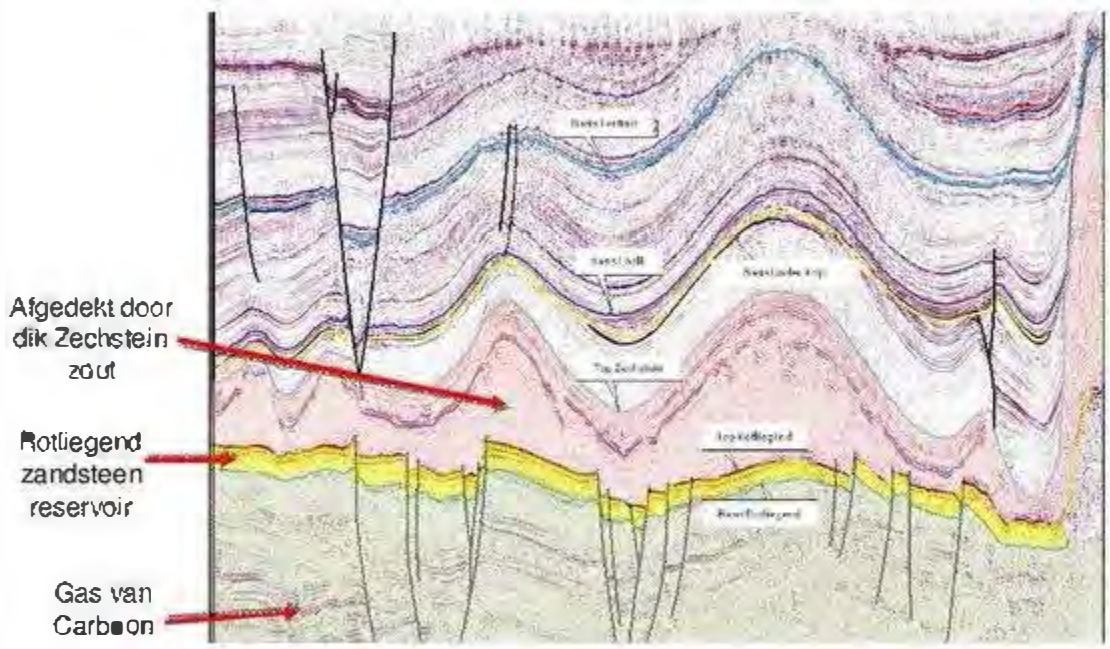
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Gasjaar 2016/17	Gasjaar 2017/2018
Loppersum	15,30	15,39	17,13	2,59	1,66	1,01	0,81	0,87	
Eemskanaal	1,62	1,69	2,55	2,09	1,14	0,90	0,42	0,29	
Regio Zuidwest	9,38	9,88	12,88	13,58	8,15	7,44	6,01	6,61	
Regio Oost	20,49	20,81	21,30	24,15	17,16	17,84	16,34	16,20	
Totaal	46,79	47,77	53,86	42,41	28,10	27,59	23,58	23,89	21,6

HOOFDSTUK 2

Aardbevingen Groningen: de oorzaken uiteengezet[35]

Het Groningse gas zit onder hoge druk opgesloten in zandsteenlagen die volgens het Staatstoezicht op de Mijnen in het hele Groningen-veld met elkaar in verbinding staan zie figuur 3a en 3b). Veranderingen in de drukverdeling worden na een aantal jaren uitgevlakt. Het maakt daarom niet veel uit waar precies het gas gewonnen wordt. Het is als met het leegpompen van een vijver: het waterniveau zakt uniform, ongeacht de plek waar de pomp is.[36 37] Een verschil is wel dat het bij het Groningen-veld veel geleidelijker gaat dan bij water. Het duurt vijf tot 10 jaar voordat de druk overal gelijk is.
De uiteindelijke oorzaak van de aardbevingen in het Groningen-veld is de drukdaling in de ondergrond. De druk wordt aangegeven in 'bar'. We kennen waarschijnlijk wel de begrippen millibar of barometer. Daarbij gaat het om de luchtdruk, die gemiddeld 1 bar is. Een millibar is een duizendste bar.
Op drie kilometer diepte waar het gasveld zit, is de druk veel hoger dan aan het aardoppervlak. Aanvankelijk was de druk in het gasveld 350 bar. De druk daalt met ongeveer 1 bar bij iedere 8 miljard m^3 gas die wordt gewonnen. De gemiddelde druk in het veld is nu ongeveer 75 bar. Deze drukverlaging heeft geleid tot het inklinken van de diepe ondergrond, ook wel compactie genoemd. Deze compactie veroorzaakt de aardbevingen. Bij ongeveer 200 bar begonnen de problemen met aardbevingen en bodemdaling.
De drukdaling die er nu al is, kan - ook als we meteen zouden stoppen met de gaswinning - in de komende jaren nog tot aardbevingen leiden. Het is heel moeilijk, zo niet onmogelijk, daar nog iets aan te doen.
Ook het drukverschil tussen het noorden van het Groningen-veld (nabij Loppersum) en het zuiden is van belang. De gaswinning gebeurt in het zuidelijke deel. Daardoor is de druk in het noordelijke deel met 85 bar nu 20 bar hoger dan in het zuidelijke deel met 65 bar.
De regering is echter van plan tot 2030 nog zo'n 100 miljard m^3 gas te winnen uit het Groningen-veld. Dit geeft een verdere verlaging van de druk in het zuidelijke deel met 12 bar naar 53 bar. Als in 2030 de winning stopt, zullen de drukverschillen in de ondergrond naar een evenwicht toegaan. De druk in het noordelijke deel zal dan afnemen en de druk in het zuidelijke deel toenemen. Dit duurt vijf tot tien jaar (2035-2040). Tot 2040 komen dan nog aardbevingen voor, met name in het noorden waar de druk immers afneemt.

Figuur 3a en 3b
Het Groningen-gasveld

Afgedekt door
dik Zechstein
zout
Rotliegend
zandsteen
reservoir
Gas van
Carboon

Figuur 3b

HOOFDSTUK 3
Na Huizinge: leveringszekerheid wint het van veiligheid

Na de aardbeving bij Huizinge begon het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) met een nieuwe studie, zo blijkt uit een aanvankelijk vertrouwelijk rapport van 16 januari 2013. De eerste resultaten van die studie werden op 11 september 2012 voorgelegd aan het KNMI, gevolgd door verschillende bijeenkomsten met TNO en de NAM. In december 2012 presenteerde het SodM de eindversie met als belangrijkste conclusie (punt 18) dat een aardbeving sterker dan 3.9 op de schaal van Richter niet langer kon worden uitgesloten en dat de productie tot ca. 12 miljard m^3 per jaar verlaagd zou moeten worden om het risico op aardbevingen te minimaliseren.[38]
Hierover zijn via het tv-programma Brandpunt 41 pagina's met e-mails naar buiten gekomen.[39] Van belang is een e-mail van 11 december 2012 van het SodM aan het KNMI en de NAM. Daarin staat dat men op één lijn zit wat betreft de data, maar "aan de maatregelen-kant ligt het wat lastiger." De vertegenwoordiger van de NAM (naam zwart gemaakt) zal "niet met concrete maatregelen komen (productievermindering o.i.d.)," want "daar heeft hij (naam zwart gemaakt, maar het is 'hij', H.D.) geen mandaat voor van de aandeelhouders. Hij zal het over de boeg gooien van een stevig meet- en onderzoeksprogramma."
Minister Kamp volgde de NAM en in plaats van minder werd meer gas gewonnen uit Groningen.

Begin december 2012: winning in 2013 mag 49 miljard m^3 zijn, het werd 54 miljard m^3

Er zijn ook in 2018 nog steeds vragen over wie besloten had dat de NAM 54 miljard m^3 mocht winnen in 2013. Wat weten we daarvan? Centraal daarin staat de goedkeuring begin december 2012 van het businessplan 2013 door de raad van commissarissen van GasTerra. In dat plan werd uitgegaan van 49 miljard m^3 aardgaswinning. De overheid heeft aandelen in GasTerra, rechtstreeks 10% en via Energiebeheer Nederland (EBN) nog eens 40%. Bovendien was de vorige minister van Economische Zaken, Kamp, voortdurend op de hoogte. Door omstandigheden als onderhoudswerkzaamheden en een gemiddeld koud jaar, kwam de winning uit op 54 miljard m^3. Vanwege het belang van dit onderwerp vermelden we hier twee citaten van minister Kamp.
"Tijdens het Kamerdebat op 5 februari 2014 over gaswinning in Groningen heb ik aangegeven dat ik in 2013 voortdurend op de hoogte was van de ontwikkelingen in de gaswinning uit het Groningen-veld (Handelingen II 2013/14, nr. 50, item 7). Daarbij heb ik tevens gezegd dat de voorgenomen productie voor 2013 op een niveau van 49 miljard m^3 lag. Dit was conform het geaccordeerde businessplan van GasTerra. Dat de productie vervolgens hoger uitpakte kwam door (1) de zeer koude winter en het koude voorjaar en (2) de lager dan verwachte productie uit de kleine velden. Er zijn meer dan 200 kleine velden. Een combinatie van factoren (onderhoud, technische problemen etc.) leidde tot een lagere winning uit deze velden. In 2011 en in 2012 lag de voorgenomen productie op 47 miljard m^3.
In datzelfde debat heb ik ook aangegeven dat ik eind januari 2013 het advies heb ontvangen van het SodM om de gaswinning terug te brengen en dat ik toen heb besloten om dat (nog) niet te doen omdat ik meer informatie nodig had om een goed afgewogen en gemotiveerd besluit over het volume van de winning te kunnen nemen. Voor de uitvoering van de daarvoor benodigde onderzoeken zou ongeveer een jaar nodig zijn. Aan die periode heb ik mij gehouden.
Overigens is het beeld dat er in 2013 meer dan gas dan ooit tevoren uit het Groningen-veld is gewonnen niet correct. Zo lag de winning in de jaren 1972 t/m 1981 elk jaar boven de 55 miljard m^3, met als hoogste niveau 87,7 miljard m^3 in 1976."[40]

"Begin december 2012 heeft de raad van commissarissen van GasTerra zijn businessplan 2013 geaccordeerd. In dat plan werd uitgegaan van 49 miljard m^3 aardgaswinning. Dat is ongeveer in lijn met de jaren daarvoor. Dit besluit van GasTerra lag er dus eind 2012. Vervolgens is gebeurd wat we zojuist verwoord hebben. Op 22 januari 2013 is het advies gekomen van Staatstoezicht op de Mijnen. Toen was het jaar al begonnen, en waren er al verplichtingen aangegaan met mensen in binnen- en buitenland. Alles was al gaande en de verplichtingen moesten nagekomen worden. Ik heb op dat moment niet op basis van allerlei rapporten kunnen beslissen dat de gaswinning minder moest worden, want die rapporten waren er nog niet. Die zijn pas in de loop van het jaar 2013 opgesteld en werden mij op 1 december 2013 beschikbaar gesteld.
Het is waar dat ik met betrekking tot de winning niet heb ingegrepen in de loop van 2013. Dat de productie hoger is geworden dan 49 miljard m^3 heeft twee redenen. De eerste is dat de winning van de kleine velden in dat jaar een half miljard lager was dan verwacht. De tweede reden is dat de winning 3 miljard hoger lag als gevolg van de zeer koude winter en het koude voorjaar. Dat samen heeft ongeveer geleid tot de uitkomst. Ik heb dus niet ingegrepen in 2013, maar wij grijpen wel in op het moment dat het verantwoord is op basis van de rapportages en de adviezen, en dat is nu.
Ik heb er niet op aangestuurd. Een en ander was al in het jaar 2012 in laatste instantie in de raad van commissarissen van GasTerra besloten. Twee maanden later kreeg ik in het lopende jaar het advies om zo snel en zo veel mogelijk te verminderen. Ik heb toen besloten om dat niet te doen en te wachten met het nemen van een besluit over het volume van winning tot het moment dat ik daarvoor over voldoende informatie beschikte. Ik heb ook aangegeven dat dat moment over een jaar zou zijn."[41]

HOOFDSTUK 4
Chronologisch overzicht vanaf medio januari 2013 tot januari 2018

25 januari 2013
Minister Kamp van Economische Zaken volgde de NAM en niet het advies van het SodM. Hij stuurde op 25 januari 2013 een brief aan de Tweede Kamer, waarin hij schreef dat de maximale sterkte van een aardbeving "ergens tussen de 4 en 5 zal liggen." Dat wilde hij beter laten onderzoeken. Ook wilde hij onderzoek naar maatregelen "gericht op het zoveel mogelijk voorkomen en beperken van schade" en "het verminderen van de sterkte van de aardbevingen." De minister wilde de resultaten van het onderzoek gebruiken voor de beoordeling van een nieuw winningsplan dat de NAM op 1 december 2013 zou moeten indienen.[42]

1 november 2013
De Gedeputeerde Staten (GS) van Groningen publiceerden op 1 november 2013 het rapport van de Commissie Meijer over extra maatregelen voor het aardbevingsgebied in Noordoost-Groningen: "De commissie heeft twaalf maatregelen opgesteld, waaronder het aardbevingbestendig maken van gebouwen, een garantiestelling bij woningkoop en het realiseren van snel internet in het gebied via glasvezel." Verder stelde de commissie voor om een Dialoogtafel op te richten, waar de NAM, het Rijk en maatschappelijke groeperingen aanschuiven.[43]

28 november 2013
De stichting Co2ntramine schrijft een open brief over de Dialoogtafel. Daarin staat onder meer: "De dialoog dreigt nu al te mislukken omdat er onvoldoende rekening is gehouden met de randvoorwaarden waaraan een zinvolle dialoog moet voldoen. (…) Dialoog is slechts

mogelijk op basis van een zorgvuldige definitie van waar het om gaat. Aardgas wordt gezien als een overbrugging naar een volledig duurzame energievoorziening. Maar hoe lang is die brug? Is het een uitschuifbare brug? De ervaring leert dat die brug al dertig jaar steeds verder wordt uitgeschoven. Kortom, in welk energiebeleid past aardgaswinning? (…) Degenen die kritisch staan tegenover de aardgaswinning moeten fondsen krijgen om hun standpunt nader te onderbouwen. Financieel mag er geen ongelijkwaardigheid tussen de verschillende partijen bestaan."[44]
Op deze open brief komt geen reactie.

5 januari 2014
De NAM heeft in 2013 bijna 54 miljard m^3 gas gewonnen uit het Groningen-veld. Daarmee was 2013 een topjaar. Een productie van 54 miljard m^3 kwam voor het laatst voor in 1980.[45]

17 januari 2014
Op 17 januari 2014 verscheen het bestuursakkoord tussen de aardbevingsgemeenten, het Rijk en de provincie, waarbij de NAM iets meer dan 1,2 miljard euro beschikbaar stelde om de adviezen uit het rapport van de Commissie Meijer uit te werken. De provincie Groningen droeg 57,5 miljoen euro bij, zodat het in totaal om 1.299,5 miljoen euro ging.
In dit akkoord "Vertrouwen op Herstel en Herstel van Vertrouwen" staan onder meer afspraken over de veiligheid, het preventief versterken van huizen en gebouwen en de komst van een Dialoogtafel.[46]
Op deze datum besloot de regering tevens de totale gasproductie uit het Groningen-veld voor de jaren 2014, 2015 en 2016 te begrenzen op respectievelijk 42,5, 42,5 en 40 miljard m^3.[47]

30 januari 2014
De Dialoogtafel werd ingesteld, waaraan bewoners(organisaties), ondernemers(organisaties), bestuurders, provincie, rijksoverheid en de NAM deelnamen.[48]

9 februari 2014
Minister Kamp legde uit dat de Dialoogtafel over van alles mag praten, maar niet over hoeveel gas gewonnen mag worden: "Je kunt er dus aan een dialoogtafel over praten, maar we moeten niet de suggestie wekken dat de besluitvorming daar kan plaatsvinden."[49]
Hoewel de Dialoogtafel niet mocht gaan over vermindering van de gaswinning hebben de Groninger organisaties toch besloten mee te doen. Die deelname had verregaande gevolgen, bleek uit een uitgelekte brief van , destijds de directeur van de Natuur en Milieufederatie Groningen (NMF) aan zijn achterban. Daarin stelde hij: "Deelnemers aan de dialoogtafel worden geacht de genomen besluiten te verdedigen naar hun achterban, ook wanneer zij hier niet volledig achter staan. De vertegenwoordigers en hun achterban nemen niet publiekelijk afstand van de genomen besluiten."[50]

1 januari 2015
Sinds 1 januari 2015 heeft het Centrum Veilig Wonen (CVW) de afhandeling van aardbevingsschade overgenomen van de NAM. Daarbij was het doel de NAM meer op afstand te zetten. Daarvoor werd een consortium van bedrijven opgericht met verzekeringsconcern CED (45 procent) en adviesbureau Arcadis (55 procent) als aandeelhouders.
Het CVW heeft in het eerste jaar van zijn bestaan twee miljoen euro overgehouden. De helft van de winst gaat naar de aandeelhouders, zei woordvoerder van het CVW, de andere helft naar de financiële reserve van het CVW. Volgens gaat het hier om een vaste toeslag op de uurtarieven, die door de NAM wordt betaald.[51]

29 januari 2015
Minister Kamp nam een definitief besluit over de gaswinning, waarin hij niet afweek van de omvang van de gaswinning zoals hij die noemde in zijn besluit van 17 januari 2014.

9 februari 2015
De provincie Groningen en de aardbevingsgemeenten maakten met het Rijk aanvullende afspraken over de aanpak van de gevolgen van de gaswinning. Er zal een aparte rijksdienst komen voor de aanpak en de preventie van aardbevingsschade. In deze nieuwe dienst gaan het Rijk, de provincie en de gemeenten samenwerken. De nieuwe overheidsdienst met vestigingen in Groningen en Den Haag, zal aangestuurd worden door een Nationaal Coördinator.[52]
Hoewel het bestuursakkoord nog maar een jaar oud was, stelden de betrokken partijen blijkbaar vast dat de aanpak niet voldeed. Waarom een Nationaal Coördinator de problemen wel zou kunnen oplossen, wordt niet duidelijk uit de lezing van de stukken.

1 mei 2015
Hans Alders werd per 1 juni de Nationaal Coördinator Groningen (NCG).[53] Op jaarbasis verdient hij 106.986 euro in een 32-urige werkweek.[54] Hij staat op de loonlijst van het ministerie van Economische Zaken.[55]

23 juni 2015
De regering besloot op basis van een advies van toezichthouder Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) om de gaswinning voor 2015 terug te brengen van de eerder toegestane 42,4 miljard m^3 naar 30 miljard m^3.[56]

10 september 2015
De Dialoogtafel Groningen, bedoeld om het vertrouwen tussen de Groningers, de politiek en de NAM te herstellen, is mislukt door de opstelling van de overheid en de NAM. Dat zei de voorzitter van de Dialoogtafel, Jacques Wallage. De overheden hebben de dialoog nooit serieus genomen, stelde hij. Het moest een plek worden voor transparant overleg tussen de overheid, de NAM, politici en milieu- en belangenorganisaties. Maar de belangrijke beslissingen werden steeds buiten de Dialoogtafel om genomen, aldus Wallage.[57]

18 november 2015
De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State bepaalde dat de NAM voorlopig niet meer dan 27 miljard m^3 gas mocht winnen uit het Groningen-veld.[58]

17 december 2015
In het provinciehuis wordt het einde gemarkeerd van de Dialoogtafel Groningen. De betrokken maatschappelijke organisaties gaan gezamenlijk door als het Gasberaad.[59, 60]

18 december 2015
De regering nam het besluit van de Raad van State over. De gaswinning uit het Groningen-veld werd in het gasjaar 2015/2016 beperkt tot 27 miljard m^3 gas. Voor oktober 2016 zou een besluit genomen worden over de gaswinning op de langere termijn.[61]

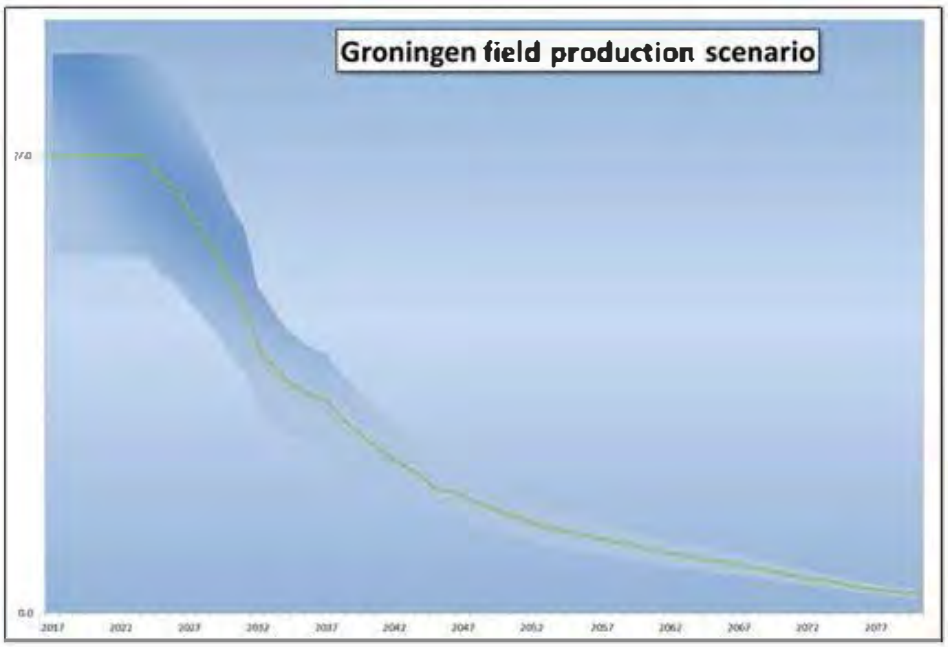
18 december 2015
De door minister Kamp ingestelde Commissie-Meijdam studeerde op risico's en bracht op 18 december 2015 een advies uit. Daarin staat onder meer: "In de eerste plaats constateert de

commissie dat inwoners willen weten waarom de overheid het legitiem en acceptabel vindt dat de aardgaswinning schade aan woningen veroorzaakt. (…) De commissie acht de vraag op basis van welke principes het toelaatbaar is dat industriële activiteiten schade toebrengen, zeer relevant. Het is een vraag waarvan de commissie vindt dat deze in het Kabinet en de Tweede Kamer geadresseerd zou moeten worden."[62] De regering en de Tweede Kamer zijn daar echter niet op ingegaan.

19 april 2016: Eindfase gas uit Groningen

De NAM bracht in april 2016 het "Winningsplan Groningen 2016" uit. Daarin lezen we op pagina 31 dat vanaf 2020 de eindfase van het Groningen-veld geleidelijk zal ingaan en de productie jaarlijks zal afnemen: "Het einde van de winning van een gasveld wordt doorgaans bepaald door de kosten-baten afweging tegen het eind van de economische levensduur van een veld. Daarnaast kunnen onvoorziene technische of andere omstandigheden de duur van de winning tussentijds beïnvloeden. Het onderhoudsprogramma is gericht op zowel preventief als buitengewoon onderhoud en moet worden bekostigd uit de inkomsten die door de verkoop van Groningen-gas worden gegenereerd. Gebaseerd op de huidige economische en technische parameters is het de verwachting dat het Groningen-veld nog tot ongeveer 2080 in productie blijft. Vanaf het volgende decennium zal volgens de gehanteerde levenscyclus binnen de olie- en gasindustrie de 'eindfase' geleidelijk ingaan en de productie jaarlijks afnemen."[63] Zie ook figuur 4.

Figuur 4
Gaswinning uit het Groningen-veld tot 2080

Bron: NAM, Winningsplan Groningen Gasveld 2016, 19 april 2016

24 juni 2016

De gaswinning uit het Groningen-veld wordt de komende vijf jaar beperkt tot 24 miljard m^3 per jaar. Alleen in koude winters en indien strikt noodzakelijk mag 6 miljard m^3 extra gas worden geproduceerd. Dat was de kern van het ontwerpbesluit gaswinning Groningen dat minister Kamp op 24 juni 2016 heeft gepubliceerd.[64] Men kon een inspraakreactie opsturen en daarvan hebben diverse instanties gebruik gemaakt.

23 september 2016
Minister Kamp stelde op 23 september 2016 het definitieve instemmingsbesluit over de gaswinning vast dat, zoals hij zelf schrijft, "op hoofdlijnen overeenkomt met het ontwerp-instemmingsbesluit."[65]

12 oktober 2016
De provincie Groningen stapte naar de Raad van State om het definitieve gaswinningsbesluit van minister Kamp aan te vechten. Het gasbesluit ligt voor de komende vijf jaar vast. De provincie vond deze periode veel te lang. In vijf jaar kan van alles gebeuren. De provincie wilde dat de gaswinning de komende jaren verder omlaag gaat.[66]

13 december 2016
De Groninger Bodem Beweging, de Natuur en Milieufederatie Groningen, Milieudefensie en de Waddenvereniging dienden eveneens een beroepschrift in. Zij vroegen hierin om vernietiging van het gasbesluit. Volgens de organisaties is het gasbesluit in strijd met de wet omdat niet de veiligheid van Groningers leidend is geweest in het besluit, maar de leveringszekerheid.[67]

16 t/m 20 januari 2017
Freek de Jonge was van 16 t/m 20 januari 2017 in de provincie Groningen, waar hij sprak met gedupeerden, actiegroepen, deskundigen, wetenschappers en politici. De avondbijeenkomsten werden druk bezocht.[68]

7 februari 2017
Aan een fakkeloptocht in de stad Groningen deden ruim 4000 mensen mee. Dat was de grootste demonstratie tegen de gaswinning tot nu toe.[69]

7 februari 2017
De gezondheid van Groningers die vaker schade aan hun huis hebben door de aardbevingen, verslechterde in 2016. Over drie metingen, van februari tot december 2016, bleek dat de gezondheid van mensen met meervoudige schade slechter werd. Tot die conclusie kwamen onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen.[70]

21 februari 2017
Daartoe aangespoord vanuit Groningen bepaalde de Tweede Kamer op 21 februari 2017 per motie dat de volgende zaken geregeld moeten worden:
1. de gaswinning verder terugbrengen;
2. de NAM uit de schadeafhandeling halen;
3. een uitkoopregeling ontwerpen voor iedereen die weg wil uit het gebied;
4. het vertrouwen van de Groningers terugwinnen.[71] [72]

1 maart 2017
De rechtbank Noord-Nederland oordeelde op 1 maart 2017 "dat de Staat onzorgvuldig heeft gehandeld in de periode van januari 2013 tot en met december 2015," terwijl "de minister gehouden was om na de aardbeving in Huizinge de gasproductie met het oog op de veiligheidsrisico's voor inwoners in het Groningen-veld zoveel mogelijk te beperken. De Staat heeft dat niet gedaan, ondanks het feit dat hij was geadviseerd dat wél te doen."[73] [74]

31 maart 2017

Op 31 maart 2017 schreef minister Kamp van Economische Zaken dat de NAM zich vanaf 31 maart 2017 uit het systeem van schadeafhandeling zou terugtrekken, maar wel aansprakelijk zou blijven voor de schade van de gaswinning: "De Nationaal Coördinator Groningen (NCG) gaat per direct de schadeafhandeling en -beoordeling aansturen."[75] [76]

18 april 2017
Het SodM bracht vanwege het "relatief grote aantal bevingen in vrij korte tijd (eind oktober 2016 tot februari 2017) in de regio Loppersum" op 18 april 2017 een advies uit. Volgens het SodM zijn "de breuken in de regio Loppersum kritisch gespannen." Een geringe toename in de gaswinning in deze regio kan dan "een aantal bevingen veroorzaken, waardoor de aardbevingsdichtheid sterk toeneemt. Een verandering in het systeem zou echter ook kunnen leiden tot een zwaardere beving."[77]
Het SodM waarschuwde: "Bij het eventueel opschalen van de productie uit de Loppersum-clusters in het geval van een koude winter zal rekening gehouden moeten worden met het mogelijk optreden van meer en zwaardere bevingen." Het SodM stelde voor de gaswinning met 10% te verminderen naar 21,6 miljard m^3, als de norm voor de aardbevingsdichtheid overschreden zou worden. Deze norm is 0,25 aardbevingen per vierkante kilometer per jaar.[78] [79] In het advies komt echter geen redenering voor waarom de gaswinning met 10% naar beneden moet en niet met bijvoorbeeld 5 of 25%.
Minister Kamp besloot op 18 april 2017 een overschrijding van de norm niet af te wachten en de gaswinning per 1 oktober 2017 met 10% te verminderen.[80]

9 mei 2017
De Tweede Kamer heeft een aantal moties over de gaswinning aangenomen. Er moet een samenhangende aanpak komen van de problemen in Groningen, waarbij de menselijke maat en ruimhartigheid voorop staan; dit moet onafhankelijk van de NAM en het ministerie van Economische Zaken geregeld worden (motie van het Groningse SP-Kamerlid Sandra Beckerman en Frank Wassenberg van de Partij voor de Dieren (PvdD). Ook moet er een afbouwplan komen voor de gaswinning in Groningen. Verder wil de Kamer dat alle aanbevelingen van de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OVV) opgevolgd worden.[81]

18 mei 2017
De Algemene Rekenkamer maakte bekend dat van de 1,3 miljard euro die beschikbaar was volgens het bestuursakkoord van 17 januari 2014, nu al 96% is uitgegeven of is toegevoegd aan een fonds. "Met name de uitgaven voor de schadeafhandeling zijn fors hoger uitgevallen dan oorspronkelijk geraamd."[82]

26 mei 2017
Minister Kamp maakte op 26 mei 2017 het nieuwe gaswinningsbesluit bekend. Per 1 oktober 2017 mag 21,6 miljard m^3 gas per jaar uit Groningen worden gewonnen met in een koud jaar nog eens 5,4 miljard m^3.[83] Het maximum komt daarmee op 27 miljard m^3 gas. De leveringszekerheid komt niet in gevaar, omdat Gasunie Transport Services heeft aangetoond dat bestaande installaties slimmer kunnen worden ingezet.[84]

14-16 juni 2017
Omdat de NAM uit het systeem van schadeafwikkeling is gestapt, moest er per 1 juni 2017 een nieuwe regeling komen. De Groninger Bodem Beweging, het Gasberaad, de provincie Groningen en de aardbevingsgemeenten hebben hiervoor op 23 mei 2017 een voorstel gedaan met vier centrale punten, namelijk 1. dat het Rijk verantwoordelijkheid neemt en garant staat

voor de financiering, 2. dat er een rechtvaardige schadebepaling komt waarbij alle schade die redelijkerwijs aan gaswinning is toe te rekenen, wordt vergoed, 3. dat de menselijke maat gehanteerd wordt, waarvoor een andere grondhouding nodig is en 4. dat het schadeproces onafhankelijk wordt vormgegeven.[85] Onder schade wordt hier mijnbouwschade verstaan. Meestal heeft men het over aardbevingsschade, maar dit begrip heeft geen wettelijke basis. Mijnbouwschade, waaronder bijvoorbeeld ook bodemdaling valt, heeft die wettelijke basis wel. Als er sprake is van schade door aardbevingen wordt daarmee mijnbouwschade bedoeld. Op 14 juni bleek dat het nieuwe schadeprotocol niet op 1 juli klaar zou zijn.[86] Op 16 juni bracht demissionair minister-president Rutte een bezoek aan het aardbevingsgebied en daar stelde hij dat "er lang een bestuurlijke spaghetti is geweest, maar die zijn we (de regering, H.D.) nu aan het opruimen."[87] Een schadefonds met garantiestelling door de overheid en een plan om de gaswinning naar beneden te brengen, vond hij niet nodig.[88]

10 oktober 2017
Volgens het regeerakkoord van de nieuwe regering (VVD, CU, CDA en D66) moet de gaswinning aan het eind van de kabinetsperiode gedaald zijn van 21,6 miljard m^3 naar 20 miljard m^3 per jaar. "Doel is om in de periode tot 2021 de vraag naar Groningen-gas met 3 miljard m^3 te verminderen ten opzichte van 2017. (…) De NAM wordt op afstand gezet bij de afhandeling van schade en herstel en bij versterking. Onder onafhankelijke publieke regie komt er een schadefonds. Dit laat onverlet de financiële verantwoordelijkheid van de NAM. Er komt een met de regio afgestemd schadeprotocol dat goed is voor bewoners en waardoor zij geen last hebben van strijd tussen publieke en private partijen.[89]

15 november 2017
"De minister van Economische Zaken en Klimaat (Wiebes, H.D.) moet een nieuw besluit nemen over de gaswinning in Groningen. Zijn eerdere besluit om de komende vijf jaar 21,6 miljard m^3 per gasjaar te winnen, heeft hij niet goed onderbouwd." Dat oordeelde de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State in een uitspraak van 15 november 2017. "Zo heeft de minister het risico voor de mensen in het aardbevingsgebied niet genoeg betrokken in zijn motivering. Hij heeft ook niet gemotiveerd waarom de leveringszekerheid als ondergrens is genomen voor de hoeveelheid te winnen gas, ondanks de onzekerheid over de gevolgen. Bovendien heeft hij niet duidelijk gemaakt welke maatregelen mogelijk zijn om de behoefte aan gas te beperken. De minister krijgt tot 15 november 2018 de tijd om een nieuw, beter onderbouwd besluit te nemen." In het lopende gasjaar mag de NAM 21,6 miljard m^3 gas winnen met een uitloop van maximaal 5,4 miljard m^3 als het een koud jaar zou zijn.[90]

4 december 2017
Minister Wiebes stuurde een brief aan de Tweede Kamer over de uitspraak van de Raad van State. Daarin kondigde hij "een herbezinning" aan "op het proces waarin de besluiten tot stand komen, en een heroverweging en betere motivering van het besluit." De minister gaat plannen maken voor de afbouw van de gasvraag, waarbij hij zal "stilstaan bij de mogelijkheid dat de veiligheidssituatie aanleiding geeft tot een winningsniveau waarmee niet aan het niveau voor de leveringszekerheid kan worden voldaan en zodoende ook het afschakelen van gebruikers moet worden overwogen. Op deze manier zal ik het belang van leveringszekerheid in de toekomstige besluitvorming beter tegen andere belangen afwegen."[91]

6 december 2017
De NAM krijgt geen vinger in de pap in de schadeafhandeling, de versterking van huizen, de visie op Groningen en de hoogte van de gaswinning. Dat verzekerde minister Eric Wiebes (VVD) van Economische Zaken & Klimaat de lokale bestuurders. "De NAM overal tussenin

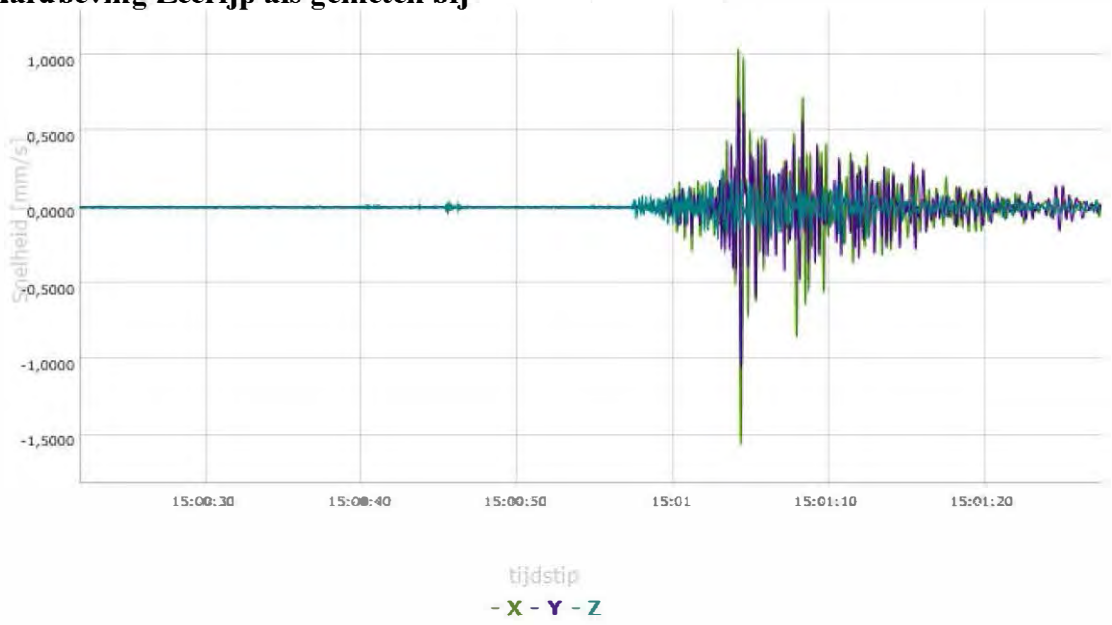
helpt niet, ik denk dat de NAM zelf ook wel weet dat het hen ook niet helpt," zei Wiebes: "De NAM moet uit de schadeafhandeling. De NAM moet uit de versterking. De NAM moet uit de vaststelling van het winningsniveau." De minister ging met die uitspraak verder dan de tekst in het regeerakkoord. Daar staat dat de NAM "op afstand komt te staan". Zelf zei Wiebes daarover dat dit zijn "uitleg van het regeerakkoord" is.[92]

HOOFDSTUK 5

8 januari 2018: De aardbeving bij Zeerijp

Op maandag 8 januari 2018 vond om 15.00 uur een aardbeving plaats bij Zeerijp. Het KNMI stelde de kracht van de aardbeving vast op 3.4 op de schaal van Richter.[93] De oorzaak van de beving was de gaswinning uit het Groningen-gasveld.[94] De aardbeving werd op veel uiteenlopende plekken in de provincie Groningen gevoeld. De redactie van RTV Noord werd overspoeld met telefoontjes en reacties op de Facebookpagina.[95] De aardbeving is zeker tot op een afstand van 25 km van het epicentrum gevoeld, met schademeldingen vanuit Stad-Groningen op 20 kilometer afstand, Kloosterburen en Zuurdijk op 25 kilometer afstand en tot in Leek.[96] De gemeten grondversnelling bij Zeerijp was 0,116g, tegen 0,08g bij Huizinge.[97] [98] Veel bewoners ervoeren deze aardbeving als zwaarder dan die bij Huizinge in 2012. Het SodM stelde hierover: "De beving is in een groot gebied gevoeld en heeft veel schade aan gebouwen veroorzaakt. Het bijzondere van deze beving was de hevigheid van de grondbewegingen: de hoogst gemeten grondversnelling was beduidend hoger dan die bij de beving in Huizinge in 2012. Door de bewoners in Groningen werd deze beving dan ook als beangstigend ervaren."[99] Bij thuis gaf de NAM-sensor een beweging aan van maximaal 1,5 millimeter per seconde (zie figuur 5), maar in de buurt van Zeerijp ging het volgens mondelinge mededelingen om 2,5 centimeter per seconde (zie figuur 6).

Figuur 5
Aardbeving Zeerijp als gemeten bij

Figuur 6

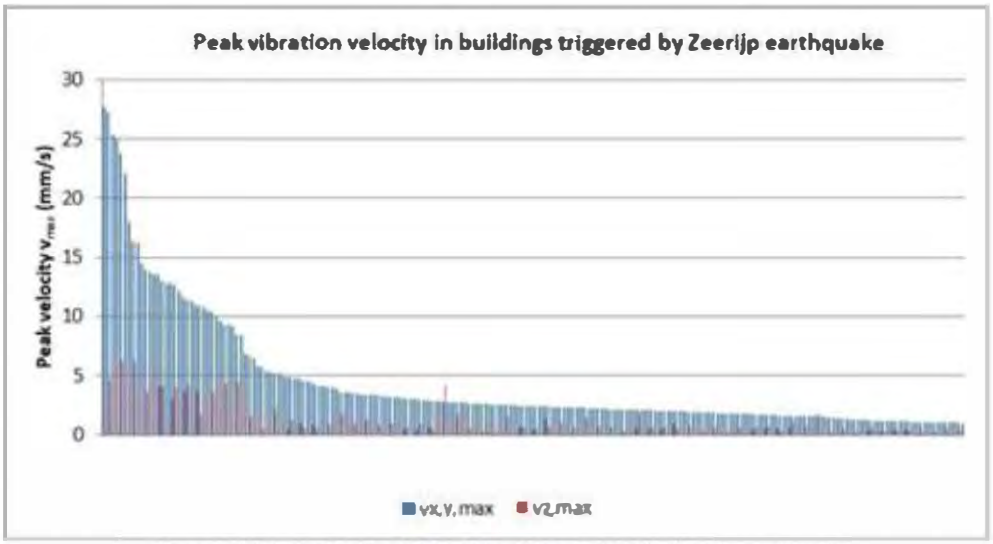

Figure 5.3: Peak velocity of all buildings triggered by the Zeerijp earthquake

Bron: https://nam-feitenencijfers.data-app.nl/download/rapport/fad82305-f693-4e7c-a5ed-3e75ea05aeb5?open=true, 14 augustus 2018.

Wat het KNMI gemeten heeft

Uit de gegevens van het KNMI blijkt dat het tot op vijf kilometer afstand ging om 3.5 op de schaal van Richter en dat op grotere afstanden zelfs 3.75 gemeten werd; van Garnwerd naar Engelbert nabij Groningen-stad ging het om Garnwerd (4.63), Winsum (3.82), Adorp (3.70), Hombach (3.75) en Engelbert (3.77); zie tabel 2 met enkele voorbeelden. Daarom hebben we het KNMI om opheldering gevraagd.

Läslo G. Evers, de verantwoordelijke seismoloog van het KNMI, antwoordde op 25 januari 2018: "Het KNMI heeft op een groot aantal punten de aardbeving bij Zeerijp gemeten via geofoons en 49 versnellingsmeters. De versnelling wordt aan het aardoppervlak gemeten. Geofoons zijn om de 50 meter, tot een diepte van 200 meter, geplaatst.

De zwaarte van de aardbeving, ook wel magnitude geheten, wordt berekend op basis van de aardbevingsgolven die de geofoons meten. De hoogte van de uitslag van de geofoons bepaalt de magnitude. Hierbij wordt rekening gehouden met de afname van de energie met de afstand. Voor Noord-Nederland worden bij de berekeningen van de magnitude de data van de geofoons op 200 meter diepte gebruikt, omdat deze de laagste ruisniveaus hebben.

Elk van deze 49 meetpunten bevindt zich in een specifieke geologische omgeving. Lokale effecten, zoals de samenstelling van de ondiepe ondergrond, kunnen variaties in de metingen geven. Ook zendt de aardbeving niet in alle richtingen evenveel energie uit. Daarom verschilt de magnitude per meetpunt. De magnitude is een gewogen gemiddelde, waarbij de weegfactoren de bijdragen van waarden die ver van het gemiddelde liggen, beperken. Ook wordt rekening gehouden met de kwaliteit van de data, geïnspecteerd door de analist die een review uitvoert. Het KNMI gebruikt zogeheten weegfactoren. Op die manier wordt een gewogen gemiddelde van de magnitudes bepaald. Dit gewogen gemiddelde is een betere benadering van de magnitude, omdat de bijdrage van gemeten magnitudes die ver van het gemiddelde afliggen, beperkt wordt. De weegfactoren komen tot stand door magnitude-waarden die meer dan 25% afwijken van de gemiddelde magnitude, een laag gewicht of een gewicht van nul te geven."[100]

Hoe de gewichten zijn toegekend en op welke manier het gewogen gemiddelde is uitgerekend, is ons onbekend. Of met andere weegfactoren de aardbeving bij Zeerijp een kracht van bijvoorbeeld 3.5 op de schaal van Richter zou hebben, is een open vraag. In dit verband verwijzen we naar de aardbeving bij Huizinge op 16 augustus 2012: daar had het

KNMI eerst een kracht van 3.4 op de schaal van Richter aan toegekend, maar heeft dat op 29 januari 2013 veranderd in 3.6.[101] Of dat bij de aardbeving bij Zeerijp ook zal gebeuren, weten we niet.

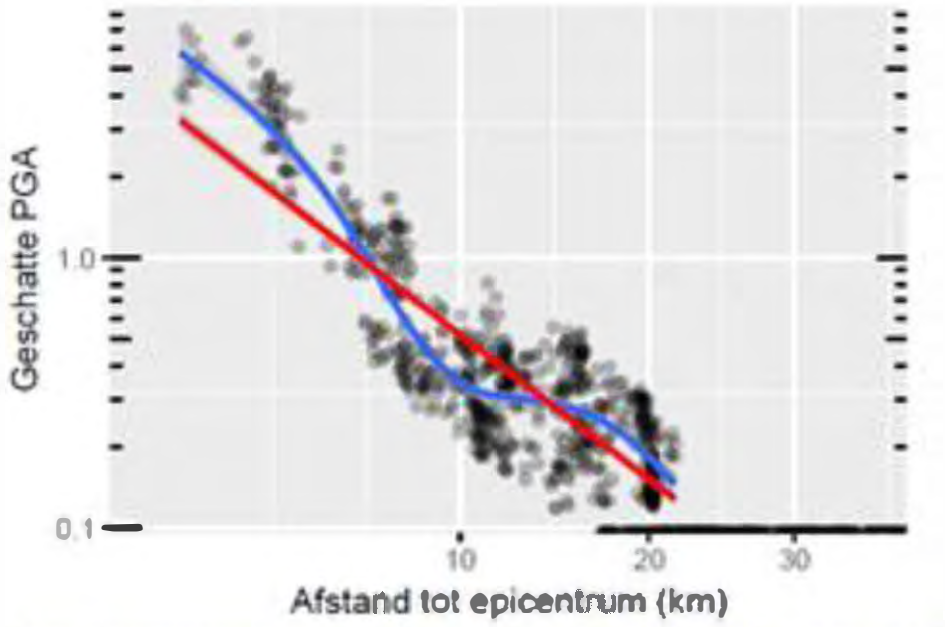
Tabel 2
Aardbeving Zeerijp en schaal van Richter

Afstand tot epicentrum (kilometer)	Kracht schaal van Richter
1,4	3,56
3,9	3,40
6,9	3,23
9,6	3,33
12,1	3,71
14,1	3,62
17,0	3,75
21,3	3,64
22,3	3,21
30,1	3,44

Bron: https://www.knmi.nl/nederland-nu/seismologie/aardbevingen/detail_beving_4?eventid=knmi2018anwg

Gemeten grondversnelling
De gemeten grondversnelling bij Zeerijp was 0,116g, tegen 0,08g bij Huizinge.[102] [103] De aardbeving bij Huizinge was hoger op de schaal van Richter, maar kende een lagere grondversnelling. Hoe kan dat? Het SodM deelt desgevraagd mee: "De grondversnelling is behalve van de kracht van de beving afhankelijk van de diepte van de beving en de grondsamenstelling. Slappere grond leidt tot een hogere grondversnelling. Lokale grondgesteldheid kan leiden tot verschillende grondversnellingen bij eenzelfde kracht van beving."[104] Het verband tussen de grondversnelling en de afstand tot de aardbeving staat in figuur 7. Recent gemeten grondversnellingen staan in tabel 3.

Figuur 7
Grondversnelling en afstand tot Zeerijp

Bron: https://www.groningsperspectief.nl/wp-content/uploads/2018/01/bijlage_Zeerijp.pdf, 31 januari 2018

Tabel 3
Maximale grondversnelling bij aardbevingen tussen mei 2017 en april 2018.

Location
Slochteren
t Zandt
Zeerijp
Loppersum
Garrelswee
Garsthuizer

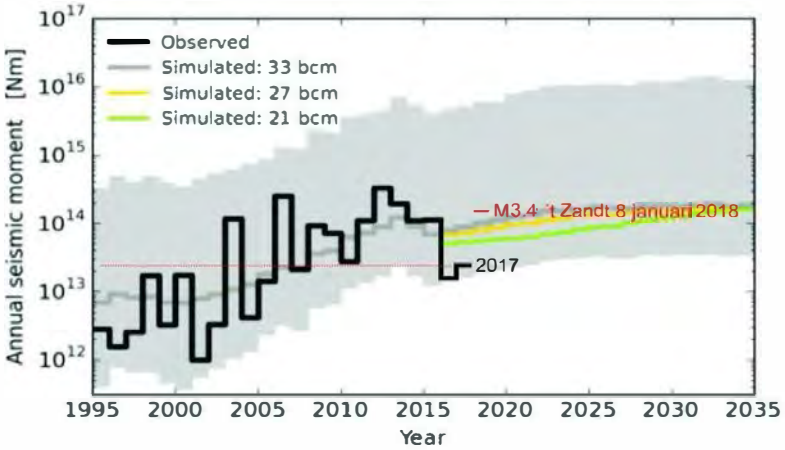
Bron: : https://nam-feitenencijfers.data-app.nl/download/rapport/bd813b89-186a-4331-88c5-6ea212ec17a9?open=true, 1 juni 2018.

Schaal van Richter en grondversnelling uitgelegd
De schaal van Richter is niet lineair, maar logaritmisch. Een korte uitleg. Tot nu toe waren de meeste aardbevingen in Noord-Nederland minder krachtig dan 3.0 op de schaal van Richter. Een aardbeving van 4.0 is tien keer zo krachtig als een aardbeving van 3.0 en een aardbeving van 5.0 is weer tien keer zo sterk als die van 4.0 op de schaal van Richter. Een aardbeving van 5.0 is honderd keer zo sterk als een aardbeving van 3.0. De toename van de hoeveelheid energie die vrijkomt is nog groter: die wordt bij elke stap namelijk een factor 30 zo groot.[105] Bij een toename van 3 naar 5 op de schaal van Richter komt daarom ongeveer 900 maal zoveel energie vrij.
De aardbevingen in Groningen ontstaan meestal op zo'n drie kilometer diepte, want daar ligt het gasveld. Op andere plekken ter wereld ontstaan de aardbevingen veel dieper, in de orde van 10 tot 44 kilometer.[106] Die aardbevingen zijn weliswaar vaak krachtiger op de schaal van Richter, maar de aardbevingsenergie moet een veel grotere afstand afleggen tot de aardoppervlakte. Een deel van de aardbevingsenergie wordt door de diepe ondergrond opgenomen. Dit verschil in diepte verklaart, samen met de bodemgesteldheid, waarom de aardbevingen in Groningen, die vaak minder krachtig zijn dan elders, toch duidelijk worden gevoeld en schade veroorzaken.
De schade wordt niet zozeer bepaald door de kracht van de aardbeving, maar door de diepte ervan en de lokale bodemgesteldheid. Dat wil zeggen door de versnelling van de grond, "door het schudden van de grond tijdens een aardbeving," zoals de NAM stelt.[107] [108] Dit wordt de grondversnelling genoemd, een schaal om de sterkte van een aardbeving op een bepaald punt aan te geven. De grondversnelling geeft als het ware aan hoe snel de aardbeving zich door de bodem beweegt en is de belangrijkste maat voor de schade.[109] [110] [111] [112]

Vrijgekomen aardbevingsenergie
Bij aardbevingen als die bij Zeerijp is naast de kracht op de schaal van Richter en de grondversnelling ook van belang hoeveel seismische energie is vrijgekomen. Dat zien we in bijgevoegde figuur 8 van het SodM die de Belgische geoloog Manuel Sintubin heeft geactualiseerd en figuur 9 van het KNMI van 3 mei 2018 met gegevens tot en met 23 april 2018.[113] Opvallend is dat bij de aardbeving bij Zeerijp meer energie vrijkwam dan jaarlijks van 2007 tot en met 2011 en van 2014 tot en met 2017.
De gekleurde lijnen geven de verwachte seismische energie aan bij de verschillende winningsniveaus, uitgedrukt in BCM, dat is miljard m^3. Daaruit blijkt dat bij de aardbeving

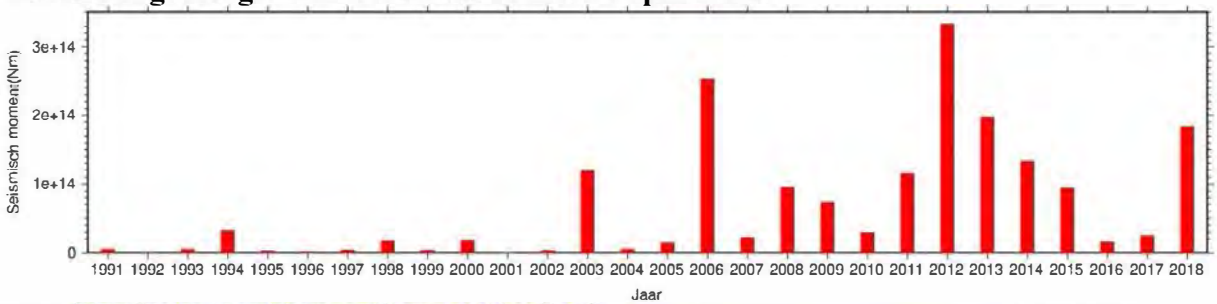
bij Zeerijp meer energie is vrijgekomen dan verwacht. De achterliggende schaduw geeft de onzekerheidsmarge weer en daarom kon de NAM stellen dat Zeerijp wetenschappelijk gezien niet verrassend was.

Figuur 8
Aardbevingsenergie vanaf 1995 tot en met 'Zeerijp'

Bron: https://www.SodM.nl/documenten/publicaties/2016/06/21/10---supplement-to-the-winningsplan-groningen-2016, pagina 17, 21 juni 2016, aangevuld door Sintubin.

Figuur 9
Aardbevingsenergie vanaf 1991 tot en met 23 april 2018.

Bron: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2018D27693&did=2018D27693, 3 mei 2018.

HOOFDSTUK 6
Ernstige aardbevingen ook bij 12 miljard m³ gaswinning Groningen

Sinds 2013 wordt een gaswinning uit het Groningen-veld van 12 miljard m^3 per jaar vaak veilig genoemd. Dit in navolging van een bewering van het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM). Maar ook bij 12 miljard m^3 bestaat de kans op ernstige aardbevingen zoals bij Zeerijp, stelt het SodM met de kennis van nu. Het Loppersum-gebied staat namelijk kritisch gespannen. Minister Wiebes kondigde op 1 februari aan het advies van het SodM om de gaswinning te verlagen naar 12 miljard m^3 te zullen overnemen.[114] [115] Maar hoe veilig is dit voor de Groningers?

2013: niet voelbare aardbevingen bij 12 miljard m^3

Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) stelde in 2013 dat bij een gaswinning uit het Groningen-veld van ongeveer 12 miljard m^3 per jaar het risico op aardbevingen geminimaliseerd zou worden. Na enkele jaren zouden er vrijwel geen aardbevingen meer voorkomen met een kracht van 1.5 of meer op de schaal van Richter.[116] Kortom, de mening vatte post dat zo het aantal voelbare aardbevingen zou kunnen dalen tot vrijwel nul en de

bodem tot rust zou komen. De veiligheid zou dan voorop staan. Bovendien zou de versterking van huizen en gebouwen niet meer nodig zijn.

2018: ernstige aardbevingen bij 12 miljard m³

Het SodM heeft nu een ander inzicht:[117] "We zouden nu niet meer zeggen dat er bij een bepaald niveau van gaswinning geen voelbare bevingen meer optreden: daarvoor weten we nu dat we nog te weinig weten van de relatie tussen gaswinning en bevingen."
Hoe is het SodM dan toch tot de huidige 12 miljard m³ gekomen? "Omdat de onzekerheden groot zijn, maken we twee stappen. Ten eerste bepalen we zo goed en zo kwaad als het kan de omvang van de onzekerheid in de veiligheidsrisico's. Ten tweede kiezen we het meest voorzichtige getal – dat is dus aan de veilige kant in de waaier aan mogelijke uitkomsten. Hiermee hanteren we een relatief grote onzekerheidsmarge. (…) Het gevolg van dit alles is dat we – ondanks de grote onzekerheden – toch met enige zekerheid kunnen zeggen dat bij dit niveau van productie aan de veiligheidsnorm in de komende jaren wordt voldaan."

Veiligheidsnormen: alleen dodelijke slachtoffers tellen mee

Daarbij verwijst het SodM naar de veiligheidsnorm van de commissie-Meijdam. Deze commissie stelde zich in een advies van 14 december 2015 "op het standpunt dat leven, wonen en werken in Groningen even veilig moet zijn als elders in Nederland." De commissie aanvaardde dat de onveiligheid van de Groningers in 2015 tien keer zo groot was, maar dat moest binnen vijf jaar gelijkgetrokken zijn met de rest van Nederland.[118] Veiligheid gaat hier over de kans om te overlijden door bijvoorbeeld een aardbeving of een dijkdoorbraak. Het gaat nadrukkelijk niet over aantallen gewonden of omvang van de schade. Zo'n 10.000 bewoners van het aardbevingsgebied hebben stress-gerelateerde gezondheidsklachten.[119] Ook deze gezondheidsklachten tellen niet mee in deze definitie van veiligheid.
Kortom, de norm geldt alleen als de versterking in het jaar 2020 zou zijn afgerond, wat betekent dat er geen doden meer mogen vallen door een aardbeving. Maar de versterking is dan zeker niet klaar, is zelfs nog maar net begonnen. Ook mogen volgens deze definitie van veiligheid duizenden huizen schade krijgen en mogen er ook gewonden vallen.
Het SodM heeft het advies van 1 februari 2018 "getoetst aan deze Meijdam-norm en is zo op 12 miljard m³ uitgekomen."

Wat 12 miljard m³ niet is

Het SodM benadrukt wat die 12 miljard m³ niet is: "Ten eerste is het niet een niveau waarbij er geen verder ingrijpen meer nodig zal zijn. De algehele drukverlaging door verdere gaswinning zal blijven leiden tot kans op zwaardere bevingen tot de productie is gestopt, ofwel een niveau van winning wordt gevonden waarbij de opgebouwde spanningen door de dalende druk zonder zwaardere bevingen zullen ontladen. Wij zien de voorgestelde verlaging als een belangrijke stap, maar niet de laatste stap.
Ten tweede betekent het ook niet dat er geen zware bevingen meer zullen zijn in het gebied. De bevingen die nu door de Groningers ervaren worden, zijn het gevolg van 50 jaar gaswinning in het Groningen-veld. En dus 50 jaar opgebouwde spanning op ondergrondse breuken. Het Groningen-veld, en dan met name het Loppersum-gebied, staat kritisch gespannen. De maatregelen zullen de kans op bevingen en ook de kans op zwaardere bevingen flink reduceren, maar de kans is er nog steeds."
Dus, concludeert het SodM, "hetzelfde getal van 12 miljard m³ is gebaseerd op twee verschillende inzichten." De bewering dat 12 miljard m³ een veilige gaswinning zou zijn, klopt niet.

10 januari 2018: Volgens NAM is aardbeving niet verrassend
De NAM concludeerde op 10 januari 2018: "Er zijn op dit moment geen indicaties dat de beving wetenschappelijk verrassend is. De kans op een aardbeving zoals die heeft plaatsgevonden bij Zeerijp, wordt in de recente rapportage onderkend en past binnen de verwachtingen zoals gedocumenteerd in de rapportage. Zo wordt de kans op een aardbeving in 2018 met een magnitude groter dan 3,6 op de Richter schaal (de magnitude van de Huizinge-beving in 2012) ingeschat op 16%." Wel wil de NAM voorlopig stoppen met de winning in de regio Loppersum en Eemskanaal als onderdeel van een verlaging van de winning uit het Groningen-veld. Daarmee verwacht de NAM "de veiligheid en veiligheidsbeleving binnen acceptabele parameters te houden."[120] Of dat klopt is de vraag, aangezien de winning in de regio Loppersum en Eemskanaal slechts 5% was van de totale gaswinning (zie tabel 4).

Tabel 4
Gaswinning Groningen-veld in miljard kubieke meter. [121] [122]

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Gasjaar 2016/17	Gasjaar 2017/18
Loppersum	15,30	15,39	17,13	2,59	1,66	1,01	0,81	0,87	
Eemskanaal	1,62	1,69	2,55	2,09	1,14	0,90	0,42	0,29	
Regio Zuidwest	9,38	9,88	12,88	13,58	8,15	7,44	6,01	6,61	
Regio Oost	20,49	20,81	21,30	24,15	17,16	17,84	16,34	16,20	
Totaal	46,79	47,77	53,86	42,41	28,10	27,59	23,58	23,89	21,6

Daarnaast heeft de NAM aangegeven dat ook bij een lagere gaswinning dan nu is toegestaan, een kans is op aardbevingen, even zwaar of zwaarder dan die bij Huizinge in 2012 (zie tabel 5). Nog niet eerder heeft de NAM de gegevens gepubliceerd die in deze tabel staan. Opvallend is de kolom met de aardbevingsdichtheid. Bij een winning van 10,8 miljard m^3 per jaar is deze aardbevingsdichtheid 0,25 aardbevingen per vierkante kilometer per jaar. De vorige minister van Economische Zaken, Kamp, heeft in mei 2017 ingegrepen in de gaswinning uit het Groningen-veld toen deze grenswaarde 0,22 was. De winning ging daarbij naar beneden van 24 naar 21,6 miljard kubieke meter per jaar.[123] Dat heeft de minister op 1 september 2017 nog eens onderbouwd, waarbij hij gebruik maakte van het Meet- en Regelprotocol dat vanaf 4 juli 2017 van kracht is voor de gaswinning uit het Groningen-veld.[124] Daaruit zou volgen dat een gaswinning uit het Groningen-veld van 10,8 miljard m^3 per jaar maximaal toelaatbaar is op grond van de veiligheidsnormen van de regering. Maar dan is er nog steeds een kans van 7% op een aardbeving, gelijk aan of zwaarder dan bij Huizinge in 2012.

Tabel 5
Gaswinning Groningen-veld en kans op aardbevingen

Jaarvolume Groningenveld (miljard Nm3)	Aardbevings-dichtheid ($km^{-2}jaar^{-1}$)	Activity Rate ($jaar^{-1}$)	Kans op aardbeving M ≥ 3.6 ($jaar^{-1}$)
21.6 (-0%)	0.38 (huidig)	19 (huidig)	16% (huidig)
19.4 (-10%)	0.34	13	12%
17.3 (-20%)	0.32	12	11%
15.1 (-30%)	0.30	10	9%
13.0 (-40%)	0.27	9	8%
10.8 (-50%)	0.25	8	7%
8.6 (-60%)	0.23	7	6%
6.5 (-70%)	0.21	6	5%
4.3 (-80%)	0.19	5	4%
2.2 (-90%)	0.17	4	3%
0.0 (-100%)	0.14	3	2%

Bron: https://www.nam.nl/nieuws/2018/nam-geeft-inzicht-effecten-volumevermindering-seismiciteit/_jcr_content/par/textimage.stream/1516241497943/36464f3a18953f7acbdb45c8180 1d24121fe86b8cf7dbcb834a121bde36a8cb/brief-nam-SodM-17012018.pdf

Kans op een zware aardbeving stijgt bij gelijkblijvende winning

Zoals hierboven is aangegeven, is de kans op een aardbeving, vergelijkbaar met die van Huizinge, 16% per jaar als men uitgaat van een winning van 21,6 miljard m^3. Volgens de NAM neemt bij gelijkblijvende winning die kans toe tot 20,2% in 2022, terwijl er dan een kans is van 8,7% op een aardbeving met een kracht van 4 of groter op de schaal van Richter (zie tabel 6) .

Tabel 6
Gaswinning Groningen-veld 2018-2022 en kans op aardbevingen

YEAR	M≥3.6	M≥4.0	M≥4.5	M≥5.0
2018	16.0%	6.6%	1.6%	0.4%
2019	17.0%	7.0%	1.6%	0.4%
2020	17.8%	7.5%	1.8%	0.4%
2021	19.3%	8.0%	1.9%	0.5%
2022	20.2%	8.7%	2.2%	0.6%

Table 5.3 Table with annual probabilities for occurrence of earthquakes exceeding a set magnitude.

Bron: https://www.nam.nl/feiten-en-cijfers/onderzoeksrapporten.html#iframe=L2VtYmVkL2NvbXBvbmVudC8/aWQ9b25kZXJ6b2Vrc3JhcHBvcnRlbg==. [125]

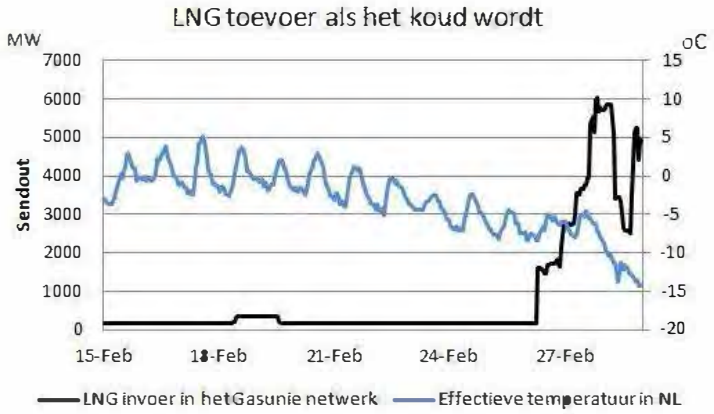
HOOFDSTUK 7

28 februari tot 4 maart 2018: koudeperiode met net genoeg gas

Op 28 februari, de koudste 28 februari in de geschiedenis van de weermetingen, vervoerde Gasunie Transport Services 453 miljoen m^3 gas, waarvan drie kwart laagcalorisch gas. Dat is namelijk de gaskwaliteit die nodig is voor alle verbruikers met een aansluiting op een regionaal net. Omdat het Groningen-veld niet extra aangesproken kon worden, moest de extra vraag worden ingevuld met hoogcalorisch gas dat werd gemengd met stikstof tot laagcalorisch gas. Echter, zowel de beschikbare hoeveelheid stikstof als de injectiecapaciteit zijn beperkt. Op 28 februari waarschuwde GTS daarom dat de bodem van de mogelijkheid om hoog- naar laagcalorisch gas om te zetten in zicht kwam en op 2 maart volgde het bericht dat zelfs met inzet van reservecapaciteit, de grens van de mogelijkheden was bereikt. Marktpartijen werden daarom verzocht om het gebruik van stikstof te doen dalen.[126]
Er kon maximaal 627.000 m^3 stikstof per uur ingezet worden, maar door een storing viel 80.000 m^3 uit, zodat 547.000 m^3 per uur resteerde. GTS stelde op 28 februari 2018: "De hoeveelheid inzetbare stikstof voor QC (Quality Conversion, het converteren van gassen met een hoge kwaliteit naar gassen met een lagere kwaliteit) blijft 547.000 m^3 per uur. (…) De

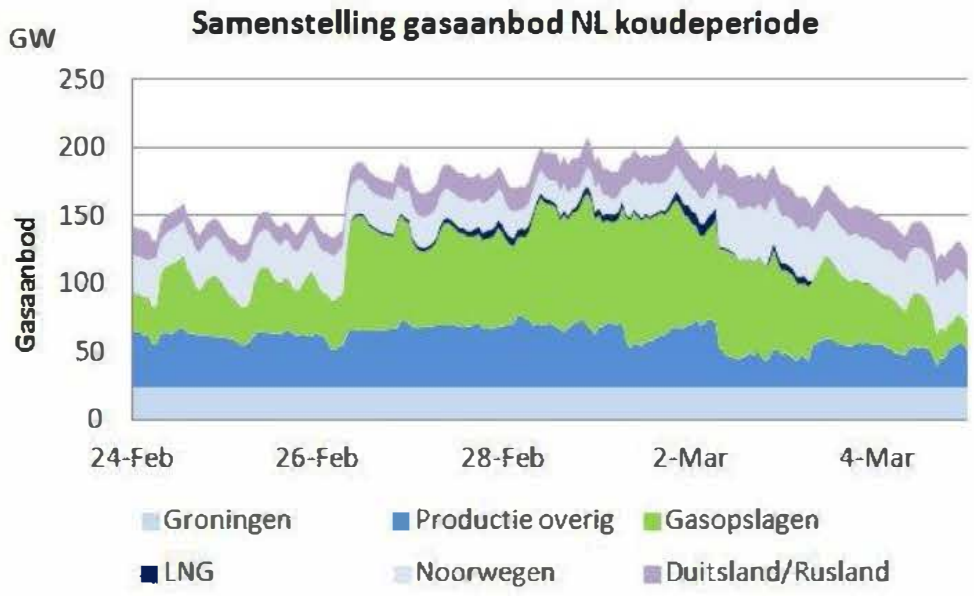
verwachting is dat het minimaal 14 dagen duurt voordat 80.000 m^3 stikstof per uur weer inzetbaar is."[127] GTS herhaalde dit tot en met 4 maart 2018.[128] Via de inzet van vloeibaar aardgas (LNG) en de gasopslagen kon de koudeperiode overbrugd worden zonder dat de gasvoorziening haperde (zie figuur 10, 11 en 12). De gasopslag voor Gronings gas bij Langelo/Norg was begin 2018 voor 72% gevuld. Dit nam af naar 20% op 24 februari en naar 10% op 6 maart, het einde van de koudeperiode. Op 2 april 2018 zat er nog 1% gas in.[129] Bij Grijpskerk is een gasopslag voor hoogcalorisch gas die begin januari 2018 voor 46% gevuld was. Dit nam af naar 6% op 24 februari en naar 2,5% op 6 maart. Op 2 april 2018 was er weer wat aangevuld tot bijna 4%.[130] In Europa daalde de voorraad in de gasopslagen van 65 miljard m^3 in oktober 2017 naar ongeveer 8 miljard m^3 in maart 2018 (zie figuur 13).[131]

Figuur 10
Inzet vloeibaar aardgas

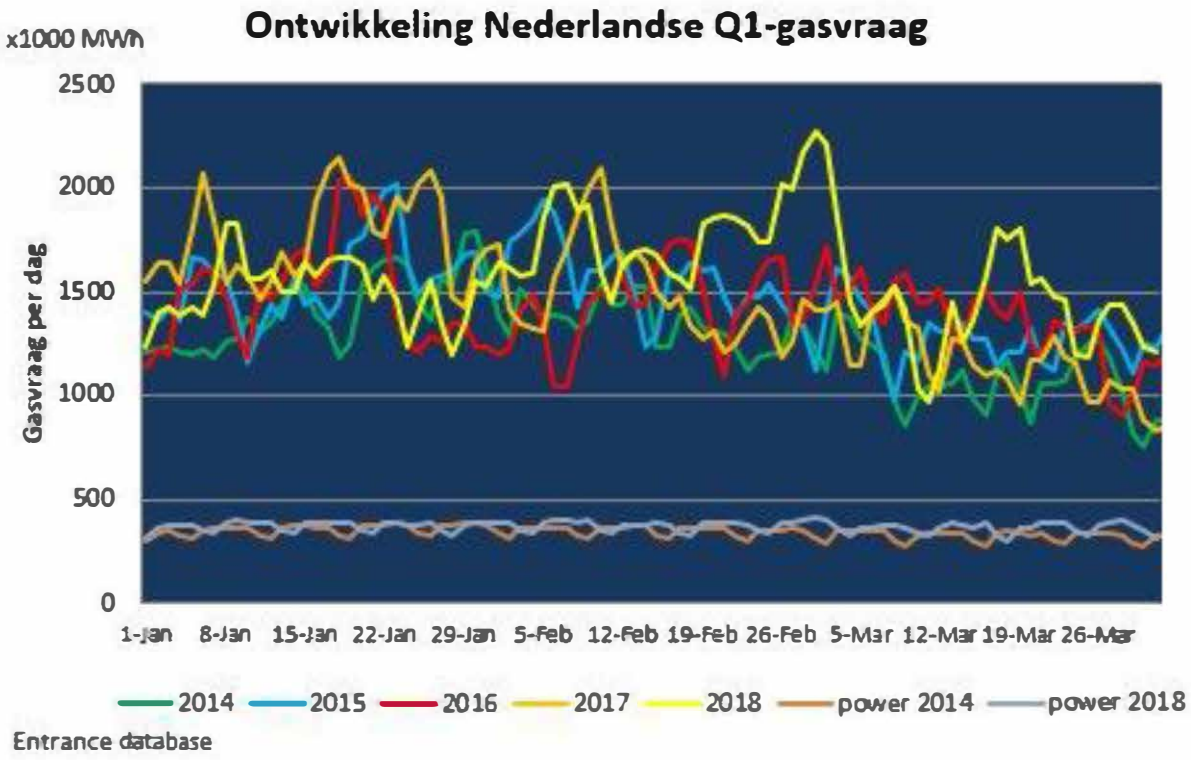
Bron: https://twitter.com/hashtag/LNG?src=hash

Figuur 11
Inzet aardgas 24 februari tot en met 4 maart 2018

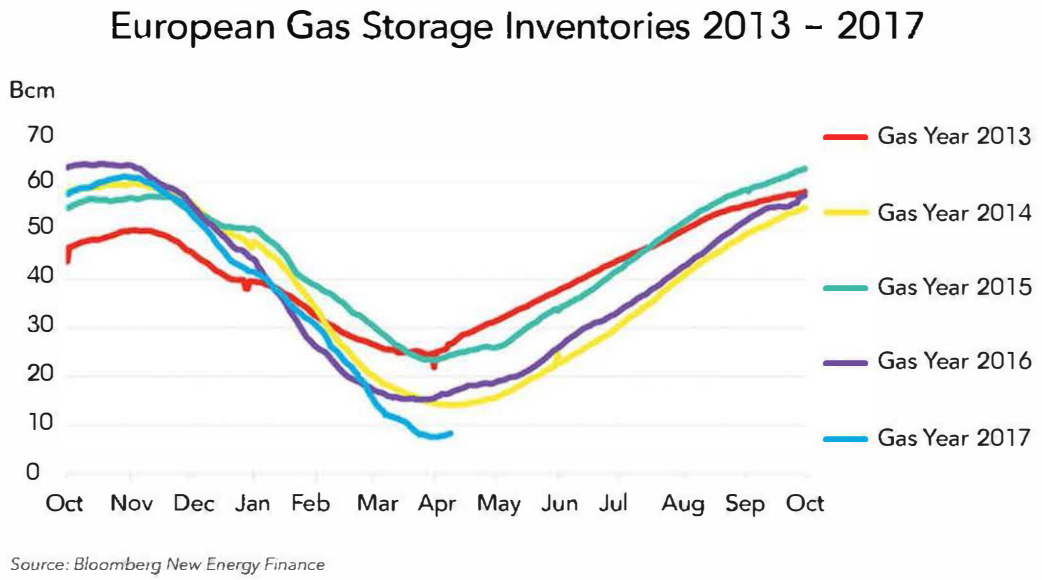
Bron: https://twitter.com/BM_Visser/status/970773369141514241

Figuur 12
Gasvraag Nederland eerste kwartaal 2018

Bron: https://twitter.com/BM_Visser, 16 april 2018.
Toelichting: de gasvraag van 2018 is de bovenste gele lijn en 'power' is de elektriciteitsvraag.

Figuur 13
Voorraad in gasopslagen Europa 2013-2017

HOOFDSTUK 8
Chronologisch overzicht vanaf medio januari 2018 tot juli 2018

11 januari 2018: Staatstoezicht op de Mijnen geeft code rood
Het SodM verklaarde op 11 januari 2018 dat er sprake is van code rood in Groningen: "De gasproductie in Groningen moet omlaag om het risico op aardbevingen te verminderen. De voorgestelde maatregelen van de NAM zijn een stap in de goede richting, maar niet concreet genoeg," aldus het SodM. "Omdat Groningen zich op dit moment in het hoogste alarmeringsniveau bevindt (code rood), is vanuit het oogpunt van veiligheid naar verwachting een flinke productievermindering noodzakelijk." Het SodM kondigde een advies aan "alleen gebaseerd op veiligheidsoverwegingen."[132]
Code rood staat voor dreigend gevaar, bijvoorbeeld een zware storm of gladde wegen, waarbij men wordt afgeraden om de weg op te gaan als het niet echt noodzakelijk is. Na een dag of hooguit een paar dagen is code rood voorbij. In Groningen blijft echter in heel 2018 code rood van kracht. [133]

12 januari 2018
Uiterlijk in maart moet duidelijk zijn met welk niveau de gaswinning in Groningen kan worden verminderd. Op korte termijn wordt nog geen beslissing genomen, aldus verantwoordelijk minister Wiebes na afloop van de eerste ministerraad van het jaar.[134] Hij stelde in een brief aan de Tweede Kamer: "Ik zoek actief naar manieren om grootverbruikers van laagcalorisch gas versneld om te bouwen, ik voer gesprekken met collega's in België, Frankrijk en Duitsland over een zo snel mogelijke afbouw, en ik betrek ook de bouw van een stikstofinstallatie in de afweging. Zoals toegezegd informeer ik uw Kamer over het resultaat in het eerste kwartaal."[135]

16 januari 2018: Kamerdebat
Tijdens een debat met de Tweede Kamer zei minister Wiebes over de situatie in Groningen: "Ik beschouw dit terrein echt als een falen van overheden en ik vind dat daar een eind aan moet komen. Ik weet dat ik daar nu verantwoordelijk voor ben, samen met de regio, maar ik heb wel een belangrijke rol. (…) De NAM moet geen rol hebben in de verstevigingsoperatie. De NAM moet geen rol hebben in de vaststelling van het winningsniveau. Groningers moeten dus ook niet met de NAM te maken hebben. Groningers melden zich ergens aan een voordeur en de achterdeur is een aangelegenheid van het Rijk. Ik denk dat de loskoppeling van die voordeur en die achterdeur belangrijk is. (…) In november ben ik een inventarisatie gestart om te kijken wat er deze kabinetsperiode al kan gebeuren, dus niet op de langere termijn, maar al veel eerder. (…) Een heel serieuze optie die ook nog steeds in de race is en meedoet, is de stikstofinstallatie. Ook die doet mee in de overweging. Ik maak het totale pakket. Daar moet een kabinetsbeslissing over komen en dan komt het in het eerste kwartaal naar de Kamer toe."[136]

18 januari 2018: NAM ziet geen reden voor extra maatregelen
Op 18 januari jl. heeft de NAM een nadere toelichting gestuurd aan het SodM. Daarin verwijst de NAM naar de norm die de commissie-Meijdam heeft voorgesteld en concludeert: "Vanuit het oogpunt van deze norm (…) zien wij geen reden om op basis van de Zeerijp-beving van 10 januari enige additionele beheersmaatregelen voor te stellen. Technisch gezien

viel de beving immers binnen het huidige risicomodelleringsraamwerk. (…) Ook de inschatting van deze risico's is niet veranderd als gevolg van deze specifieke beving."[137]
De commissie-Meijdam stelde zich in een advies van 14 december 2015 "op het standpunt dat leven, wonen en werken in Groningen even veilig moet zijn als elders in Nederland." De commissie aanvaardde dat de onveiligheid van de Groningers in 2015 tien keer zo groot was, maar dat moest binnen vijf jaar gelijkgetrokken zijn met de rest van Nederland.[138]
Kortom, de norm die de NAM hanteert, geldt alleen als de versterking in het jaar 2020 zou zijn afgerond en dat is niet het geval.

19 januari 2018: Fakkeloptocht met 12.000 deelnemers
Meer dan 12.000 mensen liepen die vrijdagavond mee in de fakkeloptocht. Dat maakte Derwin Schorren namens de Groninger Bodem Beweging bekend: "Morgen wordt het definitieve aantal bekend. Fantastisch dat jullie er allemaal waren. Ik hoop eigenlijk dat we hier voor het laatst hebben gestaan." Vanwege de drukte op de Vismarkt startte de tocht eerder dan gepland, uit angst voor een onveilige situatie. Onder andere Commissaris van de Koning René Paas, GroenLinks-voorman Jesse Klaver en burgemeester Peter den Oudsten liepen mee.[139]

31 januari 2018: Nieuw schadeprotocol
Minister Wiebes maakte op 31 januari 2018 bekend dat er overeenstemming is over een nieuw schadeprotocol. Er komt een Tijdelijke Commissie mijnbouwschade Groningen. De ruim 6.000 openstaande schademeldingen van vóór 31 maart 2017 krijgen een passende oplossing. Bij het Centrum Veilig Wonen (CVW) zijn sinds het einde van het oude schadeproces op 31 maart 2017 meer dan 8.000 schademeldingen geregistreerd. De Commissie neemt al deze zaken over.[140]

1 februari 2018: Maximaal 12 miljard kuub gas winnen
Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) adviseerde op 1 februari 2018 het ministerie van Economische Zaken en Klimaat om met het oog op de veiligheid van de inwoners van Groningen de gasproductie flink te verlagen: "Er is een forse ingreep noodzakelijk om naar verwachting aan de veiligheidsnorm te voldoen en de kans op schade sterk te verlagen. Ondanks dat we nog steeds niet goed kunnen voorspellen bij welk niveau van winning welke bevingen zich voordoen, adviseren wij de minister zo snel als mogelijk terug te gaan naar 12 miljard kubieke meter per jaar. De onzekerheden bij deze inschatting zijn groot, wij zijn daarom aan de veilige kant gaan zitten. Het gaat immers om de veiligheid van de Groningers", aldus inspecteur-generaal der Mijnen Theodor Kockelkoren.[141] [142]
Bovendien, zo bleek bij navraag bij het SodM, blijft code rood voor Groningen heel 2018 van kracht.[143]
Het SodM werkt met drie kleurencodes: groen, oranje en rood. De kleurencodes gelden voor twee soorten metingen, de aardbevingsdichtheid en de grondversnelling. Een woordvoerder van het SodM legde uit: "De huidige aardbevingsdichtheid is 0,38 wat nog net in het signaleringsniveau (oranje) ligt. (…) Code rood geldt voor de maximaal gemeten grondversnelling (pga) die met 0,116 duidelijk boven de interventiewaarde in het Meet- en Regelprotocol van 0,100 lag. (…) Deze parameter blijft het komende jaar rood."[144]
Kortom, code rood voor Groningen blijft heel 2018 van kracht.

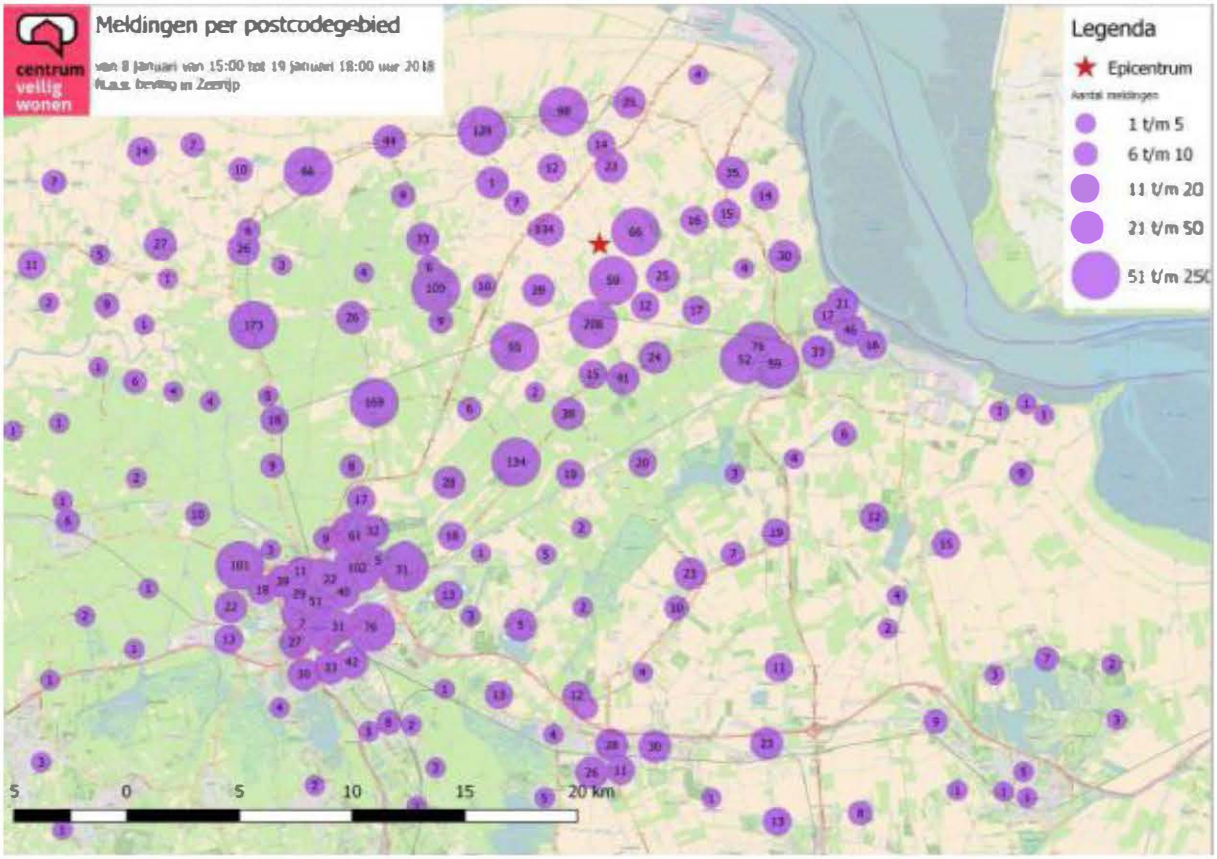
Het SodM merkt op dat een nieuwe analyse van de NAM "suggereert dat een productieniveau van 11 miljard m^3 per jaar naar verwachting de aardbevingsdichtheid naar het waakzaamheidsniveau (groen) brengt." Het SodM zet echter "vraagtekens bij die analyse en is er niet van overtuigd dat de resultaten ervan gebruikt kunnen worden om precies vast te

stellen in welke mate een verlaging van het productievolume zal resulteren in een verlaging van de aardbevingsdichtheid. Daarom kan het SodM dan ook geen uitspraak doen welke verlaging in productie de aardbevingsdichtheid doet terugkeren naar het waakzaamheidsniveau (groen). Het SodM heeft wel de verwachting dat een significante productieverlaging ook zal resulteren in een significante verlaging van de aardbevingsdichtheid."[145]
Het SodM stelt een jaarlijkse winning van maximaal 12 miljard m^3 gas voor. Maar ligt het niet voor de hand om 11 miljard m^3 te nemen, zoals volgt uit de berekeningen van de NAM? Desgevraagd zei een woordvoerder van het SodM: "De 12 miljard m^3 in ons advies is het productieniveau waarvan wij met redelijke zekerheid verwachten dat het berekende risico onder de veiligheidsnorm van de commissie-Meijdam uitkomt. De 12 miljard m^3 is dus niet uitgerekend met betrekking tot de aardbevingsdichtheid, maar op basis van het berekende veiligheidsrisico."[146]

1 februari 2018: winning rond Loppersum stopt
Op 1 februari 2018 zei minister Wiebes dat hij de adviezen van het Staatstoezicht wil opvolgen. Hij wil de gaswinning verlagen naar 12 miljard kubieke meter per jaar. Wiebes wil dat 'zo snel mogelijk doen', maar kan niet zeggen hoe lang dat gaat duren. Over twee maanden kan de minister daar meer over zeggen, weer twee maanden later volgt een besluit.[147]
Op 2 februari besloot hij de clusters rond Loppersum meteen te sluiten.[148]

2 februari 2018: 5645 schademeldingen
Op 12 januari 2018 om 8.30 uur waren er 2188 schademeldingen.[149] Op 15 januari 2018 om 8.00 uur was dit opgelopen naar 2912 en op 18 januari naar 3749 (zie figuur 14).[150] [151] Op 2 februari 2018 waren er 5645 schademeldingen.[152]

Figuur 14
Schademeldingen na de aardbeving bij Zeerijp

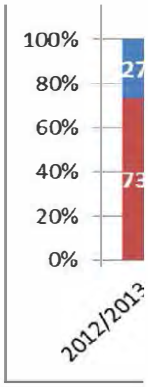

Bron: https://www.nam.nl/feiten-en-cijfers/onderzoeksrapporten.html#iframe=L2VtYmVkL2NvbXBvbmVudC8/aWQ9b25kZXJ6b2Vrc3JhcHBvcnRlbg== 22 januari 2017.

16 februari 2018: 200 miljoen euro rapporten schadeafhandeling

Hans Alders, de Nationaal Coördinator Groningen, schreef op 16 februari 2018: "In de periode augustus 2012 tot en met december 2017 is 536,1 miljoen euro besteed, gerelateerd aan schade door bodembeweging (opkoop van woningen en maatregelen aan het Groninger Forum buiten beschouwing gelaten). Daarvan is 333,8 miljoen euro (62%) besteed aan directe kosten voor schadecompensatie of schadeherstel. Een bedrag van 202,3 miljoen (38%) euro is besteed aan het proces van schadeafhandeling. In 2017 lagen deze percentages respectievelijk op 36% en 64%. De trend, een stijging van het aandeel proceskosten, die al eerder zichtbaar was, zet zich door."[153] Zie figuur 15

Figuur 15

Bron: https://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/actueel/nieuws/2018/2/16/ruim-6.500-gebouwen-geinspecteerd-in-aardbevingsgebied, 16 februari 2018.

28 februari 2018: veel huizen afbreken of versterken
Woon je in het aardbevingsgebied in Groningen, dan is de kans groot dat je huis de komende jaren moet worden afgebroken, of in elk geval ingrijpend moet worden versterkt. Dat is de voorlopige conclusie van de 3000 inspecties die de Nationaal Coördinator Groningen Hans Alders de afgelopen jaren bij in totaal 22.000 woningen heeft uitgevoerd. Volgens Alders is het uitgangspunt een aardbeving met een kracht van 5 op de schaal van Richter.
De verwachte kosten: minstens 8 miljard euro.[154]

9 maart 2018: Aardgas 41 miljard euro waard
Minister Wiebes schreef aan de Tweede Kamer dat de waarde van de voorraad aardgas gedaald is van 124 miljard eind 2014 naar 41 miljard euro eind 2016: "Belangrijke oorzaken hiervan zijn ten eerste een substantiële daling van de gasprijs waardoor de winsten sterk afnemen en de verwachte baten dalen en ten tweede de sterke verlaging van de productie voor de korte termijn door de productiebeperkingen op het Groningen-veld waardoor, zoals in de toelichting bij de Miljoenennota is aangegeven, het gas over een langere periode wordt gewonnen. De verwachte productie is dus verder in de toekomst en wordt minder waard."[155] [156]

9 maart 2018: Jaarverslag GasTerra
GasTerra kocht in 2017 56,6 miljard m^3 gas in (2016: 63,9 miljard m^3). Daarvan was 22,6 miljard m^3 afkomstig uit het Groningen-systeem (inclusief bergingen) en 17,3 miljard m^3 uit kleine velden. 16,7 miljard m^3 is ingekocht op handelsplaatsen en via import. GasTerra importeerde 9,3 miljard m^3 uit Noorwegen, Rusland, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk.[157]

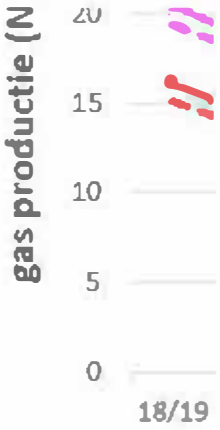
19 maart 2018: Nieuwe schadeafhandeling begint
De Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG) gaat van start.[158] In het weekend voor 19 maart 2018 zijn er zo'n 11.500 schadedossiers overgeheveld van het Centrum Veilig Wonen (CVW) naar de TCMG. Het gaat hierbij om meldingen van schade door gaswinning die tussen 31 maart 2017, 12.00 uur, en 19 maart 2018 zijn gedaan bij het CVW.[159] De TCMG heeft in het eerste jaar 65 miljoen euro te besteden voor het opzetten van de nieuwe organisatie; dit staat los van de schade-uitkeringen.[160] Op 10 augustus 2018 stond het aantal schademeldingen op 16.957.[161]
Begin mei 2018 was de TCMG goed voor 140 arbeidsplaatsen, terwijl het bij het CVW om 360 en bij de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) om 143 banen ging: samen is dat 643 banen.[162]

19 maart 2018: Groninger Bodem Beweging wil pauze versterking
De Groninger Bodem Beweging wil een 'pas op de plaats' maken met de versterking van huizen en gebouwen: "Het effect op bewoners, maar ook op de provincie als geheel, is immers immens. Een slecht doordachte, slecht voorbereide en straks niet correct uitgevoerde versterkingsoperatie zal een grote negatieve impact hebben en zal bovendien tot vertraging leiden door de weerstand van bewoners."[163]

29 maart 2018: Gaswinning stopt rond 2031
Minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat stelde op 29 maart 2018: "De gaswinning uit het Groningen-veld wordt volledig beëindigd. Alleen door het wegnemen van de oorzaak van het aardbevingsrisico kunnen de veiligheid en de veiligheidsbeleving in Groningen op afzienbare termijn worden gegarandeerd. (…) Uiterlijk per oktober 2022, maar

mogelijk al een jaar eerder, daalt de gaswinning tot onder het niveau van 12 miljard m^3. Afhankelijk van het effect van de maatregelen wordt vanaf oktober 2022 een daling voorzien naar 7,5 miljard m^3 en mogelijk fors minder. In de jaren daarna wordt de gaswinning helemaal afgebouwd tot nul. (...) Ook wordt voor 500 miljoen euro een nieuwe stikstofinstallatie in Zuidbroek gebouwd, waarmee hoogcalorisch gas kan worden omgezet in laagcalorisch gas. Vanaf oktober 2022 levert deze installatie jaarlijks een besparing op van 7 miljard m^3 gas uit het Groningen-veld."[164] [165] De omvang van de gaswinning tot 2031 is weergegeven in figuur 16. In een gemiddeld jaar zal volgens de NAM het verwachte aantal aardbevingen van 1.5 of meer op de schaal van Richter tot en met 2020 vrijwel gelijk blijven en daarna afnemen tot 8 aardbevingen per jaar in 2023 (zie figuur 17)
Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) gaat "in kaart brengen wat het door de minister voorgestelde plan betekent voor de ontwikkeling van de veiligheidsrisico's in Groningen en aangeven wanneer aan de veiligheidsnorm wordt voldaan (en) zichtbaar maken voor hoeveel gebouwen en mensen de veiligheidsrisico's niet voldoen aan de veiligheidsnorm. Dit gaat het SodM doen voor ieder jaar van afbouw van de gasproductie. Zo wordt ook zichtbaar wanneer de productie wél aan de veiligheidsnorm voldoet. Hierbij maakt het SodM mede gebruik van de veiligheidsmodellen van de NAM."[166]

Figuur 16
Gaswinning Groningen-veld 2018-2031

Bron:
https://www.provinciegroningen.nl/uploads/tx_bwibabs/0ff53083-cdf9-478d-a00d-c9c2208e1279/0ff53083-cdf9-478d-a00d-c9c2208e1279:378b3294-906b-4588-a6a5-af3a623cbb18/Bijlage%202%20-%20Aanvulling%20op%20winningsplan%20en%20Hazard%20en%20Risk%20Assesment%20NAM.pdf

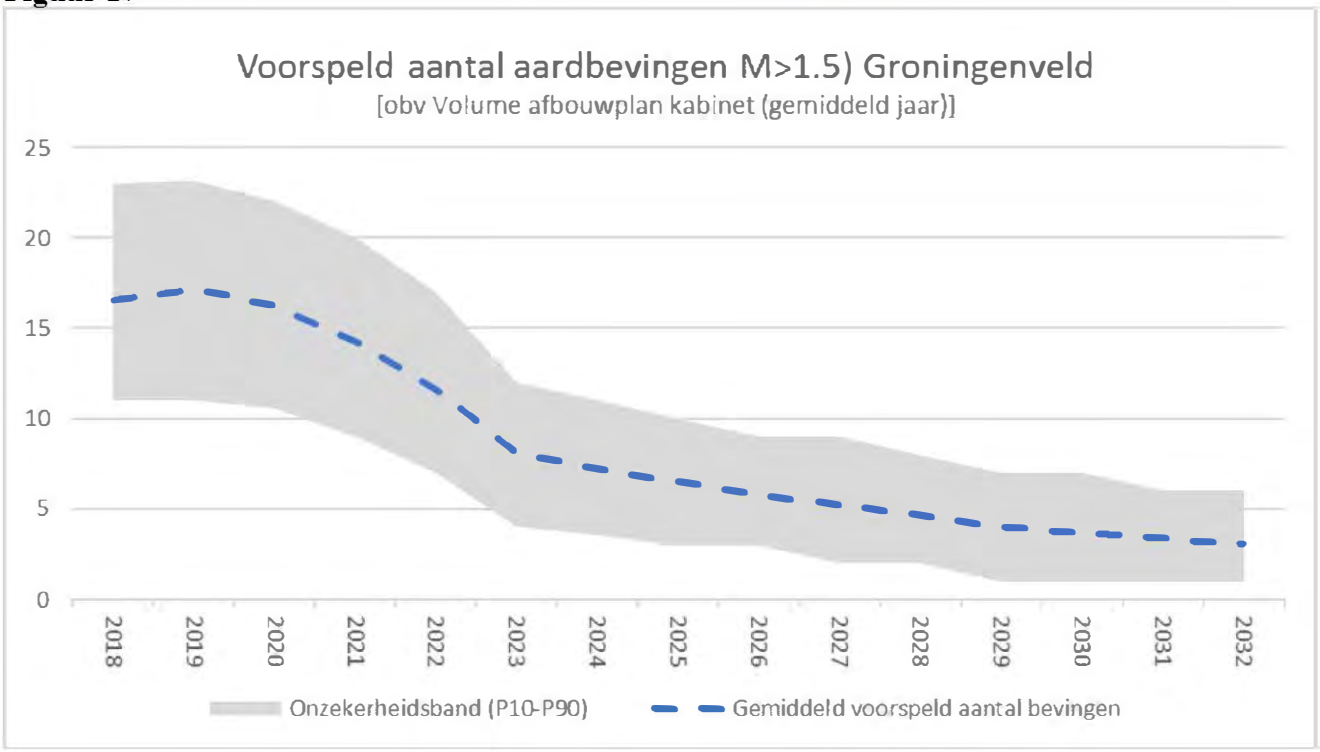
Tabel 7
Gaswinning Groningen-veld 2018-2031 in miljard kuub

Volumes per gasjaar (in miljard m^3)

	18/19	19/20	20/21	21/22	22/23	23/24	24/25	25/26	26/27	27/28	28/29	29/30	30/31
Koud jaar	25,7	23,4	18,9	15,9	7,5	6,2	4,8	3,9	3,0	2,0	1,1	0,2	0,2
Gemiddeld jaar	19,4	17,4	13,6	11,2	4,2	3,4	2,5	2,0	1,5	1,0	0,5	0,0	0,0
Warm jaar	15,1	13,3	10,2	8,2	2,6	2,1	1,3	1,1	0,8	0,5	0,3	0,0	0,0

Bron: https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat/documenten/rapporten/2018/06/25/bijlage-1-akkoord-op-hoofdlijnen, 25 juni 2018.

Figuur 17

KADER

De nieuwe stikstoffabriek bij Zuidbroek

Een nieuwe stikstoffabriek bij Zuidbroek kan de gaswinning uit het Groningen-veld ontlasten.[167] [168] Het gas uit het Groningen-veld bevat meer stikstof dan gas uit de meeste andere velden. Het Groningen-gas heet daarom ook wel laagcalorisch gas of L-gas, dit in tegenstelling tot hoogcalorisch gas of H-gas uit andere bronnen.[169]

Het Groningen-gas kan worden 'vervangen' door hoogcalorisch gas uit Rusland, dat wordt omgezet naar laagcalorisch gas door toevoeging van stikstof. Transport van Rusland naar Nederland vergt 15% van de getransporteerde energiehoeveelheid, liet minister Kamp op 15 januari 2015 weten.[170]

Stikstof zit in de lucht. Het uit de lucht halen van stikstof gebeurt bij hele lage temperatuur (zo'n 180 graden onder nul). Om de lucht zover af te koelen is veel elektriciteit nodig.

De nieuwe stikstoffabriek zal een elektriciteitsverbruik hebben van 520 miljoen kilowattuur als de fabriek op vol vermogen draait, blijkt uit WOB-stukken die op 26 april 2017 gepubliceerd zijn.[171] *Dat is evenveel elektriciteit als 160.000 huishoudens.*
EINDE KADER

24 april 2018: Versterking huizen ter discussie
Volgens minister Wiebes heeft "het besluit om de gaswinning in Groningen te beëindigen geen gevolgen voor de versterking van huizen en gebouwen waarbij de uitvoering reeds is gestart. Ook de aanpak van huizen waarvan de bewoners al een versterkingsadvies hebben ontvangen, wordt voortgezet. (…) Daarnaast wordt de komende weken in kaart gebracht wat er moet gebeuren met huizen en gebouwen in lopende versterkingsoperaties waarvan de eigenaren nog geen versterkingsadvies hebben ontvangen."[172]
Maar de discussie over de versterking dreef "een wig tussen het Rijk en de regio. Het conflict tussen de minister en lokale bestuurders en belangenorganisaties is zo hoog opgelopen, dat het overleg volgens ingewijden op 23 april bijna was geklapt. Het hete hangijzer is de versterking van huizen waarvan bekend is dat ze niet aan de veiligheidsnorm voldoen, maar waarvan de bewoners nog geen concreet versterkingsadvies in hun bezit hebben."[173]

26 april 2018: seismiciteit kan verder escaleren volgens het SodM.
Tijdens een hoorzitting in de Tweede Kamer zei Theodor Kockelkoren, inspecteur-generaal van het SodM dat het belangrijk is "de seismiciteit nauwgezet te blijven volgen, omdat we niet kunnen uitsluiten dat de seismiciteit de komende jaren verder escaleert." Bij een gaswinning die naar 12 miljard m^3 per jaar gaat en op dat niveau blijft "zou de versterkingsoperatie onverkort doorgevoerd moeten worden" om aan de veiligheidsnorm te voldoen. Omdat de gaswinning echter naar nul gaat zullen "op een gegeven moment in de toekomst de huizen in Groningen, ook zonder versterking, aan de (veiligheids)norm voldoen. Dit zou betekenen dat de versterkingsoperatie weliswaar nog steeds nodig is, maar een ander karakter krijgt: in plaats huizen te versterken voor de eeuwigheid, is een tijdelijke versterkingsoplossing gewenst. Op dit moment zijn we bezig met de analyses om te toetsen of deze verwachting terecht is." Het SodM zal hierover begin juni 2018 een advies uitbrengen.[174]

30 mei 2018: Hans Alders stopt
De Nationaal Coördinator Groningen, Hans Alders, heeft in een brief aan minister Wiebes aangegeven dat hij stopt met zijn werkzaamheden.[175] Hij stelt dat veel van de recentelijk genomen besluiten van minister Wiebes "haaks staan op wat ik met de bewoners heb afgesproken. (…) Voor mij is het onmogelijk te werken in een situatie waarin het meest elementaire vertrouwen ontbreekt (..) en de NAM opnieuw een prominente plaats inneemt."
Het Gasberaad en de GBB reageerden hierop: "Minister Wiebes moet de NAM onmiddellijk weer uit het hele systeem rond de versterking van woningen in het aardbevingsgebied halen. De minister is nu aan zet, hij moet een aantal dingen gaan herstellen. Het is onbestaanbaar voor ons dat hij nu aan de NAM heeft gevraagd om de onveilige panden aan te wijzen. We waren juist heel hard bezig om de NAM eruit te halen, zoals de minister ook zelf gezegd heeft. Maar we zien nu dat ze er bijna weer dichter op zitten dan ooit," zegt van het Groninger Gasberaad.[176]
Burgemeester Anno Wietze Hiemstra van Appingedam reageerde in Trouw: "Ik begrijp heel goed dat Alders zich afgeserveerd voelt. Dat ís hij ook. En dat is precies wat hij met dat dedain bedoelt. Wiebes en zijn ambtenaren vonden gewoon dat Alders te veel wist, en hij kwam vooral met feiten die ze liever niet hoorden. Dat is ook lastig. Daarom deden ze maar of ze hem niet hoorden."[177]

De bestuurders van de tien aardbevingsgemeenten en de provincie Groningen hebben over het opstappen van Alders een brief geschreven aan minister Wiebes: "Dit is in de regio als een mokerslag ingeslagen en dit schaadt het broze vertrouwen van ons en onze inwoners verder. De zorgen over de voortgang van de versterkingsoperatie nemen hierdoor alleen nog maar toe." Ook schrijven ze dat de NAM "een risico inventarisatie" maakt volgens "een nieuwe versterkingsaanpak die haaks staat op de afgesproken versterkingsoperatie. (…) Door versterking op basis van deze inventarisatie stellen wij vast dat NAM volledig terug in positie is bij de bepaling van risicovolle panden en dus de aanpak van de versterkingsoperatie."[178]

4 juni 2018: Veiligheid Groningers voorop eist de Raad van State

De Raad van State vindt dat de belangen van de inwoners van het aardbevingsgebied voorrang hebben boven de leveringszekerheid van gas aan afnemers zoals bedrijven en wil daarom de bevoegdheid van minister Wiebes begrenzen. "Die begrenzing moet in ieder geval inhouden dat veiligheid voor de omwonenden voorrang heeft boven het meer algemene maatschappelijk belang van leveringszekerheid."[179]

Minister Wiebes verbindt leveringszekerheid aan grondrechten, analyseert de Raad van State maar merkt op "dat dit een wat geforceerde indruk maakt." De Raad van State "onderschrijft het belang van leveringszekerheid, maar acht het aanmerken van leveringszekerheid als grondrecht in de zin van de artikelen 2 en 8 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens nodig noch wenselijk."[180]

25 juni 2018: Bijdrage NAM aan leefbaarheid beperkt

Op 25 juni 2018 verscheen het Hoofdlijnenakkoord tussen minister Wiebes en aandeelhouders van de NAM. Hij schreef: "NAM is eigenaar van het Groningengas. (…) In het akkoord is vastgelegd dat NAM altijd blijft betalen voor alle schade en versterking van gebouwen. Daartoe bieden Shell en Exxon Mobil garanties. Als onderdeel van een kabinetsbijdrage aan het toekomstperspectief voor de regio levert NAM 500 miljoen euro. (…) De bijdrage van NAM is als volgt opgebouwd: vanaf 2018 tot en met 2021 stelt NAM jaarlijks 75 miljoen euro ter beschikking en vanaf 2022 tot en met 2029 nog eens 25 miljoen euro per jaar. (…) Er is overeengekomen dat de privaatrechtelijke overeenkomsten vervallen en de wettelijke afdrachten uit de Mijnbouwwet van toepassing worden op de opbrengsten en de kosten. Dit betekent dat ongeveer 73 procent van de winst uit het Groningenveld aan de Staat gaat toekomen. Van de misgelopen winst van 500 miljoen zou volgens het nieuwe regime 73%, ofwel 365 miljoen, aan de Staat zijn toegekomen."[181] [182]

De nieuw voorgestelde bijdrage van de NAM vanaf 2018 tot en met 2029 (het gaat om 12 jaren) van 500 miljoen euro is gemiddeld bijna 42 miljoen euro per jaar. Dat is aanzienlijk minder dan de afgelopen jaren, toen het om 77 miljoen euro per jaar ging.[183]

De som is echter ingewikkelder. Een korte uitleg. De NAM is eigenaar van het gas uit het Groningen-veld en verkoopt het, zodat het via tussenhandelaren bij de mensen thuis en de bedrijven komt. Deze verkoop levert de NAM opbrengsten op. Van die opbrengsten gaat na aftrek van kosten een deel naar de regering. Dat zijn de aardgasbaten. Hoe hoger de onkosten die de NAM maakt, hoe lager de aardgasbaten. De bijdrage van 42 miljoen euro per jaar voor het toekomstperspectief valt onder onkosten. Volgens de huidige afspraken hoeft de NAM daarom 30,7 miljoen euro per jaar minder aardgasbaten af te dragen aan de regering. Netto kost de bijdrage aan het toekomstperspectief van Groningen de NAM dus 11,3 miljoen euro per jaar. De NAM geeft minder uit aan het toekomstperspectief van Groningen dan je op het eerste gezicht zou denken.

HOOFDSTUK 9
Grotere kans op aardbevingen en minder versterken

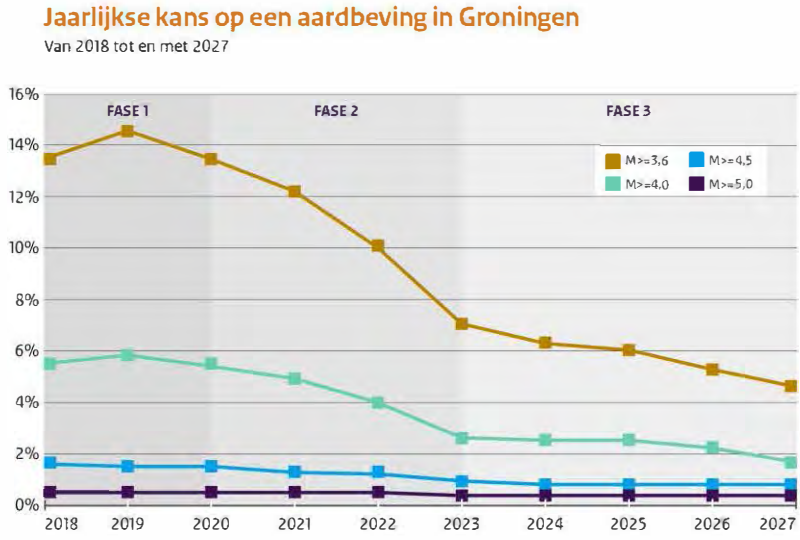
Het idee heeft post gevat dat de winning van aardgas uit Groningen snel ophoudt en dat daarom minder gebouwen versterkt hoeven te worden. De jaarlijkse kans op aardbevingen stijgt echter de komende twee jaren. Aardbevingen, gelijk aan of zwaarder dan bij Huizinge op 16 augustus 2012 of bij Zeerijp op 8 januari 2018, blijven mogelijk. Daarbij moeten we bedenken dat deze aardbevingen weliswaar zorgden voor veel maatschappelijke onrust, maar dat er geen doden vielen. De huidige veiligheidsnorm voor het aantal dodelijke slachtoffers werd niet overschreden. Sterker nog, alle huizen voldoen nu volgens het Staatstoezicht op de Mijnen aan die norm. Jaarlijks veroorzaken de aardbevingen duizenden scheuren in huizen, maar ook dit valt binnen de veiligheidsnorm en is daarom toelaatbaar.

Kans op aardbeving als bij Huizinge 14%

Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) en de Mijnraad hebben eind juni/begin juli 2018 adviezen uitgebracht over de gaswinning, de kans op aardbevingen en de versterking van huizen en gebouwen in Groningen.[184] [185] Dit vanwege het regeringsbeleid om de gaswinning uit het Groningen-veld af te bouwen en te stoppen in 2031.

Het SodM heeft "de kans op aardbevingen geanalyseerd tijdens de afbouw van de gaswinning. (…) Deze aardbevingen ontstaan door plotselinge bewegingen van aardlagen langs breuken in de ondergrond. Aardgas zit tussen gesteentekorreltjes in de zandsteenlaag. Bij gaswinning verlaag je de druk tussen deze gesteentekorreltjes. De laag wordt daardoor samengedrukt (compactie). Er bouwen zich spanningsverschillen op langs bestaande breuken, die kunnen leiden tot aardbevingen. Hoe meer gaswinning, hoe groter de compactie, hoe groter de kans op aardbevingen en hoe groter de kracht van de bevingen." Het SodM stelt vervolgens: "Bij gelijkblijvende gaswinning neemt de kans op aardbevingen toe." Dit is het geval tot en met 2020. De kans op een aardbeving groter of gelijk aan die bij Huizinge in 2012, is dan 14%. Er is een kans van zo´n 1% op een aardbeving met een kracht van 5 of meer op de schaal van Richter (zie figuur 18). Het SodM merkt ook op: "Als komende winter een koude winter wordt, dan zal de situatie verder verslechteren. Het aantal bevingen zal verder toenemen."[186]

Figuur 18

Theodor Kockelkoren, inspecteur-generaal der mijnen van het SodM, stelde op 4 juli 2018: "De kans op aardbevingen, ook de zware, halveert in 2023 (naar 7%, H.D.) en gaat daarna verder omlaag. In 2027 is de kans met een factor drie afgenomen."[187]

2015: 80.000 tot 98.000 gebouwen versterken, stelt SodM
De kans op meer aardbevingen is gekoppeld aan het aantal gebouwen dat versterkt moet worden. Bij versterken gaat het erom zoveel mogelijk te voorkomen dat een huis instort, zodat er doden of gewonden kunnen vallen. Er zullen wel scheuren in muren blijven komen: ook bij versterkte huizen blijft schade mogelijk.
Het SodM rekende in 2013 uit dat bij een aardbeving bij Huizinge met een sterkte van 5 op de schaal van Richter "meer dan 1200 huizen zouden kunnen instorten, waarbij overdag 118 en 's nachts 106 dodelijke slachtoffers te betreuren zouden kunnen zijn. (…) Er kan ook een aardbeving (…) plaatsvinden nabij een dichtbevolkt gebied, waarbij meer slachtoffers vallen."[188] Zie tabel 7.
In juni 2015 bepaalde het SodM dat 80.000 tot 98.000 huizen en andere gebouwen versterkt zouden moeten worden.[189]

Tabel 8
Sterkte aardbeving (Schaal van Richter) en aantal doden.

Sterkte aardbeving	Aantal doden overdag	Aantal doden 's nachts
4.0	5	4
4.5	29	26
5.0	118	106

2018: 5.000 gebouwen versterken, stelt SodM
Het SodM heeft in haar advies van juni 2018 uitgerekend welke gebouwen volgens de huidige inzichten en de plannen voor de afbouw van de gaswinning, niet voldoen aan de veiligheidsnorm.[190] Volgens deze norm mogen Nederlanders geen grotere kans hebben om te overlijden door een aardbeving in Groningen, dan elders in Nederland door bijvoorbeeld overstromingen. Het kabinet heeft deze norm in 2016 op voorstel van de Commissie-Meijdam voor een periode van vijf jaar verruimd, zodat Groningers een 10 keer zo grote kans mogen lopen om te overlijden als elders in Nederland is toegestaan.
Het SodM constateert dat op dit moment alle gebouwen in Groningen aan die norm voldoen. Die verruiming vervalt in 2021, dan moeten alle huizen en gebouwen aan de norm voldoen die nu voor heel Nederland geldt.
Het SodM adviseerde op 27 juni 2018 om 5000 gebouwen te versterken, terwijl de Mijnraad op 2 juli 2018 een aantal van 7200 gebouwen noemde. Door minder gaswinning en de nieuwe stikstoffabriek bij Zuidbroek "gaan steeds meer gebouwen in Groningen voldoen aan de veiligheidsnorm – ook zonder versterking," stelt het SodM.[191]

Nieuwste, niet openbare rekenmodellen van de NAM zijn beter
Desgevraagd laat een woordvoerder van het SodM weten: "In 2015 noemden we 80.000 te versterken gebouwen, maar dit was gebaseerd op een veel hogere gaswinning, minder nauwkeurige modellen en de toenmalige inzichten in de kwetsbaarheid van gebouwen. De huidige aantallen zijn gebaseerd op de nieuwste modellen voor berekening van de veiligheidsrisico's. Deze berekeningen worden gedaan aan de hand van de modellentrein van de NAM."[192] De Mijnraad gebruikt dezelfde, maar niet openbare modellen. Hoe de uitkomsten tot stand zijn gekomen, kunnen we daarom niet controleren.

Volgens Kockelkoren heeft het SodM "per gebouw precies in beeld hoe lang de periode is dat een huis zonder versterking niet aan de veiligheidsnorm (inclusief de onzekerheidsmarge) voldoet."[193]
Volgens die modelberekeningen voldoen volgens het SodM 2200 van de gebouwen die de Mijnraad noemt aan de veiligheidsnorm, ook zonder versterking voor het jaar 2021. Dat komt door de geplande vermindering van de gaswinning. Resteren 5000 gebouwen, zowel volgens het SodM als de Mijnraad. Het SodM adviseert om de 5000 gebouwen in aanmerking te laten komen voor versterking. "Deze gebouwen zullen de komende jaren, sommige zelfs langer dan tien jaar, niet aan de veiligheidsnorm voldoen als ze niet versterkt worden," stelde Kockelkoren op 4 juli 2018. Hij vervolgde: "Wij constateerden ook dat zo'n 2200 gebouwen met zo'n twee jaar aan de veiligheidsnorm gaan voldoen. Ook al ga je in gesprek met mensen en gebouwen versterken, tegen de tijd dat de versterking klaar is, voldoet het gebouw al aan de veiligheidsnorm. Ons advies was dan ook om deze 2200 gebouwen niet te versterken. De 5000 en de 2200 zijn eveneens samen 7200." Hierbij gaat het SodM verder niet in op de wijze waarop de versterking zou moeten gebeuren. De Mijnraad doet dit wel en wil zowel 1500 gebouwen meteen versterken als eigenaren van de overige gebouwen de keuze geven of zij willen dat hun huis versterkt wordt.
Minister Wiebes heeft de adviezen overgenomen om niet alleen de 1500, maar ook de overige 5700 gebouwen (samen de 7200 gebouwen) voor versterking in aanmerking te laten komen.[194] Aan de uitwerking daarvan wordt de komende maanden gewerkt.[195]

Niet te verwaarlozen kansen op aardbevingen
Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Hoeveel doden er volgens de nieuwste inzichten kunnen vallen, noemt het SodM niet in het recente advies en het is onbekend of iemand die vraag gesteld heeft aan het SodM. Toch gaat het hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen.

HOOFDSTUK 10
Nieuw gasbesluit regering

15 augustus 2018: Nieuwe wet afhandeling schade is achteruitgang
In het Regeerakkoord 2017 'Vertrouwen in de Toekomst' is opgenomen dat er een nieuw instituut moet komen voor de afhandeling van schade door de gaswinning uit het Groningen-veld of gasopslag bij Norg. Daarvoor is een nieuwe wet in de maak, het Wetsvoorstel Instituut Mijnbouwschade Groningen, waar men tot 15 augustus 2015 op kon reageren.
Vanuit het noorden is er nogal wat kritiek gekomen op het wetsvoorstel omdat het de Groningers nog moeilijker maakt om hun recht te halen. Een voorbeeld. Twaalf woningcorporaties in de provincie Groningen die ongeveer 64.000 woningen of gebouwen bezitten, vinden het wetsvoorstel "een wezenlijke achteruitgang" in vergelijking met de huidige situatie.[196]

24 augustus 2018: Aantal aardbevingen blijft gelijk
Bij een gemiddelde temperatuur is 19,4 miljard m^3 gas per jaar uit het Groningen-veld voldoende, schreef minister Wiebes in zijn gasbesluit. Dit niveau van gaswinning geldt met ingang van het gasjaar 2018-2019. Belangrijk daarbij is de inzet van stikstof om dit te mengen met hoogcalorisch gas en zo gas van Groningen-kwaliteit te maken. Wiebes gaat er van uit dat de bestaande stikstoffabrieken op 92,5% van de maximale capaciteit werken. Hij voegde er

aan toe dat de winning in de praktijk hoger als lager uit kan vallen. De winning mag 1,5 miljard m^3 hoger zijn en komt dan op 20,9 miljard m^3.
Minister Wiebes haalt een rapport van de NAM aan dat het aantal aardbevingen voor het gasjaar 2018-2019 gelijk zal zijn aan het gasjaar 2017-2018. In 2019 is er 14,5% kans op een aardbeving groter dan bij Huizinge in 2012: die was 3,6 op de schaal van Richter.
De minister vindt het aannemelijk dat ook in het gasjaar 2018--2019 door beweging van de bodem als gevolg van de gaswinning uit het Groningenveld schade zal ontstaan. Het aantal nieuwe schadegevallen naar verwachting vergelijkbaar of iets minder zijn dan in de afgelopen periode. Dat betekent volgens Wiebes dat de schadeafhandeling een actueel onderwerp is en blijft.
De minister stelt dat grote risico´s kleven aan een gasproductie onder het niveau van leveringszekerheid. Daarom acht hij "het niet aanvaardbaar (…) de gaswinning uit het Groningen-veld nu al te beëindigen of substantieel te verlagen. Om deze reden heb ik (…) het winningsniveau bepaald op 19,4 miljard m^3 voor een jaar met een gemiddeld temperatuurprofiel."[197]

---

[1] Hilda Groeneveld: http://www.ondergroningen.nl/1-evaluatie-van-de-huizinge-beving-op16-augustus-2012/
[2] Dagblad van het Noorden, 1 september 2012, p 10.
[3] https://www knmi.nl/over-het-knmi/nieuws/magnitude-beving-huizinge-wordt-3-6, 29 januari 2013.
[4] Dagblad van het Noorden, 18 december 2012, p 24.
[5] https://www rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2013/01/25/kamerbrief-over-gaswinning-groningen-veld, 25 januari 2013.
[6] https://www.tweedekamer nl/kamerstukken/plenaire_verslagen/detail?vj=2016-2017&nr=71&version=2, 20 april 2017.
[7] Dagblad van het Noorden, 6 mei 2017.
[8] https://www.knmi.nl/nederland-nu/seismologie/aardbevingen/detail_beving_4?eventid=knmi2018anwg
[9] https://www nam nl/nieuws/2018/aardbeving-bij-zeerij-meet-en-regelprotocol-in-werking html, 8 januari 2018.
[10] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/188518/Aardbeving-in-diverse-uithoeken-provincie-gevoeld-Meest-heftige-tot-nu-toe-update, 8 januari 2018.
[11] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/188571/Sensoren-tonen-aan-aardschok-gevoeld-tot-in-Leek, 9 januari 2018
[12] https://www.SodM.nl/actueel/nieuws/2018/01/08/nam-moet-binnen-48-uur-met-maatregelen-komen-na-34-beving-in-groningen, 8 januari 2018.
[13] https://www.SodM.nl/documenten/publicaties/2016/06/21/2---meet-en-regelprotocol-2016, 21 juni 2016, pagina 10.
[14] https://www.SodM.nl/documenten/publicaties/2018/02/01/advies-groningen-gasveld-n.a.v.-aardbeving-zeerijp-van-8-januari-2018, 1 februari 2018.
[15] https://www.groningsperspectief.nl/persbericht-vertrouwen-en-veiligheid-verder-weg-dan-ooit/, 6 juni 2018.
[16] https://www.tweedekamer nl/kamerstukken/detail?id=2018D27693&did=2018D27693, 3 mei 2018.
[17] https://nam-feitenencijfers.data-app.nl/download/rapport/bd013b89-186a-4331-88c5-6ca212ec17a9?open=true, 1 juni 2018.
[18] https://nam-feitenencijfers.data-app.nl/download/rapport/bd013b89-186a-4331-88c5-6ca212ec17a9?open=true, 1 juni 2018.
[19] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat/nieuws/2018/03/29/kabinet-einde-aan-gaswinning-in-groningen, 29 maart 2018.
[20] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat/documenten/kamerstukken/2018/03/29/kamerbrief-over-gaswinning-groningen, 29 maart 2018.
[21] https://milieudefensie.nl/publicaties/rapporten/alternatieven-voor-aardgasbaten, 3 oktober 2016.
[22] http://aardgas-in-nederland.nl/nederland-aardgasland/aardgas-en-de-economie/.
[23] http://www.rekenkamer nl/Publicaties/Onderzoeksrapporten/Introducties/2014/10/Besteding_van_aardgasbaten_feiten_cijfers_en_scenario_s, 7 oktober 2014.
[24] https://www.cbs nl/nl-nl/nieuws/2017/17/aardgasbaten-op-laagste-niveau-in-ruim-40-jaar, 26 april 2017.

[25] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/01/12/beantwoording-schriftelijke-vragen-gaswinning-groningen-en-meerjarenprogramma-ncg, antwoorden 5 en 9, 12 januari 2016; http://www.fluxenergie.nl/wp-content/uploads/2016/09/0.-miljoenennota-2.pdf, Miljoenennota, 20 september 2016.
http://jaarverslag2016.gasterra.nl/gas/inkoop, 4 maart 2017.
[26] http://www.nam.nl/nieuws/2017/nam-2016-jaarrekening.html, 2 juni 2017.
[27] https://www.nam.nl/nieuws/2018/jaarrekening-nam-2017.html, 12 april 2018.
[28] https://www.nam.nl/feiten-en-cijfers/gaswinning.html#iframe=L2VtYmVkL2NvbXBvbmVudC8/aWQ9Z2Fzd2lubmluZw==
[29] https://www.ebn.nl/wp-content/uploads/2017/06/Focus-on-Energy-2017.pdf.
[30] https://www.nam.nl/feiten-en-cijfers/gaswinning.html#iframe=L2VtYmVkL2NvbXBvbmVudC8/aWQ9Z2Fzd2lubmluZw==
[31] https://www.ebn.nl/wp-content/uploads/2017/06/Focus-on-Energy-2017.pdf, pagina 26.
[32] https://nos.nl/artikel/2227092-rijk-vecht-met-shell-en-exxon-over-miljarden-euro-s-aan-onbenut-gas.html, 13 april 2018.
[33] http://www.co2ntramine.nl/boek-gas-groningen-vijf-jaar-aardbeving-huizinge/, pagina 29.
[34] https://www.nam.nl/feiten-en-cijfers/gaswinning.html#iframe=L2VtYmVkL2NvbXBvbmVudC8/aWQ9Z2Fzd2lubmluZw==
[35] Bij deze paragraaf is vooral gebruik gemaakt van diverse gegevens van https://www.overleggroepgroningen2punt0.com/.
[36] http://www.deingenieur.nl/uploads/media/553f33eea1332.pdf, 30 april 2015.
[37] http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2015/06/23/SodM-beoordeling-rapportages-advies-juni-2015.html, 23 juni 2015.
[38] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2013/01/16/reassessment-of-the-probability-of-higher-magnitude-earthquakes-in-the-groningen-gas-field, Confidential Final Report, 16 januari 2013.
[39] Brandpunt e-mails http://www.co2ntramine.nl/aardbevingsrumoer-over-emails-van-bijna-een-jaar-oud/, 7december 2013.
[40] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33529-92.html, 19 januari 2015, antwoord 6.
[41] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20132014-50-7.html, 5 februari 2014.
[42] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2013/01/25/kamerbrief-over-gaswinning-groningen-veld, 25 januari 2013.
[43] https://www.provinciegroningen.nl/actueel/nieuws/nieuwsbericht/_nieuws/toon/Item/commissie-meijer-aardbevingsgebied-recht-op-extra-maatregelen/, 1 november 2013.
[44] http://www.co2ntramine.nl/aardgaswinning-en-aardbevingen-zijn-te-belangrijk-om-aan-deskundigen-over-te-laten/, 28 november 2013.
[45] http://www.co2ntramine.nl/vorig-jaar-twee-keer-te-veel-groninger-aardgas-gewonnen/#more-2275, 5 januari 2014.
[46] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2014/01/17/vertrouwen-op-herstel-en-herstel-van-vertrouwen, 17 januari 2014.
[47] http://www.co2ntramine.nl/leren-leven-met-aardbevingen/, 17 januari 2014.
[48] https://www.provinciegroningen.nl/actueel/nieuws/nieuwsbericht/_nieuws/toon/Item/kamminga-en-wallage-leiden-dialoogtafel-voor-gaswinningsgebied/, 30 januari 2014.
[49] http://www.co2ntramine.nl/aardgas-dialoog-gaat-niet-hoeveel-uit-de-grond-halen/#more-2357, 9 februari 2014.
[50] http://www.co2ntramine.nl/gespreksronde-aardgas-strijdig-vrije-meningsuiting/#more-2371, 6 maart 2014.
[51] http://www.rtvnoord.nl/nieuws/171310/Centrum-Veilig-Wonen-houdt-ruim-twee-miljoen-euro-over; e-mail Emmely Muskee, Senior communicatieadviseur CVW aan Herman Damveld, vrijdag 14 april 2017 om 13:26.
[52] https://www.provinciegroningen.nl/actueel/nieuws/nieuwsbericht/_nieuws/toon/Item/aanvullende-afspraken-regio-en-rijk-over-aanpak-gevolgen-gaswinning/, 9 februari 2015.
[53] https://www.provinciegroningen.nl/actueel/nieuws/nieuwsbericht/_nieuws/toon/Item/overheidsdienst-groningen-per-1-juni-van-start/, 1 mei 2015.
[54] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/193543/Alders-verdient-meer-dan-is-toegestaan-maar-houdt-zich-aan-de-regels, 30 april 2018.
[55] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken/documenten/kamerstukken/2016/08/12/kamerbrief-toestemming-uitnodigen-SodM-en-ncg-voor-technische-briefing-over-gaswinning-groningen, 12 augustus 2016.
[56] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/06/23/kamerbrief-besluit-gaswinning-groningen-in-2015, 23 juni 2015.

[57] http://www.fluxenergie.nl/dialoogtafel-groningen-mislukt-door-opstelling-nam-en-overheid/, 10 september 2015.
[58] https://www.raadvanstate.nl/pers/persberichten/tekst-persbericht.html?id=790&summary_only=&category_id=8, 18 november 2015.
[59] http://www.co2ntramine.nl/hoe-hans-alders-de-dialoogtafel-over-aardgas-opblies/, 17 december 2015.
[60] https://www.provinciegroningen.nl/actueel/dossiers/aardbevingen/alles-op-een-rij/.
[61] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken/nieuws/2015/12/18/gaswinning-groningen-27-miljard-kubieke-meter, 18 december 2015.
[62] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/12/18/eindadvies-commissie-meijdam-bijlage-7, 18 december 2015.
[63] Winningsplan Groningen Gasveld 2016, 19 april 2016:
http://www.nam.nl/algemeen/mediatheek-en-downloads/winningsplan-2016/_jcr_content/par/textimage_996696702.stream/1461070456319/646913dbc55f9b99c33ebc9e46b4be08dbfa40a1245b7108c993dc2d551f2d2b/oplegnotitie-winningsplan-groningen-2016.pdf.
http://www.nam.nl/algemeen/mediatheek-en-downloads/winningsplan-2016/_jcr_content/par/textimage_996696702.stream/1461000524569/c5b8555b0ac589647e5e2b88bf0b8b8971ee01d7199512a68092a81a5179c30b/winningsplan-groningen-2016.pdf, p 28.
[64] https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2016/06/24/gaswinning-groningen, 24 juni 2016.
[65] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken/documenten/kamerstukken/2016/09/23/kamerbrief-definitief-instemmingsbesluit-gaswinning-groningen, 23 september 2016.
[66] https://www.provinciegroningen.nl/actueel/nieuws/nieuwsbericht/_nieuws/toon/Item/provincie-vecht-gaswinningsbesluit-aan-bij-raad-van-state/, 12 oktober 2016.
[67] http://www.groninger-bodem-beweging.nl/784-groningse-en-milieuorganisaties-eisen-vernietiging-gasbesluit, 13 december 2016.
[68] http://www.laatgroningennietzakken.nl/.
[69] http://www.dvhn.nl/groningen/Meer-dan-4.000-mensen-bij-fakkeloptocht-in-Groningen-21983104.html, 7 februari 2017.
[70] http://www.rug.nl/news/2017/02/aardbevingen-tasten-gezondheid-verder-aan, 7 februari 2017;
http://www.rug.nl/news/2017/02/samenvattingwetenschappelijkrapport2.pdf.
[71] Tweede Kamer, vergaderjaar 2016–2017, 32 849, nr. 1101:
De Kamer, gehoord de beraadslaging, overwegende:
- dat Groningen een dringend appel heeft gedaan op de landelijke politiek om de positie van de door gaswinning getroffen Groningers te verbeteren;
- dat de aardgaswinning in Groningen catastrofale gevolgen heeft gehad;
- dat de vaststelling en afhandeling van de mijnbouwschade door de NAM vaak slecht is verlopen, waardoor gedupeerden tot eindeloos en machteloos afwachten werden veroordeeld;
spreekt uit:
- dat de gaswinning verder teruggebracht moet worden;
- dat de NAM uit het proces van schadeafhandeling moet worden gehaald, onverkort de wettelijke aansprakelijkheid van de NAM conform de Mijnbouwwet;
- dat er een uitkoopregeling moet komen voor iedereen die het gebied wil verlaten;
- dat alles in het werk moet worden gesteld om het vertrouwen van de Groningers terug te winnen,
en gaat over tot de orde van de dag.
[72] https://www.tweedekamer.nl/vergaderingen/plenaire_vergaderingen/details?date=21-02-2017#2017A00578, 21 februari 2017.
[73] https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Noord-Nederland/Nieuws/Paginas/NAM-aansprakelijk-immateriele-schade-inwoners-Groningenveld.aspx, 1 maart 2017.
[74] https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBNNE:2017:715, 1 maart 2017.
[75] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken/nieuws/2017/03/31/verbetering-schadeafhandeling-groningen-nam-op-afstand-schone-lei, 31 maart 2017.
[76] https://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/actueel/nieuws/2017/maart/31/nieuwe-schadeprocedure, 31 maart 2017.
[77] https://www.SodM.nl/documenten/publicaties/2017/04/13/advies-SodM-groningen-gasveld, 18 april 2017.
[78] https://www.SodM.nl/documenten/publicaties/2017/04/13/technische-bijlage-advies-april-2017, 13 april 2017.
[79] https://www.SodM.nl/actueel/nieuws/2017/04/18/xxxxxxx, 18 april 2017.

[80] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken/documenten/kamerstukken/2017/04/18/kamerbrief-over-advies-SodM-betreft-seismiciteit-groningenveld, 18 april 2017.
[81] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/plenaire_verslagen/detail?vj=2016-2017&nr=72&version=2, 9 mei 2017, moties 33529, nr. 338, nr 343 en 336.
[82] http://www.rekenkamer.nl/Publicaties/Onderzoeksrapporten/Introducties/2017/05/Verantwoordingsonderzoek_2016/Resultaten_verantwoordingsonderzoek_2016_bij_het_Ministerie_van_Economische_Zaken_en_Diergezondheidsfonds, 17 mei 2017.
[83] https://www.rvo.nl/sites/default/files/2017/05/B01_Wijzigingsbesluit_Groningen.pdf, 26 mei 2017.
[84] https://www.rvo.nl/sites/default/files/2017/05/B01-7_Advies%20GTS_20170517.pdf, 26 mei 2017.
[85] http://gasberaad.nl/doorbraak-proces-naar-schadeprotocol-dichterbij/, 23 mei 2017.
[86] http://www.rtvnoord.nl/nieuws/179398/Kans-klein-dat-schadeprotocol-1-juli-klaar-is, 14 juni 2017.
[87] http://www.rtvnoord.nl/nieuws/179518/Rutte-in-Appingedam-We-moeten-bestuurlijke-spaghetti-opruimen, 16 juni 2017.
[88] http://www.groninger-bodem-beweging.nl/845-bezoek-premier-rutte-een-pr-succes-voor-hem, 17 juni 2017.
[89] https://www.kabinetsformatie2017.nl/documenten/publicaties/2017/10/10/regeerakkoord-vertrouwen-in-de-toekomst, 10 oktober 2017.
[90] https://www.raadvanstate.nl/uitspraken/zoeken-in-uitspraken/tekst-uitspraak.html?id=93047 https://www.raadvanstate.nl/pers/persberichten/tekst-persbericht.html?id=1098, 15 november 2017.
[91] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2017Z17019&did=2017D35415, 4 december 2017.
[92] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/187186/Wiebes-De-NAM-gaat-er-helemaal-tussenuit, 6 december 2017.
[93] https://www.knmi.nl/nederland-nu/seismologie/aardbevingen/detail_beving_4?eventid=knmi2018anwg
[94] https://www.nam.nl/nieuws/2018/aardbeving-bij-zeerijp-meet-en-regelprotocol-in-werking.html, 8 januari 2018.
[95] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/188518/Aardbeving-in-diverse-uithoeken-provincie-gevoeld-Meest-heftige-tot-nu-toe-update, 8 januari 2018.
[96] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/188571/Sensoren-tonen-aan-aardschok-gevoeld-tot-in-Leek, 9 januari 2018.
[97] https://www.SodM.nl/actueel/nieuws/2018/01/08/nam-moet-binnen-48-uur-met-maatregelen-komen-na-34-beving-in-groningen, 8 januari 2018.
[98] https://www.SodM.nl/documenten/publicaties/2016/06/21/2---meet-en-regelprotocol-2016, 21 juni 2016, pagina 10.
[99] https://www.SodM.nl/documenten/publicaties/2018/02/01/advies-groningen-gasveld-n.a.v.-aardbeving-zeerijp-van-8-januari-2018, 1 februari 2018.
[100] Email Läslo G. Evers aan Herman Damveld op 25 januari 2018 om 9.30 uur.
[101] "Meer gedetailleerde analyse van de aardbeving van 16 augustus 2012 bij Huizinge in Groningen heeft uitgewezen dat de uiteindelijke magnitude uitkomt op 3,6 in plaats van de eerder berekende magnitude 3,4. Reden is dat een andere magnitudeschaal, de moment magnitude, hoger uitkomt. Voor de aardbeving bij Huizinge is naast de lokale magnitude ook de moment magnitude berekend. Deze analyse is gebaseerd op de volledige grondbeweging. https://www.knmi.nl/over-het-knmi/nieuws/magnitude-beving-huizinge-wordt-3-6, 29 januari 2013.
[102] https://www.SodM.nl/actueel/nieuws/2018/01/08/nam-moet-binnen-48-uur-met-maatregelen-komen-na-34-beving-in-groningen, 8 januari 2018.
[103] https://www.SodM.nl/documenten/publicaties/2016/06/21/2---meet-en-regelprotocol-2016, 21 juni 2016, pagina 10.
[104] E-mails SodM aan Herman Damveld 15 januari 2018 om 17:58 en 16 januari 2018 om 10:16.
[105] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2013/01/16/reassessment-of-the-probability-of-higher-magnitude-earthquakes-in-the-groningen-gas-field, 16 januari 2013.
[106] http://en.wikipedia.org/wiki/Peak_ground_acceleration.
[107] http://www.namplatform.nl/bouwkundig-versterken/de-sterkte-van-gebouwen.html.
[108] Schriftelijke reactie De Brauw Blackstone Westbroek N.V., namens de NAM, aan Raad van State, 30 maart 2015, kenmerk M22921795/1/2056230/NvdB.
[109] http://www.namplatform.nl/bouwkundig-versterken/de-sterkte-van-gebouwen.html.
[110] http://www.SodM.nl/sites/default/files/redactie/risico%20analyse%20aardgasbevingen%20groningen.pdf,.
[111] http://www.seismo.ethz.ch/edu/FAQ/index_EN.
[112] http://en.wikipedia.org/wiki/Peak_ground_acceleration.
[113] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2018D27693&did=2018D27693, 3 mei 2018.

[114] https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gaswinning-in-groningen/documenten/kamerstukken/2018/02/01/kamerbrief---niveau-gaswinning-groningen, 1 februari 2018.
[115] https://www.SodM.nl/binaries/staatstoezicht-op-de-mijnen/documenten/publicaties/2018/02/01/advies-groningen-gasveld-n.a.v.-aardbeving-zeerijp-van-8-januari-2018/advies-groningen-gasveld-n-a-v-aardbeving-zeerijp-van-8-januari-2018.pdf, 1 februari 2018.
[116] "Op basis van de gevonden relatie tussen het jaarlijks aantal aardbevingen, de productie en de productiesnelheid zou de productiesnelheid tot ca. 12 normal BCM/jaar verlaagd moeten worden om het risico op aardbevingen te minimaliseren. Het is daarom mogelijk dat bij die productiesnelheid na enkele jaren vrijwel geen aardbevingen met een magnitude ≥ 1.5 meer zouden optreden in het Groningen veld."
http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/01/16/reassessment-of-the-probability-of-higher-magnitude-earthquakes-in-the-groningen-gas-field.html, 16 januari 2013, p 4.
http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gaswinning-en-infrastructuur/documenten-en-publicaties/brieven/2013/01/22/brief-van-het SodM-over-groningen-veld.html, 16 januari 2013, p 8 en 9.
[117] E-mail SodM aan Herman Damveld van do 22-2-2018 17:45 en vr 23-2-2018 11:25.
[118] http://www.lysiasgroup.com/app/uploads/2016/09/eindadvies-commissie-meijdam-bijlage-7.pdf, 14 december 2015.
[119] https://www.groningsperspectief.nl/persbericht-aardbevingsschade-enorme-impact-op-gezondheid-en-gevoel-veiligheid/, 31 januari 2018.
[120] https://www.nam.nl/nieuws/2018/nam-levert-rapport-aan-SodM-over-beving-zeerijp.html 10 januari 2018 https://www.nam.nl/nieuws/2018/nam-levert-rapport-aan-SodM-over-beving-zeerijp/_jcr_content/par/textimage.stream/1515600052022/42fdbc9aebf98c39047 3de95661a8ffdd280fd1506f38a6144ba8f270cafd0e/10-januari-2018-evaluatie-en-aanbevelingen-voor-beheersmaatregelen-zeerijp-aardbeving.pdf, 10 januari 2018.
[121] http://www.co2ntramine.nl/boek-gas-groningen-vijf-jaar-aardbeving-huizinge/, pagina 29.
[122] https://www.nam.nl/feiten-en-cijfers/gaswinning.html#iframe=L2VtYmVkL2NvbXBvbmVudC8/aWQ9Z2Fzd2lubmluZw==
[123] https://www.rvo.nl/sites/default/files/2017/05/B01_Wijzigingsbesluit_Groningen.pdf, 26 mei 2017.
[124] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/10/02/kamerbrief-over-meet-en-regelprotocol-gaswinning-groningen, 2 oktober 2017.
[125] Bron: https://www.nam.nl/feiten-en-cijfers/onderzoeksrapporten.html#iframe=L2VtYmVkL2NvbXBvbmVudC8/aWQ9b25kZXJ6b2Vrc3JhcHBvcnRlbg== 22 januari 2018.
[126] https://www.gazprom-energy.nl/nieuws/nieuwsbrief-maart-2018?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_content=Lees%20meer&utm_campaign=Gazprom%20Energy%20december%202017#Anchor1, 5 maart 2018.
[127] https://www.gasunietransportservices.nl/transparency/remit/urgent-market-messages/2-173, 28 februari 2018.
[128] https://www.gasunietransportservices.nl/transparency/remit/urgent-market-messages/2-177 2 maart 2018; https://www.gasunietransportservices.nl/transparency/remit/urgent-market-messages/2-183, 3 maart 2018; https://www.gasunietransportservices.nl/transparency/remit/urgent-market-messages/2-184, 4 maart 2018.
[129] https://agsi.gie.eu/#/historical/21W000000000015A_NL.
[130] https://agsi.gie.eu/#/historical/21W000000000001L/NL
[131] https://about.bnef.com/blog/bigger-party-bigger-hangover-european-gas-storage-may-struggle-refill-summer/, 17 april 2018.
[132] https://www.SodM.nl/onderwerpen/aardbevingen-groningen/nieuws/2018/01/11/reactie-SodM-op-maatregelen-nam-%E2%80%9Cstap-in-de-goede-richting-maar-nog-niet-concreet-genoeg.%E2%80%9D, 11 januari 2018.
[133] https://www.SodM.nl/onderwerpen/aardbevingen-groningen/nieuws/2018/01/11/reactie-SodM-op-maatregelen-nam-%E2%80%9Cstap-in-de-goede-richting-maar-nog-niet-concreet-genoeg.%E2%80%9D, 11 januari 2018.
[134] https://www.ad.nl/politiek/nog-geen-beslissing-over-terugbrengen-gaswinning-groningen~af84bfc1/, 12 januari 2018.
[135] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/01/12/kamerbrief-verzoek-kabinetsreactie-aardbeving-zeerijp-groningen, 12 januari 2018.
[136] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/plenaire_verslagen/detail?vj=2017-2018&nr=39&version=2 16 januari 2018.

[137] https://www.nam.nl/nieuws/2018/nam-geeft-inzicht-effecten-volumevermindering-seismiciteit/_jcr_content/par/textimage.stream/1516241497943/36464f3a189953f7acbdb45c8180ld24121fe86b8cf7dbcb834a121bde36a8cb/brief-nam-_SodM-17012018.pdf, 18 januari 2018.
[138] http://www.lysiasgroup.com/app/uploads/2016/09/eindadvies-commissie-meijdam-bijlage-7.pdf, 14 december 2015.
[139] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/189140/Meer-dan-12-000-deelnemers-aan-fakkeltocht.
[140] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat/nieuws/2018/01/31/overeenstemming-over-nieuw-schadeprotocol-groningen, 31 januari 2018.
[141] https://www.SodM.nl/actueel/nieuws/2018/02/01/SodM-nieuwsbericht-nl, 1 februari 2018.
[142] https://www.SodM.nl/documenten/publicaties/2018/02/01/advies-groningen-gasveld-n.a.v.-aardbeving-zeerijp-van-8-januari-2018, 1 februari 2018.
[143] E-mail SodM aan Herman Damveld op 2 februari 2018 om 15.30 uur.
[144] E-mail SodM aan Herman Damveld op 2 februari 2018 om 15.30 uur.
[145] https://www.SodM.nl/documenten/publicaties/2018/02/01/advies-groningen-gasveld-n.a.v.-aardbeving-zeerijp-van-8-januari-2018, 1 februari 2018.
[146] E-mail SodM aan Herman Damveld op 2 februari 2018 om 15.30 uur.
[147] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/189787/Een-dag-vol-gasnieuws-wat-is-er-precies-gebeurd, 1 februari 2018.
[148] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/189817/Bodembeweging-blij-met-doorpakkende-Wiebes, 2 februari 2018.
[149] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/01/12/kamerbrief-verzoek-kabinetsreactie-aardbeving-zeerijp-groningen, 12 januari 2018.
[150] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/amp/188855/Aantal-schademeldingen-na-beving-Zeerijp-loopt-verder-op?__twitter_impression=true, 15 januari 2018.
[151] https://www.nam.nl/feiten-en-cijfers/onderzoeksrapporten.html#iframe=L2VtYmVkL2NvbXBvbmVudC8/aWQ9b25kZXJ6b2Vrc3JhcHBvcnRlbg== 22 januari 2017.
[152] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/189835/5654-schademeldingen-na-aardbeving-Zeerijp, 3 februari 2018.
[153] https://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/actueel/nieuws/2018/2/16/ruim-6.500-gebouwen-geinspecteerd-in-aardbevingsgebied, 16 februari 2018.
[154] https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2219866-nationaal-coordinator-groningen-overheid-moet-miljarden-voor-wederopbouw-voorschieten.html, 28 januari 2018.
[155] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat/documenten/kamerstukken/2018/03/09/invulling-moties-en-toezeggingen-over-schade-door-gaswinning-groningen, 9 maart 2018.
[156] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat/documenten/kamerstukken/2018/03/09/kamerbrief-over-schadefonds-gaswinning-groningen, 9 maart 2018.
[157] https://jaarverslag2017.gasterra.nl/, 19 maart 2018.
[158] https://schadedoormijnbouw.nl/nieuws/vanaf-vandaag-kunt-u-bij-ons-uw-schade-melden, 19 maart 2018.
[159] https://schadedoormijnbouw.nl/nieuws/schade-gemeld-op-na-31-maart-2017-u-hoort-van-ons, 19 maart 2018.
[160] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/193635/Startkapitaal-van-65-miljoen-euro-voor-Tijdelijke-Commissie-Mijnbouwschade, 3 mei 2018.
[161] https://www.schadedoormijnbouw.nl/cijfers, 10 augustus 2018.
[162] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/193622/Personeelsbestand-aardbevingsinstanties-dijt-fors-uit, 2 mei 2018.
[163] http://www.groninger-bodem-beweging.nl/918-toelichting-standpunt-gbb-bestuur-over-versterking, 19 maart 2018.
[164] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat/nieuws/2018/03/29/kabinet-einde-aan-gaswinning-in-groningen, 29 maart 2018.
[165] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat/documenten/kamerstukken/2018/03/29/kamerbrief-over-gaswinning-groningen, 29 maart 2018.
[166] https://www.SodM.nl/actueel/nieuws/2018/03/29/SodM-zal-minister-van-ezk-adviseren-over-het-plan-om-de-gaswinning-in-groningen-te-beeindigen, 29 maart 2018.
[167] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat/nieuws/2018/03/29/kabinet-einde-aan-gaswinning-in-groningen, 29 maart 2018.
[168] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat/documenten/kamerstukken/2018/03/29/kamerbrief-over-gaswinning-groningen, 29 maart 2018.
[169] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/01/12/beantwoording-schriftelijke-vragen-gaswinning-groningen-en-meerjarenprogramma-ncg, antwoord 26, 12 januari 2016.
[170] http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2015/01/15/beantwoording-schriftelijke-vragen-over-gaswinning-groningen.html, 15 januari 2015, antwoord 129.

[171] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/wob-verzoeken/2017/04/26/besluit-op-wob-verzoek-over-uitbreiding-stikstofcapaciteit.
[172] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat/nieuws/2018/04/24/einde-gaswinning-heeft-geen-gevolg-voor-versterkingsoperatie-in-uitvoering, 24 arpil 2018.
[173] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/193271/Groningen-en-Den-Haag-op-ramkoers-in-versterkingsoperatie, 24 april 2018.
[174] https://www.SodM.nl/documenten/toespraken/2018/04/26/spreektekst-theodor-kockelkoren, 26 april 2018.
[175] https://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/downloads/publicaties/2018/05/30/brief-ncg-hans-alders, 30 mei 2018.
[176] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/194708/De-NAM-zit-er-nu-weer-dichter-op-dan-ooit, 31 mei 2018.
[177] https://www.trouw.nl/home/groningen-is-klaar-met-wiebes-dedain~ace7b84d/, 31 mei 2018.
[178] https://cms.rtvnoord.nl/content/pdf/180601_Bovengronds_Brief_EZK.pdf, 1 juni 2018.
[179] https://www.raadvanstate.nl/adviezen/samenvattingen/tekst-samenvatting.html?id=512&summary_only=, 4 juni 2018.
[180] https://www.raadvanstate.nl/adviezen/advies.html?id=12976, 4 juni 2018.
[181] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat/documenten/kamerstukken/2018/06/25/kamerbrief-akkoord-op-hoofdlijnen-met-shell-en-exxonmobil, 25 juni 2018.
[182] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat/documenten/kamerstukken/2018/06/28/kamerbrief-over-bijdrage-van-nam-aan-de-regio, 28 juni 2018.

[183] https://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/downloads/beleidsnotas/2016/december/23/meerjarenprogramma-2017-2021, 23 december 2016.

[184] https://www.sodm.nl/onderwerpen/aardbevingen-groningen/documenten/publicaties/2018/06/27/advies-over-de-gevolgen-van-de-afbouw-van-de-gaswinning-in-groningen-voor-de-veiligheidsrisios-en-versterkingsopgave, 27 juni 2018.
[185] https://demijnraad.nl/file/download/58554511%20, 2 juli 2018.
[186] https://www.sodm.nl/onderwerpen/aardbevingen-groningen/documenten/publicaties/2018/06/27/advies-over-de-gevolgen-van-de-afbouw-van-de-gaswinning-in-groningen-voor-de-veiligheidsrisios-en-versterkingsopgave, 12 juni 2018, pagina 42.
[187] https://www.sodm.nl/documenten/toespraken/2018/07/04/spreektekst-theodor-kockelkoren-bij-tweede-kamer, 4 juli 2018.
[188] http://www.sodm.nl/sites/default/files/redactie/risico%20analyse%20aardgasbevingen%20groningen.pdf, .
[189] http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2015/06/23/sodm-beoordeling-rapportages-advies-juni-2015.html, pagina's 24, 26 en 30; 23 juni 2015.
[190] E-mail SodM aan Herman Damveld, 5 juli 2018 om 14.22 uur.
[191] https://www.sodm.nl/actueel/nieuws/2018/07/02/sodm-deelt-het-advies-van-de-mijnraad-om-snel-te-versterken, 2 juli 2018.
[192] E-mail SodM aan Herman Damveld, 5 juli 2018 om 14.22 uur.
[193] https://www.sodm.nl/documenten/toespraken/2018/07/04/spreektekst-theodor-kockelkoren-bij-tweede-kamer, 4 juli 2018.
[194] https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat/documenten/kamerstukken/2018/07/03/kamerbrief-met-adviezen-versterkingsopgave-groningen-en-vervolg, 3 juli 2018.
[195] http://www.dvhn.nl/groningen/Wiebes-waarschuwt-bouwcapaciteit-voor-versterking-is-beperkt-23343864.html, 6 juli 2018.
[196] https://www.internetconsultatie.nl/instituutmijnbouwschadegroningen/reactie/44d828f3-c977-48f8-bee9-21bbd0e1bb17, 13 augustus 2018.
[197] https://www.rvo.nl/sites/default/files/2018/08/OB01_Ontwerp-instemmingsbesluit_Groningen_gasveld_2018-2019.pdf, 24 augustus 2018.

Aantekenen

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

29 AUG 2018

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningenveld 2018-2019

Krewerd, 28 augustus 2018

Op 24 augustus 2018 heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het ontwerp-instemmingsbesluit voor het gaswinningsplan voor het Groningenveld 2018-2019 uitgebracht. Graag geef ik mijn mening.

In mijn woonhuis in Krewerd loop ik tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans om te overlijden als elders in Nederland. Bovendien zit mijn huis vol scheuren en is niet versterkt terwijl de komende twee jaar de kans op aardbevingen verder toeneemt. Mijn risico is daarom misschien wel 100 keer hoger dan elders in Nederland.
Ik vind dit een onhoudbare situatie en vraag daarom dit gasbesluit te vernietigen. Graag verneem ik van u wanneer mijn huis aardbevingsbestendig wordt gemaakt.

Aantekenen 0006

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

29 AUG 2018

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningenveld 2018-2019

Krewerd, 28 augustus 2018

Op 24 augustus 2018 heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het ontwerp-instemmingsbesluit voor het gaswinningsplan voor het Groningenveld 2018-2019 uitgebracht. Graag maak ik van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1 Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2 De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Ik vind van niet.

3 Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Het is voor mij dan ook onaanvaardbaar dat de inwoners van het mijnbouwschadegebied in Groningen, door het beoogde handelen van de regering, te dragen risico's hebben te ondergaan in kwesties van leven en dood.

4 Vanaf de aardbeving bij Huizinge in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Om nog maar niet te spreken over het aangedane psychische - en ander leed bij mensen. Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Ik vind dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,

Krewerd, 28 augustus 2018

Verzonden: Donderdag 30 augustus 2018 16:54
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1 Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2 De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

3 Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

4 Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.

Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1 Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2 De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

3 Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

4 Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Ik voel mij als inwoner van dit land genadeloos behandeld en in de steek gelaten.
De politieke uitstraling en woorden die worden gecommuniceerd met de rest van Nederland zijn voor ons geheel niet van toepassing.
De NAM doet er alles aan om onder zijn 'ruimhartige' schatplicht uit te komen.
Maar ze mogen wel blijven winnen terwijl wij daar de ellende dagelijks van ondervinden.
Wij vechten als sinds 2014 voor ons huis, wat ondertussen zo stuk is dat er een nieuw huis gebouwd moet worden.

Ons prachtige huis en thuis van bijna 100 jaar uit is vernietigd door hebzucht.
En werkelijk niemand doet zijn best om het op te lossen.
Zelfs de uitspraak van de Arbiter wordt nu door de NAM ter discussie gesteld.

En dan vraagt deze regering van ons om akkoord te gaan met nog meer onveiligheid en nog meer kans op schade, zelfs een nog grotere kans?!?!
Ik vind het werkelijk verschrikkelijk hoe onze veiligheid, gemoedsrust en bezittingen worden verkwanseld voor geld.
Ik ben er ziek van.
Dus ja ik ben absoluut niet eens met het feit dat wij minder veilig moeten zijn dan in de rest van het land. Al jaren is dit het geval en ook nu mag dit blijkbaar nog jaren voortgaan. het is werkelijk ongehoord.

Reactie

Verzonden: Donderdag 6 september 2018 10:02
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Bij het inloopspreekuur van het Sodm-EZ in Midden Groningen werd aangegeven dat bij het ontwerp gaswiningsbesluit, slechts een lichte daling van de gaswining, eerst een toename van aardbevingen wordt verwacht.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
De toename van aardbevingen zal voor onze zwaar gehavende, onder architectuur verbouwde, boerderij niet te dragen zijn. In ons inspectie rapport van nov 2017 zijn 120 nieuwe scheuren geconstateerd bovenop de 5 schade rapporten van de afgelopen 6 jaar, waarbij de buitenmuur op iedere plaats en op elke hoek al eens is gescheurd. Vervolgens hebben wij nieuwe en verergerde schade door de grootste aardbeving bij Zeerijp in 2018, sinds die van 2012 bij Huizinge. Wij hebben geen enkele terugkoppeling gehad op ons inspectie rapport van vorig jaar, de schade is niet hersteld, en de verergerde en nieuwe schade van 8 januari is niet opgenomen.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Wij beschouwen de bouwkundige staat van onze boerderij als zeer slecht en onveilig. Deze is 6 jaar lang zwaar gehavend door de gaswining. Bij het ontwerp besluit van slechts een lichte daling van de gaswinning, waardoor eerst een toename van aardbevingen zal plaatsvinden, veroorzaakt dit bij ons rechtstreeks een toename van onveiligheid. Wij gaan er zelf vanuit dat onze boerderij aardbevingsbestendig herbouwd moet worden. Maar wij hebben al een jaar niets gehoord, terwijl de onveilige situatie, steeds onveiliger wordt.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Het opname verslag van november 2017 heb ik bijgevoegd, 19 mb.

Reactie

OPNAMEVERSLAG
DOSSIERNUMMER

Datum opname: 15-11-2017

Inhoud

Inhoud 2
1. Gegevensoverzicht 3
2. Inleiding 4
3. Kenmerken woning/object 5
3.1 Verhaal van de bewoner 5
3.2 Kenmerken 6
4. Plattegronden 9
5. Opname en vastlegging 14
5.1 Buitenkant van uw woning 14
5.2 Buitenkant van uw garage 143
5.3 Binnenzijde van uw woning 177
5.4 Binnenzijde van uw loods 567
5.5 Opmerkingen schademelder op dit opnameverslag 581
6. Verklarende woordenlijst 582

5.5 Opmerkingen schademelder op dit opnameverslag

In dit hoofdstuk staan uw opmerkingen en aanvullingen ten aanzien van het concept-opnameverslag.

6. Verklarende woordenlijst

Aanbouw
Een aanbouw is een deel dat bij een bestaande woning of een bestaand gebouw is bijgebouwd. De aanbouw betreft een aanvulling op de bestaande situatie van een bouwwerk.

Afspatting
Met afspatting wordt bedoeld: schade waarbij een deel van het object volledig is losgekomen van het object zelf.

Belendingen
Naburige gebouwen, objecten aangrenzend aan de woning/ object die het risico op schade aan de woning/ object kunnen beïnvloeden.

Bemaling
Bemalen is het actief beheersen van de hoogte van het oppervlakte- of grondwaterpeil. Bij een tijdelijke bouwput kan bemaling nodig zijn omdat de bouwput zich onder het oppervlakte- of grondwaterpeil bevindt. Wanneer er geen bemaling toegepast wordt, zal de bouwput zich vullen tot en met het oppervlakte- of grondwaterpeil. Bemalen wordt gedaan door middel van pompen of een gemaal.

Bouwrijp maken
Bouwrijp maken van een stuk grond betekent dat het maaiveld klaargemaakt wordt voordat er met bouwwerkzaamheden kan worden begonnen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan grondverbeteringen, sloopwerk, het verleggen van kabels en het verwijderen van begroeiing.

Breedplaatvloer
Een bekistingsplaatvloer of breedplaatvloer is een type vrijdragende vloer. Deze vloer bestaat uit vooraf geproduceerde vlakke rechthoekige betonelementen van circa 50 mm dik. De vloer is in verschillende diktes, lengtes en breedtes verkrijgbaar. De elementen zijn tot circa 13 meter lang en 2,5 meter breed. Bovenop deze vooraf geproduceerde betonnen elementen wordt een laag beton gestort, tot circa 0,25 meter dik.

Breukvlak
Vlak waarlangs iets gebroken is of zou kunnen breken; het oppervlak van de breuk.

Cellenbetonblokken
Cellenbetonblokken zijn blokken die gebruikt worden voor het opbouwen van wanden. De cellenbetonblokken zijn van lichtgewicht (vergeleken met beton) door de gasvormende toeslag in de blokken. De blokken zijn verkrijgbaar in diktes van 50 tot 300 mm. Cellenbeton wordt ook wel gasbeton genoemd. Het is geschikt voor het bouwen van dragende en niet- dragende buiten- en binnenmuren.

Combinatievloer (broodjesliggervloer)
Een combinatievloer, ook wel broodjesliggervloer genoemd, is een type vrijdragende vloer. Het is een vloersysteem met vooraf geproduceerde elementen van beton en isolatiemateriaal. Deze delen worden als een bouwpakket aangebracht op de fundering. Eerst worden lange liggers aangebracht, waartussen isolatieplaten (de broodjes) worden aangebracht. Deze platen hebben meestal een breedte van circa 0,6 meter. Hierop wordt een betonnen laag gestort om de elementen te verbinden. De vloeren worden toegepast als begane grondvloer in woningen.

Constructiesysteem
Een constructiesysteem betreft de bouwwijze, het materiaalgebruik en de opbouw van een object. Een wand kan bijvoorbeeld op verschillende manieren en met verschillende materialen en systemen (een gemetselde stenen wand, een gestorte betonnen wand etc.) worden opgebouwd.

Corroderende onderdelen
Corrosie is aantasting van een materiaal doordat de omgeving op het materiaal inwerkt, in het bijzonder de aantasting van metalen. Met de term roest wordt over het algemeen hetzelfde bedoeld als corrosie, alleen is roest specifiek de corrosie van ijzer. Aantasting door puur mechanische invloeden, zoals schuren en breuk door een botsing of val worden niet als corrosie aangemerkt.

Craquelé
Barsten aan de buitenzijde, van bijvoorbeeld beton of een stuclaag, aan het oppervlak, in een grillig patroon.

Dakshingles
Dakshingles is een dakbedekking. Het bestaat uit dunne rechthoekige en flexibele asfalt/bitumen-achtige flappen. Dakshingles worden vaak gebruikt op tuinhuisjes, terrasoverkappingen, houthokken en bijvoorbeeld kleine schuurtjes.

Dilatatie
Een dilatatie is een scheiding (naad) tussen bouwdelen om bepaalde materiaaluitzetting of -krimp te kunnen opvangen. Dilataties worden toegepast om scheurvorming als gevolg van uitzetten of krimpen tegen te gaan. Een dilatatie kan een open naad zijn, maar er kan ook een opvulprofiel gebruikt worden (om de naad bijvoorbeeld waterdicht te maken).

Doorbraak
Een doorbraak is een opening die aangebracht is in een bestaande constructie van een bouwwerk. Denk hierbij aan bijvoorbeeld het doorbreken van de buitengevel, om een nieuwe uitweg naar buiten te realiseren.

Erker
Een erker is een uitbreiding van een gebouw die buiten de gevel uitsteekt en in open verbinding staat met het vertrek. Vaak is een erker trapeziumvormig, rechthoekig of halfrond.

Erosie
Erosie betekent afbraak. Erosie is bijvoorbeeld het afslijten van een materiaal als gevolg van bijvoorbeeld wind of stromend water.

Fundering op staal
Is een funderingswijze waarbij de muren of wanden, meestal door tussenkomst van een verbrede voet, rechtstreeks op de draagkrachtige ondergrond rusten. De verbrede voet is nodig wanneer de door de muur uitgeoefende druk groter is dan het draagvermogen van de ondergrond.

Fundering op stiepen
Een fundering op stiepen is een fundering waarbij relatief korte, vaak opgemetselde, palen worden gebruikt waarover een funderingsbalk wordt geplaatst. Dit type fundering wordt vaak toegepast als de grondlaag van het maaiveld weinig draagkrachtig is en de lagen eronder wel voldoende draagkracht bieden.

Getrapte fundering
Een getrapte fundering is een fundering die gemetseld is van steen. Meestal loopt de fundering trapsgewijs toe, breed van onder en smaller naar boven.

Gipsblokken
Gipsblokken zijn blokken die gebruikt worden voor het opbouwen van wanden. Deze blokken zijn gemaakt van gips en water. Met toevoegingen kunnen ook vochtwerende blokken geproduceerd worden. Gipsblokken zijn uitsluitend geschikt voor het bouwen van niet-dragende binnenwanden, voorzetwanden en schachtwanden binnenshuis.

Glasblokken
Glasblokken zijn glazen bouwstenen waarmee wanden opgebouwd kunnen worden. De glasblokken zijn (semi)transparant en in het aanzicht meestal vierkant. Vaak hebben zij in het aanzicht een afmeting van circa 20 bij 20 cm. De blokken worden gestapeld en verlijmd met een siliconenkit of met metselmortel.

Gordingen
Een gording is een houten balk of ligger, aangebracht in de lengterichting van een kap of dak. Bij een gordingkap lopen de gordingen evenwijdig aan nok en goot. Gordingen dragen het dak (dakbeschot met dakbedekking) en de overige belastingen zoals wind en sneeuw.

Heiwerkzaamheden
Bij heiwerkzaamheden worden stalen, houten of betonnen damwanden of heipalen in de grond gebracht ter ondersteuning van een bouwwerk. Dit is nodig wanneer de grond niet draagkrachtig genoeg is om de fundering te dragen. Heipalen worden in de grond geslagen met een heistelling.

Hellend dak
Een dak dat schuin afloopt. Hiermee wordt niet het afschot in een plat dak bedoeld.

(Hoofd)draagconstructie
Een draag constructie is een samenstel van dragende elementen die een ruimte overspannen. Deze samenstellende onderdelen van een bouwwerk die de daarop inwerkende krachten als wind, eigen gewicht en nuttige belasting afvoeren naar de fundering. Draagconstructies zorgen voor de stijfheid (stabiliteit) van een bouwwerk.

Houtrot
Houtrot is de aantasting van hout door de groei van schimmels. Meestal ontstaat dit door langdurige vochtigheid. Houtrot is te herkennen aan de roestbruine kleur en de zachte structuur. De verflaag waaronder zich houtrot bevindt kan vervormingen weergeven of zelfs afbladeren.

Kalkzandsteen (blokken)
Kalkzandsteen blokken zijn blokken die gebruikt worden voor het opbouwen van wanden. Kalkzandsteen of silka is een harde lichtgrijze kunststeen, zwaar, niet poreus, ongebakken. Kalkzandsteen blokken zijn in principe niet bestand tegen vorst.

Kanaalplaatvloer
Een kanaalplaatvloer is een type vrijdragende vloer. Deze vloer bestaat uit vooraf geproduceerde betonnen vloerdelen die naast elkaar gelegd worden. Het zijn lange vloeren met een breedte van meestal 1,20 meter en lengtes tot circa 16 meter. De vloeren worden kanaalplaatvloeren genoemd omdat in de vloeren holle kanalen bevinden om gewicht te besparen. De vloerdelen liggen los tegen elkaar en worden voorzien van een afwerklaag van zandcement of anhydriet. Dit vloersysteem wordt ook wel de holle plaatvloer genoemd. De vloeren worden toegepast als zowel begane grond als verdiepingsvloeren in woningen en utiliteitsbouw.

Lambrisering
Betimmering van een wand door middel van latten of paneelwerk. Vaak over een hoogte van circa een meter.

Latei/latei principe
Een latei is de draagconstructie van een gebouw die wordt gebruikt om belastingen boven wanddoorbrekingen (bijvoorbeeld een raam of deur) over te brengen op de gedeelten van de wand naast deze wanddoorbrekingen. Een latei verdeelt de druk van het bouwmateriaal boven de opening over de hele breedte van de latei.

Massieve betonvloer
Een massieve betonvloer is een type vrijdragende vloer. De vloer wordt in het werk gestort (deze is dus niet vooraf geproduceerd). Voor de vloer wordt een bekisting aangebracht (een mal), waar vervolgens beton in gestort wordt. Vloeren worden meestal in één deel gestort. De naden waar de platen van de bekisting zich bevonden (tijdens het storten) zijn soms nog te zien.

Metalstud
Metalstud is een bouwsysteem voor binnenwanden. Het bouwsysteem bestaat uit staanders (van thermisch verzinkt staal) die tussen vloer en plafond worden aangebracht en U-profielen die op de vloer en het plafond worden aangebracht. Hier tegenaan worden gipsplaten bevestigd. Eventueel kan voor geluid- of warmte-isolatie isolatiemateriaal tussen de gipsplaten toegepast worden.

Nehobo vloer
Nehobo vloer is een type vrijdragende vloer. Nehobo vloeren zijn gemaakt van holle keramische bouwstenen met daartussen voegen. De onderzijde van de vloer is vlak, maar de keramische bouwstenen en voegen zijn duidelijk te zien. Het vloersysteem is uitsluitend toegepast tussen de bouwjaren 1955 en 1985.

Ribcassettevloer
Een rib(cassette)vloer is een type vrijdragende vloer. Deze vooraf geproduceerde vloer bestaat uit een bovenzijde van beton, met extra dikke ribben aan de lange zijde. Aan de onderzijde van dit beton bevindt zich isolatiemateriaal, met ook ribben aan de lange zijde van de vloer. De vloerdelen hebben breedtes van meestal 0,9 meter, 1,2 meter of 2,4 meter en lengtes tot circa 7 meter. De vloer wordt toegepast als begane grond vloer in zowel woningen als utiliteitsbouw.

Scharnierkap
Een scharnierkap is een vooraf geproduceerde sporenkap. De kap (linker- en rechterdeel) wordt plat op een vrachtwagen naar de bouwplaats vervoerd. Vervolgens wordt de kap naar de woning gehesen. Tijdens het hijsen wordt de kap opengevouwen over een scharnier in de nok van het dak en op de woning geplaatst.

Slabben
Een slab of slabbe is een strook die wordt gebruikt voor een waterdichte aansluiting tussen onderdelen van een gebouw.

Sparing
Een opening in een constructie die wordt gebruikt voor bijvoorbeeld de doorvoer van kabels, leidingen en kozijnen.

Sporen
Een spoor is een dunne houten balk die loopt van de voet van de kap tot aan de nok. Sporen dragen het dak (dakbeschot met dakbedekking) en de overige belastingen zoals wind en sneeuw. De sporen staan op een regelmatige afstand van elkaar, meestal circa 0,6 meter.

Spouwventilatie
Spouwventilatie is de luchtbeweging tussen de spouw en de buitenlucht. De spouw is de verticale open ruimte in een spouwmuur. Een spouwmuur bestaat uit (van binnen naar buiten) een binnenblad (de binnenwand), eventueel een isolatielaag, een spouw (een luchtlaag) en een buitenblad (de buitenwand, vaak metselwerk).

Spuitwerk
Spuitwerk is de afwerking van wanden en plafonds met pleister. Het wordt aangebracht door middel van een compressor en een spuitmachine. De afwerking heeft een grove korrelige structuur. Dit wordt ook wel spackspuitwerk genoemd.

Stroken fundering
Een strokenfundering is een fundering op staal waarbij twee stroken, aan weerszijden van de fundering, de belasting moeten overdragen van het huis naar de grond. Onder de fundering ligt meestal een werkvloertje van folie of beton. Hier bovenop komen dan afstandhouders te liggen. De bovenkant van dat werkvloertje is dan gelijk aan de aanlegdiepte. De aanlegbreedte is vaak 2,5 tot 3 keer de dikte van de muur.

Stuc
Stucwerk is de afwerking van wanden en plafonds met kalk en gips. Het materiaal wordt met de hand in vloeibare staat aangebracht en vlak gesmeerd. Over het stucwerk kan wandverf/saus aangebracht worden.

Systeemplafond
Een systeemplafond is een verlaagd plafond. Door middel van een systeemplafond wordt een vrije ruimte tussen vloer en plafond gerealiseerd, vaak voor de aanleg van bijvoorbeeld leidingen, afvoeren, kabels en ventilatiebuizen. Het plafondsysteem bestaat uit uitneembare plafondplaten van meestal 0,6 bij 0,6 meter of 0,6 bij 1,2 meter. De platen worden aangebracht in een framewerk dat aan de vloer hangt door middel van een ophangsysteem.

Thermische scheuren
Materialen zetten uit wanneer ze warmer worden (kruip) en ze slinken door afkoeling (krimp). Deze kruip en krimp onder invloed van temperatuurswisselingen kunnen leiden tot scheurvorming in o.a. voeg en baksteen.

Vakwerkdak
Een vakwerkdak is een daksysteem dat gedragen wordt door een zogenaamd vakwerk. Een vakwerk is een constructie waarbij balken en staven een stelsel van rechthoeken en/of driehoeken vormen en aan de uiteinden en/of kruiselings verbonden worden tot een onwrikbaar geheel. Dit vakwerk draagt het dakbeschot met dakbedekking.

Zetting
Zetting is het proces waar grond onder invloed van een belasting (vaak een bouwwerk) wordt samengedrukt. Hierbij wordt water en lucht uit de porien geperst. De grond wordt dan verdicht, het wordt ook wel zetten van de grond of inklinken van de grond genoemd.

Verzonden: Maandag 10 september 2018 17:47
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
ongewenstheden mbt 'passende zorgplicht' en het weghalen van aansprakelijkheid van de NAM, die zou door de overheid vervangen moeten worden.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Passende zorgplicht zou mijns inziens ingevuld moeten worden als een inspanningsverplichting om schade aan woningen te voorkomen, inclusief het verlagen naar een veilig winningsniveau en het versterken en herbouwen van onveilige woningen. Verder moeten mijns inziens mensen in aardbevingsgebied zich zowel financieel als mentaal kunnen herstellen van de zeer ongewenste situatie waarin de overheid ze heeft gebracht.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
In mijn bijlage heb ik onderbouwd, en heb daar ook de bewijsstukken van, dat de gaswinning ons alleen al financieel €240.000 heeft gekost, en wil die van de aansprakelijke exploitanten Overheid en Shell terugvorderen. Daarnaast vraag ik aandacht voor de structurele existentiële zorgen van mensen in aardbevingsgebied.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Een overzicht van het achterliggende wanbestuur waardoor het vertrouwen in de overheid is geschaad:

- De overheid heeft zich het totalitaire recht toegeëigend om de huizen van bewoners in aardbevingsgebied willens en wetens te vernielen door een gaswinningniveau toe te staan die twee tot vier keer zo hoog was dan tot dan toe veilig werd geacht. Daarmee heeft zij de zorgplicht naar haar burgers ernstig beschaamd.
- De overheid had een zich een verantwoordelijke overheid moeten tonen door een structureel lagere gaswinning, verspreid over meerdere jaren om schade te voorkomen. Zij had dus geen extra buitenlandse contracten moeten afsluiten waardoor zij haar zorgplicht niet meer zou kunnen nakomen.
- De overheid had van meet af aan een rechtvaardige verdeling van de aardgasbaten moeten nastreven die ook zou neerslaan in het wingebied, die ten minste landelijk evenredig was.

- De overheid had een schadefonds moeten inrichten van de aardgasbaten toen in de jaren tachtig al bekend was dat er schade in het gebied zou ontstaan, alleen al door verzakkingen.
- De overheid had het fatsoen moeten hebben om mensen uit te kopen met een eerlijke prijs voor hun huis, volgens de onbeschadigde waarde, en zou dit moeten instellen.

Reactie

Wij, de rijkste provincie van Nederland, die heel Nederland welvarend heeft gemaakt met onze delfstoffen, zonder daar zelf in mee te mogen delen, hebben het niet verdiend dat de overheid onze huizen heeft laten vernielen, en het vervolgens de afgelopen 6 jaar heeft vertikt om de schade te (laten) vergoeden.

Wij, gedupeerden, hebben vervolgens 6 jaar moeten procederen om de waardevermindering van de vernielde woningen en de ligging in aardbevinggebied vergoed te krijgen. Zowel in 2013 als in hoger beroep in 2018 heeft de rechter ons gelijk gegeven en gesommeerd om de schade te vergoeden, met of zonder verkoop van de woning.

Wij, mijn man en ik, hebben onze boerderij getaxeerd in 2009 op € 450.000 (bewijsstuk). In 2017 zit de woningmarkt in Groningen (aantoonbaar) ook op het niveau van 2009/2008, buiten aardbevinggebied. Maar omdat wij sinds 2012: 5 keer aardbevingschade hebben gehad, is onze boerderij aanzienlijk in waarde gedaald, evenals de ligging in aardbevinggebied; de WOZ waarde is gedaald naar €230.000 in 2017 (bewijsstuk). Door omstandigheden hebben wij onze woning in 2017 moeten verkopen, en konden er niet meer voor krijgen dan €210.000 (bewijsstuk). De woningwaarde zonder gaswinningschade was €450.000 in 2009 min de verkoopwaarde na gaswinningschade in 2017 (zelfde woningmarkt niveau als 2009) €210.000= €240.000.

De gaswinning heeft ons dus alleen al financieel €240.000 aan eigen vermogen gekost,. Dat willen wij sowieso terugvorderen bij de aansprakelijk partijen Shell en Overheid. Wij gaan dit in elk geval niet uit eigen zak betalen, terwijl er 300 miljard winst over onze rug is gemaakt, en de schade voorkomen had kunnen worden. Wij hebben recht op schadeloosstelling. Dat is ons pensioen. Wij kunnen zonder het terugvorderen van onze schade onmogelijk met pensioen over 2 jaar.

Immaterieel heeft het ons ook diep geraakt dat de overheid ons dit aan heeft gedaan, en verwijs ik naar onderstaand onderzoek:
http://www.dvhn.nl/groningen/Onderzoek-RUG-acceptatie-van-inwoners-bevingsgebied-steeds-lager-mensen-zijn-boos-machteloos-en-verontwaardigd-23515566.html?utm_medium=article_sharing&utm_source=twitter

- De overheid heeft zich het totalitaire recht toegeëigend om de huizen van bewoners in aardbevinggebied willens en wetens te vernielen door een gaswinningniveau toe te staan die twee tot vier keer zo hoog was dan tot dan toe veilig werd geacht. Daarmee heeft zij de zorgplicht naar haar burgers ernstig beschaamd.
- De overheid had een zich een verantwoordelijke overheid moeten tonen door een structureel lagere gaswinning, verspreid over meerdere jaren om schade te voorkomen. Zij had dus geen extra buitenlandse contracten moeten afsluiten waardoor zij haar zorgplicht niet meer zou kunnen nakomen.
- De overheid had van meet af aan een rechtvaardige verdeling van de aardgasbaten moeten nastreven die ook zou neerslaan in het wingebied, die ten minste landelijk evenredig was.
- De overheid had een schadefonds moeten inrichten van de aardgasbaten toen in de jaren tachtig al bekend was dat er schade in het gebied zou ontstaan, alleen al door verzakkingen.
- De overheid had het fatsoen moeten hebben om mensen uit te kopen met een eerlijke prijs voor hun huis, volgens de onbeschadigde waarde, en zou dit moeten instellen.

Het is zeer onrechtvaardig dat iedereen in aardbeving gebied nu opgezadeld zit met een vernield huis, met een veel te hoge hypotheek die onder water staat, en dat we jarenlang moeten strijden om onze schade vergoed te krijgen:

Daar liggen mensen wakker van, elke dag opnieuw: vermogenschade, geen veilige leefomgeving, geen rechtsbijstandsverzekering mogelijk, geen verkoop mogelijk alleen met veel verlies en restschuld. Geen afsluiten van lening mogelijk, pensioen verdampt etc.
En als de ene scheur is gedicht, zitten er alweer tien nieuwe omdat er tot op heden geen beleid is gevoerd om schade te voorkomen ook in dit gasbesluit niet: deze zou eerst een toename van aardbevingen veroorzaken.

In het gasbesluit staat dat er in het Groninger veld een 'passende zorgplicht' zou moeten komen, wat een nogal vaag en rekbaar begrip is.
Graag zou ik 'passende zorgplicht' willen vervangen met de plicht tot het voorkomen van schade aan woningen en gebouwen (incl het naar beneden aangepast gaswinningniveau en versterken/herbouwen) en dat alle tot nu toe geleden schade, en nieuwe schades binnen 6 weken worden afgehandeld.

Er wonen hier namelijk mensen die dezelfde burger en mensenrechten hebben als alle andere Nederlanders, inclusief het recht op ongestoord woongenot. De overheid heeft de mensen hier structureel opgezadeld met grote existentiële zorgen; zij moet zich in haar zorgplicht inspannen om deze zorgen weer weg te nemen en te compenseren. Mensen moeten zich zowel financieel als mentaal kunnen herstellen van een zeer ongewenste situatie waarin de overheid ze heeft gebracht.

Hoe zou u het vinden als uw huis,en alle andere huizen en gebouwen in Den Haag, door overheidsbeleid waren vernield, vanuit het oogpunt van winstmaximalisatie op de korte termijn? En dat er vervolgens corrupte, duurbetaalde schadebeoordelaars van mede exploitant Shell, alle aansprakelijkheid komen afwijzen. En dat je na 6 jaar nog geen steek verder bent gekomen, om ergens je recht te halen, alle schade is dan nog steeds voor eigen rekening, en de schades blijven maar komen.
Zou u nog veel vertrouwen hebben in de overheid?

Als de overheid de aansprakelijkheid weghaalt bij de NAM, moeten gedupeerden de mogelijkheid hebben om naar de rechter te gaan tegen de overheid. Anders rest ons slechts burgerlijke ongehoorzaamheid, het Europese Hof en internationale mensenrechtenorganisatie, om banaanrepubliek Nederland weer op het rechte pad te krijgen richting een rechtstaat.

Verzonden: Zaterdag 8 september 2018 19:53
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Organisatie
Organisatie: landgoedeigenaar "de vrie heerleykheyd
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Jazeker, als gedupeerde vis is straks achter het net. Kraan dicht, overheid en partner in crime shell gaan ervan door en zijn nergens meer op aan te spreken.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Het belang en de rechten van gedupeerden voor nu en in de toekomst. Ik wil altijd de mogelijk hebben om naar de civiele rechter te gaan.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Ik ben dossiernummer , heb het beschamende aanbod van de NAM afgeslagen en ga nu met mijn mijn dossier naar de arbiter. Tevens ben ik mij aan het voorbereiden naar de (civiel)rechter te gaan.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
De onbetrouwbare overheid stuurt aan op grote onrust onder de Groninger bevolking. Ziet de ernst van de mijnbouwschade niet en komt afspraken niet na.
Deze zienswijze wil ik ook voorleggen aan de rechter tzt.

Reactie

Verzonden: Zaterdag 8 september 2018 20:36
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
De verantwoordelijkheid van Nederland gaat verder dan dit besluit. Jaren heeft ons land inkomsten uit de Groningse gaswinning genoten. Jaren hebben Nederlanders gebruik kunnen maken van het gewonnen Gronings aardgas.
Nu duidelijk is dat dit schadelijke, zeer schadelijke gevolgen heeft voor de Groningers en het Groningse Landschap kan en mag Nederland niet langer dralen.

Direct stoppen met de winning van Gronings Aardgas is daarom nodig.

Daarnaast moeten alle Groningers ruimhartig schadeloos gesteld worden bij de geleden schade.
Dit is dan niet alleen de al geleden schade maar ook de toekomstige schade.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Wanneer Nederland niet ruimhartig de veiligheid van de Groningers kan garanderen.
Wanneer Nederland niet terstond zorgt voor herstel van de al geleden schade.

Dan is dit een aantasting van de veiligheid en toekomstige veiligheid van alle Nederlanders.

Dit staat lijnrecht in tegenspraak met onze Grondwet.

Reactie

Verzonden: Zondag 9 september 2018 14:18
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
De Groningers worden uitgekleed

Reactie

Verzonden: Zondag 9 september 2018 21:21
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
-

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
1 Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vind ik dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2 De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet. Vrijwel alle gebouwen in Groningen zijn gebouwd met bakstenen, een onveilige bouwwijze bij aardbevingen.

3 Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden en grote aantallen gewonden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Ik vind het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

4 Vanaf de aardbeving bij Huizinge in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.

Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering?
Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

5 Voor een groot deel van de schades is nog geen passende oplossing. Ook voor de schade door waardedaling is nog geen zicht op een oplossing. Naar mijn mening
zou eerst een passende oplossing voor reeds bestaande schades (inclusief waardedaling), en een voldoende risico-reductie door versterking van alle bestaande
gebouwen gerealiseerd zijn, voordat de gaswinning gecontinueerd kan worden.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Ja: Veiligheid en vergoeding van schde, zie vorige vraag.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Naast alle discussies over veiligheid en schadeherstel mis ik empathie van de overheid en de NAM.

Reactie

Regering: maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers eindelijk echt voorop staat!

Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

11 SEP 2018

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

Datum , 9 september 2018

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maak ik van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1.Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2. De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Ik vind van niet.

3. Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

4. Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren. Hierbij klemt temeer dat het vergoedingsbeleid met betrekking tot de schade een regelrechte aanfluiting is. Ook de inmiddels door de Tweede Kamer aangenomen wetgeving, die Groningers tot tweederangs burgers maakt door hen de gang naar de rechter te onthouden in het geval van schade, verergert de positie van de inwoners van de provincie.

Met hoogachting,

Verzonden: Dinsdag 11 september 2018 18:02
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Ik heb het niet op kunnen brengen het hele besluit te lezen. Ik word ziek van alle woorden die maar één ding zeggen: we pompen Groningen helemaal leeg en we laten jullie met lege handen achter.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Wat vergeten wordt is dat er mensen wonen boven de gasbel. Mensen wier levens on hold staan, die in gescheurde huizen of containers wonen, die weg willen maar niet weg kunnen, die aan het lijntje gehouden worden tot ze er dood bij neervallen. Wat vergeten wordt is dat kinderen bang worden van aardbevingen, bang dat hun school instort, bang dat hun ouders van de stress ziek worden, bang...bang...bang... Wat vergeten wordt is dat de psychische en lichamelijke klachten van de bewoners chronische vormen aannemen. Wat vergeten wordt is dat het vertrouwen in een betrouwbare overheid in Groningen voor altijd weg is. Hoe is deze voortdurende schanddaad ooit nog goed te maken? Niet, denk ik.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Wonend in het kerngebied van de mijnbouw in Groningen worden wij in onze veiligheid, woongenot, toekomstperspectief, gezondheid, financiële belangen geraakt. De gevolgen van de gaswinning zijn levensontwrichtend. Het SodM adviseert een veel lagere gaswinning, het is onbegrijpelijk en onbehoorlijk dat dit advies niet opgevolgd wordt. Leveringszekerheid gaat nog steeds boven levenszekerheid, ondanks de mooie woorden van Wiebes. Onze huizen worden niet versterkt en toch gaat de gaswinning gewoon door. Hoeveel mag er extra gepompt worden in een koud jaar en wat is de definitie van een koud jaar?

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Groningen is het wingewest van Nederland. De aangekondigde wijzigingen in de Mijnbouwwet tasten onze basisrechten aan. We worden nog meer monddood gemaakt dan we al zijn. Ik hou al vier jaar een blog bij over mijn leven in gaskolonie Groningen en zie hoe we al die tijd van het kastje naar de muur worden gestuurd. Waar eindigt dit? En wie zegt er dan: we wisten niet dat het zo erg was? Lees mijn Blog en zie hoe erg het is: www.aardbevingeningroningen.net

Reactie

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

18 SEP 2018

Betreft: Zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

Warffum, 16 september 2018

Geachte heer/mevrouw,

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1. Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2. De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

3. Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

4. Vanaf de aardbeving bij Huizinge in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo'n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo'n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,

18 SEP 2018

Aan de minister van
Economische Zaken en Klimaat
Exc. E. Wiebes
p/a Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Warffum, 12 September 2018

Excellentie,

Bij dezen wil een zienswijze indienen op het ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 dat van 24 augustus tot 4 oktober van dit jaar ter inzage ligt.

Inmiddels is een aannemer zes keer langs geweest om een deel van mijn huis weer op orde te brengen, dit op kosten van de NAM of het CVW. Ik vind mijzelf dus belanghebbende bij dit besluit. Mocht U het hiermee niet eens zijn, bv ik omdat buiten een of andere contour val, dan verzoek ik U mij dit te melden, zodat ik me daar tijdig tegen kan verweren met een beroep op bijvoorbeeld de Algemeene Wet Bestuursrecht.

Na deze wellicht wat kribbig overkomende opmerking wil ik om te beginnen mijn waardering uitspreken voor Uw besluit de gaswinning op zo kort mogelijke termijn te beëindigen. Vergeleken met een goed jaar geleden is er nu een wereld van verschil in veel opzichten. Wel is de klus nog niet af en zie ik vier grote onderdelen van het probleem:

1. De implementatie van het Basispad
2. De versterking
3. De afhandeling van de schades van voor 31 maart 2017
4. De afhandeling van de schades van na 31 maart 2017

Om te beginnen met het Basispad

Voor de goede orde wil ik refereren aan het overzicht van de maatregelen op blz 7 van het kamerstuk DGETM-E1/18113164 dd 6 juni 2018 Voortgang maatregelen gaswinningsbrief.

a. Ombouw 53 industriële grootgebruikers:
   Op blz 40 van het ontwerp instemmingsbesluit wordt beschreven dat er een landelijk net is voor 170 grootverbruikers en een regionaal net voor kleinverbruikers en huishoudens.
   Ik neem nu aan dat de 53 grootste grootverbruikers in die 170 zijn bevat.
   In dit landelijk net zit nu laagcalorisch gas.
   Mijn vraag is nu: Hoe kun je nu een klein aantal van die 53 grootverbruikers omzetten op hoogcalorisch gas zonder de inhoud van dit landelijk net om te zetten naar hoogcalorisch gas. Als je dit wel doet hebben de overige grootverbruikers een probleem, lijkt me.
   De oplossing is dan een parallel landelijk net voor hoogcalorisch gas.
   Dan kun je ieder bedrijf er afzonderlijk op aansluiten zonder de rest te hinderen.
   Als dit zo is geven de figuren 4 en 5 op blz 11 en 12 van de brief van de Gasunie van 27 maart aan de minister een te optimistisch beeld. Dat parallelle net moet je eerst aanleggen en dat kost tijd. De lijntjes moeten dus eerst horizontaal lopen.
   Onduidelijk is me waar die meer dan E. 200 mln voor bedoeld is, genoemd in het Overzicht. Voor de aanleg van een parallel net of ter compensatie van de bedrijven die moeten omschakelen van laag naar hoogcalorisch gas.
   Aangezien dit bedrag niet is gespecificeerd

lijkt me dat er een bijlage bij dit ontwerpbesluit moet komen met een gespecificeerde begroting en tijdsplanning. Naar mijn gevoel kan dit project en ook de omschakeling van de overige grootverbruikers zomaar uit de hand lopen en als dat ook financieel het geval is moet worden overwogen een tweede extra stikstoffabriek te bouwen.
Dit klemt nog meer als de regionale netten gevoed worden uit het landelijke net.

b. Afname vraag Duitsland:
Uit het overzicht krijg je de indruk dat dit een eenmalige zaak is.
In het verleden werd gesteld dat die vermindering met 2 bcm per jaar zou toenemen totdat in 2029 of 2030 er niets meer hoeft te worden geleverd. Ik herinner me een hoorzitting van de Tweede vaste kamerkommissie van EZ waarin een duitse functionaris dit in het nederlands uitlegde. De huishoudens zouden dus overschakelen op hoogcalorisch gas, een project van 10 jaar met 4 bezoeken per huishouden. Per jaar is dan een extra 2 bcm minder Groënings gas nodig. Waarom dit nu anders is wil ik graag weten.

c. Overige maatregelen:
Het lijkt me dat het moment waarop deze effectief worden nogal onzeker is.

Samenvattend is mijn conclusie dan ook dat het geen kwaad kan op zijn minst een tweede stikstoffabriek te gaan plannen als verzekering voor het geval de overige maatregelen minder of later in de tijd effect sorteren dan gedacht.

Nu dan die versterking:
We weten nu nog steeds niet welke huizen technisch gezien in de hele regio versterkt zouden moeten worden. Toezegging op basis van achterhaalde winningsscenario's worden uitgevoerd, maar de kern van het hele probleem ligt mijns inziens besloten in de voorlaatste zin op blz 80 van de aanvulling op het winnningsplan van de NAM dd 15 juni 2018 waar we lezen: "However the Hazard and Risk Assessment provides a useful tool for prioritisation of building inspections".
Hieraan moet wel meteen toegevoegd dat de uitkomsten van deze HRA in de loop der jaren nogal fluctueren (zie tabel 2-1 op blz 17 van het SodM rapport tbv het Mijnraadadvies).
We weten niet wat er aan dit model is geknutseld om tot dit laatste maatschappelijk wat aanvaardbaarder aantal te versterken woningen te komen. Voorlaatst aantal was 100.
SodM concludeert op dezelfde bladzij dan ook terecht dat de modellentrein van NAM "nog niet voldoende robuust is".
SodM komt op grond van hun statistische berekeningen tot een kernaantal van 1900 te versterken woningen. Welke dat zijn moet ook nog nader worden bepaald.
Het panel van hoogleraren heeft weer een andere mening. Zij vinden de onderliggende aannamen van SodM niet juist en komen tot een statistisch aantal van 190 te versterken woningen. Dit alles om het hoofd te bieden aan een aardbeving van 5.0 op de schaal van Richter, die een kans heeft om voor te komen van 0,3 % per jaar maximaal en binnen een paar jaar van 0,2 % per jaar (eens in de 475 jaar).
De bedoeling is dan niet dat er geen schade ontstaat, maar dat er geen doden vallen.
Dit vinden we ook terug in de voorlichtingskrant van de BMWE gemeenten van juli 2018.
Op de voorpagina lezen we:
Wat houdt aardbevingsbestendig in?
Uw huis of pand is zo gebouwd of aangepast dat u het bij een aardbeving van 5.0 op de schaal van Richter veilig kunt verlaten.

We zitten dus nu ook nog met 3 badges. Beloofd is beloofd.
Voor ca. 60 % vallen die buiten de statistieken van NAM en SodM.
Wel: werk dat dan maar af. Iedereen tevreden, behalve de bewoners die zeggen: laat maar zitten. Die keus moet je dan wel geven. Versterken is geen feestje voor de bewoners!!
Ik vraag me dus af of je niet veel beter de huizen of gebouwen met meervoudige grote schades moet versterken, waarbij je de grens legt bij bijvoorbeeld € 10.000,-.
Dat zijn toch de gebouwen die het meest wrak in elkaar zitten.
Een inventarisatie van die huizen of gebouwen heb ik nog nergens gezien.
Begin daar maar eens mee. Dat geeft een wat beter gevoel dan al die kansverdelingen.

De afhandeling van de schades van voor 31 maart 2017.
Ik heb begrepen , dat alle gevallen, waarvan de gedupeerde het aanbod van de NAM heeft afgewezen, nu op het bordje van de Arbiter liggen. Als er 10 gevallen per week worden afgewerkt duurt het dus 2,5 tot 3 jaar voordat deze gevallen juridisch zijn afgehandeld
Het fysieke werk komt daar deels nog achteraan. Dit soort termijnen is naar mijn idee onaanvaardbaar temeer daar veel gevallen al jaren slepen. Bovendien wordt niks hersteld en door de voortgaande ook kleinere bevingen worden die gebouwen steeds wrakker.
Het lijkt me zinnig dit eens goed te inventariseren, binnen de groep prioriteiten te stellen en vooral de capaciteit van de arbiters uit te breiden.

De afhandeling van de schades van na 31 maart 2017.
Iedere week komen er nog steeds nieuwe meldingen.
Het aantal besluiten is minder dan het aantal meldingen, dus de berg niet afgehandelde gevallen groeit. Dit is nog erger door de berg niet afgehandelde gevallen die van de NAM/CVW zijn overgenomen. De wachttijden worden op die manier onaanvaardbaar!!
Nog een vraag is dit: Zijn alle overgenomen dossiers compleet?
Bij mijn voorlaatste schade , weliswaar van voor 31 maart 2017 en inmiddels hersteld, was dit niet het geval.
De contra-expert was langs geweest op 31 augustus 2017 en ik kreeg maar steeds geen rapport **ondanks herhaalde verzoeken van mij per email**.
Op 23 juni 2018 kreeg ik een kopie van zijn rekening aan het CVW.
Alleen het bezoek aan mij werd gedeclareerd. Hij had er dus verder geen zak aan gedaan.
Ik vermoed dat er meer tekortkomingen zitten in de dossiers vandaar mijn
Suggestie: Laat CVW in opdracht van de TCMG de onvolkomenheden in de dossiers inventariseren en zo mogelijk verbeteren. CVW is namelijk een organisatie met steeds minder werk.
Daarbij lijkt me duidelijk dat de capaciteit van de TCMG drastisch moet worden opgevoerd om die berg van ca. 11.000 schadegevallen van na 31 maart 2017 weg te werken.
Mij lijkt ook dus hier een procedure als bij de NAM op zijn plaats.
De wat simpeler gevallen los je relatief goedkoop en snel zo op en je capaciteit kun je dan inzetten op de wat complexere zaken of aan de Arbiter overlaten.
Hier wil ik het dan maar bij laten.

Met waardering voor uw intentie de problemen op te lossen teken ik,
hoogachtend,

1 Bylage

JULI 2018

SAMEN STERKER

OVER WONEN, WERKEN EN LEVEN IN AARDBEVINGSGEBIED

EENMALIGE UITGAVE VAN DE TOEKOMSTIGE GEMEENTE HET HOGELAND, DE GEMEENTEN BEDUM, DE MARNE, WINSUM EN EEMSMOND.

INHOUD:

HANDIG OM TE WETEN

MARIJKE VAN BEEK, BURGEMEESTER VAN EEMSMOND

HEEFT U EEN EIGEN BEDRIJF?

WAAR GEBEURT WAT IN DE REGIO?

HOE GA JE OM MET AARDBEVINGSSTRESS?

WAAR KAN IK TERECHT?

ERICA VAN LENTE, BURGEMEESTER VAN BEDUM

WAT IS HET VERSCHIL TUSSEN VERSTERKEN EN SCHADEHERSTEL?

Het zijn twee hele verschillende dingen: schadeherstel of het versterken van een gebouw.

Bij schadeherstel gaat het om reparatie van aardbevingsschade. Denk bijvoorbeeld aan een scheur in een muur of aan afwatering die niet goed meer aansluit.

Bij het versterken van een gebouw wordt de constructie van het pand aangepast, zodat het gebouw veiliger wordt. Denk aan het verstevigen van de verbinding tussen vloeren en wanden. Ook na het versterken kan er nog steeds schade ontstaan door een aardbeving, maar de kans op instorten is veel kleiner.

WAT HOUDT AARDBEVINGS-BESTENDIG IN?

Uw huis of pand is zo gebouwd of aangepast, dat u het bij een aardbeving van 5.0 op de schaal van Richter veilig kunt verlaten. Aardbevingsbestendig betekent dus niet dat uw huis schadevrij blijft bij een zware beving, maar dat u zelf zonder kleerscheuren uit uw huis kunt stappen.

DE GASWINNING STOPT = EINDE VERSTERKINGSOPGAVE?

Dit jaar volgen de ontwikkelingen elkaar snel op. Eerst was er weer een grote beving. En toen besloot minister Wiebes dat de gaskraan in 2030 helemaal dicht moet. Daarna werd een deel van de versterkings-

Verzonden: Zondag 23 september 2018 19:31
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Het hele gasbesluit is onjuist en ondeugdelijk. Zie toelichting in de bijlage.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Belangen, veiligheid en rechtsgelijkheid van Groningers, evenals het klimaat

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Ja, ik woon in aardbevingsgebied en ik ondervind materiele en immateriele schade. Ook het gebrekkig klimaatbeleid dat blijkt uit dit besluit raakt mij. Zie de recentere klimaatmodellen mbt opwarming van de aarde.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Met het oog op klimaatsverandering moet de gaswinnig veel sneller afgebouwd dan in dit voorstel.

Reactie

Regering: maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers eindelijk echt voorop staat!

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

Datum

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1 Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2 De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

3 Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

4 Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,
Naam
Adres
Plaats
Handtekening

Verzonden: Maandag 24 september 2018 20:35
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Er staan te veel aannames in waar de minister vanuit gaat. Adviezen, rapporten, modellen, alles wordt uit de kast gehaald om de versterking te vertragen. Mensen in de onzekerheid houden zodat ze er geestelijk onder doorgaan. Geen toekomst perspectief meer hebben. Het is allang bekend welke huizen en gebouwen versterkt moeten worden. Dus sluit de trukendoos en ga aan de slag. De gaswinning gaat door dus de versterking ook. De schade wordt nog steeds niet aan iedereen vergoedt. Van vlotte afhandeling is helemaal geen sprake. Groningers willen een goede schade afhandeling waar ze niet een jaar of langer op moeten wachten. Ruim 6000 openstaande schades van voor 31 maart 2017 hebben een bod gekregen van de NAM. Dit is slikken of stikken. Mensen haken af omdat ze het niet meer vol kunnen houden. Alleen de mensen die nog niet murw zijn gaan door met procederen. Ook onder het nieuwe loket van schade afhandeling gaat het niet vlot en verzandt opnieuw in bureaucratie. Dit is niet rechtvaardig. De schadeveroorzaker gaat vrij uit en wordt gesteund door de overheid en de gedupeerden staan met lege handen. Met het nieuwe wetsvoorstel wordt het nog erger voor de bewoners. Hun recht om naar het strafrecht te gaan is dan afgesloten. Dit is niet eerlijk en rechtvaardig en tast onze democratie aan.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
De belangen van mensen die wonen in het gaswinningsgebied staan niet vermeld. De belangen van veilig wonen, geen schade aan huizen, geen bodemdaling. De rechten van de mens gelden niet in Groningen. De veiligheid van de Groningers staan niet voorop. De risico's die burgers lopen staan niet vermeld. Belangen leveringszekerheid gaan boven veiligheid bewoners gaswinningsgebied. De veiligheid van de Groningers is gekoppeld aan leveringszekerheid van gasgebruikers. Gas- gebruikers hun huizen en toekomst gaan niet kapot en die van de Groningers wel. De gaskraan gaat mogelijk dicht in 2030. Geen harde deadline. Niets is een harde uitspraak bij alles wordt een slag om de arm gehouden.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Ja, het recht op veilig wonen. Dat onze provincie Groningen kapot gaat, dat ons erfgoed kapot gaat. Dat de bodemdaling zo ernstig is dat het grondwater stijgt, wat vochtige huizen oplevert, slechte grond voor de boeren. Infrastructuur verzakt, wegen, riolering en andere leiding netwerken. Dijken verzwakken. Met andere woorden. De leefbaarheid van Groningen is in het geding.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?

De minister geeft aan dat het voor huishoudens lastig is om over te schakelen naar alternatieve verwarmingsbronnen. De voorbeelden die genoemd worden zijn een lachtertje. Ik vraag mij af wat voor rapport hier weer aan ten grondslag ligt. Er zijn genoeg alternatieven voorradig WARMTEPOMP EN ZONNEPANELEN. De klimaat tafel ontraadde nota bene de warmtepomp. Ik mis een plan om Nederland van het gas af te helpen. Als je aan leveringszekerheid vasthoudt, moet je ook actief zorgen dat de gasvraag gaat dalen. Dit mis ik in het plan. Het enige wat wordt genoemd is de stikstof fabriek. Dit lost het probleem niet op, dit is het probleem verplaatsen. Andere mogen dus nu last krijgen van de gevolgen van gaswinning. Er moet een goed plan komen naar het nieuwe tijdperk zonder gas. Het kan, er zijn volop technologieën die dat kunnen b.v Nanoflowcel, waterstof, zon en windenergie enz. Toen iedereen aan het gas moest in de jaren 60 waren er volop campagnes om dit voor elkaar te krijgen. Nu niet, alternatieven worden nog steeds niet serieus genomen. De overheid kan goede objectieve voorlichting gaan geven over alternatieven. Warmtepomp wil prima in bestaande huizen en op de verwarmingsradiatoren. Dit hoeft helemaal geen hybride te zijn. Wij zijn van het gas af gelukkig en de warmtepomp doet het prima. Dat de capaciteit van het elektriciteitsnet niet voldoende is vind ik een slap excuus. Je kan een goed plan maken om dit voortvarend uit te breiden. Je kan stroom opgewekt door zon en wind voorrang geven op het netwerk en indien het nog nodig is aan vullen met de andere centrales, totdat alle energie door zon en wind opgewekt wordt en zo kun je gas afbouwen en sluiten van de gas gestookte centrales.

Reactie

Regering: maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers eindelijk echt voorop staat!

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

22 SEP 2018

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

16 september 2018

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningsplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maak ik van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1 Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2 De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum (waaronder ook mijn woonplaats Ten Boer)? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En is het normaal dat er gewonden vallen? Ik vind van niet.

3 Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Er is ook niet aangetoond dat het risico op aardbevingen minder wordt door vermindering van de gaswinning. We weten domweg niet hoe de ondergrond zich in de toekomst zal gaan gedragen. Ik vind het daarom onacceptabel dat de overheid Groningers dit risico laat lopen.

4 Vanaf de aardbeving bij Huizinge in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering?
Ik vind dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,

Regering: maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers eindelijk echt voorop staat!

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

26 SEP 2018

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

Ten Boer, 16 september 2018

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maak ik van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1. Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vind ik dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2. De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum waaronder de Gemeente Ten Boer? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Ik vind van niet.

3 Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Ik vind het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

4 Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo'n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo'n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Ik vind
dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,

Verzonden: Donderdag 27 september 2018 10:13
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Wij hebben aantoonbare schade als gevolg van de gaswinning. De woning is beschadigd en de waarde is enorm gedaald. Wij hebben tot nu toe acht (8) schademeldingen gedaan. De eerste zes (6) schademeldingen zijn afgehandeld door de NAM.
Schade 7 is behandeld door CVW en is bijzonder onbevredigend verlopen.
Er is nog één (1) schade onder behandeling bij de Arbitragecommissie.
De mensen die het dossier goed kennen, zijn ervan af gehaald. De Rijksoverheid die nu de schadegevallen zelf behandelt, heeft geen overzicht in de stukken. Wij willen dat de Rijksoverheid opkomt voor ons burgers in plaats van zelf aan het stuur zit. Dat vinden wij onjuist. De juridische rol van de Rijksoverheid in bijzonder ongunstig en nadelig voor de burger. De Rijksoverheid is in dit geval namelijk de feitelijke ondernemer, in plaats van de NAM.
Een van de hoeken van onze woning wordt steeds slechter als gevolg van bevingen en bodemdaling. Als gevolg daarvan neemt onze stress toe.
Dat er over ons gesproken zonder daarover openheid te geven, daar schieten er niets mee op. Wij pleiten voor open overleg.
Wanneer ik mijn woning te koop aanbied, blijf ik met een forse restschuld achter wat voor ons onaanvaardbaar is: wij willen volledige schadeloosstelling.

Reactie

29 SEP 2018

Onderwerp: ONTWERP- INSTEMMINGSBESLUIT GASWINNING GRONINGENVELD 2018- 2019

Aan: De minister van Economische Zaken

Hierbij zend ik U mijn zienswijze

De gaswinning in Groningen is een aaneenschakeling geweest van een bedrogen Groninger bevolking en tegenwerking van de kant van Economische Zaken om de Groningse problemen goed op te lossen. Alleen de rechterlijke macht heeft tot dusver het ministerie gedwongen de gas winning te verminderen. Dit is voor het laatst gebeurd door de uitspraken van de Raad van State over het instemmingsbesluit van 2016. De belangrijkste uitspraak van de Raad van State was, dat de veiligheid van de Groningers bepalend is voor de hoeveelheid gas die er gewonnen mag worden! En de leveringszekerheid, is daarvan nadrukkelijk uitgesloten! De Raad van State heeft de belangen van de Groningers afgewogen tegen de belangen van de gebruikers van het aardgas. Dit is een uitspraak die door het ministerie maar ook door de regering tot nu toe niet goed begrepen is! De regering moet deze uitspraak van de raad van state uitvoeren en niets anders!!!!

En nu ligt er weer een ontwerp gaswinning dat alleen afgestemd is op de vraag naar aardgas. Dit is opgesteld door de belanghebbenden namelijk GTS en Gas- Terra, en weer niet op de veiligheid van de Groningers. Dit houdt in dat dit ontwerp ingrijpend gewijzigd moet worden voor de periode 2018-2019 ongeacht de economische gevolgen. Het niet respecteren van de uitspraak van de Raad van State is een aantasting van ons rechtsstelsel en daarom onaanvaardbaar. De hoeveelheid gas die gewonnen mag worden in dit ontwerp verschilt nauwelijks van het winningsplan van 2016. Dit is een grove belediging van de Groningers.

Door onafhankelijke wetenschappers en ook door het Staats toezicht op de Mijnen is gesteld

dat: - Er geen veilige manier van gaswinnen meer mogelijk is in het Groningen veld. Dit houdt in dat volgens de uitspraak van de Raad van State de gaswinning nu moet stoppen. Dit geeft grote problemen zodat er helaas enig uitstel toegestaan moet worden. Maar het kan niet zo zijn dat in het komende jaar bijna net zoveel aardgas gewonnen mag worden als in het afgelopen jaar. Het moet elk jaar zeker met een derde verminderd worden. Anders zijn de risico's veel te groot in Groningen.

dat: - Het beperken van de gaswinning tot 12 miljard kuub het risico op zware aardbevingen iets maar niet voldoende vermindert. Voor het komende jaar is dit aanvaardbaar maar beslist niet langer. De ondergrond wordt door elke aardbeving verder verstoord waardoor het langer duurt voordat er weer rust komt in de ondergrond.

Als het de minister lukt om voor 2020 de gaswinning in de provincies Groningen en Drenthe te stoppen zal dit de beschadigde bevolking weer een toekomst geven. Het is helemaal niet zo moeilijk om van het gas af te gaan, als je het maar wilt. Maar dat laatste is een probleem in Nederland. Het

moet wel erg voordelig zijn om gasloos te worden, voordat de Nederlandse bevolking zoiets wil. Maar daar is wel een regeling voor te bedenken. Hiervoor mogen best staatsleningen uitgeschreven worden. Dit is veel belangrijker en voordeliger dan het verminderen van de staatsschuld.

Waarschijnlijk is wel een nieuwbouw stop nodig in de Randstad zodat de arbeid die beschikbaar is, nuttig besteed kan worden, om de bestaande woningen te isoleren en te repareren. Een bouwstop in de Randstad is toch al nuttig, Door dit soort gerichte maatregelen hebben we na de tweede wereldoorlog Nederland weer opgebouwd.

Het gevolg van de beperking van de gaswinning tot een voor Groningen aanvaardbaar niveau, is dat er een tekort aan Gronings aardgas ontstaat in verschillende sectoren. Het gevolg zal zijn dat er een rantsoenering van aardgas moet komen. Hierbij moet uitgegaan worden dat dit ongeveer 50% is van het gebruik in het gasjaar 2017/2018.

Voor de gasrantsoenering moet EZ een systeem opzetten. Zo spoedig moet dit ingaan. Gekeken moet worden naar de rantsoenering systemen in de 2^{e} wereldoorlog, die vrij goed gewerkt hebben.

De gasprijs is veel en veel te laag geweest. Het gevolg is dat er nu onvoldoende geld beschikbaar is om de Groningers op een fatsoenlijke manier schadeloos te stellen. Het komt er op neer dat de Groningers het te goedkope gas zwaar gesubsidieerd hebben. Dit dringt maar niet door bij de bevolking en bedrijven in Nederland, die zitten maar te mopperen dat ze van het gas af moeten en dat ze meer moeten betalen voor een warme woning.

De gang van zaken, dat nog steeds de leveringszekerheid de belangrijkste reden is voor het opstellen van dit ontwerp instemmingsbesluit, maakt duidelijk dat er een scheiding moet komen tussen een ministerie van Economische Zaken en een ministerie van Klimaat en Energie. Beide ministeries moeten een minister hebben in de ministerraad. De puinhoop die Economische Zaken in de energie sector gemaakt heeft en die Nederland heel veel gaat kosten, moet opgeruimd worden. Het ministerie Klimaat en Energie moet een super-ministerie worden, waar ook het ministerie van Ruimtelijke Ordening een onderdeel van moet worden. Er komen namelijk door de Klimaat verandering grote ruimtelijk problemen aan de orde, zoals hoe kunnen we de Randstad droog houden en waar komt de hoofdstad van Nederland te liggen.

Doordat we op korte termijn en op grote schaal " van het gas af " moeten , is het nodig dat er zoveel mogelijk en zo snel mogelijk overgeschakeld wordt op duurzame energie. Het eenvoudigst en snelst is een combinatie van zonnecellen, opslag van elektriciteit, en warmte pompen. Bij de warmtepompen kunnen lucht-lucht installaties in elk gebouw, goed of slecht geïsoleerd, toegepast worden. Dit gebeurt in veel landen. Omdat er nu sprake van een nood situatie in Groningen is dit voor de kortere termijn een goede oplossing. De energie maatschappijen zijn hiervan nog niet op de hoogte of doen alsof. Waarschijnlijk willen ze dit ook niet omdat dan veel investeringen in aardgas waardeloos worden. In ieder geval is een lucht-lucht installatie gemakkelijk te installeren en zijn de investeringskosten laag. De betere isolatie kan dan later aangebracht worden.

Vooral de industrieën en de bedrijven zijn een groot probleem. Ze zijn grootverbruikers van aardgas en zullen snel moeten overschakelen op waterstof en elektriciteit. De meesten hebben verzuimd na te denken over "van het gas af ". Als ze er wel mee bezig waren werden ze soms gedwarsboomd door de financiële sector. Kortom ze zijn voor een groot deel nalatig geweest. Ook sturing vanuit het ministerie is onvoldoende geweest. De Groningers zijn hiervan de dupe geworden. Er zal nu heel veel geïnvesteerd moeten worden om deze achterstand in te halen. Hiervoor is heel veel geld nodig, dat de Nederlandse Bevolking zal moeten betalen en dat voor een belangrijk deel zal wegvloeien naar de aandeelhouders in het buitenland. Het is de vraag of we al deze industrieën nog in Nederland

moeten houden. Hierbij speelt ook het aantal beschikbare arbeidskrachten een belangrijke rol. Als dit wel het geval is moeten we deze aanpassingen financieren met uitgifte van nieuwe aandelen in deze bedrijven. Hiervoor moeten ruim voldoende fondsen zijn. Wat niet kan is dat er in verband met de veiligheid in Groningen en Noord Drenthe meer dan 12 miljard kuub aardgas gewonnen wordt. Als dit wel gebeurt moet er voor elke inwoner van het gebied een forse schadevergoeding per maand dat er meer dan 12 miljard kuub aardgas gewonnen wordt, uitbetaald worden. Dit zal er voor zorgen dat allerlei bezuinigingen op aardgas sneller gaan en dat men veel inventiever wordt.

De tuinbouw zal het zonder aardgas moeten stellen. Gelukkig is men zich daarvan bewust en is men druk bezig om over te schakelen op aardwarmte. Het is echter de vraag of de tuinbouw wel in deze omvang verder kan, omdat er onvoldoende arbeidskrachten zijn. De tuinbouw is een belangrijke bedrijfstak in Nederland, maar ligt voor een belangrijk deel in laag gelegen polders, waarvan het niet zeker is of deze droog blijven. Ook de verzilting kan een probleem worden. Ook voor de tuinbouw moeten ruime investeringsfondsen komen om de problemen met aardgas op te lossen.

Conclusie

Nederland heeft nog steeds een grote achterstand op het gebied van duurzame energie. Deze achterstand is heel moeilijk in te halen. Toch zal dit moeten ook al zal dit grote offers vragen. De tijd van " feesten " in de Randstad is voorbij. Ook is het urgent dat de problemen in Groningen opgelost worden door de gaswinning nu al sterk te verminderen en niet in een verre toekomst. Wij eisen daarom als Groningers dat in dit gaswinningbesluit voor 2018-2019 niet meer gas gewonnen wordt dan 12 miljard kuub en dat Groningen niet weer de dupe wordt van een falend regeringsbeleid. De economische en menselijke schade die al aangericht is kan maar voor een deel vergoed worden en is voor een belangrijk deel blijvend.

Dit gaswinningbesluit is bovendien in strijd met de uitspraak van de Raad van State in 2017, al probeert men dit te verbergen in grote verhalen. Als uitspraken van de Raad van State niet gerespecteerd worden door de regering dan is het hek van de dam en wordt het bouwen van grote windmolens in de provincie Groningen ook niet haalbaar. Want men hoeft zich niet te houden aan gerechtelijke uitspraken. Ook kan de gaswinning dan gevaar gaan lopen op een koude winterdag. Het is daarom belangrijk dat er eindelijk verstandige besluiten genomen wordt. We hebben niets aan escalatie van de problemen, zoals nu dreigt te gebeuren.

Het cultuur patroon in Groningen is heel anders dan in Den Haag en de Randstad. Men houdt zich hier aan afspraken en houdt rekening met elkaar. Dit verwacht men in Groningen ook van de regering.

De aardgasbaten na de aardbeving in Huizinge zijn meer dan 46 miljard euro geweest. Dit is bijna voor 90% besteed in de Randstad. Een groot deel is besteed aan autowegen en havens. Dit geld had gereserveerd moeten worden om de schade in Groningen te herstellen. Een belangrijk deel van deze schade is de kapitaal vernietiging in de provincie Groningen. Totaal moet er c.a. 40 miljard terugbetaald worden door de Randstad. Dit is ongeveer het werkelijke bedrag van de schade in

Groningen. De terug betaling kan in porties van 2 miljard Euro per jaar. Aangezien het economisch goed gaat in de Randstad kan dit geen probleem zijn.

Verder wens ik de minister veel sterkte in het oplossen de grote problemen die zijn voorgangers veroorzaakt hebben. We moeten nu vooral overschakelen op waterstof. In Groningen is men daar al druk mee bezig.

Slochteren 26-9 -2018

Verzonden: Maandag 1 oktober 2018 08:23
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Ja, zie het bijgevoegde document. dit keer de ondertekende versie.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
De veiligheid van de Groninger bevolking wordt ondergeschikt gemaakt aan economische belangen, dat is een schending van de rechten van de mens.
Het recht om gezond en veilig op te groeien van kinderen in Groningen wordt geschonden.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Ja, onze woning is zwaar beschadigd, ons toekomstperspectief is onzeker, mijn gezondheid en levensgeluk heeft hier onder te lijden.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Mijn vertrouwen in de overheid is verdwenen. En toch dien ik mijn bezwaar tegen dit Gasbesluit in.

Reactie

Regering: maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers eindelijk echt voorop staat!

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen
Datum : 2-10-2018

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1 Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2 De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

3 Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

4 Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo'n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo'n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,

Verzonden: Maandag 1 oktober 2018 09:28
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier

Reactie

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen
Loppersum, 30 september 2018

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maak ik van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1.
Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer grotere kans lopen om te overlijden dan elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders en evenveel vermogensrisico lopen als andere inwoners van dit land.

2.
De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving in de regio Loppersum met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet. Ook de versterkingsoperatie in de regio wordt uitgevoerd volgens 'near collapse.' Met het risico dat voortvloeit uit dit gasbesluit een onaanvaardbare wijze van versterking. Daarnaast lopen Groningers door de gasbevingen al jaren grote vermogensrisico's die tot nu toe op geen enkele wijze worden gecompenseerd.

3.
Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen, maar om kansen die zich reëel kunnen voordoen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

4.
Vanaf de aardbeving bij Huizinge in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo'n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo'n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en een reden te meer om dit gasbesluit af te keuren. Vooral nu van de gemelde schades slechts een fractie is hersteld.

Met vriendelijke groet,

Verzonden: Maandag 1 oktober 2018 18:50
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres
Als: Particulier
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en

gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.
Wij wonen midden in het 'aardbevingsgebied' in een woning met schade die mogelijk (?!) versterkt dan wel gesloopt en herbouwd moet worden.
Wij zijn het voortdurende wachten beu, we wachten tot de schade wordt geïnspecteerd en uitbetaald, we wachten op bericht of ons huis versterkt moet worden of eventueel gesloopt en herbouwd. Terwijl we wachten weten we dat de gaskraan naar nul gaat, maar het tempo van dichtgaan is zeer afhankelijk van factoren waar de minister geen invloed op heeft. Bijvoorbeeld de afname van de grootgebruikers en het weer. Met een koude winter wordt er meer gas gewonnen en daardoor wordt onze veiligheid nog kleiner.

Reactie

Verzonden: Maandag 1 oktober 2018 20:59
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Ja, zie onze zienswijze.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Ja, zie onze zienswijze.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Ja. We zijn inwoners van het gaswinningsgebied. Aan onze woning is schade geconstateerd. We zijn bezorgd over verdere schade als gevolg van bevingen en bodemdaling. Onze woonwijk grenst aan het Eemskanaal. Mocht er iets met die dijk gebeuren, dan zijn de gevolgen niet te overzien. Onze wijk komt dan onder water te staan.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Zie onze zienswijze.
Ik neem aan dat we een ontvangstbevestiging ontvangen en op de hoogte worden gesteld van de verdere procedure.

Reactie

Minister Wiebes
p/a Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningenveld
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Groningen, 1 oktober 2018

Betreft: **Zienswijze ontwerp-instemmingsbesluit gaswinning Groningen 2018**

Geachte minister Wiebes,

In aansluiting bij de bezwaren zoals die onder andere door de Groninger Bodembeweging zijn verwoord, geven we hierbij onze zienswijze op het ontwerp-instemmingsbesluit Gaswinning Groningenveld 2018-2019.

We hebben de grote bezwaren tegen het ontwerpbesluit en de argumentatie die daarvoor wordt gegeven. Dit zijn onze belangrijkste bezwaren.

1. Dichtdraaien gaskraan te weinig en te langzaam

Uw besluit behelst toestemming voor de winning van 19,4 miljard in het gasjaar 2018-2019. Het besluit bevat clausules waardoor de productie aanzienlijk hoger kan uitkomen bij temperaturen die afwijken van het gemiddelde temperatuurprofiel. Ook staat u een marge toe van 1.5 miljard bij storingen en uitval. Bovendien blijft er sprake van productiefluctuaties. Dat kan betekenen dat de gasproductie in de praktijk hoger kan liggen dan de genoemde 19.4 miljard en dat pieken optreden per locatie. Met alle gevolgen van dien.

De tekst van dit ontwerp-instemmingsbesluit geeft ons weinig vertrouwen dat er daadwerkelijk stappen worden gezet in een snelle afbouw van de gaswinning uit het Groningenveld. Hoe concreet en haalbaar zijn de plannen voor de afbouw van de winning, hoe groot is het risico dat in 2018-2019 en de jaren erna omwille van de leveringszekerheid tóch een hoger niveau moet worden aangehouden? Gezien de speelruimte die u voor 2018-2019 biedt en veelvuldig herhaalde zinsneden als *'op zo kort mogelijke termijn....'* en *'zo spoedig mogelijk'* zijn we er niet gerust op.

Er is naar onze mening meer daadkracht nodig dan tot nu toe is getoond. Om te beginnen wat betreft de reductie in 2018-2019.

2. Onevenredig grote nadruk op leveringszekerheid

Opnieuw is de zogenoemde leveringszekerheid de spil in uw argumentatie (*'dat de NAM niet meer gas wint dan nodig is, maar ook niet minder'*), zonder dat dit helder gedefinieerd wordt. Weliswaar schrijft u over aspecten als veiligheid, schadeherstel en versterking, maar leidend in uw motivering is en blijft dat er geproduceerd wordt *'zoveel als nodig is'*. Nog steeds worden de belangen van de bevolking in het wingebied hieraan ondergeschikt gemaakt. Dit is, gezien de enorme gevolgen van de jarenlange gaswinning waaronder de mensen in het gebied te lijden hebben, in onze ogen een onverantwoorde keuze. De veiligheid van de inwoners van het gebied moet voorop staan.

U schrijft dat *'Ingezet wordt op het zo spoedig mogelijk versterken van gebouwen die niet aan de veiligheidsnormen voldoen, te beginnen met de meest onveilige gebouwen, waarbij een zorgvuldig proces met betrokken bewoners en eigenaren wordt doorlopen'*. Zo'n uitspraak is voor ons niet te rijmen met de realiteit van dit moment: stagnerende versterking, terugdraaien van toezeggingen, in het ongewisse laten van bewoners en verantwoordelijke bestuurders, buitenspel zetten van maatschappelijke organisaties. Feitelijk neemt u tot op heden beslissingen in tegengestelde richting. Alle mooie woorden in uw ontwerpbesluit ten spijt, komen inspectie, schadeherstel en versterking tot nu toe nauwelijks op gang. Dat maakt uw argumentatie op dit punt voor ons ongeloofwaardig. De argumentatie spoort niet met wat er feitelijk aan de hand is.

Ook de passages over schadeherstel, het besluit tot een *'rechtvaardige en ruimhartige schadeafhandeling'* en het terugdringen van de rol van de NAM, komen op ons surrealistisch over. Vooralsnog lijken het niet meer dan voornemens, beloftevolle woorden. In de regionale media is dagelijks te lezen en te horen hoe gedupeerden dit aan den lijve ervaren. Dat is een heel andere realiteit dan het beeld dat u in uw argumentatie schetst.

3. Onaanvaardbare risico's voor veiligheid en leefbaarheid

Dat het kabinetsbesluit tot vermindering van de gaswinning – zoals u schrijft – *'een grote positieve impact op de veiligheid'* zou hebben, lijkt ons een overschatting van de impact van besluitvorming. De realiteit is dat heel veel mensen in beschadigde huizen wonen, dat schadeherstel en versterking niet of nauwelijks op gang komen, dat in gebouwen met herstelde schade opnieuw scheuren ontstaan. Nog steeds doen zich bevingen voor en zwaardere bevingen zijn niet uitgesloten; het einde van de aardbevingen is nog lang niet in zicht. De maatschappelijke ontwrichting die hier van het gevolg is, duurt voort. Met name het stil leggen van de versterkingsoperatie heeft het gevoel van onzekerheid en onveiligheid vergroot in plaats van verkleind. De gedachte dat versterking *'eenvoudig weg niet meer nodig'* zou zijn is ver bezijden de realiteit zoals die in onze regio wordt beleefd. De feiten wijzen uit dat de situatie in het gebied onveranderd risicovol is.

De lange uiteenzettingen over risicoberekeningen staan ver af van deze dagelijkse realiteit. De gepresenteerde risicoberekening zijn theoretische exercities. De abstracte modellen en veiligheidsnormen gaan uit van een zeer beperkte opvatting van risico's. Ze zijn toegespitst op het risico van overlijden als gevolg van een aardbeving. Er mag dan sprake zijn van een *'sterk gedaald veiligheidsrisico'* in termen van de kans op overlijden (aangenomen dat de berekeningen betrouwbaar zijn), de realiteit is dat mensen in krakende, scheurende, verzakkende huizen wonen. Voorspeld wordt dat de seismiciteit zal afnemen, maar de realiteit van dit moment is dat voortdurende bevingen, doorzettende bodemdaling en instabiliteit van de bodem cumulatieve effecten hebben: schade op schade, nieuwe schade na schadeherstel, verergering van bestaande schades.

Er is veel gezegd en geschreven over de ontwrichtende effecten voor de levens van mensen in het gebied, over de gezondheidsschade, over waardedalingen en economische schade, over de gevolgen

voor de leefbaarheid, enzovoort. In uw motivering bij dit ontwerpbesluit is hier niet of nauwelijks iets van terug te vinden. Een pijnlijk gemis.

In plaats nieuwe onderzoeken, nog meer berekeningen en sussende woorden, hebben we behoefte aan acties die daadwerkelijk de risico's te verkleinen. Niet alleen risico's op overlijden, maar op alles wat onze bestaanszekerheid aantast en het maatschappelijk leven in dit gebied nog meer ontwricht.

4. Verdere aantasting van vertrouwen

In onze optiek draagt dit ontwerpbesluit niet bij aan herstel van vertrouwen. De reductie is te beperkt en te onzeker, het perspectief voor de komende jaren is te onduidelijk. De argumentatie getuigt van miskenning van wat er aan de hand is.

Wij ervaren de ontstane situatie als zeer zorgelijk. De boosheid en het wantrouwen in de regio nemen alleen maar toe. Lokale besturen en functionarissen die in de regio verantwoordelijk zijn voor het opvangen van gevolgen van de gaswinning voelen zich aan de kant geschoven. Mensen die protesteren worden door de politie met geweld verjaagd. Demonstranten en actiegroepen worden in de hoek van terroristische organisaties geplaatst. In die context is het van het grootste belang dat een nieuw gasbesluit een kentering laat zien. Dit ontwerpbesluit biedt die opening ons inziens niet.

Daar komt bij dat de nieuwe wet minimalisering gaswinning Groningenveld die in voorbereiding is, en waar in de motivering enkele keren naar wordt verwezen, een uitholling betekent van de democratische rechten en een verzwakking van de rechtspositie van de inwoners van het gaswinningsgebied. We onderschrijven wat dat betreft de inspraakreactie van Milieudefensie van april 2018. Al met al maakt dat ons somber over het herstel van vertrouwen.

Tot slot

In Groningen en een deel van Drenthe worden we nu al jaren geconfronteerd met de gevolgen van aardbevingen en bodemdaling die het gevolg zijn van de gaswinning. Het voorliggende ontwerpbesluit biedt weinig zicht op verbetering. De winning gaat volgens dit ontwerpbesluit op een hoog niveau door. De argumentatie die u geeft, gaat in veel opzichten voorbij aan de reële situatie waarin wij ons als inwoners van het gaswinningsgebied bevinden. We verzoeken u uw besluit aan te passen: neem een besluit dat ons een concreet perspectief biedt op een ons inziens noodzakelijke snelle, drastische reductie van de gaswinning.

In afwachting van uw reactie,
hoogachtend,

Verzonden: Dinsdag 2 oktober 2018 11:19
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier

Reactie

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningenveld
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Plaats: Warffum
Datum: 2 oktober 2018

Betreft: Zienswijze Ontwerp-instemmingsbesluit winningsplan Groningenveld

Geachte minister Wiebes,

Op 24 augustus jl. heeft u als minister van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maak ik van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren. Ik verzoek u namelijk dringend om het winningsplan af te wijzen of majeure wijzigingen voor te stellen.

Motivatie

Ik ben inwoner van het woon- en wierdedorp Warffum liggend in de gemeente Eemsmond, een gemeente dat onderdeel uitmaakt van het winningsgebied van het Groningerveld. Bovendien heb ik aardbevingen meegemaakt en ik heb aardbevings- of mijnbouwschade gemeld en laten herstellen. Bij het vorige gasbesluiten heb ik gebruik gemaakt van de mogelijkheid om zienswijzen en subsequent bezwaar in te dienen. Deze beroepzaken hebben in 2015 en 2017 gelopen met de voor u bekende uitspraken.

Zienswijzen

1) Veiligheid zou bovenaan moeten staan bij het beoordelen van de winningsplannen van de NAM maar helaas, dit criterium moet het nog steeds afleggen tegen de leveringszekerheid van Gronings gas. Alles in dit ontwerp-besluit is erop gericht aan deze leveringszekerheid of vraag te (kunnen) voldoen. Om hoeveel het gaat als het de leveringszekerheid betreft is onduidelijk en kunnen niet transparant worden gemaakt aangezien het om gevoelige bedrijfsinformatie gaan. Door op leveringszekerheid in te zetten, wordt er nog steeds niet gestand gedaan aan de adviezen van de OVV die in 2015 al zijn gedaan om de veiligheid nu echt voorop te stellen.

2) Ondanks het feit dat de gaswinning de komende jaren wordt afgebouwd naar 0 in 2030 rekent Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Ik vind het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen en er is nog steeds sprake van een tweedeling binnen Nederland.
3) In het ontwerp besluit wordt de term 'ruimhartig' gebezigd. In de jaren dat Groningers hun schade als gevolg van mijnbouwactiviteiten vergoed willen zien, is dit begrip 'ruimhartigheid' op geen enkele manier ingezet. De schadeafhandeling is een farce gebleken. Er is veel geld in de schadeafhandeling gegaan maar hiervoor is complexe bureaucratie in het leven geroepen en adviesbureautjes hebben een rijk belegde boterham eraan verdiend. Echte schadeafhandeling is slechts mondjesmaat naar de mijnbouwschade gegaan. En dan praten we ook nog veelal over het cosmetisch dichtsmeren van scheuren. Betrokkenen moesten heel lang wachten op hun geld en in vele gevallen moest er genoegen worden genomen met een lager schadebedrag om er maar af te komen en verder te komen. Het traineren en vertragen heeft tot een vertrouwensbreuk met de NAM en de overheid geleid. Dit vertrouwen wordt niet hersteld met dit besluit.
4) Want in dit besluit staat een heel verhaal over het (tijdelijk) versterken van woningen die onder de maat van Meidam (10^{-5}) vallen. Deze woningen worden herleid met behulp van rekenmodellen (HRA) van de NAM. Deze rekenmodellen hebben niet reproduceerbare uitkomsten, vandaar de ophef in september j.l. over welke woningen op adresniveau we het hebben. Deze informatie is belangrijk voor de mensen die in deze woningen verblijven. Bij de ene rekendoorloop zijn we wel veilig, bij de volgende iteratie niet. Bovendien wil men (inbreng regionale overheden) graag een jaarlijkse doorrekening van de te versterken woningen. Dan wordt het een jaarlijkse Russisch roulette spel: is mijn woning wel of niet veilig de komende jaren? De NCG heeft op een gebiedsgerichte aanpak ingezet maar deze is stopgezet in verband met de nieuwe risicogerichte aanpak in combinatie met het verlagen van de gaswinning. Dat heeft geleid tot het stopzetten van diverse versterkingsprogramma's. Bewoners weten niet waar ze aan toe zijn en bouwbedrijven willen verder met hun eigen orderportefeuille dus zijn alle inspanningen voor niets geweest. Bovendien ben ik van mening dat een dergelijk versterkingsprogramma niet in een aanvraag gaswinning behoort te staan. Zo komt de exploitant toch weer via

de achterdeur binnen en bepaalt wat en waar de woningen moeten worden versterkt, al dan niet in een tijdelijke setting.

5) Er wordt weinig tot niets gedaan in het geval er vanuit het meet- en regelprotocol sterke signalen zijn, bv code oranje na de stevige aardbeving bij Zeerijp begin januari 2018. In het lopende jaar is de productie gelijk gebleven met de vergunde hoeveelheid gas. Met de hand aan de kraan gas winnen is dus pertinent niet aan de orde.
6) Er is te weinig aandacht voor specifieke erfgoed-gerelateerde problematiek en industriële installaties. Gaan deze gebouwen ook tijdelijk versterkt worden om ons Groningers door de 'gevaarlijke' periode van gaswinning te loodsen?
7) De energietransitie van onze gasverslaving naar andere duurzame opwek gaat onder deze minister niet snel genoeg. Zie de uitkomsten van de klimaattafels en het klimaatakkoord. Vandaag is de doorrekening van het CPB bekend gemaakt waarbij de lasten voor het nieuwe energiebeleid van deze regering onredelijkerwijs bij de minst verdienende burger komt te liggen. Grootverbruikers worden ontzien. Hiermee hol je het draagvlak uit om juist versneld van het gas af te gaan.

Conclusie

De ultieme vraag wat mij betreft is of met dit besluit de situatie in Groningen er beter dan wel veilig(er) op wordt. Veiligheid is tot een containerbegrip verworden. Het wordt uitgedrukt in eenheden en risicoanalyses. Dit zou bovenaan de checklist van criteria behoren te staan maar nee het is weer de leveringszekerheid die de boventoon voert. De versterkingsoperatie die net wat in beweging kwam is door het handelen van de minister misschien wel helemaal in de knop gesmoord. Het is goed om naar een eindige afbouw naar de gaswinning in Groningen te gaan maar in dit besluit zit nog meer onzekerheid besloten dan dat de Groningers verdienen. Tot slot wordt de rechtspositie van de getroffenen er niet beter op gezien het flankerend beleid op dit dossier. Dat doet mij ertoe bewegen van deze mogelijkheid tot het inbrengen van mijn zienswijzen gebruik te (blijven) maken.

Ik behoud me het recht voor om op basis van nieuwe informatie en nieuwe stukken deze zienswijzen aan te vullen en nader toe te lichten.

Met vriendelijke groet,

04 OKT 2018

AANGETEKEND
Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningenveld
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Plaats: Warffum
Datum: 3 oktober 2018
Digitaal ingestuurd op 2 oktober, aangetekend verstuurd 3 oktober.

Betreft: Zienswijze Ontwerp-instemmingsbesluit winningsplan Groningenveld

Geachte minister Wiebes,

Op 24 augustus jl. heeft u als minister van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maak ik van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren. Ik verzoek u namelijk dringend om het winningsplan af te wijzen of majeure wijzigingen voor te stellen.

Motivatie

Ik ben inwoner van het woon- en wierdedorp Warffum liggend in de gemeente Eemsmond, een gemeente dat onderdeel uitmaakt van het winningsgebied van het Groningerveld. Bovendien heb ik aardbevingen meegemaakt en ik heb aardbevings- of mijnbouwschade gemeld en laten herstellen. Bij het vorige gasbesluiten heb ik gebruik gemaakt van de mogelijkheid om zienswijzen en subsequent bezwaar in te dienen. Deze beroepzaken hebben in 2015 en 2017 gelopen met de voor u bekende uitspraken.

Zienswijzen

1) Veiligheid zou bovenaan moeten staan bij het beoordelen van de winningsplannen van de NAM maar helaas, dit criterium moet het nog steeds afleggen tegen de leveringszekerheid van Gronings gas. Alles in dit ontwerp-besluit is erop gericht aan deze leveringszekerheid of vraag te (kunnen) voldoen. Om hoeveel het gaat als het de leveringszekerheid betreft is onduidelijk en kunnen niet transparant worden gemaakt aangezien het om gevoelige bedrijfsinformatie gaan. Door op leveringszekerheid in te zetten, wordt er nog steeds niet gestand gedaan aan de adviezen van de OVV die in 2015 al zijn gedaan om de veiligheid nu echt voorop te stellen.

2) Ondanks het feit dat de gaswinning de komende jaren wordt afgebouwd naar 0 in 2030 rekent Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Ik vind het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen en er is nog steeds spraake van een tweedeling binnen Nederland.
3) In het ontwerp besluit wordt de term 'ruimhartig' gebezigd. In de jaren dat Groningers hun schade als gevolg van mijnbouwactiviteiten vergoed willen zien, is dit begrip 'ruimhartigheid' op geen enkele manier ingezet. De schadeafhandeling is een farce gebleken. Er is veel geld in de schadeafhandeling gegaan maar hiervoor is complexe bureaucratie in het leven geroepen en adviesbureautjes hebben een rijk belegde boterham eraan verdiend. Echte schadeafhandeling is slechts mondjesmaat naar de mijnbouwschade gegaan. En dan praten we ook nog veelal over het cosmetisch dichtsmeren van scheuren. Betrokkenen moesten heel lang wachten op hun geld en in vele gevallen moest er genoegen worden genomen met een lager schadebedrag om er maar af te komen en verder te komen. Het traineren en vertragen heeft tot een vertrouwensbreuk met de NAM en de overheid geleid. Dit vertrouwen wordt niet hersteld met dit besluit.
4) Want in dit besluit staat een heel verhaal over het (tijdelijk) versterken van woningen die onder de maat van Meidam (10^{-5}) vallen. Deze woningen worden herleid met behulp van rekenmodellen (HRA) van de NAM. Deze rekenmodellen hebben niet reproduceerbare uitkomsten, vandaar de ophef in september j.l. over welke woningen op adresniveau we het hebben. Deze informatie is belangrijk voor de mensen die in deze woningen verblijven. Bij de ene rekendoorloop zijn we wel veilig, bij de volgende iteratie niet. Bovendien wil men (inbreng regionale overheden) graag een jaarlijkse doorrekening van de te versterken woningen. Dan wordt het een jaarlijkse Russisch roulette spel: is mijn woning wel of niet veilig de komende jaren? De NCG heeft op een gebiedsgerichte aanpak ingezet maar deze is stopgezet in verband met de nieuwe risicogerichte aanpak in combinatie met het verlagen van de gaswinning. Dat heeft geleid tot het stopzetten van diverse versterkingsprogramma's. Bewoners weten niet waar ze aan toe zijn en bouwbedrijven willen verder met hun eigen orderportefeuille dus zijn alle inspanningen voor niets geweest. Bovendien ben ik van mening dat een dergelijk versterkingsprogramma niet in een aanvraag gaswinning behoort te staan. Zo komt de exploitant toch weer via

de achterdeur binnen en bepaalt wat en waar de woningen moeten worden versterkt, al dan niet in een tijdelijke setting.

5) Er wordt weinig tot niets gedaan in het geval er vanuit het meet- en regelprotocol sterke signalen zijn, bv code oranje na de stevige aardbeving bij Zeerijp begin januari 2018. In het lopende jaar is de productie gelijk gebleven met de vergunde hoeveelheid gas. Met de hand aan de kraan gas winnen is dus pertinent niet aan de orde.
6) Er is te weinig aandacht voor specifieke erfgoed-gerelateerde problematiek en industriële installaties. Gaan deze gebouwen ook tijdelijk versterkt worden om ons Groningers door de 'gevaarlijke' periode van gaswinning te loodsen?
7) De energietransitie van onze gasverslaving naar andere duurzame opwek gaat onder deze minister niet snel genoeg. Zie de uitkomsten van de klimaattafels en het klimaatakkoord. Vandaag is de doorrekening van het CPB bekend gemaakt waarbij de lasten voor het nieuwe energiebeleid van deze regering onredelijkerwijs bij de minst verdienende burger komt te liggen. Grootverbruikers worden ontzien. Hiermee hol je het draagvlak uit om juist versneld van het gas af te gaan.

Conclusie

De ultieme vraag wat mij betreft is of met dit besluit de situatie in Groningen er beter dan wel veilig(er) op wordt. Veiligheid is tot een containerbegrip verworden. Het wordt uitgedrukt in eenheden en risicoanalyses. Dit zou bovenaan de checklist van criteria behoren te staan maar nee het is weer de leveringszekerheid die de boventoon voert. De versterkingsoperatie die net wat in beweging kwam is door het handelen van de minister misschien wel helemaal in de knop gesmoord. Het is goed om naar een eindige afbouw naar de gaswinning in Groningen te gaan maar in dit besluit zit nog meer onzekerheid besloten dan dat de Groningers verdienen. Tot slot wordt de rechtspositie van de getroffenen er niet beter op gezien het flankerend beleid op dit dossier. Dat doet mij ertoe bewegen van deze mogelijkheid tot het inbrengen van mijn zienswijzen gebruik te (blijven) maken.

Ik behoud me het recht voor om op basis van nieuwe informatie en nieuwe stukken deze zienswijzen aan te vullen en nader toe te lichten.

Met vriendelijke groet,

Verzonden: Dinsdag 2 oktober 2018 11:54
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat: Voorsterweg
Huisnummer: 38
Postcode: 7371 GC
Woonplaats: LOENEN GLD
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Organisatie
Organisatie: Smart Packaging Solutions B.V.

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Naar mijn mening niet.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
De keuzes in dit ontwerp-besluit (afbouwscenario) raken de ontwikkelingen van het klimaatakkoord. Overstappen op hoog calorisch gas is geen optie wanneer we enige jaren later 49% CO2 reductie gerealiseerd moeten hebben.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Onze concurrentiepositie verslechterd vanwege de verschillen in deadline om van het laag calorisch gas af te moeten zijn. Voo ons geldt uiterlijk 2022, waar buitenlandse bedrijven tot 2029 de gelegenheid krijgen. Het is onduidelijk of de investeringen voldoende toekomstbestendig zullen zijn, op basis van de beschikbare alternatieven.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Ik verwijs u naar de bijlage.

Reactie

SMART PACKAGING SOLUTIONS

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Referentie : 20181002 zienswijze Ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld
Doorkiesnummer : 055-5058276
Loenen : **2 oktober 2018**

Betreft: Zienswijze ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019

Geachte lezer,

Ik maak gebruik van de gelegenheid om onze zienswijze aangaande het ontwerpbesluit gaswinning Groningen, kenbaar te maken.

Als grootverbruiker van aardgas (ca. 7.000.000 m3/ jaar) maken wij ons zorgen over het afbouwscenario en de financiële gevolgen. Meer specifiek gaat het om de onderbouwing van artikel 2 (totale gasproductie) in het besluit.

In 3.1 wordt de afbouw van de gaswinning behandelt.
In het afbouwscenario worden achtereenvolgens de omschakeling van grootverbruikers en de export naar het buitenland besproken. Er is sprake van een ongelijke behandeling: de 170 industriële Nederlandse grootverbruikers moeten uiterlijk in 2022 overschakelen op andere bronnen, terwijl er laag calorisch gas geëxporteerd blijft worden tot uiterlijk 2029 naar de omliggende landen. Weliswaar wordt er ook afgebouwd op de export, maar niet in de mate die men voor ogen heeft gehad. Ik concludeer dat de Nederlandse grootverbruiker anders behandeld wordt dan de export als grootverbruiker.
Overschakelen op alternatieve energievoorzieningen/ bronnen kan niet zonder te investeren. Er moet geïnvesteerd worden in installaties die geschikt zijn voor hoog calorisch gas, en/ of in alternatieve bronnen. De verplichte investeringen brengen ons in een nadelige concurrentiepositie ten opzichte van omliggende landen, temeer omdat deze omliggende landen significant meer tijd krijgen om om te schakelen en daardoor om kunnen schakelen tegen lagere kosten.

De kosten die we nu zouden moeten maken om naar hoog calorisch gas te gaan zijn we kwijt en dragen niets bij aan de 49% CO2 emissie (2030) zoals bepaald in het klimaatakkoord. De alternatieven om meteen klaar te zijn voor de 2030 doelstelling, zijn niet voorhanden. Geothermie, warmtepompen en waterstof zijn nog niet rijp voor de inzet op grote schaal.
Elektrificatie van de warmtevoorziening is tot op heden het enige kansrijke alternatief, maar zal sterk afhangen van de netwerkontwikkelingen om aan de elektriciteitsvraag te kunnen voldoen.

Ik verzoek u, op grond van het bovenstaande, het afbouwen van de gaswinning in het Groningen gasveld, te herzien.

Het zou het ministerie sieren als er gekeken wordt naar een koppeling tussen de klimaatdoelstellingen en de gaswinning.

Ik zie graag uw reactie tegemoet en ga ervan uit dat u mij blijft informeren over het verloop van de procedure.

Met vriendelijke groet,

Q&S manager
Smart Packaging Solutions Loenen

Verzonden: Dinsdag 2 oktober 2018 14:29
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Reactie

Aan Bureau Energieprojecten. Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Voorschoten.

02 OKT 2018

Betreft: Aanvulling op zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen.

Noordbroek, 29 september 2018.

Registratienummer g9-OIB-0001

Geachte Heer, mevrouw,

Eind augustus 2018 hebben we gereageerd op het ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen dat op 24 augustus door minister Wiebes van EZK is uitgebracht.
We hebben uw registratie ontvangen.

Hierbij delen we u mede dat namens ons heer ook een zienswijze heeft ingediend.

Deze zienswijze betreft de lekkage van 150 miljard kuub gas en een oplossing om met water de bodemdaling en bevingen een halt toe te roepen.
De heer is bij deze gemachtigd door om woordvoerder te zijn voor ons.

Met vriendelijke groet,

Indieners zienswijze: ,

Namens de

Onderwerp: Begeleidende brief bij 2 rapporten als algemene zienswijze van i.s.m. ing.

Rapporten:

1. Alternatief Gaswinningsplan Groningen
2. Methaanlekkage Groningen Gasveld

Aan: Ministerie van Economische Zaken en Klimaat inzake aanvulling op zienswijze van de fam. ten Have op het instemmingsbesluit van de Minister op het jongste Winningsplan Groningen.

Deze zienswijze is erop gericht om een alternatief Winningsplan Groningen aan te bieden voor het huidige Winningsplan Groningen. Dit plan is gericht op winning zonder mijnbouwschade, veroorzaakt door seismische activiteit en of aardgaslekkages.
Door voortschrijdende inzichten is het nu zelfs mogelijk om de winning van "grijs" gas direct om te zetten in "groene" elektriciteit. Door de uitvoering van het Alternatief Winningsplan is het mogelijk om CO_2 te sekwestreren in de waterinjectie. Door de lage kosten van dit project is het mogelijk om het Alternatief Winningsplan in te zetten, omdat dit een belangrijke bijdrage levert aan de energiemix voor Nederland in de vorm van groene elektriciteit.
De methaanlekkage die heeft plaatsgevonden in de beginjaren van de commerciële winning uit het Groningen gasveld is onderwerp voor een Deltaplan om correctieve en preventieve maatregelen te nemen ter voorkoming van veiligheids- en milieueffecten als gevolg van de methaanlekkage.
Het algemeen belang voor Nederland is er mee gediend dat bodemwaarden worden behouden in de gehele lifecycle van putten. Dat wil zeggen dat ook na de commerciële winning de putten duurzaam moeten worden afgeplugd, om mijnbouwschade op termijn te elimineren. Het is daarbij mogelijk om "craddle-to-craddle" oplossingen te gebruiken, waardoor bodemwaarden duurzaam worden behouden. Hergebruik van putten, reservoirs en verdere infrastructuur, dient daarbij voorop te staan, om in de energietransitie over te stappen naar hernieuwbare energiebronnen met deze zelfde putten, reservoirs en verdere infrastructuur. Hierbij valt te denken aan warmte- en elektriciteitslevering uit dezelfde bronnen als waar nu nog commercieel aardgas mee wordt gewonnen.

30-9-2018

Alternatief Gaswinningsplan Groningen.

Het moet anders en kan beter!

Een alternatief plan waarbij het gasreservoir en infrastructuur geschikt gemaakt worden voor een hernieuwbare energieleverende functie. Tijdens de energie transitie kan gas gewonnen worden in combinatie met hydro-energie. De leveringszekerheid van gas wordt verbeterd naar 100%. En er wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de vermindering van het aantal aardbevingen en bodemdaling. In het post gasproductie tijdperk wordt hydro-energie en energie uit geothermie geleverd en kan het gasreservoir gebruikt worden voor power-to-gas projecten en opslag van 2de generatie biogas. Het plan biedt een goede invulling voor het Klimaat Akkoord en de doelstellingen van COP'21. Het winningsplan van de NAM leidt tot een verlies van € 27 miljard, terwijl het Alternatief Winningsplan een bijdrage aan de Nederlandse economie levert van € 241 miljard, gerekend over eenzelfde periode van 20 jaren.

30 september 2018

Dit is een zienswijze tegen het instemmingsbesluit van Minister Wiebes van EZK op het winningsplan van de NAM.

Inhoudsopgave

1 Samenvatting 3

2 Inleiding 5

3 Gaswinning Groningen 7
3.1 Bepaling waterdamp inhoud van gas. 8

4 Natuurkundige processen in het gas reservoir 9
4.1 Condensatie van waterdamp nabij de putmond 10
4.2 Verdamping van vrij water in het reservoir 11
4.3 Ontzouting van kristallijn zout in het reservoir door stromend water 13

5 Productie Operaties Groningen 14
5.1 Liquid-loading in reservoir en putten 17
5.1.1 Liquid loading in het reservoir 17
5.1.2 Liquidloading in putten 18

6 Compressie in het Groningen gasveld 21
6.1 Compressie exclusief liquid loading 21
6.2 Compressie inclusief liquid loading 23

7 Alternatief gaswinningsplan 24
7.1 Ontwerp Alternatief Gaswinningsplan 26
7.1.1 Pompstation Waddenzee inclusief infrastructuur 26
7.1.2 Conditionering van Waddenzeewater 26
7.1.3 Putontwerp injectieput 26
7.2 Roadmap Alternatief Gaswinningsplan 28
7.3 Hernieuwbare energie levering in niet-fossiel tijdperk 28

8 Economische afwegingen 31
8.1 Groningen gas op de Europese gasmarkt 32

9 Conclusies en aanbevelingen 33

1 Samenvatting

Gaswinning in Groningen beleefd zijn laatste fase. In deze periode van ongeveer 20 jaar moet het gasreservoir en de infrastructuur geschikt gemaakt worden voor een hernieuwbare en duurzame energie leverende functie. Deze transitiefase kenmerkt zich door de uitfasering van aardgaswinning naar een volledig niet fossiele energie winning.

Het alternatieve gaswinningsplan is gebaseerd op handhaving van de reservoirdruk, door het inbrengen van voldoende geconditioneerd water vanaf de bodem van het Groningen gasreservoir. Deze techniek heeft vele voordelen en zorgt ervoor dat tijdens de transitie de gaswinning kan continueren terwijl ook hydro-energie kan worden gewonnen. Elke put kan zo ingericht worden, dat gelijktijdig waterinjectie en gasproductie kan plaatsvinden. De hydro-energie die dit oplevert is ongeveer de opbrengst van 1 windmolen per put.

Na de transitiefase is het reservoir geschikt voor de levering van hernieuwbare energie in de vorm van hydro-energie en geothermie. Levert de gaswinning in Nederland nu nog 70% van de totale energiemix, dan zal dit vervangen worden door hernieuwbare energiewinning met een bijdrage van 80% van de totale energiemix. De benodigde aanvullingen kunnen dan gemaakt worden door windenergie, getijden energie en zonnepanelen. De dan kleiner geworden gasruimte in het reservoir is dan ook geschikt voor de opslag van gas uit "power-to-gas" projecten of uit biovergisting van restproducten uit de agrarische sector.

Het alternatieve gaswinningsplan zal een belangrijke bijdrage gaan leveren aan de reductie en eliminatie van aardbevingen en bodemdaling. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door handhaving van de reservoirdruk, maar ook door vervanging van gas door water. Water is, in tegenstelling tot gas, niet samendrukbaar, waardoor als het ware een fundament wordt gebouwd voor het reservoir.

Het gaswinningsplan van de NAM is gebaseerd op BAU (business as usual), met de enige wijziging het plaatsen van 2- en 3-traps depletie compressoren om ook bij lage reservoirdruk te blijven produceren. BAU zal leiden tot meer schade door continuering van de aardbevingen en bodemdaling.

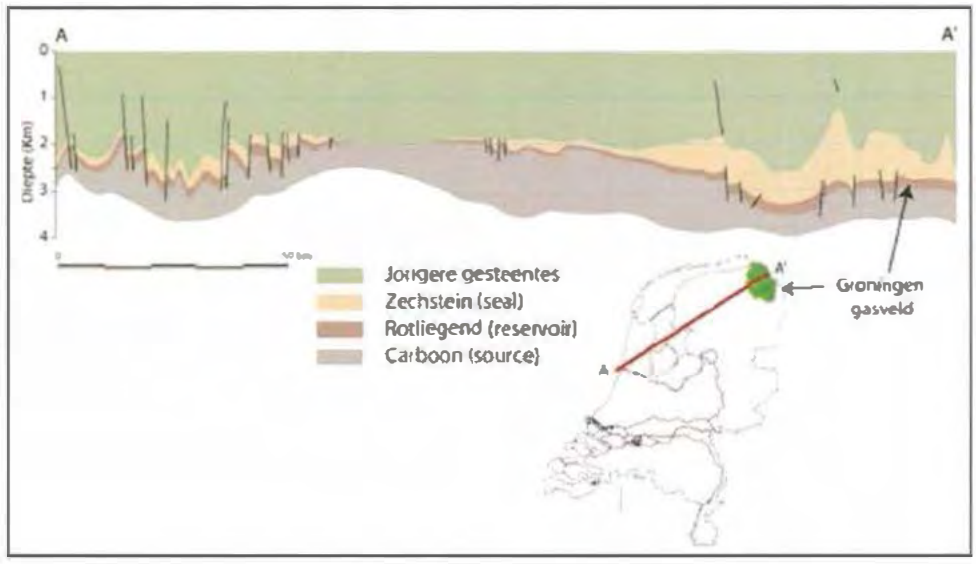
BAU levert een ernstige dreiging voor de leveringszekerheid van gas en daarmee een bedreiging voor de Nederlandse economie. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door "liquid loading" van putten. De putten verdrinken zichzelf, waardoor er voor lange tijd geen gas beschikbaar is uit de putten. Herstel van dit proces is langdurig en kan tot een aantal maanden aanhouden. Maatregelen om dit proces tegen te gaan zijn er niet, behalve het handhaven van de reservoirdruk. Injectie van CO2 of N2 zoals NAM voorstelt, om de reservoirdruk te handhaven, is erg kostbaar en energieverslindend en zorgt voor een verlaging van de calorische waarde van aardgas. Wel kan door sekwestreren van CO_2 in het injectiewater "grijs" gas omgezet worden naar groene elektriciteit.

Economisch gezien zal, over de voorgestelde transitie periode, BAU leiden tot verliezen van ongeveer € 27 miljard, terwijl daarentegen het alternatieve winningsplan ongeveer € 241 miljard gaat opleveren. Dit is naast verbetering van vertrouwen in de overheid en het veiligheidsgevoel voor de Groningse gedupeerden, door vermindering van aardbevingen en bodemdaling maar een kleinigheid. Ook de ontwikkeling van de Nederlandse kennis en ontwikkeling in de

mijnbouw sector in relatie tot duurzame en hernieuwbare energie toepassingen in de sector zullen een ontzettende boost meemaken.
Het alternatieve winningsplan is gericht op het verbeteren van de ultimate recovery en geeft een volledige invulling van het Nederlandse Energie Akkoord, Klimaat Akkoord en de doelstellingen van COP'21. Daarnaast wordt er gestreefd naar een volledige samenwerking met de energie leverende industrie in Nederland.

2 Inleiding

Aanleiding voor dit alternatieve winningsplan is het voorgenomen instemmingsbesluit van Minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat over de gaswinning uit het Groningen gasveld.
Dit alternatieve winningsplan gaat over de winning van de nog resterende hoeveelheid gas uit het Groningen reservoir over een periode van 20 jaren. Waarbij de nadruk komt te vallen op het duurzaam inrichten van het gas reservoir, zodat ook nadat het gasreservoir economisch "leeg" is, het gasveld en de infrastructuur gebruikt kan worden voor duurzame doeleinden, het produceren van hernieuwbare energie. De nadruk komt dus te liggen op het creëren van een andere energieleverende functie van reservoir en infrastructuur.
Het winningsplan van de NAM is gebaseerd op BAU (business as usual) echter het verschil met de huidige situatie is dat er extra compressoren worden ingezet om ook bij lage reservoirdrukken nog te kunnen produceren.
Uitgaande van het feit dat er in het Groningen reservoir nog 520 miljard m3 gas economisch winbaar is, is dit alternatieve plan samengesteld, rekening houdend met een winningsperiode van 20 jaar. In tegenstelling tot het winningsplan van de NAM wordt de reservoirdruk gehandhaafd. Hierdoor zijn geen investeringen nodig voor extra compressoren. Door handhaving van de reservoirdruk zullen de seismische activiteiten, aardbevingen en bodemdaling, gaan afnemen.
Wordt BAU toegepast, dan zal door liquidloading, de leveringszekerheid van gas significant reduceren. Putten zullen door dit proces niet meer gaan produceren. Liquidloading ontstaat door verlaging van de reservoirdruk en door een verkeerde manier van opereren. Bij liquidloading zijn nieuwe productietechnieken vereist, die putten weer in productie kunnen brengen. Met de huidige technische ontwikkelingen, zoals foam injectie en meertraps compressie, is dat niet mogelijk.
Het alternatief winningsplan biedt mogelijkheden om het gasveld nog verder leeg te maken. De totale economisch winbare hoeveelheid zal dan ca. 520 miljard m3 bedragen.
Het plan gaat in op de mogelijkheden voor het inrichten van het gasreservoir en haar putten, voor de levering van hernieuwbare energie in de vorm van hydro energie in de transitie fase van fossiel naar niet-fossiel.
Het gas uit het Groningen gasveld is het zogenaamde laagcalorisch gas, dat veel stikstof bevat. Dit gas is op korte termijn niet meer geschikt voor de Europese gasmarkt en zal alleen voor de Nederlandse gasmarkt nog gebruikt kunnen worden. De Europese gasmarkt zal alleen nog worden gevoed uit het hoogcalorisch Europees netwerk. De langlopende leveringscontracten van Groningen gas, met de buitenlandse afnemers, zullen aflopen, waardoor het Groningse gasveld alleen geschikt is voor levering aan de Nederlandse huishoudens, voor verwarming, en de Nederlandse industrie. In dit plan zal hier uitvoerig op worden ingegaan.

Afbeelding 1: Dwarsdoorsnede door de Nederlandse ondergrond van IJmuiden naar Delfzijl. De kolen uit het Carboon vormen de bron (source) van het gas, de zanden uit het Rotliegend het reservoir en de evaporieten uit het Zechstein de afdekkende laag (seal).

Belangrijkste basis van het alternatieve winningsplan is de handhaving van de huidige reservoirdruk, waardoor de huidige levering gegarandeerd wordt over een termijn van 20 jaar. Tevens biedt dit plan een belangrijke bijdrage aan de reducering van het aantal aardbevingen in de provincie en de lokale bodemdaling. De reservoir-laag wordt technisch gezien voor aardbevingen "energie neutraal" gemaakt, waardoor ook in de toekomst geen bevingen meer zullen plaatsvinden.
Voor de toekomst levert dit alternatieve plan een grote bijdrage aan het Nederlandse Energieakkoord, Klimaat Akkoord en aan de doelstellingen en afspraken van COP-21 in Parijs.
In dit plan zal eerst de nog te winnen hoeveelheid gas worden bepaald, waarna een toelichting en wetenschappelijk bewijs volgt ter voorkoming van een economische dreiging voor Nederland door BAU. Daarna zal het alternatieve winningsplan worden beschreven.

3 Gaswinning Groningen

De gaswinning uit het Groningen gasveld is gestart in de jaren zestig van de vorige eeuw. Het veld bestond uit een 28-tal clusters, die elk 8-10 putten had. In totaal zijn er momenteel nog ca. 220 producerende putten op een 20-tal clusters. De initiële reservoirdruk bedroeg ca. 350 barg, en de initiële gasreserve is ingeschat op ca. 2.800 miljard m^3. Dit resulteert in een "pore-volume" van 8 miljard m^3. Het pore-volume is het poriën volume in het gasreservoir, waar gas zich bevindt.
Het pore-volume is het volume wat samen met de huidige reservoir druk de nog aanwezige hoeveelheid gas bepaald. Met een huidige reservoir druk van 80 barg is dat nog ca. 640 miljard m^3. Dit is echter niet de nog te winnen hoeveelheid, daar de reservoir druk bij het beëindigen van de productie uit het Groningen bepaald wordt door de technische en economische begrenzingen.
Technisch en economisch zal de begrenzing liggen bij een reservoirdruk van 65 barg. Dit betekent dat er nog 520 miljard m^3 gas achterblijft in het Groningen gasveld. Deze hoeveelheid is technisch en economisch niet meer te winnen als BAU wordt toegepast.
Uitgaande van de huidige reservoirdruk van 80 barg zal dan de nog te winnen hoeveelheid gas nog 120 miljard m^3 bedragen.
Bij een huidig winningsniveau van 24 miljard m^3/jaar is er dus nog technisch en economisch 5 jaren gas te winnen uit het Groningen veld als BAU wordt toegepast. Echter dit zou door toepassing van een verkeerde productiestrategie door BAU begrensd kunnen worden tot maximaal 3 jaar.

3.1 Bepaling waterdamp inhoud van gas.

Wat is dan de waterdamp inhoud van het natte gas? Technisch is dat een hoeveelheid water die bij een bepaalde druk en temperatuur in het gas maximaal aanwezig kan zijn. Daarbij kan gebruik gemaakt worden van data (grafiek) uit het GPSA SI Engineering Data Book Book van McKetta a.o. uit 1980 (bijlage 1).
Voor de druk wordt uitgegaan van de huidige reservoir druk van 80 barg. De reservoir temperatuur wordt bepaald aan de hand van de volgende formule:

$$T_{reservoir} = T_{surface} + D_{reservoir} \bullet 0.03$$ **Vergelijking 1: Reservoirtemperatuur bepaling**

In vergelijking 1 is:

$T_{reservoir}$:	Reservoir temperatuur op diepte D
$T_{surface}$:	Bovengrondse temperatuur
$D_{reservoir}$:	Diepte van het reservoir

In deze formule kan de reservoir temperatuur berekend worden aan de hand van de diepte van het reservoir in meters. In het geval van het Groningen reservoir is deze diepte 3000 meter. De temperatuur aan de bovengrond wordt gesteld op 20° C. De reservoir temperatuur is derhalve 110° C.
Gebruikmakend van de grafiek van bijlage 1 kan dan de waterinhoud van nat gas bepaald worden op 17 m^3 water per miljoen nm^3 gas.
NAM heeft in haar winningsplan aangegeven, dat zij ongeveer 8 m^3 water per miljoen nm^3 gas afvangen in hun bovengrondse installatie. Dat houdt in dat er momenteel 9 m^3 gecondenseerd water per miljoen nm^3 gas achterblijft in het reservoir. Deze hoeveelheid stroomt terug in het reservoir op basis van gravitatie.
Dat NAM 8 m^3 water per miljoen m^3 gas afvangt in hun bovengrondse installaties, is te verklaren doordat de reservoirdruk lokaal bij de putmond afneemt met 60 bar. Deze druk expansie veroorzaakt een lokale reservoir temperatuur van 90° C. Bij deze nieuwe druk (20 barg) en nieuwe temperatuur is de waterinhoud van nat gas ca. 8 m^3 per miljoen nm^3 gas. Dit is te herleiden uit de grafiek van bijlage 1.
Wat betekent dat in de praktijk? Bij een cluster productie van 15 miljoen nm^3 gas per dag zal er dagelijks 120 m^3 water in de bovengrondse installatie worden afgevangen, terwijl er 135 m^3 water achterblijft in het reservoir. Deze hoeveelheid water wordt in de toekomst steeds meer, doordat de reservoirdruk in het gasveld, door de winning conform BAU, steeds verder afneemt en het gas door de lagere reservoirdruk steeds meer waterdamp kan bevatten (zie bijlage 1). Het dan gecondenseerde water veroorzaakt erosie en vormt sinkholes in het reservoirgesteente door ontzouting en stroming van water door het gasreservoir. Door het instorten van de sinkholes en verschuivingen ontstaan seismische activiteiten.

4 Natuurkundige processen in het gas reservoir

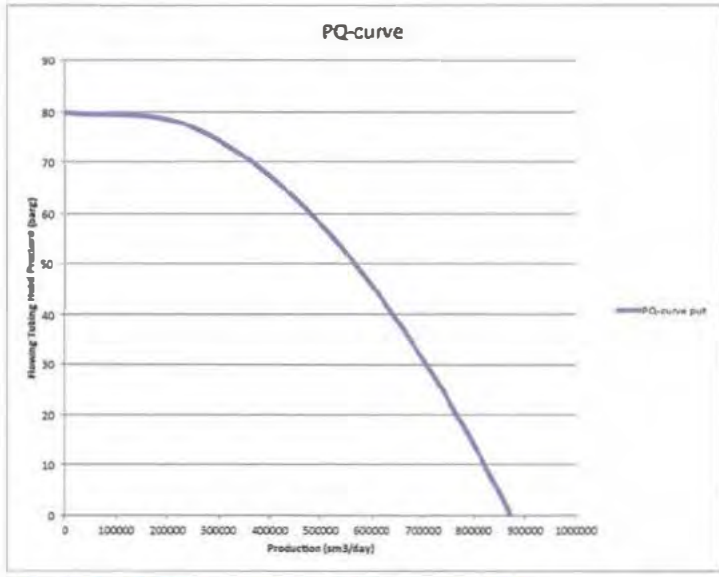
Er zijn een aantal natuurkundige processen gaande in het gas reservoir, tijdens de gaswinning.

- Condensatie van waterdamp nabij de putmond
- Verdamping van vrij water in het reservoir volgend door condensatie
- Ontzouting van kristallijn zout in het reservoir door stromend water

Deze processen vormen mede oorzaak van de seismische activiteiten en effecten van "liquid loading" in het gas reservoir. Liquid loading is een term, die in de olie en gas industrie veel gebruikt wordt om aan te geven dat er in het gas reservoir vrij water wordt gevormd, dat door het reservoir perculeert en stromen en poelen vormt in het reservoir. Deze stromen zijn op hun beurt weer aanleiding tot compactie en erosie van het reservoir gesteente en de vorming van sinkholes. Door het instorten van de sinkholes of verschuiving van reservoir materiaal worden seismische activiteiten gegenereerd, waardoor nog meer compactie in het reservoir ontstaat. Door deze compactie en het opbouwen van energie in de verschillende geologische lagen kunnen weer meer seismische activiteiten gegenereerd worden.

4.1 Condensatie van waterdamp nabij de putmond

Elk put profiel kan samengevat worden in een zogenaamde PQ-curve. Deze PQ-curve is een samengestelde curve uit de gecombineerde wetten van Bernoulli en Darcy. Een willekeurig voorbeeld is gegeven in de volgende figuur.

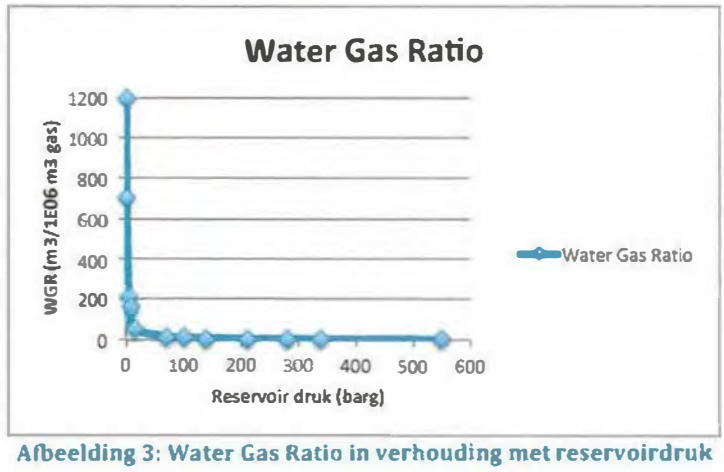

Afbeelding 2: PQ-curve van een willekeurige put

De drukval die voornamelijk nabij de putmond plaatsvindt is momenteel ca. 60 bar. Door deze drukval treedt een temperatuurverlaging op van 20° C. In het vorige hoofdstuk is dit principe reeds uitgelegd. Er zal dus 9 m^3 water per miljoen m^3 gas achterblijven in het gasreservoir. Niet bekend is hoe ver dit water door het reservoir perculeert. Het kan zich in poelen verzamelen of uiteindelijk naar het gas/water contact onderin en aan de rand van het gasreservoir stromen.

4.2 Verdamping van vrij water in het reservoir

Uit de waterdamp inhoud grafiek van gas van bijlage 1 valt af te leiden, dat gas bij hoge druk en constante reservoir temperatuur van 110° C minder waterdamp kan bevatten, dan bij lage reservoirdruk. De initiële reservoirdruk bedroeg 60 jaar geleden 350 barg, terwijl de huidige reservoirdruk nog maar 80 barg bedraagt.
Bij een reservoirdruk van 350 barg en een reservoir temperatuur van 110° C is de waterdampinhoud van gas maximaal 5 m^3 per miljoen m^3 gas. Bij een reservoirdruk van 80 barg en dezelfde reservoir temperatuur is de waterdampinhoud maximaal 17 m^3 per miljoen m3 gas. Dat betekend, dat waar er sprake is van vrij water in het reservoir, verdamping optreedt van dit water en vermengd wordt met het gas. Vrij water bevindt zich aan de rand van het gasveld op het niveau van het gas-water contact, op een diepte , die ca. 400 meter lager ligt dan de top van het gasreservoir. Ook kan het gas vrij water opnemen uit de poelen die zijn ontstaan zoals in het vorige hoofdstuk beschreven.
Zoals hiervoor al is aangegeven is de diepte van het gas-water contact t.o.v. de top van het gasreservoir ca. 400 meter. De productieputten in het Groningen gasveld zijn in de top van het reservoir afgewerkt. Het gas stroomt derhalve naar boven en zal qua temperatuur elke 100 meter 3° C afnemen. Dit houdt in dat door verlaging van de temperatuur met gemiddeld 10° C er weer condensatie van de waterdamp in het gas plaatsvindt. Het begint als het ware, net zoals het zeewater neerslag vormt in de bergen in de ons omgevende natuur, te regenen. Doordat de waterdamp inhoud in het gas exponentieel toeneemt bij lagere reservoirdruk, zal het steeds harder gaan "regenen" in het gasreservoir. De toename van de waterdamp inhoud bij steeds lager wordende reservoirdruk en een reservoirtemperatuur van 110° C, is weergegeven in de grafiek van de volgende afbeelding.
Uit deze grafiek blijkt dat bij steeds lager wordende reservoirdruk liquidloading sneller gaat ontstaan.

Afbeelding 3: Water Gas Ratio in verhouding met reservoirdruk

De punten in voorgaande grafiek zijn in de volgende tabel weergegeven.

Reservoirdruk (barg)	Water Gas Ratio (m3/10E6 nm3 gas)
0	
1	1200
2	700
5	210
7	160
14	55
69	19
100	14
140	11
210	8
280	7
340	6
550	4,5

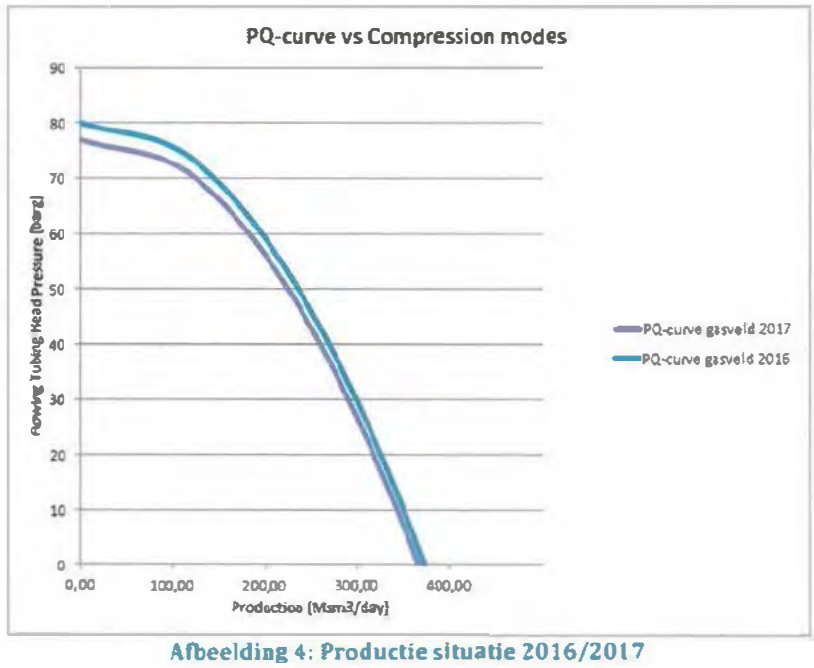
Tabel 1: Reservoirdruk versus WGR

4.3 Ontzouting van kristallijn zout in het reservoir door stromend water

In het gasreservoir bevinden zich zoutkristallen, die in meer of mindere mate gebonden zijn aan de zandkorrels in het zandsteen. Door de constante waterstromen van het gecondenseerde water zullen zouten in het reservoir ook door de aanwezigheid van voldoende temperatuur, gaan oplossen. Door dit ontzoutingsproces zal de compactie van het reservoir gesteente gaan toenemen. Er zullen steeds meer ruimtes ontstaan in het gasreservoir, naarmate de waterstroom toeneemt bij lagere reservoirdruk, zoals beschreven in het vorige hoofdstuk. Aardbevingen en bodemdaling worden mede veroorzaakt door compactie in het reservoir.
Het ontzoutingsproces draagt mede bij aan het ontstaan van compartimenten in het reservoir. Deze compartimenten kunnen afgesloten zijn, waardoor gas niet meer migreert naar de productie putten. Door het produceren van putten kunnen daardoor lokaal grote drukverschillen ontstaan, waardoor als het ware zo'n compartiment kan instorten en deze vibraties doorgeven als aardbevingen.
Door aan de ene kant verdamping en condensatie van water in het reservoir, wordt zout gemigreerd door het reservoirs, waardoor bij verdamping van water weer kristallijn zout kan ontstaan. Deze nieuwe kristallen kunnen de poriën in het reservoir gaan verstoppen of een ondoordringbare laag vormen in het reservoir.

5 Productie Operaties Groningen

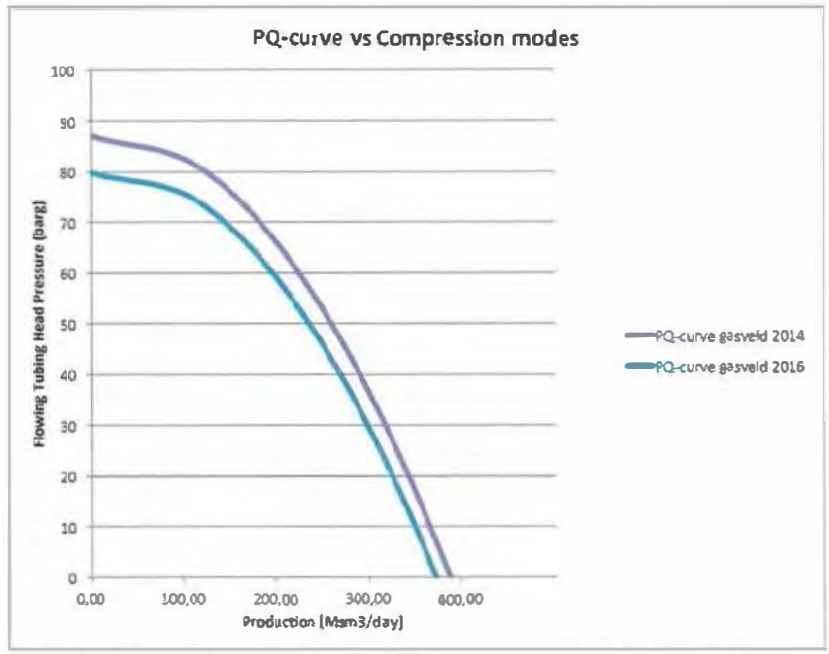
Het GLT (Groningen Long Term) Project heeft ervoor gezorgd dat het aantal putclusters is gereduceerd. Nu zijn nog 20 clusters aanwezig.
Ook zijn in de jaren 80 van de vorige eeuw de put verbuizingen vergroot naar een diameter van 7" of 9 5/8". Ook de flowleidingen zijn vergroot.
Verder zijn 1-traps compressoren geplaatst om de putdruk tijdens productie te verlagen naar ca. 20 barg.
Zoals beschreven in hoofdstuk 4.1.1 produceert elke put in Groningen conform een bepaalde PQ-curve. Uit alle individuele PQ-curves van de putten kunnen cluster curves of een algemeen veld curve gegenereerd worden. In de volgende figuur is een voorbeeld van zo'n veldcurve weergegeven.
Door jaarlijkse gaswinning zal de veld curve een andere vorm krijgen en is dit mede afhankelijk van de hoeveelheid gaswinning. Een tweede curve is gemaakt aan de hand van de hoeveelheid gas die de NAM mag produceren conform het gasbesluit (24 miljard m³). Uitgaande van een reservoirdruk van 80 barg in 2016 is de huidige curve in afbeelding 4 weergegeven. Daarnaast is de curve voor volgend jaar 2017 weergegeven. De curve van 2017 wordt uit de curve van 2016 gegenereerd gebruikmakend van het verschil in nog aanwezige hoeveelheid gas in het gas reservoir. In 2016 is dat 640 miljard m³ gas. In 2017 is na een gaswinning 24 miljard m³ gas nog een reservoirdruk aanwezig van 77 barg. Elke jaarwinning van 21 miljard m³ zal derhalve een reservoir drukverlaging betekenen van 3 bar.

Afbeelding 4: Productie situatie 2016/2017

In afbeelding 5 is aangegeven wat de maximaal te produceren hoeveelheid gas uit het Groningen gasveld is, nl. 325 miljoen nm³/dag. Dit is ook aangegeven in het gaswinningsplan van de NAM. Deze hoeveelheid zal afnemen naarmate er meer gas gewonnen wordt. In 2013 gaf NAM nog aan dat de maximaal te winnen hoeveelheid uit het Groningen gasveld 425 miljoen nm³/dag was. De afname bedroeg in 2 jaar tijd derhalve 100 miljoen nm³/d. Deze hoeveelheid komt niet overeen met de

hoeveelheid gas, die overeenkomt met de normaal te verwachten maximale gasproductie op basis van depletie door gaswinning. Uitgaande van een reservoirdruk in 2014 van 87 barg is de te verwachten reservoirdruk in 2016 80 barg. In afbeelding 5 is de te verwachten maximale productie weergegeven op basis van afname van de reservoirdruk met 7 bar over de jaren 2014 en 2015. Conform afbeelding 5 zou een maximale productie van 375 miljoen m3/dag verwacht worden bij een reservoirdruk van 87 barg. De resterende hoeveelheid van 50 miljoen m3/dag is "verdwenen". Dit kan alleen verklaard worden uit het feit dat de clusters rond Loppersum conform de beslissing van de Raad van State moesten worden ingesloten of dat er sprake is van "liquid loading".

Afbeelding 5: PQ-veld curves 2014 en 2016

Liquid loading is een fenomeen dat de productiviteit van een put laat afnemen, doordat er zoveel vrij water in een put wordt geproduceerd dat deze kolom vloeistof in de tubing een restrictie (hydrostatische druk) vormt, zodat het productie profiel van de put drastisch verandert. Door verandering van het productie profiel zal de put zichzelf "verdrinken". Meestal blijft dan nog 20% gasproductie over van haar potentieel, het zogenaamde "borrelgas". De put kan de hoeveelheid vrij water niet meer naar de bovengrondse installatie produceren, daarvoor is de gassnelheid in de tubing te laag. In hoofdstuk 5.1 zal verder ingegaan worden op het fenomeen liquid loading en waarom dit een enorm effect heeft op de productiviteit van putten.
Een-traps compressie is in het GLT project uitgevoerd op alle clusters van het Groningen gasveld. Deze compressie is toegepast om te voorzien aan de productie vraag uit het Groningen gasveld. Dit heeft o.a. te maken met maximale productie in de wintermaanden en de afleveringsdruk aan de Gasunie.
Conform het contract met de Gasunie is de afleveringsdruk 65 barg. In de praktijk varieert dit van 60 barg naar 67,5 bar.

Voor de specificaties van het gas aan de Gasunie is niet alleen de druk van belang, maar ook de waterinhoud van het gas, het zogenaamde water dauwpunt. Het dauwpunt van het gas wordt gehouden op -12° C. Het GLT project is uitgegaan van het Joules-Thomson effect en warmte wisseling om tot deze lage temperatuur te komen. Deze methode vereist een druk van ca 100 barg, waardoor er een compressieverhouding nodig is van 5 om tot deze druk te komen. De minimale zuigdruk van de compressoren is derhalve 20 barg. In hoofdstuk 5.2 zal compressie nog verder uitgewerkt worden.
NAM past in haar productiesysteem geen individuele putmeting toe. De hoeveelheid productie wordt gemeten op de overslagstations en de cluster en is dus een totaalmeting van de bij de cluster behorende putten. Voor het bepalen van de individuele putproductie en de allocatie van de gashoeveelheid naar de bijdrage van elke individuele put, wordt gebruik gemaakt van productie management systemen (PMS-Energy Components). In deze PMS worden de PQ-curves van de putten gebruikt om samen met de zuigdruk van de compressoren de productiehoeveelheid per individuele put te bepalen. Wanneer er dus sprake is van wijziging, door bijvoorbeeld liquidloading, in de PQ-curves, geeft dit een totaal verkeerd beeld van de individuele put productie. Hierdoor zijn bij NAM verkeerde investeringen gedaan of herstel programma's uitgevoerd om het productie gedrag van de gasputten te verbeteren. De re-allocatie van hoeveelheden gas naar de individuele putten geeft dus een verkeerde indruk van deze hoeveelheden.

5.1 Liquid-loading in reservoir en putten

Liquid loading is het fenomeen dat vrije vloeistof wordt gevormd in het reservoir of in de tubing van putten. Liquid loading treedt voornamelijk op bij verlaging van druk of temperatuur of een combinatie van beide parameters. In de volgende hoofdstukken zal apart uitleg worden gegeven van liquid loading in het reservoir en in de tubing van putten.
Liquid loading in het gasreservoir leidt tot ontzouting, erosie en compactie van het reservoir gesteente. Op haar beurt zorgt deze combinatie voor seismische activiteit en bodemdaling.
De reservoir temperatuur blijft over de lifecycle van het Groningen gasveld nagenoeg gelijk en wordt bepaald door de formule die is weergegeven in hoofdstuk 3.1. De reservoir temperatuur is derhalve 110° C. Wel is het zo dat elke 100 meter een temperatuurverschil van 3° C veroorzaakt. De afstand tussen de bodem van het reservoir (gas/water contact) en de bovenkant van het gasreservoir (locatie putten) bedraagt 400 meter. De temperatuur neemt van de bodem van het reservoir tot aan putmonden af met gemiddeld 10° C. Bij het gas/water contact is de reservoir temperatuur derhalve 120° C.

5.1.1 Liquid loading in het reservoir

De temperatuur van het gas bij de putmond, voornamelijk bij de perforaties, wordt bepaald door de plaatselijke drukverlaging. De expansie van lokaal 60 bar veroorzaakt een gemiddelde temperatuur daling van 20° C. Daarmee komt de gemiddelde gastemperatuur nabij de putmond op 90° C. Door het verschil in temperatuur en druk zal de waterdamp inhoud van het gas lager worden tijdens normale productie. De waterdamp in het gas wordt meegenomen naar de bovengrondse installatie en wordt daar dan gescheiden van het gas en uiteindelijk in water disposal putten van Borgsweer bij Delfzijl geïnjecteerd in het gasreservoir. Het vrije water dat gevormd wordt door de lokale expansie wordt, vanaf de start van het gasveld, niet meegenomen door de gasstroom. De gassnelheid nabij de perforaties is daarvoor te laag. Het vrije water zal daarom terugstromen in het reservoir door de gravitatie kracht en vormt daar poelen of stromen. Momenteel is de hoeveelheid water die terugstroomt in het reservoir 9 m^3 per miljoen nm^3 geproduceerd gas. Deze stroom vrij water veroorzaakt ontzouting, erosie en compactie van het reservoir gesteente.
Nabij het gas/water contact zal verdamping van het gas optreden. Dit wordt veroorzaakt door de geleidelijke verlaging van de reservoirdruk. Bij de oorspronkelijke reservoirdruk van 350 barg kan het gas 5 m^3 waterdamp per miljoen nm^3 gas bevatten. Bij de huidige reservoirdruk van 80 barg kan het gas 17 m^3 waterdamp per miljoen nm^3 gas bevatten. Dat wil zeggen dat het vrije water in het reservoir begint te verdampen. Dit is een zeer geleidelijk proces wat zich al die jaren die geproduceerd zijn uit het gasveld heeft plaatsgevonden. Doordat het gas met een hogere waterdamp concentratie naar de productie putten stroomt bovenin het gasreservoir, neemt de temperatuur met gemiddeld 10° C af. Hierdoor zal weer condensatie plaatsvinden in het reservoir. Tijdens gasproductie zal dus altijd

verdamping naast condensatie in het reservoir plaatsvinden. Verdamping kan overal in het reservoir plaatsvinden. Is het niet bij het gas/water contact dan ook bij het vrije water dat verzameld is in stromen en poelen, zoals eerder beschreven.
Door verdamping nabij het gas/water contact, zal dit niveau in het reservoir verlaagd worden, waardoor de contour van het gasveld wordt vergroot. Het gasveld gaat uitdijen. Seismische activiteit en bodemdaling kan nu ook plaatsvinden buiten de oorspronkelijke contour.

5.1.2 Liquidloading in putten

Liquidloading in putten vindt plaats door condensatie van waterdamp of doordat de putmond als het ware vrijwater naar binnen zuigt. In het laatste geval is het niveau van vrijwater bij de perforaties gekomen en staat de put met haar voet in het water. Dit is een ernstige situatie voor een productieput, omdat dit direct invloed zal hebben op de productiviteit van de put.
De volgende sectie behandeld eerst de condensatie in de put, de daaropvolgende volgende sectie zal ingaan op de putten die met hun voeten in het water staan.

5.1.2.1 Liquidloading in putten door condensatie

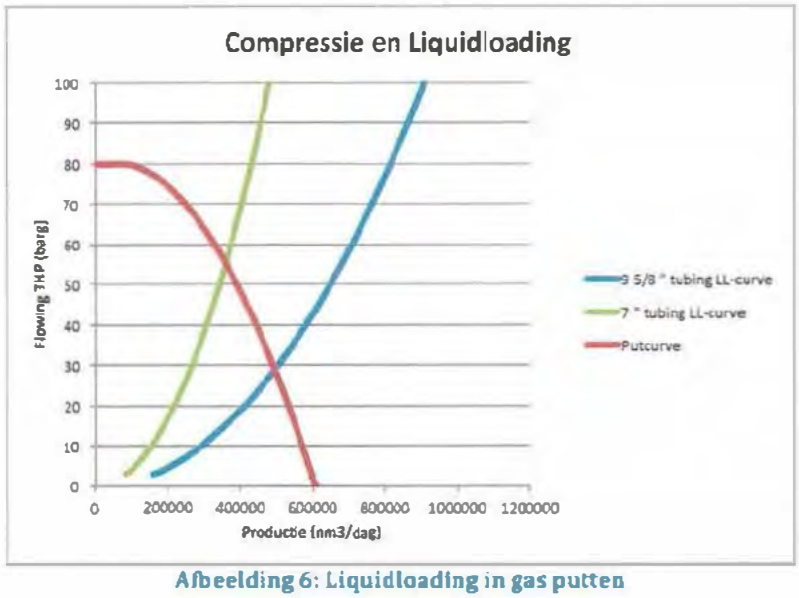
Door temperatuur afname in de tubing van putten zal waterdamp in het gas gaan condenseren. Dit vrije water in de tubing zal alleen naar de bovengrondse installatie worden meegenomen als de gassnelheid voldoende groot is om deze vrije vloeistof mee te nemen naar boven.
In de olie en gas industrie wordt de vergelijking van Turner *et al* gebruikt om te bepalen welke gassnelheid nodig is om vrij water te produceren naar de bovengrondse installatie

$$v_g = 5.62 \cdot (67-0.0031 \cdot P)^{0.25} / \sqrt{(0.0031 \cdot P)}$$ **Vergelijking 2: Turner et al**

In vergelijking 2 is:

v_g: minimum gassnelheid om water mee te nemen
P: druk in de tubing

Deze vergelijking is omgezet in een grafiek voor de twee verschillende tubing maten (7" en 9 5/8"). Deze twee verschillende liquid loading lijnen zijn uitgezet in dezelfde PQ-curve van de put die gebruikt is in afbeelding 6. Heeft de put een productiewaarde die links ligt van de liquidloading lijn, dan is er sprake van liquidloading. Ligt de waarde rechts van de liquidloading lijn dan wordt door de gassnelheid het gecondenseerde water meegesleurd naar de bovengrondse installatie.

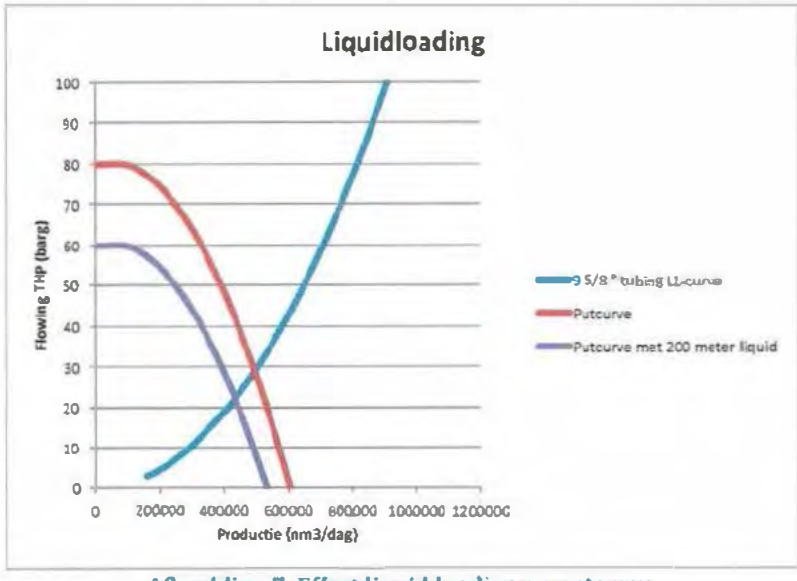

Afbeelding 6: Liquidloading in gas putten

Om de put niet in het liquidloading gebied te produceren is het nodig dat de reservoirdruk constant wordt gehouden. Gaswinning zorgt er namelijk voor dat de reservoirdruk in de toekomst gaat afnemen. Ook de productie strategie is belangrijk om putten buiten het liquidloading gebied te houden. NAM hanteert geen productiestrategie voor haar putten van het Groningen gasveld, waardoor liquidloading en productieverlies optreden, die niet worden opgemerkt. De productie strategie komt verder in hoofdstuk 6 aan de orde.

5.1.2.2 *Liquidloading in putten door slokken water*

Wanneer putten met hun putmond in het water staan kan door gusping en coning effecten, slokken water in de tubing stromen. Dit heeft onmiddellijk effect op de productiviteit van een put.
Zoals eerder vermeld zijn de putten in het Groningen gasveld of met 7" of 9 5/8" tubing uitgevoerd. De 7" tubing heeft een volume van 25 liter per meter. De 9 5/8" tubing heeft een volume van 50 liter per meter. Wanneer bijvoorbeeld in een 9 5/8" tubing 10 m^3 vloeistof naar binnenstroomt, heeft dat een vloeistofkolom tot gevolg van 200 meter. Dit resulteert in een gewijzigde PQ-curve van de put door de drukval van 20 bar. Hierdoor zal de put minder gas gaan produceren. Dit is weergegeven in de volgende afbeelding 7, waarin de effecten van liquid loading op de PQ-curve is weergegeven. De drukval zal op zijn beurt verder toenemen, wanneer er meer vrijwater de put instroomt. Wanneer de put dan in zijn liquidloading gebied komt, dan valt de productie of volledig stil of blijft er nog een beetje "borrelgas" over. Deze hoeveelheid "borrelgas" komt in de praktijk overeen met een productie van maximaal 20% van haar potentieel. Deze liquidloading vindt plaats binnen een uur. Het herstel van productie van deze putten tot hun normale potentieel duurt gemiddeld tussen de 2 weken tot zelfs 3 maanden en vereist nieuwe productie technieken.

Afbeelding 7: Effect liquid loading op putcurve

Maatregelen om liquidloading in putten te voorkomen zijn voornamelijk gebaseerd op aanwezigheid van gecondenseerd water in de tubing. Veel gebruikte methoden zijn foam lifting, plungerlifting, velocitystring en multi-stage compression, om het geconseerde water uit de tubing te liften. Deze methoden gaan evenwel niet op voor het in productie houden van putten die met de voeten in het water staan. Daar is de verblijftijd van gas en water in de tubing te lang voor. Bij een gassnelheid van 5 m/sec is de verblijftijd van water en gas in een 3 km lange tubing 10 minuten. Is de snelheid verdubbelt, dan is de verblijftijd nog steeds 5 minuten. Deze verblijftijden zijn te lang om het verdrinken van de put tegen te houden. De put zal zichzelf dood produceren of er blijft nog de zogenaamde "borrelgas" productie over.

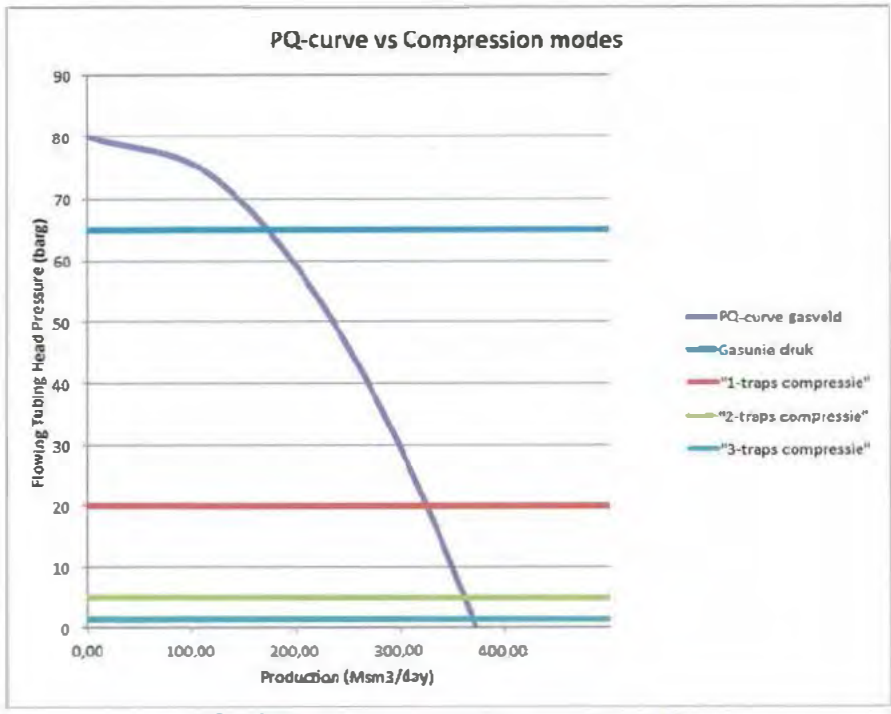
Putten die in liquidloading zijn geven geen waarschuwing af. De druk en temperatuur blijft meestal constant en hebben dezelfde waarde als de andere productieputten. Dit komt doordat de put nog een beetje "borrelgas" produceert. Alleen door individuele flowmeting is het mogelijk om liquidloading te monitoren. Omdat NAM individuele flowmeting niet toepast is er geen actie mogelijk om de putproductie te herstellen.

6 Compressie in het Groningen gasveld

Na de uitvoering van het GLT-project zijn compressoren geplaatst om de productie van de gasputten op een niveau te houden, zodat er voldoende gas wordt geproduceerd om aan de gasvraag te voldoen.
Voor het dehydratie proces, waarmee gas op specificatie wordt gebracht, is een druk nodig van 100 barg om het Joules-Thomson principe te effectueren. Het Joules-Thomson principe zorgt voor voldoende drukval om de temperatuur van het gas naar -12 grC te brengen. Bij deze lage temperatuur wordt water en condensaat van het gas afgescheiden.
Was in het verleden de reservoirdruk hoog genoeg om voor dit Joules-Thomson effect te zorgen, door depletie is de reservoirdruk nu 80 barg en onvoldoende om het gas op levering specificatie te krijgen.
Verder moet de gasdruk bij levering aan de Gasunie tussen de 60 en 67,5 barg bedragen.

6.1 Compressie exclusief liquid loading

In de grafiek van afbeelding 4 is de actuele veldproductie weergegeven en de toename van de productie bij toepassing van compressie.
In het gaswinningsplan van NAM wordt aangegeven dat zij voornemens is om in de toekomst meer compressoren te installeren. Worden de huidige compressoren gebruikt als eerste trap compressie, de toekomstige compressoren worden in serie geplaatst als tweede- en derde-trap compressoren. Wordt dezelfde compressie verhouding (5) gehanteerd als bij de huidige compressoren, dan wordt de minimale zuigdruk bij 3-traps compressie ca. 1.5 barg. Bij toepassing van 2-traps compressie is een minimale zuigdruk van 5 barg mogelijk.
In afbeelding 4 is de actuele situatie weergegeven met de toenames van de productie bij toepassing van de 2- en 3-traps modes.

Afbeelding 8: PQ-curve vs Compression modes

Voor de compressoren is een hoeveelheid energie nodig, omdat de aandrijving van de compressoren gedaan wordt met elektromotoren. De Eemscentrale verzorgt de elektriciteit voor de compressoren voor het Groningen gasveld en krijgt daar in ruil, gas voor geleverd, om deze energie op te wekken. Voor de compensatie van deze hoeveelheid energie wordt 240 miljoen nm³ gas per jaar aan de Eemscentrale geleverd. Wordt 2- en 3-traps compressie toegepast op lange termijn, dan zal rond de 800 miljoen nm³ gas per jaar worden gecompenseerd voor elektriciteitsverbruik van de compressoren. Hetzij vermeld dat dan de 2- en 3-traps compressoren 100% draaien gelijktijdig met de 1-traps compressor.
De verschillende opbrengsten en compensaties zijn in de volgende tabel weergegeven. Hierbij is uitgegaan van de huidige situatie bij een reservoirdruk van 80 barg. De extra opbrengsten zullen lager worden naarmate de reservoirdruk daalt door de gaswinning.

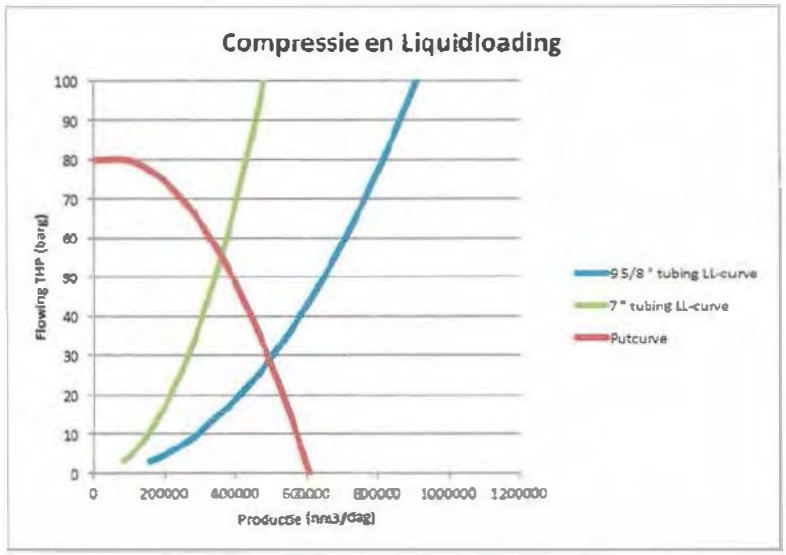
Compressie mode	Opbrengst (Msm³/dag)	Zuigdruk compressor (barg)	Extra opbrengst (Msm³/dag)	Compensatie hoeveelheid (Msm³/dag)
1-traps	325	20	152	1
2-traps	362	5	37	1
3-traps	369	1.5	7	1

De extra opbrengsten komen alleen in beeld bij winterse omstandigheden, wanneer er maximale vraag is. Gezien de verwachting in de toekomst, zal dit in de komende winters niet nodig zijn. De geschatte investering voor elke mode compressie is € 10 miljard. Break-even voor 2-traps compressie zal pas na 10 jaar 100% gebruik optreden. Voor 3-traps compressie is dat pas bij 50 jaar 100% gebruik. De extra

hoeveelheid gas die nodig is voor de winterse dagen kan via de Europese gasmarkt worden ingekocht.

6.2 Compressie inclusief liquid loading

Wanneer compressie van gas wordt toegepast rekening houdend met liquidloading, is het noodzaak dat gedurende de operaties een goede productie strategie wordt gehanteerd om te voorkomen dat putten in het liquidloading gebied geraken. In de volgende grafiek is de PQ-curve van een willekeurige put van Groningen weergegeven om e.e.a. te illustreren.

Afbeelding 9: Compressie en liquidloading

Er wordt door NAM geen productie strategie gehanteerd tijdens het opereren van de putten met compressoren. Er wordt voornamelijk met compressoren/clusters geschakeld om te voorzien in de gasvraag van de Gasunie. Wordt er bijvoorbeeld voor de nacht een lagere hoeveelheid gas besteld, dan worden de compressoren/clusters terug geregeld om aan de lagere vraag te voldoen. De compressoren worden automatisch terug geregeld door voornamelijk gecomprimeerd gas weer terug te geleiden naar de zuig van de compressor. Dit wordt gedaan om bij een hogere vraag onmiddellijk weer bij te schakelen. Door deze handelingen worden de individuele putten door de hogere zuigdruk (bij lage gasvraag) terug genomen in productie en later weer op normale lagere druk terug geregeld (bij hoge gasvraag). Door deze fluctuatie in zuigdruk (verhoging) raakt de individuele put in zijn liquid loading gebied. De getroffen put komt dan niet meer op zijn oorspronkelijke productie niveau terug. Omdat de NAM de individuele put niet qua flow meet, is bij hun niet bekend om welke put(ten) het gaat.
Een goede productie strategie zal er voor zorgen dat de putten met prioriteit worden geschakeld en daarna pas de schakeling van compressoren en/of clusters. De putten komen dan niet meer in hun liquidloading gebied.

7 Alternatief gaswinningsplan

Het alternatief winningsplan is erop gericht om de reservoir druk in het gasveld constant te houden.
De NAM heeft in haar recente winningsplan aangegeven dat ze dat willen gaan doen met stikstof en in sommige gevallen met CO_2. Daarvoor is een proef gestart in het gasveld van de Wijk en Wanneperveen met stikstof. Deze methode leidt echter tot veel energie consumptie, door het gebruik van scheidingsmiddelen voor N_2 (stikstof) uit lucht en compressie van de stikstof. Het volgende nadeel is de vermenging met gas, waardoor de calorische waarde van gas gaat afnemen.
In dit alternatieve gaswinningsplan wordt uitgegaan van injectie van een bepaalde hoeveelheid geconditioneerd zeewater uit de Waddenzee, dat gecontroleerd in het onderste gedeelte van het reservoir wordt ingebracht.
Als wordt uitgegaan van het handhaven van de huidige reservoirdruk van 80 barg, dan moet er, bij een gaswinning van 24 miljard m3 gas, 300 miljoen m3 water in het gasreservoir gebracht worden. Is de gaswinning lager, bijvoorbeeld 12 miljard m3 gas, dan moet 150 miljoen m3 water geïnjecteerd worden, om dezelfde reservoirdruk te handhaven. Wordt er meer water in het reservoir gebracht, dan op basis van de gaswinning benodigd is, dan zal de reservoirdruk gaan toenemen.
In dit hoofdstuk zal uitgegaan worden van een gaswinning van 24 miljard m3 gas, zoals dat in het gasbesluit is weergegeven.
Er zijn een aantal grote voordelen met de toepassing van dit alternatieve gaswinningsplan:

- Handhaving huidige reservoirdruk
- Geen vermenging met aardgas
- Verdamping van water wordt gestopt
- Verlaging van hoeveelheid condenswater in gasreservoir
- Vermindering van erosie en compactie
- Vermindering van seismische activiteiten (aardbevingen en bodemdaling)
- Geen investeringen nodig voor 2- en 3-traps compressie
- Volume gas vervangen door niet samendrukbaar water (fundament voor reservoir)
- Productie van hydro-energie tijdens gaswinning
- Water zorgt voor opbouw van geothermisch reservoir
- Hergebruik van huidige putmateriaal
- Duurzaam gebruik van reservoir en infrastructuur na gaswinning
- Putten worden geschikt gemaakt voor veilige abandonment

In de opsomming van de voordelen wordt onder "veilige abandonment" verstaan dat er geen verschillen meer zijn in energie tussen de verschillende aardlagen onder en boven de Rotliegendes laag waar het Groningen reservoir zich bevindt. Hierdoor kan volstaan worden met alleen het plaatsen van pluggen en cement bij het definitief verlaten van de put. Wanneer de Rotliegendes laag niet energie neutraal, d.w.z. hij is nog steeds gevuld met gas, is het aannemelijk dat er communicatie tussen de lagen gaat plaatsvinden. Hierdoor kunnen

grondverplaatsingen plaatsvinden en kan er vervuiling optreden van bovenliggende lagen.
Verder zal globaal een omschrijving worden gegeven over de roadmap in de transitie fase. De mijlpalen zullen worden aangegeven inclusief de investeringen die moeten worden gedaan om het totale plan te realiseren.
In hoofdstuk 8 zal voornamelijk worden ingegaan op de economische aspecten met name de verschillen tussen BAU en het alternatieve winningsplan.

7.1 Ontwerp Alternatief Gaswinningsplan

Voor het alternatieve gaswinningsplan zijn een aantal technisch aspecten belangrijk voor verdere ontwikkeling.
Deze uitgangspunten laten zich als volgt samenvatten.

7.1.1 Pompstation Waddenzee inclusief infrastructuur

Voor de realisatie van dit plan moet een pompstation aangelegd worden voor transport van 300 miljoen m3 zeewater per jaar naar de 20 Groningen gas clusters. Het pompstation dient te ontworpen worden voor deze hoeveelheid water en minimale druk in het leidingnet. Het leidingnet dient in kunststof te worden uitgevoerd en dient alle faciliteiten te hebben voor goed onderhoud en inspectie. Het pompstation en leidingwerk dient te allen tijde te worden getoetst op veilige operatie en mag geen invloed hebben op de directe leefomgeving. Voor dit aspect is het noodzakelijn een MER (milieu effect rapportage) uit te voeren gezamenlijk met een HAZID/HAZOP (Hazards Identification / Hazards Operation) studie. Voor de winning van Waddenzeewater dient een winningsvergunning te worden aangevraagd.

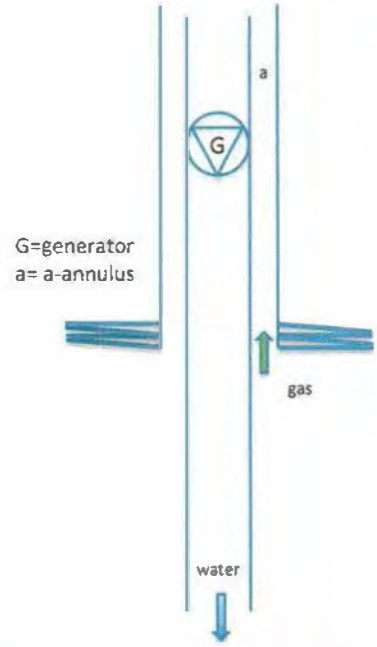
7.1.2 Conditionering van Waddenzeewater

Om het zeewater te conditioneren, dienen op de clusters, units te worden ontworpen, die het zeewater op injectie kwaliteit moeten brengen. De injectie kwaliteit van zeewater is voornamelijk gericht om te voorkomen dat er extra processen worden gegenereerd in het gasreservoir. Het zeewater moet daarvoor ontdaan worden van zuurstof (O2), sedimenten (plantaardig en dierlijk), vaste stoffen en SRB's (Sulphate Reducing Bacteria). Het laatste is ter voorkoming van het verzuren van het gasreservoir. Door omzetting van sulfaat door de bacterien wordt H2S geproduceerd. Dit is een gas wat toxisch is en corrosie kan veroorzaken in putten en bovengrondse installaties.
De conditionering units dienen van pompen te worden voorzien voor voldoende aanvoer naar de putten. Er is alleen druk noodzakelijk voor transport van de conditionering unit naar de injectieputten. Omdat conditionering plaatsvindt op een Mijnbouw installatie is het noodzakelijk overleg te voeren met SodM (Staatstoezicht op de Mijnen) en de nodige vergunning van hun te verkrijgen voor de realisatie.

7.1.3 Putontwerp injectieput

Er dienen voldoende putten per cluster geschikt gemaakt te worden voor de injectie hoeveelheid van 300 miljoen m3 per jaar. Uitgaande van dit injectie scenario over 20 clusters is het noodzakelijk om per cluster mogelijkheden te hebben om 20 miljoen m3 water per jaar te verwerken. Dit is een injectie hoeveelheid van 55.000 m3/dag.

De put(ten), die geschikt gemaakt worden voor water injectie, dienen dieper geboord te worden naar de bodem van het gasreservoir met voorkeur tot onder het gas/water contact in het reservoir. Over het algemeen gaat het om een verlenging van de tubing met 250 tot 400 meter. Er dient rekening gehouden te worden met gedevieerd boren om het target te bereiken.
De put kan gecompleteerd worden met een kunststof tubing zonder packer. De afwezigheid van de packer zorgt ervoor, dat de put voor zowel injectie als gasproductie geschikt is. Gas wordt dan via de zogenaamde a-annulus geproduceerd.
Een schema van een combi-put voor injectie en productie is weergegeven in de volgende afbeelding.

Afbeelding 10: Put afwerking combi gasproductie/waterinjectie en hydro-energie

Voor de generatie van hydro-energie in de put, kan de tubing worden voorzien van een generator. Deze kan op ca. 2700 meter diepte in de put worden afgehangen. De generator dient geschikt te zijn voor zeewater verwerking en dient met wireline operaties of coiled tubing operaties te kunnen worden geplaatst en verwijdert voor vervanging en onderhoud. Voor het transport van elektriciteit naar de bovengrond, dient een kabel mee te worden aangelegd in de a-annulus tijdens het completeren van de put.
De put dient zo te worden ontworpen dat gedurende de jaren van waterinjectie de tubing herhaaldelijk kan worden geperforeerd, om tegendruk van water in het reservoir zoveel mogelijk te vermijden.
Voor de realisatie van dit alternatieve gaswinningsplan dient formeel goed overleg te zijn met SodM (Staatstoezicht op de Mijnen) en de nodige vergunningen verkregen worden voor de realisatie.

7.2 Roadmap Alternatief Gaswinningsplan

Voor de realisatie van het Alternatief Gaswinningsplan zijn de volgende (primaire) stappen noodzakelijk:

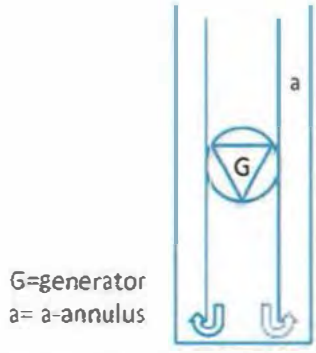
- Aanvraag vergunningen in het kader van de omgevingswet en mijnwet
- Uitvoering van MER/HAZID en pre-HAZOP op initieel ontwerp
- Ontwerp en engineering van de bovengrondse installaties en infrastructuur
- Ontwerp en engineering van de ondergrondse putten en bijbehorende completions
- Constructie van infrastructuur en bovengrondse installaties
- Boring en completering van noodzakelijk aantal putten
- Uitdiepen en completeren van bestaande putten
- Hercompleteren van tubing en/of packer van bestaande putten
- Aanleg pompstation Waddenzee water
- Aanleg infrastructuur en conditionering units op clusters
- Aansluiten injectie putten op bovengrondse installaties
- Commissioning, testen en Start-up

In deze roadmap is geen combinatie van gaswinning en hydro-energie meegenomen. Deze combinatie is wel mogelijk, maar moet nog verder doorontwikkeld worden voor toepassing in de toekomst.
Met de toepassing van hydro-energie levering door injectie van zeewater kan een waterkrachtcentrale gerealiseerd worden van 210 MW. Hierbij is uitgegaan van een efficiency van 100%. Door drukverliezen tijdens injectie en andere energie verliezen zal er een efficiency overblijven van 50%. Dit levert dus een centrale op van 105 MW. Uitgaande van een economische waarde van € 0,20 /kWh, dan is de bijdrage per jaar door deze hydro-energie levering: € 184 miljoen. Over de transitie periode van 20 jaar levert deze hydro-energie nog eens extra € 3,68 miljard op.
Uitgaande van een 20-tal injectieputten, zal dit qua vermogen ongeveer 5 MW opleveren per put. Dit is vergelijkbaar met de opbrengst van 20 windmolens.
De roadmap voor het alternatieve winningsplan resulteert in een planning voor de uitvoering en realisatie. De planning is weergegeven in bijlage 2.

7.3 Hernieuwbare energie levering in niet-fossiel tijdperk

Na de gaswinningsfase van de gas putten zal geleidelijk overgeschakeld worden van gaswinning naar gecombineerde hydro-energie en geothermie winning.
Geothermie kan gewonnen worden, doordat gedurende de voornoemde transitie periode van 20 jaar het gasreservoir voor 80% gevuld zal zijn met zeewater. Doordat water een grotere warmtegeleidbaarheidscoefficient heeft dan gas, zal gemakkelijker aardwarmte overgedragen worden. Daarnaast kan men de productieputten afsluiten van de gasproductie en alleen de warmte overdragen aan een medium dat in circulatie wordt gebracht. Gedacht kan worden aan methanol dat in de put wordt rondgepompt. Hydro energie kan gewonnen worden door injectie in de tubing. Onderin de put is de generator geplaatst, die de hydro-energie

omzet in elektriciteit. Na de generator wordt methanol vloeistof door warmte uitwisseling in de put verwarmd en verdampt, waarna de methanoldamp en methanolvloeistof in combinatie via de a-annulus weer naar de bovengrondse installatie stroomt. De aardwarmte kan via bovengrondse warmtewisseling gewonnen worden, waardoor de methanol weer condenseert en weer in dezelfde put geïnjecteerd kan worden.
Het werkingsprincipe is weergegeven in het volgende schema. Methanol stroomt door de tubing, door de generator naar de a-annulus. In het gedeelte van de tubing na de generator wordt de methanol opgewarmd door de aardwarmte. De a-annulus wordt aangesloten op de bovengrondse installatie, waar warmte wordt gegenereerd en de methanol wordt gecondenseerd. De a-annulus bevat tijdens productie zowel methanol damp als vloeistof. De damp lift als het ware de vloeistof uit de a-annulus.

Afbeelding 11: Putafwerking na installatie van de generator

Dit principe levert per put 11,2 MW elektrisch vermogen op aan hydro-energie (ruim 2 windmolens per put). Wordt uitgegaan van een efficiency van 50%, dan is de opbrengst ruim 1 windmolen per put. Aan warmte energie levert dezelfde put nog eens extra energie op door opwarming en verdamping van methanol middels geothermie.
De warmte energie die vrijkomt in de bovengrondse installatie kan gebruikt worden als warmte energie en voor een deel omgezet worden in weer elektriciteit door de hogere druk die het methanol vloeistof/damp mengsel vormt tijdens de productie uit de a-annulus (dampdruk methanol bij ca. 80 C is 3 barg).
Voordeel van het gebruik van putten in plaats van windmolens voor het opwekken van energie is dat met windmolens bij een lagere windsnelheid (<4 Beaufort) de elektriciteit opbrengst wegvalt.
Nederland heeft in totaal 4.000 putten, waardoor alleen al aan hydro energie een potentieel vermogen aanwezig is van ca. 20.000 MW. Door deze energieproductie kan ruimschoots in de huidige elektriciteit behoefte van Nederland worden voorzien. De elektriciteit consumptie in Nederland in 2014 bedroeg volgens de Energy Data van IEA (International Energy Agency): 101.630 GWh. Dit is een dag hoeveelheid van: 278 GWh. Hiervoor is dan een vermogen nodig van: 11.602 MW. Bij deze berekening is geen rekening gehouden met verliezen en elektriciteit afname fluctuaties. Bij gebruikmaking van deze manier van hydro-energie productie middels de oude gasputten is het heel eenvoudig om de energie vraag

fluctuaties op te vangen. Door de flow van methanol uit de a-annulus te onderbreken of te verlagen kan de energie opbrengst gevarieerd worden.
Voor onderhoud aan de generator is het heel eenvoudig om de generator met wireline services naar boven te verplaatsen voor onderhoud of vervanging en daarna weer te plaatsen. De elektriciteitskabel voor de generator kan in de a-annulus worden afgehangen tijdens de uitvoering van de putafwerking.

8 Economische afwegingen

In deze economische afweging zullen alleen de verschillen aan bod komen tussen BAU en het alternatieve winningsplan (AWP). Er wordt uitgegaan van een economische waarde van gas van € 0,50 per nm3 en € 0,20 per kWh voor elektriciteit.
De uitkomsten van de economische berekeningen zijn weergegeven in de volgende tabel.
De gaswinning is voor beide cases vastgesteld op 24 miljard nm3 per jaar. De economische berekeningen zijn uitgevoerd over een periode van 20 jaren (transitie periode).

Economisch overzicht BAU/AWP	BAU	AWP
	(miljard €)	(miljard €)
Gas opbrengsten	60	240
Elektriciteit opbrengsten	0	3,5
Investeringen 2/3 traps compressie	10	0
Investeringen liquid loading	2	1
Compensatie kosten compressie	8	0
Import/export kosten leveringszekerheid	60	0
Herstelkosten aardbevingen	2	1
Abandonment kosten	5	0,5
Totaal	-27	241

Tabel 2: Economisch overzicht BAU/AWP

Het verschil in gas opbrengsten wordt voornamelijk veroorzaakt doordat, door BAU en liquidloading, de leveringszekerheid na 5 jaren zover is gedaald dat het economisch niet meer verantwoord is BAU verder toe te passen.
De elektriciteit opbrengsten worden voornamelijk bij AWP gegenereerd door het in combinatie toepassen van hydro energie tijdens zeewater injectie.
De investeringen voor 2- en 3-traps compressie zijn alleen van toepassing voor BAU en zijn exclusief de compensatiekosten. Deze kosten worden door levering van aardgas aan de elektriciteitscentrale van de Eemshaven gecompenseerd.
De investeringen voor liquidloading zijn nodig om dode putten weer in productie te krijgen. Bij BAU houdt men rekening met investeringen voor velocity strings, foam injectie etc. Het bedrag bij AWP is nodig om putten tijdens BAU weer te herstellen. Dit wordt voornamelijk gedaan door het installeren van flowmeters per put en het toepassen van nieuwe productie technieken.
De herstelkosten voor de aardbevingen zullen bij AWP nog wel aanwezig zijn om de schade te herstellen, die is ontstaan door BAU. Verder zal door vermindering van de seismische activiteiten bij AWP geen herhaling van schades meer voorkomen.
De abandonment kosten hebben voornamelijk te maken met het energie neutraal maken tussen de verschillende aardlagen, waardoor geen communicatie meer kan plaatsvinden tussen de verschillende lagen. Bij BAU treedt dat niet op omdat er altijd gas aanwezig blijft in het gasreservoir.

8.1 Groningen gas op de Europese gasmarkt

Het Groningen gas heeft een lage calorische waarde, waardoor op korte termijn het gas niet meer ingepast kan worden in het hoogcalorische netwerk van Europa. Groningen kan zonder grote investeringen niet het laagcalorische gas omzetten in hoogcalorisch gas. Het laagcalorische gas is dan alleen nog geschikt voor de Nederlandse consument. Dit zal een groot economisch impact hebben op Nederland. De Nederlandse consument zal steeds meer door alternatieve bronnen overschakelen op andere warmtebronnen, zoals zonneboilers en warmtepompen.
Voor de Nederlandse economie is het derhalve noodzakelijk om de Nederlandse gasconsumptie verantwoord af te bouwen. Het AWP biedt daar een uitstekende mogelijkheid voor. BAU zal door afnemende leveringszekerheid niet meer aan de Nederlandse consumptie kunnen voldoen.

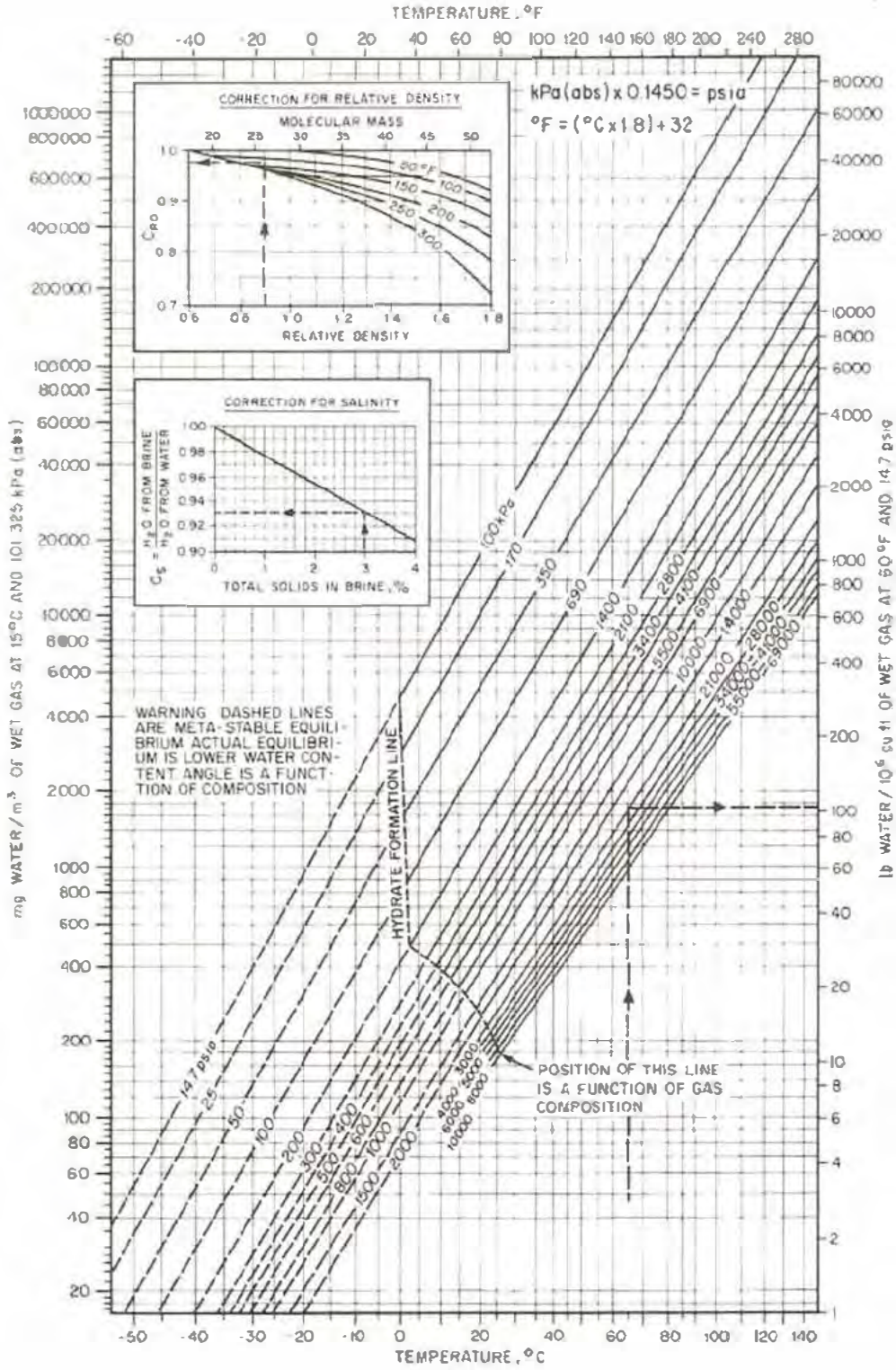
9 Conclusies en aanbevelingen

Het gasbesluit van Minister Kamp is gebaseerd op een jaarlijkse winning van 24 miljard m^3 gas per jaar voor een periode van 5 jaar. Dit is een slecht besluit, omdat het besluit wordt gedragen door het ingediende winningsplan van de NAM. Het plan van de NAM is gebaseerd op BAU (business as usual). Dit BAU principe leidt tot verlies aan leveringszekerheid, waardoor Nederland een groot economisch verlies van € 27 miljard lijdt over de komende 20 jaren. Er is in het huidige winningsplan geen rekening gehouden met de doelstellingen van het regeerakkoord omtrent energie en milieumaatregelen ook in het kader van het recent geratificeerde globale klimaatverdrag (COP'21). Door het verlies aan leveringszekerheid, door liquidloading en verkeerde productie strategieën, in de komende 5 jaren zal er meer gas moeten worden geïmporteerd om aan de levering aan het buitenland te voldoen. De verlaging van de reservoirdruk door BAU noopt de NAM tot het installeren van extra 2- en 3-traps compressoren. Echter de toename in productie zal niet opwegen tegen de investeringen die daarvoor moeten worden gedaan. BAU leidt tot extra seismische activiteiten en extra hoge kosten voor schade herstel.
Het Alternatieve Winning Plan (AWP) daarentegen leidt tot volledige instemming met de doelstellingen van het regeerakkoord en COP'21. Het reservoir en de infrastructuur worden geschikt gemaakt voor de toekomst, door de assets een hernieuwbare energie leverende functie te geven. Doordat materiaal van de infrastructuur (putten) wordt hergebruikt wordt een goede invulling gegeven aan "cradle-to-cradle" oplossingen, wat minder belasting voor het milieu oplevert. Het AWP zorgt voor handhaving van de reservoirdruk, waardoor de huidige leveringszekerheid minimaal gehandhaafd kan worden. Door opvulling van het gasreservoir met water en het daarmee continueren van de huidige reservoirdruk, zal over de transitie periode van 20 jaren een sterke afname van de seismische activiteiten plaatsvinden. De waarborging van de leveringszekerheid biedt de mogelijkheid om het gasreservoir verder leegte maken. In tegenstelling tot BAU levert het AWP een opbrengst van € 241 miljard op. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door het meer kunnen leveren, qua volume, van gas uit het Groningen gasveld. Tijdens de uitvoering van het AWP zal hernieuwbare energie in de vorm van hydro-energie geleverd worden in de aanloop van de omschakeling van het fossiele naar het niet-fossiele tijdperk. De omschakeling kan in de komende transitie periode verantwoord gerealiseerd worden naar levering van een combinatie van hydro-energie en geothermie.

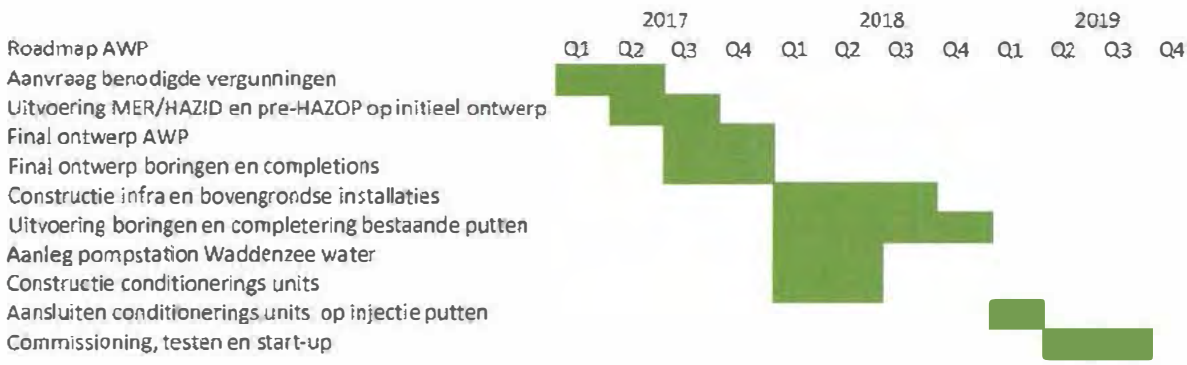
Kortom: het moet anders en kan beter!

Het huidige gasbesluit kan derhalve niet worden gehandhaafd, omdat anders de inpassing van het Alternatieve Winnings Plan niet op tijd gerealiseerd kan worden en BAU steeds meer leidt naar een onomkeerbaar economisch verlies. Bij het jaarlijks herzien van het huidige winningsplan kan goed geanticipeerd worden op de tijdige inpassing van het AWP.

Bijlage 1: Waterdamp-gas evenwicht grafiek

Bijlage 2: Roadmap Alternatief Winnings Plan

W1CON BV
Energy Consultant
Ing.

Verslag van de studie uitgevoerd naar:

Aardgaslekkage Groningen Gasveld

30-9-2018

W 1CON

Management Samenvatting

Sinds 1964 is de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) een conglomeraat van Shell en Exxon Mobil gestart met de commerciële winning uit het Groningen gasveld. Tot begin 2018 is uit het Groningen gasveld ruim 2.200 miljard nm3 geproduceerd. De huidige reservoirdruk is gemiddeld over het Groningen gasveld ca. 75 barg, terwijl in het begin van de winning de reservoirdruk ca 350 barg bedroeg.
Deze gaswinning heeft ervoor gezorgd dat er mijnbouwschade is ontstaan als gevolg van bodemdaling en aardbevingen. Deze bodemdaling en aardbevingen worden veroorzaakt door compactie van het reservoirgesteente en het gewicht van de boven het reservoir liggende geologische lagen. Bevingen en bodemdaling worden nog eens gestimuleerd door verschuiving en activering van breukvlakken.
Naast de compactie is er nog een mechanisme dat mijnbouwschade veroorzaakt, namelijk de gaslekkage langs de buitenkant van de putten. Door deze gaslekkage worden naast bodembeweging, de volgende mijnbouwschade effecten veroorzaakt, zoals brand en explosie en milieuverontreiniging. Het vrijkomen van methaangas aan het maaiveld heeft dan inmiddels de bodem aangetast met daarin voorkomende drinkwater aquifers. Bij vrijkomen aan het maaiveld veroorzaakt gas, met voornamelijk methaan, een broeikasgas, dat ongeveer 26x groter effect heeft op het klimaat, dan het verbrandingsproduct CO_2, als broeikasgas. Gaslekkage langs de buitenkant van de put wordt, in tegenstelling tot compactie, niet veroorzaakt door compactie t.g.v. de gaswinning, maar door de afdichtingen van de putten, de reservoirdruk en de temperatuur effecten op de afdichting van de putten, tijdens de gaswinning. Mijnbouwschade t.g.v. deze gaslekkage heeft dus al effect, zodra er een put geboord is. Een put, die geboord is zonder ooit commercieel in productie te zijn gekomen, kan gaslekkage langs de buitenkant van deze put veroorzaken. Ook bij zoutwinning en geothermie kan het fenomeen van delfstoffen en/of hulpstoffen lekkage langs de buitenkant van de put voor komen. Spreken we bij aardgaswinning over voornamelijk aardgas als delfstof, bij de zoutwinning is dat zout en diesel als hulpstof en bij geothermie is dat voornamelijk het water wat terug geïnjecteerd wordt in het reservoir dat lekkage veroorzaakt.
In dit rapport wordt ingegaan op alleen het causale verband tussen de putten in het Groningen gasveld en de gaslekkage langs de buitenkant van de putten. De gaslekkage hoeveelheid kan bepaald worden aan de hand van de reservoirdruk gegevens en de winningsgegevens die de NAM openbaar heeft gemaakt op haar website.
Uit herleiding van de cijfers en de feiten is komen vast te staan, dat tussen de start van de commerciële winning en begin jaren 80, circa 150 miljard nm^3 gas is weggelekt uit het Groningen gasveld. Deze hoeveelheid wordt in haar traject naar het maaiveld mogelijk verdund en opgeslagen in de boven de caprock liggende geologische lagen. Bij aanwezigheid van lekpaden naar het maaiveld zal de migratie van aardgas resulteren in migratie van grondwater richting gasreservoir door hydrologische werking van de bodem. De lekkage vermindert en stopt als de hydrostatische druk in het lekpad in balans is met de actuele reservoirdruk. Lekkage van grondwater naar het gasreservoir toe is ook mogelijk als het lekkagepad intact is gebleven en de reservoirdruk afneemt door de gaswinning. Door dit mechanisme zal er veel grondwater onttrokken worden in de depletiefase van het gasveld, wat een enorm effect heeft op bodembewegingen, waarbij de vorming van zinkgaten niet ondenkbaar is.
Mijnbouwschade t.g.v. aardgaslekkage moet dus niet alleen beschouwd worden binnen de contouren van het gasveld, maar ook in het traject van de putverbuizingen van de bovengrondse en ondergrondse oriëntatie van de putten. Een toetsingsafstand van enkele kilometers aan beide zijden van het puttraject dient in ogenschouw te worden genomen voor mijnbouwschade effecten. De toetsingsafstand m.b.t. het puttraject dient verder geconcretiseerd te worden door nader onderzoek, waarbij kennisinstituten zoals TNO en Deltares hun krachten bundelen.
Naast het feit dat de aardgaslekkage uit het Groningen gasveld een enorme economische waarde heeft, is het van belang dat er een gedagen plan komt voor correctieve en preventieve maatregelen, bij verschijnen van aardgas in de bodem kleiner dan 500 meter diepte en aan het maaiveld. Drinkwater aquifers en landbouwgronden kunnen vervuild worden door de gasmigratie.

Ook voor de toepassing van toekomstige mijnbouwactiviteiten is het van belang, dat de boringactiviteit en de operationele bedrijfsvoering worden gewijzigd. Hierbij valt te denken aan het toepassen van andere boringtechnieken en verbeterde afdichtingen tussen delfstoffen reservoir en de daarboven liggende geologische lagen.
Een belangrijke stap in de vroege ontdekking van aardgaslekkage is continue monitoring van reservoirdruk en winningscijfers. Hierin ligt een belangrijke taak voor de overheid om de mijnbouwondememing bij wet te dwingen om deze cijfers jaarlijks bekend te maken in de vorm van PZ-plots en P/Q-curves (putprofielen). Vooral de PZ-plots geven een belangrijke bijdrage voor de massabalans van het gasvoorkomen en zijn een maat voor de hoeveelheid aardgaslekkage. De PQ-curves geven een indruk van de drukverschillen, die gehanteerd worden en geven een indicatie voor de juistheid van de PZ-plots.
Aardgaslekkage langs de buitenkant van de put kan gevolgd worden door grondwaterlekkage naar het gasreservoir toe, door hetzelfde lekpad. Hierdoor treedt onzichtbare onttrekking van grondwater op, waardoor extra bodemdaling ontstaat door deze onttrekking.

W 1CON

1 Inleiding

Na de ontdekking van het gasveld Groningen in de beginjaren 60 van de vorige eeuw nabij Slochteren is commerciele winning gestart uit dit veld in 1964. De energie transitie van kolen naar aardgas als voornaamste energiebron is daarna in minder dan tien jaren gerealiseerd. Na de ontwikkeling van het Groningen gasveld kwamen de overige gasvelden tot verdere ontwikkeling. Voornamelijk in de omgeving van Tubbergen, Coevorden en Schoonebeek werd al gas gewonnen, dat voornamelijk naar Duitsland geëxporteerd werd.
Niet alleen in Groningen werden nieuwe putten geslagen, maar ook in de overige velden werden putten geboord en zelfs offshore velden kwamen sterk in ontwikkeling.
De mijnbouwactiviteiten namen steeds sterker toe en Nederland werd een welvarend gasland, met veel export van aardgas naar andere Europese landen.
De boringen van putten zijn altijd op dezelfde wijze uitgevoerd, met een dubbele interne barrière waar het gaat om het voorkomen van delfstoffen lekkage via de binnenkant van de verbuizing. De externe verankering van de put wordt verzorgd door de cementatie van de put, maar vormt geen afdichting ter voorkoming van aardgaslekkage vanuit het gasreservoir langs de buitenkant van de put. De cementatie van putten is ook voor andere mijnbouwactiviteiten, zoals zoutwinning, gasopslag, oliewinning en geothermie van toepassing. Worden hoge drukken toegepast op de externe barrière (cement), dan heeft de lekkage van delfstoffen of hulpstoffen ook hun weerslag op activiteiten zoals waterflooding of stoominjectie bij de oliewinning, waterinjectie bij waterdisposal, hydraulische stimulatie en geothermie, gasinjectie bij gasopslag en ultimate recovery verbetering.
Om aardgaslekkage in beeld te brengen is het van belang dat reservoirdrukken en gaswinningen als data worden gebruikt om de hoeveelheid lekkage te bepalen. De cijfers en feiten die op de NAM-website worden vermeld en die openbaar zijn, zijn in dit onderzoek om die reden gebruikt. In dit onderzoek wordt alleen het gasveld Groningen in ogenschouw genomen, echter de monitoring van het gedrag van delfstoffen reservoirs is minstens zo belangrijk in de overige velden en bij alle mijnbouwactiviteiten.
In dit rapport wordt er uitleg gegeven van de bevindingen en de interpretatie van de cijfers en feiten van de NAM. Daarna volgt de bepaling van de hoeveelheid voorgekomen aardgaslekkage vanuit het gasveld Groningen. Als laatste zal ingegaan worden op het voorkomen van de aardgaslekkage en daarmee ook de delfstoffen lekkage bij andere mijnbouwactiviteiten. De delfstoffenlekkage heeft ook invloed op het abandonneren van de putten, als de winning is beëindigd.

W 1CON

2 Cijfers en Feiten Groningen gasveld

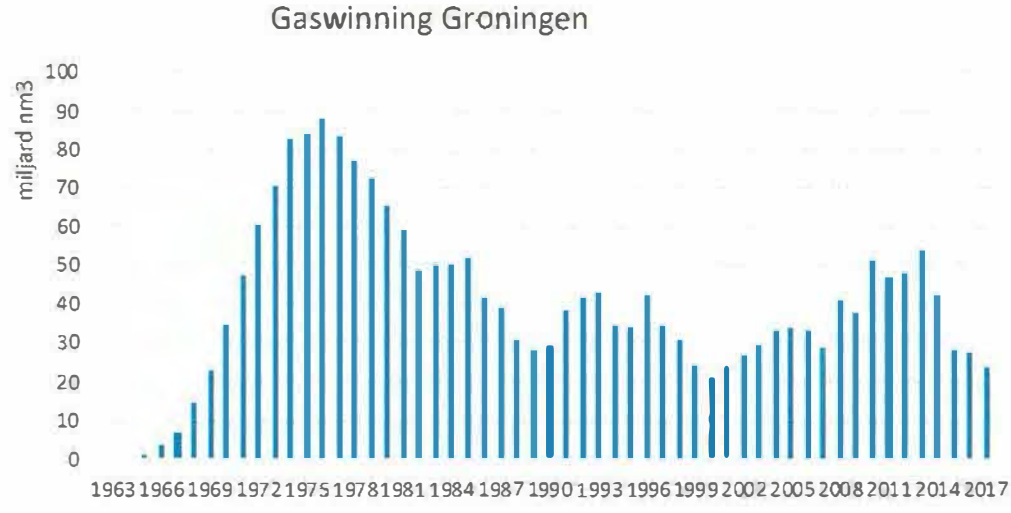
NAM heeft de cijfers en feiten van het Groningen gasveld openbaar gemaakt op haar website. De cijfers en feiten bestaan uit reservoirdrukken en gaswinningscijfers. Andere cijfers over bodemdaling en aardbevingen worden in dit rapport buiten beschouwing gelaten.

2.1 Reservoirdrukken Groningen gasveld

De reservoirdrukken van het Groningen gasveld zijn vanaf de beginjaren 60 van de vorige eeuw opgenomen. Dit wordt gedaan met zogenaamde wireline operaties, waarmee een meetinstrument (ammerada) naar de putmond wordt gebracht op een diepte bij de eerste perforaties van de put. Daarvoor is de put voor drukopbouw een aantal dagen ingesloten, waardoor de drukken actueel zijn voor de dan heersende actuele situatie. Deze drukopbouw zorgt voor een statische opname van de reservoirdrukken De cijfers zijn in grafieken van bijlage 1 verwerkt. Uit de cijfers en de grafieken blijkt dat de initiele reservoirdruk van het Groningen gasveld 350 barg bedroeg en dat het veld bestond uit ongeveer 5 compartimenten. De putten van de zuidoostelijke clusters van het gasveld kwamen als eerste in productie, waarna de putten in de rest van het gasveld later werden geboord en in productie genomen.
Tot aan de beginjaren 80 zijn er grote reservoir drukverschillen in het gasveld Groningen waargenomen. Deze drukverschillen hebben niet geleid tot bodembeweging of aardbevingen. Pas in de beginjaren 80 zijn de drukken in het gasveld nagenoeg bij elkaar gekomen. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door verbindingen tussen de verschillende compartimenten en de productiestrategie en drainage van het Groningen gasveld.
Vanaf de jaren 80 van de vorige eeuw zijn de reservoir drukverschillen in het Groningen gasveld nihil en de drainage van het gasveld is tot nu aangepast op dit drukregime.

2.2 Gaswinningcijfers Groningen gasveld

Het Groningen gasveld is met clusters en overslagen aangesloten op een ringleiding, waardoor elke uithoek van Nederland aangesloten werd voor verdere distributie van het Groningen gas. Het Groningen gas is zogenaamd laagcalorisch. Als hoogcalorisch wordt aangesloten op het Groningen gasdistributie net, wordt stikstof toegevoegd om het hoogcalorisch gas op dezelfde laagcalorische gaskwaliteit te brengen voor de consument. Ook wordt Groningen gas geëxporteerd naar andere landen in Europa.
Gasproductie wordt gemeten op de overslagen, middels meetstraten die voorzien zijn van meetschijven. Dit zijn zogenaamde fiscale metingen, waarmee uiterst nauwkeurig gasmetingen worden uitgevoerd. De winningscijfers zijn weergegeven in de volgende grafiek.

Figuur 1: Gaswinning Groningen gasveld

W 1CON

3 Bepaling P/Z-plot Groningen gasveld

Een P/Z-plot wordt bepaald uit de cijfers van de reservoirdrukken en de gaswinning van het Groningen gasveld. Tijdens de gaswinning daalt de reservoirdruk in het Groningen gasveld recht evenredig volgens de natuurwetmatigheid van Boyle-Gay-Lussac. Dit is weergegeven in de volgende formule:

$$\frac{P_{res} \times V}{T_{res}} = C$$

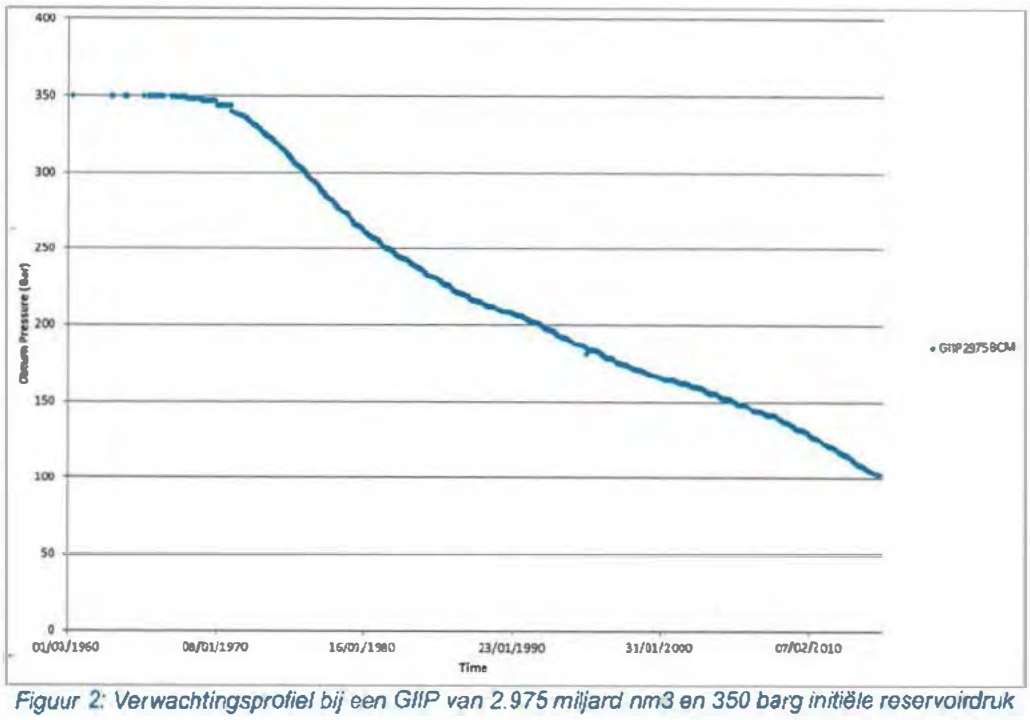
In deze formule is:
P_{res} : reservoirdruk (barg)
V : poriën volume van het gasreservoir (niet gecorrigeerd voor temperatuur) (nm^3)
T_{res} : temperatuur van het gasreservoir (K)
C : constante

Omdat de temperatuur een constante factor in het gasreservoir is, kan de gradient (dV/dP_{res}) bepaald worden. Met andere woorden wat is de hoeveelheid winning per bar drukval in het gasreservoir.

Van het gasveld Groningen zijn de volgende parameters bekend:
- Oorspronkelijke hoeveelheid aardgas: 2.975 miljard nm^3
- Initiële reservoirdruk: 350 barg

Dit leidt tot een winning van: 8,5 miljard nm^3 bij een drukval van 1 bar in het gasreservoir. De gaswinningscijfers zijn bekend en kan men downloaden van de website van de NAM.
Met behulp van de gradiënt (8,5 miljard nm^3/bar) kan men de te verwachten reservoirdruk uitzetten tegen de tijd (1964 tot heden).

Deze grafiek is weergegeven in de volgende figuur. Nu kan met behulp van deze grafiek de gemeten waarden voor de reservoirdrukken die opgenomen zijn in de putten van het Groningen gasveld vergeleken worden. Dit is dus het verwachtingsprofiel passend bij oorspronkelijke hoeveelheid aardgas van 2.975 miljard nm^3 en een initiële reservoirdruk van 350 barg.

Figuur 2: Verwachtingsprofiel bij een GIIP van 2.975 miljard nm3 en 350 barg initiële reservoirdruk

De vergelijkingsgrafieken met de reservoirdrukken gemeten in de productieputten van het Groningen gasveld zijn weergegeven in bijlage 1.

3.1 Bepaling van de gaslekkage

Uit de grafieken van bijlage 3 blijkt het volgende:

- In het Groningen gasveld zijn ongeveer 6 verschillende compartimenten aanwezig met semi doorlatende breuken
- Reservoirdrukken van alle productieputten in het Groningen liggen ruim onder het verwachtings profiel
- Tot aan de beginjaren 80 van de vorige eeuw is de additionele drukdaling het sterkst in de beginperiode en daarna afnemend
- Vanaf de jaren 80 van de vorige eeuw volgt de drukgradiënt dezelfde waarde als de drukgradiënt voor het verwachtingsprofiel.
- Vanaf de jaren 80 van de vorige eeuw zijn de reservoirdrukken in het Groningen gasveld nagenoeg gestabiliseerd
- De verschildruk blijft ondanks de stabilisatie in het gasveld ca 17,5 bar afwijken van het verwachtingsprofiel

Uit deze vastgestelde feiten blijkt het volgende:

- Vanaf de commerciele start is gaslekkage opgetreden vanuit het Groningen gasveld
- Gaslekkage is gestopt rond de jaren 80 van de vorige eeuw
- Gaslekkage heeft ca 150 miljard nm3 bedragen

De hoeveelheid gaslekkage (150 miljard nm^3) is te herleiden door het constante drukverlies van 17,5 bar te vermenigvuldigen met de gradiënt van het verwachtingsprofiel (8,5 miljard nm^3/bar).

3.2 Mechanismes voor ontstaan en stoppen gaslekkage

De afwerking van de put bestaat uit cement. Dit cement is aanwezig tussen de verbuizing en het oorspronkelijk boorgat. De cementatie is de enige externe barrière tussen het delfstoffen reservoir. Als deze barriere faalt, dan is er sprake van een lekpad langs de buitenkant van de put. In het standaard putdiagram van de volgende figuur is dit lekpad weergegeven. In het begin van de commerciële productie is de reservoirdruk het hoogst namelijk 350 barg. Tot aan de jaren 80 is deze reservoirdruk gezakt tot ca 200 barg.
Het temperatuur profiel in de put varieert van ca 110 ^{0}C tot 85 ^{0}C zijnde de temperaturen in het reservoir tot aan de X-mastree. Door dit temperatuur profiel zal de afwerking van de put ook worden beïnvloed. De verschillende materialen die zijn toegepast in de put (metaal en cement). Als een productieput wordt gestopt zal het temperatuurprofiel gaan afkoelen en is o.a. afhankelijk van de duur van stoppen van de put. De putafwerking van de put is daarom onderhavig aan sterk variërende temperaturen en uitzettingscoëfficiënten van het putmateriaal. Door deze werking is een lekpad onderhevig aan grootte, druk en temperatuur. Ook kan het cement breken, waardoor het lekpad groter wordt.
Tijdens de boring wordt een mudcake gebruikt om het boorgat stabiel te houden. Deze mudcake wordt na enige tijd instabiel en zal verdwijnen na de cementatie ontleden, waardoor een lekpad ontstaat tussen de boorwand en de cementatie. Onbekend is hoe dik de mudcake is en of deze mudcake helemaal wordt verwijderd alvorens te cementeren.
Samenvattend kan het volgende gezegd worden over het ontstaan van gaslekkage:

- Starten en stoppen van de put veroorzaakt lekpaden
- Aanwezigheid van mudcake en verdwijnen van mudcake veroorzaakt lekpaden

In de jaren 80 van de vorige eeuw is de reservoirdruk in het gasveld gezakt naar ongeveer 200 barg. Doordat gaslekkage eerst is verminderd en daarna gestopt, is er een mechanisme nodig, die deze gaslekkage stopt. Het lekpad is in eerste instantie gevuld met gas en daarna door de afnemende reservoirdruk zal het lekpad gecompenseerd worden door de hydrostatische druk.

De top van de caprock (Zechstein) bevindt zich op ca 2000 meter diepte. Hierdoor zal de hydrostatische druk de reservoirdruk pas uitbalanceren als de reservoirdruk minder dan 200 barg gaat bedragen. Er is echter nog een fenomeen dat het stoppen van de gaslekkage bevordert namelijk het productieprofiel van de put. Tijdens de productie wordt een drukval gecreëerd van ca 60 bar nabij de putmond. Deze drukval zorgt voor een extra verlaging van de lokale reservoirdruk en daarmee de druk op het lekpad.
Een ander fenomeen dat meehelpt om het lekpad te dichten is het vloeien van de caprock. Deze zoutvloei van het Zechstein zorgt ervoor dat een lekpad als het ware wordt dicht gevloeid. Daarmee wordt het lekpad vaak definitief gedicht. Echter niet elk delfstoffen reservoir heeft een afdichtende zoutlaag, waardoor vaak aanwezige lekpaden blijvend aanwezig zullen zijn.
Blijft het lekpad aanwezig, dan zal grondwater het reservoir in lekken. Hierdoor treedt extra onttrekking van grondwater op. Het gasreservoir begint dan te werken als een soort vacuumpomp. Uit de cijfers en de feiten van de NAM-website is gebleken dat na het stoppen van de winning in sommige overige velden, de reservoirdruk in het gasveld weer is toegenomen. Het water is het reservoir ingestroomd en zorgt voor een drukverhoging in het gasveld. Het lekpad kan zowel door de gasstroom verder eroderen, maar erodeert sneller als het met grondwater is gevuld. Ook zal de hydrostatische druk in het lekpad gaan toenemen door het oplossend vermogen van zout in het grondwater. Hierdoor neemt de dichtheid van grondwater in het lekpad toe en zal de hydrostatische werking worden versterkt.

Gaslekkage is indirect afhankelijk van de winning en heeft alleen invloed op de vermindering van de reservoirdruk. De parameters die gaslekkage en de hoeveelheid gaslekkage bepalen zijn:

- Reservoirdruk
- Diameter lekpad
- Weerstand over het lekpad
- Hydrostatische tegendruk

3.3 Monitoring gaslekkage

Als de afwerking of een deel van de afwerking van de put is afgerond, wordt een zogenaamde Cement Bond Log (CBL) survey uitgevoerd over het traject van de laatste cementering. Ook worden druktesten uitgevoerd over de afwerking of een deel van de afwerking van de put, tijdens het boorproces. Door deze werkwijze wordt de kwaliteit van de afwerking van de put eenmalig gecontroleerd. De kwaliteit van de cementering wordt daarna niet meer gemonitord of getest gedurende de lifecycle van de put. De controle op de annulaire drukken is niet afdoende om gaslekkage langs de buitenkant van de put op te sporen. Een CBL wordt nooit herhaald. Voor kwaliteitscontrole van de integriteit van de put zou een zogenaamde USIT (ultra sone integrity test) uitgevoerd kunnen worden, maar die kan alleen de kwaliteit van de verbuizingen weergeven en wordt vaak alleen gebruikt voor tubing en production casing onderzoek.
De enige manier om gaslekkage op te sporen is een massabalans op te stellen met behulp van regelmatige SPG surveys en winning cijfers. Dit kan dan worden vergeleken met de oorspronkelijk berekende hoeveelheid gas aanwezig in het gasreservoir (GIIP-gas initially in place). Deze methode is erg langdurig omdat er veel data benodigd zijn om de massabalans te controleren. Wel zou de CITHP (closed in tubing head pressure) regelmatig opgenomen kunnen worden ter vervanging van de SPG-survey waarden.

W 1CON

4 Schade effecten van aardgaslekkage

De aardgaslekkage langs de buitenkant van de put, zal eerst een traject afleggen via het lekpad door de caprock. Voor Groningen is de Zechstein formatie de afsluitende laag van het Groningen gasveld. In de Zechstein formatie bevinden zich over het algemeen geen breuken waardoor het aardgas zou kunnen migreren. De boven de caprock liggende geologische lagen kunnen de aardgaslekkage verder opslaan of verder migreren naar het maaiveld. Ook is het mogelijk dat het aardgas in het grondwater wordt opgenomen.
Migratie van aardgas door de bodem zal ook een tegenstroom van grondwater veroorzaken. Deze migraties zorgen voor het oplossen van mineralen (zouten), waardoor holtes worden gevormd, waarin het gas zich kan verzamelen. Dit proces van stromingen zal bodemerosie veroorzaken totdat het gas zich gaat openbaren aan het maaiveld. De stromingen veroorzaken ook verplaatsing van zand door deze stromingen en desalinatie van de bodem. Door hydrologische werking van de bodem zullen ook variërende drukpatronen in de bodem gaan voorkomen.
Door aardgaslekkage kunnen derhalve de volgende schade effecten gaan optreden:

- Bodembeweging in de vorm van bodemdaling en zinkgaten
- Brand en explosie bij ontsteking van vrijkomend aardgas
- Bodemverontreiniging door koolwaterstoffen en hulpstoffen
- Luchtverontreiniging door vrijkomend niet ontstoken aardgas

In de opsomming van de schade effecten is bodemdaling een additionele bodemdaling, die bovenop de bodemdaling komt door compactie. Als de aardgaslekkage is gestopt kan grondwater teruglekken in het gasreservoir, waardoor extra onttrekking van grondwater ontstaat. Deze extra onttrekking van grondwater veroorzaakt o.a. inclinatie van de ondiepe bodem en daarmee in sommige veengebieden voor veenoxidatie. Ook dit schade affect zorgt voor additionele bodemdaling bovenop de compactie effecten.
Bodemverontreiniging door koolwaterstoffen en hulpstoffen kunnen in sommige gebieden leiden tot vervuiling van drinkwater aquifers.
Bij het vrijkomen van aardgas in de atmosfeer zal aardgas een 26x groter broeikasgas effect hebben dan CO_2.
Om schade effecten te reduceren is het belangrijk dat er zowel preventieve maatregelen als correctieve maatregelen worden genomen.

4.1 Preventieve maatregelen ter voorkoming schade effecten

In de boringfase van de put wordt er gezorgd voor de afwerking van de put. De cementering vormt al meer dan een eeuw voor de vermeende afdichting van het aardgasreservoir. In deze boringfase kunnen de volgende preventieve maatregelen worden genomen ter voorkoming van aardgaslekkage langs de buitenkant van de put. Over het traject van de caprock dienen packersystemen te worden geplaatst tussen de laatste verbuizing en de boorwand. Deze packersystemen dienen zo te worden uitgerust dat lekkage monitoring kan worden toegepast.
Tijdens de boorfase dient "underbalanced" te worden geboord, dat wil zeggen dat de brine balans nagenoeg 0 is t.o.v. formatiedruk. Bij nagenoeg alle boringen wordt "overbalanced" geboord ter voorkoming van cave-in en daarmee vastlopen van de boorpijpen in het boorgat. Overbalanced boren veroorzaakt veelal "washouts", waardoor het heel moeilijk is om het boorgat te herstellen met behulp van de opbouw van een mudcake. Mudcake is een extra wand tegen het boorgat om cave-ins te voorkomen tijdens het boorproces.
In winningsplannen van mijnbouwondernemingen dient extra aandacht te worden gegeven aan de preventieve maatregelen die de onderneming heeft genomen ter voorkoming van schade effecten door aardgaslekkage, door:

- Monitoring en rapportage van SPG-surveys en winningscijfers
- Toepassen van underbalanced boringtechnieken
- Toepassen van packer systeem afdichtingen over de caprock, zonder cement

Ook is het belangrijk dat het boringproces geïntegreerd wordt in het winningsplan. Hierdoor wordt voorkomen dat fouten die gemaakt worden tijdens het boorproces later niet meer aan de

orde komen in het winningsplan. De boringvergunning is nu een onderdeel van de omgevingsvergunning geworden, maar vele putten met name in Groningen zijn geboord onder de BARMM (Besluit Algemene Regels Milieu Mijnbouw). De BARMM is een formaliteit om boringen toe te staan, waarbij effecten op langere termijn niet worden meegenomen in het besluitvorming proces.

4.2 Correctieve maatregelen ter voorkoming schade effecten

Om correctieve maatregelen te nemen is het belangrijk dat aardgaslekkage in kaart wordt gebracht. Hoeveel aardgas is er reeds vrijgekomen in de atmosfeer? Hoeveel wordt elders opgeslagen in de bodem?
De schade effecten, die direct opvallen, zijn de extreme bodembewegingen zoals zinkgaten. Wanneer er sprake is van variërende drukpatronen in de bodem, kan er zelfs sprake zijn van lokale bodemstijging in plaats van bodemdaling. Bij branden zonder duidelijke oorzaak moet de veiligheidsregio Groningen op de hoogte gebracht worden van de noodplannen hoe om te gaan met vrijkomen van aardgas aan het maaiveld of in kelderruimtes of kruipruimtes van woningen.
De mijnbouwonderneming dient over faciliteiten te beschikken voor het opsporen en aflaten van opgehoopt aardgas.
Drinkwater winningsbedrijven dien op de hoogte gebracht te worden van mogelijke vervuiling van hun drinkwater aquifers.
Voor de mijnbouwonderneming en de overheden is het belangrijk dat ze serieus ingaan op meldingen van de bewoners van leefomgevingen waar mijnbouwactiviteiten zijn of worden uitgevoerd. Zij zijn namelijk de ogen en oren van de mijnbouwonderneming of de overheid. Wanneer de veiligheidsregio goed op de hoogte is van noodplannen t.a.v. deze meldingen, dan kan eventueel evacuatie gepleegd worden als het gaat om ernstige zinkgaten of grote branden.
Om aardgas en grondwater lekkage verder te voorkomen dienen alle putten te worden voorzien van packersystemen over de caprock zoals in het vorige hoofdstuk is beschreven.
Wanneer preventieve maatregelen zijn genomen door de mijnbouwonderneming om aardgaslekkage te voorkomen en monitoring faciliteiten zijn aangebracht, hoeven in de toekomst geen correctieve maatregelen te worden genomen.

4.3 Externe veiligheid en toetsingsafstand

Onder externe veiligheid wordt verstaan de veiligheid voor de leefomgeving buiten de mijnbouwwerken. Omdat de aardgaslekkage in de bodem zowel in het horizontale als het verticale vlak kan migreren, dient het gehele traject van de put in ogenschouw te worden genomen.
De toetsingsafstand is de afstand vanaf het mijnbouwwerk of het traject van het mijnbouwwerk. Er zijn mijnbouwschade effecten in het buitenland bekend waarbij fatale ongevallen zijn geeffectueerd op een afstand van meer dan 10 kilometer van het mijnbouwwerk.
De bovengrondse area voor mijnbouwschade effecten is dus niet alleen beperkt tot de contouren van het gasveld, gemarkeerd door het gas/water contact in het gasveld, maar ook door het puttraject en transportleidingen traject. Voor transportleidingen geldt al een wettelijke toetsingsafstand, echter de dispersie van aardgas lekkage is gering door de "ondiep" liggende leidingen. De puttraject toetsingsafstand dient groter te zijn, want de migratie gaat over vele kilometers, door de "diepe" ligging van de bron van de aardgaslekkage.
Binnen wettelijke toetsingsafstanden mogen geen woningen worden gebouwd en drinkwater aquifers worden aangelegd. In het ernstigste geval mogen geen boringen naar delfstoffen gepleegd te worden als niet aan de toetsingsafstand wordt voldaan.

4.4 Abandonnement van gasveld Groningen

Na de winningsperiode zal abandonnement van de putten en installaties moeten worden uitgevoerd. Als er geen preventieve maatregelen worden genomen zal ook de abandonnement van putten extra aandacht nodig hebben. De huidige abandonnement maatregelen zijn niet

afdoende om de integriteit van de geabandonneerde putten te waarborgen. Door lekkage van grondwater naar het gasreservoir kan op termijn de druk in het gasveld weer gaan toenemen. Dit zien we ook al in de overige velden, waar putten niet meer produceren of gesuspendeerd zijn. Er zal dan een constante migratie van vloeistof en gas gas plaatsvinden, waarbij lekpaden in de caprock langs de putten nog eens groter worden door desallinatie,
Voor gasvelden geldt dat alle velden moeten worden gevuld met water ter voorkoming van mijnbouwschade door compactie en aardgas/vloeistof lekkage. Het vullen van het gasreservoir met bijvoorbeeld zeewater is een belangrijke stap in de energie transitie. Op deze wijze kan op een verantwoorde manier grijs gas omgezet worden in groene elektriciteit.

W 1CON

5 Economische waarde aardgaslekkage

De aardgaslekkage hoeveelheid van 150 miljard nm^3 heeft een aanzienlijke economische waarde, die afgeschreven moet worden als deze hoeveelheid niet winbaar blijkt. Daarnaast is er een aanzienlijk bedrag in financiële middelen nodig om de veiligheid in de leefomgevingen van mijnbouwwerken te garanderen.
Van de oorspronkelijke hoeveelheid aardgas (2.975 miljard nm^3) is inmiddels 2.200 miljard nm^3 aardgas gewonnen. De resterende hoeveelheid aardgas is derhalve 775 miljard nm^3. Deze hoeveelheid is inclusief de aardgaslekkage van 150 miljard nm^3. De "deal" van de Minister van EZK met de mijnbouwondernemingen is recent niet bekend gemaakt. Onbekend is daarmee ook of de aardgaslekkage bij de mijnbouwondernemingen en overheden bekend is. Omdat het Groningen gas op korte termijn alleen geschikt is voor de binnenlandse markt, is de economische waarde € 0,30 per nm^3 na belastingcompensatie. Dat betekent dat de economische waarde voor de aardgaslekkage € 45 miljard bedraagt.

W 1CON

6 Andere mijnbouwactiviteiten en delfstoffen lekkage

In Nederland is sprake van de volgende mijnbouwwerken:

- Olie- en gaswinning
- Zoutwinning
- Geothermie

Daarnaast is er sprake van opslag en injectie van vloeistoffen en gassen. In Nederland kunnen de volgende mijnbouwactiviteiten worden geïdentificeerd:

- Waterinjectie in lege gasvelden (Twenthe)
- Gasopslag in gasvelden (Grijpskerk, Langeloo en Bergermeer)
- Stikstof injectie in lege gasvelden (de Wijk)
- Gasopslag in zoutcavernes (Zuidwending, Heiligerlee)
- Hydraulische en zuurstimulatie van putten (diverse locaties)

In alle gevallen hebben we te maken met putten, die op dezelfde manier zijn afgewerkt. De cementering van al deze mijnbouwwerken is ongeschikt gebleken om te dienen als afdichting van een delfstoffenreservoir of zoutcaverne.
Bij Geothermie is er sprake van heet water als delfstof, die na uitwisseling van warmte-energie weer wordt geïnjecteerd in hetzelfde reservoir.
Omdat de integriteit van de putten in het geding is moeten voor alle mijnbouwwerken andere operationele en boring technieken gebruikt worden om te voorkomen dat mijnbouwschade voor komt. Bij al deze technieken, dient in de beoordeling van winningsplannen rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van lekpaden langs de buitenkant van de putten.
De preventieve maatregelen ter voorkoming van mijnbouwschade zijn in hoofdstuk 4 behandelt. Daarnaast is het mogelijk de waterinjectie onderin het gasreservoir uit te voeren. Hiervoor moeten de putten naar de onderkant van het reservoir geboord worden. De injectie zal dan geen drukopbouw veroorzaken op de lekpaden van de put.
Het winnen van zout en de toepassing van de circulatiedruk van pekelwater tijdens de winning, dient afgestemd te worden op de aanwezigheid van lekpaden.
Bij hydraulische en zuurstimulatie stimulatie dient rekening gehouden te worden met een maximaal toelaatbare druk op het lekpad.
Geothermie kan ook uitgevoerd in een monobore uitvoering, waarbij geen delfstoffen gewonnen worden, maar alleen warmte-energie. Hierbij kan tevens elektriciteit gewonnen worden.
Er zijn reeds vele incidenten bekend in Nederland, waarbij mijnbouwactiviteiten een rol hebben gespeeld en die te herleiden zijn naar de integriteit van de putten. Hierbij valt te denken aan de recente incidenten in Borgercompagnie (Magnesium zoutwinning), Zoutcaverne operaties in Zuidwending en Heiligerlee, Thermogeen gas aanwezig in drinkwater aquifer bij Sleen. Dit zijn incidenten die in de toekomst veel meer zullen gaan voor komen in alle leefomgevingen van mijnbouwactiviteiten. Elke proefboring leidt tot mijnbouwschade als we de putintegriteit niet verbeteren.
Het is niet bekend waar en wanneer delfstoffenlekkage zal leiden tot mijnbouwschade. Soms kan het wel decennia duren voordat de mijnbouwschade effectueert in de leefomgeving. Ook nadat de winning is beëindigt is, zijn de putten en reservoirs niet veilig.

W 1CON

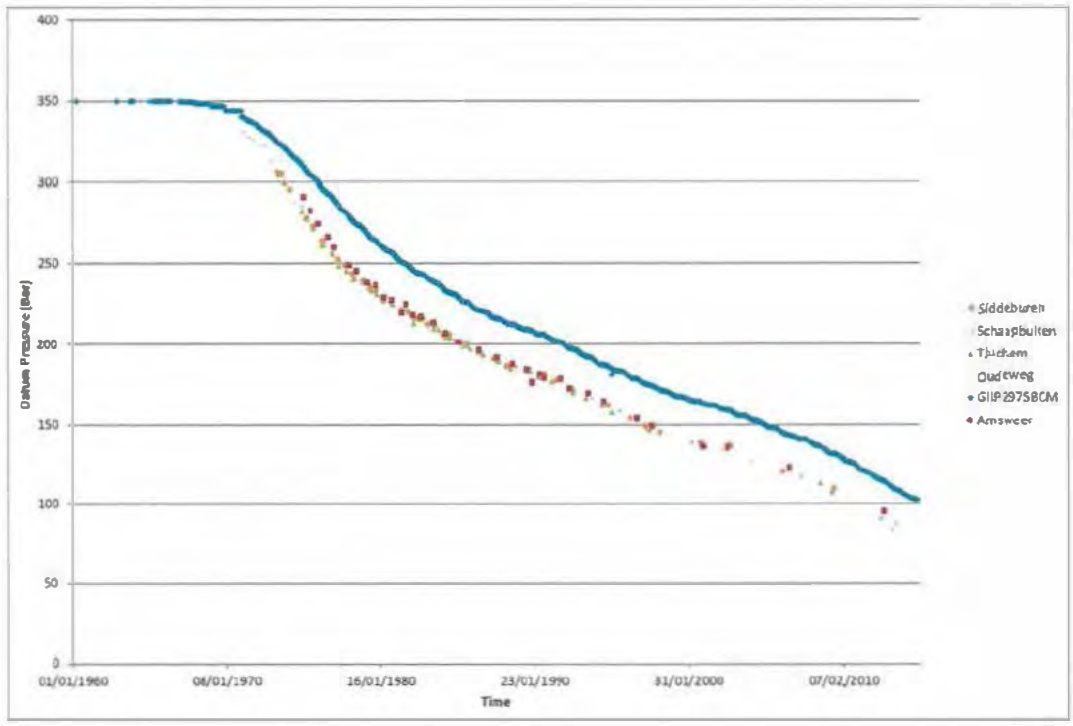
7 Conclusies en aanbevelingen

Uit het Groningen gasveld is 150 miljard nm^3 aardgas weggelekt tussen start van commerciele winning in 1964 en begin jaren 80 van de vorige eeuw en is mogelijk nog onderweg naar het maaiveld. De aardgaslekkage is van een geheel andere orde qua mijnbouwschade dan de schade veroorzaakt door bevingen (compactie). De bodemdaling door aardgaslekkage is van een andere orde van grootte dan de bodemdaling door compactie. De aardgaslekkage is te herleiden uit reservoirdruk en winningsgegevens en dient constant te worden gemonitord door de mijnbouwonderneming en Ministerie van EZK. De aardgaslekkage wordt veroorzaakt door de slechte afdichting tussen het cement en het boorgat. Ook de operationele omstandigheden open en dichtzetten putten, temperatuur en druk hebben hun invloed op de aardgaslekkage.
Aardgaslekkage stopt wanneer de hydrostatische druk in het lekpad in equilibrium is met de reservoirdruk, of wanneer de caprock formatie het lekpad dicht vloeit.
Door preventieve maatregelen kan aardgaslekkage worden voorkomen. Boring en winningsvergunning kunnen daar een belangrijke bijdrage aan leveren, waardoor de integriteit van de putten in de aanvraag van deze vergunningen en de besluiten van de Minister van EZK meer aandacht krijgen.
Ook andere mijnbouwactiviteiten zijn onderhavig aan dezelfde configuratie putten, waardoor delfstoffenlekkage ook daar kan voor komen.
De aardgaslekkage van het Groningen gasveld heeft een economische waarde van € 45 miljard.
Mijnbouwschade is onvoorspelbaar qua tijd en plaats als het gaat om correctieve maatregelen te nemen. Een belangrijke rol is daarin gelegen voor de overheid om meldingen vanuit de leefomgevingen van de mijnbouwactiviteiten serieus te nemen en de noodplannen gereed te hebben voor het verschijnen van de mijnbouwschade.
Naar aanleiding van dit rapport is het noodzakelijk om de volgende aanbevelingen op te volgen:

- Monitoring van reservoirdrukken en winningscijfers openbaar te maken
- Aanvragen vergunningen voorzien van maatregelen voor integere en veilige putoperaties
- Noodplannen afstemmen met de veiligheidsregio's en de mijnbouwondernemingen
- Dialoog openhouden voor de bewoners in de leefomgeving van mijnbouwactiviteiten
- Putten voorzien van packer systeem afdichtingen
- Boringtechnieken aanpassen naar underbalanced boren
- SodM meer laten toezien op operationele- en boortechnieken
- Abandonnering anders en beter uitvoeren en daarna bij wet vastleggen
- Lege gasvelden vullen met water om toekomstige mijnbouwschade te voorkomen
- Afspraken vastleggen voor adequate toetsingsafstanden en bij wet vastleggen

W 1CON

Bijlage 1a

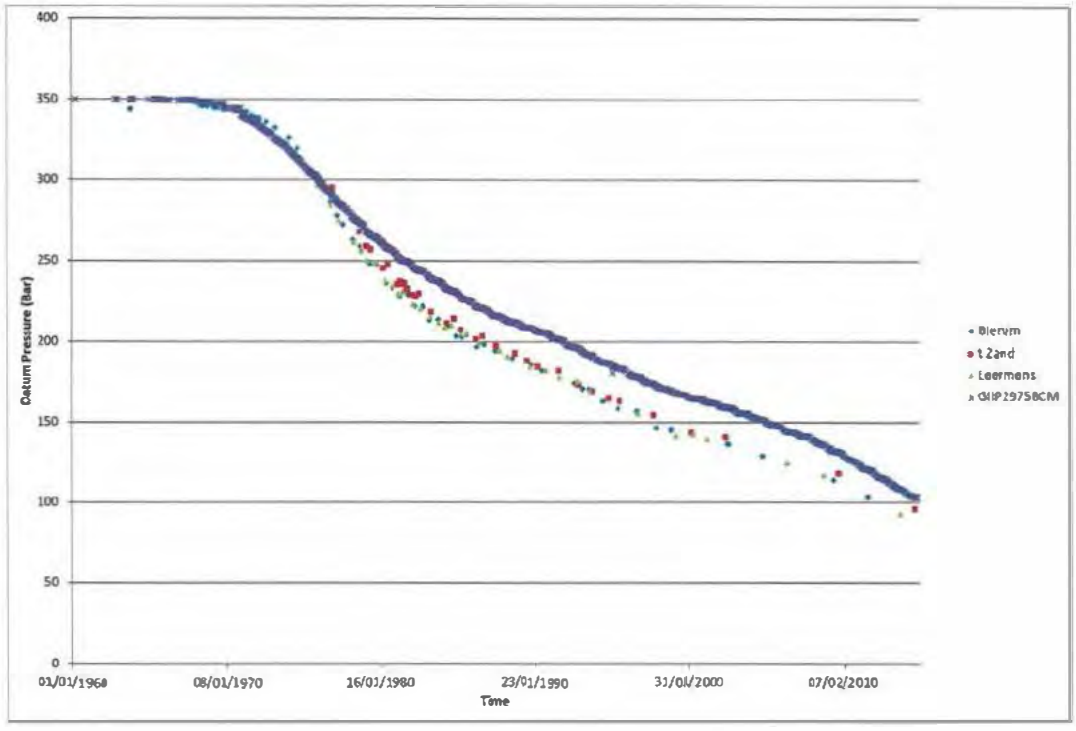

In deze grafiek zijn de reservoirdrukken geclusterd van de volgende locaties:

- Amsweer
- Siddeburen
- Schaapbulten
- Tjuchem
- Oudeweg

W 1CON

Bijlage 1b

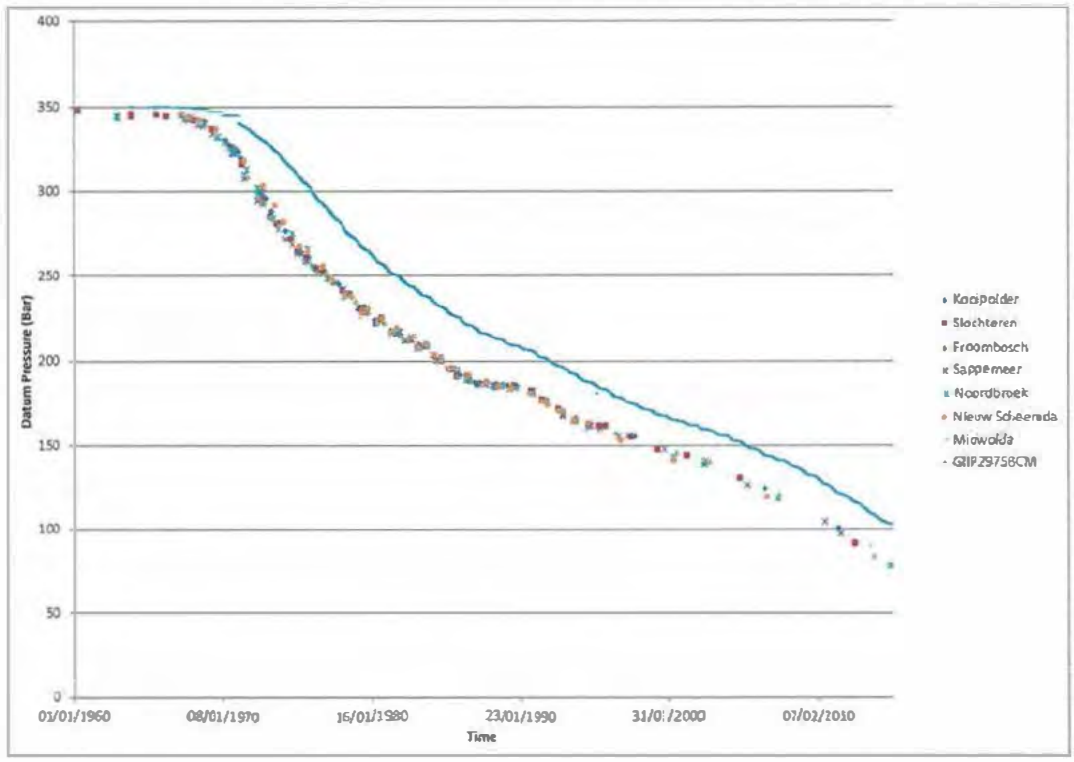

In deze grafiek zijn de reservoirdrukken geclusterd van de volgende locaties:

- Bierumr
- 't Zand
- Leermens

W 1CON

Bijlage 1c

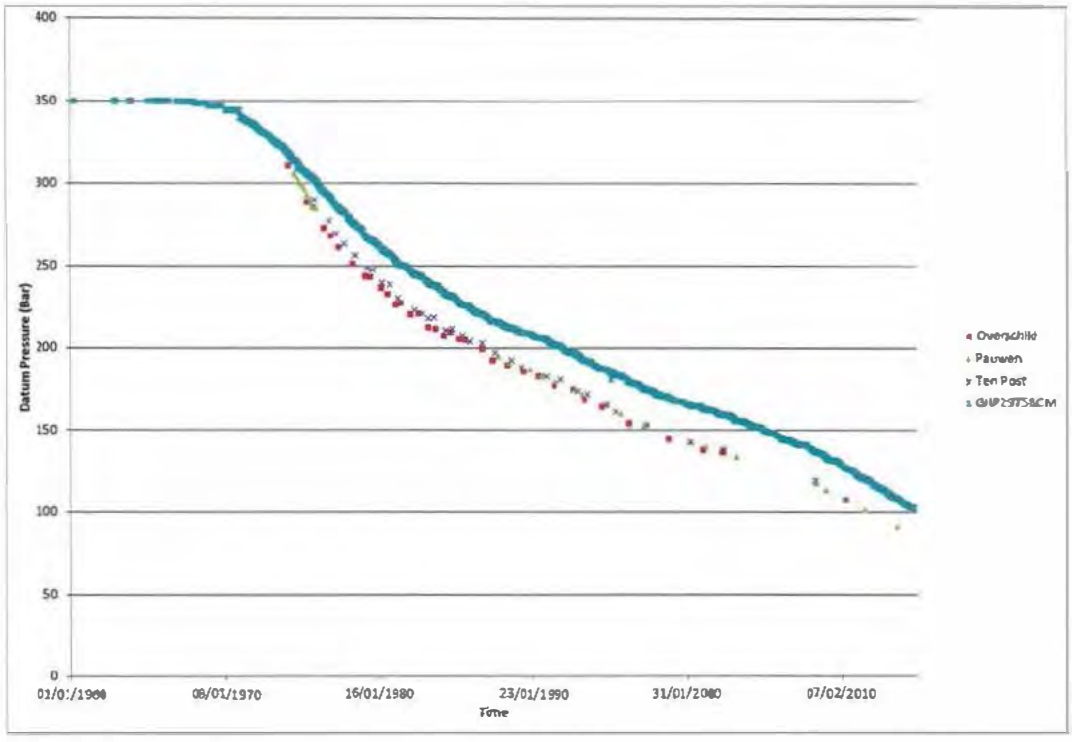

In deze grafiek zijn de reservoirdrukken geclusterd van de volgende locaties:

- Kooipolder
- Slochteren
- Froombosch
- Sappemeer
- Noordbroek
- Nieuw Scheemda
- Midwolda

W 1CON

Bijlage 1d

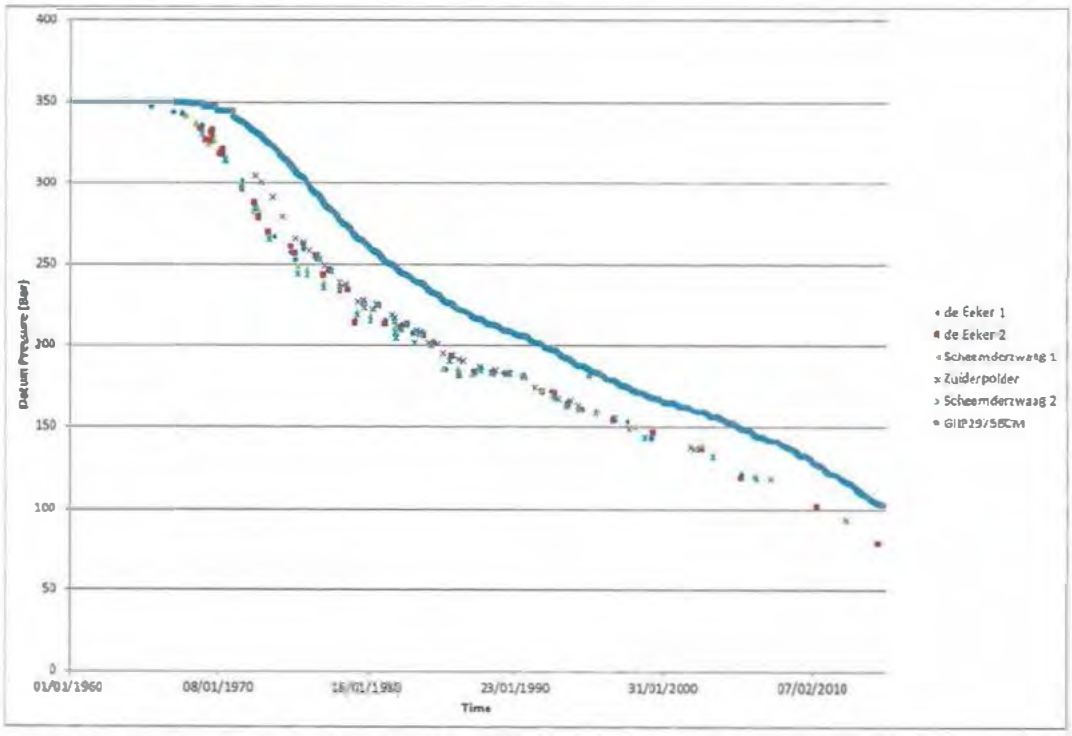

In deze grafiek zijn de reservoirdrukken geclusterd van de volgende locaties:

- De Paauwen
- Overschild
- Ten Post

W 1CON

Bijlage 1e

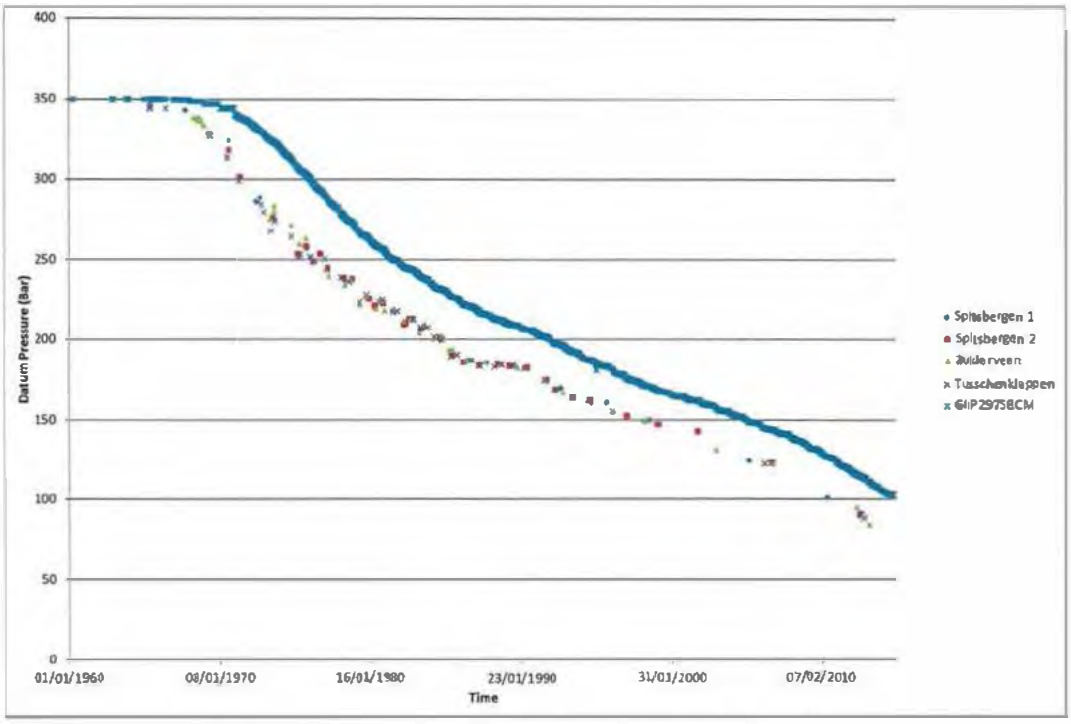
In deze grafiek zijn de reservoirdrukken geclusterd van de volgende locaties:

- De Eeker 1/2
- Scheemderzwaag 1/2
- Zuiderpolder

In deze grafiek is Zuiderpolder niet geheel matchend in de periode 1973 tot en met 1976 mogelijk is dat beinvloed door de centrum clusters.

W 1CON

Bijlage 1f

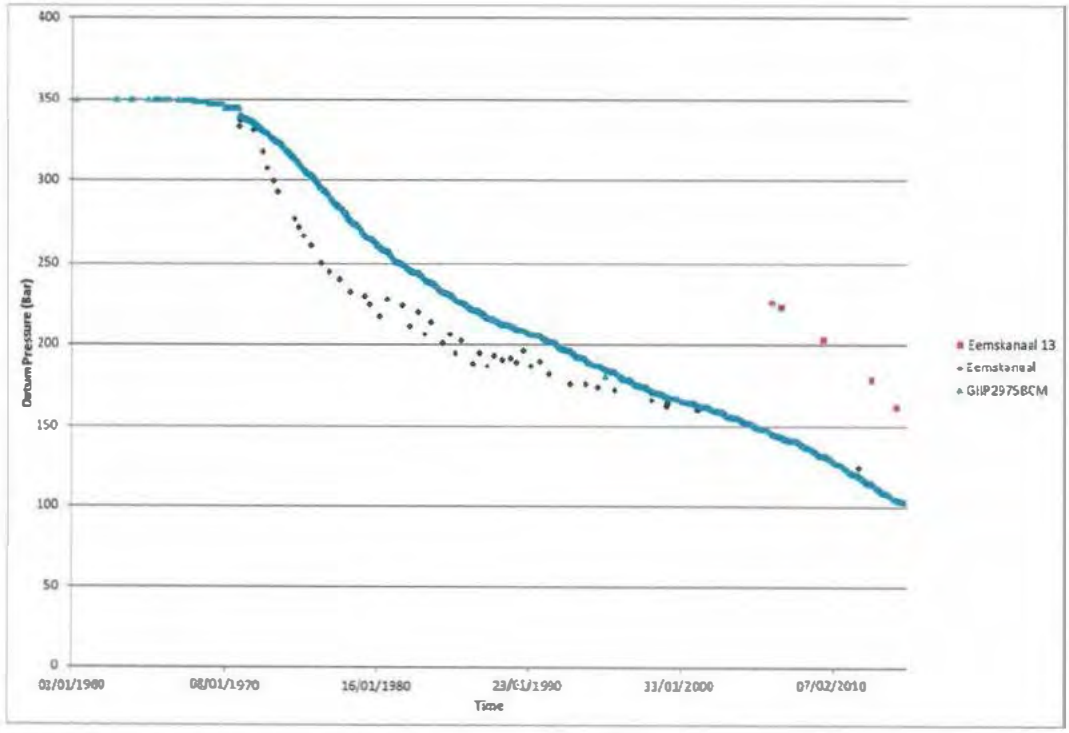

In deze grafiek zijn de reservoirdrukken geclusterd van de volgende locaties:

- Spitsbergen 1/2
- Zuiderveen
- Tusschenklappen

W 1CON

Bijlage 1g

De Eemskanaal putten gedragen zich dusdanig dat ze nieuw connected volume krijgen, waardoor de putten zich meer gedragen als bijdrage tot de volledige GIIP van 2.975 miljard nm^3. Daarom is put Eemskanaal 13 aan deze grafiek toegevoegd. Het Eemskanaal compartiment gedraagt zich eerst als een normaal Groningen compartiment met extra volume in de jaren 80.

Nippon Electric Glass

Electric Glass Fiber NL, B.V.

P.O. Box 50, 9600 AB Hoogezand, The Netherlands Tel +31 (0) 598 31 39 11 http://www.neg.co.jp/en/

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE VOORSCHOTEN

02 OKT 2018

Aangetekend alsmede per gewone post

Westerbroek, 1 oktober 2018.

Onze referentie: **D/00318/GB/jke**

Uw referentie: **Ontwerpinstemmingsbesluit gaswinning Groningen**

ZIENSWIJZE

Geachte heer, mevrouw,

Hierbij wordt namens de besloten vennootschap **Electric Glass Fiber NL B.V.** gevestigd te Westerbroek (hierna: **EGFN**) een zienswijze ingediend betreffende het ontwerpinstemmingsbesluit *Groningen gasveld 2018-2019* dat op 23 augustus 2018 is gepubliceerd in de Staatscourant en in de periode van 24 augustus 2018 tot en met 4 oktober 2018 ter inzage heeft gelegen (hierna: "**het ontwerp**").

Relevante feiten en omstandigheden

1.
EGFN is als onderdeel van Nippon Electric Glass een toonaangevende Japanse producent van zgn. glasvezel chopped strands die worden ingezet voor de versterking van kunststoffen. Het product wordt voor het grootste deel toegepast als vervanger van het zwaardere metaal, om automobielen lichter te maken en hiermee energie besparing te bereiken in de keten. EGFN produceert meer dan 100.000 ton glasvezel product per jaar. De producten van EGFN worden voor meer dan 90% verkocht aan klanten in West Europa. Hierbij kunt u denken aan de grote kunststof producerende industrieën zoals: DSM, BASF, Sabic, EMS chemie, DuPont etc.

De ketenanalyse geeft aan dat de grootste energiebesparing juist in de automobiel branche zit. (**zie bijlage I**).

EGFN is actief bezig met energie en CO2 reductie via MJA/MEE convenanten en valt onder ETS. De track record grafieken zijn als bijlage toegevoegd. Het komt er op neer dat het bedrijf al aan het 2030 doel voldoet in 2017. (**bijlages II t/m VI**).

EGFN is gevestigd in Westerbroek (Gemeente Midden Groningen) en is met meer dan 500 werknemers één van de grootste werkgevers in het aardbevingsgebied en een belangrijke drijfkracht achter de economie in de regio.

In Oktober 2017 heeft Nippon Electric Glass te Japan een uitbreidingsproject goedgekeurd voor onze locatie met een investeringswaarde van € 54 miljoen. De werkgelegenheid zal hiermee met 60 fte groeien.

Er is veel concurrentie op de markt van glasvezel. Mn. van een Chinees staatsbedrijf Jushi uit Egypte. Deze kan concurreren, gesponsord door de overheden en hoeft zich niets aan te trekken van EU wetgeving en NL plannen t.a.v. CO2 reductie. Hierdoor hebben we te maken met verstoorde concurrentieverhoudingen en een belangrijk concurrentie nadeel. Zie import statistiek van Jushi uit Egypte (**bijlage VII**).

Certificate No FM 21356

Trade Register Groningen no. 02316271

Nippon Electric Glass

Electric Glass Fiber NL, B.V.

2.
EGFN is niet als één van de bedrijven die door de Minister van Economische Zaken en Klimaat (hierna: "**de Minister**") zijn aangemerkt als *grootverbruiker*, zijnde industriële gebruiker van (Gronings) laagcalorisch gas (hierna: "**L-gas**"). Toch heeft EGFN wel een gasverbruik dat hiervoor in aanmerking zou komen. In onze specifieke situatie zijn wij verbonden aan een regionaal gasnet voor kleinverbruikers van Enexis en is er geen gas ontvang station voor hoogcalorisch gas (hierna: **H-gas**) in de buurt. Ten gevolge van het gegeven dat een glassmeltproces nooit zonder gas mag komen te zitten heeft de locatie een dubbele gas aansluiting op een lokale gasringleiding. Een aansluiting vanaf Hoogezand en een aansluiting vanaf Harkstede. Een stagnatie in de gastoevoer doet het glas snel afkoelen, waardoor het een vaste vorm aanneemt. Hierdoor ontstaat er een onevenredig grote schade aan het productie proces t.g.v. het "invriezen" van het glas. Recent is t.g.v. een gaslek aan de openbare weg zijde aangetoond hoe cruciaal deze dubbele gasaansluiting is voor de continuïteit van het glassmeltproces.
Om deze reden zijn structurele aanpassingen aan het glassmeltproces gebonden aan revisiemomenten van de ovens. Dan staat alles koud voor groot onderhoud en kunnen structurele wijzigingen worden doorgevoerd.

De Minister geeft in de "gasbrief" van 19 januari 2018 aan dat het kabinet de vraag naar L-gas, wenst te verminderen en daartoe een aantal maatregelen voor ogen heeft. Eén van die maatregelen is het volledig uitfaseren van het gebruik van L-gas door een aantal industriële grootverbruikers. Deze uitfasering zou uiterlijk in 2022 voltooid moeten zijn, aldus de Minister. Van grootverbruikers wordt verlangd dat zij op korte termijn drastisch verduurzamen of overschakelen op H-gas.

3.
De gasbrief heeft geleid tot het maken van een afspraak met EFGN vanuit het ministerie van EZK, de heer voor woensdag 26 september 2018, tezamen met de heer van Enexis, de locale netwerkbeheerder.
Deze bespreking is op 25 september geannuleerd vanuit het ministerie van EZK, met als reden dat men op dit moment bezig is met de formulering van het beleid ten aanzien van de bedrijven aangesloten op regionale netwerken. Hierdoor is het nog te prematuur om met afzonderlijke bedrijven in gesprek te berichten over de vervolgstappen die het ministerie richting de op uw netwerk aangesloten bedrijven voorziet.
Hiermee geeft de Minister aan dat hij, omwille van het krappe tijdsbestek, niet in overleg zal treden met de vertegenwoordigers van de industriële grootverbruikers in regionale netwerken.

4.
De Minister beschrijft in de kamerbrief de noodzaak om de winning van het L-gas op de kortst mogelijke termijn stapsgewijs terug te brengen tot nihil om de veiligheid in Groningen te kunnen garanderen. De winning van L-gas zal uiterlijk in 2030 moeten zijn beëindigd. Om genoemde doelstelling te bereiken, beschrijft de Minister een vijftal maatregelen om de vraag naar L-gas te reduceren, waaronder de volledige afbouw van de verkoop en export van L-gas naar het buitenland, uiterlijk in 2029. 1 Kamerstukken II 2017/2018. 33 529. nr. 457

Het gebruik van L-gas, door de Nederlandse industriële grootverbruikers, wil de Minister reeds in oktober 2022 beëindigd zien. Uit de kamerbrief blijkt niet waarom gekozen is voor deze verschillende transitieperiodes, waarbij de verbruikers van geëxporteerd gas een veel langere transitieperiode wordt gegund.

5.
In bijlage 1 bij de kamerbrief wordt een nadere toelichting gegeven op de verschillende maatregelen voor vermindering van de vraag naar L-gas. Ten aanzien van de uitfasering van het gebruik van industriële grootverbruikers, wordt aangestuurd op (a) verduurzaming van het energiegebruik of (b) omschakeling naar H-gas. De Minister erkent in de kamerbrief dat beide opties voor de uitfasering specifieke en complexe vraagstukken met zich brengen voor de desbetreffende bedrijven. Daarnaast constateert de Minister dat er ook tal van aandachtspunten zijn die in brede zin gelden voor de industriële grootverbruikers:

Nippon Electric Glass

Electric Glass Fiber NL, B.V.

6.
De Minister heeft aangegeven met alle bedrijven individuele afspraken te willen maken en dat, in principe, de bereidheid bestaat om te kijken naar specifieke ondersteuning voor de bedrijven die willen verduurzamen. Die specifieke ondersteuning bestaat, aldus de Minister, in eerste instantie uit het wijzen op bestaande subsidieregelingen. Indien en voor zover de bedrijven niet kunnen verduurzamen, uiterlijk in het jaar 2022, dan is omschakeling naar H-gas noodzakelijk. De Minister hanteert voor deze omschakeling vooralsnog de lijn dat, kosten 'buiten de poort' voor de netbeheerder (GTS) zijn, en 'binnen de poort' voor de bedrijven.

7.
Het is voor EGFN van groot belang om de ingezette energie transitie uit te kunnen voeren op basis van kosten neutraliteit. De marges in onze business zijn heel dun en er moet geconcurreerd worden met een chinees staatsbedrijf met een grote vestiging in Egypte.
Er zijn tal van juridische, praktische en financiële onzekerheden verbonden aan de gewenste uitfasering. EGFN mist, met name, informatie over hoe de gewenste uitfasering zich verhoudt tot de reeds ingezette energietransitie en hoe de kostenneutraliteit van de uitfasering kan worden gewaarborgd.

De zienswijze

8.
Het door de Minister te nemen instemmingsbesluit betreft de praktische uitwerking van de kamerbrief. In de kamerbrief is, onder andere, een basispad voor de afbouw van de gaswinning uit het Groningenveld weergegeven. Het ontwerp is gestoeld op het uitgangspunt van het kabinet, inhoudend dat voor de komende jaren niet meer gas uit het Groningenveld wordt gewonnen dan noodzakelijk is voor de leveringszekerheid. Omdat de huidige systematiek van de Mijnbouwwet onvoldoende aansluit bij dit uitgangspunt, komt het kabinet met een wetsvoorstel *Minimaliseren gaswinning Groningenveld*[2] (hierna: "**het wetsvoorstel**"). Het wetsvoorstel leidt ertoe dat het winnen van meer gas, dan voor leveringszekerheid nodig is, niet (meer) mogelijk is.

9.
Gezien de onvermijdelijke beperking van de hoeveelheid te winnen gas, voelt de Minister de noodzaak zich tevens te richten op een beperking van de vraag naar Gronings gas, in de komende jaren. Hiermee zal een beoogd evenwicht moeten ontstaan, waarin sprake is van veilige gaswinning en voldoende aanbod. Hiertoe neemt de Minister een aantal maatregelen, waaronder de maatregel waarbij grootverbruikers zullen moeten overschakelen van L-gas naar H-gas (of naar andere energiebronnen).
Deze maatregel wordt in het ontwerp ook benoemd als één van de maatregelen om de vraag naar Groningengas de komende jaren te verminderen. Uit het ontwerp blijkt ook dat bij succesvolle ombouw van industriële grootverbruikers een daling naar 7,5 miljard Nm^3 wordt voorzien. Deze maatregel is dan ook onmisbaar voor de ambities van het kabinet die in het ontwerp hun weerslag vinden. Het is juist deze vraagbeperkende maatregel die EGFN direct raakt, doordat de spreekwoordelijke "rekening", voor het dichtdraaien van de gaskraan, bij EGFN lijkt te worden neergelegd.

10.
Naar aanleiding van een eerste onderzoek heeft EGFN, in een memo brief van 20 maart 2018, aan de Minister een eerste indicatie gegeven van de mogelijkheden die er in abstracto zijn om tot een volledige overgang naar H-gas gas te komen. De voor deze forse investering benodigde financiële middelen heeft EGFN niet beschikbaar.

11.
Daar komt bij dat EGFN in het verleden al de nodige verduurzamingsmaatregelen heeft getroffen in het kader van het Energieakkoord en het MEE-convenant. EGFN heeft hiermee op een substantiële wijze bijgedragen aan de vermindering van het gebruik van aardgas en daarmee de uitstoot van CO_2 doordat zij haar aandeelhouders ervan heeft kunnen overtuigen dat investeringen in verduurzaming noodzakelijk zijn, om tot een toekomstbestendige bedrijfsvoering te kunnen komen. Met instemming van de aandeelhouders is de financiering van deze maatregelen mogelijk gemaakt.

[2] Kamerstukken I 2017/2018, 34957, A

Nippon Electric Glass

Electric Glass Fiber NL, B.V.

Ook voor de korte-termijn-toekomst heeft EGFN maatregelen in voorbereiding voor verdere verduurzaming van haar bedrijfsvoering. Voor de lange termijn staat EGFN voor een opgave van vergaande reductie van CO_2 waarvoor ze aanzienlijke hoeveelheden middelen beschikbaar moet stellen. Thans wordt door de Minister gevraagd om op relatief zeer korte termijn maatregelen te nemen die in het geheel niet zullen bijdragen aan de verduurzaming van het bedrijfsproces van EGFN. Sterker nog, de toekomstige mogelijkheden om te investeren in de verduurzamingsmaatregelen worden beperkt door de maatregelen die de Minister van EGFN thans verlangt. De door de Minister gestelde termijn voor de uitfasering van L-gas is voor de uitvoering van verduurzamende maatregelen voor vrijwel alle bekende mogelijkheden veel te kort. EGFN kan met zekerheid zeggen dat geforceerde invoering van deze maatregelen op korte termijn zondermeer zal leiden tot onrendabele investeringen en/of zeer hoge operationele kosten.

12.
In dit verband wil ik u graag verwijzen naar de *Nota naar aanleiding van het verslag van 25 juni 2018*[3], waarin de Minister de vragen vanuit de Tweede Kamer, naar aanleiding van het wetsvoorstel, beantwoordt (hierna: "**de Nota**").
Naar aanleiding van de stelling van de SP-fractie, dat de verantwoordelijkheid voor een lager winningsniveau bij de Staat ligt en niet bij bedrijven, heeft de Minister het volgende gezegd:
"Ik ben op dit moment in gesprek met de grootverbruikers van laagcalorisch gas om op vrijwillige wijze over te stappen van laagcalorisch gas naar hoogcalorisch gas of om te verduurzamen. Die gesprekken verlopen constructief en ik verwacht daarmee de benodigde vermindering van de vraag naar laagcalorisch gas te realiseren. Ik houd echter wel de mogelijkheid achter de hand om op enig moment meer dwingende maatregelen te nemen, als blijkt dat op vrijwillige basis de vraag naar laagcalorisch gas onvoldoende wordt gereduceerd. Daarbij overweeg ik onder meer fiscale prikkels en een wettelijke verplichting."[4]
Voorts staat in de Nota het volgende:
"Laat ik voorop stellen dat ik wel voorrang geef aan de veiligheid van de Groningers. Vanaf nu is de vraag naar laagcalorisch gas niet langer een vast gegeven, maar die vraag is beïnvloedbaar. Dat vraagt offers van onder meer de grootverbruikers die uiterlijk in 2022 over moeten zijn gestapt op een alternatief voor laagcalorisch gas."

13.
Uit de Nota blijkt dat medewerking, van alle aangeschreven grootverbruikers, noodzakelijk is om de doelstellingen van het kabinet te kunnen halen. In het ontwerp wordt dan ook gesteld dat uiterlijk in 2022, in principe, geen industriële grootverbruikers meer zijn die nog L-gas gebruiken. Uit de Nota blijkt ook duidelijk dat de financiële verantwoordelijkheid, voor het afkoppelen van L-gas en overschakelen naar H-gas, op zijn minst voor het deel binnen de poorten van de onderneming bij de grootverbruikers wordt neergelegd. Dit acht EGFN onaanvaardbaar. De Minister heeft, tot op de dag van vandaag niet, althans onvoldoende, voorzien in de gevraagde concrete, heldere en uniforme uitgangspunten voor de gewenste uitfasering van het gebruik van L-gas. Thans is er nog steeds sprake van grote onzekerheden over de financiële, praktische en juridische (on)uitvoerbaarheid van de maatregel.

3 Kamerstukken II, 2017/2018, 34957, nr. 14
4 Kamerstukken II, 2017/2018, 34957, nr. 14, bladzijde 4

Hier komt nog bij dat de Minister, met name in de gasbrief, lijkt te suggereren dat de overstap op H-gas voor grootverbruikers verplicht is, terwijl voor een dergelijke verplichting geen wettelijke grondslag bestaat.

14.
Op grond van artikel 3:4, eerste lid van de Awb, dient de Minister de rechtstreeks bij het besluit betrokken belangen af te wegen, met dien verstande dat de voor één of meer belanghebbenden nadelige gevolgen van een besluit niet onevenredig zijn, in verhouding tot de met het besluit te dienen doelen.
In de motivering van het ontwerp valt echter niet te lezen hoe de Minister in zijn afweging is omgegaan met de belangen van grootverbruikers. Ook blijkt uit de motivering niet waarom de Minister vindt dat de nadelige gevolgen van het besluit voor de grootverbruikers niet onevenredig zijn in verhouding tot de met het besluit te dienen doelen. Tot dusverre is het ontwerp niet voorzien van een draagkrachtige motivering, welke motivering onder de gegeven omstandigheden niet kan ontbreken.

Nippon Electric Glass

Electric Glass Fiber NL, B.V.

15.
Hier komt nog bij dat, als gevolg van de brief van 18 januari 2018, de spreekwoordelijke "rekening", voor het dichtdraaien van de gaskraan, voor een onevenredig deel neergelegd dreigt te worden bij de industriële grootverbruikers. Hiermee is sprake van een abnormale, openbare last die weloverwogen voor rekening komt van een beperkt aantal partijen, waaronder EGFN. Hiermee dreigt een nieuwe onevenwichtigheid te ontstaan die, zonder deugdelijke compensatie, zonder meer strijd oplevert met het egalité-beginsel, uit hoofde waarvan de openbare lasten gelijkelijk verdeeld dienen te worden. Dit beginsel brengt derhalve ook met zich dat de Minister de onevenredige maatschappelijke lasten van zijn besluit, niet voor rekening kan laten komen voor de beperkte groep waartoe EGFN behoort. Het is zondermeer duidelijk dat de "offer" die de Minister wil afdwingen van de grootverbruikers noodzakelijk en onvermijdelijk is. De Minister kan echter niet nalaten om vooraf duidelijkheid te verschaffen over de praktische, juridische maar vooral de financiële uitvoerbaarheid van de noodzakelijke maatregel. In het ontwerp wordt door de Minister dan ook onvoldoende gewicht toegekend aan het belang van de grootverbruikers, waaronder ook EGFN. Dat de Minister gehouden is met het belang van EGFN rekening te houden, blijkt ook uit de jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State waaronder de uitspraak van 12 januari 1982 / (AB 1982, 299: ARRvS, 12-01-1982, nr. A-10536(1980)).

16.
Hier komt nog bij dat het GTS is, die als taak heeft, ten behoeve van gebruikers van het gastransportnet zorg te dragen voor, onder andere, de omzetting van H-gas naar L-gas door menging met stikstof, de zogenaamde kwaliteitsconversie. Volgens de parlementaire geschiedenis heeft de wetgever er uitdrukkelijk voor gekozen om de netbeheerder met deze verantwoordelijkheid te belasten, zodat de markt, in ieder geval, geen last zal hebben van de verscheidenheid van de soorten gas. Gezien het voorgaande valt niet in te zien waarom de verantwoordelijkheid, voor het treffen van maatregelen, die als gezegd op grond van de wet aan de netbeheerder is toevertrouwd, zal moeten komen te rusten op (een bepaalde groep van) gebruikers, waaronder EGFN.

17.
EGFN heeft, gelet op de veiligheid en veiligheidsbeleving van de Groningse bevolking, begrip voor het besluit van de Minister om de winning van Gronings gas op korte termijn te doen stoppen. Sterker nog, EGFN staat volledig achter deze beslissing, zoals ook is aangegeven in haar brief aan de Minister van 20 maart 2018. De werknemers van EGFN komen uit het aardbevingsgebied en EGFN heeft dan ook als werkgever moeten ervaren, wat het gevoel van onveiligheid en de onzekerheid over het toekomstperspectief met mensen c.q. werknemers doet. Een aantal van de werknemers van EGFN heeft te kampen met serieuze psychische problemen, als gevolg van de gaswinning in de regio. De noodzaak die de Minister voelt voor het verminderen van gaswinning, is voor EGFN eveneens voelbaar.

18.
EGFN verzet zich met deze zienswijze dan ook zeker niet tegen het verminderen van gaswinning uit het Groningenveld. Waartegen EGFN zich wel verzet is de wanverhouding tussen de verschillende belangen die bij het ontwerp betrokken zijn, in het bijzonder het belang van EGFN, zijnde grootverbruiker van L-gas. Het ontwerp zal leiden tot een abnormale en speciale last voor EGFN. Hiermee wordt gedoeld op de financiële verplichtingen die EGFN simpelweg niet kan dragen, aantasting van de concurrentiepositie van EGFN op de internationale markt en – zeker niet onbelangrijk – mogelijke negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid in een regio, die het tot nu toe, al zwaar te verduren heeft gehad als gevolg van de gaswinning.

Conclusie
EGFN is dan ook van oordeel dat het ontwerp niet eerder kan worden vastgesteld dan dat de balans, tussen de afzonderlijke belangen, is hersteld en door de Minister duidelijkheid is gegeven omtrent de financiële, juridische en praktische uitvoering van het overschakelen op H-gas. Kostenneutraliteit is voor EGFN essentieel, aangezien EGFN opereert in een sterk concurrerende internationale markt. Een aanvullende investering in verduurzaming of investering in een overschakeling op H-gas, gegeven de zeer korte termijn die daarvoor staat, zal resulteren in een verhoging van de kostprijs en derhalve tot verslechtering van de concurrentiepositie van EGFN. Deze verslechtering kan EGFN zich, met het oog op de belangen van haar stakeholders, in het bijzonder haar werknemers, niet permitteren.

Nippon Electric Glass

Electric Glass Fiber NL, B.V.

Volgens EGFN zou de Minister het uitgangspunt voor de uitfasering van het L-gas tweeledig dienen te zijn, bestaande uit (a) een bereidwillige houding om redelijke en noodzakelijke maatregelen door te voeren, maar wel (b) op een voor EGFN kostenneutrale wijze.
Hierbij wordt dan ook uitdrukkelijk verzocht met het voorgaande rekening te houden bij de vaststelling van het instemmingsbesluit.
Voor de volledigheid wordt opgemerkt dat de, in de zienswijze ingenomen standpunten van EGFN zeker geen minderheidsstandpunt betreft, zoals onder andere ook blijkt uit het recent artikel in de Volkskrant.

Met belangstelling wacht ik uw nadere berichtgeving af.
Hoogachtend,

Algemeen directeur

5 https://www.volkskrant.nl/economie/van-gronings-gas-af-dat-wordt-haastwerk~b70acb94/, geraadpleegd op 26 september 2018

Nippon Electric Glass

Electric Glass Fiber NL, B.V.

Bijlage I t/m VII - Electric Glass Fiber NL, b.v. te Westerbroek

Electric Glass Fiber (EGF) produceert glasvezel chopped strands (gehakte vezeltjes) die gebruikt worden voor de versterking van kunststof onderdelen voor de auto industrie (70% van afzet) en voor consumenten producten (30% van afzet). Plm. 95% van de producten worden in het euro gebied afgezet.

Het product is erg belangrijk voor de automobiel industrie om tot gewichtsbesparing te kunnen komen. De glasvezelversterkte kunststof onderdelen vervangen metalen onderdelen. Dit leidt tot gewichtsbesparing en hiermee energie besparing in de sector mobiliteit.

De keten analyse geeft aan dat de grootste energie besparing juist in de automobiel branche zit. (zie bijlage I)

EGF is actief bezig met energie en CO2 reductie via MJA/MEE convenanten en valt onder ETS. De track record grafieken zijn als bijlage toegevoegd. Het komt er op neer dat het bedrijf al aan het 2030 doel voldoet in 2017. (bijlages II t/m IV).

Er is veel concurrentie op de markt van glasvezel. Mn. van een Chinees staatsbedrijf Jushi uit Egypte. Deze kan concurreren, gesponsord door de overheden en hoeft zich niets aan te trekken van EU wetgeving en NL plannen t.a.v. CO2 reductie. Hierdoor hebben we te maken met verstoorde concurrentieverhoudingen en een belangrijk concurrentie nadeel.

Situatie met betrekking tot het gebruik van G-gas.

EGF heeft een dubbele aansluiting bij Enexis op het consumenten netwerk. Een aanvoerleiding vanaf de zuidzijde vanaf Hoogezand langs de energieweg en een aanvoerleiding vanaf de noordzijde vanaf Harkstede.

Het is erg belangrijk voor het glassmeltproces dat er nooit een verstoring optreedt in de gastoevoer, omdat dit de ovens doet afkoelen en er een onevenredig grote economische schade ontstaat t.g.v. het "invriezen" van het glas. Met alle verliezen erbij zijn we dan plm. 1 maand productie kwijt.

Om deze reden zijn structurele aanpassingen aan het glas smeltproces gebonden aan de revisiemomenten van de ovens.

Er zijn twee glasovens: (24/7 proces gedurende de gehele levensduur)

H1 – wordt nu gebouwd en gaat de bestaande oven H608 per april 2019 vervangen. De geschatte levensduur van deze oven is 15-17 jaar (NEG Maleisië/Japan data). Dit project is een fase 1 uitbreidingsproject (+25.000 ton/jr) voor de locatie Westerbroek van totaal plm. 60.000 ton/jr in 2 a 3 fases. De huidige capaciteit van de bestaande twee ovens H608 en H609 is plm. 78.000 ton/jr

Nippon Electric Glass

Electric Glass Fiber NL, B.V.

De nieuwe oven H1 krijgt zgn. "electric boost". Dit is een systeem om, middels dissipatie van elektrische stroom door het glas, warmte in te brengen. Het niveau van de elektrificatie is gelimiteerd t.g.v. de beperkte elektrische geleidbaarheid van het E-glas tot maximaal 25% van de energie behoefte van de oven. Dit is de eerste glasoven in Nederland die deze technologie krijgt toegepast.

H609 – is in 2015 herbouwd en heeft een geschatte levensduur van 8-10 jaar. Deze oven zal herbouwd gaan worden in de periode 2023-2024. (Amerikaanse technologie).

De twee ovens gebruiken plm. 60% van de totale gas behoefte. Beide bestaande ovens beschikken over een verbrandingssysteem gebaseerd op gas/zuurstof stoken. De zuurstof wordt middels 2 VSA units van Air Liquide on site aangemaakt, waarbij de 78% stikstof gas (N2) wordt afgeblazen.

De transport kanalen en spinnerij voorhaarden waar het vloeibare glas doorheen stroomt worden met lucht/gas premix op temperatuur gehouden. Dit premix systeem is niet tijdens lopend bedrijf om te zetten naar iets anders. De economische schade tgv de verstoring zou erg groot worden met veel omzet verlies en lever problemen tot gevolg.

De transport kanalen van de nieuwe spinnerij krijgen zuurstof-gas branders om het glas op temperatuur te houden.

In de toekomst wordt voorzien (2030-2040) dat alle transport kanalen en voorhaarden van de spinnerijen elektrisch verwarmd kunnen worden.

De ovens zullen voor plm. 75% op gas gestookt moeten blijven. Evt. alternatieve brandstoffen zoals bijvoorbeeld waterstof geven een afwijkend vlam emissie spectrum, waardoor de overdracht van warmte naar het glas minder efficiënt gaat verlopen. Er is nog geen technologie beschikbaar om gas te vervangen. Er is ook geen infrastructuur voor een alternatief gas.

In de nabewerking zijn nog een 12 tal bakovens en 8 fluidbed drogers om de producten te drogen. Deze zijn ook allen gasgestookt. Hiernaast zijn er nog enkele verwarmingsketels voor warm water. (zie bijlage V Overzicht interne G-gas gebruikers en VI Proces schema EGF NL).

Mogelijke omschakeling naar H-gas.

De ovens zouden relatief eenvoudig omgezet kunnen worden bij een revisie. Dit zijn de twee grootverbruikers. (zie de lijst van interne G-gas gebruikers in bijlage V).

Voor de kanalen en voorhaarden is het toekomstig alternatief elektrische verwarming. Deze technologie wordt op dit moment op grotere schaal getest in Japan.

Er zal onderzoek gedaan moeten worden hoe de bakovens en fluidbed drogers en de heet water boilers omgebouwd kunnen worden. Er zijn wel stilstandsmomenten beschikbaar (tijdens onderhoud, de revisie van een glasoven of in de zomer maanden) voor een evt. ombouw.

Er is bij EGF geen H-gas aansluiting aanwezig. Het is ook niet bekend waar de dichtstbijzijnde H-gas leiding ligt. Het is ook niet bekend hoe betrouwbaar de levering is, gezien de kwetsbaarheid van ons proces. Dit zal een kostbare aansluiting zijn, waarvan het bedrijf de lasten niet kan dragen.

Intern is er een gas ringleiding voor G-gas waar alle gebruikers aan hangen.

Potentiele conversie zou kunnen:

Nippon Electric Glass

Electric Glass Fiber NL, B.V.

- ✓ Door een tweede interne ringleiding neerleggen en de apparaten een voor een overzetten van G-gas naar H-gas. Dit geeft meer flexibiliteit maar is kostbaar.
  Het eerst volgende moment dat een oven stop gaat is voor de revisie van H609 in 2023-2024.
  De voorhaarden van H1 kunnen dan nog niet over tgv terugslag risico.

Bijlage I. Keten analyse voor producten van EGF NL

TOEPASSINGEN

GLASS FOR FUTURE
Nippon Electric Glass

Glasvezel wordt gebruikt voor de versterking van kunststoffen in hoogwaardige toepassingen:

- Auto-onderdelen (gewichtsreductie)
- Badkuipen en douchebakken
- Sportartikelen
- Drinkwaterleidingen (persleiding)
- Huishoudelijke apparatuur
- Printplaten
- En nog véél meer...

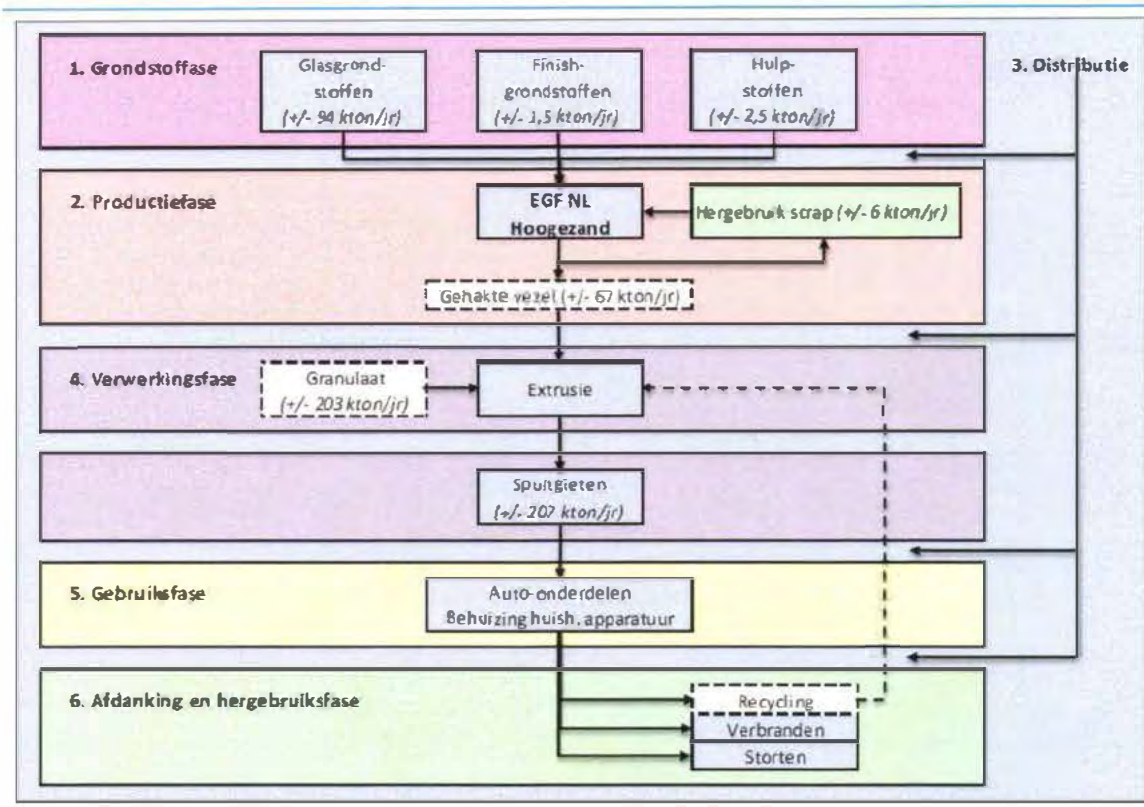

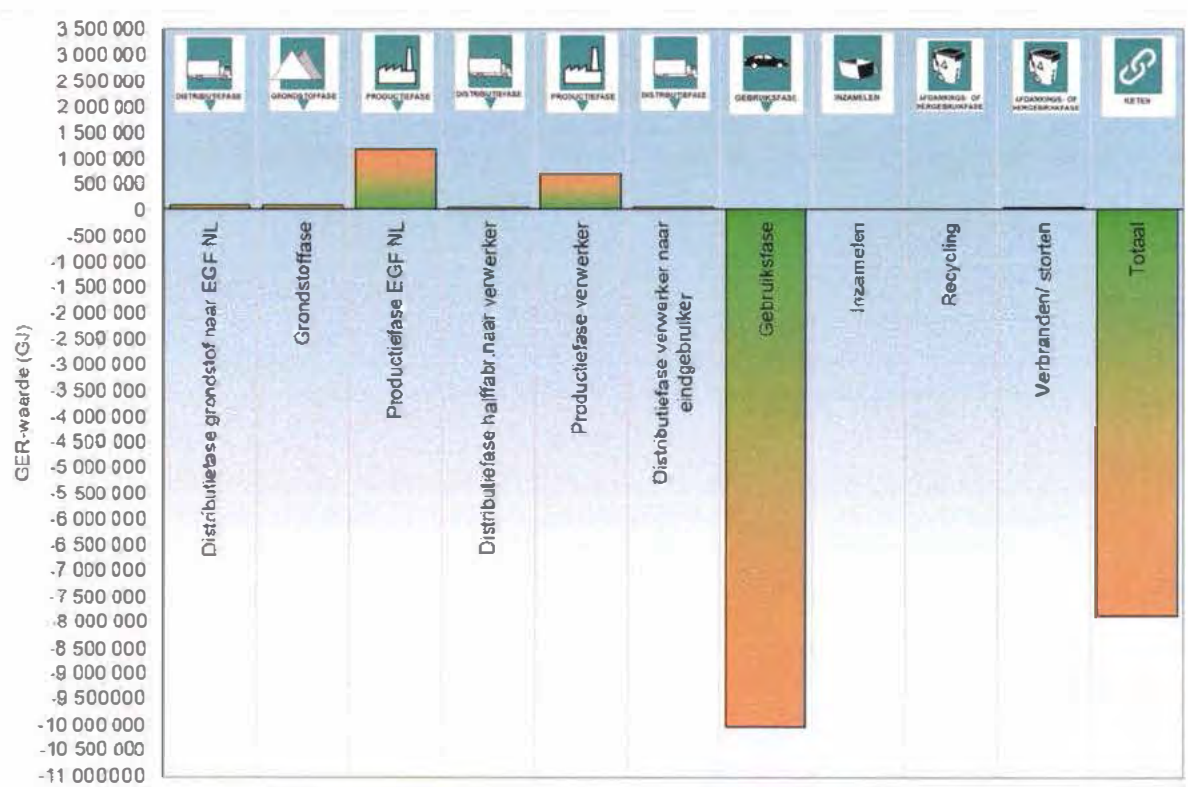
Nippon Electric Glass

Electric Glass Fiber NL, B.V.

PLAATS IN DE KETEN

GLASS FOR FUTURE
Nippon Electric Glass

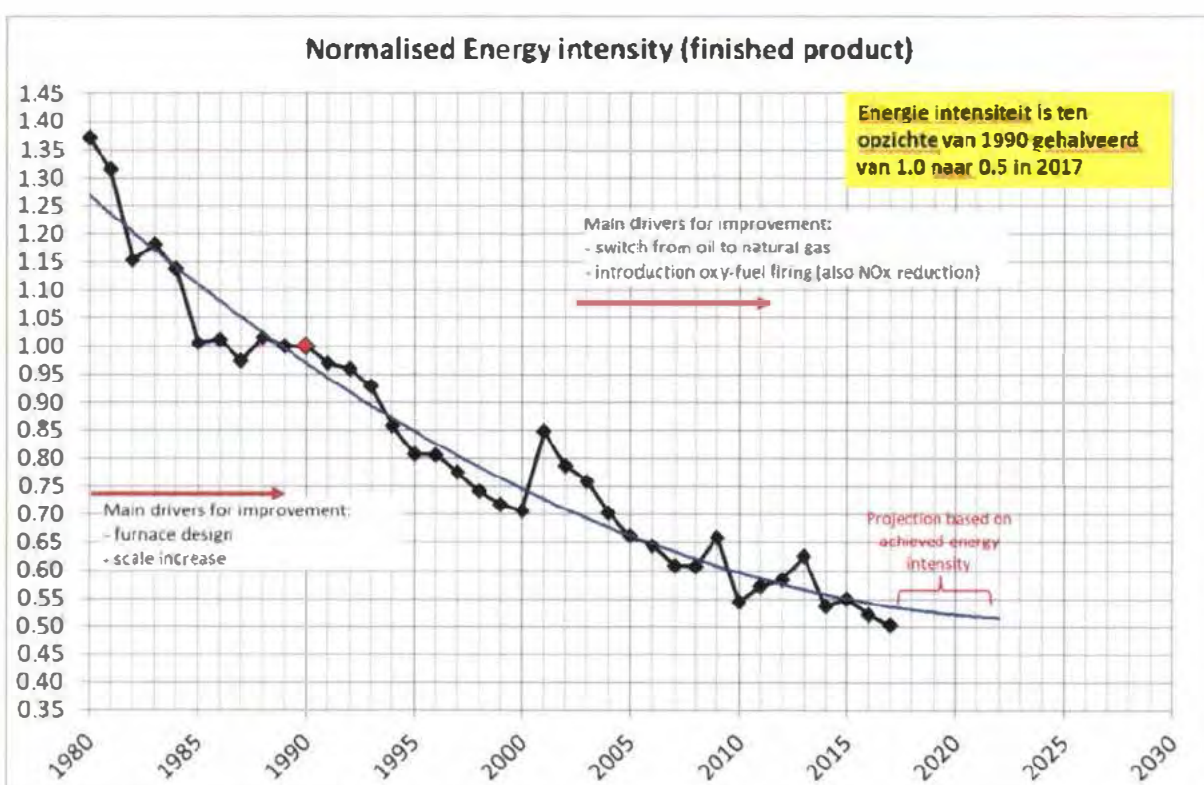
Toelichting kwantificering ketenanalyse:

Nippon Electric Glass

Electric Glass Fiber NL, B.V.

- Deze ketenanalyse komt uit het Energie-efficiëntie plan 2017-2020 van de locatie.
- GER-waarde staat voor 'Gross Energy Requirement' (ook wel CED, Cumulative Energy Demand). Dit is de opgetelde energie-inhoud van een stof, uitgedrukt in primaire energie.
- Distributiefase grondstoffen en grondstoffase. Hiervoor is gebruik gemaakt van de benodigde energie voor winning en transport van de grondstoffen, zoals bepaald voor de LCA voor de glasvezelindustrie.
- Productiefase is gebaseerd op actueel verbruik primaire energie door de locatie.
- Productiefase verwerker is bepaald uit de GER-waarden voor extrusie en spuitgieten en daarvan is 30% toegerekend aan glasvezel.
- Het energiegebruik in de gebruiksfase is enkel gebaseerd op brandstofbesparing door gewichtsafname in de automobiel industrie door het toepassen van thermoplasten versterkt met glasvezel. 55% van het product wordt gebruikt in de automobiel industrie waar het een behoorlijke gewichtsbesparing en daarmee energiebesparing bewerkstelligt. Uitgaande van 10% brandstofbesparing door gewichtsafname op een auto die 320.000 km rijdt met een verbruik van 1 op 20 betekent dit 1600 liter ofwel ± 59.488 MJ, hiervan mag 30% aan glasvezel worden toegerekend, ofwel 17.846 MJ. Uitgaande van 200 kg per auto besparing en 60 kg door glasvezel betekent dat 614.436 auto's en een besparing van 10.965.462 GJ

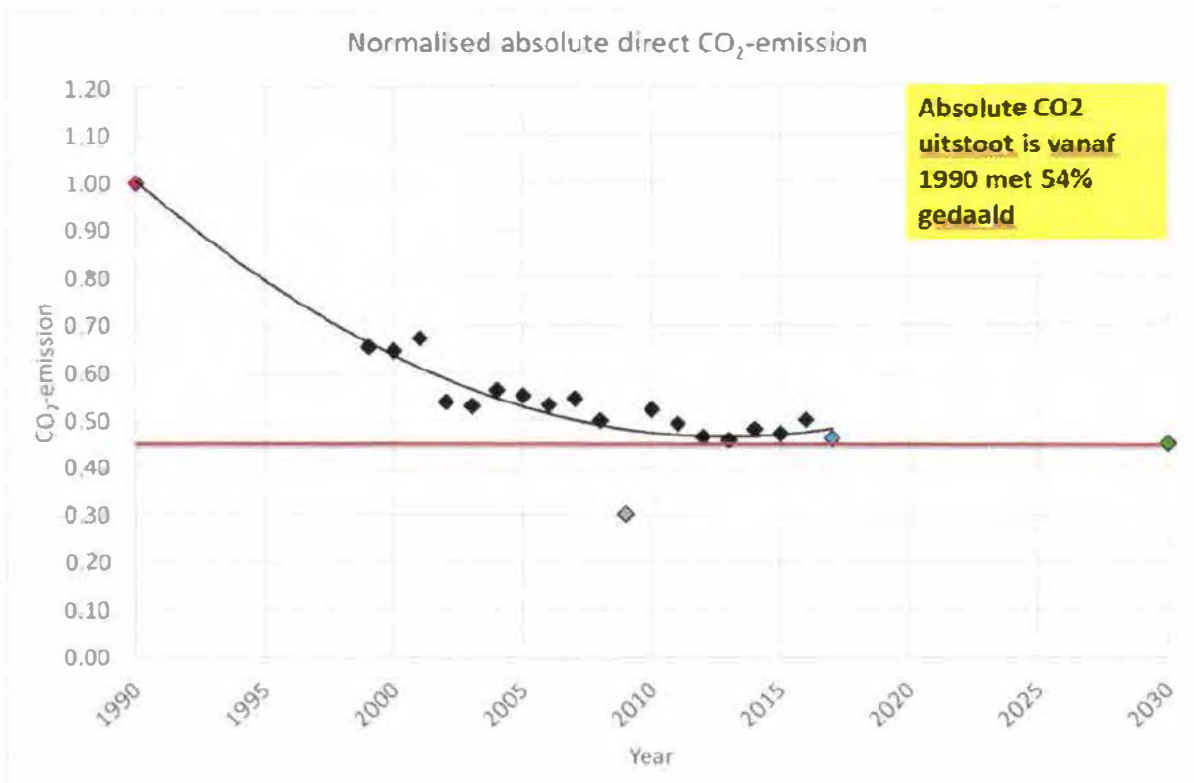
Bijlage II. Trend specifiek energie verbruik (per ton gereed product) EGF NL periode 1980-2017

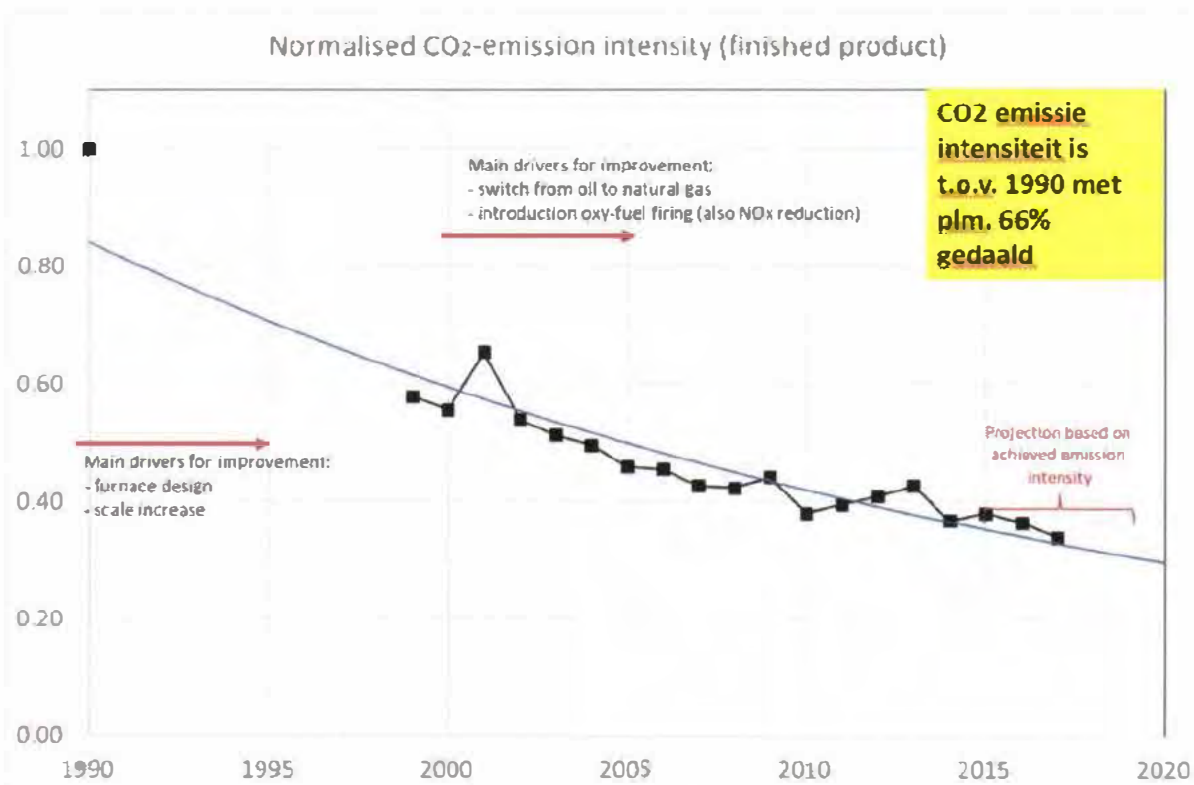
Nippon Electric Glass

Electric Glass Fiber NL, B.V.

Bijlage III. Trend absolute CO2 emissie EGF NL periode 1990-2017

Bijlage IV. Trend specifieke CO2 emissie (per ton gereed product) EGF NL periode 1990-2017

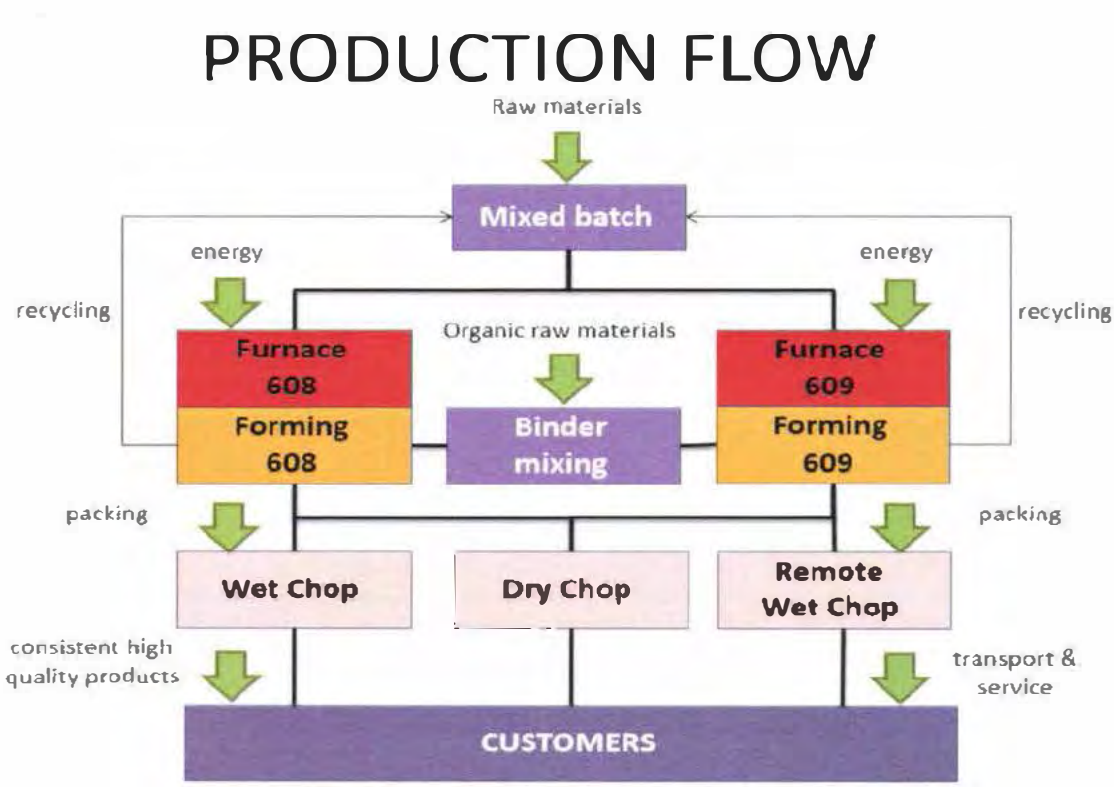
Nippon Electric Glass

Electric Glass Fiber NL, B.V.

Bijlage V. Lijst met interne G-gas gebruikers (data 2017)

Aardgas	M3
gasverbruik EGF-N	20 515 100
gasv.608 oven	6 102 370
gasv.608 voorhaarden	1 925 453
gasv.609 oven	6 042 332
gasv.609 voorhaarden	2 321 506
gasverbruik bakovens	382 582
gasverbruik adwc	1 483 940
gasverbruik scraprec.	228 954
gasverbruik ww. ketels	1 906 208
gasverbruik utilities-overig	121 755

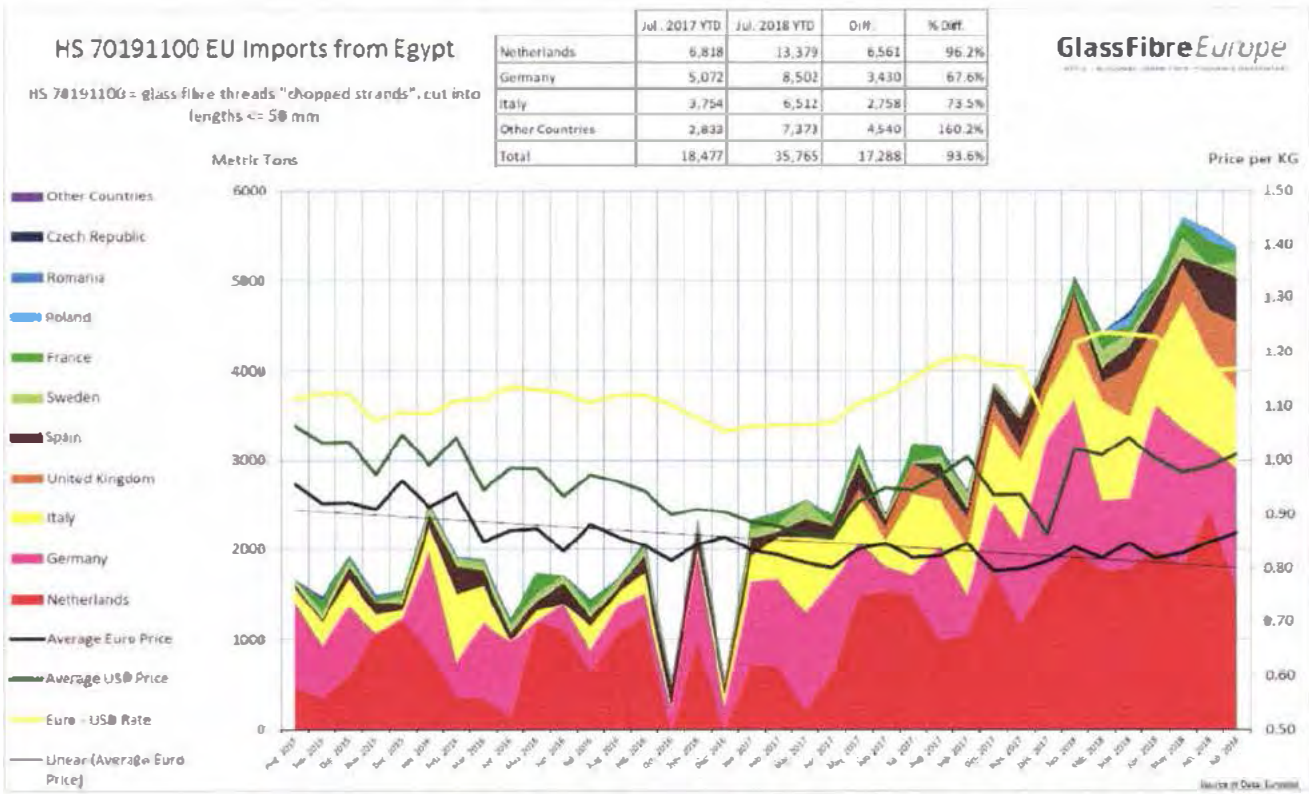
Bijlage VI. Proces schema productieproces EGF NL

Nippon Electric Glass

Electric Glass Fiber NL, B.V.

Bijlage VII. Import statistiek Chinese concurrent Jushi in Egypte (enige glasvezel producent)

	Jul. 2017 YTD	Jul. 2018 YTD	Diff.	% Diff.
Netherlands	6,818	13,379	6,561	96.2%
Germany	5,072	8,502	3,430	67.6%
Italy	3,754	6,512	2,758	73.5%
Other Countries	2,833	7,373	4,540	160.2%
Total	18,477	35,765	17,288	93.6%

De Haan
ADVOCATEN & NOTARISSEN

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE VOORSCHOTEN

02 OKT 2018

aangetekend
alsmede per gewone post

Datum
1 oktober 2018
Onze referentie
AK\tr\18002522 - Eska/Ministerie van EZ en Klimaat
Uw referentie
Ontwerpinstemmingsbesluit gaswinning Groningen

advocaat

E-mail

secretaresse

ZIENSWIJZE

Geachte heer, mevrouw,

Hierbij wordt namens de besloten vennootschap **ESKA B.V.** gevestigd te Sappemeer (hierna: vrouwelijk enkelvoud "**ESKA**") een zienswijze ingediend betreffende het ontwerpinstemmingsbesluit *Groningen gasveld 2018-2019* dat op 23 augustus 2018 is gepubliceerd in de Staatscourant en in de periode van 24 augustus 2018 tot en met 4 oktober 2018 ter inzage heeft gelegen (hierna: "**het ontwerp**").

Een afschrift van de bekendmaking van het ontwerp doe ik u voor de goede orde als **bijlage 1** toekomen.

Relevante feiten en omstandigheden

1.
ESKA is de toonaangevende wereldwijde producent van substraten op basis van gerecycled papier voor een breed scala aan industrieën en toepassingen. ESKA produceert meer dan 250.000 ton massief karton per jaar. De producten van ESKA worden verkocht aan klanten over de hele wereld, die het veranderen in hardback-boeken, ordners, notebooks, puzzels, games, luxe verpakkingen en meer. ESKA is gevestigd in Hoogezand en Sappemeer en is met meer dan 350 werknemers één van de grootste werkgevers in het aardbevingsgebied en een belangrijke drijfkracht achter de economie in de regio.

Van Elmptstraat 2
9723 ZL Groningen
www.dehaanlaw.nl

Postbus 723
9700 AS Groningen
T 050 - 57 57 400
F 050 - 20 57 003
E info@dehaanlaw.nl

Rabobank (gelden derden)
NL08RABO0135153794

Alle diensten en werkzaamheden worden verricht uit hoofde van een overeenkomst van opdracht met De Haan Advocaten en Notarissen B.V. Op de overeenkomst van opdracht zijn de algemene voorwaarden van toepassing, die te raadplegen zijn op www.dehaanlaw.nl. De aansprakelijkheid is beperkt tot het bedrag waartoe onze aansprakelijkheidsverzekering in het desbetreffende geval recht op uitkering geeft.

KvK nummer: 02058197

Company with Quality System, certified by DNV ISO 9001

Advocatuur

Almere
Radioweg 2
1324 KW Almere
Postbus 60194
1320 AE Almere
036 - 54 60 040
almere@dehaanlaw.nl

Assen
Borgstee 11-F
9403 TS Assen
Postbus 538
9400 AM Assen
0592 - 43 03 40
assen@dehaanlaw.nl

Groningen *(hoofdkantoor)*
Van Elmptstraat 2
9723 ZL Groningen
Postbus 723
9700 AS Groningen
050 - 57 57 400
info@dehaanlaw.nl

Groningen *(strafrechtkantoor)*
Turfsingel 33
9712 KJ Groningen
Postbus 1572
9701 BN Groningen
050 - 31 81 344
turfsingel@dehaanlaw.nl

Leeuwarden
Tesselschadestraat 10
8913 HB Leeuwarden
Postbus 851
8901 BR Leeuwarden
058 - 21 21 075
leeuwarden@dehaanlaw.nl

Schiphol
Beechavenue 178
1119 PS Schiphol
Postbus 23657
1100 ED Amsterdam
020 - 21 94 639
schiphol@dehaanlaw.nl

Zwolle
Grote Voort 207-F
8041 BK Zwolle
Postbus 40236
8004 DE Zwolle
038 - 42 17 904
zwolle@dehaanlaw.nl

In samenwerking met:
Stoffregen & Janssen
Rechtsanwälte und Advocaat
Mönckebergstraße 10 (Barkhof, Haus B)
D-20095 Hamburg
+49 (0) 40 34 96 03 60
j.janssen@dehaanlaw.nl

Notariaat

Groningen
Van Elmptstraat 2
9723 ZL Groningen
Postbus 11070
9700 CB Groningen
050 - 57 57 400
notarissen@dehaanlaw.nl

Leeuwarden
Tesselschadestraat 10
8913 HB Leeuwarden
Postbus 75
8900 AB Leeuwarden
058 - 21 51 115
info.notaris@dehaanlaw.nl

Stiens
Wylpstrjitte 2A
9051 AX Stiens
Postbus 16
9050 AA Stiens
058 - 25 73 773
info.notaris@dehaanlaw.nl

2.
Naast het voorgaande is ESKA ook één van de bedrijven die door de Minister van Economische Zaken en Klimaat (hierna: "**de Minister**") zijn aangemerkt als *grootverbruiker*, zijnde industriële gebruiker van (Gronings) laagcalorisch gas (hierna: "**L-gas**"). ESKA heeft, tezamen met ongeveer 170 andere grootverbruikers verdeeld over 200 locaties, een brief van 19 januari 2018 van de Minister ontvangen (hierna: "**de gasbrief**"). De Minister geeft in de gasbrief aan dat het kabinet de vraag naar L-gas, wenst te verminderen en daartoe een aantal maatregelen voor ogen heeft. Eén van die maatregelen is het volledig uitfaseren van het gebruik van L-gas door een aantal industriële grootverbruikers, waaronder ESKA. Deze uitfasering zou uiterlijk in 2022 voltooid moeten zijn, aldus de Minister. Van grootverbruikers wordt verlangd dat zij op korte termijn drastisch verduurzamen of overschakelen op hoogcalorisch gas (hierna: "**H-gas**").

3.
De gasbrief heeft geleid tot een bespreking op 23 februari 2018 tussen ESKA, de heren Eikelenstam en Zeestraten aan de zijde van de Minister en de heer Kiel van Gasunie Transport Services BV (hierna: "**GTS**"). Tijdens deze bespreking heeft ESKA gewezen op de vergaande (financiële) consequenties van de gewenste uitfasering voor haar bedrijfsvoering. ESKA heeft bovendien, per brief van 20 maart 2018, aan de Minister (**bijlage 2**) haar voorlopige standpunten uiteengezet en de Minister verzocht om, in samenspraak met de vertegenwoordigers van de industriële grootverbruikers, tot een uniform kader te komen voor de gewenste uitfasering. Dit kader is voor ESKA noodzakelijk om tot een concrete en haalbare beantwoording te komen van de, door de Minister in de gasbrief, gestelde vragen.

4.
Per brief van 10 april 2018 (**bijlage 3**) is namens de Minister gereageerd op voornoemde brief van ESKA. In deze reactie verwijst de Minister naar zijn (uitgebreide) brief aan de Tweede Kamer van 29 maart 2018[1] (hierna: "**de kamerbrief**"), en wordt ESKA verzocht om alsnog uitgebreider in te gaan op een drietal vragen, die gemakshalve hieronder worden weergegeven:

> **10. Op welke termijn ben u in staat om het gebruik van laagcalorisch gas uit te faseren?**
> **11. Kiest u hierbij voor een omschakeling naar een duurzame energievoorziening of voor hoogcalorisch gas?**
> **12. Welke maatregelen en arrangementen zijn nodig om deze omschakeling te maken?**

Ten slotte geeft de Minister in zijn brief aan dat hij, omwille van het krappe tijdsbestek, niet in overleg zal treden met de vertegenwoordigers van de industriële grootverbruikers.

5.
De Minister beschrijft in de kamerbrief de noodzaak om de winning van het L-gas op de kortst mogelijke termijn stapsgewijs terug te brengen tot nihil om de veiligheid in Groningen te kunnen garanderen. De winning van L-gas zal uiterlijk in 2030 moeten zijn beëindigd. Om genoemde doelstelling te bereiken, beschrijft de Minister een vijftal maatregelen om de vraag naar L-gas te reduceren, waaronder de volledige afbouw van de verkoop en export van L-gas naar het buitenland, uiterlijk in 2029.

[1] Kamerstukken II 2017/2018, 33 529, nr. 457

Het gebruik van L-gas, door de Nederlandse industriële grootverbruikers, wil de Minister reeds in oktober 2022 beëindigd zien. Uit de kamerbrief blijkt niet waarom gekozen is voor deze verschillende transitieperiodes, waarbij de verbruikers van geëxporteerd gas een veel langere transitieperiode wordt gegund.

6.
In bijlage 1 bij de kamerbrief wordt een nadere toelichting gegeven op de verschillende maatregelen voor vermindering van de vraag naar L-gas. Ten aanzien van de uitfasering van het gebruik van industriële grootverbruikers, wordt aangestuurd op (a) verduurzaming van het energiegebruik of (b) omschakeling naar H-gas. De Minister erkent in de kamerbrief dat beide opties voor de uitfasering specifieke en complexe vraagstukken met zich brengen voor de desbetreffende bedrijven. Daarnaast constateert de Minister dat er ook tal van aandachtspunten zijn die in brede zin gelden voor de industriële grootverbruikers:

- een mogelijke (tijdelijke) toename van NO_x-emissies als gevolg van de omschakeling naar hoogcalorisch gas;
- de timing van het moment van omschakeling, zowel in relatie tot het stilleggen van installaties als de (tijdige) beschikbaarheid van een aansluiting op het hoogcalorisch transportnet;
- de benodigde aanpassingen aan installaties en het borgen van de veiligheid in dit proces;
- de beschikbaarheid van voldoende (betaalbare) installateurs en materieel voor omschakeling en verduurzaming.

7.
De Minister heeft aangegeven met alle bedrijven individuele afspraken te willen maken en dat, in principe, de bereidheid bestaat om te kijken naar specifieke ondersteuning voor de bedrijven die willen verduurzamen. Die specifieke ondersteuning bestaat, aldus de Minister, in eerste instantie uit het wijzen op bestaande subsidieregelingen. Indien en voor zover de bedrijven niet kunnen verduurzamen, uiterlijk in het jaar 2022, dan is omschakeling naar H-gas noodzakelijk. De Minister hanteert voor deze omschakeling vooralsnog de lijn dat, kosten 'buiten de poort' voor de netbeheerder (GTS) zijn, en 'binnen de poort' voor de bedrijven.

8.
Bij brief van 29 mei 2018 (**bijlage 4**) heeft ESKA de Minister nogmaals benaderd en uiteen gezet dat het voor haar niet mogelijk is tot een concretere beantwoording te komen van de gestelde vragen. Deze onmogelijkheid houdt, voor wat betreft ESKA, verband met tal van juridische, praktische en financiële onzekerheden die verbonden zijn aan de gewenste uitfasering. ESKA mist, met name, informatie over hoe de gewenste uitfasering zich verhoudt tot de reeds ingezette energietransitie en hoe de kostenneutraliteit van de uitfasering kan worden gewaarborgd.

9.
Op 20 juni 2018 heeft een bespreking plaatsgevonden tussen ESKA en de heer van het Ministerie van EZK. Tijdens deze bespreking is aangegeven dat 'het gesprek' moet worden gezien als beantwoording van de brief van ESKA van 29 mei 2018. De boodschap van de Minister was dat hij niet bereid was in te gaan op de verzoeken van ESKA om in gesprek te gaan over de voorwaarden van een omschakeling naar H-gas.

Aan ESKA is meegedeeld dat de Minister slechts een besluit van de kamer uitvoert waarin geen ruimte meer aanwezig is voor het uitwerken van uitvoeringsvoorwaarden. ESKA is geadviseerd om snel stappen te zetten in het kader van de transitie. Hiermee zal ESKA dwingende maatregelen van de Minister kunnen ontwijken. In het gesprek bestond geen mogelijkheid om constructief over de verdeling van de kosten voor de transitie te spreken. In verband met de transitie naar H-gas is door de heer Pinto Scholtbach afsluitend aangegeven dat GTS contact op zal nemen met ESKA.

De zienswijze

10.

Het door de Minister te nemen instemmingsbesluit betreft de praktische uitwerking van de kamerbrief. In de kamerbrief is, onder andere, een basispad voor de afbouw van de gaswinning uit het Groningenveld weergegeven. Het ontwerp is gestoeld op het uitgangspunt van het kabinet, inhoudend dat voor de komende jaren niet meer gas uit het Groningenveld wordt gewonnen dan noodzakelijk is voor de leveringszekerheid. Omdat de huidige systematiek van de Mijnbouwwet onvoldoende aansluit bij dit uitgangspunt, komt het kabinet met een wetsvoorstel *Minimaliseren gaswinning Groningenveld*[2] (hierna: "**het wetsvoorstel**"). Het wetsvoorstel leidt ertoe dat het winnen van meer gas, dan voor leveringszekerheid nodig is, niet (meer) mogelijk is.

11.

Gezien de onvermijdelijke beperking van de hoeveelheid te winnen gas, voelt de Minister de noodzaak zich tevens te richten op een beperking van de vraag naar Gronings gas, in de komende jaren. Hiermee zal een beoogd evenwicht moeten ontstaan, waarin sprake is van veilige gaswinning en voldoende aanbod. Hiertoe neemt de Minister een aantal maatregelen, waaronder de maatregel waarbij grootverbruikers zullen moeten overschakelen van L-gas naar H-gas (of naar andere energiebronnen). Deze maatregel wordt in het ontwerp ook benoemd als één van de maatregelen om de vraag naar Groningengas de komende jaren te verminderen. Uit het ontwerp blijkt ook dat bij succesvolle ombouw van industriële grootverbruikers een daling naar 7,5 miljard Nm^3 wordt voorzien. Deze maatregel is dan ook onmisbaar voor de ambities van het kabinet die in het ontwerp hun weerslag vinden. Het is juist deze vraagbeperkende maatregel die ESKA direct raakt, doordat de spreekwoordelijke "rekening", voor het dichtdraaien van de gaskraan, bij ESKA lijkt te worden neergelegd.

12.

Naar aanleiding van een eerste onderzoek heeft ESKA, in brief van 20 maart 2018, aan de Minister een eerste indicatie gegeven van de mogelijkheden die er in abstracto zijn om tot een volledige overgang naar H-gas gas te komen. De voor deze forse investering benodigde financiële middelen heeft ESKA niet beschikbaar.

13.

Daar komt bij dat ESKA in het verleden al de nodige verduurzamingsmaatregelen heeft getroffen in het kader van het Energieakkoord en het MEE-convenant. ESKA heeft hiermee op een substantiële wijze bijgedragen aan de vermindering van het gebruik van aardgas en daarmee de uitstoot van CO_2 doordat zij haar aandeelhouders ervan heeft kunnen overtuigen dat investeringen in verduurzaming noodzakelijk zijn, om tot een toekomstbestendige bedrijfsvoering te kunnen komen. Met instemming van de aandeelhouders is de financiering van deze maatregelen mogelijk gemaakt.

[2] Kamerstukken I 2017/2018, 34957, A

Ook voor de korte-termijn-toekomst heeft ESKA maatregelen in voorbereiding voor verdere verduurzaming van haar bedrijfsvoering. Voor de lange termijn staat Eska voor een opgave van vergaande reductie van CO_2 waarvoor ze aanzienlijke hoeveelheden middelen beschikbaar moet stellen. Thans wordt door de Minister gevraagd om op relatief zeer korte termijn maatregelen te nemen die in het geheel niet zullen bijdragen aan de verduurzaming van het bedrijfsproces van ESKA. Sterker nog, de toekomstige mogelijkheden om te investeren in de verduurzamingsmaatregelen worden beperkt door de maatregelen die de Minister van ESKA thans verlangt. De door de Minister gestelde termijn voor de uitfasering van L-gas is voor de uitvoering van verduurzamende maatregelen voor vrijwel alle bekende mogelijkheden veel te kort. ESKA kan met zekerheid zeggen dat geforceerde invoering van deze maatregelen op korte termijn zondermeer zal leiden tot onrendabele investeringen en/of zeer hoge operationele kosten.

14.
In dit verband wil ik u graag verwijzen naar de *Nota naar aanleiding van het verslag van 25 juni 2018*[3], waarin de Minister de vragen vanuit de Tweede Kamer, naar aanleiding van het wetsvoorstel, beantwoordt (hierna: "**de Nota**").

Naar aanleiding van de stelling van de SP-fractie, dat de verantwoordelijkheid voor een lager winningsniveau bij de Staat ligt en niet bij bedrijven, heeft de Minister het volgende gezegd:

> *"Ik ben op dit moment in gesprek met de grootverbruikers van laagcalorisch gas om op vrijwillige wijze over te stappen van laagcalorisch gas naar hoogcalorisch gas of om te verduurzamen. Die gesprekken verlopen constructief en ik verwacht daarmee de benodigde vermindering van de vraag naar laagcalorisch gas te realiseren. Ik houd echter wel de mogelijkheid achter de hand om op enig moment meer dwingende maatregelen te nemen, als blijkt dat op vrijwillige basis de vraag naar laagcalorisch gas onvoldoende wordt gereduceerd. Daarbij overweeg ik onder meer fiscale prikkels en een wettelijke verplichting."*[4]

Voorts staat in de Nota het volgende:

> *"Laat ik voorop stellen dat ik wel voorrang geef aan de veiligheid van de Groningers. Vanaf nu is de vraag naar laagcalorisch gas niet langer een vast gegeven, maar die vraag is beïnvloedbaar. Dat vraagt offers van onder meer de grootverbruikers die uiterlijk in 2022 over moeten zijn gestapt op een alternatief voor laagcalorisch gas."*

15.
Uit de Nota blijkt dat medewerking, van alle aangeschreven grootverbruikers, noodzakelijk is om de doelstellingen van het kabinet te kunnen halen. In het ontwerp wordt dan ook gesteld dat uiterlijk in 2022, in principe, geen industriële grootverbruikers meer zijn die nog L-gas gebruiken. Uit de Nota blijkt ook duidelijk dat de financiële verantwoordelijkheid, voor het afkoppelen van L-gas en overschakelen naar H-gas, op zijn minst voor het deel binnen de poorten van de onderneming bij de grootverbruikers wordt neergelegd. Dit acht ESKA onaanvaardbaar. De Minister heeft, tot op de dag van vandaag niet, althans onvoldoende, voorzien in de gevraagde concrete, heldere en uniforme uitgangspunten voor de gewenste uitfasering van het gebruik van L-gas. Thans is er nog steeds sprake van grote onzekerheden over de financiële, praktische en juridische (on)uitvoerbaarheid van de maatregel.

---

[3] Kamerstukken II, 2017/2018, 34957, nr. 14
[4] Kamerstukken II, 2017/2018, 34957, nr. 14, bladzijde 4

Hier komt nog bij dat de Minister, met name in de gasbrief, lijkt te suggereren dat de overstap op H-gas voor grootverbruikers verplicht is, terwijl voor een dergelijke verplichting geen wettelijke grondslag bestaat.

16.
Op grond van artikel 3:4, eerste lid van de Awb, dient de Minister de rechtstreeks bij het besluit betrokken belangen af te wegen, met dien verstande dat de voor één of meer belanghebbenden nadelige gevolgen van een besluit niet onevenredig zijn, in verhouding tot de met het besluit te dienen doelen.

In de motivering van het ontwerp valt echter niet te lezen hoe de Minister in zijn afweging is omgegaan met de belangen van grootverbruikers. Ook blijkt uit de motivering niet waarom de Minister vindt dat de nadelige gevolgen van het besluit voor de grootverbruikers niet onevenredig zijn in verhouding tot de met het besluit te dienen doelen. Tot dusverre is het ontwerp niet voorzien van een draagkrachtige motivering, welke motivering onder de gegeven omstandigheden niet kan ontbreken.

17.
Hier komt nog bij dat, als gevolg van de brief van 18 januari 2018, de spreekwoordelijke "rekening", voor het dichtdraaien van de gaskraan, voor een onevenredig deel neergelegd dreigt te worden bij de industriële grootverbruikers. Hiermee is sprake van een abnormale, openbare last die weloverwogen voor rekening komt van een beperkt aantal partijen, waaronder ESKA. Hiermee dreigt een nieuwe onevenwichtigheid te ontstaan die, zonder deugdelijke compensatie, zonder meer strijd oplevert met het egalité-beginsel, uit hoofde waarvan de openbare lasten gelijkelijk verdeeld dienen te worden.

Dit beginsel brengt derhalve ook met zich dat de Minister de onevenredige maatschappelijke lasten van zijn besluit, niet voor rekening kan laten komen voor de beperkte groep waartoe ESKA behoort. Het is zondermeer duidelijk dat de "offer" die de Minister wil afdwingen van de grootverbruikers noodzakelijk en onvermijdelijk is. De Minister kan echter niet nalaten om vooraf duidelijkheid te verschaffen over de praktische, juridische maar vooral de financiële uitvoerbaarheid van de noodzakelijke maatregel. In het ontwerp wordt door de Minister dan ook onvoldoende gewicht toegekend aan het belang van de grootverbruikers, waaronder ook ESKA. Dat de Minister gehouden is met het belang van ESKA rekening te houden, blijkt ook uit de jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State waaronder de uitspraak van 12 januari 1982 / (AB 1982, 299: ARRvS, 12-01-1982, nr. A-10536(1980)).

18.
Hier komt nog bij dat het GTS is, die als taak heeft, ten behoeve van gebruikers van het gastransportnet zorg te dragen voor, onder andere, de omzetting van H-gas naar L-gas door menging met stikstof, de zogenaamde kwaliteitsconversie. Volgens de parlementaire geschiedenis heeft de wetgever er uitdrukkelijk voor gekozen om de netbeheerder met deze verantwoordelijkheid te belasten, zodat de markt, in ieder geval, geen last zal hebben van de verscheidenheid van de soorten gas. Gezien het voorgaande valt niet in te zien waarom de verantwoordelijkheid, voor het treffen van maatregelen, die als gezegd op grond van de wet aan de netbeheerder is toevertrouwd, zal moeten komen te rusten op (een bepaalde groep van) gebruikers, waaronder ESKA.

19.
ESKA heeft, gelet op de veiligheid en veiligheidsbeleving van de Groningse bevolking, begrip voor het besluit van de Minister om de winning van Gronings gas op korte termijn te doen stoppen. Sterker nog, ESKA staat volledig achter deze beslissing, zoals ook is aangegeven in haar brief aan de Minister van 20 maart 2018. De werknemers van ESKA komen uit het aardbevingsgebied en ESKA heeft dan ook als werkgever moeten ervaren, wat het gevoel van onveiligheid en de onzekerheid over het toekomstperspectief met mensen c.q. werknemers doet. Een aantal van de werknemers van ESKA heeft te kampen met serieuze psychische problemen, als gevolg van de gaswinning in de regio. De noodzaak die de Minister voelt voor het verminderen van gaswinning, is voor ESKA eveneens voelbaar.

20.
ESKA verzet zich met deze zienswijze dan ook zeker niet tegen het verminderen van gaswinning uit het Groningenveld. Waartegen ESKA zich wel verzet is de wanverhouding tussen de verschillende belangen die bij het ontwerp betrokken zijn, in het bijzonder het belang van ESKA, zijnde grootverbruiker van L-gas. Het ontwerp zal leiden tot een abnormale en speciale last voor ESKA. Hiermee wordt gedoeld op de financiële verplichtingen die ESKA simpelweg niet kan dragen, aantasting van de concurrentiepositie van ESKA op de internationale markt en – zeker niet onbelangrijk – mogelijke negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid in een regio, die het tot nu toe, al zwaar te verduren heeft gehad als gevolg van de gaswinning.

Conclusie
ESKA is dan ook van oordeel dat het ontwerp niet eerder kan worden vastgesteld dan dat de balans, tussen de afzonderlijke belangen, is hersteld en door de Minister duidelijkheid is gegeven omtrent de financiële, juridische en praktische uitvoering van het overschakelen op H-gas. Kostenneutraliteit is voor ESKA essentieel, aangezien ESKA opereert in een sterk concurrerende internationale markt.

Een aanvullende investering in verduurzaming of investering in een overschakeling op H-gas, gegeven de zeer korte termijn die daarvoor staat, zal resulteren in een verhoging van de kostprijs en derhalve tot verslechtering van de concurrentiepositie van ESKA. Deze verslechtering kan ESKA zich, met het oog op de belangen van haar stakeholders, in het bijzonder haar werknemers, niet permitteren.

Zoals ESKA de Minister al eerder heeft laten weten dient het uitgangspunt voor de uitfasering van het L-gas tweeledig te zijn, bestaande uit (a) een bereidwillige houding om redelijke en noodzakelijke maatregelen door te voeren, maar wel (b) op een voor ESKA kostenneutrale wijze.

Hierbij wordt dan ook uitdrukkelijk verzocht met het voorgaande rekening te houden bij de vaststelling van het instemmingsbesluit.

Voor de volledigheid wordt opgemerkt dat de, in de zienswijze ingenomen standpunten van ESKA zeker geen minderheidsstandpunt betreft, zoals onder andere ook blijkt uit het recent artikel in de Volkskrant.[5]

Met belangstelling wacht ik uw nadere berichtgeving af.

Hoogachtend,

[5] https://www.volkskrant.nl/economie/van-gronings-gas-af-dat-wordt-haastwerk~b70acb94/, geraadpleegd op 26 september 2018

Bijlage 1

STAATSCOURANT

Officiële uitgave van het Koninkrijk der Nederlanden sinds 1814.

Nr. 47914

23 augustus 2018

Kennisgeving ontwerpinstemmingsbesluit gaswinning Groningen, Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Van vrijdag 24 augustus 2018 tot en met donderdag 4 oktober 2018 ligt het ontwerpinstemmingsbesluit voor het winningsplan voor het Groningenveld 2018-2019 ter inzage. Iedereen kan op het ontwerpinstemmingsbesluit reageren door het indienen van een zienswijze.

Waarom dit instemmingsbesluit?

De Afdeling bestuursrecht van de Raad van State heeft op 15 november 2017 de instemming met het winningsplan van NAM vernietigd vanwege motiveringsgebreken. Daarbij heeft de Afdeling bepaald dat vóór 15 november 2018 een nieuw besluit moet worden genomen. Met dit instemmingsbesluit wordt invulling gegeven aan de uitspraak van de Raad van State.

Wat gaat er gebeuren?

De gaswinning uit het Groningenveld wordt in de komende jaren volledig beëindigd. Alleen door het wegnemen van de oorzaak van het aardbevingsrisico kunnen de veiligheid en de veiligheidsbeleving in Groningen op afzienbare termijn worden gegarandeerd. Het kabinet neemt daarom maatregelen om de gaswinning zo snel mogelijk geheel af te bouwen. Uiterlijk per oktober 2022, maar mogelijk al een jaar eerder, daalt de gaswinning tot onder het niveau van 12 miljard Nm^3. De inzet van Groningen wordt het sluitstuk in de vraag naar laagcalorisch gas. Daarvoor is een aanpassing van de Gaswet en Mijnbouwwet noodzakelijk. Totdat deze nieuwe wet is gerealiseerd, geldt de oude Gaswet, waar dit instemmingsbesluit een onderdeel van is. Nieuw is dat al bij dit instemmingsbesluit al geldt dat de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) wordt opgedragen niet meer te winnen dan wat nodig is voor leveringszekerheid.

Welke procedure wordt gevolgd?

Op grond van artikel 34, derde lid van de Mijnbouwwet en de Algemene wet bestuursrecht doorloopt de Minister van Economische Zaken en Klimaat voor dit besluit de uniforme openbare voorbereidingsprocedure.

Waar kunt u de stukken inzien?

U kunt het ontwerpinstemmingsbesluit en andere onderliggende stukken van vrijdag 24 augustus 2018 tot en met donderdag 4 oktober 2018 digitaal inzien op www.bureau-energieprojecten.nl. Het instemmingsbesluit en de overige stukken worden gelijktijdig ter inzage gelegd. Op papier kunt u deze stukken in dezelfde periode tijdens de reguliere openingstijden bekijken op de volgende locaties:

- Gemeente Delfzijl, Johan van den Kornputplein 10, Delfzijl, (0596) 140596
- Gemeente Loppersum, Molenweg 12, Loppersum, (0596) 54 82 00
- Gemeente Midden-Groningen, Gorecht-Oost 157, Hoogezand, (0598) 37 37 37
- Provincie Groningen, provinciehuis, Sint Jansstraat 4, Groningen, (050) 316 4911
- Provincie Drenthe, provinciehuis, Westerbrink 1, Assen, (0592) 36 55 55

Inloopspreekuren

Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat organiseert begin september inloopspreekuren in diverse gemeenten. Hier kunt u binnen lopen met uw vraag over het ontwerpinstemmingsbesluit en de zienswijzeprocedure. Kijk voor een overzicht van locaties en data op www.bureau-energieprojecten.nl

Hoe kunt u een zienswijze indienen?

Iedereen wordt in de gelegenheid gesteld om een zienswijze in te dienen. In een zienswijze laat u weten wat u vindt van het ontwerpbesluit. U kunt hierbij denken aan:

- Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
- Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
- Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u aangeven hoe?
- Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?

We stellen het op prijs als u aangeeft op welke delen van het ontwerpbesluit of de onderliggende

stukken u reageert en u uw zienswijze onderbouwt met argumenten.

Alleen als u een zienswijze op het ontwerp van een besluit heeft ingediend, kunt u later tegen dat besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

U kunt een zienswijze indienen van vrijdag 24 augustus 2018 tot en met donderdag 4 oktober 2018. Dat kan op verschillende manieren:

- Bij voorkeur digitaal via het reactieformulier op www.bureau-energieprojecten.nl onder 'Gaswinning Groningen'. U kunt niet reageren per e-mail.
- Per post door een brief te sturen naar
  Bureau Energieprojecten
  Inspraakpunt Gaswinning Groningen
  Postbus 248
  2250 AE Voorschoten
  Wilt u uw brief ondertekenen en uw adres vermelden? Dan kunnen wij u per brief een ontvangstbevestiging sturen.
- Voor het opnemen van mondelinge zienswijzen kunt op werkdagen tussen 9.00 en 12.00 uur bellen met Bureau Energieprojecten op 070 379 89 79.

Wat is de verdere procedure?

De ontvangen zienswijzen, reacties en adviezen worden betrokken bij het vaststellen van het definitieve besluit in november 2018.

Het definitieve besluit komt ter inzage te liggen. Dit wordt aangekondigd in onder andere de Staatscourant, in huis-aan-huisbladen en op www.bureau-energieprojecten.nl. Alleen als u nu een zienswijze indient, kunt u later beroep aantekenen tegen het definitieve besluit.

Wilt u meer weten?

Meer informatie over gaswinning Groningen en alle bijbehorende stukken vindt u op www.bureau-energieprojecten.nl. Heeft u naar aanleiding daarvan nog vragen? Dan kunt u Bureau Energieprojecten bellen op 070 379 89 79.

Bijlage 2

ESKA

We're in

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Programmadirectie Energie-uitdagingen 2020

Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG

20 maart 2018 Doorkiesnummer:
BJB/RJK

Uitfasering gebruik Groningengas

Geachte heer ,

In de brief van minister Wiebes van 19 januari 2018 wordt gewezen op de ambitie van het kabinet de vraag naar laagcalorisch gas afkomstig uit het gasveld in Groningen versneld te verminderen, teneinde te komen tot versnelde vermindering van de gaswinning in Groningen. De aardbevingsproblematiek in Groningen benadrukt het belang hiervan.

Bij ons bedrijf bestaat begrip voor de huidige situatie en het belang dat de regering heeft bij versnelde vermindering van de vraag naar laagcalorisch gas afkomstig uit de gaswinning in Groningen. Ons bedrijf is bereid zich constructief op te stellen en zich in te zetten om overeenstemming te bereiken over de wijze waarop we kunnen komen tot een versnelde afbouw van laagcalorisch gas.

De minister heeft aangegeven dat de regering het verbruik van laagcalorisch gas door de industrie, waaronder ons bedrijf, versneld wil uitfaseren, zodat er uiterlijk in 2022 in principe geen industriële grootverbruikers meer zijn die laagcalorisch gas afkomstig uit de gaswinning in Groningen voor hun bedrijfsprocessen gebruiken. De regering hanteert als uitgangspunt van het door haar gewenste beleid dat uitfasering van laagcalorisch gas afkomstig uit gaswinning in Groningen onvermijdelijk is. De regering realiseert zich evenwel dat per bedrijf dient te worden bepaald welke maatregelen per bedrijf kunnen worden genomen om tot de door de regering gewenste uitfasering van laagcalorisch gas afkomstig uit gaswinning in Groningen te kunnen komen.

Op 23 februari 2018 bespraken wij de brief met u, waarbij tevens de heer Eikelenstam van uw ministerie en de heer Kiel van GTS aanwezig waren. U verzocht ons om op uw brief te reageren en het resultaat van een inventarisatie van mogelijkheden aan te bieden.

Een eerste verkenning leert dat de door de regering gewenste versnelde afbouw van gebruik van laagcalorisch gas voor onze bedrijfsinstallaties betrekking heeft op een aanzienlijke diversiteit aan apparatuur en tevens een complexe zaak betreft. Deze

Eska B.V.

P.O. Box 90
9610 AB Sappemeer
The Netherlands

Telephone: +31 (0) 598 31 89 11
Fax: +31 (0) 598 39 66 27
www.eska.com

Visiting addresses
Noorderstraat 394
9611 AW Sappemeer

Meint Veningastraat 114 - 116
9601 KJ Hoogezand
Commercial register: 02037748

ESKA

complexiteit betreft niet alleen bedrijfsinterne factoren, zoals technische mogelijkheden tot vervanging van apparatuur, beschikbare mensen binnen het bedrijf en organisatorische kwesties (o.a. stil leggen onderdelen installaties), lopende onderzoeken en projecten gericht op verduurzaming van ons bedrijf, maar ook tal van externe factoren, zoals een reële mogelijkheid om te schakelen op andere energiebronnen (hoogcalorisch gas, geothermie, elektrificatie, biomassa, etc.), de medewerking van overheden bij kwesties inzake ruimtelijke ordening alsmede het verlenen en in voorkomend geval aanpassen van vergunningen, ontheffingen en toestemming voor bijvoorbeeld leidingaanleg en de beschikbaarheid van externe leveranciers die zowel deskundig personeel als goederen (tijdig) moeten kunnen leveren. Daarnaast speelt ook een financiële kwestie. Het verkrijgen van de benodigde financiële middelen voor aanpassing van onze installatie is complex.

Deze plots opgelegde aanpassing conflicteert met lopende investeringsprojecten met een groot bedrijfsbelang en/of die in het kader van de MEE-afspraken en het energieakkoord zijn aangegaan. Nog afgezien of het mogelijk is, maar het vrijmaken van middelen voor een versnelde omschakeling van ons bedrijf naar het gebruik van hoogcalorisch gas, zien wij als een verzwakking van ons bedrijf in het internationale speelveld waarin we actief zijn. Een dergelijke omschakeling dient vooral een maatschappelijk belang en geen bedrijfsbelang en kan niet eenzijdig door ons bedrijf alleen worden gedragen. Wij verwachten ook dat dit maatschappelijk probleem binnen een gelijk speelveld voor alle gelijkwaardige stakeholders wordt opgepakt.

Welke maatregelen ons bedrijf kan nemen wordt in belangrijke mate bepaald door duidelijkheid over bovengenoemde factoren, alsmede het tijdspad. Bij gebreke aan een duidelijk door alle betrokken partijen (waarbij gedacht kan worden aan de overheid, toeleveranciers, netbeheerders en industrie) onderschreven gemeenschappelijk kader dat de uitgangspunten bevat waarbinnen (versnelde) uitfasering van laagcalorisch aardgas mogelijk is, zijn wij thans niet in de gelegenheid een gedegen en verantwoord voorstel te geven met de door ons bedrijf te nemen maatregelen die tot de door de regering gewenste uitfasering van laagcalorisch gas voor ons bedrijf zullen leiden. In de bijlage bij deze brief treft u geheel vrijblijvend en slechts ter indicatie en informatie het resultaat van een eerste analyse op hoofdlijnen van mogelijk te nemen maatregelen.

Voordat we verder invulling kunnen geven aan uw verzoek, vragen wij van de regering dan ook op afzienbare termijn en in goed overleg met vertegenwoordigers van de gasverbruikende industrie te komen tot een door de industrie breed gedragen duidelijk en uniform kader dat de uitgangspunten omvat waarbinnen de door de regering gewenste (versnelde) uitfasering van laagcalorisch gas kan plaatsvinden. De ontwikkeling en vaststelling van een bovenbedoeld breed gedragen duidelijk en uniform kader dienen tot stand te komen in een zorgvuldig proces waarbij uitdrukkelijk rekening wordt gehouden met het belang van het handhaven van een goed investeringsklimaat en tevens volop recht wordt gedaan aan de benodigde rechtszekerheid voor betrokken bedrijven. Op basis van een dergelijk vastgesteld duidelijk en uniform kader kunnen wij vervolgens beoordelen

ESKA

welke realistische maatregelen ons bedrijf kan nemen in verband met het (versneld) uitfaseren van het verbruik van laagcalorisch gas.

Graag vernemen wij of de regering bereid is mee te werken aan de totstandkoming van bovenbedoeld duidelijk en uniform kader bevattende de uitgangspunten waarbinnen door de industrie maatregelen kunnen worden genomen om te komen tot versnelde uitfasering van laagcalorisch gas afkomstig uit de gaswinning in Groningen.

Hoogachtend,
Eska B.V.

Bijlage: eerste vrijblijvende indicatieve inventarisatie van mogelijkheden.

ESKA

Eerste vrijblijvende indicatieve inventarisatie van mogelijkheden.

Ca. 80% van het gasgebruik bij Eska wordt ingezet voor de productie van warmte in de vorm van processtoom met een temperatuur van ca. 200°C. Ongeveer 15% van de gasconsumptie wordt gebruikt voor elektriciteitsopwekking. De rest wordt gebruikt in vele kleine gebruikers voor hoofdzakelijk water- en ruimteverwarming, vaak alleen in perioden dat de papierproductie uit bedrijf is (stop-verwarming). Het totaalgebruik aan aardgas is ca 50 mln nm3/jaar (2017).

Door sinds vele jaren structurele verbeteringen en innovatieve projecten uit te voeren is Eska inmiddels op het gebied van energie-efficiency ca. 30% verbeterd ten opzichte van 1990. Dat programma zetten we voort en proberen we met alle middelen die we ter beschikking hebben nog te versnellen. Het laaghangende fruit is al geplukt en verdere verbeteringen liggen niet voor de hand of zijn bijzonder kostbaar.

Reeds in gang gezette maatregelen met een verlagend effect op de gasvraag tot 2020:

Onderwerp	Maatregel	Effect
Vergassingsinstallatie, uit beschikbare biomassa wordt processtoom geproduceerd	In 2017 in bedrijf genomen. Tot 2020 zal het effect groeien	-7 mln nm3/jaar
MEE en addendum MEE	Diverse verbeteringen in efficiency doorvoeren	-3 mln nm3/jaar

Met bovenstaande maatregelen wordt het bedrijf verduurzaamd.
Het gasgebruik gaat van 50 mln nm3/jaar naar 40 mln nm3/jaar.

ESKA

Aanvullende maatregelen, bij volledige overgang naar H-gas, deels conflicterend met MEE plannen:

Installatie	Verwachte maatregel	Effect/risico
WKK1	Aanpassing branders en regeling gasturbine	Hogere NOx-emissie, hogere bedrijfskosten/onderhoud
WKK2	Aanpassing branders en regeling gasturbine	Hogere NOx-emissie, hogere bedrijfskosten/onderhoud
	Alternatief: volledig saneren. Aanschaf van zwaardere elektrische aansluiting	-5mln nm3/jaar. Hogere inkoop van elektriciteit, toename energiekosten. Betere flexibiliteit in energieconversie.
Ketel 3	Aanpassen branders en regelingen	Hogere NOx-emissie
Ketel 4	Aanpassen branders en regelingen	Hogere NOx-emissie
Ketel 7	Vervangen (aanpassing niet mogelijk/zinvol)	
Vergassingsinstallatie	Aanpassen branders en regelingen	
Kleine gasgebruikers	Ca 50 eenheden compleet vervangen	

Bovenstaande maatregelen vragen ruw ingeschat gedurende 4 jaar een aanvullende investering van ten minste € 1.000.000 tot €2.000.000 (dat laatste bedrag in geval van saneren WKK2). Deze middelen heeft Eska niet beschikbaar.
De maatregelen conflicteren met bestaande investeringsprogramma's, waarbij mogelijk ook enkele besparende maatregelen van het MEE-programma worden geraakt.
Per saldo nemen de bedrijfskosten toe, de (internationale) concurrentiepositie wordt verslechterd, de emissies nemen toe en er wordt geen verduurzaming behaald.
Het gasgebruik van Eska gaat alleen bij de meest kostbare variant van sanering van WKK2 van 40 mln nm3/jaar naar 35 mln nm3/jaar.

ESKA

Duurzame alternatieven, uitvoerbaar tot 2022:

Onderwerp	Knelpunt	Effect
Een tweede vergassingsinstallatie, uit van derden ingenomen biomassa wordt processtoom geproduceerd	Vergunningverlening, ruimtelijke inpassing, financiering, afhankelijkheid van beschikbaarheid biomassa, goedkeur aandeelhouders.	-10 mln nm3/jaar.
Restwarmte benutten	Gemeentelijke gebouwen en woningen verwarmen uit "gratis" ter beschikking gestelde restwarmte van Eska. Een bestaand project is door investeerder (beoogd netbeheerder voor het warmtenet) op hold gezet vanwege kleine onrendabele top en afbreukrisico bij wegvallen Eska. Een garantstelling en relatief geringe financiele bijdrage van de overheid zou dit misschien kunnen oplossen.	-3 mln nm3/jaar bij derden. Potentie aanwezig om tot -15 mln nm3/jaar te besparen bij derden.
Te laag renderende energieprojecten binnen Eska	Bovenop de projecten die in het addendum MEE als slecht renderend in uitvoering zijn genomen, bestaan projecten met een nog lager rendement, die wel verduurzamen. Financiering door Eska is niet mogelijk.	-5 mln nm3/jaar.
Elektrisch verwarmen	Warmtepompen inzetten en/of deels volledig elektrisch stoom produceren. De zeer hoge investering in vooral de elektrische aansluiting is voor Eska niet te dragen.	-15 mln nm3/jaar bij Eska is denkbaar. Alleen bij verdere vergroening van de elektriciteit in de keten is dit verduurzamend.

Bovenstaande maatregelen zijn kapitaalsintensief, gedacht moet worden aan vele tientallen miljoenen euro's. Eska kan dergelijke investeringen niet zelf dragen, maar deze maatregelen zorgen er wel voor dat de duurzaamheidsdoelen van 2030 en mogelijk 2050 kunnen worden behaald (respectievelijk -50% en -90% CO2 emissie vs 1990). Wij vinden het verstandig om dergelijke oplossingen wel te betrekken in het voorliggende maatschappelijke probleem.

Bijlage 3

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Eska Graphic Board BV HZ

Postbus 90
9610 AB SAPPEMEER

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energie en Omgeving

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6100 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ezk

Behandeld door

Datum 10 april 2018
Betreft Uitfasering gebruik Groningengas door industrie ten behoeve van vermindering van de gasvraag

Ons kenmerk
DGETM-E2020 / 18071107

Bijlage 1

Geachte heer ,

In mijn brief van 29 maart jongstleden aan de Tweede Kamer heb ik het besluit van het kabinet om de gaswinning uit het Groningenveld zo snel mogelijk te beëindigen kenbaar gemaakt. Daartoe heeft het kabinet een aantal maatregelen in gang gezet. Het kabinet heeft in dit verband besloten tot het bouwen van een extra stikstofinstallatie in Zuidbroek en er lopen gesprekken met onze buurlanden voor een versnelde afbouw van de export van laagcalorisch gas. Ook vraagt het kabinet een bijdrage van de industriële grootverbruikers van laagcalorisch gas om de vraag naar Groningengas verder te reduceren. Inzet is dat er uiterlijk in 2022 in principe alle industriële grootverbruikers van laagcalorisch gas – waartoe uw bedrijf hoort - overgestapt zijn op (duurzame) alternatieven en geen laagcalorisch gas meer gebruiken.

In het kader van deze opgave heeft u onlangs een brief ontvangen met het verzoek mij te informeren over de wijze waarop u het gebruik van Groningengas voor 2022 kunt uitfaseren. Ik dank u voor uw initiële reactie. U geeft aan nog een aantal extra vragen te hebben om een uitgebreider antwoord te kunnen formuleren. In dat verband verzocht u ook om een uniform kader. Ik neem aan dat de brief van het kabinet van 29 maart voldoende duidelijkheid biedt voor een nadere beantwoording van uw kant. Gemakshalve is deze brief bijgevoegd als bijlage bij deze brief. Graag verzoek ik u daarom alsnog om uitgebreider in te gaan op de gestelde vragen:

10. Op welke termijn ben u in staat om het gebruik van laagcalorisch gas uit te faseren?
11. Kiest u hierbij voor een omschakeling naar een duurzame energievoorziening of voor hoogcalorisch gas?
12. Welke maatregelen en arrangementen zijn nodig om deze omschakeling te maken?

Op dit moment is het ministerie bezig de reacties van de aangeschreven ondernemingen te verwerken. Het ministerie krijgt zo inzicht te krijgen in de mogelijkheden per bedrijf of cluster van bedrijven. Op basis van uw antwoord zullen ambtenaren van het ministerie contact met u zoeken voor nadere

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energie en Omgeving

Ons kenmerk
DGETM-E2020/.18071107

Bijlage 1

afspraken. Uiteraard is mijn inzet om op basis van vrijwillige afspraken te komen tot het gewenste resultaat. Gelet op het krappe tijdsbestek en de noodzaak om per bedrijf afspraken te maken gaat het ministerie niet afzonderlijk in overleg met vertegenwoordigers van de grootverbruikende industrie. Het staat u vanzelfsprekend wel vrij om een vertegenwoordiger van de brancheverenigingaan te laten schuiven bij een gesprek met uw onderneming.

Graag zie ik uw reactie op korte termijn tegemoet. Het kabinet is er van overtuigd dat samen met het bedrijfsleven een oplossing mogelijk is voor deze enorme maatschappelijke opgave. Mocht u nog vragen hebben kunt u contact opnemen met of

De minister van Economische Zaken en Klimaat

Voor deze,

Plaatsvervangend Directeur-Generaal Energie, Telecom en Mededing

Bijlage 4

ESKA

We're in

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Plaatsvervangend Directeur-Generaal Energie, Telecom en Mededinging
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

29 mei 2018 Doorkiesnummer:
RJvdK/gv/1946

Uw kenmerk: DGETM-E2020/18006746 en DGETM-E2020/18071107

Geachte heer

Hierbij ontvangt u onze reactie naar aanleiding van de brieven van 19 januari 2018 (uw kenmerk: DGETM-E2020 / 18006746) en 10 april 2018 (uw kenmerk: DGETM-E2020 / 18071107) van de Minister van Economische Zaken en Klimaat, hierna te noemen: de **"Minister"**.

Inleiding

De Minister geeft in zijn brief van 19 januari 2018, hierna te noemen: de **"Gasbrief"**, aan dat het kabinet de vraag naar (Gronings) laagcalorisch gas, hierna te noemen: **"L-gas"**, wenst te verminderen en daartoe een aantal maatregelen voor ogen heeft. Eén van die maatregelen is het volledig uitfaseren van het gebruik van L-gas door een aantal industriële grootverbruikers, waaronder ons bedrijf. Deze uitfasering zou uiterlijk in 2022 voltooid moeten zijn.

De Gasbrief heeft geleid tot een bespreking op 23 februari 2018 waar de heer Eikelenstam van de zijde van Minister en de heer Kiel van Gasunie Transport Services B.V, hierna te noemen: **"GTS"**, bij aanwezig zijn geweest. Tijdens deze bespreking hebben wij reeds gewezen op de vergaande (financiële) consequenties van de gewenste uitfasering voor onze bedrijfsvoering. Bovendien hebben wij per brief van 20 maart 2018 aan de Minister ons voorlopig standpunt uiteengezet en de Minister verzocht, om in samenspraak met vertegenwoordigers van de industriële grootverbruikers, tot een uniform kader te komen voor de gewenste uitfasering. In dit kader is het voor ons noodzakelijk om tot een concrete en haalbare beantwoording te komen van de door de Minister gestelde vragen.

Per brief van 10 april 2018 is namens de Minister gereageerd op voornoemde brief. In deze reactie verwijst de Minister naar zijn (uitgebreide) brief aan de Tweede Kamer van 29 maart 2018, hierna te noemen: de **"Kamerbrief"**, en worden wij verzocht om alsnog uitgebreider in te gaan op een drietal vragen, die wij hieronder gemakshalve weergeven:

Eska B.V.

P.O. Box 90
9610 AB Sappemeer
The Netherlands

Telephone: +31 (0) 598 31 89 11
Fax: +31 (0) 598 39 66 27
www.eska.com

Visiting addresses
Noorderstraat 394
9611 AW Sappemeer

Meint Veningastraat 114 - 116
9601 KJ Hoogezand
Commercial register: 02037748

ESKA

10. Op welke termijn ben u in staat om het gebruik van laagcalorisch gas uit te faseren?
11. Kiest u hierbij voor een omschakeling naar een duurzame energievoorziening of voor hoogcalorisch gas?
12. Welke maatregelen en arrangementen zijn nodig om deze omschakeling te maken?

Ten slotte geeft de Minister in zijn brief aan dat hij, omwille van het krappe tijdsbestek, niet in overleg zal treden met vertegenwoordigers van de industriële grootverbruikers. Wij betreuren deze houding, omdat de Minister daarmee de kans onbenut laat om via een collectief overleg te komen tot een raamwerk van afspraken voor de gehele bedrijfstak.

De Kamerbrief

De Minister beschrijft in zijn Kamerbrief de noodzaak om de winning van het L-gas op de kortst mogelijke termijn stapsgewijs terug te brengen tot nihil om de veiligheid in Groningen te kunnen garanderen. De winning van L-gas zal uiterlijk in 2030 moeten zijn beëindigd.

Om de genoemde doelstelling te bereiken, beschrijft de Minister een vijftal maatregelen om de vraag van het L-gas te reduceren, waaronder de volledige afbouw van de verkoop en export van L-gas naar het buitenland, uiterlijk in 2029. Het gebruik van L-gas door de Nederlandse industriële grootverbruikers wil de Minister reeds in oktober 2022 beëindigd zien. Uit de Kamerbrief blijkt niet waarom gekozen is voor deze verschillende transitieperiodes, waarbij de gebruikers van geëxporteerd gas een veel langere transitieperiode wordt gegund.

In bijlage 1 van de Kamerbrief wordt een nadere toelichting gegeven op de verschillende maatregelen voor de vermindering van de vraag naar L-gas. Ten aanzien van de uitfasering van het gebruik van industriële grootverbruikers, wordt aangestuurd op (a) verduurzaming van het energiegebruik of (b) omschakeling naar hoogcalorisch gas. De Minister erkent dat beide opties voor de uitfasering specifieke en complexe vraagstukken met zich brengen voor de desbetreffende bedrijven. Daarnaast constateert de Minister dat er ook tal van aandachtspunten zijn die in brede zin gelden voor de industriële grootverbruikers:

- een mogelijke (tijdelijke) toename van NO_x-emissies als gevolg van de omschakeling naar hoogcalorisch gas;
- de timing van het moment van omschakeling, zowel in relatie tot het stilleggen van installaties als de (tijdige) beschikbaarheid van een aansluiting op het hoogcalorisch transportnet;
- de benodigde aanpassingen aan installaties en het borgen van de veiligheid in dit proces;
- de beschikbaarheid van voldoende (betaalbare) installateurs en materieel voor omschakeling en verduurzaming.

ESKA

De Minister heeft aangegeven met alle bedrijven individuele afspraken te willen maken en dat in principe de bereidheid bestaat om te kijken naar specifieke ondersteuning voor de bedrijven die willen verduurzamen. Die specifieke ondersteuning bestaat, aldus de Minister, in eerste instantie uit het wijzen op bestaande subsidieregelingen. Indien en voor zover de bedrijven niet kunnen verduurzamen, uiterlijk in het jaar 2022, dan is omschakeling naar hoogcalorisch gas noodzakelijk. De Minister hanteert voor deze omschakeling vooralsnog de lijn dat kosten 'buiten de poort' voor de netbeheerder (GTS) zijn, en 'binnen de poort' voor de bedrijven.

Bij wijze van tussenconclusie merken wij reeds nu op dat de Kamerbrief niet, althans onvoldoende, voorziet in de gevraagde concrete, heldere en uniforme uitgangspunten voor de gewenste uitfasering van het gebruik van L-gas. Op basis van de algemeenheden in de Kamerbrief, kunnen wij dan ook niet komen tot de door de Minister gewenste uitgebreidere beantwoording van de hierboven genoemde vragen. Wij willen voorkomen dat wij keuzes maken of überhaupt toezeggingen doen op basis van onvolledige informatie en grote onzekerheden over de financiële, praktische en juridische (on)uitvoerbaarheid daarvan.

Consequenties

Naar aanleiding van een eerste onderzoek hebben wij in onze brief van 20 maart 2018 een eerste indicatie gegeven van de mogelijkheden die er in abstracto zijn om tot een volledige overgang op hoogcalorisch gas te komen. De voor deze forse investering benodigde financiële middelen hebben wij niet beschikbaar.

Daar komt bij dat wij in het verleden al de nodige verduurzamingsmaatregelen hebben getroffen in het kader van het Energieakkoord en het MEE-convenant. Wij hebben hiermee op een substantiële wijze bijgedragen aan de vermindering van de uitstoot van CO_2 doordat wij onze aandeelhouders ervan hebben kunnen overtuigen dat investeringen in verduurzaming noodzakelijk zijn, om namelijk tot een toekomstbestendige bedrijfsvoering te kunnen komen. Met instemming van de aandeelhouders is de financiering van deze maatregelen mogelijk gemaakt. Echter, nu wordt door de Minister gevraagd om op korte termijn maatregelen te nemen die in het geheel niet zullen bijdragen aan de verduurzaming van ons bedrijfsproces. Sterker nog, zowel de effecten van de investering in de verduurzamingsmaatregelen worden deels teniet gedaan door de maatregelen die de Minister van ons verlangt.

Ons standpunt

Wij hebben, gelet op de veiligheid en veiligheidsbeleving van de Groningse bevolking, begrip voor het besluit van de Minister om de winning van Gronings gas op korte termijn te doen stoppen. Dit hebben wij ook eerder aangegeven, in onze brief aan de Minister van 20 maart 2018. Waar wij wel tegen aanlopen is dat de Minister geen, althans volstrekt onvoldoende, inzicht geeft in de wijze waarop de nadelige gevolgen van dit besluit worden bekostigd.

ESKA

Het is de taak van de Minister om het algemeen belang van de samenleving te behartigen. Andere, individuele, belangen zoals de belangen van de inwoners van het aardbevingsgebied, moesten geruime tijd wijken voor het algemeen belang. Aangezien het eveneens de taak van de Minister is om alle belangen zorgvuldig af te wegen (zoals bedoeld in artikel 3:4 lid 2 van de Awb), is de beslissing om op korte termijn te stoppen met gaswinning, gelet op de genoemde belangen van de inwoners, begrijpelijk. Dit mede gezien de nadelige gevolgen van de gaswinning die hebben geleid tot een onevenwichtigheid die niet meer valt te compenseren.

Als gevolg van de brief van 18 januari 2018 dreigt de spreekwoordelijke "rekening" voor het dichtdraaien van de gaskraan thans neergelegd te worden bij de industriële grootverbruikers, waaronder ook bij ons bedrijf. Hiermee dreigt een nieuwe onevenwichtigheid te ontstaan die, zonder deugdelijke compensatie, zondermeer strijd oplevert met het egalité-beginsel, uit hoofde waarvan de openbare lasten gelijkelijk verdeeld dienen te worden. Dit beginsel brengt derhalve ook met zich dat de Minister de onevenredige maatschappelijke kosten van zijn besluit, niet voor rekening kan laten komen voor de beperkte groep waartoe ons bedrijf behoort.

Hier komt nog bij dat het GTS is, die als taak heeft ten behoeve van gebruikers van het gastransportnet zorg te dragen voor, onder andere, de omzetting van H-gas naar L-gas door menging met stikstof, de zogenaamde kwaliteitsconversie. Volgens de parlementaire geschiedenis heeft de wetgever er uitdrukkelijk voor gekozen om de netbeheerder met deze verantwoordelijkheid te belasten, zodat de markt in ieder geval geen last zal hebben van de verscheidenheid van de soorten gas. Gezien het voorgaande valt niet in te zien, waarom de verantwoordelijkheid, voor het treffen van maatregelen, die als gezegd op grond van de wet aan de netbeheerder is toevertrouwd, zal moeten komen te rusten op (een bepaalde groep van) gebruikers, waaronder ons bedrijf.

Het uitgangspunt voor de uitfasering van het L-Gas is wat ons betreft dan ook tweeledig, bestaande uit (a) een bereidwillige houding om redelijke en noodzakelijke maatregelen door te voeren, maar wel (b) op een voor ons bedrijf kostenneutrale wijze.
Kostenneutraliteit is voor ons essentieel, aangezien ons bedrijf opereert in een sterk concurrerende internationale markt. Een aanvullende investering in verduurzaming of investering in een overschakeling op hoogcalorisch gas, zal resulteren in een verhoging van de kostprijs van ons aanbod en derhalve tot een verslechtering van onze concurrentiepositie. Deze verslechtering kan ons bedrijf zich, met het oog op de belangen van onze stakeholders, niet permitteren.

Conclusie

Het is voor ons niet mogelijk om op dit moment tot een concretere beantwoording te komen van de door/namens de Minister gestelde vragen. Dit houdt verband met tal van juridische, praktische en financiële onzekerheden die verbonden zijn aan de gewenste uitfasering. Wij missen met name informatie over hoe de gewenste uitfasering zich verhoudt tot de reeds ingezette energietransitie en hoe de kostenneutraliteit van de uitfasering kan worden gewaarborgd.

ESKA

Wij verzoeken u dan ook om nadere informatie te verschaffen over de gewenste uitfasering, waarbij u een vervolggesprek op de bespreking van 23 februari 2018 nadrukkelijk tot de mogelijkheden rekent.

Met belangstelling wachten wij uw reactie af.

Hoogachtend,
Eska B.V.

CEO

Verzonden: Dinsdag 2 oktober 2018 17:45
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Zie bijlage: het besluit leidt tot voortdurende onveilige situaties, ontkent recent onderzoek, gaat niet in op de grote ongelijkheid in veiligheid tussen Groningen en de rest van Nederland. Daarnaast wordt gesproken over minimalisering van de gaswinning terwijl van maximalisering sprake is, worden de onjuiste werkwijze van NAM en Shell verder ondersteunt en het feit dat van de versterkingsoperatie niets terechtkomt ten onrechte genegeerd. Al met al is het volstrekt onverantwoord besluit dat slechts in het belang van de Staat, de NAM en de Shell is.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Het veiligheidsbelang van de Groningers wordt genegeerd en de situatie in Groningen is in dit voorgestelde besluit aanzienlijk slechter dan in de rest van Nederland. Groningers worden uitgebuit en als derderangsburgers weggezet.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Ons huis gelegen aan de rand van het Slochterense veld is ernstig beschadigd en de onveiligheid neemt nog steeds toe. Onze schade loopt in de honderduizenden Euros. Afstand tot het Slochterense veld is paar honderd met

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Wij zijn verbijsterd over het feit ook na de aardbeving van Zeerijp die weer tot veel schade geleid heeft en de alarmfases die daarna afgekondigd zijn, er toch weer doorgegaan wordt met onbezorgd en onbezonnen gaswinnen terwijl van de veiligheids en versterkingsoperatie niets terecht komt

Reactie

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen

Postbus 248

2250 AE Voorschoten

Betreft: **zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen**

Sappemeer, 2 oktober 2018

Geachte Dames / Heren,

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1.Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2.De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

3.Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

4.Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.

5. Uit recent van de TU Delft (12 juli 2018) blijkt dat bodemtrillingen, bijvoorbeeld door aardbevingen, een trigger kunnen zijn voor het ontstaan van schade. Het verschilt per gebied in hoeverre schade kan worden toegerekend aan aardbevingen. Binnen de voormalige contour is de toerekenbaarheid gemiddeld over de onderzochte panden in de orde van 10% tot 33 %. Dat is een heel hoog percentage. Gaswinning veroorzaakt veel schade. De schade kan al veroorzaakte en zichtbaar worden bij een geringe trillingssnelheid. Dit is onvoldoende of niet meegenomen in het voorgestelde gasbesluit dat daarmee onvoldoende onderbouwd is en inhoudelijk onzorgvuldig.
https://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/actueel/nieuws/2018/7/12/tu-delft-publiceert-uitkomsten-onderzoek-oorzaken-schade-in-provincie-groningen

6. De beving van Zeerijp op 8 januari jl. heeft het vertrouwen van de bewoners van het aardbevingsgebied diep geschonden. Er is tevens een scherpe daling van de ervaren veiligheid. Gevoelens van machteloosheid en woede nemen sterk toe. Dit concluderen onderzoeksleiders prof.dr. Tom Postmes en [redacted] van de Rijksuniversiteit Groningen in het nieuwe rapport van Gronings Perspectief dat zij

woensdag 6 juni overhandigen aan opdrachtgever de Nationaal Coördinator Groningen. Gronings Perspectief volgt al meerdere jaren inwoners van Groningen, zowel in het door gaswinning opgeschudde gebied als daarbuiten. Binnen 48 uur na de hevige beving van Zeerijp, op 8 januari 2018, werden respondenten benaderd. Katherine Stroebe: 'Velen gaven aan geschokt te zijn. Er is een grote afname van veiligheid. De emoties lopen soms hoog op: men is boos en voelt zich machteloos. Het vertrouwen in verantwoordelijke instanties, inclusief de Rijksoverheid, is opvallend diep weggezakt.' Voor sommigen is de schok en stress acuut: zij slapen slecht of voelen zich vervreemd van hun eigen land. Ook dit is in het nieuwe gaswinbesluit niet onderkend en het besluit is meer van hetzelfde. Daarbij is duidelijk en wordt door de Minister ook erkend dat de weg van het verleden onbegaanbaar is. Het voorgestelde besluit is in dat opzicht volstrekt onaanvaardbaar.

7. Na de beving van Zeerijp werden 4.281 gevallen van schade gemeld tot 1 februari 2018. De meeste schade wordt gemeld op de locaties waar de bodem het meest hevig beefde. Waar de bodem niet trilde worden nauwelijks meldingen gedaan. De onveilige situatie houdt ook onder nieuwe besluit dat tot verdere maximalisering van de gaswinning zal leiden volledig aan.

Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,

Verzonden: Dinsdag 2 oktober 2018 19:26
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
zie bijlage

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
zie bijlage

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
zie bijlage

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
zie bijlage

Reactie

Aan: Bureau Energieprojecten,
Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Wedde, 2 oktober 2018

Betreft: Zienswijze ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019

Geachte heer, mevrouw,

Op 24 augustus 2018 heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 ter inzage gelegd. Gelet op de eerdere procedures en uitspraken van de Raad van State had ik gehoopt op een ander besluit en dat wil ik graag met deze zienswijze duidelijk maken.

In het besluit wordt aangegeven dat er 19,4 miljard Nm3 gas gewonnen mag worden, bij een jaar met een gemiddeld temperatuurprofiel uitgaande van een gecombineerde stikstofinzet van de mengstations van GTS van 92,5%. En vervolgens volgen er nog drie aanvullende bepalingen, waardoor er eventueel meer gas gewonnen mag (of moet) worden. De minister geeft weliswaar aan nu een onderbouwing te geven op die onderdelen waar de Raad van State in haar uitspraak van 15 november 2017 aangaf dat een (nadere) motivering ontbrak, namelijk: risico voor personen, leveringszekerheid en de beperking van gaswinning, maar ook in deze nieuwe onderbouwing zitten diverse onduidelijkheden en onzekerheden. Ik ga daar verderop in mijn zienswijze op in, maar wil eerst nog een ander punt aan de orde stellen, namelijk de gaswinning uit de kleine velden. De minister zal waarschijnlijk aangeven dat dit los staat van het ontwerp-instemmingsbesluit dat nu voorligt, maar ik ben van mening dat het besluit met betrekking tot het Groningen gasveld wel degelijk van invloed is op de omliggende kleine velden en dat aan deze relatie in het ontwerp-instemmingsbesluit onvoldoende aandacht wordt geschonken.

In een brief aan de Tweede Kamer (30 mei 2018, nr. 469) geeft minister Wiebes het volgende aan: *Ik kies voor de kleine velden voor een gestage afbouw, waarbij gas wordt gewonnen zolang en in zoverre gas nog nodig is, en alleen waar dit veilig kan. Waar dit niet kan, wil ik stoppen. De aanpassing van de Mijnbouwwet per 1 januari 2017, waarin deze maatschappelijke randvoorwaarden zijn aangescherpt, zie ik daarbij als behulpzaam. Daarnaast kijk ik nadrukkelijk naar lessen uit de Groningse praktijk die ook op kleine velden toegepast kunnen worden.*

Maar hoe weet de minister waar het veilig is en welke lessen hij moet trekken als niemand weet wat er precies in de ondergrond gebeurt? En zeker daar waar sprake is van een combinatie van het winnen van zout en gas. In november 2017 hebben zich vier aardbevingen voorgedaan bij Winschoten, waarover recent door het KNMI en rapport is uitgebracht. (Winschoten Events 19-11-2017, Technical report KNMI TR-368 en zie ook https://www.rtvnoord.nl/nieuws/198399/KNMI-Ook-bevingen-bij-zoutwinning-Groningen). Uit dat rapport van het KNMI blijkt dat niet duidelijk is wat de oorzaak van de bevingen is en wordt met betrekking tot het (kunnen) meten aangegeven (blz. 21): *Events are likely to occur for which a template does not (yet) exist. For detailed seismic monitoring of the Heiligerlee salt dome, currently there is no dedicated network, to allow both detection and location of minute seismic events. As a (temporary) alternative, we would suggest a monitoring tool solely based on sliding windows of root-mean-square amplitudes. With such a tool, minute events during the day will be missed due to high cultural noise levels, but a build-up of seismicity, if present, would be captured.*

Voor mijzelf zijn, naast het Groningen veld, de kleine gasvelden bij Pekela en Blijham relevant, omdat ze grenzen aan (of in de buurt liggen) van het Groningenveld en de zoutwinning in Winschoten en Veendam. Het antwoord van de minister op Kamervragen (ah-tk-20172018-2710 ISSN 0921 - 7398 's-Gravenhage 2018) geeft wat mij betreft aan dat de minister wel erg gemakkelijk denkt (en blijft denken) over de risico's rond de winning uit kleine velden, omdat de leveringszekerheid blijkbaar zwaarder telt:
In mijn brief aan uw Kamer over «Gaswinning uit de kleine velden in de energietransitie» van 30 mei 2018 (Kamerstuk 33 529, nr. 469) heb ik aangegeven dat de risico's van gaswinning uit kleine velden qua omvang en impact niet vergelijkbaar met die van de gaswinning in Groningen. Tevens heb ik uiteengezet dat de gaswinning uit de kleine velden mede van belang is voor de energietransitie.

Tot zover hetgeen ik met betrekking tot de kleine velden onder de aandacht wilde brengen.

Wat betreft het ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 gaf ik al aan dat er voor mij nog veel onduidelijkheden en onzekerheden inzitten. Het gaat daarbij om de volgende zaken:

1.De onzekerheid over de afbouw van de gaswinning en inzet stikstof
De minister noemt bij 3.1. een aantal maatregelen, zoals de bouw van een stikstofinstallatie, maar onduidelijk is of, en in welke mate, deze maatregelen de komende jaren daadwerkelijk gerealiseerd zullen worden, dan wel binnen de genoemde tijdsperiode. Daarnaast zegt de minister zelf in het ontwerp-instemmingsbesluit (blz. 18) nog het volgende:
De graaddagenformule bevat een aanname voor de stikstofinzet. De graaddagenformule in artikel 2, tweede lid, is gebaseerd op een stikstofinzet van 92,5%. Die stikstofinzet is echter niet een vaste waarde voor het gasjaar 20182019 en kan dus variëren. Wel is duidelijk dat tenminste een stikstofinzet van 85% kan worden gerealiseerd. Aangezien NAM geen invloed heeft op de stikstofinzet heb ik in artikel 2, derde lid bepaald dat bij een lagere stikstofinzet dan 92,5%, waarbij dus een hogere gasproductie nodig is, het winningsniveau naar boven wordt aangepast naar rato van de stikstofinzet. Duidelijk is dat voor de minister de leveringszekerheid nog steeds voorop staat (blz. 18):
Vooruitlopend op de nieuwe wettelijke systematiek is nu reeds het uitgangspunt dat niet meer gewonnen mag worden dan noodzakelijk is dan nodig is voor de leveringszekerheid.

2.Seismiciteit
De minister geeft het volgende aan (blz. 33):
Uit alle berekeningen en adviezen blijkt dat de seismische dreiging is afgenomen en nog verder zal afnemen. Deze afname is volgens het KNMI en NAM gevolgen van het sinds enkele jaren allengs dalende gaswinningsniveau en voorzorgsmaatregelen bij de wijze van gaswinning (zoals een vlakke winning). Bovendien laat voortschrijdend wetenschappelijk inzicht zien dat de seismische dreiging lager is dan eerder werd verondersteld. De verdere afbouw van de gaswinning zal de seismische dreiging naar verwachting nog verder verlagen.
Op blz. 29 geeft de minister echter aan:
Voor een gemiddelde temperatuur zal het aantal bevingen voor het gasjaar 20182019 volgens NAM ongeveer gelijk zijn aan het gasjaar 2017-2018. In 2019 is er 14,5% kans op een aardbeving met een magnitude groter dan 3,6 op de schaal van Richter en deze daalt naar ongeveer 10% in 2022. NAM geeft als vergelijking met een referentiescenario van 2 4 miljard Nm3 aan dat bij die productie die kans in 2019 ongeveer 17% zou zijn, en in 2022 zou die kans ongeveer 20% zijn.

Door de cumulatieve samendrukking in het reservoir en de beperkte productieverlaging voor het gasjaar 2018-2019 kan de seismische dreiging dat gasjaar licht toenemen. In een gemiddeld gasjaar kan de maximum PGA11 toenemen van 0,162 g naar 0,173 g en in een koud gasjaar tot 0,183 g.

Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van

Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Ik vind dit een onaanvaardbaar risico.

3.Leveringszekerheid
De minister geeft aan dat hij een belangenafweging heeft gemaakt. Op blz. 44 geeft de minister aan dat de gevolgen van de gaswinning voor bewoners, bedrijven, instellingen en eigenaren van onroerend goed in het aardbevingsgebied groot zijn en dat zij zich al jaren zorgen maken. Toch geeft de minister aan dat hij naast de belangen van de inwoners van Groningen in zijn besluit ook het belang mee van leveringszekerheid meeweegt (blz. 45):
Artikel 167c van de Mijnbouwwet, zoals voorgesteld in het wetsvoorstel betreffende het minimaliseren van de gaswinning uit het Groningenveld, bepaalt dat ik, in aanvulling op artikel 36 van de Mijnbouwwet, de bijzondere functie van het Groningenveld voor het kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas in acht moet nemen. In paragraaf 6 van dit besluit is ingegaan op het belang van leveringszekerheid voor de samenleving. Zoals hier beschreven, kleven er vanuit maatschappelijk perspectief en veiligheidsperspectief dusdanige risico's aan een gasproductie onder het niveau van leveringszekerheid, dat ik het niet aanvaardbaar acht de gaswinning uit het Groningenveld nu al te beëindigen of substantieel te verlagen.

De minister voert aan dat hij beleid heeft ontwikkeld om de gevolgen van gaswinning waar mogelijk te beperken (blz. 44). Inderdaad, de minister heeft beleid ontwikkeld, maar beleid is iets anders dan een concrete activiteit of concrete beperking en daarvan is dus ook geen sprake. En de woorden 'waar mogelijk' laten veel ruimte. Kijkend naar de ruimte die ook dit ontwerp-instemmingsbesluit biedt, dan zou er zeker 20,9 miljard Nm3 (19,4 miljard Nm3 + een verzoek van 1,5 miljard Nm3 van Gasunie Transport Services B.V.) gewonnen kunnen worden en meer, omdat dit ook afhangt van de temperatuur en stikstofinzet.

En zo wint de leveringszekerheid het opnieuw van de veiligheid: de macht van het getal. En dat geldt ook voor de ingezette koers: de oplossing moet uit de massa komen, de grootverbruikers, de stikstofinstallatie. En natuurlijk, met massa kun je een grote stap maken, maar er is onvoldoende gekeken naar alternatieven, naar maatregelen op kleinere schaal die nu al bij kunnen dragen aan reductie (van de bouw van gasloze woningen, bestaande woningen van het gas af, tot de inzet van alternatieve en groene energie(opwekking)).

En ook al geeft de minister aan dat hij beleid ontwikkeld heeft en dat de benodigde hoeveelheid gas met de bouw van een stikstofinstallatie en de ombouw van de grootverbruikers onder het SodM-advies van 12 miljard Nm3 kan komen, dan hebben we daar in 2018-2019 nog niets aan, want dit moet nog gerealiseerd worden. Het advies van het SodM om het maximum te stellen op 12 miljard Nm3 legt de minister opnieuw naast zich neer door in te stemmen met 19,4 miljard Nm3 voor 2018-2019, waarbij er ook nog de mogelijkheid bestaat om op 20,9 miljard Nm3 uit te komen en dat ligt toch dicht bij de 21,6 miljard Nm3 die minister Kamp met ingang van 1 oktober 2017 aangaf in de wijziging instemmingsbesluit winningsplan Groningenveld.

Ik doe dan ook een dringende beroep op de minister om het ontwerpbesluit aan de passen en de veiligheid van de Groningers zwaarder te laten wegen dan de leveringszekerheid en de maximale gaswinning fors naar beneden bij te stellen. En ik doe een dringend beroep op de minister om veel meer haast te maken met concrete maatregelen, zodat er daadwerkelijk sprake is van een zeer snelle afbouw van het gasgebruik.

Met vriendelijke groet,

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Wedde, 3 oktober 2018

Betreft: Zienswijze ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019

Geachte heer, mevrouw,

Bijgevoegde zienswijze heb ik op 2 oktober 2018 via het digitale reactieformulier ingestuurd, maar doe ik u hierbij ook per post toekomen.

Met vriendelijke groet,

Verzonden: Woensdag 3 oktober 2018 12:31
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
file:///D:/Downloads/Zienswijze-Gedeputeerde-Staten-en-Provinciale-Staten-Groningen-gasjaar-2018-2019.pdf ik verwijs u hier ook graag naar Zienswijze
Op ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten van Groningen

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Ja, transparantie voor de gewone burger speelt tegenwoordig geen rol meer. Er is enkel nog groeiende verwarring ,het vertrouwen in de overheid neemt zienderogen verder af en wordt geschaad. Dit kan toch niet de bedoeling zijn. Over het hoofd gezien is dus duiding en duidelijkheid van de plannen. We worden overstelpt - al jarenlang - met groeiend ingewikkelder en hoeveelheden plannen die onze rechten en perspectieven steeds verder uithollen.Ja, speelt transparantie voor de gewone burger tegenwoordig geen rol meer? De menselijke maat staat al tijden onder grote druk. Dit kan toch niet de bedoeling zijn.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Ik vraag me ernstig af of deze plannen en later de afgeleide plannen, gevolgen en uitwerkingen hiervan mijn belangen als woningeigenaar dienen. Er dreigt vernietiging van mogelijk een substantieel deel van het vermogen dat in ons huis zit. Er moet steeds gekeken worden naar de huizen prijzen begin 2006 voor de eerste grotere aardbeving. De gang van zaken nu is verwarrend zenuwslopend en tast het rechtsgevoel van Groningers ernstig aan. Het voelt voor velen hier beledigend zoals onze eigendommen, rechten en kapitalen worden behandeld. Bezint eer ge begint.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Ja, ik herhaal. de verwarring wordt hier in het aardbevingsgebied steeds groter en dreigt alles en ons te overwoekeren. Ik neem aan dat dit niet de bedoeling was/is.
Het lijkt helaas soms alsof de bureaucratie deze verwarring wel goed uitkomt. Wij allen hier willen recht, eerlijkheid, perspectief en willen transparantie. Ik zeg udit alles als gewone burger die niet de tijd en kennis heeft al die plannen op kennis, diepgang en detail te kunnen beoordelen. Wordt een gewone uirger nog gehoord, wordt daar überhaupt nog over nagedacht? Ten lange leste verwijs ik graag ook nog even naareen nieuwsberichtje (google maar eens) Onafhankelijke Raadsman: "Stel de mensen centraal bij versterking" (13 09 2018)

Reactie

Verzonden: Woensdag 3 oktober 2018 14:39
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
ongetwijfeld maar dat is voor mij als leek niet te controleren

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Het belang van de Groningers en mijn belang.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Ja, ik woon in het aardbevingsgebied en heb al schade laten repareren ter waarde van € 8700,- en heb een nieuwe schade melding reeds ingediend.

Reactie

Verzonden: Woensdag 3 oktober 2018 16:12
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters: J.F.
Straat: Van Ketwich Verschuurln
Huisnummer: 98
Postcode: 9721 SW
Woonplaats: GRONINGEN
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Organisatie
Organisatie: Dorhout Advocaten N.V.

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
ja, zie bijlage

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
ja, zie bijlage

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
ja, zie bijlage

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
ja, zie bijlage

Reactie

DORHOUT ADVOCATEN

Van Ketwich Verschuurlaan 98
9721 SW Groningen

Postbus 96
9700 AB Groningen

telefoon 050 - 520 6 520
Fax 050 - 520 6 599

www.dorhout.nl

Stichting Beheer Derdengelden
Dorhout Advocaten
IBAN NL53ABNA0415561671
BIC ABNANL2A

BTW NL 8503.68.571.B01
KVK 52265153

AANGETEKEND EN PER GEWONE POST VERZONDEN
Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE VOORSCHOTEN

datum: 3 oktober 2018
ons kenmerk: 04718202
uw kenmerk: DGETM-EO / 18219286
betreft: Zienswijze Ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019

naam: MRICS
functie: advocaat
e-mail:

Geachte heer, mevrouw,

Tot mij heeft zich gewend Ondernemersorganisatie Glastuinbouw LTO Noord/Glaskracht, gevestigd aan de Louis Pasteurlaan 6, te (2719 EE) Zoetermeer, in verband met het navolgende.

Inleiding

1. Van 24 augustus 2018 tot en met donderdag 4 oktober 2018 ligt het Ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 van de Minister van EZK, de heer Wiebes, ter inzage, zodat zienswijzen kenbaar kunnen worden gemaakt. De Minister geeft aan dat hij in genoemd ontwerp-instemmingsbesluit voor de drie door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: de Afdeling) in haar uitspraak van 15 november 2017 genoemde onderdelen, namelijk (i) veiligheidsrisico's, (ii) leveringszekerheid en (iii) beperkende maatregelen een aanvullende motivering levert, om zo tegemoet te komen aan de motiveringsgebreken die zijn genoemd in de hierboven aangehaalde uitspraak van de Afdeling.

2. Namens cliënte, hierna te noemen "LTO Glaskracht", doe ik u een zienswijze toekomen op genoemd ontwerp-instemmingsbesluit dat van 24 augustus tot en met 4 oktober 2018 ter inzage ligt (hierna te noemen: "het ontwerp-instemmingsbesluit") en verzoek ik u om deze zienswijze mee te nemen in de definitieve besluitvorming.

Dorhout Advocaten is de handelsnaam van Dorhout Advocaten N.V. (KvK 52265153). Op onze werkzaamheden zijn van toepassing de door ons gehanteerde algemene voorwaarden (afgedrukt op de achterzijde), die zijn gedeponeerd ter griffie van de rechtbank Noord-Nederland onder nummer 11/7. Daarin is een aansprakelijkheidsbeperking opgenomen.

Belanghebbende

3. LTO Glaskracht is een vereniging die de belangen behartigt van haar leden in de glastuinbouwsector. Aangezien in het ontwerp-instemmingsbesluit de tuinbouwsector met naam en toenaam wordt genoemd en het beoogde besluit rechtstreeks gevolgen zal hebben voor de afname van gas in het algemeen en specifiek ten aanzien van Groningengas voor deze sector en dus ook voor de leden van LTO Glaskracht wordt deze partij rechtstreeks in haar belangen geraakt. Dat geldt ook voor de significante bijdrage die leden van LTO Glaskracht leveren aan de opwek van elektriciteit op het totaal van elektriciteitsproductie in Nederland.

Zienswijze

4. Cliënte kan zich niet verenigen met het ontwerp-instemmingsbesluit, althans naar het oordeel van cliënte ontbreekt belangrijke informatie om tot een afgewogen oordeel te komen. Cliënte voert daartoe het volgende aan.

5. Cliënte is van mening dat in het ontwerp-instemmingsbesluit in ieder geval het onderdeel (ii) leveringszekerheid en het onderdeel (iii) beperkende maatregelen nog steeds onvoldoende gemotiveerd zijn, althans in ieder geval met betrekking tot grootverbruikers. Er is onder meer geen redelijke regeling voor vergoeding van schade opgenomen, terwijl dit wel voor de hand ligt. In deze zienswijze wordt hier nader op ingegaan.

6. Daarnaast wordt er in het ontwerp-instemmingsbesluit verwezen naar de door het Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement (hierna: COT) opgestelde Verkennende scenarioanalyse gaswinning onder het niveau van leveringszekerheid: maatschappelijke en veiligheidsrisico's d.d. 12 augustus 2018. In genoemde analyse wordt echter geen rekening gehouden met de opwek van elektriciteit door de glastuinbouw, terwijl deze sector een essentiële bouwsteen is bij de elektriciteitsvoorziening, met name als flexleverancier in de (internationale) elektriciteitsmarkt. Cliënte verzoekt dan ook om de opwek van elektriciteit door de glastuinbouw en overige decentrale gasgestookte elektraproductie mee te nemen in het definitieve besluit. In deze zienswijze wordt hier nader op ingegaan.

<u>De onderdelen leveringszekerheid en beperkende maatregelen nog steeds onvoldoende gemotiveerd, althans in ieder geval met betrekking tot grootverbruikers</u>

7. In hoofdstuk 6 meldt de Minister dat het winningsniveau uit het ontwerp-instemmingsbesluit alleen kan worden verlaagd, indien hij "*zou besluiten om bepaalde afnemers (bv. Grootverbruikers) van het gasnet af te sluiten, zodat zij geen gas meer afnemen*". De Minister meldt dat het mogelijk is om op dit niveau (het landelijke gastransportnet) onderscheid te maken tussen afnemers en deze, indien noodzakelijk, individueel af te sluiten. Voorts meldt de Minister dat bedrijven en particulieren in Nederland in hoge mate vertrouwen hebben in het functioneren van het gasnetwerk en niet berekend zijn op de plotselinge, langdurige afsluiting van de gastoevoer. "*Omschakeling naar hoogcalorisch gas of andere energiebronnen vergt een dusdanige aanpassing van bedrijfsprocessen, dat dit op een dergelijk*

korte termijn [het gasjaar 2018-2019, toevoeging JFK] niet mogelijk is." "Bedrijven kunnen niet van de ene op de andere dag overschakelen naar een andere energiebron voor hun productieproces. Dit vergt een langdurige stillegging van de productie, wat kan leiden tot faillissement en het ontslag van de medewerkers. Ditzelfde geldt voor toeleveranciers van deze bedrijven." Naar het oordeel van cliënte leveren voorgaande citaten een tegenstrijdig beeld op. Deze onduidelijkheid in relatie tot de grote (financiële) belangen die op het spel staan leveren naar het oordeel van cliënte nog steeds een motiveringsgebrek op.

8. De Minister concludeert dat het veiligheids- en maatschappelijk belang in het gedrang komen wanneer onder andere grootverbruikers in de glastuinbouwsector op korte termijn gedwongen worden afgesloten. Toch wordt als einddatum voor de omschakeling voor grootverbruikers al het jaar 2022 genoemd. Er wordt echter niets vermeld over een regeling voor vergoeding van de schade die de grootverbruikers hierdoor lijden, althans volstrekt in het midden wordt gelaten hoe en in welke mate compensatie voor grootverbruikers zal gaan plaatsvinden. Verwacht had mogen worden dat in het ontwerp-instemmingsbesluit over dit punt een paragraaf zou zijn opgenomen als integraal onderdeel van de voorgestelde beperkende maatregelen. Het treffen van beperkende maatregelen voor grootverbruikers, onder andere in de glastuinbouw, zal niet zijn uit te voeren als niet op voorhand duidelijk is dat deze grootverbruikers worden gecompenseerd.

9. Daarnaast constateert het COT dat er op dit moment nog onvoldoende bekend is in welke mate bedrijven met vitale processen afhankelijk zijn van laagcalorisch gas, maar desondanks worden grootverbruikers toch gedwongen om op zeer korte termijn hiervan te worden afgesloten. Voorts constateert het COT dat er eigenlijk geen zicht is op de daadwerkelijke risico's. De Minister meldt dat in de afgelopen vijftig jaar de samenleving tot in de haarvaten is verwerven geraakt met de beschikbaarheid van aardgas. *"De betrouwbaarheid van de gaslevering heeft er mede voor gezorgd dat het snel inzetten van alternatieven nooit nodig is geweest en daarom zijn de mogelijke gevolgen grotendeels onbekend"*. Hiermee wordt onderstreept dat de gevolgen niet te overzien zijn als grootverbruikers op korte termijn worden afgesloten van de levering van laagcalorisch gas zonder dat hier concrete afspraken met betrekking tot vergoeding tegenover staan.

<u>COT analyse met betrekking tot opwek elektriciteit door glastuinbouw</u>

10. De Minister heeft het COT opdracht gegeven om de maatschappelijke en veiligheidsrisico's te verkennen bij een niveau van gaswinning onder het niveau van leveringszekerheid. In de analyse van het COT worden onder meer de elektriciteitscentrales genoemd die draaien op laagcalorisch gas en die bijna 10% van de elektriciteitsvoorziening verzorgen. Onder het kopje *Flexibiliteit binnen de energievoorziening* wordt het volgende vermeld:

"Als de bijna 10 procent van de elektriciteitsopwekking (laagcalorisch gas) wegvalt omdat gasgestookte centrales geen gas meer krijgen en niet kunnen leveren, is de eerste terugvaloptie het benutten van andere energiebronnen. Respondenten geven aan dat dit qua energievolume kan worden opgevangen. Het risico neemt toe als er andere verstoringen of onzekerheden optreden zoals uitval van andere centrales,

internationale ontwikkelingen die van invloed zijn op de energiemarkt in Europa en/of geopolitieke kwesties met gevolgen voor levering van gas aan Nederland."

11. Uit de stukken komt duidelijk naar voren dat het borgen van leveringszekerheid het uitgangspunt is. In verband met de leveringszekerheid worden de elektriciteitscentrales genoemd. Naast de elektriciteitscentrales, is echter ook de glastuinbouw een essentiële bouwsteen bij de elektriciteitsvoorziening, met name als flexleverancier in de (internationale) elektriciteitsmarkt. De huidige tekorten in België (uitval kerncentrales) vormen het bewijs dat deze flexmarkt werkt en de glastuinbouw daar een bijdrage aan levert. Ook de arrangementen met TenneT (nood- en regelvermogen, passieve onbalans) zijn van steeds grotere betekenis. De jaarlijkse netlevering met gasgestookte WKK in de glastuinbouw bedraagt 5 tot 6 TWh. Dit is ongeveer 5% van het nationale productievolume elektriciteit. In de analyse van het COT wordt vermeld dat de opwekcapaciteit van de gascentrales 10% bedraagt, dus deze 5% is - zeker vanwege het specifieke flexibele karakter - ook zeer relevant.
    Volledigheidshalve wordt verwezen naar het CBS en de jaarlijkse Energiemonitor van Wageningen Economic Research voor het aandeel decentraal opgesteld WKK-vermogen in de totale elektriciteitsopwekking.[1] De glastuinbouwsector draagt voor een significant deel bij aan de opwek van elektriciteit. Zou de levering van laagcalorisch gas aan de glastuinbouw op korte termijn worden beëindigd dan komt de leveringszekerheid van elektriciteit in Nederland mogelijk in gevaar. Uit het COT onderzoek en het ontwerp-instemmingsbesluit valt niet af te leiden of ook met dit aspect rekening is gehouden, terwijl de leveringszekerheid van elektriciteit door de glastuinbouwsector van landsbelang en internationaal belang is.

Conclusie

12. Gelet op het voorgaande verzoekt cliënte u om deze zienswijze mee te nemen in de definitieve besluitvorming.

Hoogachtend,

[1] http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37823wkk&D1=14,16&D2=a&D3=1&D4=0&D5=a&HD=080721-1209&HDR=T,G3,G2,G4&STB=G1 en https://www.kasalsenergiebron.nl/content/research/Energiemonitor_Nederlandse_glastuinbouw_2016.pdf

Verzonden: Woensdag 3 oktober 2018 17:43
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Veiligheid staat niet voorop. Wonen in Groningen is onveiliger.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Er worden alleen doden genoemd in de norm. Gewonden niet.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Extra risico.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Zie bijlage.

Reactie

Regering: maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers eindelijk echt voorop staat!

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

Datum 2 oktober 2018

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1 Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat **niet** aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers **even veilig** kunnen leven als alle **overige Nederlanders**.

2 De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

3 Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. *Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012.* Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het **onaanvaardbaar** dat Groningers dit **risico** mogen lopen.

4 Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo'n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo'n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? **Waarom** ***mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.***

Met vriendelijke groet,

Verzonden: Woensdag 3 oktober 2018 17:52
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Onjuistheden in het ontwerpbesluit

De minister zegt dat hij tegemoet komt aan de uitspraak van de Raad van State van 15 november 2017. Dit is niet juist. De Raad van State vernietigde het vorige instemmingsbesluit vanwege motiveringsgebreken. De minister maakte destijds onvoldoende duidelijk wat hij doet voor de veiligheid van de Groningers, en hoe hij afweging maakt tussen leveringszekerheid en de belangen van de Groningers. Het ontwerpbesluit lijdt opnieuw aan dergelijke motiveringsgebreken. Er wordt geen expliciete, toetsbare afweging gemaakt tussen argumenten voor het voorgenomen winningsniveau van 19,4 miljard m3 en argumenten voor een veel lager, veiliger niveau.

Ook wordt essentiële informatie verzwegen, en niet meegewogen, zoals:
- het advies van het SodM dat voor de veiligheid het niveau niet meer mag zijn dan 12 miljard m3;
- dat er bij een beving van 5.0 nabij Huizinge 1.200 huizen kunnen instorten, en 118 doden kunnen vallen (onderzoek ARUP i.o.v. NAM uit 2013, nooit herroepen);
- informatie over het mogelijk aantal gewonden bij eventuele forse aardbevingen.

Het weglaten van dit soort essentiële informatie is onjuist,
De suggestie dat de veiligheid van de bewoners voorop staat klopt niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Zaken of belangen die over het hoofd zijn gezien

Argumenten om, met een winningsniveau van 19,4 m3 een hoge prioriteit te geven aan leveringszekerheid zijn breed uitgemeten en krijgen veel meer aandacht en uitwerking dan argumenten voor een veel lager niveau en snellere afbouw naar 0 m3, zoals:
- de (onaanvaardbare) veiligheidsrisico's waaraan de bewoners worden blootgesteld
- de enorme negatieve impact van de gaswinning op het leven en welzijn van de Groningers door onzekerheid, schadeafhandeling, versterking, waardedaling huis, stress, wegnemen van een toekomstperspectief
- vernietiging en aantasting van onvervangbaar cultureel erfgoed en zdaarmee het beroven van de bewoners van een belangrijk deel van hun geschiedenis

Zo is bijvoorbeeld ook het grote aantal schades over het hoofd gezien: Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Wij worden geraakt in ons belang

Als Nederlandse staatsburgers en bewoners van het winningsgebied zijn wij geraakt in onze materiële en immateriële belangen. Hierbij gaat het om onze belangen, en die van onze medemensen, op het gebied van veiligheid, welzijn, schadevrij wonen, woningwaarde, toekomstperspectief (psychologisch, sociaal en economisch) en de verbinding met de geschiedenis van onze regio en onze voorouders. Hierbij gaat het ook om het belang om vertrouwen te kunnen hebben in de overheid. Ook dit belang wordt al jarenlang ernstig geschaad.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Andere zaken die we naar voren willen brengen

Dit ontwerpbesluit draagt niet bij niet bij aan herstel van vertrouwen. De reductie is te beperkt en te onzeker, het perspectief voor de komende jaren is te onduidelijk. De argumentatie getuigt van miskenning van wat er aan de hand is.

Wij ervaren de ontstane situatie als uitzichtloos. De boosheid en het wantrouwen in de regio nemen alleen maar toe. Lokale besturen en functionarissen die verantwoordelijk zijn voor het opvangen van gevolgen van de gaswinning zijn aan de kant geschoven. Mensen die protesteren worden door de politie met geweld verjaagd. Demonstranten en actiegroepen worden in de hoek van terroristische organisaties geplaatst. In die context is het van het grootste belang dat een nieuw gasbesluit een ommekeer laat zien. Dit ontwerpbesluit biedt die opening ons inziens niet.

Daar komt bij dat de nieuwe wet minimalisering gaswinning Groningenveld die in voorbereiding is, en waar in de motivering enkele keren naar wordt verwezen, een uitholling betekent van de democratische rechten en een verzwakking van de rechtspositie van de inwoners van het gaswinningsgebied. We onderschrijven wat dat betreft de inspraakreactie van Milieudefensie van april 2018. Al met al maakt dat ons somber over het herstel van vertrouwen.

In Groningen en een deel van Drenthe worden we nu al jaren geconfronteerd met de gevolgen van aardbevingen en bodemdaling die het gevolg zijn van de gaswinning. Het voorliggende ontwerpbesluit biedt weinig zicht op verbetering. De winning gaat volgens dit ontwerpbesluit op een hoog niveau door. De argumentatie die de minister geeft, gaat in veel opzichten voorbij aan de reële situatie waarin wij ons als inwoners van het gaswinningsgebied bevinden. We verzoeken de minister om zijn ontwerpbesluit aan te passen en een besluit te nemen dat ons een concreet perspectief biedt op een ons inziens noodzakelijke snelle, drastische reductie van de gaswinning.

Reactie

Aan:
Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten.

04 OKT 2018

Betreft: Zienswijze ontwerp-instemmingsbesluit gaswinning Groningen 2018

Groningen, 3 oktober 2018

Onjuistheden in het ontwerpbesluit

De minister zegt dat hij tegemoet komt aan de uitspraak van de Raad van State van 15 november 2017. Dit is niet juist. De Raad van State vernietigde het vorige instemmingsbesluit vanwege motiveringsgebreken. De minister maakte destijds onvoldoende duidelijk wat hij doet voor de veiligheid van de Groningers, en hoe hij afweging maakt tussen leveringszekerheid en de belangen van de Groningers. Het ontwerpbesluit lijdt opnieuw aan dergelijke motiveringsgebreken. Er wordt geen expliciete, toetsbare afweging gemaakt tussen argumenten voor het voorgenomen winningsniveau van 19,4 miljard m3 en argumenten voor een veel lager, veiliger niveau.

Ook wordt essentiële informatie verzwegen, en niet meegewogen, zoals:
- het advies van het SodM dat voor de veiligheid het niveau niet meer mag zijn dan 12 miljard m3;
- dat er bij een beving van 5.0 nabij Huizinge 1.200 huizen kunnen instorten, en 118 doden kunnen vallen (onderzoek ARUP i.o.v. NAM uit 2013, nooit herroepen);
- informatie over het mogelijk aantal gewonden bij eventuele forse aardbevingen.

Het weglaten van dit soort essentiële informatie is onjuist,
De suggestie dat de veiligheid van de bewoners voorop staat klopt niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht.

Zaken of belangen die over het hoofd zijn gezien

Argumenten om, met een winningsniveau van 19,4 m3 een hoge prioriteit te geven aan leveringszekerheid zijn breed uitgemeten en krijgen veel meer aandacht en uitwerking dan argumenten voor een veel lager niveau en snellere afbouw naar 0 m3, zoals:
- de (onaanvaardbare) veiligheidsrisico's waaraan de bewoners worden blootgesteld
- de enorme negatieve impact van de gaswinning op het leven en welzijn van de Groningers door onzekerheid, schadeafhandeling, versterking, waardedaling huis, stress, wegnemen van een toekomstperspectief
- vernietiging en aantasting van onvervangbaar cultureel erfgoed en

daarmee het beroven van de bewoners van een belangrijk deel van hun geschiedenis

Zo is bijvoorbeeld ook het grote aantal schades over het hoofd gezien: Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.

Wij worden geraakt in ons belang

Als Nederlandse staatsburgers en bewoners van het winningsgebied zijn wij geraakt in onze materiële en immateriële belangen. Hierbij gaat het om onze belangen, en die van onze medemensen, op het gebied van veiligheid, welzijn, schadevrij wonen, woningwaarde, toekomstperspectief (psychologisch, sociaal en economisch) en de verbinding met de geschiedenis van onze regio en onze voorouders. Hierbij gaat het ook om het belang om vertrouwen te kunnen hebben in de overheid. Ook dit belang wordt al jarenlang ernstig geschaad.

Andere zaken die we naar voren willen brengen

Dit ontwerpbesluit draagt niet bij niet bij aan herstel van vertrouwen. De reductie is te beperkt en te onzeker, het perspectief voor de komende jaren is te onduidelijk. De argumentatie getuigt van miskenning van wat er aan de hand is.

Wij ervaren de ontstane situatie als uitzichtloos. De boosheid en het wantrouwen in de regio nemen alleen maar toe. Lokale besturen en functionarissen die verantwoordelijk zijn voor het opvangen van gevolgen van de gaswinning zijn aan de kant geschoven. Mensen die protesteren worden door de politie met geweld verjaagd. Demonstranten en actiegroepen worden in de hoek van terroristische organisaties geplaatst. In die context is het van het grootste belang dat een nieuw gasbesluit een ommekeer laat zien. Dit ontwerpbesluit biedt die opening ons inziens niet.

Daar komt bij dat de nieuwe wet minimalisering gaswinning Groningenveld die in voorbereiding is, en waar in de motivering enkele keren naar wordt verwezen, een uitholling betekent van de democratische rechten en een verzwakking van de rechtspositie van de inwoners van het gaswinningsgebied. We onderschrijven wat dat betreft de inspraakreactie van Milieudefensie van april 2018. Al met al maakt dat ons somber over het herstel van vertrouwen.

In Groningen en een deel van Drenthe worden we nu al jaren geconfronteerd met de gevolgen van aardbevingen en bodemdaling die het gevolg zijn van de gaswinning. Het voorliggende ontwerpbesluit biedt weinig zicht op verbetering. De winning gaat volgens dit ontwerpbesluit op een hoog niveau door. De argumentatie die de minister geeft, gaat in veel opzichten voorbij aan de reële situatie waarin wij ons als inwoners van het gaswinningsgebied bevinden. We verzoeken de minister om zijn

ontwerpbesluit aan te passen en een besluit te nemen dat ons een concreet perspectief biedt op een ons inziens noodzakelijke snelle, drastische reductie van de gaswinning.

Bureau Energieprojecten

Inspraakpunt Gaswinning Groningenveld

Postbus 248

2250 AE Voorschoten

03 OKT 2018

Betref ; zienswijze ontwerp-instemmingsbesluit Groningen Gasveld 2018-2019.

Siddeburen, 1 oktober 2018

Geachte heer / mevrouw.

Hierbij geef ik, en mevrouw een zienswijze aan het besluit omschreven in het document DGTEM – EO / 18219286. Het document heeft de titel Ontwerp – instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018 - 2019 .

Het ontwerp – instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018- 2019, is een overbruggingsbesluit. Daarmede heeft het besluit een geldigheidsduur voor onbepaalde tijd De totale productie, omschreven in artikel 2,van het ontwerp –instemmingsbesluit, heeft een zeer grote bandbreedte. met een minimale productie van 19,5 miljard Nm^3, en de maximale productie is niet te berekenen noch te controleren.

Planmatig beheer

Gezien het feit dat de Nam geen verantwoordelijkheid heeft bij het bepalen van de hoeveelheid, noch de wijze waarop het gas uit het Groningenveld wordt geproduceerd. Daarmede is de Minister verantwoordelijk voor de correcte vergunningen en verantwoordelijk voor een aanvaardbare gaswinning.

Het is teleurstellend dat de Minister naar zes jaar, naar de aardbeving in Huizinge. Nog bewust voorkeur geeft om planmatig beheer te vertalen in "om zoveel mogelijk gas te delven". De definitie van de Minister komt voort uit een gesloten technocratische besluitvorming. Het is niet in lijn met de aanbeveling van het Onderzoeksraad voor de Veiligheid. Het Onderzoeksraad voor de Veiligheid stelt dat het reduceren van de onzekerheden behoren bij de ondergronds activiteiten. En nu de gaswinning onder de verantwoordelijk valt van de Minister behoort het reduceren het uitgangspunt te zijn.

De Mijnbouwwet bepaalt dat de minister zijn instemming met een winningsplan alleen kan weigeren in het belang van een planmatige winning, en in verband met een onaanvaardbaar risico van schade door bodembeweging. Ook de voorschriften en beperkingen die in een instemmingsbesluit opgenomen kunnen worden, moeten gebaseerd zijn op één van deze twee redenen. Doch voegt de minister geen voorschriften toe. Om in te kunnen grijpen als de effecten van het loslaten van een vlakke winning oncontroleerbaar zijn.

Een van de ingrediënten van de definitie van leverzekerheid is het advies van de Mijnraad. Het verzoek aan de Nam om de ondergrens bekent te maken van de productie waarbij het veld nog operationeel doelmatig kan worden geëxploiteerd.

In de huidige situatie, waarin in Groningen al reeds zes jaar in verkeerd had het de minster zijn zorgplicht genomen, om planmatig beheer te verwoorden in *Artikel 1 van het Eerste Protocol EVRM.*

"[Planmatig beheer] *vereist een belangenafweging tussen de mate van inmenging in het eigendomsrecht en het met die inmenging gediende algemene belang. Er moet een redelijk evenwicht, een "fair balance", worden gevonden tussen het eigendomsrecht en het algemene belang. Dit vereiste brengt met zich dat de maatregel voorzienbaar moet zijn, geschikt moet zijn om het gestelde doel te bereiken en hetzelfde doel niet moet kunnen worden bereikt met andere lichtere maatregelen.*"

Leveringszekerheid

De Raad van State (uitspraak 201501544/1/A4, 18 november 2015) spreekt van de onbestreden positieve effecten op de seismiciteit van een zo laag mogelijke jaarlijkse winning. De Raad van State acht de gaswinning, gelet op de grondrechtelijke beschermde belangen van de bewoners van het aardbevingsgebied, alleen aanvaardbaar voor zover die winning strikt noodzakelijk is in het kader van leveringszekerheid.

Ondanks dat het meerdere malen ter sprake is geweest, in het voor menig belanghebbende onduidelijk geformuleerd. In de brief van 13 september 2016 , aan de Voorzitter van de Tweede Kamer. Geeft Uw voorganger dhr. Kamp uitleg op welke wijze "leveringzekerheid" berekend wordt. De minister en zijn voorganger nemen de totale behoefte aan laagcalorisch gas als leidend voor leveringszekerheid. En Engie is daardoor verplicht om 3 miljard Nm_3 te vermengen met hoogcalorische gas of het overschot aan gecontracteerde gas aan te bieden op de TFF.

Dat de term leveringszekerheid geen zuivere inschatting is, wordt door het verleden aan getoond. Meerdere malen is de definitie van leveringszekerheid aangepast. Op pagina 59 van het verweerschrift van 3 februari claimt Uw voorganger *"Een verdere daling van deze cijfers is in de looptijd van het instemmingsbesluit niet te verwachten."* Doch heeft het Sodm in haar advies van 13 april 2017 geadviseerd om, zodra een van de grenswaarden van het alarmeringsprotocol wordt bereikt, de voormalige productie te verlagen, zo nodig in stappen, met een eerste reductiestap van 10 procent. Naar aanleiding van het advies , heeft dhr. Kamp het advies onderzocht, of het mogelijk is zonder geweld te doen aan de eisen van leveringszekerheid en het beginsel van gelijkmatig winning. Uit de voortvloeiende rapportage van GTS bleek dat dit inderdaad mogelijk is, door inkoop van andere kwaliteit gas. Daarom heeft dhr. Kamp besloten om het bereik van de grenswaarden van het alarmeringsprotocol niet af te wachten en door Sodm voorgestelde verlaging van 10 procent direct door te voeren.

Ik vraag de minster, en de vraag is vaker gesteld, voor een zuivere berekening van leverings - zekerheid. Het is noodzakelijk om meerdere partijen de inhoud van de term leveringzekerheid te laten formuleren. Als voorbeeld is het wellicht mogelijk om een calculatie te maken van de overschotten, die aangeboden worden op de TFF. Dat er structureel overschotten worden aangeboden, toont de brief van dhr. Kamps aan de Voorzitter van de Tweede Kamer aan.

De huidige verandering komt voort doordat het Groningenveld nu als balanspost wordt gebruikt in de nieuwe berekeningen,en niet meer als baseload.

Daarmede is de vraag en aanbod van het laagcalorische gas op de Europese markt verantwoordelijk voor de huidige berekeningen van van het advies van GTS, aangaande de leveringszekerheid.

In het ontwerp –instemmingsbesluit omschrijft de Minister meerdere toekomstige reductie van de gaswinning. Het is teleurstellend dat 1 reductie niet mee wordt genomen. Dhr. Kamp heeft in het recente verleden de Tweede Kamer op de hoogte gesteld dat er geen nieuwe contracten met een looptijd van langer dan vijf jaar zullen worden gesloten. Daarmede is de vraag aan de Minister in hoeverre het aflopen van korte termijn contracten van invloed op de leveringzekerheid.

Nu is het huidige ontwerp-instemmingsbesluit ,vlakke winning een zeer ruime definitie krijgt. Is het noodzakelijk om een onderscheid te maken in het commerciële belang van GTS, en in de adviezen ten aanzien van "leveringszekerheid". Een onderzoek naar de ontvlechting is noodzakelijk. Voor het nemen van maatregelen, om een periode van wetenschappelijke onzekerheid te overbruggen. En om zo, mocht het productiestrategie mis (dreigen) te gaan, tijdig correctie mogelijk is. Door niets te doen wordt het risico , van wetenschappelijke onzekerheid ergens anders neergelegd namelijk bij de potentiële slachtoffers.

De grote productiefluctuaties van het Eemskanaal cluster, aangegeven in de productiestrategie, worden veroorzaakt door het Kleine velden beleid. Uit geen enkele onderzoek blijkt dat het gas uit kleine velden volledi wordt omgezet in laag calorische gas ten behoeve van leveringszekerheid.

"From the different optimisation trials, the following conclusions can be drawn:

Reduction of the production from the Eemskanaal cluster and redistribution of the production from these clusters over the other clusters, is expected to result in a lower number of earthquakes and reduce risk for the total population. Both optimisations aiming to reduce the number of earthquakes and those aiming to reduce risk for the total population, show this same result. "

Final report , Optimisation of the Production Distribution over the Groningen field to reduce Seismicity. 1 December 2017.

In het antwoord van 15 juni 2018 van de Nam op verwachtingsbrief van de Minister. Staan n twee termen van leveringzekerheid. De eerste, algemene term, behoord bij de nummer 1 van de prioriteitsstelling. Bij prioriteitsstelling nummer twee wordt een nieuwe term geïntroduceerd. Met andere woorden, leveringszekerheid is zeer breed, en is daarmede niet gelijkwaardig aan de definitie van algemene belang.

In de brief van Gasunie transport service omschrijft GTS het voornemen om te investeren in een stikstof fabriek in combinatie met marktombouw tot maximaal 4,5 miljard M^3. Van deze intentie is de minister op de hoogte door middel van een consultatie.

Met het bovenstaande in achtneming is het reëel om de omschrijving onder, 3.1 afbouw van de gaswinning zeer breed te interpreteren.

- Verwerving van extra stikstofcapaciteit: hierbij wordt ingezet op de bouw van een stikstofinstallatie in Zuidbroek met een productiecapaciteitsequivalent van ca. 7 miljard Nm3 per jaar in een koud jaar aan laagcalorisch gas en een geschatte investering van € 500 miljoen (± 30%). **Deze kan** operationeel zijn per 1 oktober 2022.
- Additionele inkoop stikstof: er zijn mogelijkheden voor de bestaande stikstofinstallaties om meer stikstof in te kopen waardoor de productiecapaciteit van deze installaties vanaf eind 2019 met 1 tot 1,5 miljard Nm3 kan worden vergroot en de winning uit het Groningenveld dienovereenkomstig **kan** worden verlaagd.

Daarmee is te concluderen dat leveringzekerheid, in combinatie met de veiligheid boven het Groningenveld beïnvloed wordt door de zakelijke belangen van GTS.

Vragen aan de minster;

In hoeverre zijn andere waarden, zoals temperatuur en druk bij de monding van gasput van invloed op de leveringszekerheid?

In hoeverre, nu men de baseload loslaat, de energie waarde van het gas van invloed op leveringszekerheid?

In het onderzoek van Sodm, Staat van sector zout worden de risico's van de zoutwinning benoemd. Op de winlokatie bij Heiligerlee heeft Akzo Nobel een caverne overgedragen aan Gasunie voor de opslag van stikstof. Dit wordt gebruikt als buffer voor de stikstof fabriek Zuidbroek. Op aandringen van Sodm wordt er een akoestische netwerk aangelegd, waarmee de cavernes te Heiligerlee continu in de gaten worden gehouden.

Zouden toekomstige resultaten, als gevolg van de instabiliteit van de cavernes en de productie uit de zuidelijke cluster de stikstof fabriek negatief kunnen beïnvloeden?

Vlakke winning

De definitie van de minster, ten aanzien van vlakke winning. Is niet overeenkomstig met de omschrijving, hetgeen is vastgelegd in de uitspraak van de Raad van State op 15 november 2017.

Algemeen, 3.1.; "Er wordt namelijk gestreefd naar een door het jaar gelijkmatig mogelijk winning. Dit wordt aangeduid als een vlakke winning. "

De term vlakke winning heeft een brede definitie . Het omschrijft de totale productie over gehele productieveld. Bij de beschrijving behoren alle productielocaties boven het Groningenveld . In het ontwerp-instemmingsbesluit heeft de minister een aantal noordelijke productielocaties als hoog risico kwalificeert, en als gevolg daarvan de productielocaties buiten de productie gesteld. Doch heeft het Sodm in haar advies, behorend tot het winningsplan 2016, in het tabel 4-2. De noodzakelijkheid om de drukverschillen tussen het noorden en het zuiden van het veld zo klein mogelijk te houden. Als gevolg van de huidige omschreven productiestrategie ontstaat er een nieuwe onzekerheid. Deze onzekerheid is niet meegenomen in de huidige supplementen of adviezen onderliggend aan het ontwerp-instemmingbesluit.

"3. Given that from a societal perspective new and further escalation of seismicity is unacceptable, do I deem it wise to further reduce the level of production?

From a scientific point of view, further reduction of the production level is the most promising measure to minimize the occurrence of seismicity. Additionally, ***closing parts of the field can be seen as an experiment for studying the 'controllability' of the induced seismicity.*** *From a holistic view angle, however, it is clear that a risk-based decision is required, taking into account all sorts of risks including societal risks and economic losses due to a cap on production. Quantifying and balancing these risks should be a focus of the ongoing Groningen studies (e.g. the 'engine' used for the seismic risk analysis in the Winningsplan 2016 is not suited for this type of analysis for two reasons: firstly, material damage cannot be modelled and secondly, the engine is relatively insensitive to changes of the production pattern). The above question can only be answered after all risks have been quantified."*

Tot de term vlakke winning behoort ook de productiefluctuaties van de productielocaties of cluster. In meerdere onderzoeken is het reeds omschreven dat verandering van lokale productie verantwoordelijk is voor aardbevingen.

"Zeer recent lijkt er overigens weer een toename van bevingen in het gebeid van Appingedam, consistent met het optreden van twee bevingen met een magnitudesvan 2.3 bij Appingedam in februari en maart 2015. Volgens TNO is de doorgaande productie uit Amsweerd, Tjuchem , Siddeburen, Oudeweg en Schaapsbulten mogelijk een verklaring

hiervoor. Op 30 september 2015 vond een beving met een magnitude 3.1 plaats bij Hellum. Het is de meest zuidelijke beving met een magnitude boven de 3.0 tot nu toe."

Sodm Seismische risico Groningenveld 2015

Met het oog op, dat het ontwerp - instemmingsbesluit, de basis is voor de toekomst. En ondanks de aanbevelingen van het Onderzoekraad voor de veiligheid. De burger c.q. gedupeerde geen inspraak meer in de toekomstige woon – en leefgenot. Heeft het een hoge urgentie om vlakke winning naar te streven. Doch is de minster niet voornemens om duidelijk, en bij besluit verbonden kaders te stellen aangaande productiefluctuaties.

De minster omschrijft in 5.2.3. *"In dien zich onvoorziene omstandigheden voordoen waarbij een keuze gemaakt moet worden tussen volumebeperking en het naleven van de beperkingen voor productie fluctuaties. Dan **prevaleert** volume beperking."* Helaas is de zin tegenstrijdig met het beleid dat de Nam wordt opgedragen te winnen wat nodig is.

Zorgvuldigheidsbeginsel;

Van de overheid wordt zorgvuldigheid vereist bij het voorbereiden van besluiten. De overheid dient op grond van artikel 3.2 van de algemene wet bestuursrecht de nodige kennis te vergaren omtrent relevante feiten (wetenschappelijke onzekerheden), en de af te wegen belangen. (berekening/ definitie van leveringszekerheid).

Let wel;

De definitie van de omschrijving planmatig beheer is afkomstig van de Minister, en is niet de zelfde definitie die de Nam omschreef in het Winningplan 2016.

"De leidraad voor gelijkmatige productie onder dit Winningsplan is – binnen de operationele beperkingen van het huidige Groningen Systeem – als volgt samengesteld:
• Een stabiele productie opdat deze voorspelbaar inzetbaar is binnen het 'planmatig' beheer van delfstoffen in Nederland,
• Een productieprofiel dat voldoet aan de industriepraktijk waarbij de voorraad en het reservoir dusdanig wordt beheerd dat de winbare hoeveelheid ('recovery') optimaal is, en Een gelijkmatige productie bestaat daarnaast uit een productiewijze en -tempo waarmee een juiste balans gevonden wordt, die significante fluctuaties in het veld voorkomt en de productie regionaal optimaliseert met het oog op seismiciteit."

In de toekomst wanneer, en wederom, noodzakelijke compressoren geplaatst worden. Om de productie van het Groningenveld te continueren. Zal het proces vanuit de reeds bestaande onderzoeken gepaard gaan met aardbevingen.

"7.10.2 Maintenance strategy
Execution of maintenance involves the shut-down of production clusters. Those will impact the regional volumes that can be achieved, in particular when clusters are running at or near their maximum capacity and there is little flexibility in production rates. Hence the Long-Term Shutdown Plan (which captures all scheduled maintenance) will have to take into account the

regional caps. Potentially the plan needs to be reviewed, for instance by considering for the southern clusters to start scheduling shut-downs in winter, to allow for more capacity being available in summer for injection into Norg UGS. This would be a complete reversal of the maintenance philosophy as executed over the past decades. Given that the Long-Term Shutdown Plan is a long-standing, rolling plan which integrates the deployment of thousands of man-hours from a multitude of departments and contractors, such a change would be a highly involved process.
Unexpected trips or failures at production clusters can have an impact on the ability to produce the regional volumes. For regions with a limited number of clusters the relative impact will be especially large. Potentially, the maintenance strategy for such regions may have to be adapted, with more focus on preventative maintenance.
Note that any change with respect to the current (BP17) production plan will impact the required timing for converting production clusters to second stage compression. Because of the (significant) shut-down times involved, the installation of second stage will significantly impact the ability to achieve regional volume targets. This will also have to be carefully considered in the Long-Term Shutdown Plan."

Final report , Optimisation of the Production Distribution over the Groningen field to reduce Seismicity, 1 December 2017.

Tevens zijn de productiefluctuaties zeer breed omschreven

"± 50% ten opzichte van regio maandgemiddelde. Maandgemiddelde wordt bepaald op basis van de maandproductie van de afgelopen 12 maanden."

In het huidige besluit van wordt er niet gestreefd naar een optimale productieverdeling.

Conclusion
State of the art methods are used in providing the results of this report. That does however, and unfortunately, not mean that a simple solution can be presented. The optimised production from the Groningen field involves a delicate balance of sometimes conflicting interests and also of operational restrictions. NAM has presented the options of the optimisation of the production based on scientific research and has included the impact each change has for the population in Groningen as a whole and also regional differences. We have shown that seismicity in the 2018-2022 can be reduced by redistributing production over de Groningen field. Dependent on the metric to be optimised (nuisance, hazard, risk), different optimised distributions ensue. This represents a choice that needs to be made by policy makers. Taking account of operational limitations, risk reduction or nuisance reduction of more than 10% is possible. This risk reduction is relatively efficient, e.g. in comparison with total field volume reductions that would achieve similar reductions in seismicity.
We are looking forward to the Minister's response as to the weighing of these interests and the resulting conclusions concerning the optimisation of the production of the Groningen field.
Based on a review of the spatial extent of pressure transients at different timescales

Final report

Optimisation of the Production Distribution over the Groningen field to reduce Seismicity ,1 December 2017

De drie miljard van Engie zal een ingezet kunnen worden voor een vlakkere winning. En dat het overbodig is heeft het onderzoek van TNO aangetoond. Waar uit blijkt dat er in België een stikstoffabriek in de "mottenballen staat.

De minster laat zich in het huidige ontwerp instemmingsbesluit niet beperken, of leiden door onderzoeken.

In het ontwerp instemmingsbesluit voegt minister in de voorschriften geen onderzoek toe , alvorens de verantwoordelijkheid van de productie naar de minster gaat.

In het advies van Sodm naar aanleiding van de voorgaande instemmingsbesluit en wijzigingsbesluit heeft de Sodm kritische geoordeeld over het winningplan 2016, het geen ook ten grondslag ligt van het huidige ontwerp instemmingsbesluit .

" Sodm maakt wel een kanttekening bij de kwaliteit van de Ingeleverde stukken. Het wetenschappelijk niveau van het uitgevoerde onderzoek is volgens Sodm "state-of-the-art". Maar Sodm merkt daarbij wel op, dat niet garandeert dat de resultaten betrouwbaar, nauwkeurig en bruikbaar zijn. Er is nog veel studiewerk te doen. Het huidige winningsplan geeft slechts een foto ("snapshot") van de huidige staat van de studies, aldus Sodm. Als gevolg daarvan noemt Sodm het huidige winningsplan niet op alle onderdelen "technica! best". Volgens Sodm moeten in de komende jaren nog meerdere onderdelen van het winningsplan nader worden uitgewerkt. Zo is NAM bijvoorbeeld nog niet in staat gebleken een systeem-optimalisatie en een bijbehorende Meet- en regelcyclus te ontwikkelen. Het gaat hierbij om de vraag hoe "meten en monitoren" (van ontwikkelingen in de seismiciteit, voortschrijdende inzichten) worden vertaald in "regelen" (van de productieverdeling over het gasveld)."

De minster omschrijft in het ontwerp instemmingsbesluit, dat het huidige besluit afwijkt van een reguliere structuur van een (ontwerp -) instemmingsbesluit. Omdat het besluit het karakter van een overbruggingsbesluit heeft.

Het heeft als gevolg dat de supplementen, die toegevoegd zijn voortvloeien uit het beleid "Basispad Kabinet" Deze verandering van het wijzigen van het toetsen ontslaat de minster niet van zijn plicht om de negatieve gevolgen die gepaard gaan met de gaswinning te

negeren. In de voorschriften omschreven in de bestemmingsbesluit en wijzigingsbesluit worden niet meegenomen.

"Gezien de complexiteit van de gebruikte modellen die ten grondslag liggen aan de berekeningen met betrekking tot het Groningenveld. En conform de aanbevelingen van de onderzoekraad voor de veiligheid acht ik het van belang dat de uitkomsten van de onderzoeken van de Nam in de gehele breedte op een onafhankelijke wijze getoetst kunnen worden. Deze onafhankelijke toetsing zal belegd worden bij het Kennis programma effecten mijnbouw."

Kamerbrief van 24 juni 2016.

Tevens zal het Kennis programma effecten mijnbouw de schadelijke effecten voor de bovengrond in kaart brengen.

Beide adviezen ontbreken. En geen van de omschreven onderzoeken in de voorschriften van de voorgaande instemmingsbesluiten. Zijn onderworpen aan een gepubliceerde analyse.

Ondanks de uitspraak van Raad van State van 18 november 2015, waarin veelvuldig de roep vanuit de gemeenschap naar voren is gebracht. Om de onzekerheden te reduceren, voor mens en milieu. Negeert de Minister het advies van de decentrale overheden ten aanzien van de behoefte om een onderzoek te laten uitvoeren naar de effecten van de bodemdaling door gaswinning op de natuur.

"Sodm adviseert om het maatschappelijk risico (of groepsrisico) voor de overige deelregio's en voor het gehele Groningenveld alsnog door NAM te laten bepalen, om inzicht te krijgen in de kans op grotere aantallen slachtoffers. Gegeven de huidige beperkingen zijn volgens Sodm de uitkomsten nuttig voor de prioritering van het versterkingsprogramma, maar het belang van de absolute waarden dient gerelativeerd te worden."

De Maatschappelijk risico en zijn niet volwaardig geanalyseerd en meegenomen. In het huidige besluit.

Het is oprecht vast te stellen dat de minister in het huidige ontwerp – instemmingsbesluit de kabinetsreactie op het Onderzoeksraad voor Veiligheid rapport "Aardbevingsrisico in Groningen" negeert.

De effecten van Groningen Long Term project

Aanleiding Groningen Long Term Project

In het verleden was de natuurlijke druk in het veld zo hoog dat het gas op "natuurlijke wijze" was te produceren en er gedurende lange tijd geen noodzaak was voor "hulp" in de vorm van compressie. Door de jarenlange productie daalt de gasreserve in het Groningerveld. Om de daling van de druk tegen te gaan is het Groningen Long Term Project (GLT) geïnitieerd, die de "nadelige" productie-effecten van de lagere druk van het veld compenseren.

"- Installeren van compressie op meeste 'clusters' – soort omgekeerde fietspomp, om gas als het ware uit het veld te zuigen"

flyer ter gelegenheid van 50 jaar Gronings Gas uit 2009 (zie bijlage)

De eerste fase van GLT is onder de revisievergunningen geïnstalleerd . De eerste vergunning is afgegeven aan de productielocatie "leermens "op 13/12/2002 en de laatste vergunning is afgeven aan de productielocatie "oudeweg" en de "Paauwen op 11/01/2011.

De Second Stage Programma

Door de productieverandering zal er voornamelijk uit het oostelijke - en zuidelijke cluster worden geproduceerd. De productie van beide clusters is enkel mogelijk door de 'dwingende' techniek te versterken omdat de druk van het zuiden en oostelijke gedeelte in het Groningen gasveld vanaf 2020 flink afneemt.

Door de innovatiegraad in het Second Stage Project is er voor gekozen dit concept eerst op één locatie toe te passen, namelijk Schaapsbulten. Vervolgens volgde een uitgebreide test periode. Waarna besloten werd het concept uit te rollen over meerdere locaties. Vanaf 2016 jaarlijks enkele locaties omgebouwd.

Nu de gaswinning in een stadium is dat de NAM door een innovatieve dwingende mechanische productietechniek afhankelijk is. Zal het de lokale druk in de omgeving van een productielocatie beïnvloeden, immer diverse onderzoek omschrijven de trage snelheid van een gasmolecule in het Groninger veld.

De Raad van State heeft in haar uitspraak heeft in haar uitspraak over het winningsplan 2013, met name onder 15.7 en 15.8, reeds geoordeeld dat het voor de winning van 500.000 m3 gas per dag of meer als mer-plichtige besluiten aanwijzen van de vergunningen voor de installaties waarmee die gaswinning plaatsvindt, geen onjuiste implementatie van de mer-richtlijn inhoudt.

"De gaswinning in Groningen is een project. Deze gaswinning is in 1963, lang voordat de mer-richtlijn bestond, vergund. Daarvoor is dan ook destijds geen milieueffectrapport opgesteld. Uit de mer-richtlijn volgt niet dat voor dergelijke projecten nadien alsnog een milieueffectrapport moet worden opgesteld. De mer-plicht geldt alleen voor zover projecten

onder de werking van de mer-richtlijn worden vergund. Bij vergunde projecten die ongewijzigd - dat wil zeggen: zonder werken of ingrepen die de materiële toestand van de plaats veranderen - blijven, is er geen sprake van een (wijziging van een) project waarvoor alsnog een milieueffectrapport zou moeten worden opgesteld (zie bijvoorbeeld het arrest van het Hof van Justitie in de zaak Brussels Hoofdstedelijk Gewest, punt 24).

Daarnaast volgt, zoals ook in de uitspraak over het winningsplan 2013 aan de orde is geweest, uit de jurisprudentie van het Hof van Justitie, zoals het arrest Wells, dat onder omstandigheden een vervangende of aanvullende vergunning voor een eerder al vergund project, samen met de eerste vergunning, moet worden beschouwd als een vergunning voor een project waarvoor op grond van de mer-richtlijn een mer-plicht kan gelden. Bij een dergelijke gefaseerde vergunningverlening moet de beoordeling van de milieugevolgen plaatsvinden in die fase van de besluitvorming waarin de milieugevolgen kunnen worden onderscheiden."

Uitspraak Raad van State 15 november 2017

De aard van de gevolgen die gepaard gaan met de gaswinning zijn zodanig, dat de schending van mensen rechten hierop van toepassing zijn. Als gevolg kan de minister geen goedkeuring verlenen aan het ontwerp -instemmingsbesluit Door dat de Nam nalatig is geweest in het omschrijven van de activiteiten bij het aanvragen van de omgevingsvergunning en daarbij behorende verplichtingen.

Gelijkheidsbeginsel;

Het gelijkheidsbeginsel verplicht de overheid om in gelijke gevallen gelijk te behandelen. Een project die M.e.r.-plichtig is , behoort een M.e.r uit te voeren.

Met andere woorden; de Nam mag enkel tot het niveau van "free flow" produceren.

Grootverbruikers

In het besluit omschrijft de minister een ambitie om grootverbruikers af te sluiten van het laagcalorische netwerk.

" Omschakeling van grootverbruikers: vanaf december 2017 heb ik de mogelijkheden laten verkennen om grootverbruikers van laagcalorisch gas te laten overschakelen op andere bronnen. Alle 170 grootverbruikers, met in totaal 200 locaties, die zijn aangesloten op het laagcalorische transportnet van GTS zijn aangeschreven. Inzet is dat er uiterlijk in 2022 in principe geen industriële grootverbruikers meer zijn die nog laagcalorisch gas gebruiken. "

3.1 afbouw van de gaswinning

Het zou zeer vooruitstrevend zijn, en toevoegen aan een vlakke winning als de Nam niet meer afhankelijk zou zijn van het laagcalorische gas voor de productie van het Groningerveld, of het gehele kleine velden beleid.

"7.10.4 Electricity consumption
One implication of the production optimisation reported here, is that the production clusters in the South and East will run at high load factors. Given that all clusters are on compression, this involves maximizing the compression power that is consumed by those clusters. Hence the optimisation for seismicity involves a non-optimal deployment of the production facilities from an energy efficiency stand-point."

Final report
Optimisation of the Production Distribution over the Groningen field to reduce Seismicity

Bodemdaling

Wederom neemt de Minster enkel een prognose van de uiteindelijke bodemdaling. De wijze waarop de oppervlakte reageert ten aanzien van de gaswinning, neemt de Minister opnieuw niet mee. De prognose van de Nam voldoen niet, om de gevolgen aan de oppervlakte aantoonbaar te maken.

In de bijlage opgenomen figuur (fig.1) geeft een volledige afwijkende beeld , versus de bodemdaling die de Nam omschrijft. Daarmede is het niet juist om gevolgen aan de natuur als autonoom te beschrijven.

Het is wederom een gemis, wat de invloed is van komende productiestrategie ten aanzien van de oppervlakte Het advies van Sodm op de winningsplan Groningen 2016 wordt er in figuur (2) een beeld getoond dat de bodemdaling niet uniform verloopt.

De actuele effecten , hoe de bovengrond zich gedraagt ten aanzien van de gaswinning wordt niet publieke onderzocht. Nu het huidige besluit een overbruggingsbesluit is behoort het tot de basis element van de zorgplicht van de Minister om in omzicht te geven van de brede negatieve ontwikkeling. Het is een fundamenteel onderdeel van de schadepatroon. En het behoort tot de Rechten van de Mens om een duidelijk inzichtelijk beeld te krijgen hoe de oppervlakte schade toebrengt aan de eigendommen, en daarmede het woongenot, maar mede ook, en tot op heden onderbelicht. **De veiligheid van de bouwwerken boven het Groningengasveld.**

De minster meet met twee maten.

Letterlijk meet de minster met twee maten. In het advies van GTT wordt word de leveringszekerheid weergegeven in **standaard kubieke meter (M^3).**

Deze inhoudmaat is omschreven in norm Internationale Organisatie voor Standaardisatie (ISO) 91-1:1992.

Bij een standaard kubieke meter hoort een druk van 101,325 kilopascal, en een temperatuur van 15 graden Celsius.

In het ontwerp-instemmingbesluit berekend de Minister het gas wat "noodzakelijk" is voor de leveringszekerheid met een andere eenheid, namelijk **Normaal kubieke meter (Nm^3)**

In de verwijzing van op pagina 1 omschrijft de minster de druk en temperatuur.

"Bij een "normaal " kubieke meter gas hoort een druk van 101,325 kilopascal en 0 graden Celsius."

De dichtheid van aard is ongeveer 0,833 kg/m^3. Bij 1 bar, 0 graden Celsius.

Als gevolg van het meten met twee maten geeft de minster toestemming tot delven van gas boven, de hoeveel omgerekend in standaard kubieke meter die noodzakelijk zijn voor de leveringszekerheid.

Deze berekening is niet in lijn met het besluit van het kabinet om op zo kort mogelijk termijn de gaswinning volledig te beëindigen. In de basispad voor de afbouw omschrijft de Minister; "*Nooit meer dan nodig produceren: zodra er minder gas is voor de leveringszekerheid, wil ik dat er ook minder gas wordt geproduceerd. Nam wordt dan opgedragen dit lagere niveau te produceren*".

Schade aan gebouwen en mens.

In mijn beroepschrift van 9 maart 2015 heb ik een omschrijving gegeven van de grote afhankelijkheid van de burger van overheidsbeslissingen. Daarom is het bieden van rechtszekerheid van groot belang. Het rechtszekerheidsbeginsel is een belangrijke hoeksteen waarop de rechtstaat is gefundeerd. Het beginsel tevens in dat een bestaande rechtposities van een burger niet zonder meer en niet abrupt of voordurend mag worden gewijzigd.

Bovendien moet de overheid de geldende rechtsregels juist en consequent toepassen. De Hoge Raad heeft als sinds 1930 een vaste leer, dat degene die schade toebrengt aan omwonende zich niet kan beroepen op de gebrekkige toestand van het huis in kwestie.

Tot op het heden interpreteert de Minister de "andere nadelige effecten" van de gaswinning niet als veiligheidsrisico, maar liggen in de sfeer van schade en leefbaarheid. De Minister negeert de gevolgen voor de menselijke geest van constante schade, en daarbij behorende gevolgen. En de uitzichtloosheid van de gaswinning. Voor de geest van de mens is uitzichtloosheid niet een term die verbonden is aan een datum. (**het geen wat de Minister niet vastlegt in de wet**), maar het is de spreekwoordelijke druppel in de emmer.

In 3.4 schadeafhandeling op pagina 10. Geeft de minister een misleidende beeld van de werkelijkheid. De uitvoeringsorganisatie , Centrum Veilig Wonen is een uitvoeringsorganisatie die werkzaam is onder toezicht van een onafhankelijke van overheidswege ingestelde commissie,

Artikel 2

- *1. Er is een Commissie van Toezicht Centrum voor Veilig Wonen.*
- *2. De commissie heeft tot taak onderzoek te doen en te rapporteren aan de minister over de wijze waarop het Centrum voor Veilig Wonen de aan hem door de Nederlandse Aardolie Maatschappij toegewezen taken uitvoert, waarbij eveneens aandacht wordt besteed aan de relatie tussen het Centrum voor Veilig Wonen en de Nederlandse Aardolie Maatschappij.*

Artikel 3

- *1. De commissie brengt ieder jaar twee keer per jaar verslag uit aan de minister.*
- *2. Uiterlijk 15 januari zendt de commissie een verslag waarin zij:*
    - *a. verslag doet van het functioneren van het Centrum voor Veilig Wonen in het voorafgaande kalenderjaar;*
    - *b. een beoordeling geeft over de mate van uitvoerbaarheid van het werkplan en, op basis daarvan, van de uitvoerbaarheid van de taken van het Centrum voor Veilig Wonen voor aankomend kalenderjaar.*
- *3. Uiterlijk 1 juli zendt de commissie een verslag met voorlopige bevindingen op de uitvoering van het werkplan in het lopende kalenderjaar.*

Staatcourant 2014, nr. 37777

Daarmede is duidelijk aangetoond dat óók de Minister duidelijk heeft gefaald in het afhandelen én het beoordelend van schade als gevolg van de gaswinning. De Minster heeft evengoed als één van dominante partij de mijnbouwschade problematiek klein willen houden.

In mijn zienswijze, van 12 augustus 2018, heb ik de minster de onvolkomenheid van het wetsvoorstel medegedeeld.

"Een fundament voor het rechtvaardige afwikkeling van schade. Ligt in het feit van de niet uitgevoerde onderzoeken, omtrent schadeontwikkeling. Het wetsvoorstel zal nimmer, bij het uitblijven van onafhankelijk onderzoeken, tot een rechtvaardige beoordeling van schade leiden. "

"De minster heeft enkel de "goede afhandeling" als maatschappelijk omschreven. En niet de uitzonderlijk omstandigheden waarin de burger wordt geconfronteerd met schade en hierin ligt de aanspraak en omvang van schade."

Tot op het heden zijn alle wetenschappelijke vragen, ten aanzien van schade nimmer opgevolgd door vervolg onderzoeken. Zoals de aanbevelingen in het rapport van Deltaris,

Gebouwenschade Loppersum, februari 2011. Ook in het recente rapport van TU Delft, Onderzoek oorzaken bouwkundige schade Groningen 2018.

De aanbevelingen naar aanleiding van het onderzoek
Verbeter de kwaliteit van de bouwkundige schadeopname. Deze is sterk bepalend voor de kwaliteit en betrouwbaarheid van de beoordeling. Om de beoordeling in complexe gevallen te faciliteren, zou overwogen moeten worden voor specifieke gebieden of voor specifieke kwetsbare panden alsnog een bouwkundige vooropname uit te voeren, waarbij alle reeds aanwezige schade eenduidig wordt vastgelegd.
Voeg de lintvoegwaterpassing toe als element bij de beoordeling van belangrijke en/of complexe schades waar ongelijkmatige zettingen mogelijk een rol spelen. De informatie uit de lintvoegwaterpassingen is cruciaal voor een goede beoordeling van de invloed van zettingen.
Maak de onzekerheden in de vaststelling van het oorzakelijk verband beter zichtbaar en expliciet. Dit zal op termijn de kwaliteit van de beoordelingen vergroten en leiden tot betere gegevensverzameling of onderzoek om de gesignaleerde onzekerheden te verminderen.
De modelvorming van gebouwen moet verder worden uitgebreid voor meer gebouwtypen en ondergrondsituaties, om beter inzicht te krijgen in de invloed van bevingen en andere belastingen op de spanningen in gebouwen. Hierdoor kunnen kansen op het ontstaan van schade in diverse omstandigheden en situaties beter worden onderbouwd. Breid bestaande monitoringprogramma's voor bodemdaling uit, individualiseer de resultaten daarvan en maak meer gebruik van beschikbare nieuwe monitoringtechnologie, bijvoorbeeld op basis van satellietwaarnemingen. Dit vergroot het inzicht in de effecten van diepe bodemdaling aan het aardoppervlak.
Maak beter gebruik van de beschikbare sensornetwerken voor het meten van trillingen (waaronder het KNMI en het TNO netwerk) om de schatting van de trillingssterkte per

beving per pand te optimaliseren en de resterende onzekerheid in de modellen te verminderen.
Verbeter het inzicht in actuele grondwaterstanden bij kwetsbare panden of panden op gevoelige locaties zoals taluds, hellingen (wierden). Hiertoe zou het meetnet van grondwaterstanden aanzienlijk moeten worden verdicht. Waar zulke lacunes bestaan, zullen lokale of regionale grondwaterstudies uitgevoerd moeten worden, waarin invloed van peilveranderingen, grondwateronttrekkingen, neerslag en verdamping moet worden meegenomen.
Verbeter het inzicht in de complexe wisselwerking tussen grondwaterstanden, ondiepe en diepe bodemdaling en bevingen en de effecten hiervan op bodem en gebouwen. Dit geldt ook voor het inzicht in vervormingen van massieven met taluds onder invloed van de wisselwerking van deze omstandigheden. De relatie tussen deze fenomenen en bouwkundige schade kan hierdoor in deze specifieke situaties beter worden onderbouwd.

Uit de aanbevelingen komt duidelijk naar voren de behoeft van real –time in zicht van de effecten van gaswinning aan de oppervlakte, hetgeen reeds besproken is in bodemdaling.

Ondanks de toezeggingen van de voormalige Minister naar de tweede kamer is er nimmer door de overheid de schade getoetst bij de rechter, door middel van een proefproces.

Tevens heeft de minster nimmer de toezegging waargemaakt om tiltmeters te plaatsen.

Er is maar één conclusie, een rechtvaardige manier van schadeafhandeling is transparant maken van de schadeontwikkeling.

De waarde van de wet Instituut Mijnbouwschade Groningen is enkel, in de huidige situatie op woorden te beoordelen. Tot op het heden is het niet te toetsen, door middel van een schade handboek.

In de nabij toekomst zal de schade, enkel schade aan eigendommen, worden beoordeeld door drie verschillende instanties, en niet zoals de Minister claimt door 1 instanties.

Als belanghebbende, en in acht nemen van de gevolgen, is het onrechtmatig dat de Minister de beginsel van recht op schade opsnijd in twee verschillende instanties. Bij het algemene beginsel van schade behoren ook de kosten van iedere redelijke maatregel ter voorkoming of beperken van schade, nadat een ernstige onmiddellijke dreiging is ontstaan.

Het uitvoering van het versterkingprogramma zal zich beperken tot geografische contouren en trillingen. En niet iedere bouwwerk wordt niet gelijkwaardig beoordeeld.

Nu de minister de productiefilosofie van vlakke winning geen prioriteit geeft , maar leveringszekerheid boven veiligheid stelt is niet gerechtvaardigd om de advies van de commissie Meijdam om bouwwerken te beoordelen op het de tijdsduur van het verblijf te continueren. Omdat er geen “fair balance “tussen het eigendomsrecht is en het algemeen belang. En omdat de plaatsgebonden risico niet te berekenen is het aanneembaar dat de

risico onaanvaardbare is . Het is in de huidige situatie onrechtmatig, om de zorgplicht van de woningwet neer te leggen bij de burger. Het behoort bij de Minister in deze unieke situatie.

"23. De minister heeft, zoals de NAM in beroep terecht heeft betoogd, deze wijze van beoordeling van het risico in wezen losgelaten. De minister is namelijk, op basis van met name de advisering van het SodM, van oordeel dat het niet mogelijk is om het plaatsgebonden risico te kwantificeren, zodat niet kan worden bepaald of aan de in zijn beleid geformuleerde veiligheidsnorm wordt voldaan."

Uitspraak Raad van State 15 november 2017

Hoe de nieuwe wet Instituut Mijnbouwschade de schade gaat beoordelen is tot op het heden niet duidelijk. Enkel dat de minister heeft gefaald betreft het deskundigheid en onpartijdigheid van het beoordelen van schade.

De boek, enkel een nieuwe kaft geven, mag niet worden beoordeeld worden als een alternatieve wijze om het veiligheidsbelang van de gedupeerden te betrekken in de besluitvorming.

Conclusie

De Minster heeft het ontwerp – instemmingsbesluit op basis van operationele strategieën zeer breed geformuleerd. Het geeft de minster onrechtmatig zeer veel ruimte om in de komende onbepaalde tijd gaswinning te continueren. Ondanks het rapport van het Onderzoeksraad voor de veiligheid is het cultuur van de gaswinning tegen minimale kostprijs weer hersteld. De Minister legt geen strikte criteria aan om gebouw en mens voor afbreuk te besparen. Daarmede voldoet het huidige ontwerp instemmingsbesluit niet aan de zorgplicht die de overheid heeft ten aanzien van haar burgers.

Een belangrijke gedachte achter het voorzorgsbeginsel is dat wetenschappelijke onzekerheden géén geldige reden tot stilzitten is, maar in de huidige omstandigheden, gezien de productiestrategie, een reden tot actie vormt. Dit mag een burger verwachten van de overheid. De overheid heeft een verantwoordelijkheid om de onzekerheden en risico's te vermijden.

De afbouw van de gaswinning bied totaal geen zekerheid, het is omringt met mitsen en maren. En doordat het een overbruggingsbesluit is heeft de Minster alle vrijheid om de gaswinning te continueren.

Ik acht het ontwerp- instemmingsbesluit in strijd met het rechtszekerheidsbeginsel, het evenredigheidsbeginsel, het zorgvuldigheidsbeginsel en het verbod op willekeur.

Een volledige transparantie in de schadelijke gevolgen van gaswinning is enkel te realiseren door openheid te geven van alle onderzoek en daarbij behorende leemten. Het openbaren van de afspraken, waaronder het samenwerkingsafspraak waarin in elke omgevingsvergunning naar verwezen wordt. Voor het primaire proces, als schade afhandeling is het van beland dat de diverse instantie, die ook in de toekomst verantwoordelijk blijven aan strengere normen en meer controle blootstaan. Denk aan de beginselen van behoorlijk bestuur en voorschriften over openbaarheid.

De gehanteerde definitie van leveringszekerheid verbinden aan artikel 1 van de rechten van de mens. En daarbij behoord onder andere Engie te ontslaan van de contractuele verplichting ten aanzien van de 3 Mn_3 overbodig gewonnen Groningse gas.

Hoogachtend,

Aan
Ministerie EZK, Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen,
Postbus 248, 2250 AE Voorschoten.

03 OKT 2018

Zienswijze
op het ontwerp-instemmingsbesluit betreffende het winningsplan voor het Groningenveld,
van , bestuurslid van de dorpsbelangenvereniging Aktie'68 te Kommerzijl.

Geachte minister en ambtenaren/functionarissen die deze zienswijze gaan behandelen.

Begin september j.l. heb ik het dossier ontwerp-instemmingsbesluit gaswinning Groningenveld ingezien op het provinciehuis in de stad Groningen.
Vervolgens breng ik mijn zienswijze over dit besluit hierbij onder woorden.
Het is bij sommige punten wel lastig om duidelijk aan te geven wat erg cruciaal is; mogelijk ben ik daarbij wat krachtig accentuerend en komt dat vijandig negatief over, maar zo is het niet bedoeld en zeker niet persoonlijk!
Ik begrijp de aanwijzing uwerzijds hierbij, om aan te geven op welk gedeelte van het ontwerp-instemmingsbesluit ik reactie wil geven, onderbouwd met argumenten. Maar in de praktijk van ons leven in ons Groninger dorp Kommerzijl en de naaste omgeving en vanuit de beleidsmatige zaken die ik via het dorpsbelangenbestuur tegenkom, wordt het me duidelijk dat, diverse in de praktijk van belang zijnde aangelegenheden voor ons, in dit ontwerp-instemmingsbesluit niet voorkomen, maar wel degelijk een rol spelen in het leven van de Groningers die op de aardgasvelden wonen. Dat is een hoogst merkwaardige, ja zelfs kwalijke situatie, waarbij ik dus geen relevant gedeelte in het ontwerp-instemmingsbesluit kan noemen!! Toch doe ik ons allen te kort als ik dat niet in mijn zienswijze verwerk en jullie dienen je best te doen om dat ook eerlijk mee te nemen in de besluitvorming en mijn zienswijze dus serieus te nemen!!
Tenslotte merk ik op dat ik zeker als een belanghebbende ben aan te merken. Het dorp Kommerzijl ligt op een gasveld en begin jaren 90 is een kleine 800 meter vanaf ons dorp een NAM-locatie gebouwd, waar gasopslag wordt geregeld en het gewonnen gas wordt verwerkt. Dorpsbelangen Aktie'68 heeft toen mede de juiste plek voor de NAM-locatie bepaald, op voldoende afstand van ons dorp. Een aantal jaren later is vlak bij die NAM-locatie een Gasunie-locatie gekomen, die het gasleidingennetwerk regelt. Niet alleen als dorpsinwoner, maar zeker ook als bestuurslid van de dorpsbelangenvereniging, ben ik nu nauw betrokken bij de nadelige effecten van de gaswinning en het vrijwel ontbreken van doeltreffende maatregelen daarvoor. Bovendien zien we nu dat in dit ontwerp-instemmingsbesluit gaswinning Groningenveld, plannen zijn voor het (langzaam!) terugdraaien van de gaswinning aldaar; maar meteen komt op onze woonomgeving het plan af, dat in de kleine gasvelden in onze regio de gaswinning fors wordt opgevoerd! Er wordt zelfs gesteld dat in onze omgeving daarbij vrijwel geen veiligheidsrisico's zijn!
Het is dan ook niet verwonderlijk dat ik het voortouw nam om een zienswijze te maken, samen met 11 dorpsbelangenbesturen, aangaande het gaswinningsplan met fracken in Pieterziil-Oost. Nu is het voor ons afwachten hoe deze beide winningsplannen op elkaar worden afgestemd en voor welke plannen uiteindelijk gekozen wordt. Hoezo geen belanghebbende!!!

Gaswinningsbesluiten
Dit ontwerp-instemmingsbesluit meldt dat in 1963 werd gestart met de aardgaswinning uit het Groningen-veld. Ik herinner mij dat dit toen gasveld Slochteren en ook wel Groningerveld werd genoemd. Raar dat jullie taalkundig nu het gasveld noemen naar de stad Groningen en niet naar de Ommelanden daar omheen: het Groningerland!! Zo noem ik het hierin wel!
Vervolgens wordt in dit ontwerp-instemmingsbesluit gesteld dat midden jaren-70 de gasproductie daaruit werd verminderd door de ontwikkeling van het kleine gasvelden-beleid. Ik herinner me nog dat toen werd bepaald dat men zo lang mogelijk het grote gasveld in Oost-Groningen moest sparen voor de toekomst. Vervolgens meldt dit ontwerp-instemmingsbesluit dat vanaf het jaar 2000 de

gasproductie uit het grote Groningerveld weer werd opgeschroefd, omdat de gasbijdragen uit de kleine gasvelden lager waren geworden.
Vervolgens meldt dit ontwerp-instemmingsbesluit dat n.a.v. de aardbeving op 8 januari 2018 bij Zeerijp (3,4 op schaal Richter), de gaswinning uit het Groningerveld zal worden verminderd. De aardbeving bij Huizinge, enkele jaren eerder, wordt merkwaardig genoeg niet in dit besluit vermeld, maar het is hier algemeen bekend dat toen het ministerie en de lokale NAM-functionarissen al flink zenuwachtig begonnen te worden, maar de overkoepelende Shell-magnaten willen kennelijk geld verdienen en er komt van die kant geen reactie om deze bevingen te gaan voorkomen!!
Eind maart van dit jaar heeft minister Wiebes vervolgens aangekondigd dat de gaswinning uit het veld in Oost-Groningen wordt verminderd, maar meteen daarna worden wij in het grensgebied van Groningen en Friesland geconfronteerd met het ontwerp-instemmingsbesluit over plannen om te gaan fracken in het gasveld Pieterzijl-Oost en tevens het opvoeren van gasproductie uit de kleine gasvelden in onze regio. Maar het ontwerp-instemmingsbesluit van het winningsplan voor het Groningerveld meldt niets daarover en legt ook geen verband, terwijl dit vrijwel de terugkeer is naar het gaswinningsbeleid van midden jaren-70, zoals ik al heb aangegeven. Wel wordt gaswinning in de Waddenzee even genoemd. Dat is dus: het probleem geruisloos verplaatsen naar onze regio!!!
Onmiddellijk hebben wij als gezamenlijke dorpsbelangenbesturen begin mei j.l. hierover een zienswijze ingediend, maar daar is nog geen reactie op gekomen. We kregen wel als antwoord dat het definitieve instemmingsbesluit "naar verwachting *begin 2018* ter inzage zal liggen": heel vreemd!!? En verder geen woord over hoe men onze zienswijze meeneemt in de besluitvorming en of onze onderbouwde argumenten wel of niet beoordeeld zijn.
De bij dit ontwerp-instemmingsbesluit van het Groningerveld gevoegde ingezonden reacties van de gemeenten Leek, Zuidhorn en Grootegast en de waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's over de consequenties voor ons Westerkwartier en de UGS te Norg, waarbij de waterschappen noodzakelijke waterhuishoudkundige maatregelen melden in de kop van Drenthe en in zuidelijk Westerkwartier, wijzen wel op deze gaswinnings-verplaatsing en spreken grote verontrusting over dit alles uit!! Hoezo vrijwel geen veiligheidsrisico's!!!
Ook onze ingediende zienswijze van 11 dorpsbelangenbesturen spreekt onderbouwd de grote veiligheidsrisico's uit over het fracken en de winningsplannen voor de kleine gasvelden in onze woonomgeving: jullie kunnen dat nu dus zelf nalezen!! Maar wordt daar verder niets mee gedaan en waar steek ik dan nu mijn tijd in!? En wanneer komt de Raad van State in beeld?!

Veiligheidsrisico's
En hiermee komen we bij de kern van de gaswinningsproblematiek in de provincie Groningen en ook in aangrenzende delen van de provincies Friesland en Drenthe: bodemtrillingen en -bevingen; veel schades aan woningen, bedrijfsruimtes en infrastructuur; milieu-invloeden (toenemende verzilting en schade voor de landbouw) met bodemdaling, zinkgaten (boeren in onze woonomgeving klagen daar echt al over!), stijgend grondwaterpeil met verweking van de bodem en toename van water in sloten, diepen, kanalen en een stijgende zeespiegel met de noodzaak van dijkenverzwaringen en -ophogingen, enz..
Waarom is dit alles nog steeds niet bespreekbaar met de veroorzakers en worden daartegen geen duidelijke maatregelen getroffen!!! Dit ontwerp-instemmingsbesluit noemt slechts "mogelijke maatregelen": dat is veel te vaag en het wijst op praktische en technische onbekwaamheid van de beleidsmakers van de gaswinners en kennelijk ook op het ontbreken van aandacht hiervoor bij hen. Vaag noemt het ontwerp-besluit om de veiligheid te berekenen via seismologische modellen; en ook dat er kans op aardbevingen is na de gasproductie, waarover de Mijnraad een advies opstelt. En dan, wat kunnen we met die berekeningen en adviezen, in de praktij als het kwaad al is geschied!?!
Het lijkt heel doeltreffend dat dit ontwerp-instemmingsbesluit Groninger gasveld meldt, dat is besloten om geen gas meer te winnen uit de Loppersum-clusters, waar 't Zandt met Zeerijp ook onder valt. Maar als de eeuwenlang aanwezige bodemstructuur in enkele decennia totaal is gewijzigd, door gaswinning en bevingen, die nog decennialang nawerken, wat schieten we daar in de Groninger leefomgeving mee op, zeker nu er geen vakbekwame onderzoeken en maatregelen zijn?!!

Waarom geen openheid, samenwerking met andersoortige technici, geologen, historici, deskundigen betreffende niet-fossiele grondstoffen: energievoorzieningen via zon, wind, waterkracht, enz.!
Is geld verdienen dan zo overheersend voor Shell, NAM e.d. en kan daar de samenleving van Noord-Nederland aan opgeofferd worden!?!
Waarom geen doeltreffende samenwerking betreffende een vlotte energietransitie in Nederland?!!
Als de gaskraan uiteindelijk dicht gaat in Noord-Nederland (maar de gasvelden raken ook vanzelf wel leeg), dan zal de kennelijk geldzuchtige Shell met de NAM dit gebied simpelweg verlaten en daarna zeer moeizaam doen over de aangerichte schades en problematiek! Zo ging het ook in Limburg toen daar de kolenmijnen sloten (doordat Nederland overging op aardgas!) en de oud-werknemers en bewoners in die omgeving achterbleven met veel na-schade: grond die verzakte en moeilijk te bewerken was en de vele huizenschades, leeglopende dorpen en ontvolkt platteland, enz., enz.!!!

Beleidsmaatregelen door (een kortstondig) kabinet
In dit ontwerp-instemmingsbesluit, dat geldt voor de termijn 2018-19, staat zeer aarzelend dat het kabinet verwacht dat in oktober 2022 de gaswinning onder 12 miljard Nm3 gaat komen, maar die gaswinning gaat wel gewoon door! Alsof dit kabinet vervolgens dan nog bestaat!? Dan zijn er alweer verkiezingen geweest in ons democratisch land! En wie regelen het dan en hoe?!
En dan volgt een soort beleidsplan, beter gezegd wensdroom, hoe de gaswinning vanaf (!) 2030 kan beëindigen; dus dat kan ook veel later zijn!
Voorzichtig wordt hierbij beleid uitgestippeld in het gas-straatje van Shell/Nam:
- grootverbruikers van aardgas ontvangen een brief dat ze moeten gaan omschakelen, maar kan dat technisch heel gauw daar, of trekken ze weg en zorgen dan voor werkloosheid hier (?!).
- export van laagcalorisch aardgas naar Duitsland, België en Frankrijk wordt afgebouwd; hoe snel willen die dat en wil onze overheid exportgelden mislopen? Alles moet in 2029 tot nul gebracht worden; ja logisch als dit winningsplan bepaalt dat het jaar daarop de gaskraan hier helemaal dicht gaat! Maar wie regelt dat dan?! Nu al, zo meldt dit ontwerp-instemmingsplan, hebben de grote landen Frankrijk en Duitsland bergingen van laagcalorisch gas, dus dat kan de komende 10 jaar nog mooi even worden aangevuld (?!).
Maar winning van hoogcalorisch gas (dat komt uit de kleine gasvelden in onze woonomgeving!!) wordt niet genoemd, dus dat kan (op de achtergrond!) mooi doorgaan en via toevoeging van o.a. stikstof omgeturnd worden naar laagcalorisch! Volgens de minister zijn bij de kleine velden voor de bewoners aardbevingen en schade "niet te verwachten"; maar onze zienswijze betreffende Oost-Pieterzijl laat wel heel wat anders zien!! Maar wat voor kabinet zorgt hier over 10 jaar, dat dit allemaal verantwoord wordt geregeld?? Het wordt langzamerhand ook duidelijk dat de overheid liever geen buitenlands hoogcalorisch gas importeert, als het ook uit eigen bodem kan komen, met welke gevolgen dan ook!? Shell/NAM eist mogelijk zelfs schadevergoeding voor aardgas dat in Nederlandse bodem blijft zitten!?
- de inzet van stikstof wordt vermeld (85% van Ommen en Wieringermeer); vervolgens wordt de werving van extra stikstofcapaciteit genoemd, door aankoop van stikstof (op staatskosten?) en de bouw van een stikstofinstallatie te Zuidbroek. Dat levert "besparing" op voor het Groningerveld en kan daar worden overgegaan naar "gestage afbouw"!?!
Dus de productie van bruikbaar gas is weer verzekerd, waarvoor de regio's met kleine hoogcalorische gasvelden de tol betalen!! Van de zijde van overheidsbestuurders is verder meegedeeld, dat men de kleine gasvelden, nadat die leeg raken na intensieve gaswinning, daarna wil benutten voor opslag van CO2; maar de winningsplannen zwijgen daar wel over !? En welke gasvelden zijn dat, alleen in de Noordzee, of ook bij de Waddenzee en in het grensgebied Groningen/Friesland?!? Bij Ameland en vanaf Franeker richting de kust, is momenteel meer bodemdaling dan was verwacht!!
- het kabinet heeft besloten dat tot 2023 niet naar schalliegas wordt geboord. Maar wat gaat daarna een nieuw kabinet doen: toch maar over een paar jaar schalliegas aanboren?! Het ontwerp zwijgt!!
- tenslotte wordt gewezen op de "verduurzaming van gebouwde omgeving": huizen gasvrij maken; een lang traject van vele decennia in heel Nederland; dus ver na 2030. Simpel voor Shell/Nam: dan pas geen gas meer nodig, nou we gaan dan en red jullie maar!

3

Regionale problematiek, oorzaken en oplossingen

Alle onduidelijkheden en het gebrek aan doeltreffende aanpak van de problematiek en veiligheidsrisico's die de gaswinning in Noord-Nederland veroorzaakt, brengt ons op de volgende zienswijzen en vragen.

- Het ontwerp-gaswinningsplan met fracken voor het gasveld Pieterzijl-Oost en de naburige kleine velden vermeldt dat het ministerie geen instemming geeft als: - er nadelige gevolgen zijn voor milieu en natuur (dat vereist vergunning in het kader van de Wet Natuurbescherming) en als: - er een risico is voor veiligheid van omwonenden en er schade kan ontstaan aan gebouwen en infrastructuur. Het ontwerp-instemmingsbesluit van het Groningerveld meldt daar uiteraard weer niets over!?!
- De Nederlandse bodem heeft een ingewikkelde ontstaansgeschiedenis, die verschilt per regio. Ook het ontstaan van gasvelden is daar in verweven. Via archeologische studies en vondsten en de vele bewaard gebleven historische landkaarten, deels uitgegeven in atlassen vanaf de oudheid en de middeleeuwen tot heden, is hierover een goed beeld te vormen. Ongetwijfeld is daarmee te achterhalen waarom in bepaalde gebieden heftige bevingen ontstaan bij de gaswinning. Ook dient men daarbij te achterhalen wat er in de loop der tijden in bepaalde regio's is gebeurd: aan zout- en turfwinning, verleggen en dempen van oude waterstromen, watersnoden, aardverschuivingen, inpolderingen, enz..

De ervaringen van de bewoners zelf (waaronder de land- en tuinbouwers!), die ook de verhalen van oude familieleden kennen, kunnen hierbij ter aanvulling heel goed worden meegenomen.

Dit ontwerp-instemmingsbesluit meldt, zonder nadere verklaring, dat begin jaren 70 ten noorden van het Groninger gasveld putten zijn aangeboord die niet geschikt bleken te zijn voor gasproductie. En de aangeboorde put S-Bedum bleek ook een andere gassamenstelling te hebben, afwijkend van het Groningerveld. Deze "tegenvallers" geven aan dat de NAM totaal geen deskundige voorstudies verricht. En de veiligheid wordt slechts hier en daar berekend via seismologische modellen. Dan is het ook geen wonder dat de bevolking in Noord-Nederland plotseling wordt opgeschrikt door bevingen en grondtrillingen, omdat de gasproducenten totaal niet weten wat ze teweeg brengen in de verschillende ondergronden per regio met een eigen ontstaansgeschiedenis: onverantwoord!!

Toen de eerste aardbevingen in 1986 en 1987 plaatsvonden in Drenthe, ontkende de NAM een relatie met de gaswinning en de overheid deed helemaal geen onderzoek!! Van begin jaren 90 waren er aardbevingen in de provincie Groningen, maar zonder een grondig onderzoek ging de gaswinning daar onverminderd voort. Nu weet men dat bevingsschade ontstaat door golfbewegingen in de ondergrond, die zeer goed te onderscheiden zijn van andere bodemtrillingen. Daaruit is ook de herkomst van schades aan bouwwerken te achterhalen, maar afwikkeling ervan stagneert veel!?!

Een gedegen studie over al deze facetten is noodzakelijk om de leefwereld van de bevolking in Groningen, Friesland en Drenthe veilig te kunnen stellen op de lange termijn, ook nadat de gaswinningen zijn gestopt. Het is echt heel kwalijk dat niemand nu weet wat regio's de komende tijd aan bevingen en bodemverzakkingen te wachten staat; feitelijk is dat onverantwoordelijk!!

Zo ontstaan o.a. zinkgaten door gas- en zoutwinning, vooral nabij oude breuklijnen. Door gaswinning vermindert de oorspronkelijk bodemdruk sterk, maar bij gasopslag stijgt die juist. De aloude aangespoelde bagger en zeeklei van het Groningse en Friese kustlandschap is een slappe ondergrond met golfvormen, die niet alles kan opvangen. Wel heeft het Noord-Nederlands kustgebied hier en daar een unieke afsluitende klei-zout-laag, waardoor in de gasvelden het aardgas niet is weg gestroomd, wat elders in Nederland wel gebeurde. Mooi voor de NAM, maar pech voor Groningen!?

Ontstaan er ook zinkgaten bij verlaten gaswinningsputten, die nu op diverse plekken in Nederland steeds meer ontstaan; wie let daarop?!? Bovendien zorgt het stoppen van gaswinning in een regio altijd voor verstoorde bodemstructuren en gasrestanten: gewoon overlaten aan lokale bewoners?!?

De bevingmeters, o.a. ontwikkelt door TNO, registreren te weinig nuances. De nieuwe tiltmeters geven vanuit 3 dimensies afwijkingen aan in het horizontale vlak en registreren daardoor veel meer. De toepassing van die meters komt echter heel moeizaam opgang !?!

Ook is het volstrekt afkeurenswaardig dat Shell/NAM na het veroorzaken van schade in de leefwereld van de lokale bevolking, vervolgens budgettair bepaald hoe herstel zo goedkoop mogelijk moet worden geregeld en uitgevoerd, waarbij ook schademeldingen zelfs worden genegeerd of eindeloos

4

worden gewikt en gewogen!? Het is nog steeds de vraag of de overheid dit volledig kan regelen voor de gedupeerden. Dat die moe en verbitterd raken en ook steeds triester merken hoe in hun regio de huizen en bedrijven bouwvallig worden en voor hen ook het wonen in de vertrouwde omgeving steeds moeizamer wordt, is echt zeer begrijpelijk!! En voor de jonge kinderen is dit alles traumatisch! Vorige week vertelde een dorpsgenoot mij dat hij een ballonvaart had gemaakt over ons woongebied en een deel van Oost-Groningen. Hij was geschrokken van het flinke aantal huizen en boerderijen met stutpalen en diverse aangebouwde steunconstructies, die hij zag vanuit de lucht.
- De leefwereld van heel Noord-Nederland met het Waddengebied dient nu nog in een totaal gaswinningsplan voor deze landstreken te worden meegenomen; evenzo in de toekomstplannen voor nieuwe gaswinningsgebieden. Vervolgens dienen die plannen aan de lokale bevolking en hun bestuurders te worden voorgelegd, compleet met gedegen voorstudies, veel diepgaander dan nu gebeurd, over mogelijke effecten en risico's in de natuur en de bodem; ook dient men daarbij aan te geven wat niet is in te schatten. Het is echt van de zotte zoals de gang van zaken nu is: dat bestuurlijke instanties worden uitgenodigd om een zienswijze te maken, waar vervolgens slechts naar wordt gekeken, bijna zonder een serieus overleg met die instanties; en voorts moeten de inwoners maar zien dat ze tijdig opmerken dat men binnen een bepaalde termijn een zienswijze kan insturen, maar dat behandeling van die zienswijzen niet daadwerkelijk met hen gebeurd. Ja men kan nog naar de Raad van State, die wel juridisch kan oordelen, maar niet praktisch onderlegd is over wat de bevolking in de eigen leefomgeving staat te wachten!? Voorts hoeft de NAM nu nog steeds niet tijdens de planvorming inzage te geven in de ontwerpen, omdat de definitieve technische aanpak pas tijdens de start van de gaswinning wordt gekozen!!?
- Het is duidelijk geworden dat de gaswinning in Noord-Nederland een hoge tol eist van de leefwereld in de winningsgebieden, waar risicoverwachtingen ontstaan en de leefbaarheid en economische vitaliteit onder druk komen. Bovendien is gaswinning niet klakkeloos te accepteren in het kader van de Wet Natuurbescherming. Zo meldt de MER rond een klein gasveld bij Ternaard: "De gevolgen van nieuwe winning voor de omvang van de zandsuppleties waarmee de kust van de Waddeneilanden in stand wordt gehouden, zullen (moeten!) worden onderzocht." Maar voor de landelijk overheid speelt maar één facet: de zekerheid van gaslevering aan binnen- en buitenland, waar huishoudens en bedrijven eindeloos afhankelijk blijven van het laagcalorisch gas uit het Groningerveld. Dat kan best veel sneller afgebouwd worden, maar kennelijk zit die overheid vast aan oude afspraken met de geldmagnaten van Shell/NAM; maar daarover geen openheid: mag niet!?!
- Daarom dienen er nu op zeer korte termijn ook plannen en studies te worden uitgewerkt aangaande alternatieven voor de huidige energievoorziening van fossiele brandstof: mondiaal is dat al ingezet en Nederland komt zelfs achteraan, zonder praktische plannen!? Bovendien, naast de vele veiligheidsrisico's met de Nederlandse bodem, raken de gasvelden tenslotte ook leeg en moet er dan wel een alternatief zijn! De Groninger universiteit heeft hiervoor al studieprojecten ontwikkeld.
De Noord-Nederlandse bevolking dient ook in dit alles mee te kunnen denken en zelf regie te houden en niet te worden overrompeld door besluiten van de overheid. Uiteindelijk zal de energiebehoefte daarbij de doorslag geven, waarbij de bevolking moet kunnen beslissen wat men in de eigen regio wil hebben aan technische apparatuur, b.v. windmolens, parken en daken met zonnepanelen, waterkracht door eb en vloed en talud, enz. en wat voor toepassingen daarbij mogelijk zijn.

Conclusie

De economische belangen dienen bij dit alles niet doorslaggevend te zijn, maar wel het welzijn van de lokale bevolking. Vroeg of laat zijn ook de oliebronnen op en moet de motoren van onze voertuigen, te land, ter zee of in de lucht, met iets anders worden aangedreven.
Wat dat allemaal betekent voor de Shell/NAM en de gaswinning is totaal niet doorslaggevend, wel het veiligstellen van een energievoorziening zonder risico's voor de bevolking in de nabije en verre toekomst! Ik heb genoeg !?!-tekens geplaatst, waar oplossingen moeten komen! Publiekrecht, een zorgplicht van de overheid!! Het gaat om ons en onze nakomelingen en leefbaarheid voor allen!!!

Kommerzijl

2 oktober 2018 5

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningenveld
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

03 OKT 2018

Hellum, 2 oktober 2018

Onderwerp: Groningenveld Gaswinning

Procedure: Zienswijze

Betreft: reactie op uw brief van 27 augustus 2018, op het ontwerp instemmingsbesluit Groningenveld 2018-2019

Dit ontwerp instemmingsbesluit bevestigd de onveranderde (geestelijke) 'UITZICHTLOOSHEID' voor de inwoners van het Groningenveld.

Betrouwbaarheid en transparantie minister:
De gasdeal van minister Wiebes (Economische Zaken) met oliemaatschappijen Shell en ExxonMobil blijft geheimzinnig. Ambtenaren mogen van de bewindsman niet in het openbaar uitleg geven over de details. Kamerleden hebben uit protest een besloten vergadering daarover geannuleerd.
Voor meerdere politici waren het allesbehalve geruststellende woorden van de ambtenaren. Het riep alleen maar meer vragen op, zo bleek tijdens de sessie. Een topambtenaar van het ministerie wilde alleen in een 'geheime' vergadering uitleggen hoe precies de vork in de steel zit. Dat is opmerkelijk, want minister Wiebes heeft bij de presentatie van de gasdeal juist benadrukt transparant te willen zijn.

Onbetrouwbaarheid expliciet herkenbaar in ontwerp instemmingsbesluit 2018/2019:
Op slinkse wijze probeert deze minister zijn verantwoordelijkheid te ontlopen als het gaat om het ondermijnen van onze veiligheid en het (gedeeltelijk) niet uitbetalen van schade, onder de noemer van zogenaamde maatschappelijke verantwoordelijkheid. Als dit ontwerp instemmingsbesluit doorgaat, wordt het namelijk wetgeving. Het is dan niet voor een jaar, maar voor onbepaalde tijd. De minister helpt zelfs de NAM als (voormalig) exploitant om (gedeeltelijk) onder zijn financiële verplichtingen voor de woningeigenaren uit te komen. De minister benoemt in zijn ontwerp instemmingsbesluit 19,4 miljard Nm3 exclusief fluctuaties voor strenge winters en is puur ter beeldvorming. Staat nergens vast gelegd. Het jaar 2016/2017 met een zachte winter werd er 24 miljard Nm3 gewonnen. In het ontwerp instemmingsbesluit 2018/2019 wordt er alleen qua gasvolumes gecommuniceerd met de natuurkundige term Nm3. In andere documentatie wordt er naast de natuurkundige term Nm3, de natuurkundige term 'M' gebruikt en niet meegenomen of besproken in dit ontwerp instemmingsbesluit. Waarom wordt deze M eenheid naast de Nm3 eenheid niet meegenomen in dit ontwerp instemmingsbesluit. Waarom worden er verschillende natuurkundige eenheden gebruikt en wat voor invloed heeft dat op de te winnen gasvolume (per locatie).

Toekomstige of huidige onderzoekjes leveren alleen maar onzekerheid, want als de euro's onderdeel zijn van of verband hebben met die onderzoeken van de minister, weten we de eindconclusie al of blijven die zogenaamd liggen in een bureaula van de 2e en 1e kamer.
De zielige betogen van de minister die beginnen met punt 6.3 pagina 40 onder de noemer van gevolgen van afsluiting zijn om de rechtbank te manipuleren en om onder zijn verplichtingen naar de Groningers uit te komen.

Veiligheid- en schaderisico eigendom, privacy en leefgenot van eigendom worden NIET serieus genomen:
De minister houdt te beperkt rekening met de Mijnbouwwet artikel 36, eerste en tweede lid. Volgens het SodM is er permanent risico is op aardbevingen en is een aardbeving van 4.0 volgens de schaal van Richter of zwaarder mogelijk. Ook in de toekomst als er 12,5 miljard gewonnen wordt is dit niet uitgesloten. Commissie Meijdam zegt het te kunnen berekenen. SodM zegt dat er (nog) geen wetenschappelijke doorbraak is en ook niet komt binnen afzienbare tijd, maar acht het wel nodig.

Kleine bevingen die wij als mens niet voelen of horen maar gebouwen wel, brengen permanente fysieke schade en o.a. daardoor ook waardevermindering met zich mee. Zie o.a. rapport:
TU Delft
Faculteit Civiele Techniek en Geowetenschappen
Rapport nummer: CM-2018-01
Projectcode: C31H16

Aanvullend op bovenstaande rapport:
Nu de minister voor het gehele proces verantwoordelijk is, heeft de minister ook een zwaardere zorgplicht. En de minister heeft tot op het heden de aanbeveling van het bovenstaande TU Delft rapport niet overgenomen. De bodemdaling is een prognose van het uiteindelijk resultaat. En wederom zijn de gevolgen aan de oppervlakte als autonoom gekwalificeerd.

Rechten van de mens:
Ruim omschreven vraagt artikel 13 van de rechten van de mens een betere transparantie van schadelijke gevolgen, immers het mag niet ingewikkeld of te duur zijn om de veroorzaker verantwoordelijk te stellen. De Haan advocaten te Groningen kreeg in een rechtszaak over waardevermindering woningen versus de exploitant NAM, een boekwerk van meer dan duizend pagina's voor de kiezen. M.a.w. als individu sta je machteloos.

Mijn individuele veiligheid en woongenot worden aangetast en daarmee in strijd met UVRM, artikel 3 en 17 en EVRM, artikel 1 en 8.

Leveringszekerheid:
De vorige instemmingsbesluiten en ook van 2016/2017 was veiligheid het belangrijkste uitgangspunt, al werd dat destijds al door de Groningers betwist. Nu is ineens leveringszekerheid het belangrijkste uitgangspunt en gaat ten koste van de veiligheid, levensgenot en verlies van vermogensschade en eigendom voor inwoners van het Groningenveld.

Leveringszekerheid is volgens het instemmingsbesluit niet te berekenen, zie punt 5.5. op pagina 34 laatste alinea. Op pagina 47 kunnen ze in één keer wel een volume van 19,4 miljard Nm3 berekenen voor leveringszekerheid. De NAM kent echter de volume van de levercontracten van zowel de bedrijven als particulieren. Ieder bedrijf maakt een kosten en baten analyse en niet op basis van natte vingerwerk. De minister levert bewust niet de kaders/parameters die beschikbaar zijn, maar wel een pleidooi om zijn onderbouwing te manipuleren wegens het maatschappelijk belang.

Uitgangspunt moet zijn, per direct zijn naar 12,5 miljard wegens de 'veiligheid' voor inwoners van het Groningenveld. Veiligheid dient nog altijd het uitgangspunt van het instemmingsbesluit te zijn.
In de conclusie op pagina 46 spreekt de minister zichzelf tegen. Ik citeer: de NAM mag niet meer winnen wat nodig is voor de leveringszekerheid, niet meer en niet minder. DIT STAAT ER ENKEL IN, OMDAT DE RECHTER HET BENOEMT HEEFT. Wederom geen rekenkundige onderbouwing wat die hoeveelheid is in het kader van integriteit en niet zoals nu het verhullen van een commercieel belang. Zelf stelt de minister hem op 19,4 miljard Nm3 met mogelijke fluctuaties naar boven, zonder rekenkundige onderbouwing om aan te geven of dit het minimum voor leveringszekerheid is.

Waarom vult de minister niet per direct de wensen zoals Energiebedrijf Engie in, die nu al minder gas wil uit Groningen.

Maatschappelijk belang als manipulator:
Veiligheid zoals de betekenis volgens de Van Dale luid, is voor bewoners wegens levensbelang. Deze verandert in de term veiligheid voor de afnemers en maatschappelijk belang (pagina 45).

Zie punt 6.4 op pagina 43: De mogelijk grote impact op werkgelegenheid, volksgezondheid en voedselzekerheid kunnen volgens de minister niet. Voor de mogelijkheid van dode kindertjes als gevolg van aardbevingen door gaswinning wordt het risico wel genomen. Een aardbeving zoals Hunze, Zeerijp of 'zwaarder is volgens de SodM niet uit te sluiten voor de toekomst. Dit noemt de minister een 'aanvaardbaar' risico.

Stickstoffabriek Zuidbroek als verkooppraatje:
De stickstoffabriek in Zuidbroek is enkel een 'ambitie' om o.a. tot de volume van 12,5 miljard Nm3 te komen of lager. Net zoals de vorige minister (Kamp), zal er weer een reden bedacht worden om niet te bouwen. De stickstoffabriek wordt nu vergelijkbaar als de vorige keer, genoemd en gebruikt om ons een worst voor te houden. De opdracht tot bouwen is nog steeds niet gegeven, terwijl de vergunningen in 2015 al rond waren en de vorige en huidige minister er wel de beslissingsbevoegdheid daarvoor hebben. In 2019 had de fabriek dan kunnen produceren. Voor circa €450 miljoen werd er door de vorige minister en de huidige gespeeld met mensenlevens en hun onroerende goederen m.b.t. de veiligheid van inwoners van het Groningenveld.
Het is ook nu niet meegenomen in de wet en enkel als een mogelijkheid aangegeven in het ontwerpbesluit. Het verleden heeft geleerd, dat voorstellen van de minister enkel een uitweg zijn op basis van zogenaamde onderzoeken etc. Dit om uitstel en daarna afstel te organiseren voor het commerciële gewin. Een ander onderzoekje van de minister om niet te bouwen mag straks de doorslaggevend zijn, tenzij de minister gedwongen wordt om gelijk te gaan bouwen. Met de bouw van de stikstoffabriek in 2015 was de zogenaamde leveringszekerheid van dit ontwerp instemmingsbesluit geen enkel probleem geweest. Als deze ontwerp instemmingsbesluit wetgeving is geworden, kan de minister onder de bouw van de stickstoffabriek uit.
De grootafnemers (industrie) mogen stoppen met het afnemen van gas. Er is geen wettelijke afspraak met datum vastgelegd en moeten wettelijk gezien niks. Hoe kan de minister zonder deze opties op die 12,5 miljard komen in 2022. Waarom neemt de minister pas in het 4^{e} kwartaal en na de zitting over dit ontwerp instemmingsbesluit een besluit over de Stikstoffabriek. Volgens de vorige minister (kamp) zou eind 2016 opnieuw het besluit worden genomen, na zijn uitstel in 2015. zijn. Het is enkel een ambitie/verkooppraatje en biedt totaal geen zekerheid voor ons als bewoners.

Versterkingsprogramma:
Versterkingsprogramma is niet versterken, maar is schade en dient als zodanig behandelt te worden. Het versterkingsprogramma zou een preventief karakter hebben. Het voorkomen van schade.
Nu worden enkel schoorstenen vervangen door 'nepschoorstenen' wegens groepsrisico. Dat is niet versterken, maar een vervanging voor goedkope versie wegens preventief gebaar.
De NAM zegt dat het een schatting betreft van 1483 woningen/gebouwen en hebben al schade. Alleen een rond getal van bijvoorbeeld 1500 kan een schatting zijn. Tijdens het verweer op het instemmingsbesluit 2016/2017, waren er slechts een beperkt aantal van (ongeveer) 1450 woningen onderzocht en vervolgens een beoordeling van de inspectieresultaten afgerond. De minister stelt in dit ontwerp instemmingsbesluit dat het blijkbaar alleen gaat om deze woningen.
Mijn woning en vele anderen zijn nooit bezocht en onderzocht op het versterkingsprogramma in het kader, voorkomen van schade en de veiligheidsnormen zoals de 10,4 en 10,5 norm (pagina 30 alinea 3). Hoe komt de NAM en die de minister overneemt, dan aan het getal 1483 komen (pagina 32). Het kunnen er net zo goed 14.830 zijn.

De minister zegt in het ontwerp besluit niet of en wanneer de andere woningen onderzocht gaan worden met het preventieve karakter, het voorkomen van schade en hoeveel woningen het er zijn. Er is op dit moment geen inzicht in de relatie tussen de versterkingsoperatie en de veiligheid van de gaswinning. Mijn persoonlijke veiligheid en van andere inwoners is in het geding.

Vlakke gaswinning is onmogelijk:
In de vorige instemmingbesluiten was 'vlakke winning' met voorkeur naar meer boorputten de norm, om aardbevingen te voorkomen. Kan de minister met het advies van de SodM en de Mijnraad hier nu zo maar aan voorbij gaan. Er gaan en zijn nu diverse productielocaties dicht zoals Loppersum en Zeerijp. Hoofdzakelijke gaswinning komt nu en straks uit het oosten van het Groningenveld met dit ontwerpbesluit en voor mij daarom een verhoogt risico als bewoner. Om de 19,4 miljard Nm3 gas te winnen zal o.a. uit deze productielocaties aanzienlijk meer gehaald worden, die gepaard gaat met alle veiligheid risico's.
Volgens GTS is was er in 2016 bij de winning van 24 mrd Nm3 gas maar in de helft van de temperatuurprofielen voldoende gas beschikbaar. Bij 19,4 miljard nog minder. Uit bepaalde productielocaties moest extra gas gewonnen worden. Is vlakke winning nu nog realiseerbaar of moet er uit warmere productielocaties meer gas gewonnen worden en kan dat zonder een M.E.R.. Hebben productielocaties zoals Loppersum en Zeerijp gunstige temperatuurprofielen en beïnvloeden die daarmee de noodzakelijke vlakke gaswinning. Moe

Vergunningen en ontbreken van een Milieu Effecten Rapport (M.E.R.):
De staat mag met een free flow techniek meer gas winnen volgens de vergunning van 1963 en met en een grens van 500.000 Nm3 per productielocatie zoals Siddeburen per dag overschrijden. Mits deze geen onjuiste implementatie van de mer-richtlijn inhoudt. Deze volume wordt o.a. wegens (vrijwel) gesloten productielocaties zoals Loppersum en Zeerijp per locatie ruim overschreden, echter met een dwingende techniek (compressie). Deze techniek wijzigt de productielocatie om het extra gas te winnen dient de staat per productielocatie een M.E.R. uit te voeren en is tot op heden niet gebeurd.
Er zijn voor dit doel alleen omgevingsvergunningen van één jaar voor afgegeven. De vergunning voor de geluidsmuur zoals bij productielocatie Siddeburen was voor één jaar en staat er 1,5 jaar na dato nog steeds. Waarom blijft die er eigenlijk staan. Deze omgevingsvergunning voor de geluidsmuur volgens de NL en EU wet gezien al niet meer correct en niet volgens een M.E.R. getoetst. Probeert de Minister via omgevingsvergunningen een M.E.R. per productielocatie te voorkomen. De beperking van productielocaties leveren fluctuaties en hogere volumes per locatie die leiden tot een toename van de seismiciteit.

Er wordt in het ontwerp instemmingsbesluit niet geschreven over free flow gaswinning of met behulp van 'dwingende techniek'. Zijn de mogelijke gevolgen van gaswinning met compressie (dwingende techniek) wel voldoende onderzocht.
De vergunning van 1963 laat enkel een productietechniek gebaseerd op een natuurlijke winning toe. De Nam heeft met toestemming van de minister de productie techniek aangepast. Waardoor de NAM op een geforceerde wijze gas onttrekt uit de bodem. Deze dwingende techniek die geïntroduceerd is op alle locaties, is verplicht tot het toetsen van een milieu effecten rapportage (M.E.R.). De techniek is zeer innovatief en is sinds het begin van deze eeuw wisselend actief op het Groningenveld. De minister wil geen openheid van zaken geven ten aanzien van onderzoeken. Daarmee is het te concluderen dat de dwingend techniek (mede) verantwoordelijk is voor de meerderheid van aardbevingen.
De balans van schade aan eigendommen versus het stilzwijgend toestemmen van een illegaal innovatieve dwingend techniek moet afdoende zijn voor de minister, om alvorens het gas te winnen, tot een volledige milieu effecten rapportage te komen.

Schadeafhandeling:
De NAM treed terug m.b.t. de Schadeafhandeling en neemt de minister het over.
Anderzijds heeft een ambtenaar uitgelegd dat de laatste exploitant juridisch verantwoordelijk is en 'zekerheden blijven rusten' op Shell en ExxonMobil. De minister zei eerder dat de bedrijven 'voor eeuwig' verantwoordelijk zouden blijven voor de rekening. Hoe kan de minister dat zeggen, als de staat de exploitant is geworden en zou moeten handelen conform de mijnbouwwet als exploitant. Hoe kan de staat verantwoordelijk worden voor de schade, als de NAM exploitant zou blijven. Dat staat haaks op de mijnbouwwet.
De rechtbank heeft in het vonnis van 5 oktober 2016 geoordeeld dat EBN B.V., naast vergunninghouder NAM, involge artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek aansprakelijk is voor schade als gevolg van bewegingen van de bodem als gevolg van gaswinning.
Waar moeten inwoners zich nu melden voor de nieuwe schade en waar voor de schade die in het verleden is ontstaan door de Exploitant de NAM die volgens de (huidige) Mijnbouwwet verantwoordelijk blijft voor de periode dat zij exploitant waren.
Waarom wil de minister de Mijnbouwwet aanpassen en licht daarvoor een wetsvoorstel bij de kamer. Is dit in het belang van de minister en wat zijn de gevolgen voor de inwoners van het Groningenveld.
Waarom wordt schade als gevolg van bodemdaling en of waardevermindering niet meegenomen in het ontwerp instemmingsbesluit. Scheuren in de muren als gevolg bodemdaling en waardevermindering, kan je nergens claimen.
In de eindconclusie op pagina 44, gevolgen van gaswinning van de bewoners, bevestigd de minister o.a. de waardedaling van woningen in het Groningenveld. De minister geeft niet aan welke rekenformule hij toepast of gaat toepassen mocht er al één komen en waar die te claimen.
Hij speekt enkel in ambities en die bieden geen soulaas of handvaten voor ons als bewoners. De regelgeving t.a.v. het versterkingsprogramma wordt Commissie Meijdam als veiligheidsnorm en rekenmodule gehanteerd. Waarom wil de minister geen norm met rekenmodule voor andere schades zoals waardevermindering formuleren in dit ontwerp instemmingsbesluit. Dit heeft niks te maken met complexiteit, maar met onwil voor eigen commercieel gewin.

De waardedaling is ingezet onder de toenmalige exploitant de NAM in het jaar 2013. De NAM zegt dat ik bij de minister moet zijn. Maar de NAM was als exploitant verantwoordelijk conform de mijnbouwwet en niet de minister. De minister is pas verantwoordelijk voor de waardevermindering, vanaf het moment dat de staat exploitant is geworden. De NAM moet eerst afrekenen met de woningeigenaren conform de mijnbouwwet, voordat gaswinning conform een nieuw instemmingsbesluit kan starten.
Ook hier respecteert zowel de NAM als de minister de uitspraak van het Gerechtshof te Leeuwarden niet. Deze heeft op 23 januari 2018 o.a. beslist dat de NAM waardedaling van woningen veroorzaakt door (het risico) op aardbevingen door gaswinning ook los van verkoop moet vergoeden. Dit kan variëren van 8 tot 22% per woning en de gemaakte kosten, zoals de rente over het waardeverminderingsbedrag. De NAM zegt te willen betalen, maar wacht tot de minister met een oplossing komt. Zie mijn correspondentie met de NAM over de claim waardevermindering, met de 3 bijlagen (mijn brief en 2 reacties van de NAM).

Dit lijkt niet conform de mijnbouwwet met de NAM als exploitant en de uitspraak van het Gerechtshof te Leeuwarden. Zowel de NAM als de minister nemen niet hun verantwoordelijkheid.
In dit ontwerp instemmingsbesluit komt de minister alleen met een opmerking over waardevermindering, zonder een afgeronde formule en bij wie wat en waar te melden. Een kostbare en ingewikkelde rechtsgang is het gevolg en niet realiseerbaar. Kortom wordt ook dit weer weggezet of vooruit geschoven onder de dezelfde noemer als leveringszekerheid volume berekenen, het is te zogenaamd te complex!
Toch gaat de minister door met Gaswinning wegens het commercieel gewin. Was op Prinsjesdag de boekhouding sluitend geweest zonder gaswinning Groningenveld.

Volgens mij dient het een aantoonbaar commercieel doel en prioriteit. Via de EBN B.V. heeft de staat aandelen in GasTerra B.V. en wordt daardoor begunstigd door verkoop van aardgas.
De minister weet dat de bestuursrechter er met het instemmingsbesluit er niet over gaat/beslist en we moeten aankloppen bij de burgerrechter. Daar maakt de minister misbruik van en staat wij als burgers machteloos als je geen geld hebt.

Bankendeal:
Mijn hypotheekverstrekker de Rabobank verwacht dat ik mijn maandelijkse rente en aflossing betaal. Ook over het bedrag waarvoor geen onderpand meer is (de waardevermindering).
De banken en ook de Rabobank dienden en dienen geen zienswijze en beroepschrift in, terwijl het ook om hun onderpanden gaat t.a.v. de hypotheken. Is er naast de gasdeal van de minister met Shell en ExxonMobil ook een bankendeal.

Achterstallig onderhoud:
Wat is daar de definitie van. Was een oud gebouw ook ingestort of dermate verzwakt zonder aardbevingen. Hoe kan een recent totaal gerenoveerde woning gedeeltelijk weggezet worden onder achterstallig onderhoud wegens een oude draagmuur. Moet je een oude binnenmuur/draagmuur die je nooit mag afbreken toch vervangen volgens de nieuwe bouwnormen. Daarnaast is nieuwe bouwnorm is nog geen wet en enkel advies. Worden oude draagmuren vervangen van woningen buiten het Groningenveld, zoals in Nijmegen. Is het terecht dat voor inwoners Groningenveld het renoveren, onderhouden of bouwen van woningen, volgens 10-5 norm duurder is dan buiten deze regio.

Onbehoorlijk bestuur als onderdeel van uitzichtloosheid:
Via De Goede Advocatuur en Consultancy) heb ik samen met de heer twee Wob-verzoeken ingediend. Zie bijlagen 2 en 3. Eerst werd de beslistermijn verdaagd, zie bijlage 4. Tevens is er nog telefonisch contact geweest met de ministerie en advocaa omdat er onduidelijkheden zouden zijn, terwijl het duidelijk geformuleerd was. De volledige informatie is niet tot onze beschikking gekomen.

Met de kennis dat het verzoek tot openbaarheid van de vergunning van 2008, enkel bestaat uit één document, heeft het als gevolg dat het verdagen van het verzoek leid tot een juridische barrière. De oorsprong van het verzoek tot openheid ligt niet in de aanvraag, op basis van de Wet Openbaar Bestuur. Klaarblijkelijk is het voor de minister waardevol om barrières op te werpen. Het had als gevolg dat wij het bezwaar niet aanvochten. Het zou leiden tot een kostbare tijdrovende juridische procedure.

Advies:
- Verwijder de uitzichtloosheid van de inwoners Groningenveld.
- Stop het sturen van inwoners van civiele naar burgerrechters. Voorkom dit en moeten 'alle' schades gedefinieerd worden en waar te claimen in dit instemmingsbesluit.
- Per direct naar 12,5 miljard Nm3 en maak afspraken met afnemers als Duitsland, België etc. In Duitsland zal het begrepen worden, want daar beschermt de wet de burgers t.a.v. delfstoffen voorziening.
- Vul direct de wensen in van Energiebedrijf Engie en maak inzichtelijk om hoeveel Nm3 het gaat, om de leveringszekerheid opnieuw te berekenen.
- Verplicht de bouw van Stickstoffabriek te Zuidbroek per direct, om de doelstelling van 12,5 miljard Nm3 in 2022 te garanderen.
- Maak het commercieel gewin inzichtelijk als onderdeel verlaging gaswinning naar een lagere- en toch leveringszekerheid.

Hoogachtend,

Verzonden: Woensdag 3 oktober 2018 21:47
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Ja, de argumentatie laat ik graag aan de GBB over.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
De belangen van de Groningers zijn onvoldoende gewogen.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Onze monumentale boerderij die wij restaureren brokkelt en scheurt onder onze handen.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
De psychische belasting is groot. Ook onze 3 kinderen lijden hieronder.

Reactie

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 11:48
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Reactie

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: Ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019

Geachte Minister,

Had ik vóór 16 augustus 2012 geweten wat wetenschappers en kennisinstituten verbonden aan of werkend in opdracht van de Nederlandse Staat, EBN, Shell en Exxon allang wisten - namelijk dat er aan gaswinning in Groningen grote veiligheidsrisico's kleven - dan had ik ongetwijfeld bezwaar aangetekend tegen diverse besluiten in de periode tot aan die datum.

Hierop geldt één uitzondering: het besluit inzake het verhogen van het winningsplafond dat minister Verhagen op 20 januari 2011 wél deelde met GasTerra en NAM, maar niet met de Tweede Kamer. Dat besluit is namelijk nooit gepubliceerd, zoals uw voorganger in 2016 duidelijk maakte. [1] En zoals u weet, is publicatie in de AWB een voorwaarde voor bezwaar/beroep.

Vanaf het moment dat het grote risico dat met onze levens wordt genomen mij wél bekend was, heb ik actie ondernomen. Zowel in 2014 als in 2016 heb ik als lid van belangengroep Groninger Bodem Beweging (GBB) de zienswijze van GBB mede-ondertekend. (Ik was nr. 546 op de lijst van mede-ondertekenaars in 2014, en nr. 614 op de lijst in 2016.) De GBB ging, mede namens mij als lid, in beroep. Beide instemmingsbesluiten zijn vernietigd door de Raad van State.

Het onderhavige ontwerp-instemmingsbesluit hangt samen met een berg aan rapporten, vaak opgesteld in het Engels én in technisch/juridisch vakjargon. U verwacht van ons, omwonenden van het Groningenveld, dat wij al deze rapporten lezen. Daar komt bovenop dat uw eigen taalgebruik nou ook niet bepaald toegankelijk is voor de gewone burger. Toch verwacht u van ons, en van duizenden andere Groningers die al jaren murw worden gebeukt met nietsontziende bureaucratie van de door u en NAM ingestelde schadeafhandelingsloketten (alwaar we óók met vakjargon om de oren worden geslagen), dat wij precies de juiste formulering weten te vinden om binnen de bepalingen van de Algemene Wet Bestuursrecht kritiek op uw ontwerp-instemmingsbesluit te leveren. En dat terwijl we ook nog eens dag in dag uit gebukt gaan onder grote problemen door de gaswinning, en de martelende combinatie van onveiligheid, onzekerheid en onveiligheid.

U verwacht, nee, eist teveel van ons. Al jaren.

[1] kst-33529-258

Hieronder ga ik in op een aantal aspecten van het voorliggende ontwerp-instemmingsbesluit. Voorts verzoek ik u de inhoud van de zienswijze van de Groningse overheden (gemeenten, waterschappen, provincie Groningen en Veiligheidsregio Groningen) als herhaald en ingelast te beschouwen. [2]

Wensdenken inzake wijziging in de omstandigheden

"De belangrijkste wijziging in de omstandigheden is de beslissing van het kabinet om de gaswinning op zo kort mogelijke termijn volledig te beëindigen."

Deze bewering baseert u op maatregelen die nog niet zijn genomen, en waarvan nog maar de vraag is of ze conform uw gedroomde tijdspad zullen worden gerealiseerd. U weet dat zelf ook wel, getuige de volgende slagen om uw arm:

*"Deze **kan** operationeel zijn per 1 oktober 2022."* (over de stikstoffabriek)

*"Inzet is dat er uiterlijk in 2022 **in principe** geen industriële grootverbruikers meer zijn die nog laagcalorisch gas gebruiken."* (over omschakeling van grootverbruikers)

*"In 2021 **moeten** 30.000 tot 50.000 bestaande woningen aardgasvrij worden, **in latere jaren wordt dit uitgebreid** naar ruim 200.000 per jaar."* (over verduurzaming van de gebouwde omgeving)

*"Deze maatregelen zijn in gang gezet, maar van sommige wordt **de mate van uitvoerbaarheid nog verder onderzocht**."*

De enige echt belangrijke wijziging in de omstandigheden is dat de schade in Groningen fors is toegenomen sinds uw vorige instemmingsbesluit, zowel materieel als immaterieel. Dat laatste komt niet in de laatste plaats doordat de schadeafhandeling is verergerd, en de versterking zo goed als stil ligt.

Onjuiste/onvolledige/onduidelijke gegevens voor de versterkingsoperatie

U schrijft dat u op korte termijn alle zo snel mogelijk te versterken gebouwen zult identificeren. Dat wordt een beetje lastig als u zich blijft baseren op onjuiste / onvolledige / onduidelijke gegevens.

Tot op heden is er geen gebruik gemaakt van data uit BAG (Basisregistratie Adressen en Gebouwen), en BGT (Basisregistratie Grootschalige Topografie), hetgeen wel een wettelijke verplichting is.[3] Zo wordt in de NEN-webtool Seismische krachten (behorende bij NPR 9998) een kaart van Geobasis DE-BKG en Google toegepast. [4] En de NCG geeft de inmiddels beroemde batches 1467, 1588 en 1581 weer op een kaart van 'OpenStreetMap and contributors'. [5]

[2] https://www.veiligheidsregiogroningen.nl/nieuws/20181002ZienswijzeVRGgasjaar20182019.pdf
[3] Artikel 35 lid 1 Wet BAG en Artikel 3 lid 1 Wet BGT
[4] http://seismischekrachten.nen.nl/webtool.php
[5] https://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/downloads/kaarten/2018/06/18/kaartoverzicht_1467-1588-1581

De Mijnraad stelt in antwoord op vragen van omwonenden dat er in het advies van SodM een plaatje staat met de locaties van de huizen en gebouwen. [6] Dat betreft een viertal kaartjes met de verwachtingswaarde van de risicoschatting en de P90-risicoschatting. [7] Knap dat de Mijnraad op die kaartjes de precieze locaties van met spoed aan te pakken huizen en gebouwen kan zien. Ik zie alleen wat vage stippen. En ook hier is geen data uit BAG/BGT gebruikt.

Wel is duidelijk dat deze stippen uit de modellentrein van NAM rollen, en dat er nog geen zicht is op de al wat langer geleden toegezegde onafhankelijk opgestelde modellentrein van TNO. (Dit signaleerden de diverse regio-partijen al in hun adviezen.)

Belangwekkende informatie niet gezien door de Mijnraad en TNO

Tot slot blijkt uit antwoorden van de Mijnraad op vragen van omwonenden, dat zij niet op de hoogte zijn van belangwekkende informatie over verkeerde installatie van een groot deel van de sensoren van het NAM/TNO-meetnet (hetgeen de dempingsfactoren kan beïnvloeden, wat dan weer gevolgen heeft voor de piekgrondversnelling). Ook TNO is hiermee niet bekend.

Dat de Mijnraad dit niet weet, kan eraan liggen dat deze informatie in een zeer omvangrijk NAM-rapport staat, dat bovendien is opgesteld in Engels vakjargon. [8] Naar deze zogenaamde HRA-studie november 2017 wordt verwezen in de adviezen van SodM en TNO die de Mijnraad in de eigen integrerende rapportage heeft gebruikt.

Ik vraag mij af of de Mijnraad genoeg tijd heeft gehad om die lange lappen vakjargon tot zich te nemen. Zoals de Mijnraad zelf vermeldt, was de termijn voor het opstellen van de integrerende rapportage inzake veiligheidsrisico's en versterking bijzonder kort. (Op 20 april 2018 verzocht u om advies, te leveren vóór 1 juli 2018.) [9] Bij de presentatie en bespreking begin juli 2018 heeft de voorzitter van de Mijnraad, prof. dr. Verdaas, aangegeven dat men in ochtend-, middag- en avondploegen heeft gewerkt om alles op tijd af te krijgen. Ook zei hij dat het toch een soort maatschappelijk werk is wat de leden van de Mijnraad doen. De meeste leden hebben een fulltime betrekking elders. Dat was volgens de voorzitter de reden dat de anderen leden niet bij een technische briefing in de Tweede Kamer aanwezig konden zijn. Voorzitter Verdaas is zelf gespecialiseerd in planologie.

Ook voor het advies van de Mijnraad inzake uw ontwerp-instemmingsbesluit lag de tijdsdruk hoog. De Mijnraad kreeg, blijkens het advies, op 13 juni van u het verzoek tot advisering. Het advies dateert van 30 juli. [10] En ook hier moesten de diverse leden van de Mijnraad, naast hun fulltime betrekking elders, zich worstelen door vele pagina's overwegend Engels vakjargon. (Zie Bijlage 1 bij het Mijnraadadvies.)

---

[6] http://houdgroningenovereind.nl/MijnraadMening.html

[7] Advies SodM naar aanleiding van de afbouw van de gaswinning in Groningen

[8] Induced Seismicity in Groningen: Assessment of Hazard, Building Damage and Risk, nov 2017

[9] Mijnraadadvies veiligheidsrisico's en versterkingsopgave

[10] Mijnraadadvies instemming aanpassing winningsplan Groningenveld

Het is heel wel mogelijk dat de Mijnraad, in beide adviezen inzake het Groningenveld, nog meer belangwekkende informatie over het hoofd heeft gezien.

Waarom TNO niet bekend is met de problemen rondom de installatie van het NAM/TNO-meetnet, is onduidelijk. Erg vertrouwenwekkend is dit allemaal niet.

Nog niet bestaande formule al opgenomen in besluit

U schrijft:

Omdat de voor dit winningsniveau benodigde graaddagenformule bij het afronden van dit besluit, dat wil zeggen de versie die als ontwerpbesluit ter inzage wordt gelegd, nog niet was opgesteld is artikel 2, tweede lid, nog niet de formule zelf maar een omschrijving daarvan opgenomen.

Hoewel er dus nog geen formule is, kunt u deze al wel omschrijven, en u noemt de formule ook maar alvast in artikel 2 lid 2 van uw besluit.

Maar wij kunnen in onze zienswijze niet op de formule ingaan, noch kunnen wij controleren of uw omschrijving klopt.

Zou de omschrijving kloppen, dan hangt de nog niet opgestelde formule samen met aannames betreffende een nog niet gerealiseerde omstandigheid. U schrijft immers:

"De graaddagenformule bevat een aanname voor de stikstofinzet."

De stikstofinzet hangt weer samen met de stikstoffabriek, en die is er nog niet, zie ook hierboven onder 'Wensdenken inzake wijziging in de omstandigheden'.

Onveiligheid en schade tot in lengte van jaren

SodM geeft aan dat het veiligheidsrisico het komend jaar nog in enige mate zal toenemen, en dat pas vanaf 2020 de veiligheidsrisico's afnemen. En zelfs dan zijn we in Groningen nog niet uit de problemen, aldus SodM:

"Ook na beëindiging van de productie zal de kans op enkele bevingen, waaronder mogelijk zwaardere, nog lang blijven bestaan (fase 4 in Figuur 7-2 en Figuur 7-3). Deze bevingen kunnen gepaard gaan met schade. Op dit moment is niet aan te geven hoe lang de bevingen kunnen blijven doorgaan." [11]

Ook betekent versterking (áls dat al doorgaat) niet dat zich als gevolg van beweging van de bodem door gaswinning (met inbegrip van, maar niet beperkt tot geïnduceerde bevingen) geen schade aan woningen meer kan voordoen. NPR 9998 gaat erover dat woningen versterkt worden om niet in te storten ('Near Collapse'), niet om schade te voorkomen – althans, tot en met versie 2017. Hoe dat in de door de Mijnraad en NEN inzake de adviezen over veiligheidsrisico's en versterking genoemde NPR 9998:2018 zit, is onduidelijk. Deze versie zal naar alle waarschijnlijkheid in het najaar

[11] Advies van SodM naar aanleiding van de afbouw van de gaswinning in Groningen

van 2018 worden gepubliceerd, aldus NEN. [12] Overigens is er tot op heden nog geen enkele versie van NPR 9998 in het Bouwbesluit opgenomen.

Kort gezegd komt het erop neer dat mijn generatie - ik ben 45 - zich waarschijnlijk levenslang met (onduidelijkheid en onzekerheid over) onveiligheid en schade geconfronteerd ziet. Die lange duur heeft grote nadelige gevolgen, zoals ook de Raad van State in november 2017 aangaf:

"Ook de lange duur van de nadelige gevolgen en onzekerheid en het gebrek aan uitzicht op een belangrijke verbetering van de situatie, maakt dat het belang van de personen in het aardbevingsgebied zwaar weegt. Dat is voorzien in een regeling ter vergoeding van de schade en een aantal andere regelingen ter verzachting van de gevolgen, laat onverlet dat de nadelige gevolgen van de gaswinning naar aard en schaal dermate groot zijn, dat uitsluitend zwaarwegende belangen daarvoor een rechtvaardiging kunnen bieden." [13]

Wet Minimaliseren Gaswinning Groningen

In uw ontwerp-instemmingsbesluit preludeert u op het wetsvoorstel Minimaliseren Gaswinning Groningenveld, dat momenteel bij de Eerste Kamer ligt. De erin opgenomen wijzigingen (o.a. de introductie van een 'passende zorgplicht', uitsluitend voor het Groningenveld) roepen rechtsstatelijke vragen op, en zijn voor mijzelf en duizenden andere omwonenden van het Groningenveld een grote bron van zorg. Tot op heden heeft u die zorgen niet weg kunnen nemen, noch bij ons, noch bij de Groningse overheden, getuige de opmerkingen over aansprakelijkheid in hun advies.

Voorts schrijft u over dit wetsvoorstel:

"Zodra minder gas nodig is voor de leveringszekerheid, wil ik dat er ook minder gas wordt geproduceerd. NAM wordt dan opgedragen dit lagere niveau te produceren. Om dit mogelijk te maken is een aanpassing van de Gaswet en Mijnbouwwet noodzakelijk. Het wetsvoorstel minimaliseren gaswinning Groningenveld, dat hiertoe strekt, is thans in behandeling bij de Eerste Kamer."

Hier doet u alsof NAM alleen minder gas kan winnen als de wet wordt gewijzigd. Daarmee gaat u voorbij aan de aanwijzingsmogelijkheden die u al jaren heeft, onder andere op basis van de SodM-adviezen, het jaarlijks ijkmoment en artikel 50 en 36 MbW.

Tot slot rechtvaardigt niets uw grove ingrepen in de Mijnbouwwet en de daarmee gepaard gaande verslechtering van de rechtspositie van omwonenden, zoals het schrappen van de verplichtingen zijdens de exploitant zoals geformuleerd in Artikel 33 MbW, uitsluitend voor het Groningenveld. Ik vraag mij af wie u hiermee, als wetgever, het grootste plezier doet: NAM (Shell en Exxon), of uzelf. Rechtbank Noord-Nederland heeft immers in 2016 geoordeeld dat uw staatsgasbedrijf EBN een

[12] Effect van veranderende seismische dreiging bij toepassing van de Nederlandse Praktijk Richtlijn (NPR) 9998

[13] ECLI:NL:RVS:2017:3156

exploitant in de zin van artikel 6:177 lid 2 onder b BW is, en daarmee net als NAM risico-aansprakelijk voor de schade. [14] Ook denk ik in dit verband aan de geheime stukken (OvS 1963 en side-letter) die boer Nijhoff in januari van dit jaar via Dagblad van Het Noorden openbaar maakte [15], en aan deze uitspraak die u in de Kamer deed op 28 juni 2018:

"Wij hebben het in deze Kamer voldoende vaak gehad over de NAM. Sterker nog, mijn voorganger heeft zeer vaak verwezen naar de NAM als degene die betaalt, wetend dat NAM toch altijd nog een onderneming is met verschillende aandeelhouders, waaronder de Staat, en ook wetend dat de Kamer dat weet." [16]

Wet Instituut Mijnbouwschade

U geeft aan dat u met het Besluit Mijnbouwschade Groningen (en de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen, TCMG) op weg bent naar een wettelijke regeling op grond waarvan de schade publiekrechtelijk wordt afgehandeld. Ook schrijft u:

"Het Besluit voorziet dus nog niet in de gewenste eindsituatie. Zo kunnen partijen niet voor alle objecten een beroep doen op de TCMG en is de TCMG ook niet bevoegd om over alle vormen van schade te oordelen."

Vervolgens beroept u zich op het voorstel Wet Instituut Mijnbouwschade, dat nog moet worden behandeld door de Tweede Kamer. Het betreft hier een nog op te richten zelfstandig bestuursorgaan. De besluitvorming daarover gaat nog enige tijd duren. Dat is maar goed ook, want er zijn tijdens de internetconsultatie zeer grote zorgen geuit over de rechtsstatelijkheid en grondwettelijkheid van uw voorstel. [17] Zou dit instituut er op deze manier komen, dan snijdt u o.a. de weg naar de civiele rechter af voor een hele groep inwoners van Nederland. Ook hier geldt: niets rechtvaardigt een dergelijke grove ingreep.

Tot slot

Of de gaswinning omlaag gaat, en in welk tempo, hangt af van aannames en onzekerheden. Ondertussen gaan zowel de industriële ramp (schade als gevolg van beweging van de bodem door gaswinning) als de ramp-in-de-ramp (de abominabele schadeafhandeling) gewoon door.

De versterking is tot een halt gekomen, niemand weet precies welke woningen nou wel of niet versterkt worden, en velen weten niet eens of de woning die zij tot enkele jaren geleden hun thuis noemden, wel veilig is.

We zijn opgescheept met een nóg gebrekkiger schadeafhandeling dan ten tijde van het vorige instemmingsbesluit. Voor schade vóór 31 maart 2017 moeten we bij NAM /

[14] ECLI:RBNNE:2016:4402

[15] https://www.dvhn.nl/groningen/Hier-zijn-ze-dan-die-geheime-stukken-uit-1963-over-de-gaswinning-in-Groningen-22871481.html

[16] h-tk-20172018-100-15

[17] https://www.internetconsultatie.nl/groningenveld/reacties

de Arbiter Bodembeweging / de civiele rechter zijn, voor schade na die datum bij TCMG / de bestuursrechter. En lang niet alle vormen van schade worden vergoed. (U kunt nog zo hard in interviews roepen dat alle schade tot in eeuwigheid wordt vergoed [18], maar dat is gewoon niet zo. Door uw wetsvoorstellen is het zelfs onduidelijker geworden wie waarvoor aansprakelijk is.)

Omdat de geestelijke nood door zowel de industriële ramp als de ramp-in-de-ramp hoog is, stelt u jaarlijks EUR 100.000 ter beschikking voor een "interlevensbeschouwelijk team van geestelijk verzorgers". [19] Flankerend beleid waar we, afgezien van de geestelijk verzorgers zelf in financiële zin, geen jota mee opschieten.

En last but not least (om er ook maar wat Engels tegenaan te gooien):

Ruim 55 jaar na aanvang van de gaswinning in Groningen is er nog altijd geen deugdelijke oplossing die recht doet aan alle schade, zowel materieel als immaterieel, zodat omwonenden er definitief een streep onder kunnen zetten en op veilige wijze weer ten volle van het leven kunnen genieten.

PS Aan het lezen van een deel van de onderliggende stukken van uw ontwerp-instemmingsbesluit en het opstellen van deze zienswijze heb ik zo'n 40 uur besteed. Tijd die ik net zo min terugkrijg als de vele honderden, zo niet duizenden uren die in de afgelopen jaren opgeslokt werden door alles wat met deze rampzalige toestand samenhangt, waaronder een procedure bij de civiele rechter. Tijd die ik niet vrijelijk kan besteden aan de mensen en bezigheden die me gelukkig maken.

Nogmaals: u eist veel van ons. Teveel.

[18] https://www.vpro.nl/programmas/zomergasten/kijk/afleveringen/2018/eric-wiebes.html
[19] ah-tk-20172018-3224

4 oktober 2018

05 OKT 2018

LS,

Bijgaande zienswijze is vandaag, 4 oktober 2018, met al mijn NAW-gegevens ingediend als bijlage via het digitale reactieformulier dat opent vanuit de RVO-site.

Ik stuur het u ten overvloede per post.

Met vriendelijke groet,

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 12:37
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres: probio@gmail.com
Als: Particulier
Mede namens:

Reactie

Maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers eindelijk echt voorop staat!

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Van :

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

Datum 4 oktober 2018

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

In de afweging in uw ontwerpbesluit bent u uitgebreid ingegaan op de belangen van leveringszekerheid. Die belangen zijn inzichtelijk gemaakt met behulp van het rapport van het Instituut voor veiligheid - en crisismanagement (COT). Daarentegen zijn de belangen, met betrekking tot de maatschappelijke ontwrichting als gevolg van bodembeweging veroorzaakt door de winning van gas uit het Groningenveld, niet meegenomen in uw afweging.

In Groningen is sprake van een fors gebrek aan vertrouwen en speelt het gevoel van onveiligheid een zwaarwegende rol. Wij hechten daarom zeer aan goede motiveringen onder het te nemen instemmingsbesluit omdat dit bijdraagt aan het herstel van vertrouwen bij ons als overheid maar vooral bij de inwoners van onze provincie. Uw instemmingsbesluit voor het niveau van gaswinning moet transparant en navolgbaar zijn voor iedereen. Uw besluit moet het vertrouwen geven dat de belangen van onze inwoners zwaar zijn meegewogen.

Bekrachtiging van het ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen is zinloos en schadelijk indien niet eerst een effectief en slagvaardige schadeherstel en versterkingsoperatie van het Groninger woningbestand per direct wordt uitgevoerd. Sinds het besluit om gaswinning per 2030 te beëindigen hebben beide processen vrijwel stil gestaan! Veiligheid en rechtszekerheid worden op de helling gezet met inadequate oplossingen. Geef burgers ruime en werkbare mogelijkheden hun kwaliteit van leven en woning weer op niveau te brengen.

De veiligheid voor Groningen zou voorop staan, maar dit is onjuist. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning lopen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans om te overlijden dan elders in Nederland wettelijk aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning is dat niet langer aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

De veiligheidsnorm spreekt slechts over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd? Welk aantal gewonden is aanvaardbaar? Transparantie betreffende veiligheidsrisico's en toekomstige besluitvorming ontbreekt in het gasbesluit.

Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar, die merendeels niet naar tevredenheid worden afgehandeld. Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel? En nu in opdracht van de regering! Wij vinden het een onhoudbare situatie als schadeherstel en versterking niet op voorhand adequaat geregeld zijn. Dat is niet het geval en vormt de reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 14:04
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat: Holzstrasse
Huisnummer: 6
Postcode: D-40221
Woonplaats: DUESSELDORF
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Organisatie
Organisatie: Uniper Global Commodities SE

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Yes, details see attachment.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Yes, details see attachment.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Yes, details see attachment.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Email address in the above field was used as a placeholder as
was not accepted from the form. Please use " for any
correspondence.

Reactie

Uniper Global Commodities SE, Holzstraße 6, 40221 Düsseldorf

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248

2250 AE Voorschoten

Uniper Global Commodities SE
Holzstraße 6
40221 Düsseldorf
www.uniper.energy

Governmental Relations Gas

Vorsitzender des Aufsichtsrats:
Klaus Schäfer

Vorstand:
Keith Martin (Vorsitzender)
Damian Bunyan
Nadia Jakobi
Novera Khan

Sitz: Düsseldorf
Amtsgericht Düsseldorf
HRB 61123

Consultation Draft approval decision Groningen gas extraction 2018 – 2019
DGETM-EO / 18218234
4. Oktober 2018

Dear Ladies and Gentlemen,

Uniper welcomes the opportunity to comment on the Dutch draft production plan for Groningen.

We share and support the objectives of the Dutch government to exclude possible threats to the population in the Groningen area and, at the same time, to take measures to ensure the supply of consumers in the Netherlands and other EU-countries, which are dependent on natural gas from the Netherlands. The supply of our customers currently heavily depends on Dutch L-gas and we could only compensate physical failures to customers and consumers to a very limited extent by other sources and at high additional cost. We therefore take a critical view of the slow expansion of the technical conversion facilities, which we consider having started too late.

The security of supply desired by all sides is only guaranteed in the coming years if the availability of technical equipment is assumed to be extremely high, which – according to historic data – appears to be optimistic if not unrealistic. Even minor restrictions on technical availability currently threaten to lead to physical delivery failures. The risk of physical delivery failures therefore significantly increased compared to the past.

In this context, special attention needs to be paid also to storage levels. It seems that the current production is not enough to fill Dutch L-gas storages. Particularly Norg. L-gas storages lacking volume, could become an issue for the peak winter season, especially from mid Q1 when storage deliverability declines rapidly.

We therefore suggest that the technical conversion volumes are expanded more quickly and that all precautions are taken to at least reduce the risk of outages of existing conversion plants. In the unlikely case of severe outages, we believe that it is essential for the security of supply to compensate for the shortfall in volumes by increasing production from the Groningen field on short notice.

We are at your disposal for further questions and discussions.

Sincerely yours

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 15:06
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat: Zuidelijke Industrieweg
Huisnummer: 7
Postcode: 8801 JB
Woonplaats: FRANEKER
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Organisatie
Organisatie: Huhtamaki Nederland B.V.
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Nee

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Ja, de balans tussen verschillende belangen moet worden hersteld alvorens het besluit kan worden vastgesteld. Zie de bijlage voor een uitgebreidere beschrijving.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Ja, er is een belangenverstrengeling in enerzijds het begrip voor de noodzakelijke maatregelen maar anderzijds het negatieve kosteneffect voor een Europees opererend bedrijf als Huhtamaki Nederland B.V.. Zie de bijlage voor een uitgebreidere beschrijving.

Reactie

Franeker 04-10-2018

Hierbij wordt namens Huhtamaki een zienswijze ingediend betreffende het ontwerpinstemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 dat op 23 augustus 2018 is gepubliceerd in de Staatscourant en in de periode van 24 augustus 2018 tot en met 4 oktober 2018 ter inzage heeft gelegen (hierna: "het ontwerp").

De zienswijze

Het door de Minister te nemen instemmingsbesluit betreft de praktische uitwerking van de kamerbrief. In de kamerbrief is, onder andere, een basispad voor de afbouw van de gaswinning uit het Groningenveld weergegeven. Het ontwerp is gestoeld op het uitgangspunt van het kabinet, inhoudend dat voor de komende jaren niet meer gas uit het Groningenveld wordt gewonnen dan noodzakelijk is voor de leveringszekerheid. Omdat de huidige systematiek van de Mijnbouwwet onvoldoende aansluit bij dit uitgangspunt, komt het kabinet met een wetsvoorstel Minimaliseren gaswinning Groningenveld2[1] (hierna: "het wetsvoorstel"). Het wetsvoorstel leidt ertoe dat het winnen van meer gas, dan voor leveringszekerheid nodig is, niet (meer) mogelijk is.

Gezien de onvermijdelijke beperking van de hoeveelheid te winnen gas, voelt de Minister de noodzaak zich tevens te richten op een beperking van de vraag naar Gronings gas, in de komende jaren. Hiermee zal een beoogd evenwicht moeten ontstaan, waarin sprake is van veilige gaswinning en voldoendeaanbod. Hiertoe neemt de Minister een aantal maatregelen, waaronder de maatregel waarbij grootverbruikers zullen moeten overschakelen van L-gas naar H-gas (of naar andere energiebronnen).

Deze maatregel wordt in het ontwerp ook benoemd als één van de maatregelen om de vraag naar Groningengas de komende jaren te verminderen. Uit het ontwerp blijkt ook dat bij succesvolle ombouw van industriële grootverbruikers een daling naar 7,5 miljard Nm3 wordt voorzien. Deze maatregel is dan ook onmisbaar voor de ambities van het kabinet die in het ontwerp hun weerslag vinden. Het is juist deze vraagbeperkende maatregel die ... direct raakt, doordat de spreekwoordelijke "rekening", voor het dichtdraaien van de gaskraan, bij ... lijkt te worden neergelegd.

Naar aanleiding van een eerste onderzoek heeft Huhtamaki, in brief van 26-02-2018, aan de Minister een eerste indicatie gegeven van de mogelijkheden die er in abstracto zijn om tot een volledige overgang naar H-gas gas te komen. De voor deze forse investering benodigde financiële middelen heeft Huhtamaki niet beschikbaar.

Daar komt bij dat Huhtamaki in het verleden al de nodige verduurzamingsmaatregelen heeft getroffen in het kader van het Energieakkoord en het MEE-convenant. Huhtamaki heeft hiermee op een substantiële wijze bijgedragen aan de vermindering van het gebruik van aardgas en daarmee de uitstoot van CO2 doordat zij haar aandeelhouders ervan heeft kunnen overtuigen dat investeringen in verduurzaming noodzakelijk zijn, om tot een toekomstbestendige bedrijfsvoering te kunnen komen. Met instemming van de aandeelhouders is de financiering van deze maatregelen mogelijk gemaakt. Ook voor de korte-termijn-toekomst heeft Huhtamaki maatregelen in voorbereiding voor verdere verduurzaming van haar bedrijfsvoering. Voor de lange termijn staat Huhtamaki voor een opgave van vergaande reductie van CO2 waarvoor ze aanzienlijke hoeveelheden middelen beschikbaar moet stellen. Thans wordt door de Minister gevraagd om op relatief zeer korte termijn maatregelen te nemen die in het geheel niet zullen bijdragen aan de verduurzaming van Huhtamakisproces van Huhtamaki. Sterker nog, de toekomstige mogelijkheden om te investeren in de verduurzamingsmaatregelen worden beperkt door de maatregelen die de Minister van ... thans verlangt. De door de Minister gestelde termijn voor de uitfasering van L-gas is voor de uitvoering van verduurzamende maatregelen voor vrijwel alle bekende mogelijkheden veel te kort. Huhtamaki kan met zekerheid zeggen dat geforceerde invoering van deze maatregelen op korte termijn zondermeer zal leiden tot onrendabele investeringen en/of zeer hoge operationele kosten.

[1] Kamerstukken I 2017/2018, 34957, A

In dit verband wil ik u graag verwijzen naar de Nota naar aanleiding van het verslag van 25 juni 2018[2],waarin de Minister de vragen vanuit de Tweede Kamer, naar aanleiding van het wetsvoorstel, beantwoordt (hierna: "de Nota"). Naar aanleiding van de stelling van de SP-fractie, dat de verantwoordelijkheid voor een lager winningsniveau bij de Staat ligt en niet bij bedrijven, heeft de Minister het volgende gezegd:

"Ik ben op dit moment in gesprek met de grootverbruikers van laagcalorisch gas om op vrijwillige wijzeover te stappen van laagcalorisch gas naar hoogcalorisch gas of om te verduurzamen. Die gesprekken verlopen constructief en ik verwacht daarmee de benodigde vermindering van de vraag naar laagcalorisch gas te realiseren. Ik houd echter wel de mogelijkheid achter de hand om op enig moment meer dwingende maatregelen te nemen, als blijkt dat op vrijwillige basis de vraag naar laagcalorisch gas onvoldoende wordt gereduceerd. Daarbij overweeg ik onder meer fiscale prikkels en een wettelijke verplichting."[3]

Voorts staat in de Nota het volgende:

"Laat ik voorop stellen dat ik wel voorrang geef aan de veiligheid van de Groningers. Vanaf nu is de vraag naar laagcalorisch gas niet langer een vast gegeven, maar die vraag is beïnvloedbaar. Dat vraagt offers van onder meer de grootverbruikers die uiterlijk in 2022 over moeten zijn gestapt op een alternatief voor laagcalorisch gas."

Uit de Nota blijkt dat medewerking, van alle aangeschreven grootverbruikers, noodzakelijk is om de doelstellingen van het kabinet te kunnen halen. In het ontwerp wordt dan ook gesteld dat uiterlijk in 2022, in principe, geen industriële grootverbruikers meer zijn die nog L-gas gebruiken. Uit de Nota blijkt ook duidelijk dat de financiële verantwoordelijkheid, voor het afkoppelen van L-gas en overschakelen naar H-gas, op zijn minst voor het deel binnen de poorten van de onderneming bij de grootverbruikers wordt neergelegd. Dit acht Huhtamaki onaanvaardbaar. De Minister heeft, tot op de dag van vandaag niet, althans onvoldoende, voorzien in de gevraagde concrete, heldere en uniforme uitgangspunten voor de gewenste uitfasering van het gebruik van L-gas. Thans is er nog steeds sprake van grote onzekerheden over de financiële, praktische en juridische (on)uitvoerbaarheid van de maatregel. Hier komt nog bij dat de Minister, met name in de gasbrief, lijkt te suggereren dat de overstap op H-gas voor grootverbruikers verplicht is, terwijl voor een dergelijke verplichting geen wettelijke grondslag bestaat.

Op grond van artikel 3:4, eerste lid van de Awb, dient de Minister de rechtstreeks bij het besluit betrokken belangen af te wegen, met dien verstande dat de voor één of meer belanghebbenden nadelige gevolgen van een besluit niet onevenredig zijn, in verhouding tot de met het besluit te dienen doelen. In de motivering van het ontwerp valt echter niet te lezen hoe de Minister in zijn afweging is omgegaan met de belangen van grootverbruikers. Ook blijkt uit de motivering niet waarom de Minister vindt dat de nadelige gevolgen van het besluit voor de grootverbruikers niet onevenredig zijn in verhouding tot de met het besluit te dienen doelen. Tot dusverre is het ontwerp niet voorzien van een draagkrachtige motivering, welke motivering onder de gegeven omstandigheden niet kan ontbreken.

Hier komt nog bij dat, als gevolg van de brief van 08 februari 2018, de spreekwoordelijke "rekening", voor het dichtdraaien van de gaskraan, voor een onevenredig deel neergelegd dreigt te worden bij de industriële grootverbruikers. Hiermee is sprake van een abnormale, openbare last die weloverwogen voor rekening komt van een beperkt aantal partijen, waaronder Huhtamaki. Hiermee dreigt een nieuwe onevenwichtigheid te ontstaan die, zonder deugdelijke compensatie, zonder meer strijd oplevert met het egalité-beginsel, uit hoofde waarvan de openbare lasten gelijkelijk verdeeld dienen te worden. Dit beginsel brengt derhalve ook met zich dat de Minister de onevenredige maatschappelijke lasten van zijn besluit, niet voor rekening kan laten komen voor de beperkte groep waartoe Huhtamaki behoort. Het is zondermeer duidelijk dat de "offer" die de Minister wil afdwingen van de grootverbruikers noodzakelijk en onvermijdelijk is. De Minister kan echter niet nalaten om vooraf duidelijkheid te verschaffen over de praktische, juridische maar vooral de financiële uitvoerbaarheid van de noodzakelijke maatregel. In het ontwerp wordt door de Minister dan ook onvoldoende gewicht toegekend aan het belang van de grootverbruikers, waaronder ook Huhtamaki. Dat de Minister gehouden is met het belang van Huhtamaki rekening te

---

[2] Kamerstukken II, 2017/2018, 34957, nr. 14

[3] Kamerstukken II, 2017/2018, 34957, nr. 14, bladzijde 4

houden, blijkt ook uit de jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State waaronder de uitspraak van 12 januari 1982 Paul Krugerbrug I (AB 1982, 299: ARRvS, 12-01-1982, nr.A-10536(1980)).

Hier komt nog bij dat het GTS is, die als taak heeft, ten behoeve van gebruikers van het gastransportnet zorg te dragen voor, onder andere, de omzetting van H-gas naar L-gas door menging met stikstof, de zogenaamde kwaliteitsconversie. Volgens de parlementaire geschiedenis heeft de wetgever er uitdrukkelijk voor gekozen om de netbeheerder met deze verantwoordelijkheid te belasten, zodat de markt, in ieder geval, geen last zal hebben van de verscheidenheid van de soorten gas. Gezien het voorgaande valt niet in te zien waarom de verantwoordelijkheid, voor het treffen van maatregelen, die als gezegd op grond van de wet aan de netbeheerder is toevertrouwd, zal moeten komen te rusten op (een bepaalde groep van) gebruikers, waaronder Huhtamaki.

Huhtamaki verzet zich met deze zienswijze zeker niet tegen het verminderen van gaswinning uit het Groningenveld. Waartegen Huhtamaki zich wel verzet is de wanverhouding tussen de verschillende belangen die bij het ontwerp betrokken zijn, in het bijzonder het belang van Huhtamaki, zijnde grootverbruiker van L-gas. Het ontwerp zal leiden tot een abnormale en speciale last voor Huhtamaki. Hiermee wordt gedoeld op de financiële verplichtingen die Huhtamaki simpelweg niet kan dragen, aantasting van de concurrentiepositie van Huhtamaki op de internationale markt en – zeker niet onbelangrijk – mogelijke negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid in een regio, die het tot nu toe, al zwaar te verduren heeft gehad als gevolg van de gaswinning.

Conclusie

Huhtamaki is dan ook van oordeel dat het ontwerp niet eerder kan worden vastgesteld dan dat de balans, tussen de afzonderlijke belangen, is hersteld en door de Minister duidelijkheid is gegeven omtrent de financiële, juridische en praktische uitvoering van het overschakelen op H-gas. Kostenneutraliteit is voor Huhtamaki essentieel, aangezien Huhtamaki opereert in een sterk concurrerende internationale markt. Een aanvullende investering in verduurzaming of investering in een overschakeling op H-gas, gegeven de zeer korte termijn die daarvoor staat, zal resulteren in een verhoging van de kostprijs en derhalve tot verslechtering van de concurrentiepositie van Huhtamaki. Deze verslechtering kan Huhtamaki zich, met het oog op de belangen van haar stakeholders, in het bijzonder haar werknemers, niet permitteren.

Zoals Huhtamaki de Minister al eerder heeft laten weten dient het uitgangspunt voor de uitfasering van het L-gas tweeledig te zijn, bestaande uit (a) een bereidwillige houding om redelijke en noodzakelijke maatregelen door te voeren, maar wel (b) op een voor Huhtamaki kostenneutrale wijze. Hierbij wordt dan ook uitdrukkelijk verzocht met het voorgaande rekening te houden bij de vaststelling van het instemmingsbesluit.

Met belangstelling wacht ik uw nadere berichtgeving af.

Met vriendelijke groet,

Technical Manager Huhtamaki Nederland B.V.

Bureau Energieprojecten

Inspraakpunt Gaswinning Groningen

Postbus 248

2250 AE Voorschoten.

04 OKT 2018

Slochteren, 3 oktober 2018

Uw voorkeur; digitaal gericht aan bureau-energieprojecten.nl / Gaswinning Groningen

Betreft; zienswijze op het ontwerp Groningen gasveld 2018 – 2019

Geachte heer Wiebes,

De Raad van State heeft de minister tot tweemaal toe gewezen op het feit dat de mensenrechten in geding zijn door de gevolgen van de gaswinning.

De periode, de schade afhandeling, voorafgaand aan deze brief/ zienswijze zijn voor mij en mijn familie als zeer zwaar mentaal ervaren. De minster erkent in het besluit de dominantie van de Nam in de afhandeling van de schade aan de gebouwen. Om die reden heeft de minister de schadeafhandeling overgenomen van de Nam. De minister heeft duidelijk gesproken van een menselijke maat in de schadeafhandeling, waar de minister nu verantwoordelijk voor is.

Nu de gaswinning volledig naar het zuiden en het oosten gaat, zullen ook de negatieve effecten zich verplaatsen. Anders gezegd; ongeveer 22 miljard kuub gas werd verdeeld over het geheel. De huidige hoeveelheid meer dan 19 miljard kuub, zal voornamelijk uit het oosten en zuiden komen van het gasveld. Daardoor zullen kleinere en grotere aardbeving dit gebied vaker teisteren.

De minster omschrijft in het ontwerp – instemmingsbesluit dat de veiligheid en leveringszekerheid niet in een norm te omschrijven of te berekenen i s. Daarom vraag ik de minister om de onbeschreven norm,, zo te formuleren dat veiligheid verzwaard wordt en de leveringszekerheid geminimaliseerd wordt. Immers door de onbeschreven norm blijft de toekomst zeer onzeker, en het behoord tot de zorgplicht van de minster, om een juiste balans hierin te vinden. Het is unfair als de minster een ingekaderde maatstaf neerlegt ten aanzien van schadeafhandeling, en gelijktijdig niet in staat is om een norm te ontwikkelen. De onzekerheid die hierdoor bij de gemeenschap ontstaat. Is te omschrijven als het woongenot, zoals omschreven is in de Rechten van de Mens.

Nu de minister een keuze maakt uit twee kwaden. Aan de ene zijde de maatschappelijke ontwrichting als gevolg van het winnen van gas. En aan de andere zijde de maatschappelijke gevolgen, wanneer het gas niet wordt geleverd aan de eindgebruiker. Ontslaat de minster niet , vanuit zijn zorgplicht, aan een zeer zorgvuldige toetsing van enkel het noodzakelijke gas.

De brief van het college van de Rechten van de Mens van 14 februari 2018,gericht aan de minster heb ik als zeer waardevol ervaren, en zal navolging moeten hebben in de omschrijving van "het menselijk maat".

Uitgaande dat de minister gelijkwaardig denkt, ten aanzien van de kwaliteit van schadeafhandeling. Is er toch al de eerste scheur ontstaan. Door het aftreden van dhr. Alders als Nationaal Coördinator. Als globale reden ligt wederom de dominantie van de Nam ten grondslag van zijn vertrek, om het in de woorden van de minster te zeggen "om het aardbeving problematiek klein te houden".

Om de burger in de toekomst te verzekeren van "het menselijk maat" in de schade afhandeling. Is het belangrijk dat het geheel doorzichtig is. Een grote mate van ondoorzichtelijkheid, gecreëerd door de dominantie van de Nam is uit mijn ervaring zwaar. Daarom vraag ik de minster, als de minster spreekt van een volledige vergoeding, het omschrijven van een handboek waarin schade staat omschreven, en waardoor het is veroorzaakt. De inhoud van het handboek behoort integraal te zijn. Waarbij alle aspecten van mogelijke schade, en vervolgschade zijn omschreven Het creëert een basis van vertrouwen. En het geeft de gedupeerde inzicht. En ook een eerlijk kans om de keuze te kunnen maken hoe het schade het beste geclaimd kan worden.

Als gedupeerde ervaar ik de termijnen van het bestuursrecht zeer kort. Het heeft mij veel mentale energie gekost om mijn gedachten, angsten en herbelevingen in een nette brief weer te geven. Ik zou het als zeer moeilijk ervaren om mijn bezwaar toe te lichten en wellicht bouwkundig onderlegt toe te lichten in een brief.

De gemeenschap boven het Groningen veld heeft de arbitrage commissie als zeer positief ervaren , maar de minster heeft het niet in de huidige procedure meegenomen. Het is voor mij als burger onbegrijpelijk dat de minister het kleine beetje menselijk maat wegneemt. Een reeds bestaande succesvolle vertrouwelijke procedure heeft een positieve werking op de gemeenschap.

De erkenning van de minister van het falen van de Nam in de afhandeling en beoordeling van de schade. Mag niet zonder gevolgen zijn van de reeds afgewikkelde schade. De minster zou zijn woorden niet concretiseren als er geen herwaardering komt van de reeds afgewikkelde schade

Het is redelijk bekend dat veel voormalige Nam schade experts voor de minister gaan werken . Hoe garandeert de minister, en toetsbaar voor een burger, het kwaliteitsniveau. Het geen noodzakelijk is voor het uitoefenen van de functie.

Door het omschrijven van de dominantie van de Nam, erkent de minister ook de dominantie van de Nam in de rapporten die de schade ontwikkeling omschrijven. Als gevolg hiervan is het aannemelijk dat de nieuwe organisatie, verantwoordelijk voor de afhandeling van schade. Enkel de uitkomst kan motiveren uit onafhankelijk rapporten. Tot op het heden zijn er nog geen onafhankelijk studies van schade, als gevolg van gaswinning beschikbaar zijn op de website van het instituut mijnbouwschade Groningen. Kritische rapporten behoren het fundament te zijn in de beoordeling van schade, en niet in de laatste fase van schade afhandeling

In het verleden is er in de communicatie de basis van schade omschreven aan de blootstelling van de hoeveelheid trillingen in een gebied. Met andere woorden er lag een simpele beredenering ten grondslag aan een complexe schadepatroon. De minster omschrijft het als de aardbevings - problematiek klein te houden. Daarom moet de opeenstapeling van schade elementen het uitgangspunt zijn. In mijn gebied heeft het waterschap veelvuldig het waterpeil veranderd. Anders gezegd; de opbouw van de grond en de ontwatering zijn van invloed. Maar ook de uniek omstandigheden zoals een dróge zomer behoren tot de invloeden van de uiteindelijke schade als gevolg van de gaswinning, die ten goede komt aan het voorkomen van maatschappelijk ontwrichten van de eindgebruiker van het gas.

Nu de zorgplicht in de toekomst bij de minster ligt, is het redelijk om de burger te ontslaan van de zorgplicht zoals omschreven in de woningwet. En de minster de verantwoordelijkheid van zorgplicht tot zich neemt. Het mag niet zo zijn dat stress ,veroorzaakt door handhaving van de woningwet, het schade afhandelingprocedure geestelijk beïnvloed.

De minster heeft duidelijk in de media naar voren gebracht dat 1 organisatie verantwoordelijk is voor de totale schade afhandeling . Ondanks deze woorden worden landbouwgronden niet meegenomen in een analyse van schade. De Tcbb is tot op het heden een gesloten bolwerk en voldoet niet aan de brede definitie van transparantie en onafhankelijkheid. Nu de minister van landbouw gericht is duidelijk wetgeving met als basis "de veroorzaker betaalt". Ervaar ik, als akkerbouwer, het als rechtvaardig om inzicht te hebben in de bodemdaling.

Tot mijn spijt heeft de minster niet de immateriële schade toegevoegd aan "het menselijk maat". Tot twee maal toe heeft de rechtbank geoordeeld dat de Nam verantwoordelijk is voor het immateriële schade aan de gebouwen. Het is een tekortkoming aan U definitie van het menselijk maat. Het behoord leidend te zijn in de invulling van U organisatie.

Veiligheid heeft voor mij een héél andere beleving gekregen, voorheen was ik, voornamelijk, door mijn eigen handelen verantwoordelijk voor de veiligheid van mijzelf en voor mijn gezin . Nu heb ik het gevoel dat veiligheid ver buiten mijn controle ligt. Daarom vind ik het rechtmatig om van de minster te verlangen om versteviging, enkel versteviging. Gelijkwaardig voor elke bouwwerk te beoordelen en de schade ook te beoordelen op zwakheid van het gebouw, daarmede gelijktijdig met de schade het gebouw te verstevigen. Veiligheid en daarmede het woongenot is , zoals de minster reeds heeft aangegeven niet in een norm te omschrijven. Maar is vastgelegd in de individuele geest van de mens.

Tot slot

Nu er geen normen zijn voor de veiligheid, en de definitie van leveringszekerheid ook voor een gemiddelde burger niet duidelijk is. Mag het niet zo zijn dat het afwikkelen van schade, schade wel in een definitie wordt omschreven. Het is in belang van "het menselijk maat", dat de bewijslast duidelijk wordt neergelegd bij de organisatie die verantwoordelijk is voor het afhandelen. Nu de minister niet instaat is om het te omschrijven in een definitie. Voegt U het toe aan mijn(menselijke) zorg.

Mijn advies aan de minister kan ik het beste omschrijven , door de putten uit de ervaringen, omtrent de gaswinning. Bij het continueren van de gaswinning behoord menselijke en geestelijk rust het uitgangspunt te zijn. In de komende schadeafhandeling mag rust worden omschreven als transparantheid, begrijpbare documenten en onderzoeken.

Ik wens de minister veel wijsheid toe in zijn besluit.

Hoogachtend,

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 15:58
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat: Mijnheerkensweg
Huisnummer: 18
Postcode: 6041 TA
Woonplaats: ROERMOND
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Organisatie
Organisatie: Smurfit Kappa Roermond Papier B.V.

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
zie bijgevoegde zienswijze gasbesluit Smurfit Kappa Roermond Papier

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
zie bijgevoegde zienswijze gasbesluit Smurfit Kappa Roermond Papier

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
zie bijgevoegde zienswijze gasbesluit Smurfit Kappa Roermond Papier

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
zie bijgevoegde zienswijze gasbesluit Smurfit Kappa Roermond Papier

Reactie

Smurfit Kappa Roermond Papier
Mijnheerkensweg 18,
6041 TA Roermond,
Tel: +31 (0)475 384 444
www.smurfitkappa.nl

Smurfit Kappa

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Bijlagen:

- Afschrift van de bekendmaking van het ontwerpinstemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019,
- Brief d.d. 12 maart 2018 van Smurfit Kappa Roermond Papier gericht aan de Minister EZK
- Brief d.d. 10 april 2018 van plaatsvervangend Directeur-Generaal Energie, Telecom en Mededing gericht aan Smurfit Kappa Roermond Papier.

04 oktober 2018

ZIENSWIJZE

Geachte heer/mevrouw,

Hierbij wordt namens Smurfit Kappa Roermond Papier B.v. (hierna: "Roermond Papier") een zienswijze ingediend betreffende het ontwerpinstemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 dat op 23 augustus 2018 is gepubliceerd in de Staatscourant en in de periode van 24 augustus 2018 tot en met 4 oktober 2018 ter inzage heeft gelegen (hierna: "het ontwerp").

Een afschrift van de bekendmaking van het ontwerp doe ik u voor de goede orde als bijlage 1 toekomen.

Relevante feiten en omstandigheden

1.

Roermond Papier maakt deel uit van de Smurfit Kappa Groep, wereldleider in ontwerp, productie en levering van op papier gebaseerde verpakkingen. De Smurfit Kappa Groep heeft een omzet van ruim 8,6 miljard euro en telt zo'n 46.000 werknemers verspreid over circa 370 vestigingen in 35 landen in Europa en Amerika. Roermond Papier produceert jaarlijks met 260 medewerkers van 1 miljoen balen oud papier weer 630.000 ton nieuw papier. De verpakkingsindustrie maakt hier meer dan 1 miljard golfkartonnen dozen van.

Smurfit Kappa

2.

Naast het voorgaande is Roermond Papier ook één van de bedrijven die door de Minister van Economische Zaken en Klimaat (hierna: "de Minister") zijn aangemerkt als grootverbruiker, zijnde industriële gebruiker van (Gronings) laagcalorisch gas (hierna: "L-gas"). Roermond Papier heeft, tezamen met ongeveer 170 andere grootverbruikers verdeeld over 200 locaties, een brief van 19 januari 2018 van de Minister ontvangen (hierna: "de gasbrief"). De Minister geeft in de gasbrief aan dat het kabinet de vraag naar L-gas, wenst te verminderen en daartoe een aantal maatregelen voor ogen heeft. Eén van die maatregelen is het volledig uitfaseren van het gebruik van L-gas door een aantal industriële grootverbruikers, waaronder Roermond Papier. Deze uitfasering zou uiterlijk in 2022 voltooid moeten zijn, aldus de Minister. Van grootverbruikers wordt verlangd dat zij op korte termijn drastisch verduurzamen of overschakelen op hoogcalorisch gas (hierna: "H-gas").

3.

De gasbrief heeft geleid tot een bespreking met het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, waaraan ook Gasunie Transport Services BV (hierna: "GTS") deelnam. Tijdens deze bespreking heeft Roermond Papier gewezen op de vergaande (financiële) consequenties van de gewenste uitfasering voor haar bedrijfsvoering. Roermond Papier heeft bovendien, per brief van 12 maart 2018 (zie bijlage 2), aan de Minister haar voorlopige standpunten uiteengezet en de Minister verzocht om, in samenspraak met de vertegenwoordigers van de industriële grootverbruikers, tot een uniform kader te komen voor de gewenste uitfasering. Dit kader is voor Roermond Papier noodzakelijk om tot een concrete en haalbare beantwoording te komen van de, door de Minister in de gasbrief, gestelde vragen.

4.

Per brief van 10 april 2018 (bijlage 3) is namens de Minister gereageerd op voornoemde brief van Roermond Papier. In deze reactie verwijst de Minister naar zijn (uitgebreide) brief aan de Tweede Kamer van 29 maart 2018 (hierna: "de kamerbrief"), en wordt Roermond Papier verzocht om alsnog uitgebreider in te gaan op een drietal vragen, die gemakshalve hieronder worden weergegeven:

10. Op welke termijn ben u in staat om het gebruik van laagcalorisch gas uit te faseren?
11. Kiest u hierbij voor een omschakeling naar een duurzame energievoorziening of voor hoogcalorisch gas?
12. Welke maatregelen en arrangementen zijn nodig om deze omschakeling te maken?

Ten slotte geeft de Minister in zijn brief aan dat hij, omwille van het krappe tijdsbestek, niet in overleg zal treden met de vertegenwoordigers van de industriële grootverbruikers.

5.

De Minister beschrijft in de kamerbrief de noodzaak om de winning van het L-gas op de kortst mogelijke termijn stapsgewijs terug te brengen tot nihil om de veiligheid in Groningen te kunnen garanderen. De winning van L-gas zal uiterlijk in 2030 moeten zijn beëindigd. Om genoemde doelstelling te bereiken, beschrijft de Minister een vijftal maatregelen om de vraag naar L-gas te reduceren, waaronder de volledige afbouw van de verkoop en export van L-gas naar het buitenland, uiterlijk in 2029. Het gebruik van L-gas, door de Nederlandse industriële grootverbruikers, wil de Minister reeds in oktober 2022 beëindigd zien. Uit de kamerbrief blijkt niet waarom gekozen is voor deze verschillende transitieperiodes, waarbij de verbruikers van geëxporteerd gas een veel langere transitieperiode wordt gegund.

6.

In bijlage 1 bij de kamerbrief wordt een nadere toelichting gegeven op de verschillende maatregelen voor vermindering van de vraag naar L-gas. Ten aanzien van de uitfasering van het gebruik van industriële grootverbruikers, wordt aangestuurd op (a) verduurzaming van het energiegebruik of (b) omschakeling naar H-gas. De Minister erkent in de kamerbrief dat beide opties voor de uitfasering specifieke en complexe vraagstukken met zich brengen voor de desbetreffende bedrijven. Daarnaast constateert de Minister dat er ook tal van aandachtspunten zijn die in brede zin gelden voor de industriële grootverbruikers:

- een mogelijke (tijdelijke) toename van NO_x-emissies als gevolg van de omschakeling naar hoogcalorisch gas;
- de timing van het moment van omschakeling, zowel in relatie tot het stilleggen van installaties als de (tijdige) beschikbaarheid van een aansluiting op het hoogcalorisch transportnet;
- de benodigde aanpassingen aan installaties en het borgen van de veiligheid in dit proces;
- de beschikbaarheid van voldoende (betaalbare) installateurs en materieel voor omschakeling en verduurzaming.

Smurfit Kappa

7.

De Minister heeft aangegeven met alle bedrijven individuele afspraken te willen maken en dat, in principe, de bereidheid bestaat om te kijken naar specifieke ondersteuning voor de bedrijven die willen verduurzamen. Die specifieke ondersteuning bestaat, aldus de Minister, in eerste instantie uit het wijzen op bestaande subsidieregelingen. Indien en voor zover de bedrijven niet kunnen verduurzamen, uiterlijk in het jaar 2022, dan is omschakeling naar H-gas noodzakelijk. De Minister hanteert voor deze omschakeling vooralsnog de lijn dat, kosten 'buiten de poort' voor de netbeheerder (GTS) zijn, en 'binnen de poort' voor de bedrijven.

8.

Op 1 mei 2018 heeft een vervolgbespreking plaatsgevonden tussen Roermond Papier en het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. De boodschap van de Minister was dat hij niet bereid was in te gaan op de verzoeken van Roermond Papier om in gesprek te gaan over de voorwaarden van een omschakeling naar H-gas. Aan Roermond Papier is meegedeeld dat de Minister slechts een besluit van de kamer uitvoert waarin geen ruimte meer aanwezig is voor het uitwerken van uitvoeringsvoorwaarden. Roermond Papier is geadviseerd om snel stappen te zetten in het kader van de transitie. Hiermee zal Roermond Papier dwingende maatregelen van de Minister kunnen ontwijken. In het gesprek bestond geen mogelijkheid om constructief over de verdeling van de kosten voor de transitie te spreken. In verband met de transitie naar H-gas is door het Ministerie van EZK afsluitend aangegeven dat GTS contact op zal nemen met Roermond Papier.

Smurfit Kappa

De zienswijze

9.
Het door de Minister te nemen instemmingsbesluit betreft de praktische uitwerking van de kamerbrief. In de kamerbrief is, onder andere, een basispad voor de afbouw van de gaswinning uit het Groningenveld weergegeven. Het ontwerp is gestoeld op het uitgangspunt van het kabinet, inhoudend dat voor de komende jaren niet meer gas uit het Groningenveld wordt gewonnen dan noodzakelijk is voor de leveringszekerheid. Omdat de huidige systematiek van de Mijnbouwwet onvoldoende aansluit bij dit uitgangspunt, komt het kabinet met een wetsvoorstel Minimaliseren gaswinning Groningenveld2 (hierna: "het wetsvoorstel"). Het wetsvoorstel leidt ertoe dat het winnen van meer gas, dan voor leveringszekerheid nodig is, niet (meer) mogelijk is.

10.

Gezien de onvermijdelijke beperking van de hoeveelheid te winnen gas, voelt de Minister de noodzaak zich tevens te richten op een beperking van de vraag naar Gronings gas, in de komende jaren. Hiermee zal een beoogd evenwicht moeten ontstaan, waarin sprake is van veilige gaswinning en voldoendeaanbod. Hiertoe neemt de Minister een aantal maatregelen, waaronder de maatregel waarbij grootverbruikers zullen moeten overschakelen van L-gas naar H-gas (of naar andere energiebronnen).

Deze maatregel wordt in het ontwerp ook benoemd als één van de maatregelen om de vraag naar Groningengas de komende jaren te verminderen. Uit het ontwerp blijkt ook dat bij succesvolle ombouw van industriële grootverbruikers een daling naar 7,5 miljard Nm3 wordt voorzien. Deze maatregel is dan ook onmisbaar voor de ambities van het kabinet die in het ontwerp hun weerslag vinden. Het is juist deze vraagbeperkende maatregel die Roermond Papier direct raakt, doordat de spreekwoordelijke "rekening", voor het dichtdraaien van de gaskraan, bij Roermond Papier lijkt te worden neergelegd.

11.

Naar aanleiding van een eerste onderzoek heeft Roermond Papier, in brief van 12 maart 2018, aan de Minister een eerste indicatie gegeven van de mogelijkheden die er in abstracto zijn om tot een volledige overgang naar H-gas gas te komen. De voor deze forse investering benodigde financiële middelen heeft Roermond Papier op korte termijn niet beschikbaar.

Smurfit Kappa

12.

Daar komt bij dat Roermond Papier in het verleden al de nodige verduurzamingsmaatregelen heeft getroffen in het kader van het Energieakkoord en het MEE-convenant. Roermond Papier heeft hiermee op een substantiële wijze bijgedragen aan de vermindering van het gebruik van aardgas en daarmee de uitstoot van CO2 doordat zij haar aandeelhouders ervan heeft kunnen overtuigen dat investeringen in verduurzaming noodzakelijk zijn, om tot een toekomstbestendige bedrijfsvoering te kunnen komen. Met instemming van de aandeelhouders is de financiering van deze maatregelen mogelijk gemaakt. Ook voor de korte-termijn-toekomst heeft Roermond Papier maatregelen in voorbereiding voor verdere verduurzaming van haar bedrijfsvoering. Voor de lange termijn staat Roermond Papier voor een opgave van vergaande reductie van CO2 waarvoor ze aanzienlijke hoeveelheden middelen beschikbaar moet stellen. Thans wordt door de Minister gevraagd om op relatief zeer korte termijn maatregelen te nemen die in het geheel niet zullen bijdragen aan de verduurzaming van het bedrijfsproces van Roermond Papier. Sterker nog, de toekomstige mogelijkheden om te investeren in de verduurzamingsmaatregelen worden beperkt door de maatregelen die de Minister van Roermond Papier thans verlangt. De door de Minister gestelde termijn voor de uitfasering van L-gas is voor de uitvoering van verduurzamende maatregelen voor vrijwel alle bekende mogelijkheden veel te kort. Roermond Papier kan met zekerheid zeggen dat geforceerde invoering van deze maatregelen op korte termijn zondermeer zal leiden tot onrendabele investeringen en/of zeer hoge operationele kosten.

13.

In dit verband wil ik u graag verwijzen naar de Nota naar aanleiding van het verslag van 25 juni 2018 ,waarin de Minister de vragen vanuit de Tweede Kamer, naar aanleiding van het wetsvoorstel, beantwoordt (hierna: "de Nota"). Naar aanleiding van de stelling van de SP-fractie, dat de verantwoordelijkheid voor een lager winningsniveau bij de Staat ligt en niet bij bedrijven, heeft de Minister het volgende gezegd:

"Ik ben op dit moment in gesprek met de grootverbruikers van laagcalorisch gas om op vrijwillige wijze over te stappen van laagcalorisch gas naar hoogcalorisch gas of om te verduurzamen. Die gesprekken verlopen constructief en ik verwacht daarmee de benodigde vermindering van de vraag naar laagcalorisch gas te realiseren. Ik houd echter wel de mogelijkheid achter de hand om op enig moment meer dwingende maatregelen te nemen, als blijkt dat op vrijwillige basis de vraag naar laagcalorisch gas onvoldoende wordt gereduceerd. Daarbij overweeg ik onder meer fiscale prikkels en een wettelijke verplichting."

Voorts staat in de Nota het volgende:

"Laat ik voorop stellen dat ik wel voorrang geef aan de veiligheid van de Groningers. Vanaf nu is de vraag naar laagcalorisch gas niet langer een vast gegeven, maar die vraag is beïnvloedbaar. Dat vraagt offers van onder meer de grootverbruikers die uiterlijk in 2022 over moeten zijn gestapt op een alternatief voor laagcalorisch gas."

14.

Uit de Nota blijkt dat medewerking, van alle aangeschreven grootverbruikers, noodzakelijk is om de doelstellingen van het kabinet te kunnen halen. In het ontwerp wordt dan ook gesteld dat uiterlijk in 2022, in principe, geen industriële grootverbruikers meer zijn die nog L-gas gebruiken. Uit de Nota blijkt ook duidelijk dat de financiële verantwoordelijkheid, voor het afkoppelen van L-gas en overschakelen naar H-gas, op zijn minst voor het deel binnen de poorten van de onderneming bij de grootverbruikers wordt neergelegd. Dit acht Roermond Papier onaanvaardbaar. De Minister heeft, tot op de dag van vandaag niet, althans onvoldoende, voorzien in de gevraagde concrete, heldere en uniforme uitgangspunten voor de gewenste uitfasering van het gebruik van L-gas. Thans is er nog steeds sprake van grote onzekerheden over de financiële, praktische en juridische (on)uitvoerbaarheid van de maatregel. Hier komt nog bij dat de Minister, met name in de gasbrief, lijkt te suggereren dat de overstap op H-gas voor grootverbruikers verplicht is, terwijl voor een dergelijke verplichting geen wettelijke grondslag bestaat.

15.

Op grond van artikel 3:4, eerste lid van de Awb, dient de Minister de rechtstreeks bij het besluit betrokken belangen af te wegen, met dien verstande dat de voor één of meer belanghebbenden nadelige gevolgen van een besluit niet onevenredig zijn, in verhouding tot de met het besluit te dienen doelen. In de motivering van het ontwerp valt echter niet te lezen hoe de Minister in zijn afweging is omgegaan met de belangen van grootverbruikers. Ook blijkt uit de motivering niet waarom de Minister vindt dat de nadelige gevolgen van het besluit voor de grootverbruikers niet onevenredig zijn in verhouding tot de met het besluit te dienen doelen. Tot dusverre is het ontwerp niet voorzien van een draagkrachtige motivering, welke motivering onder de gegeven omstandigheden niet kan ontbreken.

16.

Hier komt nog bij dat, als gevolg van de brief van 19 januari 2018, de spreekwoordelijke "rekening", voor het dichtdraaien van de gaskraan, voor een onevenredig deel neergelegd dreigt te worden bij de industriële grootverbruikers. Hiermee is sprake van een abnormale, openbare last die weloverwogen voor rekening

komt van een beperkt aantal partijen, waaronder Roermond Papier. Hiermee dreigt een nieuwe onevenwichtigheid te ontstaan die, zonder deugdelijke compensatie, zonder meer strijd oplevert met het egalité-beginsel, uit hoofde waarvan de openbare lasten gelijkelijk verdeeld dienen te worden. Dit beginsel brengt derhalve ook met zich dat de Minister de onevenredige maatschappelijke lasten van zijn besluit, niet voor rekening kan laten komen voor de beperkte groep waartoe Roermond Papier behoort. Het is zondermeer duidelijk dat de "offer" die de Minister wil afdwingen van de grootverbruikers noodzakelijk en onvermijdelijk is. De Minister kan echter niet nalaten om vooraf duidelijkheid te verschaffen over de praktische, juridische maar vooral de financiële uitvoerbaarheid van de noodzakelijke maatregel. In het ontwerp wordt door de Minister dan ook onvoldoende gewicht toegekend aan het belang van de grootverbruikers, waaronder ook Roermond Papier. Dat de Minister gehouden is met het belang van Roermond Papier rekening te houden, blijkt ook uit de jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State waaronder de uitspraak van 12 januari 1982 ! (AB 1982, 299: ARRvS, 12-01-1982, nr.A-10536(1980)).

17.

Hier komt nog bij dat het GTS is, die als taak heeft, ten behoeve van gebruikers van het gastransportnet zorg te dragen voor, onder andere, de omzetting van H-gas naar L-gas door menging met stikstof, de zogenaamde kwaliteitsconversie. Volgens de parlementaire geschiedenis heeft de wetgever er uitdrukkelijk voor gekozen om de netbeheerder met deze verantwoordelijkheid te belasten, zodat de markt, in ieder geval, geen last zal hebben van de verscheidenheid van de soorten gas. Gezien het voorgaande valt niet in te zien waarom de verantwoordelijkheid, voor het treffen van maatregelen, die als gezegd op grond van de wet aan de netbeheerder is toevertrouwd, zal moeten komen te rusten op (een bepaalde groep van) gebruikers, waaronder Roermond Papier.

18.

Roermond Papier heeft, gelet op de veiligheid en veiligheidsbeleving van de Groningse bevolking, begrip voor het besluit van de Minister om de winning van Gronings gas op korte termijn te doen stoppen. Sterker nog, Roermond Papier staat volledig achter deze beslissing, zoals ook is aangegeven in haar brief aan de Minister van 12 maart 2018.

19.

Roermond Papier verzet zich met deze zienswijze dan ook zeker niet tegen het verminderen van gaswinning uit het Groningenveld. Waartegen Roermond Papier zich wel verzet is de wanverhouding tussen de verschillende belangen die bij het ontwerp betrokken zijn, in het bijzonder het belang van

Smurfit Kappa

Roermond Papier, zijnde grootverbruiker van L-gas. Het ontwerp zal leiden tot een abnormale en speciale last voor Roermond Papier. Hiermee wordt gedoeld op de financiële verplichtingen die Roermond Papier simpelweg niet op korte termijn kan dragen en de aantasting van de concurrentiepositie van Roermond Papier op de internationale markt.

Conclusie

Roermond Papier is dan ook van oordeel dat het ontwerp niet eerder kan worden vastgesteld dan dat de balans, tussen de afzonderlijke belangen, is hersteld en door de Minister duidelijkheid is gegeven omtrent de financiële, juridische en praktische uitvoering van het overschakelen op H-gas. Kostenneutraliteit is voor Roermond Papier essentieel, aangezien Roermond Papier opereert in een sterk concurrerende internationale markt. Een aanvullende investering in verduurzaming of investering in een overschakeling op H-gas, gegeven de zeer korte termijn die daarvoor staat, zal resulteren in een verhoging van de kostprijs en derhalve tot verslechtering van de concurrentiepositie van Roermond Papier. Deze verslechtering kan Roermond Papier zich, met het oog op de belangen van haar stakeholders, in het bijzonder haar werknemers, niet permitteren.

Zoals Roermond Papier de Minister al eerder heeft laten weten dient het uitgangspunt voor de uitfasering van het L-gas tweeledig te zijn, bestaande uit (a) een bereidwillige houding om redelijke en noodzakelijke maatregelen door te voeren, maar wel (b) op een voor Roermond Papier kostenneutrale wijze. Hierbij wordt dan ook uitdrukkelijk verzocht met het voorgaande rekening te houden bij de vaststelling van het instemmingsbesluit. Voor de volledigheid wordt opgemerkt dat de, in de zienswijze ingenomen standpunten van Roermond Papier zeker geen minderheidsstandpunt betreft, zoals onder andere ook blijkt uit het recent artikel in de Volkskrant.

Met belangstelling wacht ik uw nadere berichtgeving af.

Met vriendelijke groet,

Managing Director
Smurfit Kappa Roermond Papier

Smurfit Kappa

Bijlage 1. Een afschrift van de bekendmaking van het ontwerpinstemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019

STAATSCOURANT
Officiële uitgave van het Koninkrijk der Nederlanden sinds 1814.
Nr. 47914
23 augustus 2018

Kennisgeving ontwerpinstemmingsbesluit gaswinning Groningen, Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Van vrijdag 24 augustus 2018 tot en met donderdag 4 oktober 2018 ligt het ontwerpinstemmingsbesluit voor het winningsplan voor het Groningenveld 2018-2019 ter inzage. Iedereen kan op het ontwerpinstemmingsbesluit reageren door het indienen van een zienswijze.

Waarom dit instemmingsbesluit?

De Afdeling bestuursrecht van de Raad van State heeft op 15 november 2017 de instemming met het winningsplan van NAM vernietigd vanwege motiveringsgebreken. Daarbij heeft de Afdeling bepaald dat vóór 15 november 2018 een nieuw besluit moet worden genomen. Met dit instemmingsbesluit wordt invulling gegeven aan de uitspraak van de Raad van State.

Wat gaat er gebeuren?

De gaswinning uit het Groningenveld wordt in de komende jaren volledig beëindigd. Alleen door het wegnemen van de oorzaak van het aardbevingsrisico kunnen de veiligheid en de veiligheidsbeleving in Groningen op afzienbare termijn worden gegarandeerd. Het kabinet neemt daarom maatregelen om de gaswinning zo snel mogelijk geheel af te bouwen. Uiterlijk per oktober 2022, maar mogelijk al een jaar eerder, daalt de gaswinning tot onder het niveau van 12 miljard Nm^3. De inzet van Groningen wordt het sluitstuk in de vraag naar laagcalorisch gas. Daarvoor is een aanpassing van de Gaswet en Mijnbouwwet noodzakelijk. Totdat deze nieuwe wet is gerealiseerd, geldt de oude Gaswet, waar dit instemmingsbesluit een onderdeel van is. Nieuw is dat al bij dit instemmingsbesluit al geldt dat de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) wordt opgedragen niet meer te winnen dan wat nodig is voor leveringszekerheid.

Welke procedure wordt gevolgd?

Op grond van artikel 34, derde lid van de Mijnbouwwet en de Algemene wet bestuursrecht doorloopt de Minister van Economische Zaken en Klimaat voor dit besluit de uniforme openbare voorbereidingsprocedure.

Waar kunt u de stukken inzien?

U kunt het ontwerpinstemmingsbesluit en andere onderliggende stukken van vrijdag 24 augustus 2018 tot en met donderdag 4 oktober 2018 digitaal inzien op www.bureau-energieprojecten.nl. Het instemmingsbesluit en de overige stukken worden gelijktijdig ter inzage gelegd. Op papier kunt u deze stukken in dezelfde periode tijdens de reguliere openingstijden bekijken op de volgende locaties:

- Gemeente Delfzijl, Johan van den Kornputplein 10, Delfzijl, (0596) 140596
- Gemeente Loppersum, Molenweg 12, Loppersum, (0596) 54 82 00
- Gemeente Midden-Groningen, Gorecht-Oost 157, Hoogezand, (0598) 37 37 37
- Provincie Groningen, provinciehuis, Sint Jansstraat 4, Groningen, (050) 316 4911
- Provincie Drenthe, provinciehuis, Westerbrink 1, Assen, (0592) 36 55 55

Inloopspreekuren

Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat organiseert begin september inloopspreekuren in diverse gemeenten. Hier kunt u binnen lopen met uw vraag over het ontwerpinstemmingsbesluit en de zienswijzeprocedure. Kijk voor een overzicht van locaties en data op www.bureau-energieprojecten.nl

Hoe kunt u een zienswijze indienen?

Iedereen wordt in de gelegenheid gesteld om een zienswijze in te dienen. In een zienswijze laat u weten wat u vindt van het ontwerpbesluit. U kunt hierbij denken aan:

- Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
- Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
- Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u aangeven hoe?
- Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?

We stellen het op prijs als u aangeeft op welke delen van het ontwerpbesluit of de onderliggende

stukken u reageert en u uw zienswijze onderbouwt met argumenten.

Alleen als u een zienswijze op het ontwerp van een besluit heeft ingediend, kunt u later tegen dat besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

U kunt een zienswijze indienen van vrijdag 24 augustus 2018 tot en met donderdag 4 oktober 2018. Dat kan op verschillende manieren:

- Bij voorkeur digitaal via het reactieformulier op www.bureau-energieprojecten.nl onder 'Gaswinning Groningen'. U kunt niet reageren per e-mail.
- Per post door een brief te sturen naar
  Bureau Energieprojecten
  Inspraakpunt Gaswinning Groningen
  Postbus 248
  2250 AE Voorschoten
  Wilt u uw brief ondertekenen en uw adres vermelden? Dan kunnen wij u per brief een ontvangstbevestiging sturen.
- Voor het opnemen van mondelinge zienswijzen kunt op werkdagen tussen 9.00 en 12.00 uur bellen met Bureau Energieprojecten op 070 379 89 79.

Wat is de verdere procedure?

De ontvangen zienswijzen, reacties en adviezen worden betrokken bij het vaststellen van het definitieve besluit in november 2018.

Het definitieve besluit komt ter inzage te liggen. Dit wordt aangekondigd in onder andere de Staatscourant, in huis-aan-huisbladen en op www.bureau-energieprojecten.nl. Alleen als u nu een zienswijze indient, kunt u later beroep aantekenen tegen het definitieve besluit.

Wilt u meer weten?

Meer informatie over gaswinning Groningen en alle bijbehorende stukken vindt u op www.bureau-energieprojecten.nl. Heeft u naar aanleiding daarvan nog vragen? Dan kunt u Bureau Energieprojecten bellen op 070 379 89 79.

Bijlage 2. Brief d.d. 12 maart 2018 van de heer , Managing Director Smurfit Kappa Roermond Papier, gericht aan de heer Wiebes, Minister van Economische Zaken en Klimaat

Smurfit Kappa Roermond Papier B.V.
Mijnheerkensweg 18, 6041TA Roermond, NL
P.O. Box 1225, 6040KE Roermond, NL
Tel: + 31 (0) 475 384 452, wouter.lap@smurfitkappa.nl
www.smurfitkappa.nl

Smurfit Kappa

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
T.a.v.: de heer Eric Wiebes
Bezuidenhoutseweg 73, 2594AC Den Haag
Postbus 20401, 2500EK Den Haag

Betreft: Uitfasering gebruik Groningengas door industrie ten behoeve van vermindering van de gasvraag

12 maart 2018

Geachte heer Wiebes,

In uw brief van 19 januari 2018 en tijdens het bezoek van uw ministerie en Gas Transport Services aan onze fabriek op 19 februari 2018, werd aangegeven dat de regering het verbruik van laagcalorisch gas door de industrie, waaronder ons bedrijf, versneld wilt uitfaseren. Uiterlijk in 2022 zouden er dan in principe geen industriële grootverbruikers meer zijn die laagcalorisch gas afkomstig uit de gaswinning in Groningen voor hun bedrijfsprocessen gebruiken.

Bij ons bedrijf bestaat begrip voor de huidige situatie en het belang dat de regering heeft bij versnelde vermindering van de vraag naar Groningen gas. Wij zijn bereid ons constructief op te stellen, mee te denken en ons in te zetten om te komen tot een versnelde afbouw. Hierbij gaan wij er van uit dat de eventueel benodigde investeringen binnen ons bedrijf mogelijk (en efficiënt zijn) en, aangezien een maatschappelijk probleem dient te worden opgelost, een (financiële) ondersteuning vanuit het Rijk komt.

Verschillende oplossingsroutes liggen voor waarbij de transitie naar duurzame oplossingen, gezien het toekomstige Energie- en klimaat akkoord, de voorkeur heeft.

Ter toelichting van het bovenstaande merk ik op dat een eerste verkenning ons leert dat de door de regering gewenste versnelde afbouw van gebruik van laagcalorisch gas voor onze bedrijfsinstallaties, betrekking heeft op een diversiteit aan apparatuur en aldus een complexe zaak betreft. Deze complexiteit betreft niet alleen bedrijfsinterne factoren, zoals technische mogelijkheden tot vervanging van apparatuur, beschikbare mensen binnen het bedrijf en organisatorische kwesties (o.a. stil leggen onderdelen installaties), lopende onderzoeken en projecten gericht op verduurzaming van ons bedrijf. Er dient ook rekening gehouden te worden met tal van externe factoren, zoals een reële mogelijkheid om te schakelen op andere energiebronnen (hoogcalorisch gas, geothermie, elektrificatie, biogas, etc.), de medewerking van overheden bij het aanpassen van vergunningen en de beschikbaarheid van externe leveranciers die zowel deskundig personeel als goederen (tijdig) moeten kunnen leveren. Daarnaast is er natuurlijk een zeer aanzienlijk financieel belang aan verbonden dat moet worden meegewogen.

Voor de industrie, waaronder ons bedrijf, is het van belang om van de overheid antwoorden te krijgen over de consequenties zoals de verdeling van de kosten en rechtszekerheid voor de aanpassingen van vergunningen voor gewijzigde emissies. Wat gebeurt er met de verworven rechten bij nieuwe vergunningen en beroepsprocedures? Wat gebeurt er als de aanpassing voor bepaalde stoffen leidt tot een hogere emissie?

Smurfit Kappa

Welke maatregelen ons bedrijf kan nemen wordt in belangrijke mate bepaald door duidelijkheid over bovengenoemde externe factoren, alsmede het tijdspad. Bij gebreke aan een duidelijk door alle betrokken partijen (waarbij gedacht kan worden aan de overheid, toeleveranciers, netbeheerders en industrie) onderschreven gemeenschappelijk kader dat de uitgangspunten bevat waarbinnen (versnelde) uitfasering van laagcalorisch aardgas mogelijk is zijn wij thans niet in de gelegenheid een gedegen en verantwoorde inventarisatie te maken van de door ons bedrijf te nemen maatregelen die tot de door de regering gewenste uitfasering van laagcalorisch gas voor ons bedrijf zullen leiden.

Wij verzoeken de regering dan ook op afzienbare termijn, en in goed overleg met vertegenwoordigers van de gasverbruikende industrie, te komen tot een door de industrie breed gedragen duidelijk en uniform kader dat de uitgangspunten omvat waarbinnen de door de regering gewenste (versnelde) uitfasering van laagcalorisch gas kan plaatsvinden. De ontwikkeling en vaststelling van een bovenbedoeld breed gedragen duidelijk en uniform kader dient tot stand te komen in een zorgvuldig proces waarbij uitdrukkelijk rekening wordt gehouden met het belang van het handhaven van een goed investeringsklimaat en tevens volop recht wordt gedaan aan de benodigde rechtszekerheid voor betrokken bedrijven. Op basis van een dergelijk vastgesteld duidelijk en uniform kader kunnen wij vervolgens beoordelen welke realistische maatregelen ons bedrijf kan nemen in verband met het (versneld) uitfaseren van het verbruik van laagcalorisch gas.

Wij gaan er vanuit dat de regering bereid is mee te werken aan de totstandkoming van bovenbedoeld duidelijk en uniform kader bevattende de uitgangspunten waarbinnen door de industrie maatregelen kunnen worden genomen om te komen tot versnelde uitfasering van laagcalorisch gas afkomstig uit de gaswinning in Groningen.

Met vriendelijke groet,

Algemeen Directeur

Bijlage 3. Brief d.d. 10 april 2018 van de heer , plaatsvervangend Directeur-Generaal Energie, Telecom en Mededing gericht aan de heer Managing Director Smurfit Kappa Roermond Papier.

INGEKOMEN 11 APR 2018

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Smurfit Kappa

Postbus 1225
6040 KE ROERMOND

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energie en Omgeving

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6100 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ezk

Behandeld door

Datum 10 april 2018
Betreft Uitfasering gebruik Groningengas door industrie ten behoeve van vermindering van de gasvraag

Ons kenmerk
DGETM-E2020 / 18071107

Bijlage 1

Geachte heer

In mijn brief van 29 maart jongstleden aan de Tweede Kamer heb ik het besluit van het kabinet om de gaswinning uit het Groningenveld zo snel mogelijk te beëindigen kenbaar gemaakt. Daartoe heeft het kabinet een aantal maatregelen in gang gezet. Het kabinet heeft in dit verband besloten tot het bouwen van een extra stikstofinstallatie in Zuidbroek en er lopen gesprekken met onze buurlanden voor een versnelde afbouw van de export van laagcalorisch gas. Ook vraagt het kabinet een bijdrage van de industriële grootverbruikers van laagcalorisch gas om de vraag naar Groningengas verder te reduceren. Inzet is dat er uiterlijk in 2022 in principe alle industriële grootverbruikers van laagcalorisch gas – waartoe uw bedrijf hoort - overgestapt zijn op (duurzame) alternatieven en geen laagcalorisch gas meer gebruiken.

In het kader van deze opgave heeft u onlangs een brief ontvangen met het verzoek mij te informeren over de wijze waarop u het gebruik van Groningengas voor 2022 kunt uitfaseren. Ik dank u voor uw initiële reactie. U geeft aan nog een aantal extra vragen te hebben om een uitgebreider antwoord te kunnen formuleren. In dat verband verzocht u ook om een uniform kader. Ik neem aan dat de brief van het kabinet van 29 maart voldoende duidelijkheid biedt voor een nadere beantwoording van uw kant. Gemakshalve is deze brief bijgevoegd als bijlage bij deze brief. Graag verzoek ik u daarom alsnog om uitgebreider in te gaan op de gestelde vragen:

16. Op welke termijn ben u in staat om het gebruik van laagcalorisch gas uit te faseren?
17. Kiest u hierbij voor een omschakeling naar een duurzame energievoorziening of voor hoogcalorisch gas?
18. Welke maatregelen en arrangementen zijn nodig om deze omschakeling te maken?

Op dit moment is het ministerie bezig de reacties van de aangeschreven ondernemingen te verwerken. Het ministerie krijgt zo inzicht te krijgen in de mogelijkheden per bedrijf of cluster van bedrijven. Op basis van uw antwoord zullen ambtenaren van het ministerie contact met u zoeken voor nadere

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energie en Omgeving

Ons kenmerk
DGETM-E2020 / 18071107

Bijlage 1

afspraken. Uiteraard is mijn inzet om op basis van vrijwillige afspraken te komen tot het gewenste resultaat. Gelet op het krappe tijdsbestek en de noodzaak om per bedrijf afspraken te maken gaat het ministerie niet afzonderlijk in overleg met vertegenwoordigers van de grootverbruikende industrie. Het staat u vanzelfsprekend wel vrij om een vertegenwoordiger van de brancheverenigingaan te laten schuiven bij een gesprek met uw onderneming.

Graag zie ik uw reactie op korte termijn tegemoet. Het kabinet is er van overtuigd dat samen met het bedrijfsleven een oplossing mogelijk is voor deze enorme maatschappelijke opgave. Mocht u nog vragen hebben kunt u contact opnemen met of

De minister van Economische Zaken en Klimaat

Voor deze,

Plaatsvervangend Directeur-Generaal Energie, Telecom en Mededing

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA DEN HAAG

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6100 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ezk

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

Bijlage(n)
3

Datum 29 maart 2018
Betreft Gaswinning Groningen

Geachte Voorzitter,

De gaswinning uit het Groningenveld wordt op zo kort mogelijke termijn volledig beëindigd. Die inzet is naar de opvatting van het kabinet de beste manier om de veiligheid en veiligheidsbeleving in Groningen te garanderen.

De gaswinning in Groningen laat de laatste jaren een grotere voetafdruk in de regio achter dan nog maatschappelijk aanvaardbaar is. De aardbevingen veroorzaken niet alleen schade aan huizen en gebouwen, maar ook onzekerheid bij bewoners. En de versterkingsoperatie roept steeds indringender de vraag op of Groningen nog wel Groningen blijft. Het kabinet ziet deze situatie van een voortdurende gaswinning, geflankeerd door een massale schadevergoedings-, herstel- en versterkingsoperatie, niet als een bestendige maatschappelijke uitkomst. Het wordt tijd om de oorzaak van het aardbevingsrisico weg te nemen. Daarom neemt het kabinet nu maatregelen om de gaswinning uit het Groningenveld zo snel mogelijk volledig te beëindigen. Deze inzet gaat verder dan het advies van Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) om de gaswinning uit het Groningenveld terug te brengen tot 12 miljard Nm^3 per jaar.

De beëindiging van de gaswinning uit het Groningenveld gaat in grote stappen, onder andere door de bouw van een extra stikstofinstallatie. Op zijn laatst per oktober 2022, maar mogelijk al een jaar eerder, daalt het gaswinningsniveau tot onder de 12 miljard Nm^3. Afhankelijk van het effect van de verschillende maatregelen kan het winningsniveau vanaf oktober 2022 dan fors lager uitvallen. Bij succesvolle ombouw van industriële grootverbruikers wordt een daling naar 7,5 miljard Nm^3 voorzien. En als alle door het kabinet ingezette maatregelen slagen ver daaronder. In de jaren daarna komt de nul in zicht.

Voor de inzet van het kabinet zijn de economische en financiële gevolgen van ondergeschikt belang. De afweging is er één tussen veiligheid en leveringszekerheid, zoals gevraagd door de Raad van State. De uitkomst van die afweging is, zoals viel te verwachten, vanuit beide gezichtspunten niet ideaal. De veiligheid wordt zeer sterk verbeterd door het wegnemen van de oorzaak van de onveiligheid, maar niet onmiddellijk. Ik zal in overleg met deskundigen en met de regio in overleg gaan hoe we met dit gegeven willen omgaan in de overbruggingsperiode.

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

In de sfeer van de leveringszekerheid worden ook offers gevraagd. Grootverbruikers zullen versneld moeten omschakelen op andere bronnen. Hoewel er vanuit die hoek veel begrip bestaat voor de noodzaak, betekent het voor velen dat hun bedrijfsvoering op kortere termijn geheel op de kop wordt gezet, waarbij ook kosten gemaakt moeten worden die niet op de overheid zijn af te wentelen. Bovendien zien alle gasverbruikers in hun energierekening de kosten terug van een extra stikstofinstallatie, die bij een meer natuurlijke uitfasering van gas niet nodig was geweest.

Hieronder ga ik eerst in op de overwegingen van het kabinet nu al in te zetten op een verdere verlaging van de gaswinning dan de geadviseerde 12 miljard Nm^3 per jaar. Daarna beschrijf ik de noodzakelijke maatregelen om de gaswinning te verlagen. Ten slotte licht ik toe wat het kabinet tezamen met de regio wil doen om de consequenties voor de versterkingsoperatie in beeld te krijgen.

In deze brief gebruik ik cijfers van Gasunie Transport Services (GTS, de beheerder van het landelijk gastransportnet, zie bijlage 3), maar noem ik ook aan welke aanvullende maatregelen het kabinet werkt en wat dat kan opleveren.

Naar 12 miljard Nm^3 en verder
Beleidsmatig is de vraag of we een Groningse toekomst voor ons zien met een blijvend risico op relatief krachtige aardbevingen, geflankeerd door systematische versterking van gebouwen en herstel van schade, of één waarin de oorzaak van de aardbevingen wordt weggenomen en de veiligheidsvraag vooral betrekking heeft op de overbruggingsperiode.

SodM heeft naar aanleiding van de aardbeving in Zeerijp geadviseerd de gaswinning uit het Groningenveld zo snel mogelijk terug te brengen naar 12 miljard Nm^3 per jaar. Bij de verdergaande kabinetsinzet speelt ten eerste mee dat een langjarig niveau van 12 miljard Nm^3 per jaar op zichzelf nog niet voldoende veilig is om te voldoen aan de veiligheidsnorm van de commissie Meijdam; de resterende veiligheidsopgave zou moeten worden gehaald door alsnog een mogelijk aanzienlijke hoeveelheid gebouwen te versterken. Die versterking heeft de afgelopen jaren zeer veel gevraagd van de Groningers, van de bestuurders in de regio, en van de uitvoerende organisaties. Ondanks de grote inzet van alle betrokkenen, is het versterkingstempo nog altijd aanzienlijk lager dan nodig om op afzienbare termijn de bij een winningsniveau van 12 miljard Nm^3 per jaar vereiste versterking waar te maken. Een verbeterde aanpak is in ontwikkeling, en behoudt prioriteit, maar het kabinet durft niet te rekenen op een kwantumversnelling van deze operatie. Vanuit het oogpunt van objectieve veiligheid ligt een verdere verlaging van het winningsniveau dan geadviseerd door SodM dan ook in de rede.

Ook de veiligheids*beleving* is door het kabinet meegewogen: bij voortgaande winning, ook op een lager winningsniveau, zou het risico op een sterke beving blijven bestaan. Elke beknopte uitspraak over aardbevingsrisico's doet al bij voorbaat onrecht aan zowel de grote kennis op dit terrein als aan de grote

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

onzekerheden, maar kort gezegd: als we het winningsniveau halveren, wordt de *kans* op een beving kleiner, maar de *kracht* van die beving niet. Dan zou het in de objectieve getallen weliswaar veiliger worden, maar blijft die grote beving een dreigend vooruitzicht voor de inwoners van Groningen. Door beëindiging van de winning forceert het kabinet een keerpunt in de veiligheid èn de veiligheidsbeleving in Groningen.

Stevige maatregelen nodig aan vraag- en aanbodzijde
Momenteel bedraagt de maximaal toegestane winning uit het Groningenveld 21,6 miljard Nm^3 in een gemiddeld jaar en 27 miljard Nm^3 in een koud jaar. GTS maakt inzichtelijk dat wanneer er deze kabinetsperiode geen aanvullende maatregelen worden genomen om de behoefte aan Groningengas te verminderen, het niveau van 12 miljard Nm^3 in een gemiddeld jaar voor het eerst volstaat vanaf 1 oktober 2023 en in een koud jaar pas vanaf 1 oktober 2025. Deze daling wordt primair bereikt door de reeds voorgenomen plannen in onze buurlanden om de vraag naar Groningengas af te bouwen door een ombouw van laagcalorisch gas naar hoogcalorisch gas.

De zoektocht naar aanvullende mogelijkheden om de gaswinning in Groningen te verminderen is al in november gestart. Een breed scala aan mogelijkheden is onderzocht, vaak ingrijpend of kostbaar, en zowel aan de vraag- als aanbodzijde. De maatregelen zijn in gang gezet, maar van sommige wordt de uitvoerbaarheid nog verder onderzocht. Een deel van de door het kabinet in gang gezette maatregelen is al door GTS, die het kabinet adviseert over de balancering van vraag en aanbod, in zijn vooruitzichten opgenomen. Van de aanvullende voorgenomen maatregelen wordt in de komende maanden, voorafgaand aan het winningsbesluit, meer bekend.

De maatregelen hieronder zijn door het kabinet in gang gezet. Een meer uitgebreide toelichting is opgenomen in bijlage 1. Daarmee geef ik tevens invulling aan de motie van het lid Beckerman over maatregelen tot verlaging van de gaswinning uit Groningen (Kamerstuk 33 529, nr. 430).

1. Verwerving van extra stikstofcapaciteit
Het kabinet acht extra stikstofproductiecapaciteit noodzakelijk om het geadviseerde winningsniveau van 12 miljard Nm^3 per jaar snel te kunnen halen. Hierbij wordt ingezet op de bouw van een stikstofinstallatie in Zuidbroek met een productiecapaciteitsequivalent van ca. 7 miljard Nm^3 per jaar in een koud jaar aan laagcalorisch gas en een geschatte investering van € 500 miljoen (± 30%). Deze kan operationeel zijn per 1 oktober 2022. Op mijn verzoek heeft GTS de (verdere) voorbereiding van de bouw ter hand genomen.

Bovendien zijn er mogelijkheden in beeld om meer stikstof in te kopen, waardoor de vraag naar Groningengas vanaf eind 2019 met nog eens 1 tot 1,5 miljard Nm^3 per jaar zou kunnen verminderen. Hiervoor zijn beperkte aanpassingen in het netwerk van GTS noodzakelijk. Deze mogelijke reductie komt bovenop hetgeen waar GTS mee heeft rekening gehouden.

Directoraat-generaal
Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-E1 / 18057375

Deze investeringen moeten worden verrekend via tarieven die de ACM vaststelt, en leiden dan ook tot een verhoging van de transporttarieven voor afnemers van gas. De beide mogelijkheden worden, zoals gebruikelijk, in de markt geconsulteerd. Daarbij zal ik bezien of aanpassing van wet- en regelgeving noodzakelijk is. Overigens staat het marktpartijen vrij om alternatieven die in hun ogen (kosten)effectiever zijn aan te dragen. Mogelijk dat er snellere en goedkopere stikstofproductiefaciliteiten zijn, zoals die in de industrie en in andere landen worden toegepast.

Vervolgens is met de recente vondst van een laagcalorisch gasveld op de Noordzee een extra bron van dit gas in beeld. Hoewel naar verwachting klein en nog onzeker, gaat het hier om een mogelijk exploitabele vondst op zee, waarvan de winning vanaf de kust nauwelijks zichtbaar is en geen gevaar oplevert voor enige bebouwing. Uiteraard moeten wel de normale procedures worden doorlopen, inclusief de daarbij behorende afwegingen, voordat tot winning kan worden overgegaan. Ten slotte zijn ook mogelijkheden onderzocht om zeer laagcalorisch gas, lees vooral stikstof, te winnen op de Noordzee, waarmee nog minder Groningengas zou hoeven te worden gewonnen. Dit lijkt minder kansrijk.

Ik verwacht over al deze mogelijkheden voor de zomer uitsluitsel te hebben. Indien mogelijk zal ik deze betrekken bij het ontwerp-instemmingsbesluit over de te winnen hoeveelheid Groningengas dat ik tegen die tijd ter inzage wil leggen.

2. Omschakeling van grootverbruikers
Vanaf december 2017 heb ik de mogelijkheden laten verkennen om grootverbruikers van laagcalorisch gas te laten overschakelen op andere bronnen. Alle 170 grootverbruikers, met in totaal 200 locaties, die zijn aangesloten op het laagcalorische transportnet van GTS zijn aangeschreven. Inmiddels zijn daarvan 45 bedrijven bezocht. Inzet is dat er uiterlijk in 2022 in principe geen industriële grootverbruikers meer zijn die nog laagcalorisch gas gebruiken.

De grootverbruikers tonen in het algemeen begrip voor het verzoek, gezien de situatie in Groningen. Zij ervaren een omschakeling echter wel als ingrijpend. Zij moeten de bedrijfsvoering enige tijd stilleggen, hun apparatuur ombouwen, en daarmee kosten maken voor iets dat voor hen geen commerciële betekenis heeft. Ik waardeer daarom het getoonde begrip en de grote welwillendheid des te meer.

Met alleen omschakeling door de acht grootste verbruikers van laagcalorisch gas zou de vraag naar Groningengas al met ca. 2,3 miljard Nm^3 afnemen[1]. Komen daar 45 andere industriële afnemers bij die direct verbonden zijn aan het laagcalorische transportnet van GTS dan vermindert de vraag zelfs met ca. 3,4 miljard Nm^3. Met alle 170 grootverbruikers tezamen zou het zelfs om circa 4,4 miljard Nm^3 aan Groningengas gaan. GTS geeft daarbij aan dat de publieke

[1] Als vuistregel kan worden aangenomen dat 1 Nm^3 laagcalorisch gas momenteel gelijk staat aan 0,75 Nm^3 Groningengas. Dit als gevolg van het effect van verrijking en kwaliteitsconversie.

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

kosten als gevolg van aanpassingen in haar netwerk, uiteen kunnen lopen van € 55 miljoen bij voornoemde acht bedrijven tot meer dan € 200 miljoen bij de verbreding tot de 45 andere bedrijven (dit alles ± 40%). Ook hier geldt dat GTS de markt zal consulteren, aangezien deze investeringen eveneens worden verrekend via de tarieven die de ACM vaststelt.

GTS gaat in haar analyse uit van een geleidelijk pad waarlangs deze reductie wordt gerealiseerd. Of dat sneller kan zal uiteindelijk blijken uit het traject met de 170 bedrijven. De snelheid van omschakelen verschilt sterk per bedrijf. Een overgang naar duurzame alternatieven heeft uiteraard mijn voorkeur. Een nader beeld verwacht ik voor de zomer te kunnen betrekken bij het ontwerp-instemmingsbesluit dat ik dan ter inzage wil leggen.

3. Versnelde afbouw van de export van laagcalorisch gas
De vraag naar laagcalorisch gas vanuit Duitsland, Frankrijk en België neemt de komende jaren met 2 miljard Nm^3 per jaar af. Na 2029 wordt geen laagcalorisch gas meer geëxporteerd. Deze omschakeling vergt veel van buitenlandse verbruikers en van de betrokken autoriteiten. Een versnelde omschakeling van deze verbruikers is onderzocht maar bleek niet reëel. De collega's en hun departementen toonden begrip voor de Nederlandse situatie en zetten zich actief in om alle andere mogelijkheden in kaart te brengen.

In Duitsland zou een elektriciteitscentrale op hoogcalorisch gas kunnen overgaan en zou het bedrijf GTG Nord (de netbeheerder van het marktgebied van EWE) een mengstation en een stikstofinstallatie kunnen bouwen. Daarnaast wordt een klein besparingspotentieel in België en Frankrijk onderzocht. Als dit alles realiteit wordt, dan lijkt een vraagvermindering tot maximaal 3 miljard Nm^3 aan Groningengas per jaar haalbaar. GTS ziet een verder besparingspotentieel van 1 miljard Nm^3 per jaar - voor de zomer komt hier meer zekerheid over. Deze besparing komt bovenop hetgeen waar GTS rekening mee heeft gehouden in haar analyse.

4. Verduurzaming van de gebouwde omgeving en glastuinbouw
De afbouw van de gaswinning raakt ook Nederlandse kleinverbruikers. Dit gebeurt niet alleen via de transporttarieven, die vanwege de extra investeringen in onder andere een stikstoffabriek zullen stijgen, maar de afbouw van de gasvraag raakt huishoudens ook direct.

Ten aanzien van de verduurzaming van de gebouwde omgeving zijn in het Regeerakkoord concrete acties aangekondigd. Tijdens deze kabinetsperiode zal aardgasvrije nieuwbouw de norm worden. De ombouw naar aardgasvrij van 30.000 tot 50.000 bestaande woningen per jaar in 2021 kan 0,025 tot 0,07 miljard Nm^3 per jaar besparen aan laagcalorisch gas. In 2018 starten we hiermee in de eerste wijken, waaronder een aantal in Groningen. Hiervoor is € 90 miljoen uit de klimaatenveloppe beschikbaar gemaakt. In de daaropvolgende jaren wordt dit aantal woningen uitgebreid naar ruim 200.000 per jaar en zal de besparing toenemen.

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

Om dergelijke aantallen te realiseren zijn maatregelen nodig gericht op de ontwikkeling van duurzame alternatieven voor aardgas en de daarvoor benodigde infrastructuur. De komende maanden wil ik benutten om met betrokken partijen deze aanvullende maatregelen verder in te vullen in het kader van het Klimaatakkoord. Op basis van kosteneffectieve maatregelen om te komen tot 49% CO_2-reductie in 2030 is er volgens PBL zicht op een vermindering van het aardgasgasgebruik in de gebouwde omgeving met 0,4 tot 1,8 miljard Nm^3 laagcalorisch gas in 2030.

In reactie op de motie van de leden Jetten/Mulder (Kamerstuk 34 775 XIII, nr. 93) heb ik de 'tafel' gebouwde omgeving van het klimaatakkoord gevraagd voorstellen te doen voor een spoedige, verantwoorde en betaalbare uitfasering van de CV-ketel. In aanvulling hierop ben ik met de witgoedbranche in gesprek om tot maatregelen te komen waarmee huishoudens worden verleid om gaskookplaten en gasovens in te ruilen voor elektrische toestellen. Voor een wettelijk verbod op nieuwverkoop voel ik vooralsnog niet. Wel bezie ik in overleg met de netbeheerders hoe de afsluitkosten van huishoudens die geheel van het gas af willen zo laag mogelijk kunnen worden. Ik ben me ervan bewust dat deze maatregelen geen groot volume-effect zullen hebben, maar ik vind het tegelijkertijd passend om op iedereen een beroep te doen om een bijdrage te leveren aan een snelle verlaging van de vraag naar Groningengas.

De minister van LNV werkt met de glastuinbouwsector aan afbouw van de gasvraag. Het gasgebruik is de afgelopen jaren al met een kwart gedaald tot 3 miljard Nm^3 per jaar. Verdere afbouw zal worden ingevuld met geothermie, restwarmte, biomassa/groen gas en all-electric. In de provincie Zuid-Holland wordt gewerkt aan een regionaal warmtetransportnet ('de warmterotonde') waarmee ook de glastuinbouw in het Westland van duurzame warmte kan worden voorzien, naast woningen en bedrijven.

5. Produceren van "Nooit meer dan nodig"
Op basis van de huidige Mijnbouwwet mag een eenmaal vastgesteld winningsniveau in zijn geheel worden geproduceerd, los van de vraag of dit volume in een gegeven jaar echt noodzakelijk is.

Hier wil ik voor het Groningenveld van af. Zodra minder gas nodig is voor de leveringszekerheid, wil ik dat er ook minder gas wordt geproduceerd. NAM wordt dan opgedragen dit lagere niveau te produceren. Om dit mogelijk te maken is een aanpassing van de Gaswet en Mijnbouwwet noodzakelijk. Met een daartoe strekkend wetsvoorstel wil ik regelen dat GTS mij adviseert over de benodigde minimale gaswinning uit het Groningenveld en dat ik NAM kan opdragen deze hoeveelheid te winnen. Uiteraard zal ik in dit proces ook SodM om advies vragen. Het is van belang dat dit wetsvoorstel voor het komende gasjaar in werking treedt zodat zo snel mogelijk volgens de nieuwe uitgangspunten kan worden gewerkt. Gelijk met deze brief zal ik dit wetsvoorstel voor consultatie naar buiten brengen. Ik verwacht uw Kamer eind mei het wetsvoorstel te laten aanbieden en hoop het daarna spoedig met u te kunnen bespreken.

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

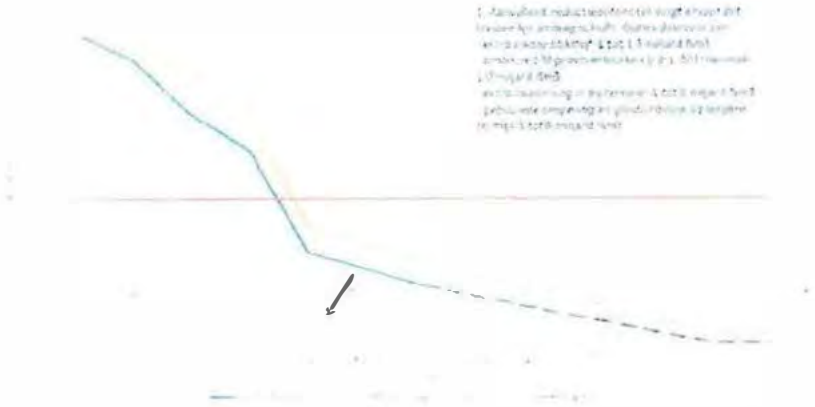
Daarnaast stelt het laatste advies van SodM mij in staat om minder vlak te winnen uit het Groningenveld, waardoor de stikstofinstallaties minder fluctuaties in de vraag hoeven op te vangen en daardoor meer kunnen produceren. Daardoor daalt de behoefte aan Groningengas verder.

Consequenties voor de winning
Bovenstaande maatregelen leiden tot beëindiging van de winning, hoewel de slaagkans, de getalsmatige omvang en de timing van sommige maatregelen in de komende periode nader moet worden bepaald. Aan een aantal maatregelen wordt nog gewerkt: de bouw van een stikstofinstallatie in Zuidbroek wordt voorbereid; 170 grootverbruikers zijn benaderd maar hun plannen zijn nog niet gereed en de opties in het buitenland moeten ook nog in concrete toezeggingen worden omgezet. Inzet van het kabinet is om deze verminderingen van de vraag zo veel mogelijk te realiseren. In deze brief heb ik het basispad van GTS opgenomen, met daarin de maatregelen die volgens GTS voldoende zeker zijn om nu al te kunnen meenemen. Vervolgens geef ik het basispad van het kabinet, gebaseerd op de vraagvermindering die het kabinet ten minste denkt te moeten en kunnen realiseren. En ten slotte noem ik de maatregelen die het kabinet daar bovenop in gang heeft gezet, met hun potentiële invloed op de gaswinning. Waar mogelijk geef ik hier voor de zomer nadere invulling aan en breng ik uw Kamer daarvan op de hoogte.

In figuur 1 is de inschatting van GTS ten aanzien van de minimale winning die nodig is voor leveringszekerheid in een koud jaar gegeven. De oranje lijn is het basispad van GTS, waarin alleen de al lopende ombouw in het buitenland en de bouw van een nieuwe stikstofinstallatie is meegenomen. De blauwe lijn is het basispad van het kabinet, zoals berekend door GTS, waarin bovendien de ombouw van de 53 grootste industriële verbruikers van Groningengas is verrekend. GTS heeft daarmee gerekend met maatregelen die zij min of meer zeker acht en nog geen rekening gehouden met het aanvullend potentieel zoals hierboven beschreven.

Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging
Directie Energiemarkt en
Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

Het kabinet zet bovenop zijn basispad in op aanvullende reducties van de vraag naar Groningengas. Op die manier wil het kabinet komen tot een versnelde afbouw van de gaswinning uit Groningen ten opzichte van hetgeen waarmee GTS nu al rekening kan houden. De maatregelen die het kabinet daarvoor op het oog heeft zijn in deze brief al beschreven en hebben een aanzienlijk aanvullend reductiepotentieel:

- Inkoop stikstof door GTS: 1 tot 1,5 miljard Nm^3 vanaf eind 2019;
- ombouw 170 i.p.v. 53 industriële grootverbruikers: maximaal 1,0 miljard Nm^3 extra t.o.v. hetgeen GTS waar rekening mee heeft gehouden;
- extra inspanningen buitenland; 1 tot 3 miljard Nm^3;
- gebouwde omgeving en glastuinbouw: op langere termijn 3 tot 6 miljard Nm^3.

Het kabinet zal GTS de komende jaren verzoeken om het daadwerkelijke effect van deze maatregelen steeds te verwerken in de inschattingen van het benodigde winningsniveau voor de leveringszekerheid.

Op zijn laatst per oktober 2022, maar mogelijk al een jaar eerder, daalt het gaswinningsniveau tot onder de 12 miljard Nm3. Afhankelijk van het effect van de verschillende maatregelen kan het winningsniveau vanaf oktober 2022 dan fors lager uitvallen. Bij succesvolle ombouw van industriële grootverbruikers wordt een daling naar 7,5 miljard Nm3 voorzien. En als alle door het kabinet ingezette maatregelen slagen ver daaronder. In de jaren daarna komt de nul in zicht.

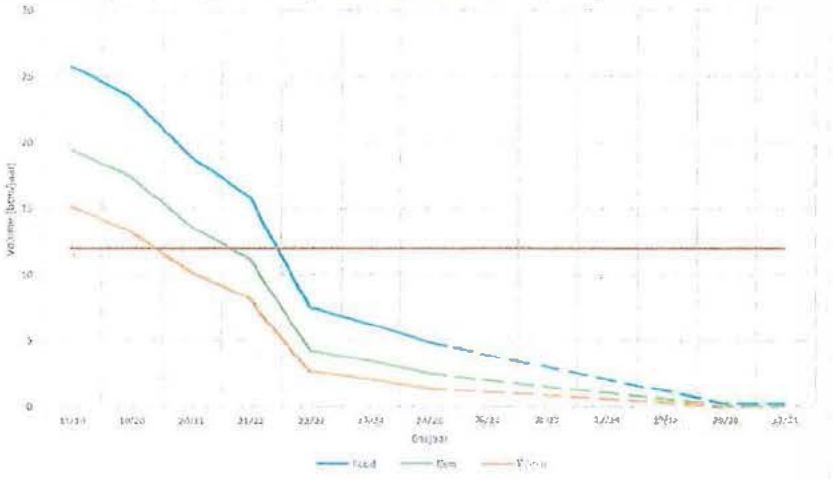
De uitfasering van Groningengas is op basis van de huidige inzet te verwachten vanaf 2030, eveneens uitgaande van koude jaren. Daarbij moet nog wel worden bezien hoe de afbouw naar nul wordt geoperationaliseerd. Dit zal nader worden uitgewerkt met onder meer NAM en GTS.

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

In figuur 1 is een koud jaar als basis genomen. Figuur 2 toont het basispad van het kabinet in een gemiddeld en een warm jaar. Dat is relevant omdat het niet de pieken in de winning zijn die het aardbevingsniveau vooral bepalen, maar het totaal gewonnen volume. In een gemiddeld jaar daalt het winningsniveau vanaf 2023 onder de vijf miljard Nm3, zelfs als geen van de aanvullend in gang gezette maatregelen effect zou hebben.

Figuur 2: Groningen volume bij ombouw 53 grootverbruikers en plaatsing stikstofinstallatie

Het zijn vooral de huishoudens wier gasverbruik weersafhankelijk is. Doordat in eerste instantie buitenlandse huishoudens en later ook binnenlandse huishoudens van laagcalorisch gas afgaan wordt de gaswinning navenant minder afhankelijk van het weer. Uiteraard moet er ook in een koud jaar voldoende gascapaciteit overblijven. In latere jaren, waarin er weinig tot geen Groningengas meer nodig is in een gemiddeld jaar, kan een situatie ontstaan waarin het Groningenveld nog een zekere periode beschikbaar moet zijn als achtervang in koude jaren.

Gevolgen winningsniveau voor veiligheidsrisico's
De kabinetsinzet op de beëindiging van de winning uit het Groningenveld, pakt de veiligheidsrisico's in Groningen aan bij de oorzaak. Sterk verminderde gaswinning zal een positief effect hebben op het veiligheidsrisico voor de bewoners van het aardbevingsgebied. Om te weten hoeveel veiliger, heeft het kabinet zojuist de opdracht gegeven aan KNMI, SodM, TNO en NEN om de noodzakelijke analyses en berekeningen zo snel mogelijk uit te voeren. Vóór de zomer wil het kabinet helderheid hebben over de veiligheidsvooruitzichten en de betekenis voor de versterkingsopgave. De norm van een maximaal persoonlijk veiligheidsrisico van 10^{-5} blijft daarbij leidend.

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

De verbeterde veiligheidsvooruitzichten zullen consequenties hebben voor de versterkingsopgave. Groningen moet Groningen blijven. Op basis van de analyses ga ik in overleg met de regio over wat dit betekent voor de lopende versterkingsoperatie en welke maatregelen nodig zijn om de veiligheid in de komende periode te garanderen. Het is evident dat onveilige huizen snel moeten worden versterkt. Het kabinet wil overige onomkeerbare stappen opschorten tot er meer duidelijkheid is over de veiligheid.

Proces richting het instemmingsbesluit
Het in 2016 door NAM ingediende winningsplan, op basis waarvan voor 15 november 2018 een nieuw instemmingsbesluit moet worden genomen, biedt onvoldoende aangrijpingspunten voor het nemen van een nieuw instemmingsbesluit. Het winningsplan voorziet immers niet in een actieve sturing op een voortdurend afnemende winning. Daarom heb ik anticiperend op de aangekondigde wetswijziging GTS verzocht NAM informatie te verstrekken over de verwachte ontwikkeling van de gasvraag in het gasjaar dat begint op 1 oktober 2018 uitgaande van een gemiddeld jaar, een koud jaar en een warm jaar. Vervolgens vraag ik of NAM in deze cijfers aanleiding ziet om het winningsplan aan te passen. Ook verzoek ik NAM daarbij aan te geven of de voorgestelde wijze van winning nog consequenties kan hebben voor de Hazard and Risk analyses. De aanvulling op het winningsplan zal ik ter beoordeling en advisering voorleggen aan SodM, TNO en de Mijnraad.

Ik verwacht medio juni een ontwerp-instemmingsbesluit ter inzage te kunnen leggen. Het besluit zal een beperkte geldingsduur krijgen zodat voor het gasjaar 2019/2020 een nieuw besluit conform de gewijzigde wetgeving kan worden genomen. Bij de voorbereiding van het besluit zal ik de bestuurlijke vertegenwoordigers uit de regio betrekken.

Toekomstperspectief
Deze inzet op de beëindiging van de winning van Groningengas betekent een keerpunt in het veiligheidsperspectief van de regio. De overige maatschappelijke uitdagingen zijn daarmee echter niet ineens van tafel. Het einde van de gaswinning vraagt om nieuwe werkgelegenheid. En ook de spanning rond krimp en groei, en rond vergrijzing en verjonging blijven om antwoorden vragen. Die antwoorden mogen niet afhangen van het niveau van de gaswinning of van de omvang van de versterkingsoperatie.

Ook nu – of juist nu - er perspectief ontstaat op een veilig Groningen, is het daarom belangrijk om te blijven werken aan een sterkere regio. Dit vraagt onverminderd aandacht voor de maatschappelijke uitdagingen – en kansen! – zoals duurzaamheid, krimp en werkgelegenheid. Het kabinet voelt zich dan ook verbonden met de regio als het gaat om de ontwikkeling van een visie op Groningen. In het regeerakkoord zijn hiertoe middelen voor de regio geoormerkt ter waarde van 2,5% van de gasbaten. In plaats daarvan overweegt het kabinet een substantiële, meerjarige bijdrage die onafhankelijk is van de gasbaten en de omvang van de versterkingsoperatie. Ik ga de komende maanden, samen met de

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, het gesprek met de regio aan over een stevige aanpak.

Eric Wiebes
Minister van Economische Zaken en Klimaat

Directoraat-generaal
Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

Bijlage 1: Nadere toelichting trajecten gericht op vermindering gasvraag

In deze bijlage worden de in de brief beschreven trajecten voor vermindering van de gasvraag nader uitgewerkt en toegelicht. Daarnaast wordt ingegaan op de relatie tussen leveringszekerheid en veiligheid. De budgettaire gevolgen van deze maatregelen worden meegenomen bij de voorjaarsbesluitvorming.

1. Realisatie stikstofinstallatie

GTS beschikt over een aantal stikstofinstallaties waarmee hoogcalorisch gas door toevoeging van stikstof kan worden omgezet in laagcalorisch gas. Met de noodzaak om de gaswinning zo snel als mogelijk is terug te brengen naar 12 miljard Nm³ om van daaruit door te gaan naar nul, is de realisatie van een nieuwe stikstofinstallatie in een nieuw daglicht komen te staan.

Oorspronkelijk (2014) werd deze installatie vooral noodzakelijk geacht vanwege de capaciteitsmatige leveringszekerheid. Een besluit over de realisatie is echter aangehouden toen in 2016 uit analyses van GTS bleek dat de installatie om die reden niet langer nodig was (Kamer tuk 33 529, nr. 283). Vervolgens is de Tweede Kamer eind vorig jaar gemeld dat dit voorjaar een definitief beslult over de installatie wordt genomen (Kamerstuk 33 529, nr. 401).

Uit de scenario's van GTS volgt dat een nieuwe stikstofinstallatie een belangrijke bijdrage kan leveren aan het sterk terugbrengen van de gaswinning met behoud van leveringszekerheid. De door GTS te realiseren installatie kan in een koud jaar 7 miljard Nm³ laagcalorisch gas produceren waardoor de gaswinning uit Groningen met een vergelijkbare hoeveelheid kan worden gereduceerd. Dit, gecombineerd met de teruglopende export en afnemende vraag vanuit het binnenland, zorgt ervoor dat vanaf 1 oktober 2022 een volume van minder dan 12 miljard Nm³ aan Groningengas volstaat om te voorzien in de vraag, ook in een koud jaar.

Additionele inkoop stikstof

GTS geeft aan dat zij, naast het bouwen van een nieuwe stikstofinstallatie, nog een extra mogelijkheid ziet om de inzet van stikstof, en daarmee van geconverteerd hoogcalorisch gas, te vergroten. Het gaat om een additionele inkoop van stikstof om zo de inzet van de bestaande installaties verder te optimaliseren. Om dit mogelijk te maken dienen beperkte aanpassingen in het netwerk van GTS te worden aangebracht. De datum waarop dit op zijn vroegst gereed kan zijn is 1 oktober 2019.

Effect op vraag naar Groningengas

De bouw van een nieuwe stikstofinstallatie die per 1 oktober 2022 operationeel kan zijn biedt op jaarbasis een vervanging voor ca. 5 tot 7 miljard Nm³ aan Groningengas, dit mede afhankelijk van de temperatuur.
Daarnaast leidt het additioneel inkopen van stikstof door GTS met ingang van 1 oktober 2019 tot een extra besparing van 1 tot 1,5 miljard Nm³ per jaar.

2. Omschakeling (industriële) grootverbruikers

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

In Nederland wordt laagcalorisch gas en daarmee Groningengas gebruikt door een beperkt aantal (industriële) grootverbruikers. Dit verbruik wil het kabinet in de komende periode versneld uitfaseren. Inzet is dat er uiterlijk in 2022 in principe geen industriële grootverbruikers meer zijn die nog laagcalorisch gas gebruiken. Hiervoor bestaan grofweg twee routes, ofwel verduurzaming van het energieverbruik dan wel omschakeling van het gebruik van laag- naar hoogcalorisch gas.

Aanpak
De afgelopen periode zijn bedrijven die een directe aansluiting hebben op het laagcalorisch netwerk van GTS aangeschreven om dit voornemen van het kabinet kenbaar te maken en hen te vragen om hun medewerking. Daarbij is, in tegenstelling tot de analyse van GTS, geen onderscheid gemaakt tussen bedrijven die wel en bedrijven die niet kostenefficiënt kunnen worden aangesloten op het hoogcalorische transportnet. Dit omdat verduurzaming een even reële optie is als en een meer wenselijke optie is dan de overstap op hoogcalorisch gas.

Deze bedrijven zijn vervolgens in tranches benaderd, waarbij zij op basis van hun jaarlijks verbruik zijn geprioriteerd in de wijze waarop zij zijn benaderd. In totaal gaat het om ongeveer 170 bedrijven die beschikken over ruim 200 bedrijfslocaties. Gezamenlijk verbruiken deze bedrijven op jaarbasis ongeveer 5,8 miljard Nm³ aan laagcalorisch gas, of te wel zo'n 4,4 miljard Nm³ aan Groningengas[2]. Met de 46 bedrijven, die één of meer van de 68 bedrijfslocaties bezitten met het hoogste jaarlijks verbruik, is de afgelopen weken individueel gesproken. Deze bedrijven is gevraagd binnen drie weken na het gesprek met een schriftelijke reactie te komen, inmiddels hebben 34 van deze bedrijven gehoor gegeven aan dit verzoek. De overige bedrijven zijn aangeschreven om uiterlijk in maart informatie te geven over hun mogelijkheden voor uitfasering van laagcalorisch gas voor 2022. Van deze tranche van bedrijven hebben er circa 75 inmiddels een schriftelijke reactie gegeven.

In aanvulling hierop is ook gesprek aangegaan met de regionale netbeheerders om te bezien hoe ook grootverbruikers die een aansluiting hebben op de regionale gasnetten hun verbruik voor 2022 in principe kunnen uitfaseren. Deze bedrijven zijn echter lastiger te identificeren omdat er geen overzicht beschikbaar is van grootverbruikers die aangesloten zijn op de regionale gasnetten en hun verbruik, om die reden zijn zij ook niet meegenomen in de scenario's van GTS. Desalniettemin is het streven om ook deze bedrijven op korte termijn te benaderen en met hen de mogelijkheden van uitfasering van het gebruik van laagcalorisch gas te bezien.

Stand van zaken
Bij het benaderen van de grootverbruikers is het uitgangspunt dat uitfasering van hun gebruik van laagcalorisch gas per 2022 in principe onontkoombaar is, maar dat de wijze waarop dit het beste kan worden vormgegeven per bedrijf zal

[2] Zie voetnoot 1.

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

verschillen. De gesprekken die in de afgelopen weken zijn gevoerd en de schriftelijke reacties die zijn ontvangen bevestigen dit beeld. Uitfasering van laagcalorisch gas roept voor nagenoeg alle bedrijven specifieke en veelal complexe vragen op. Desalniettemin verlopen de gesprekken met de bedrijven veelal op een constructieve manier. Zij voelen duidelijk een verantwoordelijkheid om zich in te spannen voor het verlagen van de gaswinning in Groningen. Dit geldt ook voor de brancheorganisaties die contact met mijn ministerie hebben gezocht over dit traject.

Uit de gesprekken die zijn gevoerd en de schriftelijke reacties die tot nu toe zijn ontvangen komt een aantal aandachtspunten naar voren die voor veel bedrijven gelden. Het gaat dan onder andere om:

- een mogelijke (tijdelijke) toename van NO_x-emissies als gevolg van de omschakeling naar hoogcalorisch gas;
- de timing van het moment van omschakeling, zowel in relatie tot het stilleggen van installaties als de (tijdige) beschikbaarheid van een aansluiting op het hoogcalorisch transportnet;
- de benodigde aanpassingen aan installaties en het borgen van de veiligheid in dit proces;
- de beschikbaarheid van voldoende (betaalbare) installateurs en materieel voor omschakeling en verduurzaming.

Daarnaast spelen er bij veel bedrijven nog vragen, zoals:

- Welke mogelijkheden voor verduurzaming zijn er voor mijn bedrijf?
- Welke effecten heeft het gebruik van hoogcalorisch gas, dat een grotere kwaliteitsbandbreedte heeft dan laagcalorisch gas, op mijn productieproces en mijn producten?
- Hoe kan de omschakeling naar hoogcalorisch gas praktisch in z'n werk gaan?
- Op welke manier kan ik ondersteuning krijgen bij de omschakeling of verduurzaming?
- Hoe verhoudt de omschakeling naar hoogcalorisch gas zich tot de transitie richting 2030 en 2050?

Vervolgstappen
Dat bedrijven vragen hebben en dat de complexiteit van wat hen te doen staat groot is, is evident. Dat het gebruik van laagcalorisch gas uitgefaseerd moet worden is ook duidelijk, maar er ligt ook een verantwoordelijkheid om dit op een goede manier te faciliteren. Dit zal gebeuren door met de 46 bedrijven waarmee reeds is gesproken op korte termijn een vervolgafspraak te maken om hun mogelijkheden concreter uit te werken. Op basis van de binnengekomen reacties van de overige bedrijven wordt een prioritering gemaakt van welke bedrijven daarna als eerste worden benaderd om vervolgafspraken te maken. Uiteindelijk is het streven om ook met al deze bedrijven individueel afspraken te maken.

In de gesprekken met de bedrijven is aangegeven dat in principe de bereidheid bestaat om te kijken naar specifieke ondersteuning als zij willen verduurzamen. In eerste instantie zou dit kunnen door bedrijven te helpen bij het vinden van de

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

juiste bestaande regelingen, zoals de SDE+ en de investeringssubsidie duurzame energie (ISDE), waar zij gebruik van kunnen maken. Op basis van de reacties die tot op heden zijn ontvangen zal ook worden gekeken of voor deze specifieke doelgroep extra ondersteuning noodzakelijk en mogelijk is zodat deze bedrijven hun weg naar de bestaande regelingen beter weten te vinden. Dit vergt nadere analyse van de reacties en uitgebreidere gesprekken met de bedrijven, maar op deze manier worden hopelijk zoveel mogelijk bedrijven gemotiveerd om dit investeringsmoment te benutten voor verduurzamingsstappen die op de langere termijn hoe dan ook noodzakelijk zijn.

Wanneer bedrijven niet kunnen verduurzamen voor 2022, zal er in principe een omschakeling moeten plaatsvinden naar het gebruik van hoogcalorisch gas. In de gesprekken met de bedrijven is aangegeven dat hiervoor op dit moment de lijn wordt gehanteerd dat in principe GTS aan de lat staat voor de investeringen voor de aansluiting 'buiten de poort' en dat alle kosten 'binnen de poort' voor de bedrijven zelf zijn. Op dit moment wordt verkend of, en zo ja welke, aanpassingen in de regelgeving noodzakelijk zijn om dergelijke investeringen door GTS mogelijk te maken, inclusief de bijbehorende financiering van deze investeringen.

Daarnaast wordt een aantal andere opties verkend ten behoeve van de uitfasering van laagcalorisch gas door grootverbruikers. Zo worden onder andere de mogelijkheden onderzocht om nieuwe aansluitingen voor grootverbruikers op laagcalorisch gas in de toekomst onmogelijk te maken. Ook worden de (wettelijke) mogelijkheden verkend om te waarborgen dat vrijwillige medewerking aan dit traject beloond wordt en een onwillige opstelling consequenties heeft, bijvoorbeeld door in bepaalde gebieden de levering van laagcalorisch gas aan grootverbruikers vanaf een bepaald moment uit te sluiten en door een mogelijke inzet van fiscale instrumenten.

Het is duidelijk dat de acties die richting de grootverbruikers in gang zijn gezet voor de bedrijven niet direct vanuit een (bedrijfs)economische rationale te verklaren zijn. Het gaat om de veiligheid in Groningen, daar kan geen misverstand over bestaan. Daarom is het essentieel dat bedrijven worden ondersteund om de kosten die zij moeten maken zoveel als mogelijk ten dienste te stellen van de lange termijn verduurzamingsopgave. Daarnaast is het belangrijk dat bij dit alles scherp wordt gekeken welke publieke investeringen nog redelijkerwijs als doelmatig beschouwd kunnen worden.

Effect op de vraag naar Groningengas
Wat dit alles uiteindelijk gaat opleveren aan besparing aan Groningengas is op dit moment nog niet aan te geven. Het totale besparingspotentieel is weliswaar 5,8 miljard Nm^3 indien wordt uitgegaan van alle grootverbruikers die zijn aangesloten op het transportnet van GTS. Maar omdat nog onduidelijk is welke keuze grootverbruikers zullen maken is GTS in haar cijfermatige analyse uitgegaan van de volgende twee scenario's:

- De afbouw van de industrie beperkt zich tot de acht grootste verbruikers van laagcalorisch gas. Het gaat hier om een totaal jaarlijks volume van ca. 2,8

Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging
Directie Energiemarkt en
Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

miljard Nm³ aan laagcalorisch gas. Rekening houdend met verrijking betreft dit uiteindelijk een besparing van ca. 2,3 miljard Nm³ aan Groningengas.

- De afbouw van de industrie beperkt zich niet alleen tot de acht grootste verbruikers van laagcalorisch gas maar betreft ook 45 andere industriële afnemers die zijn aangesloten op het landelijk transportnet voor laagcalorisch gas en kosteneffectief kunnen worden aangesloten op het transportnet voor hoogcalorisch gas. Het gaat dan om een totaal jaarlijks volume van ca. 4,5 miljard Nm³ aan laagcalorisch gas, of te wel een besparing van ca. 3,4 miljard Nm³ aan Groningengas.

Ondanks deze minder vergaande scenario's is en blijft het uitgangspunt dat de benaderde en nog te benaderen bedrijven serieus aan de slag gaan om hun vraag naar laagcalorisch gas af te bouwen.

3. Verlaging van de vraag in het buitenland

Met de bijlage bij de brief van 24 juni 2016 (Kamerstuk 33 529, nr. 278) is aangegeven welke stappen België, Frankrijk en Duitsland zetten om het gebruik van laagcalorisch gas uit te faseren. Daarvoor zijn omvangrijke ombouwoperaties in gang gezet waarbij de komende jaren honderdduizenden afnemers per jaar zullen worden omgezet naar een andere vorm van energie, waaronder hoogcalorisch gas. Dit alles resulteert er in dat de export de komende jaren met 2 miljard Nm³ per jaar zal afnemen en er na 2029 geen export van laagcalorisch gas meer plaatsvindt.

Uiteraard worden de ontwikkelingen rond de winning van gas uit het Groningenveld door de buitenlandse overheden nauwgezet gevolgd en vindt er hierover frequent overleg met hen plaats. De buitenlandse overheden zijn zich terdege bewust van de noodzaak om de gaswinning in Groningen af te bouwen, In de afgelopen maanden is daarover met hen gesproken en is in samenspraak met de buitenlandse collega's en de betrokken netbeheerders onderzocht of er mogelijkheden zijn de Nederlandse export sneller af te bouwen dan nu voorzien. Daarbij is gelet op de motie van het lid Van Tongeren (Kamerstuk 33 529, nr. 434) ook gekeken naar (eventuele) mogelijkheden van buitenlandse gasopslagen en conversie-installaties. Een door TNO opgesteld overzicht van deze middelen, waaraan de Nederlandse middelen zijn toegevoegd, is als bijlage 2 bij deze brief gevoegd.

De feitelijke inzet van deze buitenlandse middelen wordt bepaald door marktpartijen die deze middelen contracteren en daar gas naar toe brengen. Soms oefenen de netbeheerders van de betrokken landen daar invloed op uit, dit is afhankelijk van hun (wettelijke) bevoegdheden. Dat laatste speelt vooral t.a.v. de inzet van de conversie-installaties. In Nederland ligt daar een wettelijke taak voor GTS en worden de kosten (indirect) gedragen door alle gasgebruikers. In het buitenland is dat anders. Daar hebben de netbeheerders een dergelijke wettelijke taak niet en worden de kosten volledig in rekening gebracht bij de marktpartij die hoogcalorisch gas wil omzetten naar laagcalorisch gas. Voor GTS is het bestaan en de inzet van de buitenlandse middelen een gegeven waarmee zij rekening houdt

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

maar waar zij verder geen invloed op heeft, zie wat dit betreft ook de brief van GTS.

Duitsland
Met een afname die de laatste jaren heeft gefluctueerd tussen 15,9 (gasjaar 2013/2014) en 18,9 miljard Nm³ (gasjaar 2016/2017) is Duitsland veruit de grootste importeur van Nederlands laagcalorisch gas. Dit gas wordt, tezamen met lokaal gewonnen laagcalorisch gas, geleverd aan een kleine 5 miljoen afnemers waarvan het merendeel huishoudens. De plannen voor de ombouw van deze afnemers naar andere vormen van energie zijn onder meer beschreven in het "Umsetzungsbericht 2017 der Fernleitungsnetzbetreiber"[3] en in het "Konsultationsdokument - Netzentwicklungsplan Gas 2018-2028"[4].

In de gesprekken die de afgelopen maanden zijn gevoerd met de Duitse overheid zijn drie opties geïdentificeerd die op korte termijn mogelijk kunnen leiden tot een verlaging van de Duitse vraag:

- Het aansluiten van een elektriciteitscentrale op hoogcalorisch gas. Dit zou een besparing van maximaal 1 miljard Nm³ kunnen opleveren als het lopende onderzoek uitwijst dat de turbines van de centrales zonder ingrijpende aanpassingen ook met hoogcalorisch gas kunnen functioneren en de centrale vervolgens alleen hoogcalorisch gas gebruikt. (De centrale behoudt zijn aansluiting op het laagcalorische netwerk en is daarmee flexibel in zijn keuze.)
- Het plan van het Duitse bedrijf GTG Nord, de netbeheerder van het marktgebied van EWE, om de vraag naar Groningengas met bijna 0,85 miljard Nm³ per jaar te verlagen door het mengen van Groningengas met hoogcalorisch gas. De investering in de daarvoor benodigde installatie maakt onderdeel uit van het concept van het Duitse Netwerkontwikkelingsplan 2018-2028 dat in februari is gepubliceerd door de Duitse netbeheerders en nog moet worden beoordeeld door de Duitse energie toezichthouder.
- In aanvulling daarop heeft GTG Nord het plan om een stikstofinstallatie te bouwen in Duitsland waarmee per jaar maximaal 0,85 miljard Nm³ aan laagcalorisch gas kan worden geproduceerd. Het is nog onduidelijk welk bedrijf de faciliteit gaat bouwen en of de kosten kunnen worden gesocialiseerd. De mate waarin de installatie zal worden gebruikt is afhankelijk van marktpartijen.[5]

België en Frankrijk
Omdat het laagcalorisch gas dat is bestemd voor België en Frankrijk via één exitpunt (het exitpunt Hilvarenbeek) het Nederlandse transportnet verlaat moeten deze twee afzetgebieden in feite als één geheel worden gezien. De totale afname van deze twee afzetgebieden varieerde de afgelopen jaren tussen 9,0 (gasjaar

[3] https://www.fnb-gas.de/de/netzentwicklungsplan/usb-2017/usb-2017.html
[4] https://www.fnb-gas.de/de/netzentwicklungsplan/nep-2018/nep-2018.html
[5] https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/02/14/energiebedrijf-ewe-wil-vraag-gronings-gas-met-17-miljard-kubieke-meter-verlagen

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

2015/2016) en 9,9 miljard Nm³ (gasjaar 2014/2015). Dit gas wordt geleverd aan een kleine 3 miljoen afnemers, waarvan ook hier het merendeel huishoudens. In België is inmiddels een website beschikbaar waar informatie wordt gegeven over de ombouw van het gassysteem (www.gasverandert.be).

In de gesprekken die de afgelopen maanden zijn gevoerd met de Belgische en Franse overheid over de mogelijkheden om een versnelling aan te brengen in de ombouw, is met name ingegaan op het volgende:

- Ombouw van industriële grootverbruikers. Hier blijkt geen ruimte te zitten. Zowel in België als in Frankrijk zijn grootverbruikers (inclusief elektriciteitscentrales) al voor het overgrote deel omgebouwd. De nog resterende bedrijven liggen ver van het hoogcalorische transportnet af en hun ombouw loopt dan ook mee in de geplande ombouw van het laagcalorische systeem.
- Benutten stikstofinstallaties. Zowel België als Frankrijk beschikken over stikstofinstallaties. Deze zijn echter meer dan 20 jaar oud en mede daardoor wordt continue inzet niet gegarandeerd door de Belgische netbeheerder, dit naast ander beperkende voorwaarden (zie bijlage 2). Verder zijn de installaties klein van omvang (tezamen kunnen ze per jaar structureel maximaal ca. 1 miljard Nm³ aan laagcalorisch gas produceren, of te wel ca. 0,6 miljard Nm³ aan Groningengas[6]). Dit onder de voorwaarde dat de installaties daadwerkelijk worden geboekt door marktpartijen die daar dan ook hoogcalorisch gas naar toe brengen en de conversiekosten voor hun rekening nemen, en onder de voorwaarde dat er voldoende stikstof beschikbaar is.

Ook is met de Franse overheid gesproken over de commerciële dienst die door GRT Gaz, de Franse netbeheerder, wordt aangeboden om laagcalorisch gas te laten instromen in het hoogcalorische systeem. De achterliggende redenen voor deze dienst zijn (1) het kunnen balanceren tussen de Franse systemen voor hoog- en laagcalorisch gas en (2) bedrijven de mogelijkheid te bieden om te kunnen arbitreren tussen de Nederlandse gasbeurs TTF en de Franse gasbeurs PEG-Nord. In de afgelopen jaren is via deze dienst ongeveer 0,5 miljard Nm³ per jaar aan laagcalorisch gas in het Franse hoogcalorische systeem gestroomd. Hierover vindt nog overleg met de Franse overheid plaats.

Effect op de vraag naar Groningengas
Vooralsnog lijken alleen de met Duitsland besproken opties tot een reële vermindering van de vraag naar Groningengas kunnen leiden, maar mogelijk ligt er ook nog een klein besparingspotentieel in België en Frankrijk. Als de buitenlandse plannen slagen, dan lijkt een vraagvermindering tot 3 miljard Nm³ per jaar haalbaar. Gegeven de onzekerheid heeft GTS in haar scenario's geen rekening gehouden met een snellere afname van de exportvraag dan volgt uit de huidige, ambitieuze ombouwplannen in deze landen, maar geeft wel aan besparingspotentieel van maximaal 1 miljard Nm³ per jaar te zien.

---

[6] Voor België en Frankrijk geldt momenteel dat 1 Nm³ laagcalorisch gas gelijk staat aan 0,6 Nm³ Groningengas, Dit als gevolg van de hogere calorische waarde die in die landen geldt voor laagcalorisch gas.

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

4. Verduurzaming gebouwde omgeving en glastuinbouw

In de gebouwde omgeving is ca. 95% van de 7 miljoen huishoudens voor verwarming aangesloten op laagcalorisch gas. Ook in de utiliteitsbouw - winkels, kantoren, ziekenhuizen, scholen - is de rol van laagcalorisch gas dominant. Als onderdeel van de energietransitie zet het kabinet in op vergaande reductie van aardgasgebruik in de gebouwde omgeving. Uiterlijk in 2050 moet de uitstoot van CO_2 ten behoeve van het verwarmen van gebouwen tot nul zijn gereduceerd. Verduurzaming van de warmtevoorziening en de reductie van het verbruik van laagcalorisch gas lopen hier één op één samen.

Aanpak reductie gasverbruik in woningen en gebouwen

Nieuwbouw wordt in deze kabinetsperiode al vrijwel geheel gasvrij gemaakt door strengere normering (BENG) en het opheffen van belemmeringen (Gaswet, Bouwbesluit 2012). Het verminderen van het gasgebruik in de bestaande bouw is een langdurige operatie en daarom moet snel worden begonnen. Het kabinet zet in op een forse opschaling van initiatieven die gericht zijn op de ontwikkeling van aardgasvrije oplossingen. Op oplossingen die betaalbaar zijn voor de individuele burger en tegelijkertijd de maatschappelijke kosten beperken. In 2018 wordt gestart met de eerste wijken, waaronder een aantal in Groningen. Hiervoor is € 90 miljoen uit de klimaatenveloppe beschikbaar gemaakt. In 2021 zal dat opgelopen zijn tot 100 wijken. Voor het eind van de kabinetsperiode worden zo'n 30.000 tot 50.000 bestaande woningen per jaar aardgasvrij gemaakt. Daarna wordt deze aanpak uitgebouwd naar meer dan 200.000 woningen per jaar. Door diverse steden zijn hiervoor al plannen opgesteld. De gemeente Amsterdam geeft bijvoorbeeld aan dat bij versnelde uitvoering van diverse gasvrij-initiatieven in de stad een vermeden gasverbruik van 41 tot 64 miljoen Nm^3 per jaar (peiljaar 2022) mogelijk is. PBL heeft ten behoeve van het Klimaatakkoord inzichtelijk gemaakt wat kostenefficiënte pakketten kunnen zijn om te komen tot 49% CO_2-reductie in 2030. Maatregelen voor de gebouwde omgeving tellen op tot een emissiereductie van 3,5 Mton (indicatief). Dat komt overeen met een vermindering van het aardgasgasgebruik van 0,4 tot 1,8 miljard Nm^3 in 2030.

De aanschaf van kleinschalige duurzame installaties, zoals zonneboilers, warmtepompen en biomassaketels, die de inzet van laagcalorisch gas vervangen, wordt gestimuleerd met de ISDE. In 2017 ging het om ca. 40.000 apparaten. In 2018 is € 100 miljoen beschikbaar. In aanvulling daarop wordt met de VNG, Energie Nederland en de witgoedbranche gesproken om tot maatregelen te komen waarmee de huishoudens worden verleid om kleine gastoestellen als gaskookplaten en gasovens in te ruilen voor elektrische toestellen. Bovendien wordt de branche gevraagd om de nieuwverkoop van kleine gastoestellen, waarvoor uitstekende alternatieven bestaan, te ontmoedigen of te staken. Verder worden momenteel verdergaande maatregelen voor het geleidelijk uitfasen van gasgestookte verwarmingsinstallaties in kaart gebracht als onderdeel van de uitvoering van de motie Jetten/Mulder (Kamerstuk 34775 XIII nr. 93).

Directoraat-generaal
Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-E! / 18057375

Huishoudens die zich op eigen verzoek al geheel van het gas willen laten afsluiten, zien zich geconfronteerd met een rekening van de gasnetbeheerder tot 600 euro. Dit betreft de kosten die de netbeheerder moet maken voor een veilige en definitieve afsluiting van een gasleiding onder druk. De betrokken huishoudens ervaren deze kosten nu als een ontmoediging, als een "afsluitboete". Om die reden vindt overleg plaats met de netbeheerders om deze afsluitkosten zo laag mogelijk te krijgen. Als er bijvoorbeeld een hele wijk van het gasnet afgaat, kunnen met een collectieve aanpak de kosten worden gedrukt. Ook zal worden bezien of de eerste 10.000 individuele pioniers kunnen worden gecompenseerd voor de netbeheerkosten bij vrijwillige afsluiting van het gasnet.

Tegelijkertijd is het duidelijk dat niet ieder huishouden op korte termijn haar warmtevraag zal kunnen verduurzamen of aangesloten kan worden op een warmtenetwerk. Ieder huishouden kan echter wel al bewust omgaan met haar eigen aardgasgebruik. Bij veel bestaande particuliere koopwoningen zijn nog relatief eenvoudige maatregelen, zoals vloer- en dakisolatie, te nemen waarmee een directe besparing gerealiseerd kan worden. In samenwerking met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is daarom begin 2018 de campagne 'Energie besparen doe je nu' weer gestart. Het doel is om woningeigenaren de voordelen te laten zien van een energiezuinige woning. Aanvullend daarop zal worden overlegd met energieleveranciers en netbeheerders over hoe slimme thermostaten en feed back systemen in huishoudens op grote schaal uitgerold kunnen worden. Direct inzicht in het eigen verbruik leidt tot bewuster omgaan met energie en levert 3% besparing op het gasverbruik van huishouden (ECN-N-17-017, april 2017).

Voor wat betreft gebouwen van de rijksoverheid zal worden bekeken of deze versneld verder kunnen worden verduurzaamd en of de resterende vraag naar gas kan worden ingevuld met groen gas.

Aanpak reductie gasgebruik in de glastuinbouw
De glastuinbouwsector en mijn ambtgenoot van LNV werken al geruime tijd aan de energietransitie en daarmee aan het minder afhankelijk worden van aardgas. Daardoor is het gasverbruik in de afgelopen jaren al gedaald van 4 miljard Nm^3 naar 3 miljard Nm^3 per jaar. Uit brieven die zijn ontvangen uit de sector blijkt ook een grote mate van overeenstemming over de verdere verduurzaming van de glastuinbouw en uitfasering van het gasverbruik. De toekomstige, gereduceerde energievraag zal klimaatneutraal ingevuld gaan worden met geothermie, restwarmte, biomassa/groen gas en all-electric. De levering van warmte zal dan wel moeten worden gecombineerd met de levering van eveneens afgevangen CO_2 omdat planten CO_2 nodig hebben als meststof. Met een dergelijke geïntegreerde aanpak wordt een grote impact bereikt op een relatief kosteneffectieve wijze (omgerekend naar euro's per vermeden ton CO_2 emissie). Groot struikelblok in de omschakeling van gas naar warmte is vooralsnog het verschil in eindgebruikersprijs.

Warmte-infrastructuur

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

Binnen Nederland zijn er onder meer in Zuid-Holland, rond Amsterdam en bij Moerdijk grote mogelijkheden voor het grootschalig inzetten van hernieuwbare warmtebronnen en restwarmte voor de verwarming van woningen, gebouwen en tuinbouwkassen. Aanleg van een goed bemeten regionale infrastructuur voor transport en distributie van warmte is daarvoor cruciaal. Zo werkt de provincie Zuid-Holland met Gasunie, het Havenbedrijf Rotterdam en Eneco aan een plan voor een regionaal warmtetransportnet in Zuid Holland. Deze plannen sluiten aan op lokale initiatieven van onder meer Energie Transitie Partners, Warmtebedrijf Westland, AgroEnergy/Oostland en netwerkbedrijven als Stedin, Juva en Alliander. Hiermee kan in totaal het gebruik van circa 1,3 miljard Nm^3 aardgas worden vermeden. De overheid kan bijdragen door goede afspraken te maken over de omschakeling van wijken van gas op warmte of andere alternatieven. De financiering van de infrastructuur blijkt echter een belangrijk obstakel. De betrokken partijen vragen daarom een tijdelijke financiële garantiestelling van de overheid. Een voorwaarde is ook een met gas concurrerende prijsstelling voor de eindgebruiker. Gelet op het grote potentieel wordt de komende maanden met de betrokken partijen bekeken hoe de realisatie van deze projecten kan worden bespoedigd, mede in het kader van het Klimaatakkoord.

Effect op de vraag naar Groningengas
Op korte termijn zal het effect van de diverse initiatieven in de gebouwde omgeving en de glastuinbouw beperkt zijn. Het ombouwen van 30.000 tot 50.000 woningen per jaar levert een vraagreductie op van 25 tot 70 miljoen Nm^3 aan laagcalorisch gas (20 tot 55 miljoen Nm^3 aan Groningengas). Dat effect groeit uiteraard indien er jaarlijks steeds meer woningen worden omgezet. Op de langere termijn zal het effect aanzienlijk groter worden indien investeringen in de benodigde infrastructuur en verdere besparingen in de glastuinbouw worden gerealiseerd.

5. Leveringszekerheid in relatie tot veiligheid
Aan de Tweede Kamer is toegezegd dat bij de afbouw van de gasvraag ook zal worden stil gestaan bij de mogelijkheid dat de veiligheidssituatie in Groningen aanleiding geeft tot een winningsniveau waarmee niet aan het niveau voor de leveringszekerheid kan worden voldaan en zodoende ook het afschakelen van gebruikers moet worden overwogen. Dit om het belang van leveringszekerheid in de toekomstige besluitvorming beter tegen andere belangen te kunnen afwegen. (Kamerstuk 33 529, nr. 400).

Indien als gevolg van winningsbeperkingen op Groningen een fysiek tekort aan laagcalorisch gas ontstaat dat niet meer is te ondervangen met conversie, productie of vraagbeperkende maatregelen, zullen de consequenties voor de Nederlandse samenleving groot zijn en worden ook onze buurlanden geraakt. Het gevolg zal immers zijn dat gebruikers van laagcalorisch gas gedurende een lange periode (of voorgoed) zullen moeten worden afgeschakeld. Dit dient door de daartoe gekwalificeerde monteurs te gebeuren om veiligheidsrisico's te voorkomen. Een gecontroleerde afschakeling is de basis voor het veilig weer inschakelen van de gasvoorziening.

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-E1 / 18057375

Parallel aan het binnenlandse traject zal GTS in overleg met de netbeheerders van de ons omringende landen moeten bezien wat de gevolgen voor hen zijn, zodat ook zij tijdig maatregelen kunnen nemen om onveilige situaties te voorkomen.

Indien tot afschakelen moet worden overgegaan dan schrijft Europese wetgeving voor dat prioriteit moet worden gegeven aan de levering van gas aan zogenaamde beschermde afnemers, te weten huishoudens en essentiële sociale diensten zoals zorginstellingen[7]. Daarbij moet ook rekening worden gehouden met de gasvraag van beschermde afnemers in buurlanden.

Voor wat betreft niet-beschermde afnemers zullen netbeheerders in dat geval actie moeten nemen om hen individueel, handmatig en op locatie af te sluiten. Hierbij zijn zowel landelijke netbeheerders als de regionale netbeheerders in Nederland en in de buurlanden aan zet. De Nederlandse netbeheerders hebben al aangegeven dat dit, vooral gezien het grote aantal aangeslotenen, een bijzonder ingewikkelde procedure is, temeer omdat de gasafsluiters zich op het eigen terrein (of in het eigen pand) van de afnemer bevindt. De monteur moet met instemming van de afnemer toegang tot het terrein en gebouw krijgen of moet deze toegang forceren met behulp van een functionaris met doorzettingsmacht.

Het afsluiten van afnemers in binnen- en buitenland zal moeten plaatsvinden tot een niveau waarop de resterend vraag kleiner of gelijk is aan de nog beschikbare hoeveelheid laagcalorisch gas. Daarbij geldt voor Nederland, mede op basis van de voornoemde Europese wetgeving, de navolgende prioriteitsvolgorde waarbij nummer 1 de hoogste prioriteit op gaslevering heeft:
1. huishoudens;
2. volksgezondheid;
3. openbare orde en veiligheid;
4. kritische processen in industrie, nuts- en basisvoorzieningen;
5. overige industrie, openbare gebouwen, bedrijven.

Indien wordt besloten tot het definitief afschakelen van (delen van) het gasnet moeten we ons een aantal zaken realiseren:

- Huishoudens, maar ook instellingen als ziekenhuizen en verpleeghuizen, zijn afhankelijk van de gasvoorziening voor klimaat en comfort. Mocht de gaswinning zodanig (moeten) worden verlaagd dat ook zij geen gas meer krijgen dat betekent dat dat zij zonder verwarming komen te zitten en niet meer kunnen koken. Dat brengt risico's voor de (volks)gezondheid met zich mee en kan er toe leiden dat gebieden mogelijk onleefbaar worden of dat alternatieve warmtebronnen worden ingezet waarmee de veiligheid in die gebieden niet meer is te garanderen.

[7] Verordening (EU) 2017/1938 van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2017 betreffende maatregelen tot veiligstelling van de gasleveringszekerheid en houdende intrekking van Verordening (EU) nr. 994/2010.

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energiemarkt en Innovatie

Ons kenmerk
DGETM-EI / 18057375

- Bedrijven zijn afhankelijk van levering van gas voor (delen van) hun productieproces. Indien zij geen gas meer krijgen wordt hun voortbestaan direct bedreigd. Dat zal zeker het geval zijn als de afschakeling structureel is als gevolg van een winningsniveau dat onder het niveau van leveringszekerheid ligt.
- Het gasnet wordt drukloos. Van een drukloos gasnet kan de integriteit niet worden gegarandeerd. Om de veiligheid van het net te kunnen garanderen bij het opnieuw op druk brengen moet door de netbeheerders een bijzonder arbeidsintensief en kostbaar proces worden doorlopen.

Deze gevolgen gelden niet alleen voor Nederland maar ook voor de ons omringende landen die voor hun gaslevering afhankelijk zijn van Nederland.

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 16:22
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat: Achterdiep Noordzijde
Huisnummer: 9
Postcode: 9611 BS
Woonplaats: SAPPEMEER
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Organisatie
Organisatie: FeitH B.V.
Mede namens:
;

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Zie bijlage

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
De opstallen van alle cliënten namens voor wie wij de zienswijze indienen zijn minimaal economisch total loss door de mijnbouwschade aangericht door de NAM met continue toestemming van de overheid. Velen zijn ook bouwkundig total loss door de mijnbouwschade. Nagenoeg alle cliënten zijn onmachtig in het opkomen van hun recht tegenover giganten als de NAM en de Overheid en nee ... dat is geen Calimero-gedrag. Het is hetgeen gewoonweg feitelijk speelt. Net zoals het gegeven dat de Overheid hier ernstig misbruik maakt van haar -op alle fronten- overwicht ten einde die Groningse gedupeerde maar onder de duim te houden zodat deze zeker niet dient te krijgen waar hij recht op heeft, omdat het anders .... teveel geld kost. Dit laatste is trouwens totale onzin, want ook al zijn de reële schadebedragen zeer hoog ... de schattingen lopen uiteen voor trilling-/zettingschade tussen de 18- en 45 miljard en voor preventieve maatregelen voor tussen de 8- en 30 miljard ... en we nemen nu voor het gema even de 45 miljard alleen > dan is dat slechts 6- a 7% van het BBP; het Bruto Binnenlands Product en als dit percentage wordt uitgesmeerd over een jaar of twee a drie dan is dit makkelijk op te brengen voor de Overheid. Nee. Het is het meer dan laakbare en feitelijke leugenachtige gedrag van de minister president de heer Rutte en zijn mogelijke opvolger minister Wiebes wat maakt dat bijna 580.000 Groningers, allen onderdeel van de Staat der Nederlanden, behandeld worden als ware zij geen mens. Immers, slechts de gedachte dat het politiek veel beter is de 45 miljard uit te geven aan de rest van Nederland buiten Groningen ten einde daar zetels te winnen i.p.v. dat bedrag uit te geven aan een gebied waar slechts een landelijke zetel of 6 a 7 weggehaald kan worden voor de VVD die ook nog eens verspreid zullen worden over de politieke partijen ... oftewel; het heeft weinig nut voor dhr Rutte en dhr Wiebes om daar uberhaupt naar te kijken laat staan daar 45 miljard aan uit te geven ... maakt alles dat

gaande is in Groningen -en zulke onbehoorlijke, haast onbeschofte proporties aan begint te nemen in de behandeling van mensen- vanuit de overheid naar Groningen 100% verklaarbaar. Het psychisch leed is niet te overzien zoals dat van met een vastgestelde PTSS (Post Traumatische Stress Stoornis) dat door een psycholoog in verband is gebracht met de gevolgen van de mijnbouwschade (mail). Het gedrag van de Overheid komt al lang niet meer overeen met de abbb's: de Algemene Beginselen van Behoorlijk Bestuur waarvan de bescherming van burgers tegen de almachtige overheid de grondslag vormt en een minimale respectvolle houding afdwingt naar burgers zo lijkt ons ....

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
De opstallen van alle cliënten namens voor wie wij de zienswijze indienen zijn minimaal economisch total loss door de mijnbouwschade aangericht door de NAM met continue toestemming van de overheid. Velen zijn ook bouwkundig total loss door de mijnbouwschade. Nagenoeg alle cliënten zijn onmachtig in het opkomen van hun recht tegenover giganten als de NAM en de Overheid en nee ... dat is geen Calimero-gedrag. Het is hetgeen gewoonweg feitelijk speelt. Net zoals het gegeven dat de Overheid hier ernstig misbruik maakt van haar -op alle fronten- overwicht ten einde die Groningse gedupeerde maar onder de duim te houden zodat deze zeker niet dient te krijgen waar hij recht op heeft, omdat het anders .... teveel geld kost. Dit laatste is trouwens totale onzin, want ook al zijn de reële schadebedragen zeer hoog ... de schattingen lopen uiteen voor trilling-/zettingschade tussen de 18- en 45 miljard en voor preventieve maatregelen voor tussen de 8- en 30 miljard ... en we nemen nu voor het gema even de 45 miljard alleen > dan is dat slechts 6- a 7% van het BBP; het Bruto Binnenlands Product en als dit percentage wordt uitgesmeerd over een jaar of twee a drie dan is dit makkelijk op te brengen voor de Overheid. Nee. Het is het meer dan laakbare en feitelijke leugenachtige gedrag van de minister president de heer Rutte en zijn mogelijke opvolger minister Wiebes wat maakt dat bijna 580.000 Groningers, allen onderdeel van de Staat der Nederlanden, behandeld worden als ware zij geen mens. Immers, slechts de gedachte dat het politiek veel beter is de 45 miljard uit te geven aan de rest van Nederland buiten Groningen ten einde daar zetels te winnen i.p.v. dat bedrag uit te geven aan een gebied waar slechts een landelijke zetel of 6 a 7 weggehaald kan worden voor de VVD die ook nog eens verspreid zullen worden over de politieke partijen ... oftewel; het heeft weinig nut voor dhr Rutte en dhr Wiebes om daar uberhaupt naar te kijken laat staan daar 45 miljard aan uit te geven ... maakt alles dat gaande is in Groningen -en zulke onbehoorlijke, haast onbeschofte proporties aan begint te nemen in de behandeling van mensen- vanuit de overheid naar Groningen 100% verklaarbaar. Het psychisch leed is niet te overzien zoals dat van met een vastgestelde PTSS (Post Traumatische Stress Stoornis) dat door een psycholoog in verband is gebracht met de gevolgen van de mijnbouwschade (mail). Het gedrag van de Overheid komt al lang niet meer overeen met de abbb's: de Algemene Beginselen van Behoorlijk Bestuur waarvan de bescherming van burgers tegen de almachtige overheid de grondslag vormt en een minimale respectvolle houding afdwingt naar burgers zo lijkt ons ....

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
De opstallen van alle cliënten namens voor wie wij de zienswijze indienen zijn minimaal economisch total loss door de mijnbouwschade aangericht door de NAM met continue toestemming van de overheid. Velen zijn ook bouwkundig total loss door de mijnbouwschade. Nagenoeg alle cliënten zijn onmachtig in het opkomen van hun recht tegenover giganten als de NAM en de Overheid en nee ... dat is geen Calimero-gedrag. Het is hetgeen gewoonweg feitelijk speelt. Net zoals het gegeven dat de Overheid hier ernstig misbruik maakt van haar -op alle fronten- overwicht ten einde die Groningse gedupeerde maar onder de duim te houden zodat deze zeker niet dient te krijgen waar hij recht op

heeft, omdat het anders .... teveel geld kost. Dit laatste is trouwens totale onzin, want ook al zijn de reële schadebedragen zeer hoog ... de schattingen lopen uiteen voor trilling-/zettingschade tussen de 18- en 45 miljard en voor preventieve maatregelen voor tussen de 8- en 30 miljard ... en we nemen nu voor het gema even de 45 miljard alleen > dan is dat slechts 6- a 7% van het BBP; het Bruto Binnenlands Product en als dit percentage wordt uitgesmeerd over een jaar of twee a drie dan is dit makkelijk op te brengen voor de Overheid. Nee. Het is het meer dan laakbare en feitelijke leugenachtige gedrag van de minister president de heer Rutte en zijn mogelijke opvolger minister Wiebes wat maakt dat bijna 580.000 Groningers, allen onderdeel van de Staat der Nederlanden, behandeld worden als ware zij geen mens. Immers, slechts de gedachte dat het politiek veel beter is de 45 miljard uit te geven aan de rest van Nederland buiten Groningen ten einde daar zetels te winnen i.p.v. dat bedrag uit te geven aan een gebied waar slechts een landelijke zetel of 6 a 7 weggehaald kan worden voor de VVD die ook nog eens verspreid zullen worden over de politieke partijen ... oftewel; het heeft weinig nut voor dhr Rutte en dhr Wiebes om daar uberhaupt naar te kijken laat staan daar 45 miljard aan uit te geven ... maakt alles dat gaande is in Groningen -en zulke onbehoorlijke, haast onbeschofte proporties aan begint te nemen in de behandeling van mensen- vanuit de overheid naar Groningen 100% verklaarbaar. Het psychisch leed is niet te overzien zoals dat van met een vastgestelde PTSS (Post Traumatische Stress Stoornis) dat door een psycholoog in verband is gebracht met de gevolgen van de mijnbouwschade (mail). Het gedrag van de Overheid komt al lang niet meer overeen met de abbb's: de Algemene Beginselen van Behoorlijk Bestuur waarvan de bescherming van burgers tegen de almachtige overheid de grondslag vormt en een minimale respectvolle houding afdwingt naar burgers zo lijkt ons ....

Reactie

Regering: maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers eindelijk echt voorop staat!

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

Datum 2 oktober 2018

Deze zienswijze wordt ingediend namens

allen
woonachtig in het effectgebied van Groningerveld en eigenaren van huizen en boerderijen in dit gebied.

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1 Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2. Op 6 juni 2018 verscheen een additionele studie van Gronings Perspectief[1] naar aanleiding van de beving bij Zeerijp. De voortdurende bevingen hebben een ernstige negatieve invloed op de psychische en fysieke gezondheid van de inwoners van het effectgebied[2] van het Groninger veld: *'Bewoners die de beving van Zeerijp zelf hebben gevoeld zijn direct na de beving minder geestelijk gezond. Daarnaast voelen bewoners met meervoudige schade zich na de beving van Zeerijp minder geestelijk gezond dan bewoners zonder schade en bewoners met één keer schade. Bewoners op wie de beving veel impact heeft geven aan dat dit komt door de beving zelf en omdat zij denken dat de bevingen zullen blijven doorgaan. Het maakt ze boos, angstig en machteloos. Voor sommigen is dit ook gekoppeld aan zorgen over de toekomst van het eigen huis, de woonomgeving en naasten. De beving van Zeerijp veroorzaakt voor een klein deel van de respondenten verschijnselen van acute stress. 10% heeft redelijk veel last van stressgevoelens.'* Het nieuwe voorstel houdt geen rekening met de impact op de inwoners van Groningen en richt zich slechts op de belangen van de Staat, de NAM en de overige deelnemers aan het gasgebouw. In die zin schiet het voorstel zeer ernstig tekort is op dit punt niet onderbouwd. Zoals uit de hierboven genoemde studie van Elhorst e.a. blijkt is het effectgebied van het Groninger veld ook nog eens veel groter dan werd aangenomen.

[1] https://www.groningsperspectief nl/wp-content/uploads/2018/06/Zeerijprapport_definitief.pdf
[2] https://www rug nl/news/2018/06/waardedaling-woningen-in-aardbevingsgebied

Effect gebied van het Groninger veld statistisch beschouw op basis van woningprijzen

3. De chaos die door de Minister willens en wetens veroorzaakt is rond versterkende maatregelen en de uitvoering daarvan is zo groot dat de logische consequentie is dat de gaswinning voorlopig stilgelegd dient te worden. Daarbij is ook nog van belang dat van de feitelijke versterking niets terechtkomt[3]. '*Politiek verslaggever Hans Andringa: 'Het is gewoon slordig hoe Wiebes dit gedaan heeft. Hij maakt opnieuw geen goede beurt. Eerst zet hij de versterkingsoperatie tijdelijk stop. Dan lijkt alles geregeld en krijg je dit.'Andringa vervolgt: 'Je kunt wel spreken van een enorme blunder. Dit gaat om zulke grote belangen en het treft zoveel mensen. Je hebt gisteren overleg gehad; dan ben je als minister twaalf uur later toch nog wel instaat om te vertellen wat je hebt afgesproken?' De versterking van de bijna 1600 huizen kost 420 miljoen euro.*

Hetzelfde geldt voor de schadeafhandeling[4]: er worden wel steeds nieuwe afwikkelingswijzen voorgesteld maar feit is de schade-afwikkeling in de praktijk lang stil gelegen heeft en er ook thans geen capaciteit is om op een behoorlijke wijze schades af te wikkelen. Steeds nieuwe

[3] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/196121/Wiebes-corrigeert-zichzelf-regio-draait-toch-niet-op-voor-versterking
[4] https://www.nrc.nl/nieuws/2018/01/13/na-driekwart-jaar-hebben-we-fotos-a1588235

organen en orgaantjes besteden geld aan zichzelf, niet aan behoorlijke afwikkeling[5]. *'Uit cijfers van Nationaal Coördinator Alders blijkt dat er in het derde kwartaal 22,8 miljoen euro ging naar de schadeafhandeling, terwijl er in diezelfde periode gemiddeld 656 euro per afgerond schadegeval is uitgekeerd. Er zijn in deze periode 3379 schades afgewikkeld voor 2,2 miljoen euro. De uitvoeringskosten bedroegen dus ruim 20 miljoen euro.'* Het gebrek aan daadkracht op het gebied van versterking en schadefwikkeling staat in schrijnend contract met het gemak waarmee de Staat de belangen van de deelnemers aan het gasgebouw en de schatkist weet te beschermen. Geen behoorlijk flankerend beleid (en daarvan is geen sprake) betekent geen gaswinning. Ook punt heeft de Minister zijn zaken niet op orde.

5. De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

6. Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

7. Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,

FeitH B.V.
Achterdiep NZ 9
9611 BS Sappemeer

Mede namens:
, Slochteren
, 't Zandt
t, Noordbroek
, Noordbroek
, Tjuchem
, Noordbroek

[5] http://www.dvhn nl/groningen/%E2%80%98Afhandeling-aardbevingsschade-is-schokkend-duur%E2%80%99-21739181.html

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 16:32
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel: .
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat: Halmstraat
Huisnummer: 1 3
Postcode: 9745 BC
Woonplaats: GRONINGEN
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Organisatie
Organisatie: Solidus Solutions Solid Board B.V.
Mede namens:

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Ja de belangen van de industriële grootverbruikers, waaronder de belangen van Solidus Solutions

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Ja,indien het ontwerpbesluit zonder aanpassing wordt aangenomen, worden alle kosten en investeringen rondom de transitie van L-Gas naar H-gas bij de grootverbruikers gelegd, waaronder onze vennootschap

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Zie hiervoor onze zienswijze

Reactie

SOLIDUS SOLUTIONS

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE VOORSCHOTEN

Per aangetekende post verstuurd alsmede als via het digitale reactieformulier via www.bureau-energieprojecten.nl

Bad Nieuweschans/Hoogkerk, 3 Oktober 2018

Uw referentie: Ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

Geachte heer, mevrouw,

Solidus Solutions Solid Board B.V. (hierna verder te noemen: "**SOLIDUS**") wil graag een zienswijze indienen betreffende het ontwerp- instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019. Dit besluit is door u op 23 augustus 2018 gepubliceerd in de Staatscourant en vanaf de dag na deze publicatie ter inzage gelegd tot en met 4 oktober 2018.

SOLIDUS is een toonaangevende Europese producent van massief karton en massiefkartonnen verpakkingen. SOLIDUS bestaat inmiddels al meer dan 150 jaar en heeft diverse productielocaties (4 kartonfabrieken en 1 converting fabriek) in de noordelijke provincies van Nederland. Hierbij zijn meer dan 570 werknemers bij betrokken.

Voor deze kartonfabrieken maken wij nu nog gebruik van het Groningen gas en is SOLIDUS ook één van de bedrijven die door de Minister van Economische Zaken en Klimaat (hierna: "**de Minister**") zijn aangemerkt als *grootverbruiker*, zijnde industriële gebruiker van (Gronings) laagcalorisch gas (hierna: "**L-gas**"). SOLIDUS heeft op 14 februari 2018 een brief van de Minister ontvangen, gedateerd 8 februari 2018. In deze brief geeft de Minister aan dat het kabinet de vraag naar L-gas, wenst te verminderen en daartoe een aantal maatregelen voor ogen heeft. Eén van die maatregelen is het volledig uitfaseren van het gebruik van L-gas door een aantal industriële grootverbruikers, waaronder SOLIDUS. Als gevolg hiervan zouden er in 2022 geen grootverbruikers meer mogen zijn die gebruik maken van het Groningen gas en wordt van hen verlangd dat zij op korte termijn drastisch verduurzamen of overschakelen op hoogcalorisch gas (hierna: "**H-gas**").

SOLIDUS heeft daarop bij brief van 23 februari 2018 geantwoord dat wij begrip hebben voor het besluit van de Minister om op termijn te stoppen met het winnen van Groningen gas. De veiligheid van de inwoners van de provincie Groningen staat op het spel, waaronder die dus van de werknemers van SOLIDUS. SOLIDUS heeft verder aangevoerd dat wij gezien de impact voor onze bedrijfsvoering die een dergelijk besluit met zich meebrengt niet binnen de gestelde termijn van 3 weken met een gedegen plan van aanpak kan komen ter zake de transitie. SOLIDUS geeft aangegeven meer tijd nodig te hebben om antwoord te geven op de door de Minister gestelde vragen in voornoemde brief. Uit de brief van de Minister zijn bij SOLIDUS vragen gerezen. Een van de vragen die bestaat is waarom er gekozen is voor verschillende transitieperiodes, waarbij de verbruikers van geëxporteerd gas een veel langere transitieperiode wordt gegund dan SOLIDUS.

Een andere vraag die binnen SOLIDUS bestaat is de vraag welke kosten gemoeid zijn bij de omschakeling naar H-gas teneinde een aansluiting op het netwerk hiervoor te verkrijgen. De Minister hanteert voor deze omschakeling vooralsnog de lijn dat, kosten 'buiten de poort' voor de netbeheerder (GTS) zijn, en 'binnen de poort' voor de bedrijven.

Zoals wij eerder hebben aangegeven zijn wij bereid constructief naar oplossingen te zoeken voor het door u geschetste probleem. Dit geldt ook ten aanzien van de door de Minister voorgestelde verandering van de gaskwaliteit. GTS draagt als landelijk gasnetbeheerder de primaire verantwoordelijkheid voor de gaskwaliteit die op de aansluiting van onze bedrijfslocaties wordt aangeboden. Indien u aanpassingen terz ake de geleverde kwaliteit op onze aansluitingen wenst, verzoek ik u contact op te nemen met GTS.

Naar wij van onze belangenbehartiger VEMW hebben begrepen gaat het ministerie in de periode augustus – september constructief overleg met VEMW voeren over het 'navigatie-instrument uitfasering G-gas', dat VEMW heeft opgesteld. Wij zien ernaar uit dat de uitkomst van dit overleg ons meer duidelijkheid verschaft ten aanzien van de voorwaarden om op een bedrijfsverantwoorde manier een overstap te kunnen realiseren. Dat is voor ons noodzakelijk om door beide partijen gewenste afspraken te kunnen maken, gericht op de beëindiging van ons gebruik van L-gas.

Op 12 april 2018 ontving SOLIDUS wederom een brief van de Minister waarbij een reactie wordt gegeven op voornoemde brief van SOLIDUS. In deze reactie verwijst de Minister naar zijn (uitgebreide) brief aan de Tweede Kamer van 29 maart 2018[1], en wordt SOLIDUS verzocht om alsnog uitgebreider in te gaan op een vragen. SOLIDUS heeft op 23 mei 2018 de Minister nogmaals schriftelijk geantwoord dat het voor ons niet mogelijk is tot een concretere beantwoording te komen van de gestelde vragen. Deze onmogelijkheid houdt, voor wat betreft SOLIDUS, verband met tal van juridische, praktische en financiële onzekerheden die verbonden zijn aan de gewenste uitfasering. SOLIDUS mist, met name, informatie over hoe de gewenste uitfasering zich verhoudt tot de reeds ingezette energietransitie en hoe de kostenneutraliteit van de uitfasering kan worden gewaarborgd.

Het door de Minister te nemen instemmingsbesluit betreft de praktische uitwerking van de voornoemde kamerbrief. In de kamerbrief is, onder andere, een basispad voor de afbouw van de gaswinning uit het Groningenveld weergegeven. Het ontwerp is gestoeld op het uitgangspunt van het kabinet, inhoudend dat voor de komende jaren niet meer gas uit het Groningenveld wordt gewonnen dan noodzakelijk is voor de leveringszekerheid. Omdat de huidige systematiek van de Mijnbouwwet onvoldoende aansluit bij dit uitgangspunt, komt het kabinet met een wetsvoorstel *Minimaliseren gaswinning Groningenveld*[2]. Het wetsvoorstel leidt ertoe dat het winnen van meer gas, dan voor leveringszekerheid nodig is, niet (meer) mogelijk is.

Gezien de onvermijdelijke beperking van de hoeveelheid te winnen gas, voelt de Minister de noodzaak zich tevens te richten op een beperking van de vraag naar Gronings gas, in de komende jaren. Uit het ontwerp blijkt ook dat bij succesvolle ombouw van industriële grootverbruikers een daling naar 7,5 miljard Nm^3 wordt voorzien. Deze maatregel is dan ook onmisbaar voor de ambities van het kabinet die in het ontwerp hun weerslag vinden.

---

[1] Kamerstukken II 2017/2018, 33 529, nr. 457

[2] Kamerstukken I 2017/2018, 34957, A

Graag verwijzen wij in dit kader ook naar de Nota naar aanleiding van het verslag van 25 juni 2018, waarin de Minister vragen vanuit de Tweede Kamer beantwoordt. Uit deze Nota blijkt duidelijk, dat de financiële verantwoordelijkheid voor het afkoppelen en overschakelen naar hoogcalorisch gas volledig bij de grootverbruikers wordt neergelegd. SOLIDUS vindt dat lastig te bevatten en is van mening dat de lasten die de transitie voor de grootverbruikers met zich meebrengt in ieder geval een deugdelijke compensatie moeten inhouden. SOLIDUS meent dat de Minister ook met de belangen van SOLIDUS rekening moet houden. De Minister heeft immers, tot op de dag van vandaag niet, althans onvoldoende, voorzien in de gevraagde concrete, heldere en uniforme uitgangspunten voor de gewenste uitfasering van het gebruik van L-gas. Als gevolg daarvan is er nog steeds sprake van grote onzekerheden over de financiële, praktische en juridische (on)uitvoerbaarheid van de maatregel.

In de motivering van het ontwerp valt echter niet te lezen hoe de Minister in zijn afweging is omgegaan met de belangen van grootverbruikers. Ook blijkt uit de motivering niet waarom de Minister vindt dat de nadelige gevolgen van het besluit voor de grootverbruikers niet onevenredig zijn in verhouding tot de met het besluit te dienen doelen. Tot dusverre is het ontwerp niet voorzien van een draagkrachtige motivering, welke motivering onder de gegeven omstandigheden niet kan ontbreken.

SOLIDUS is dan ook van mening dat het ontwerpbesluit niet goedgekeurd kan en mag worden omdat er te weinig aandacht is besteed aan heldere en uniforme uitgangspunten voor de gewenste uitfasering van het gebruik van L-gas. Zoals eerder aangegeven door SOLIDUS dient hiervoor een kader te worden afgesproken waarbinnen de juridische, praktische en financiële onzekerheden voor de industriële grootverbruikers zijn geadresseerd en waarmee rekening is gehouden met de belangen van deze grootverbruikers, waaronder SOLIDUS. Zonder een duidelijk kader zal het ontwerp leiden tot een buitengewone financiële verplichtingen die SOLIDUS simpelweg niet kan dragen, aantasting van de concurrentiepositie van SOLIDUS op de internationale markt en – zeker niet onbelangrijk – mogelijke negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid in de noordelijke regio. SOLIDUS verzoekt dan ook uitdrukkelijk met het bovenstaande rekening te houden bij een mogelijke vaststelling van het instemmingsbesluit.

Hoogachtend,
Solidus Solutions Solid Board B.V.

CEO

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 16:51
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat: Grote Voort
Huisnummer: 291
Postcode: 8041 VL
Woonplaats: ZWOLLE
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Organisatie
Organisatie: ENGIE

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Zie bijgevoegd bestand

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Zie bijgevoegd bestand

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Zie bijgevoegd bestand

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Zie bijgevoegd bestand

Reactie

Consultation on the draft consent decision of the Dutch Minister of Economic Affairs in respect of gas extraction at Groningen

[reference DGETM-EO / 18219286]

ENGIE's response paper

[*Contact*] ENGIE Energie Nederland NV / – Regulatory and Public Affairs

October 4, 2018

ENGIE is particularly concerned by the draft consent decision of the Dutch Minister of Economic Affairs referred DGETM-EO / 18219286 and related to the cap of L-gas production from the Groningen field for the gas year 2018-2019 (the "**Draft Consent Decision**"). As a European gas midstreamer, ENGIE has been shipping for years large quantities of low-calorific gas (L-gas) to Belgium and France, through its long term supply contract with GasTerra, for the supply of 1,8 million of French and Belgian L-gas end-users. In that respect, ENGIE welcomes the consultation launched by the Dutch Minister of Economic Affairs regarding the Draft Consent Decision.

ENGIE wishes to draw the attention of the Minister to the fact that part of the L-gas flows from the Netherlands is currently converted into H-gas and is injected into the H-gas network in France. Between October 1, 2016 and September 1, 2018, GRTgaz has already injected a total of 0.9 billion Nm^3 of L-gas into its H-gas network. ENGIE expects 0.6 billion Nm^3 of L-gas converted in France in gas year 2018-2019. These conversions are a direct consequence of ENGIE's oversupply in L-gas from GasTerra. Thus, the size of ENGIE's contract with GasTerra influences the physical offtake of L-gas in France and Belgium.

The oversupply due to GasTerra's contract will dramatically increase in the coming years, notably because of the gradual conversion of L-Gas end-users to H-Gas in France and in Belgium. Such growing oversupply will lead to a massive "waste" of L-Gas produced in Netherlands: even if only 25%[1] of ENGIE's excess gas volumes were physically converted, the total "waste" of L gas will reach 9 billion Nm^3 over the next decade if no measures are taken.

[1] *Consistent with the realized physical conversions in gas years 2016-2017 and 2017-2018.*

ENGIE
Global Energy Management
1, place Samuel de Champlain - Faubourg de l'Arche
92930 Paris La Défense cedex France
Tel. +33 (0)1 44 22 00 00
www.engie.com

ENGIE - A public limited company with a share capital of € 2,412,924,089 - Register of Commerce: RCS Nanterre 542 107 651 - VAT FR 13 542 107 651
Corporate headquarters: 1, place Samuel de Champlain - 92400 Courbevoie - France

Such a situation is inconceivable as the Dutch authorities have declared that Groningen gas should be exclusively used as a last resort and for the sole purpose of ensuring security of supply. The fact that Groningen is used as a marginal L-gas resource implies that any decrease in L-gas off-take has an immediate and direct impact on the Groningen production, thus on the Groningen cap. This analysis is also supported by the Minister of Economic Affairs himself, as he acknowledged, in his letter to the Dutch Parliament dated June 6, 2018, that measures in France for limitation of L to H conversion would decrease Groningen production.

Only an adaptation of ENGIE's contract with GasTerra will eliminate this risk. ENGIE is ready to decrease immediately its L-gas supply contract with GasTerra to the level of its French and Belgian physical needs. If this is done, L to H conversions in France will disappear because they will be no longer needed.

Moreover, ENGIE notices that the Draft Consent Decision did not take into account the baseload conversion firm service[2] that Fluxys is ready to propose to shippers in Belgium on a yearly basis[3] and which represents 0.9 billion Nm^3 of pseudo L-gas generated from nitrogen plant at Lillo.

Given the serious events in the Groningen area over the last years, ENGIE is therefore surprised that the proposed Groningen cap does not take into account the existing levers, in France and Belgium, as described in this document.

[2] *Source : Fluxys – Transmission Programme – Service Offer Description - § 3.6 Gas quality conversion service H ◊ L : https://www.fluxys.com/belgium/en/Services/Transmission/Contract/~/media/Files/Services/Transmission/TermsConditions/Version20151029/Fluxys_TransmissionProgramme_EN_20151029.ashx*

[3] *Source : Fluxys – Access Code for Transmission – Annex C.3 - § 5. Quality Conversion H<>L (based on document approved by CREG on 26 April 2018) : https://www.fluxys.com/belgium/en/services/transmission/contract/~/media/Files/Services/Transmission/TermsConditions/Version20180426/ACT_Full_PLANC_EN_Approved.ashx*

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 17:08
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat: Martinikerkhof
Huisnummer: 13
Postcode: 9712 JG
Woonplaats: GRONINGEN
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Organisatie
Organisatie: Stichting Groninger Gasberaad
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Zie bijlagen

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
zie bijlagen

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Zie bijlagen

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Zie bijlagen

Reactie

Samen staan we sterker!

groninger gasberaad

AANGETEKEND
Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Groningen, 4 oktober 2018

Betreft: zienswijze ontwerp-instemmingsbesluit Gaswinning Groningen

Geachte heer, mevrouw,

Hartelijk dank voor de gelegenheid die u ons biedt om te reageren op het ontwerp-instemmingsbesluit Gaswinning Groningen (hierna: ontwerp-instemmingsbesluit). Wij, Stichting Groninger Gasberaad, maken hier graag gebruik van.

Wij zijn erg blij dat de minister van Economische Zaken en Klimaat (hierna: de minister) nu (eindelijk) tot de conclusie is gekomen dat de gaswinning uit het Groningenveld onaanvaardbare risico's oplevert voor de veiligheid van de mensen in het gebied en leidt tot voortdurende en onaanvaardbare schade aan gebouwen en infrastructuur. Wij zijn zeer verheugd met het kabinetsvoornemen om de gaswinning uit het Groningenveld zo snel mogelijk naar nul af te bouwen en geheel te staken. Het kabinet verwacht dat de gaswinning in 2022 al kan dalen tot onder de 12 miljard Nm^3 en dat vanaf 2030 de gaswinning geheel beëindigd zou kunnen worden. Wij hopen van harte dat deze verwachting waar gemaakt wordt.

Wij hebben in het Groningenveld echter al sinds 1963 te maken met gaswinning. En sinds 1976 met aardbevingen. En met mededelingen, toezeggingen en beloftes van de NAM en de overheid die later niet bleken te kloppen, niet werden waar gemaakt en niet werden nagekomen. Schade, veroorzaakt door de bodembeweging, die door NAM en overheid niet of slechts gedeeltelijk werd vergoed. Kortom: wij hebben al tientallen jaren te maken met een bedrijf en een overheid die voortdurend weglopen voor hun verantwoordelijkheid. En die er vaak mee wegkomen omdat de overheid en de NAM over alle deskundigheid beschikken en alle tijd hebben, de bewoners van het gebied niet.

Sinds de aardbeving van Loppersum/Huizinge op 16 augustus 2012, met een kracht van 3.7 op de schaal van Richter en de moeizame afwikkeling van de schade is het vertrouwen in de overheid en de NAM naar een dieptepunt gezakt. Bovendien hebben deze aardbeving en het bericht van Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) van 22 januari 2013 (op basis van het rapport *'Reassessment of the probability of higher magnitude earthquakes in the Groningen gas field Including a position statement by KNMI by Mevr. Dr. A.G. Muntendam-Bos and Dr. J.A. de Waal, 16 January 2013, State Supervision of Mines'*) duidelijk gemaakt dat ook veel zwaardere aardbevingen, tot 5 op de schaal van Richter, tot de mogelijkheden behoren. Daarmee is niet alleen nog meer schade te verwachten, dit vormt een rechtstreekse bedreiging voor de veiligheid van de bewoners van het gebied.

SodM adviseerde in 2013 om de gaswinning uit het Groningenveld zo snel mogelijk zo sterk mogelijk te beperken, ten minste tot onder de 12 miljard m^3, om het aardbevingsrisico terug te dringen. De NAM voerde ondertussen, blijkbaar met instemming van het kabinet, de gasproductie nog verder op. Weliswaar is sindsdien de gasproductie weer fors gedaald, maar het vertrouwen van de Groningers in de regering en de NAM is weg. En de aardbeving van Zeerijp van 8 januari 2018, met een kracht van 3.4 op de schaal van Richter, heeft duidelijk gemaakt dat, ondanks het beperken van de gasproductie uit het Groningenveld en het staken van de productie uit het Loppersum-cluster, de dreiging van zware aardbevingen nog volop aanwezig is.

Er zijn bij de voortdurende bevingen tot nu toe gelukkig geen slachtoffers gevallen. Maar er zijn sinds augustus 2012 meer dan 100.000 schademeldingen gedaan, nog altijd zijn er ruim 16.000 schademeldingen per jaar. En het gevoel van onveiligheid trekt een zware wissel op de gezondheid van de bevolking in het gebied.

In een poging het vertrouwen te herstellen hebt u onder meer een Nationaal Coördinator Groningen (NCG) aangesteld. Maar regering en NAM bleven aan het stuur. Uiteindelijk had zelfs NCG de heer Alders geen vertrouwen meer in het beleid en hij vertrok.

Wij zijn dan ook erg verheugd dat de minister nu tot de conclusie is gekomen dat het zo niet verder kan. Dat de minister aankondigt dat de gasproductie uit het Groningenveld nu zo snel mogelijk tot nul zal worden afgebouwd. En dat de minister aangeeft dat de NAM geen rol meer zal spelen in de schade afhandeling. Maar gezien alle eerdere, niet waar gemaakte, berichten en toezeggingen hebben wij het ontwerp-instemmingsbesluit met gepast wantrouwen bekeken. Wij willen nu, ruim 6 jaar na Loppersum 2012, eindelijk concrete resultaten zien. Die op korte termijn zorgen voor minder bevingen, veiligheid en een sterke afname van de jaarlijkse schade.

In de hoofdstukken 1 – 7 van het ontwerp-instemmingsbesluit gaswinning Groningen staan allerlei goede voornemens: de gaswinning uit het Groningenveld zal zo snel mogelijk naar nul worden afgebouwd, de versterkingsoperatie zal binnen een door het bestuur vast te stellen termijn worden uitgevoerd, er zal gezorgd worden dat het getroffen gebied weer economisch perspectief krijgt. Maar harde toezeggingen worden niet gedaan. Winst van het huidige ontwerp-instemmingsbesluit is wel dat de minister erkent dat de winning van gas uit het Groningenveld zo snel mogelijk moet worden gestaakt omdat de gevolgen van de gaswinning (aardbevingen, onveiligheid, schade) maatschappelijk onaanvaardbaar zijn. Deze erkenning wordt echter niet vertaald in concrete besluiten.

Het eigenlijke besluit staat in hoofdstuk 8. En dat heeft slechts betrekking op gasjaar 2018-2019, er staan geen afspraken in over de periode daarna. En het heeft slechts betrekking op de afspraken tussen de NAM en de Rijksoverheid. Afspraken over versterking van woningen staan er dus niet in. De toekomstvisie uit de hoofdstukken 1 – 7 is dan ook niet concreet vertaald in het besluit in hoofdstuk 8.

Daarmee blijft voor ons de vraag hoeveel vertrouwen wij mogen hebben in de vergaande plannen die de minister heeft gepresenteerd om de gaswinning af te bouwen. In Groningen, ook bij ons, overheerst, gezien alle niet nagekomen toezeggingen uit het verleden, het gevoel: eerst zien, dan geloven.

In deze brief beperken wij ons verder tot een reactie op het eigenlijke ontwerpbesluit van de minister, hoofdstuk 8 van het ontwerp-instemmingsbesluit en op de daarmee samenhangende wijziging van de Gaswet en de Mijnbouwwet. In een bijlage bij deze brief reageren wij op de overige hoofdstukken. Tevens hebben wij met instemming kennisgenomen van de zienswijze van de provincie Groningen. Ook deze hebben wij als bijlage hierbij gevoegd. Wij verzoeken u de inhoud van beide bijlagen als hier herhaald en ingelast te beschouwen.

1. Besluit, hoofdstuk 8

Artikel 1

Boven hoofdstuk 1 van het ter inzage gelegde besluit staat als titel: Ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019. Hieruit maken wij op dat dit besluit uitsluitend betrekking heeft op het gasjaar 2018-2019, dus de periode van 1 oktober 2018 tot en met 30 september 2019. Uit het 'besluit' in hoofdstuk 8 blijkt dit echter niet. In artikel 1 stemt de minister, onder het stellen van voorschriften en beperkingen, in met het door de NAM ingediende winningsplan. Het indertijd door de NAM ingediende winningsplan had betrekking op een veel langere periode dan alleen het gasjaar 2018-2019. Wij dringen er, voor alle duidelijkheid, op aan dat in artikel 1 uitdrukkelijk wordt gemeld dat dit besluit (en alle volgende artikelen) alleen betrekking heeft op het gasjaar 2018-2019.

Samen staan we sterker!

Tekstvoorstel:
'Artikel 1 (instemming)
Het door de Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V. (hierna: NAM) op 1 april 2016 ingediende winningsplan Groningen gasveld 2016, zoals aangepast per brief van 14 april 2016 en aangevuld bij brieven van 15 juni 2018 en 2 juli 2018, verkrijgt – voor zover het betreft het gasjaar 2018 – 2019, met inachtneming van de hierna genoemde voorschriften en beperkingen – de instemming, bedoeld in artikel 34, derde lid, van de Mijnbouwwet.'

Artikel 2 (totale gasproductie)
'1. NAM wint de hoeveelheid gas uit het Groningenveld die nodig is voor de leveringszekerheid. Dit betekent voor het gasjaar 2018-2019 een gasproductie van 19,4 miljard Nm³ bij een jaar met een gemiddeld temperatuurprofiel uitgaande van een gecombineerde stikstofinzet van de mengstations van GTS van 92,5%.'
In de eerste zin van lid 1 legt de minister de NAM dwingend op om altijd voldoende gas te winnen uit het Groningenveld om aan de vraag naar laagcalorisch gas te voldoen. Ook als dat betekent dat er (veel) meer gas uit het Groningenveld moet worden gewonnen dan in voorgaande jaren.

In de vorige (door de Afdeling bestuursrechtspraak vernietigde) instemmingsbesluiten werd, bindend, een maximaal te winnen hoeveelheid gas uit het Groningenveld vastgelegd in een jaar met gemiddeld temperatuurverloop. En werd vervolgens, bindend, geregeld hoeveel meer er mocht worden gewonnen onder bepaalde omstandigheden, bij voorbeeld in een jaar dat kouder is dan gemiddeld. Met zin 1 van artikel 2 verlaat de minister dit systeem: niet langer de minister of de NAM of de temperatuur bepaalt de hoeveelheid gewonnen gas uit het Groningenveld, maar de vraag: er moet altijd worden voldaan aan de leveringszekerheid. De minister stelt hier (weer) de leveringszekerheid boven de veiligheid.

In de tweede zin spreekt de minister de verwachting uit dat die gasproductie 19,4 miljard Nm³ zal zijn bij een gemiddeld temperatuurprofiel in gasjaar 2018-2019. Het gaat hier niet om een maximaal te winnen hoeveelheid, de minister stelt hier geen bovengrens.

Bovendien gaat de minister uit van een gecombineerde stikstofinzet van de mengstations van GTS van 92,5%. GTS geeft nu al aan dat 92,5% stikstofinzet niet haalbaar is. De productie in gasjaar 2018-2019 zal (als het een jaar is met een gemiddeld temperatuurprofiel) bij een stikstofinzet van 85%, volgens GTS resulteren in een geraamde gaswinning uit het Groningenveld van ongeveer 20,6 miljard Nm³. Is het desondanks mogelijk de gaswinning uit het Groningenveld te beperken tot 19,4 miljard Nm³, bij voorbeeld door de aankoop van stikstof elders?

Wij dringen erop aan de eerste zin uit artikel 2 lid 1 te schrappen en een maximale gasproductie uit het Groningenveld in gasjaar 2018 – 2019 op te leggen.

Tekstvoorstel:
'1. NAM wint zo min mogelijk gas uit het Groningenveld, in het gasjaar 2018-2019 maximaal een gasproductie van 19,4 miljard Nm³ bij een jaar met een gemiddeld temperatuurprofiel uitgaande van een gecombineerde stikstofinzet van de mengstations van GTS van 92,5%.'

Artikel 2 lid 2:
'2. De in het eerste lid aangegeven gasproductie wordt verhoogd of verlaagd volgens de door GTS bepaalde graaddagenformule, die geldt voor een winningsniveau en een stikstofinzet zoals aangegeven in het eerste lid.'
Deze bepaling wekt de indruk dat de gasproductie wel degelijk beperkt is tot 19,4 miljard Nm³ bij een jaar met een gemiddeld temperatuurprofiel, maar de eerste zin van artikel 2 lid 1 van het ontwerp-instemmingsbesluit is hiermee in strijd: er wordt geproduceerd wat nodig is voor de leveringszekerheid.

'3. Indien de in het eerste lid aangeven stikstofinzet in het gasjaar 2018-2019 lager is dan 92,5% wordt de in het eerste lid aangegeven gasproductie naar rato verhoogd.'

Wij stellen u voor aan deze bepaling toe te voegen: *', tot ten hoogste 20,6 miljard Nm³ bij een jaar met een gemiddeld temperatuurprofiel.'*

'6. De NAM stelt de Minister van Economische Zaken en Klimaat uiterlijk op 31 oktober 2019 per brief op de hoogte van het aantal effectieve graaddagen in het gasjaar 2017-2018 en het geproduceerde volume uit het Groningenveld. Als in het gasjaar 2017-2018 uitvoering is gegeven aan het vierde lid wordt in deze brief tevens de omvang en de reden van de gasproductie op grond van het vierde lid vermeld.'
Het gasjaar 2017-2018 loopt van 1 oktober 2017 tot en met 30 september 2018. Wij mogen er dus vanuit gaan dat op 1 oktober 2018 bij de NAM bekend is hoeveel gas er is geproduceerd uit het Groningenveld en hoeveel effectieve graaddagen er waren in gasjaar 2017-2018. Maar pas op 31 oktober 2019 brengt de NAM verslag uit: een maand nadat het volgende gasjaar 2018-2019 verstreken is. De bevindingen kunnen dus niet meer gebruikt worden om de gasproductie in gasjaar 2018-2019 bij te sturen. Wij zijn van oordeel dat de NAM de minister binnen een maand na afloop van het betreffende gasjaar op de hoogte hoort te stellen van productie en graaddagen: alleen zo is een effectieve sturing van de gasproductie mogelijk. Bij de huidige opzet staat de minister in feite buiten spel: de minister houdt geen effectief toezicht op de gasproductie. Ook uit Artikel 52h lid 1 van het wetsvoorstel tot wijziging van de Mijnbouwwet blijkt dat dit mogelijk is. Wij dringen er dan ook op aan de eerste zin van deze bepaling aan te passen.

Tekstvoorstel:
'6. De NAM stelt de Minister van Economische Zaken en Klimaat uiterlijk op 31 oktober 2018 per brief op de hoogte van het aantal effectieve graaddagen in het gasjaar 2017-2018 en het geproduceerde volume uit het Groningenveld. (...)'

Artikel 4 (productiefluctuaties)
'1. NAM dient ervoor zorg te dragen dat het verschil in productie niet groter is dan 20% per maand voor het cluster Bierum en 50% per maand voor de overige clusters die voor productie in gebruik zijn, met uitzondering van Eemskanaal waarvoor geen beperking van de productiefluctuaties geldt.
2. De genoemde percentages gelden ten opzichte van de gemiddelde productie over de 12 voorgaande maanden.'

Deze bepaling is in strijd met het advies van SodM:
'- SodM adviseert om vast te leggen dat het verschil in productie tussen opeenvolgende maanden niet groter mag zijn dan 20% (Bierum), dan wel 50% (overige regio's met uitzondering van Eemskanaal) van de productie in de voorafgaande maand.'

Het gaat volgens SodM dus om productieverschillen tussen opeenvolgende maanden, volgens de minister om productieverschillen tussen een bepaalde maand en het gemiddelde van de 12 daaraan voorafgaande maanden. SodM verwacht dat bij vlakke winning het aantal bevingen en de kracht van de bevingen zal afnemen. SodM tracht dus met dit advies een bijdrage te leveren aan de veiligheid in het gebied.

De minister motiveert niet waarom hij het noodzakelijk vindt om hier af te wijken van het advies van SodM. Ook motiveert hij niet waarom een dergelijke afwijking uit oogpunt van veiligheid aanvaardbaar zou zijn. Wij vrezen dat de fluctuatie in productie die op grond van artikel 4, lid 1 en 2, mogelijk is, de veiligheid in het gebied nog verder in gevaar brengt en de schade nog verder zal doen toenemen. Wij dringen er dan ook op aan dat het advies van SodM wordt opgevolgd.

Tekstvoorstel:
'1. NAM dient ervoor zorg te dragen dat het verschil in productie tussen opeenvolgende maanden niet groter is dan 20% per maand voor het cluster Bierum en 50% per maand voor de overige clusters die voor productie in gebruik zijn, met uitzondering van Eemskanaal waarvoor geen beperking van de productiefluctuaties geldt.'

Artikel 4 lid 2 komt te vervallen. Artikel 4 lid 4 wordt aangepast:

'4. NAM onderzoekt het effect van het beperken van de productfluctuaties zoals voorgeschreven in het eerste lid. NAM doet uiterlijk 1 maart 2019 verslag van dit onderzoek aan de Minister van Economisch Zaken en Klimaat. In dit onderzoek worden overschrijdingen gerapporteerd.'

Artikel 6 (onderzoek kwelsituatie Hondsrug)
Wij zijn blij met de opdracht van de minister aan de NAM om de effecten te onderzoeken van de gaswinning (met name de bodemdaling) op de kwelsituatie van Hondsrug richting Zuidlaardermeer om meer inzicht te verkrijgen in het effect van de kwel en de waterhuishouding op de omliggende polders met hoge natte natuurwaarden. NAM doet uiterlijk 31 september 2019 verslag van dit onderzoek aan de Minister van Economisch Zaken en Klimaat. Wij hopen dat de minister tevens onderzoek zal laten doen naar de effecten van de gaswinning op andere kwelstromen, bij voorbeeld naar de Koningslaagte.

Veel natuurgebieden konden juist dankzij de kwelstromen (vernatting met schoon, voedselarm water) unieke natuurwaarden ontwikkelen. Aantasting van de kwelstromen brengt die unieke natuur in gevaar.

Wij zijn benieuwd welke maatregelen de minister overweegt indien blijkt dat de gaswinning deze kwelstromen, en daarmee de unieke natuurwaarden, in gevaar brengt.

2. Wat wij missen in het Besluit
Ondanks alle (breed gedragen) kritiek op zijn voorganger, ondanks zijn toezegging dat de regering nu echt de veiligheid van de Groninger bevolking tot uitgangspunt neemt bij de gaswinning, besluit de minister (hoofdstuk 8 Besluit): *'NAM wint de hoeveelheid gas uit het Groningenveld die nodig is voor de leveringszekerheid.'* Over veiligheid wordt in het hele besluit niet gerept.

In de hoofdstukken 1 – 7 van het ontwerp-instemmingsbesluit gaswinning Groningen staan allerlei goede voornemens, zoals:
- de gaswinning uit het Groningenveld zal zo snel mogelijk naar nul worden afgebouwd;
- de versterkingsoperatie zal binnen een door het bestuur vast te stellen termijn worden uitgevoerd
- er zal gezorgd worden dat het getroffen gebied weer economisch perspectief krijgt.
Maar harde toezeggingen worden niet gedaan.

De goede voornemens zijn niet terug te vinden in het besluit in hoofdstuk 8. Zo blijft onduidelijk:
- hoeveel/welke woningen versterkt moeten worden: er wordt gesproken over 1.500 woningen, maar of dit reëel is blijkt niet uit de ter inzage liggende stukken.
- uit het besluit van de minister wordt niet duidelijk of en binnen welke termijn de versterkingsoperatie zal worden uitgevoerd. En zolang de versterkingsoperatie niet is afgerond, is er geen sprake van een veilige situatie;
- de toegezegde afbouw van de gaswinning hangt af van verschillende, onzekere, factoren, zoals de mogelijkheid om de 170 grootverbruikers op korte termijn van laagcalorisch gas af te krijgen, hoe snel de uitbreiding van de stikstoffabriek in Zuidbroek in bedrijf kan worden genomen (planning 1 oktober 2022, maar dat is slechts een planning), de omschakeling van de samenleving naar andere energiebronnen;
- op welke manier ervoor zal worden gezorgd dat het getroffen gebied weer perspectief krijgt (er worden geen financiële bijdragen toegezegd voor versterking van de economie in de regio).

Het blijven dus slechts goede voornemens. En daar hebben wij, ruim 55 jaar na aanvang van de gaswinning uit het Groningenveld, ruim 40 jaar na de eerste aardbeving, meer dan 20 jaar nadat de NAM erkende dat er een samenhang is tussen gaswinning en aardbevingen, ruim 6 jaar na Loppersum 2012, geen vertrouwen meer in. Wij dringen er dan ook op aan dat de in de hoofdstukken 1 – 7 genoemde goede voornemens bindend worden vastgelegd in het besluit (hoofdstuk 8).

3. Wijziging van de Gaswet en van de Mijnbouwwet
De minister legt een duidelijke koppeling tussen de wijziging van de Gaswet en de Mijnbouwwet en het instemmingsbesluit gaswinning Groningen. Wij gaan hieronder dan ook in op de voorgestelde wetswijziging.

De minister voert aan dat dit instemmingsbesluit slechts betrekking heeft op gasjaar 2018-2019: daarna ziet de regering wel weer verder. Hij voert verder aan dat de Gaswet en de Mijnbouwwet hem nu onvoldoende mogelijkheden bieden om de afbouw van de gaswinning uit het Groningenveld naar nul op te leggen. Daarom heeft hij inmiddels een wetsvoorstel tot wijziging van (onder meer) de Gaswet en de Mijnbouwwet aan de Eerste Kamer voorgelegd (Vergaderjaar 2017–2018, 34 957: Wijziging van de Gaswet en van de Mijnbouwwet betreffende het minimaliseren van de gaswinning uit het Groningenveld).

Wij constateren in de eerste plaats dat ook de huidige wetgeving de minister voldoende mogelijkheden biedt om de afbouw van de gaswinning uit het Groningenveld te regelen, zo nodig af te dwingen. Met name de huidige artikelen 54 Gaswet en 33 – 36 Mijnbouwwet bieden daartoe op zich voldoende mogelijkheden. Immers: op grond van de huidige wetgeving kan de minister voorwaarden stellen aan de productie, de productie beperken, als dit noodzakelijk is in verband met de veiligheid voor omwonenden of het voorkomen van schade aan gebouwen of infrastructurele werken, zelfs als dit betekent dat daarmee de leveringszekerheid in gevaar komt.

3.1 Leveringszekerheid
Het uitgangspunt van dit wetsvoorstel is dat de leveringszekerheid gegarandeerd wordt: *'gelet op de winning van de hoeveelheid gas die ten hoogste uit het Groningenveld benodigd is om eindafnemers van de hoeveelheid laagcalorisch gas te voorzien, de verwachte bodembeweging minimaliseert en de gevolgen daarvan voor omwonenden, gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan zoveel mogelijk beperkt.'*

In het wetsontwerp wordt een nieuw artikel 167c aan de Mijnbouwwet toegevoegd:
'Artikel 167c
Bij de instemming met het winningsplan voor het Groningenveld in 2018 op grond van artikel 34, neemt Onze Minister, in aanvulling op artikel 36, de bijzondere functie van het Groningenveld voor het kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas in acht.'
Een vreemd wetsartikel, omdat de werking van dit artikel in feite beperkt is tot één instemmingsbesluit: '*de instemming met het winningsplan voor het Groningenveld in 2018*'. Een besluit dat slechts betrekking heeft op één gasjaar: 2018 – 2019. En dat besluit wordt mogelijk al genomen voordat deze wetswijziging van kracht is.

Dit artikel legt de minister dwingend op om ten minste de benodigde hoeveelheid gas uit het Groningenveld te winnen die nodig is om de eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas te kunnen voorzien. De veiligheid van de Groningers is hieraan ondergeschikt. In het wetsontwerp staan geen harde toezeggingen over de beëindiging van de gaswinning uit het Groningenveld: daar is deze wetswijziging blijkbaar niet voor bedoeld. Bij invoering van dit artikel staat opnieuw de leveringszekerheid centraal, ook als daarmee de veiligheid (nog verder) wordt aangetast. Deze wet zet de levens van de Groningers op het spel.

De Afdeling heeft het vorige instemmingsbesluit onder meer vernietigd omdat de minister niet heeft gemotiveerd waarom zich geen omstandigheden voordoen die dwingen tot het winnen van minder gas dan noodzakelijk is om te voldoen aan de leveringszekerheid. Ook nu kan hij dat niet motiveren, maar hij wil toch aan de leveringszekerheid voldoen (ongeacht de gevolgen voor Groningen) en hij wil voorkomen dat de Afdeling het nieuwe besluit weer vernietigt. Hij is zich er van bewust is dat het belang van de veiligheid voor omwonenden of het voorkomen van schade aan gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan op onaanvaardbare wijze wordt aangetast door de gaswinning.

De minister heeft dus, willens en wetens, een artikel in het wetsvoorstel opgenomen dat hem dwingt aan de leveringszekerheid te voldoen. Voor de Afdeling kan hij zich dan, ter motivering van de (onverantwoord hoge) gaswinning uit het Groningenveld, beroepen op dit nieuwe artikel 167c van de Mijnbouwwet. En hij dringt er bij de Eerste Kamer op aan haast te maken met het vaststellen van deze wet, anders is de wetswijziging iet op tijd voor de komende procedure bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State tegen dit instemmingsbesluit.

Dit nieuwe wetsartikel verplicht de minister dus om onder alle omstandigheden aan de leveringszekerheid, lees: de vraag, te voldoen. Ook als dat betekent dat de winning uit het Groningenveld fors moet worden opgevoerd. Ook als dat betekent at de winning uit het Groningenveld nog tientallen jaren moet worden voortgezet. Ongeacht de gevolgen voor de veiligheid (risico op overlijden, risico op letsel) van de bevolking in het gebied, ongeacht de schade, ongeacht de maatschappelijke ontwrichting

3.2 Wijziging artikel 34 Mijnbouwwet

Op grond van artikel 34, vierde lid onder b was afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht (Uniforme openbare voorbereidingsprocedure) onder meer van toepassing op de voorbereiding van een wijziging van het besluit tot instemming met een winningsplan, tenzij de wijziging van ondergeschikte aard is en kennelijk niet kan leiden tot een andere beoordeling van:

1. de effecten van de wijze van winning alsmede de daarmee verband houdende activiteiten,
2. de effecten van de bodembeweging ten gevolge van de winning en de maatregelen ter voorkoming van schade door bodembeweging,
3. de risico's voor omwonenden, gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan.

Dus de uniforme openbare voorbereidingsprocedure is niet van toepassing als het gaat om een wijziging van ondergeschikte aard die ***kennelijk niet kan leiden*** tot een andere beoordeling van de genoemde punten. Als belanghebbenden van oordeel zijn dat de wijziging wel had moeten leiden tot een andere beoordeling, kunnen zij in beroep.

In de nieuwe tekst van artikel 34, vierde lid onder b is dit gewijzigd in:
'de voorbereiding van een besluit omtrent wijziging van een instemming met een winningsplan en de voorbereiding van een besluit tot instemming met een gewijzigd of geactualiseerd winningsplan, tenzij de wijziging of actualisatie van ondergeschikte aard is omdat deze naar het oordeel van Onze Minister niet leidt tot een andere beoordeling van:' (dezelfde punten).
Dus als de minister van oordeel is dat zijn besluit gaat over een wijziging van ondergeschikte aard, dan is de uniforme openbare voorbereidingsprocedure niet van toepassing en is geen beroep mogelijk op de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State. Als, na deze wijziging, de minister van oordeel is dat wijzigingen in de hoeveelheid gas die gewonnen wordt uit een gasveld, wat hem betreft, niet leidt tot een andere beoordeling van de onder 1, 2 en 3 genoemde punten, staat de belanghebbende buitenspel.
Deze wetswijziging is niet noodzakelijk voor, draagt ook niet bij aan, de afbouw van de gaswinning uit het Groningenveld. Maar betekent wel een, in onze ogen onnodige en onaanvaardbare, beperking van de rechtsbescherming van belanghebbenden. Wij dringen er dan ook op aan deze wijziging niet door te voeren.

3.3 Bijzondere regels voor het Groningenveld

Er wordt een nieuw hoofdstuk 4a aan de Mijnbouwwet toegevoegd met bijzondere regels voor het Groningenveld.

Artikel 52a geeft definities:
In dit hoofdstuk en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:
– *veiligheidsbelang:* de veiligheidsrisico's voor omwonenden als gevolg van bodembeweging veroorzaakt door de winning van gas uit het Groningenveld en de veiligheidsrisico's als gevolg van het niet kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas;

De veiligheidsrisico's voor omwonenden als gevolg van bodembeweging zijn duidelijk. Hierbij wordt het begrip veiligheid overigens gereduceerd tot het risico dat iemand overlijdt ten gevolge van het (deels) instorten van gebouwen bij aardbevingen. Met het risico van (ernstig) letsel en het risico van

schade aan eigendommen houdt deze veiligheidsnorm geen rekening. Ook met de maatschappelijke ontwrichting, de angst, het gevoel van onveiligheid in het gebied houdt deze norm geen rekening. Er zijn in het gebied nog altijd woningen die niet aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} (overlijdensrisico) voldoen. Dit is kennelijk het enige veiligheidsbelang voor de bevolking van Groningen dat de minister in zijn belangenafweging meeweegt.

Daartegenover stelt de minister nu een heel ander veiligheidsbelang: de veiligheidsrisico's als gevolg van het niet kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas. Maar hier hanteert hij niet de 10^{-5} norm: de kans dat een eindafnemer overlijdt als gevolg van het feit dat hij tijdelijk onvoldoende laagcalorisch gas krijgt om in zijn behoeften te voorzien. De minister onderbouwt dit verder onvoldoende. Maar lijkt hiermee een belangenafweging te maken tussen enerzijds de overlijdenskans in Groningen en anderzijds de economische belangen van de eindafnemers.

Wij vinden het onaanvaardbaar dat economische belangen worden afgewogen tegen mensenlevens: wat kost een Groninger? Wij dringen erop aan de tekst *'en de veiligheidsrisico's als gevolg van het niet kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas'* uit deze definitie te schrappen.

Artikel 52b bepaalt dat de artikelen 21, derde lid, tweede volzin, 33, 34, 35 en 36 niet van toepassing zijn op de NAM voor zover het betreft de winning van gas uit het Groningenveld.

Artikel 21, lid 3, bepaalt:
3. Onze Minister kan een winningsvergunning op aanvraag van de houder geheel of gedeeltelijk intrekken. Een aanvraag tot gehele of gedeeltelijke intrekking kan slechts worden afgewezen, indien het voor een planmatig beheer van voorkomens van delfstoffen noodzakelijk is dat de houder een aan de vergunning verbonden voorschrift of een voor hem als zodanig geldende regel naleeft.

Door het schrappen van de tweede volzin verliest de NAM de mogelijkheid om een winningsvergunning geheel of gedeeltelijk in te trekken. De verantwoordelijkheid voor de gaswinning komt hiermee bij de minister te liggen, dus ook de verantwoordelijkheid voor de gevolgen van die gaswinning. Wij zijn dan ook benieuwd wie de schade gaat betalen als de NAM aangeeft de gaswinning uit het Groningenveld te willen staken en de minister dat verbiedt.

De artikelen 33, 34, 35 en 36 zijn niet meer van toepassing op gaswinning uit het Groningenveld. De gaswinning uit het Groningenveld geschiedt dus niet meer overeenkomstig een door de minister goedgekeurd winningsplan. De NAM is dan ook niet langer verantwoordelijk voor de schadelijke gevolgen van de gaswinning.

In plaats daarvan bepaalt artikel 52d dat de minister de operationele strategie voor het Groningenveld vaststelt. Daar betrekt hij het veiligheidsbelang bij (zie onze reactie op artikel 52a hierboven) en het maatschappelijk belang dat verbonden is aan het niet kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas. Het maatschappelijk belang van de Groningers op bescherming van hun nachtrust, eigendommen en bescherming tegen lichamelijk letsel wordt niet in de belangenafweging betrokken. Maar naast de veiligheidsrisico's als gevolg van het niet kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas wordt bovendien meegewogen het maatschappelijk belang dat verbonden is aan het niet kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas. Mensenlevens worden afgewogen tegen (niet fatale) economische en maatschappelijke belangen.

Daarbij kijkt hij in het bijzonder in hoeverre wordt voldaan aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} en in hoeverre de leveringszekerheid van verschillende categorieën eindafnemers wordt geborgd. Hoewel de minister ook dient te kijken naar maatschappelijke ontwrichting als gevolg van bodembeweging veroorzaakt door de winning van gas uit het Groningenveld en naar naar maatschappelijke ontwrichting als gevolg van het afsluiten van verschillende categorieën eindafnemers, blijft dit een voor ons onaanvaardbare belangenafweging.

Artikel 52d lid 3 bepaalt dat bij ministeriële regeling nadere regels worden gesteld over de invulling van de veiligheidsnorm van 10^{-5} en de verschillende categorieën eindafnemers. Wij vinden het schandalig dat de veiligheidsnorm nu, meer dan 6 jaar na de aardbeving van Loppersum, nog steeds niet duidelijk is en telkens wordt aangepast. Het wordt hoog tijd dat hier een onomstreden, eenduidige veiligheidsnorm wordt vastgesteld. En wij vinden het onverteerbaar dat nu de belangen van verschillende categorieën eindafnemers worden afgewogen tegen de veiligheid van Groningers.

Lid 7 bepaalt dat afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht (Uniforme openbare voorbereidingsprocedure) van toepassing is op de voorbereiding van een besluit tot vaststelling van de operationele strategie voor het Groningenveld, met dien verstande dat zienswijzen naar voren kunnen worden gebracht door eenieder. Dus belanghebbenden kunnen tegen zo'n besluit in beroep.

Artikel 52g
'2. De houder van de winningsvergunning Groningenveld neemt alle noodzakelijke maatregelen om de gevolgen van een zwaar ongeval voor mens en milieu te beperken.'
Deze bepaling legt de verantwoordelijkheid voor de schadelijke gevolgen van de praktische uitvoering bij de NAM. Maar nu de NAM niet meer over de winningsstrategie gaat, zijn de gevolgen van die winningsstrategie naar ons oordeel niet langer voor de NAM.

'3. Onze Minister neemt alle maatregelen die redelijkerwijs van hem gevergd kunnen worden om te voorkomen dat als gevolg van de gaswinning uit het Groningenveld de veiligheid wordt geschaad.'
Dus de minister is er verantwoordelijk voor dat de veiligheid (in de zin van overlijdensrisico) in het gebied geborgd is. Dus de minister is ook verantwoordelijk voor de versterkingsoperatie.

'4. Na beëindiging van de winning uit het Groningenveld neemt de houder van de winningsvergunning Groningenveld dan wel, indien deze vergunning haar gelding heeft verloren, de laatste houder daarvan, alle maatregelen die redelijkerwijs van hem gevergd kunnen worden om nadelige gevolgen van de gaswinning uit het Groningenveld zoveel mogelijk te beperken.'
Het is bij grote ondernemingen niet ongebruikelijk om de aansprakelijkheid te beperken door risicovolle bedrijfsonderdelen onder te brengen in een aparte rechtspersoon, die bij het eindigen van de winstgevende activiteiten failliet kan gaan. Wij dringen er dan ook op aan dat de moedermaatschappijen Shell en Exxon nadrukkelijk mede aansprakelijk blijven voor de gevolgen van de gaswinning. Of dat de overheid deze aansprakelijkheid nadrukkelijk accepteert. Immers: in het algemeen zal de overheid meewerken aan de overdracht van vergunningen. En na faillissement staan de gedupeerden in het gebied met lege handen. Dit vinden wij onverteerbaar.

Artikel 52h lid 1 bepaalt dat de houder van de winningsvergunning Groningenveld binnen een maand na afloop van een gasjaar een rapportage aan Onze Minister en de inspecteur-generaal der mijnen zendt over het temperatuurscenario, de hoeveelheid gewonnen gas uit het Groningenveld, de inzet van de clusters en de gasopslag Norg, de waargenomen bodembeweging en de afwijkingen van de operationele strategie in het afgelopen gasjaar. Wij hebben hierboven al aangegeven dat wij het van belang achten dat de minister dit ook in zijn huidige instemmingsbesluit meeneemt.

Conclusie
Het huidige ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 heeft onaanvaardbare gevolgen, onaanvaardbare risico's, voor de veiligheid van de bewoners van het gebied en voor hun eigendommen. Het ontwerp-instemmingsbesluit biedt geen concreet zicht op vermindering van de gaswinning uit het Groningenveld.

Wij dringen er bij de minister op aan om niet, dan wel niet onder deze voorwaarden, in te stemmen met het winningsplan. Het plan om de gaswinning uit het Groningenveld zo snel mogelijk te beëindigen zou bindend onderdeel moeten zijn van het besluit. In het huidige ontwerpbesluit is dat niet het geval.

Samen staan we sterker!

Tevens dringen wij er bij de minister op aan om het wetsontwerp tot wijziging van de Gaswet en de Mijnbouwwet, dat nu bij de Eerste Kamer in behandeling is, in te trekken, aangezien dit wetsvoorstel niet bijdraagt aan vermindering van de gaswinning uit het Groningenveld maar wel de leveringszekerheid boven de veiligheid van de bewoners van het gebied plaatst.

Tot slot
Voor onze overige opmerkingen, met name naar aanleiding van de hoofdstukken 1 – 7, verwijzen wij u naar de bijlage bij deze brief.

Wij vertrouwen erop dat u onze opmerkingen en aanbevelingen (ook de opmerkingen en aanbevelingen in onze bijlage) nadrukkelijk betrekt bij het opstellen van het definitieve instemmingsbesluit gaswinning Groningen.

Wij dringen erop aan dat u de voorgestelde Wijziging van de Gaswet en van de Mijnbouwwet betreffende het minimaliseren van de gaswinning uit het Groningenveld heroverweegt. Wij stellen u voor het wetsontwerp in te trekken of aan de hand van onze opmerkingen aan te passen.

Met vriendelijke groet,
namens het bestuur van de Stichting Groninger Gasberaad

(voorzitter)
Top (secretaris)

Bijlagen:
Wij verzoeken u de inhoud van de bijlagen als hier herhaald en ingelast te beschouwen.

1. Bijlage bij de zienswijze van de Stichting Groninger Gasberaad op het ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019;
2. Zienswijze op ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019, Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten van Groningen, Groningen, 2 oktober 2018.

Bijlage 1 bij zienswijze van de Stichting Groninger Gasberaad op het ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019, in aanvulling op onze zienswijze.

Wij volgen in onze reactie zo veel mogelijk de volgorde en indeling van het ontwerp-instemmingsbesluit.

2. Uitspraak van de Afdeling van 15 november 2017
De minister meldt:
'De Afdeling bestuursrecht van de Raad van State (hierna: de Afdeling) heeft in haar uitspraak van 15 november 2017 beide besluiten (30 september 2016 (DGETM-EO/16142904) 24 mei 2017 (DGETM-EO/17074807)) vernietigd vanwege motiveringsgebreken.
1)- in de motivering is het risico voor personen in het aardbevingsgebied niet afdoende betrokken;
2)- niet is gemotiveerd waarom het belang van leveringszekerheid voor de periode tot en met het gasjaar 2020-2021 zwaarder weegt dan de belangen die tegen voortzetting van de gaswinning pleiten;
3)- niet is gemotiveerd aangegeven welke maatregelen mogelijk zijn ter beperking van de benodigde gaswinning en waarom deze wel of niet worden getroffen."

De Afdeling noemt (onder 31.1) 'het gebrek aan uitzicht op een belangrijke verbetering' als één van de omstandigheden bij haar beoordeling van de afweging die in het instemmingsbesluit is gemaakt. Ook wijst de Afdeling erop dat in de afweging moet worden betrokken "wat het perspectief is voor de langere termijn".

De Afdeling zegt daarover (onder 31.5) het volgende:
"Omdat bij het nemen van de nu bestreden besluiten geen zicht bestaat op het risico als gevolg van de gaswinning dient gemotiveerd te worden waarom zich geen omstandigheden voordoen die nopen tot het winnen van minder dan de voor de leveringszekerheid benodigde hoeveelheid gas.'

In onze zienswijze, die vooral ingaat op het Besluit in hoofdstuk 8 en op het voorstel tot wijziging van de Gaswet de Mijnbouwwet, maar ook hieronder in deze bijlage, maken wij duidelijk dat:
- het risico voor personen in het aardbevingsgebied nog altijd niet bekend is, dus ook niet is betrokken in het besluit van de minister;
- bovendien staat de leveringszekerheid in dit besluit van de minister centraal, ongeacht het risico: er wordt dus met het risico geen rekening gehouden;
- de minister heeft niet voldoende onderbouwd waarom het belang van de leveringszekerheid in zijn besluit centraal zou moeten staan;
- de minister maakt niet duidelijk welke alternatieven er zijn om ontwrichting van de maatschappij te voorkomen als tijdelijk, in extreme situaties (zeer strenge winter), niet aan de leveringszekerheid zou worden voldaan;
- de minister maakt geen redelijke belangenafweging tussen enerzijds het belang van de leveringszekerheid en anderzijds het belang van veilig wonen zonder schade;
- de minister geeft wel verschillende maatregelen aan om de gaswinning te beperken, maar legt deze niet dwingend op, waardoor vooralsnog niet duidelijk is of en op welke termijn de gaswinning uit het Groningenveld daadwerkelijk wordt afgebouwd.
- de minister zegt wel het één en ander toe om de omstandigheden in het gebied (veiligheid, economisch perspectief) te verbeteren, maar legt dit niet bindend vast.

3.1 Afbouw gaswinning
Weliswaar heeft het kabinet op 29 maart 2018 besloten om de gaswinning uit het Groningenveld op zo kort mogelijke termijn volledig te beëindigen (brief aan de Tweede Kamer (Kamerstukken II 2017/18, 33 529, nr. 457, hierna: kamerbrief afbouw gaswinning Groningenveld), maar dit is niet in het nu ter visie liggende besluit vastgelegd. Er zijn in het verleden meer kabinetstoezeggingen gedaan die uiteindelijk niet werden nagekomen. Het vertrouwen in Groningen in dergelijke toezeggingen is weg en wordt met deze brief niet hersteld.

<u>Stikstofcapaciteit</u>
De minister meldt als één van de maatregelen:

'Verwerving van extra stikstofcapaciteit: hierbij wordt ingezet op de bouw van een stikstofinstallatie in Zuidbroek met een productiecapaciteitsequivalent van ca. 7 miljard Nm^3 per jaar in een koud jaar aan laagcalorisch gas en een geschatte investering van € 500 miljoen (± 30%). Deze kan operationeel zijn per 1 oktober 2022.'
Blijkbaar wil de minister de stikstofcapaciteit alleen inzetten in een koud jaar. De huidige en de extra stikstofcapaciteit zouden altijd, ook in een warm jaar en ook in de zomer, maximaal ingezet moeten worden. Daarmee kan de behoefte aan laagcalorisch gas uit het Groningenveld worden verminderd. Wij constateren dat de nu beschikbare conversiecapaciteit lang niet altijd volledig wordt benut. Dit kan en moet beter.

Op het moment dat er voldoende hoogcalorisch gas wordt omgezet in laagcalorisch gas om aan de vraag te voldoen, kan de winning uit het Groningenveld worden gestaakt. Wordt er tijdelijk meer hoogcalorisch gas omgezet in laagcalorisch gas dan er vraag is, dan kan de opslag (onder meer in Norg) worden gevuld. Dus als de minister ernst wil maken met het zo snel mogelijk zo veel mogelijk afbouwen van de winning uit het Groningenveld dan betekent dat naar ons oordeel dat de stikstofinstallatie in Zuidbroek altijd maximaal benut dient te worden.

Voorts meldt de minister dat er mogelijkheden zijn om meer stikstof in te kopen, in aanvulling op hetgeen de bestaande stikstofinstallaties leveren. Daardoor kan de productiecapaciteit van deze installaties vanaf eind 2019 met 1 tot 1,5 miljard Nm^3 worden vergroot en de winning uit het Groningenveld kan dienovereenkomstig worden verlaagd. Dit vinden wij een goed plan. De minister maakt echter niet duidelijk:
- waar de extra stikstof vandaan komt;
- of er meer kan worden worden ingekocht;
- waarom pas eind 2019 (dus na het gasjaar waar het huidige besluit betrekking op heeft) extra stikstof kan worden ingekocht en ingezet.

Wij zien hier graag meer duidelijkheid over, om te kunnen inschatten in hoeverre de aankoop van extra stikstof een oplossing kan zijn voor een snelle afbouw van de winning uit het Groningenveld. Wij merken op dat er in dit besluit (gasjaar van 1 oktober 2018 – 30 september 2019) geen afspraken opgenomen zijn over de aankoop van stikstof. De minister maakt niet duidelijk waarom inzet van extra stikstof dit gasjaar niet mogelijk zou zijn.

<u>Grootverbruikers</u>
De minister deelt mede:
'Omschakeling van grootverbruikers: vanaf december 2017 heb ik de mogelijkheden laten verkennen om grootverbruikers van laagcalorisch gas te laten overschakelen op andere bronnen. Alle 170 grootverbruikers, met in totaal 200 locaties, die zijn aangesloten op het laagcalorische transportnet van GTS zijn aangeschreven. Inzet is dat er uiterlijk in 2022 in principe geen industriële grootverbruikers meer zijn die nog laagcalorisch gas gebruiken.'

De minister heeft eerder de indruk gewekt dat dit een realistisch scenario is, maar met de woorden *'Inzet is'* en *'in principe'* houdt hij veel slagen om de arm. Welke maatregelen neemt hij als de grootverbruikers niet of niet tijdig omschakelen? Hoe realistisch is dit scenario?

Daarnaast wordt niet duidelijk wat het totaal verbruik van deze grootverbruikers per jaar is en welk aandeel zij hebben in het totale industriële gebruik. Wij hebben dit hieronder berekend op 3,9 miljard Nm^3 per jaar. Klopt dit? Wij zouden graag duidelijkheid krijgen over het concrete effect van deze maatregel op de gaswinning uit het Groningenveld. Ook missen wij een duidelijk beeld wat de minister verwacht van de overige verbruikers.

<u>Beperken gaswinning</u>
De minister stelt:
'"Nooit meer dan nodig" produceren: zodra minder gas nodig is voor de leveringszekerheid, wil ik dat er ook minder gas wordt geproduceerd. NAM wordt dan opgedragen dit lagere niveau te produceren. Om dit mogelijk te maken is een aanpassing van de Gaswet en Mijnbouwwet noodzakelijk. Het

wetsvoorstel minimaliseren gaswinning Groningenveld, dat hiertoe strekt, is thans in behandeling bij de Eerste Kamer.'
Wij zijn van oordeel dat de huidige wetgeving de minister voldoende mogelijkheden geeft om in te grijpen en af te dwingen dat de gasproductie uit het Groningenveld naar nul wordt afgebouwd. Bovendien betwijfelen wij of het huidige wetsvoorstel bijdraagt aan een snelle afbouw van de productie uit het Groningenveld. Meer nog dan in de huidige wet staat in het wetsvoorstel de leveringszekerheid centraal en is de veiligheid in Groningen daaraan ondergeschikt.

Dit wetsvoorstel verplicht de minister om voldoende laagcalorisch gas te produceren om aan de leveringszekerheid te voldoen. De NAM en de minister zijn hiertoe, op grond van dit wetsvoorstel (met name artikel 167c), verplicht. Dus niet de minister bepaalt hoeveel er uit het Groningenveld wordt gehaald, niet de NAM, maar de vraag.

Om de gasproductie uit het Groningenveld werkelijk zo snel mogelijk naar nul te verlagen is dus meer nodig (anders blijft de toezegging van de minister een wassen neus). De regering zou nu een grootschalig verduurzamingsplan kunnen lanceren, inclusief de bijbehorende financiering. Om zo te zorgen dat de gaswinning uit het Groningenveld daadwerkelijk zo snel mogelijk tot nul wordt afgebouwd. Uit de Miljoenennota september 2018 blijkt dit echter niet:
- voor het Fonds Energiebesparing Huursector (verplichting uit het verleden) is in 2017, 2018 en 2019 nog resp. 176,1 miljard, 247,5 miljard en 222,9 miljard beschikbaar, in de daaropvolgende jaren nog slechts ca. 20 miljard/jaar
- uitgaven voor het stimuleren van energiebesparing in de overige woningsector zijn niet begroot;
- weliswaar zijn forse bedragen begroot voor 'een doelmatige en duurzame energievoorziening' (niet duidelijk wordt wat de regering hieronder verstaat), maar de inkomsten op deze post overtreffen deze uitgaven ruimschoots;
- flankerend energiebeleid teneinde de gasbehoefte uit het Groningenveld zo snel mogelijk af te bouwen ontbreekt;
- de begroting voor het Meerjarenprogramma Nationaal Coördinator Groningen (schade-afhandeling, versterkingsoperatie en versterking van de lokale economie) daalt van 84,5 miljoen in 2017 naar 33,1 miljoen in 2019 naar 19,4 miljoen in 2022.

De minister zegt toe dat de export van laagcalorisch gas versneld wordt afgebouwd. De vraag naar laagcalorisch gas vanuit Duitsland, België en Frankrijk neemt de komende jaren met 2 miljard Nm^3 per jaar af en vanaf 2029 wordt geen laagcalorisch gas meer geëxporteerd. Dit is een duidelijke toezegging van de minister. Maar is dit inmiddels ook contractueel vastgelegd? Of moet er nog over onderhandeld worden? In dat geval is het ook hier slechts een voornemen, zonder de zekerheid dat de gasproductie zal dalen.

De minister zegt toe:
'Verduurzaming van de gebouwde omgeving en glastuinbouw: mede om de vraag naar laagcalorisch gas vanuit de gebouwde omgeving te verminderen krijgen nieuwe gebouwen sinds 1 juli 2018 in beginsel geen aardgasaansluiting meer. Daarnaast worden bestaande wijken aardgasvrij gemaakt. Hiermee wordt dit jaar een begin gemaakt, In 2021 moeten 30.000 tot 50.000 bestaande woningen aardgasvrij worden, in latere jaren wordt dit uitgebreid naar ruim 200.000 per jaar.'
Een zeer ambitieus plan: 200.000 woningen per jaar aardgasvrij maken. Sinds de beving in 2012 is de regering er slechts in geslaagd 721 woningen te versterken (augustus 2012 – 19 juli 2018, volgens kwartaalrapportage NCG, april - juni 2018). Het versterken van 1.500 woningen in Groningen per jaar lijkt vooralsnog onhaalbaar. Wij zijn dan ook benieuwd hoe hij denkt 30.000 tot 50.000 woningen, later zelfs 200.000 woningen per jaar, aardgasvrij te maken. En wij vinden hierover niets terug in de Miljoenennota van september 2018. Hoe realistisch is dit plan?

'Daarnaast werkt de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit met de glastuinbouwsector aan afbouw van de gasvraag. Het gasgebruik is de afgelopen jaren al met een kwart gedaald tot 3 miljard Nm^3 per jaar. Verdere afbouw zal worden ingevuld met geothermie, restwarmte, biomassa/groen gas en all-electric.'
Wij begrijpen hieruit dat dit een daling op zou kunnen leveren van nog eens 3 miljard Nm^3. In welk tempo dit zal gebeuren geeft de minister niet aan.

De minister zegt toe:
'Op zijn laatst per oktober 2022, maar mogelijk al een jaar eerder, daalt het gaswinningsniveau tot onder de 12 miljard Nm3. Afhankelijk van het effect van de verschillende maatregelen kan het winningsniveau vanaf oktober 2022 dan fors lager uitvallen. Bij succesvolle ombouw van industriële grootverbruikers wordt een daling naar 7,5 miljard Nm3 voorzien. De uitfasering van gas uit het Groningenveld is op basis van de huidige inzet te verwachten vanaf 2030, eveneens uitgaande van koude jaren.'

Berekening:
Op basis van de bovenstaande gegevens komen wij tot de volgende berekening.
In een gemiddeld jaar wordt in gasjaar 2018-2019 een productie verwacht van 19,4 miljard Nm^3.
af: - 1 miljard m^3 door aankoop stikstof;
- 7 miljard m^3 vanaf 1 oktober 2022 door stikstoffabriek Zuidbroek;
Blijft in 2023: 11,4 miljard Nm^3 uit het Groningenveld in een gemiddeld jaar.

Bij succesvolle ombouw van industriële grootverbruikers wordt een daling naar 7,5 miljard Nm^3 voorzien.
Dat zou betekenen dat de 170 grootverbruikers gezamenlijk een verbruik hebben van:
11,4 – 7,5 = 3,9 miljard m^3. Blijft in 2023: 7,5 miljard Nm^3 uit het Groningenveld in een gemiddeld jaar.

Bovendien vermindert de export naar het buitenland met 2 miljard Nm^3 per jaar. Dus in de periode 2019 – 2022 vermindert de export met 8 miljard Nm^3. In een gemiddeld jaar hoeft er geen gas te worden gewonnen uit het Groningenveld en kan de gasproductie uit de overige velden dalen met 0,5 miljard Nm^3 in 2023.

Als bovendien de glastuinbouw 3 miljard Nm^3 minder gas gaat verbruiken, kan de productie uit de overige velden dalen met 3,5 miljard Nm^3.

Op grond van de door de minister gegeven getallen kan de gaswinning uit het Groningenveld zonder problemen met ingang van 2023 worden beëindigd. Waarom heeft de minister hiertoe niet besloten? Wij roepen de minister op alsnog te besluiten de gaswinning uit het Groningenveld geheel te beëindigen op het moment dat de uitbreiding van de gasconversie-installatie in Zuidbroek in gebruik wordt genomen, doch uiterlijk per 1 januari 2024.

3.2 Versterkingsoperatie
De minister meldt:
'Op 29 juni heeft de Mijnraad, op basis van adviesrapporten van het Staatstoezicht op de Mijnen (hierna: SodM), KNMI, TNO, NEN en een panel van hoogleraren, geadviseerd over de ontwikkeling van het veiligheidsrisico in Groningen en de daaraan verbonden versterkingsopgave. De adviezen geven onder meer aan dat heroverweging van de huidige versterkingsaanpak noodzakelijk is..... De Mijnraad adviseert de versterking voor de circa 1500 gebouwen (circa 1600 adressen) die momenteel niet voldoen aan de veiligheidsnorm, risicogericht en sneller uit te voeren dan voorheen. Een deel van deze gebouwen is al opgenomen in de lopende versterkingsacties.'

Het aantal van 1500 te versterken woningen komt voort uit een statistische berekening van de NAM op basis van een risico-inschatting. Uit deze statistische berekening valt niet af te leiden om welke woningen het concreet gaat. Dat zal moeten blijken uit daadwerkelijk onderzoek. En pas uit een dergelijk daadwerkelijk onderzoek kan blijken of de bij de statistische berekening gehanteerde aannames overeenstemmen met de werkelijkheid. Het aantal woningen dat versterkt moet worden, kan in de praktijk dus aanmerkelijk hoger liggen. De minister rept niet over een dergelijk onderzoekprogramma.

Wij wijzen er daarbij op dat er inmiddels meer dan 100.000 schademeldingen van aardbevingsschade zijn gedaan. Een groot aantal woningen heeft meerdere keren aardbevingsschade opgelopen. De meeste bewoners van dergelijke meermaals beschadigde woningen hebben geen vertrouwen meer in

de veiligheid van hun woning. Onafhankelijk onderzoek en zo nodig versterking zijn nodig om dat vertrouwen te herstellen. Hier gaat de minister niet op in.

De minister stelt:
'TNO en NEN wijzen erop dat het nog maar een beperkte periode is waarin gebouwen niet aan de norm voldoen. Eventueel versterken moet daarom vooral gericht worden op een bij voorkeur op korte termijn efficiënt aan te pakken groep woningen.'

Die beperkte tijd loopt in ieder geval tot en met 2022 (gaswinning zal tot 1 oktober 2022 niet wezenlijk verminderen volgens de plannen van de minister), maar ook in de periode daarna zijn (hevige) bevingen niet uitgesloten. Hoe lang mogen mensen in een onveilige situatie blijven wonen? In het algemeen gaat men bij 'tijdelijk' uit van een periode van 5 jaar: die periode is al op 16 augustus 2017 verstreken (5 jaar na de beving Loppersum).

3.3 Veiligheidsbeleid
De minister baseert zich op het advies van de commissie Meijdam uit 2015.
'Basis voor het veiligheidsbeleid voor geïnduceerde aardbevingen is het advies van de commissie Meijdam uit 2015. Daarin is aangegeven dat gebouwen moeten voldoen aan een veiligheidsnorm voor individueel risico van 10^{-5} per jaar voor zowel nieuwbouw als bestaande gebouwen. Dit advies is eind 2015 door het kabinet overgenomen (Kamerstukken II 2015/16, 33 529 nr. 205 en 212).
Het individueel aardbevingsrisico is het jaarlijkse risico voor een individu om te overlijden als gevolg van het bezwijken van (delen) van een bouwwerk veroorzaakt door een geïnduceerde aardbeving.'

De Commissie Meijdam (eindadvies):
'Zoals beschreven in ons eerste advies van 23 juni jl., stelt de commissie zich op het standpunt dat leven, wonen en werken in Groningen even veilig moet zijn als elders in Nederland. In Groningen moeten dezelfde veiligheidsnormen gelden als elders in Nederland. Vanuit dat uitgangspunt heeft de commissie eerder geadviseerd de norm voor de sterkte van bouwwerken vast te stellen op het niveau van een individueel risico van 10^{-5} per jaar.

De norm van 10^{-5} betekent een kans dat iemand komt te overlijden als gevolg van een risico in de periode van een jaar. In deze situatie ten gevolge van het bezwijken van (delen van) een gebouw als gevolg van de bijzondere belasting door een aardbeving. De wiskundige notatie van 10^{-5} betekent een kans op overlijden van 1 op de 100.000 per jaar.'

De minister stelt:
'Het objectgebonden individueel aardbevingsrisico (hierna: OIA) is het jaarlijkse risico dat iemand, die zich in of rond een bouwwerk bevindt, overlijdt als het gevolg van het bezwijken (van delen) van een bouwwerk, veroorzaakt door een geïnduceerde aardbeving. Hierin wordt de gemiddelde verblijfsduur in een bouwwerk meegewogen, en gesommeerd in de tijd over de verschillende bouwwerken. Ook wordt in deze definitie meegenomen hoe groot het risico is dat iemand in de directe omgeving van een bouwwerk overlijdt door vallende onderdelen van dat bouwwerk.'

De minister kijkt dus uitsluitend naar het risico op overlijden. Het risico op (ernstig, blijvend) letsel speelt, naar ons oordeel ten onrechte, bij het veiligheidsbegrip van de minister geen rol. Ook wordt, naar ons oordeel ten onrechte, het risico op schade aan de eigendommen van de mensen niet meegenomen in het veiligheidsbeleid van de minister.

De Commissie Meijdam (eindadvies):
'Ten behoeve van de besluitvorming over zowel de mate waarin aardbevingsrisico's acceptabel worden geacht, als over wat redelijk is om boven het basisveiligheidsniveau te investeren, is het noodzakelijk het maatschappelijk veiligheidsrisico van aardgasbevingen te berekenen. Dit is het risico dat mensen letsel oplopen of dat er schade ontstaat vanwege aardgasbevingen .....Voor besluitvorming geldt het hiervoor aangehaalde algemene principe: naarmate de gevolgen van risico's groter zijn, moet de kans op dat risico kleiner zijn.

De commissie adviseert om op korte termijn aan de hand van deze definitie het maatschappelijk veiligheidsrisico te laten berekenen door de NAM, en na toetsing van deze berekeningen door het SodM, de uitkomsten te gebruiken bij de prioritering van de versterkingsopgave, waarbij de doelmatigheid van de investeringen wordt meegewogen.'
Door het maatschappelijk veiligheidsrisico in de versterkingsoperatie te betrekken, wordt niet slechts gekeken naar het overlijdensrisico, maar wordt ook het risico van (al dan niet ernstig) letsel en schade aan eigendommen mee gewogen bij de vraag of een pand versterkt moet worden. De minister heeft dit deel van het advies van de commissie, naar ons oordeel ten onrechte, niet over genomen.

De minister meldt:
'Het hooglerarenpanel geeft aan dat het individueel aardbevingsrisico niet groter mag zijn dan 1 op de 100.000 per jaar (10^{-5} per jaar), en dat bij berekening aan deze veiligheidsnorm uitgegaan dient te worden van de zogeheten verwachtingswaarde. Risico's tussen 10^{-4} en 10^{-5} worden als tijdelijk aanvaardbaar beschouwd, mits de gebouwen binnen de bestuurlijk bepaalde termijn op de norm van10^{-5} zijn gebracht. Snellere maatregelen zijn nodig als het individueel risico groter is dan 10^{-4} (verwachtingswaarde).'

Wij zijn blij dat de minister er inmiddels van overtuigd is dat er in het gebied geen woningen meer zijn die niet voldoen aan het individueel risico van 10^{-4}/j. Hoewel wij betwijfelen of dit werkelijk onderzocht is. Voor zover bekend is hier allen modelmatig/statistisch onderzoek naar gedaan. In de praktijk zal moeten blijken of deze aanname klopt.

De Commissie Meijdam (eindadvies):
In de bouwwereld is het gebruikelijk een termijn van vijf jaar te hanteren voor het tijdelijk aanvaarden van hogere risico's.'
Het hooglerarenpanel en de Commissie vinden dus dat risico's tussen 10^{-4} en 10^{-5} alleen tijdelijk aanvaard mogen worden. Let wel: die termijn is al verstreken. Niet alleen is de beving van Loppersum al meer dan 5 jaar geleden, ook het advies van SodM van januari 2013, waarin werd aangegeven dat rekening moet worden gehouden met veel heviger bevingen dan eerder voorspeld (tot 5 op de schaal van Richter) is al meer dan 5 jaar geleden aan de minister toegezonden.

De minister noemt hier 'tijdelijk aanvaardbaar' geen termijn. Wij zijn van oordeel dat alle woningen die nog niet aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} voldoen, zo spoedig mogelijk maar in ieder geval binnen 2 jaar versterkt dienen te worden. Immers: de mensen zitten al te lang (vanaf 2012!) in een onveilige situatie: dit langer dan nodig laten voortduren vinden wij onaanvaardbaar.

In het objectgebonden individueel aardbevingsrisico (zie bovengenoemde begripsbepaling door de minister) wordt de gemiddelde verblijfsduur in een bouwwerk meegewogen. Ook wordt in deze definitie meegenomen hoe groot het risico is dat iemand in de directe omgeving van een bouwwerk overlijdt door vallende onderdelen van dat bouwwerk. In andere risiconormen (overstroming, bouw, industrie) wordt er altijd van uit gegaan dat de persoon zich het gehele jaar door, dag en nacht, dus 100% van de tijd, in het risicogebied bevindt. Voor het aardbevingsrisico wordt nu de gemiddelde verblijfsduur in een bouwwerk meegewogen. Met andere woorden: men gaat ervan uit dat de persoon een deel van de tijd niet in het risicogebied aanwezig is en dus geen risico loopt. Door de gemiddelde verblijfsduur mee te wegen, is een overlijdensrisico van 10^{-5} ten gevolge van een aardbeving in feite een hoger risico dan een overlijdensrisico van 10^{-5} ten gevolge van overstroming. Noch de Commissie noch de minister geeft goede argumenten voor dit verschil.

De minister meldt:
'Verder adviseert het panel om de berekeningen voor het aardbevingsrisico uit te voeren met de beste inschatting van de onderliggende kansverdelingen, dus zonder toegevoegd conservatisme. Ik neem de aanbevelingen van het panel over wat betreft de interpretatie van de veiligheidsnorm in de berekeningswijze van het risico.'
Als het om veiligheid gaat is het in Nederland gebruikelijk om van het 'worst case scenario' uit te gaan. De minister berekent het risico blijkbaar liever op basis van een 'het zal wel meevallen-scenario'. Dit vinden wij volstrekt onverantwoord.

De minister deelt mede:
'De Mijnraad adviseert om risicoberekeningen aan de veiligheidsnorm jaarlijks opnieuw uit te voeren, zodat alle onzekerheden in de onderliggende variabelen verwerkt kunnen worden. Daarbij is het belangrijk om de meest recente inzichten te benutten in de kennis van de ondergrond en van de sterkte van gebouwen, en in de verwachte productiegegevens.

Ik neem het advies van de Mijnraad over om de risicoberekeningen jaarlijks te laten uitvoeren, en niet te anticiperen op toekomstige dalingen of stijgingen van het veiligheidsrisico (zoals SodM voorstelt), maar om jaarlijks de feitelijke ontwikkelingen in het veiligheidsrisico te analyseren, en op die manier recht te doen aan de onzekerheden.'

Een goed advies, maar dat betekent wel dat jaarlijks opnieuw moet worden beoordeeld welke gebouwen tot welk niveau versterkt moeten worden: dat is niet werkbaar. Bovendien moeten bewoners erop kunnen vertrouwen dat gemaakte afspraken over het versterken van de woning worden nagekomen. Het kan niet zo zijn dat een versterkingsoperatie op het laatste moment, wegens veranderde inzichten, wordt afgeblazen. Wij zijn het met de minister eens dat niet vooruit gelopen moet worden op toekomstige, maar onzekere, ontwikkelingen. Maar het mag ook niet zo zijn dat de jaarlijkse risicoberekening in feite het versterkingsproces lam legt. De versterking van woningen moet voortvarend worden door gezet.

Wij zijn dan ook van oordeel dat alle woningen, die bij de huidige gaswinning en de huidige seismiciteit niet aan de 10^{-5} norm voldoen, zo spoedig mogelijk versterkt moeten worden. Gezien de ambitie die de minister heeft om in de naaste toekomst vele tienduizenden tot wel 200.000 woningen per jaar zodanig te verbouwen dat ze van het gas af kunnen, moet het geen probleem zijn de versterkingsoperatie in Groningen binnen 2 jaar geheel af te ronden.

Maar is die norm van 10^{-5} (overlijdenskans van 1:100.000 per jaar) wel redelijk? Immers: gaswinning is een grootschalige industriële activiteit. En voor industriële activiteiten geldt:

https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gevaarlijke-stoffen/vraag-en-antwoord/wat-is-externe-veiligheid-en-hoe-weet-ik-of-er-risico-s-zijn-in-mijn-woonomgeving
Plaatsgebonden risico
Inwoners van een bepaald gebied kunnen te maken krijgen met plaatsgebonden risico (PR). Dit is de kans per jaar dat 1 persoon overlijdt door een ongeluk met een gevaarlijke stof. In theorie zou die persoon zich onafgebroken en onbeschermd op 1 bepaalde plaats moeten bevinden. Deze kans mag niet groter zijn dan 1 op de miljoen.
https://www.infomil.nl/onderwerpen/ruimte/omgevingsthema/externe-veiligheid/beleid/
De norm die voor het PR [plaatsgebonden risico] geldt, is de kans van 1:1.000.000 (10^{-6}). Voor kwetsbare objecten is dit een grenswaarde en moet worden opgevolgd. Voor beperkt kwetsbare objecten is het een richtwaarde.

Noch de Commissie Meijdam noch de minister onderbouwt waarom voor de activiteiten van de NAM een 10 x groter overlijdensrisico aanvaardbaar is dan voor andere industriële activiteiten.

3.4 Schadeafhandeling
De minister constateert:
'De maatregelen die de afgelopen jaren op dit vlak zijn genomen, hebben er ondanks de inzet van NAM en betrokken partijen niet toe geleid dat de afhandeling van schade in Groningen als voldoende voortvarend en rechtvaardig werd ervaren.

Zodoende is met ingang van 19 maart 2018 de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (hierna: de TCMG) ingesteld (...) Met dat Besluit wordt zo snel als mogelijk invulling gegeven aan de breed gedeelde wens om NAM op afstand te plaatsen van de schadeafhandeling (...) Met het Besluit en het bijbehorend schadeprotocol neemt de Staat op ruimhartige wijze zijn verantwoordelijkheid en wordt voorzien in een rechtvaardige en onafhankelijke schadeafhandeling waarbij er oog is voor de menselijke maat. De afhandeling van deze verzoeken door de TCMG laat de aansprakelijkheid van NAM op grond van het Burgerlijk Wetboek onverlet. De TCMG besluit onafhankelijk van zowel NAM

als mij of er sprake is van mijnbouwgerelateerde schade en zo ja, wat de hoogte van de schadevergoeding is.'

'Vanwege de looptijd van de gesprekken over de wijze van afhandeling van schade, wachtten ten tijde van de publicatie van het Besluit ruim zesduizend bewoners met openstaande schademeldingen van vóór 31 maart 2017 al lang op afhandeling van deze schademeldingen.'
De minister vergeet hier te melden dat de afhandeling van openstaande schademeldingen op last van de minister een jaar heeft stilgelegen.

De minister meldt dat voor bewoners tot 1 september 2018 een gang naar de Arbiter Bodembeweging open staat indien zij het aanbod van NAM niet accepteren. Welke weg kunnen de bewoners bewandelen als zij niet voor 1 september 2018 een beroep op de Arbiter hebben gedaan, bij voorbeeld omdat zij tot het laatste moment de indruk hadden dat zij nog met de NAM in onderhandeling waren?

'Het Besluit is voor mij een eerste stap in de richting van publieke afhandeling van schade. Ik heb daarbij aangegeven dat de TCMG functioneert tot er een wettelijke regeling is op grond waarvan de schade publiekrechtelijk wordt afgehandeld. Het Besluit voorziet dus nog niet in de gewenste eindsituatie. Zo kunnen partijen niet voor alle objecten een beroep doen op de TCMG en is de TCMG ook niet bevoegd om over alle vormen van schade te oordelen. Het wetsvoorstel om dit te regelen is van 5 juli 2018 tot en met tot 14 augustus 2018 via internet geconsulteerd.'

Kortom na zes jaar zijn zowel de oude als de nieuwe schades nog niet afgehandeld. Wij dringen er sterk op aan dit nu eens goed te regelen.

4. Juridisch kader en procedure
4.1 Mijnbouwwet en –regelgeving
De minister stelt:
'Het winningsplan Groningen gasveld 2016 dient te worden getoetst aan de toepasselijke Mijnbouwwet en regelgeving. De artikelen 34, 35 en 36 van de Mijnbouwwet en de artikelen 24, 30 en 31 van het Mijnbouwbesluit (hierna: Mbb) ..... Ook is van belang artikel 167c van de Mijnbouwwet, zoals voorgesteld in het wetsvoorstel minimaliseren gaswinning Groningenveld. Dit artikel bepaalt dat ik, in aanvulling op artikel 36 van de Mijnbouwwet, de bijzondere functie van het Groningenveld voor het kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas, in acht moet nemen.'

Waarom verwijst de minister nadrukkelijk naar het nieuwe artikel 167c in de nieuwe Mijnbouwwet? Deze wetswijziging ligt nog bij de Eerste Kamer, dit artikel is dus nog niet in werking getreden.

Mijnbouwwet, wetsontwerp **Artikel 167c** Bij de instemming met het winningsplan voor het Groningenveld in 2018 op grond van artikel 34, neemt Onze Minister, in aanvulling op artikel 36, de bijzondere functie van het Groningenveld voor het kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas in acht.

Op grond van artikel 36 lid 1 van de huidige Mijnbouwwet kan de minister zijn instemming met het winningsplan geheel of gedeeltelijk weigeren in het belang van de veiligheid voor omwonenden of het voorkomen van schade aan gebouwen of infrastructuur. Op grond van lid 2 kan de minister gedeeltelijk instemmen met het winningsplan of onder voorwaarden instemmen met het winningsplan als de minister dit noodzakelijk vindt in het belang van de leveringszekerheid, tenzij daardoor de veiligheid van de omwonenden op onaanvaardbare wijze wordt aangetast of onaanvaardbare schade aan gebouwen te vrezen is.

De minister heeft dus artikel 167c helemaal niet nodig om de levering van laagcalorisch gas te verzekeren, tenzij door die levering de veiligheid van de omwonenden op onaanvaardbare wijze wordt aangetast of onaanvaardbare schade aan gebouwen te vrezen is. Waarom verwijzen naar het nieuwe artikel 167c? Het nieuwe artikel 167c, dat dus nog geen rechtskracht heeft, dwingt de minister om

onder alle omstandigheden, ook als de veiligheid van de Groninger bevolking op onaanvaardbare wijze wordt aangetast of onaanvaardbare schade aan gebouwen te vrezen valt, ervoor te zorgen dat de eindafnemers de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas krijgen.

De minister is er dus blijkbaar (eindelijk) van overtuigd dat de veiligheid van de mensen en schade door de huidige gaswinning uit het Groningenveld nu op onaanvaardbare wijze worden aangetast. Desondanks wil hij de winning uit het Groningenveld op een zodanig niveau voortzetten dat de eindafnemers, alle eindafnemers, onder alle omstandigheden de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas krijgen. Ook in een extreem koude winter. Ongeacht de gevolgen voor de veiligheid van de bevolking.

Wij achten dit onaanvaardbaar. Natuurlijk kan het niet zo zijn dat in een extreem koude winter het gas wordt afgesloten en de huishoudens in de kou zitten. Maar verreweg het grootste deel van het gas is niet bestemd voor huishoudelijk gebruik. Het moet toch mogelijk zijn dat de regering in een extreem koude winter, desnoods met een beroep op overmacht, een aantal industriële grootverbruikers van laagcalorisch gas dwingt tijdelijk te sluiten om zodoende, gedurende een beperkte periode, de vraag naar laagcalorisch gas af te stemmen op het aanbod.

In onze reactie op paragraaf 5.5 van het ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 komen wij hierop terug.

5.2 Het bouwstenendocument voor het gasjaar 2018-2019
5.2.1. Uitgangspunten
De minister bericht:
'Op basis van de huidige inzichten ga ik uit van een stikstofinzet van 92,5%.
Bij een gasjaar met een gemiddeld temperatuurprofiel is bij een stikstofinzet van 92,5% een winningsniveau van 19,4 miljard Nm^3 voldoende voor de leveringszekerheid.

Aangezien NAM geen invloed heeft op de stikstofinzet heb ik in artikel 2, derde lid bepaald dat bij een lagere stikstofinzet dan 92,5%, waarbij dus een hogere gasproductie nodig is, het winningsniveau naar boven wordt aangepast naar rato van de stikstofinzet.

Uit het bovenstaande blijkt dat NAM geen eigen afwegingsruimte heeft voor wat betreft het niveau van gaswinning en dat afwijkingen van het winningsniveau 19,4 miljard Nm^3 in artikel 2 strikt zijn begrensd.'

Volgens de minister kan de NAM zelf niet (meer) beslissen over de hoeveelheid te winnen gas. De NAM wint de hoeveelheid gas uit het Groningenveld die nodig is voor de leveringszekerheid. De minister voorspelt in artikel 2, eerste lid, van het besluit dat er in een gemiddeld jaar 19,4 miljard Nm^3 gas nodig is uit het Groningenveld. Dit is slechts een voorspelling, geen strikte begrenzing. Immers: is er meer nodig om te voldoen aan de leveringszekerheid, dan is de NAM verplicht dit te leveren. De NAM zal in principe altijd aan de vraag voldoen. Dus de mededeling dat de NAM geen eigen afwegingsruimte meer heeft voor het niveau van gaswinning uit het Groningenveld, klopt. Maar dat het winningsniveau in artikel 2 strikt begrensd is, klopt niet.

Bovendien kan, volgens dit besluit, de geleverde hoeveelheid laagcalorisch gas uit het Groningenveld in een gasjaar veel groter zijn als:
- het kouder is dan in een gemiddeld gasjaar;
- de stikstoffabriek om wat voor reden dan ook niet in staat blijkt de verwachte hoeveelheid laagcalorisch gas te leveren;
- er transportproblemen ontstaan, bij voorbeeld in de aanvoer van hoogcalorisch gas;
- en om elke andere reden (de NAM of de minister moet immers leveren!).

In dit besluit (hoofdstuk 8) is geen maximum, geen bovengrens opgenomen. Er is ook geen bepaling opgenomen die de gaswinning beperkt indien de veiligheid van de bevolking van het gebied (onaanvaardbaar) in gevaar komt.

Wij zijn dan ook van oordeel dat dit instemmingsbesluit onvoldoende rekening houdt met de veiligheid van de bevolking in het gebied. De afweging van enerzijds het belang van de leveringszekerheid en anderzijds het belang van de veiligheid van de bevolking valt op grond van dit besluit altijd uit in het voordeel van de leveringszekerheid, ongeacht de mogelijke gevolgen. Dit vinden wij onverteerbaar en onaanvaardbaar.

De minister stelt:
'Mede op basis van de SodM-adviezen heb ik de volgende voorschriften in paragraaf 8 opgenomen:
- beperking van de regionale productiefluctuaties in artikel 4, eerste en tweede lid;
- het laten prevaleren van volumebeperking boven het naleven van de beperkingen aan de productiefluctuaties in artikel 4, derde lid.'

De minister wijkt in zijn besluit echter uitdrukkelijk, zonder deugdelijke motivering, af van het advies van SodM. Teneinde het aardbevingsrisico te verminderen adviseert SodM een zo vlak mogelijke winning:
'De volgende adviezen van SodM hebben betrekking op de bovengenoemde uitgangspunten en voorwaarden.
- SodM adviseert om vast te leggen dat het verschil in productie tussen opeenvolgende maanden niet groter mag zijn dan 20% (Bierum), dan wel 50% (overige regio's met uitzondering van Eemskanaal) van de productie in de voorafgaande maand.'

De minister wekt hier de indruk dat hij het advies van SodM over neemt. Maar in artikel 4 lid 1 en 2 van zijn besluit is het anders geregeld:
'Artikel 4 (productiefluctuaties)
1. NAM dient ervoor zorg te dragen dat het verschil in productie niet groter is dan 20% per maand voor het cluster Bierum en 50% per maand voor de overige clusters die voor productie in gebruik zijn, met uitzondering van Eemskanaal waarvoor geen beperking van de productiefluctuaties geldt.
2. De genoemde percentages gelden ten opzichte van de gemiddelde productie over de 12 voorgaande maanden.'

Dus SodM zegt: als er in juli uit een bepaalde cluster 2.000 is gewonnen, dan mag er in augustus niet minder dan 1.000 en niet meer dan 3.000 uit die cluster worden gewonnen (50% meer of minder). Maar de minister zegt: als er in juli 2.000 uit een bepaalde cluster is gewonnen, maar in juli plus de voorafgaande 11 maanden is er gemiddeld 8.000 per maand uit die cluster gewonnen, dan mag er in augustus maximaal 2.000 + 4.000 = 6.000 worden gewonnen: 3 maal zo veel als in de voorafgaande maand, een toename van 300%. Dit is geen vlakke productie en staat haaks op het advies van SodM.

Wij gaan ervan uit dat SodM, vanuit haar deskundigheid, op goede gronden heeft geoordeeld dat:
- het beperken van de fluctuatie in de maandelijkse productie bijdraagt aan het beperken van de aardbevingskans in het gebied;
- een maandelijkse fluctuatie (voor de meeste clusters) van ten hoogste 50% nog aanvaardbaar is, dus een sterkere maandelijkse fluctuatie leidt tot een verhoogd risico.
De minister motiveert niet waarom hij het, uit oogpunt van veiligheid, aanvaardbaar vindt een veel grotere maandelijks fluctuatie toe te staan. Wij zijn van oordeel dat de regeling in het ontwerp-instemmingsbesluit, die afwijkt van het advies van SodM, uit oogpunt van veiligheid volstrekt onverantwoord en onaanvaardbaar is.

5.2.3 Overschrijding beperkingen regionale productiefluctuaties

De minister meldt:
'Uit een analyse van NAM (bijlage 1 bij het bouwstenendocument) is gebleken dat op basis van de 31 beoordeelde temperatuurscenario's het niet mogelijk is om bij alle temperatuurscenario's zowel binnen het volumeplafond van de graaddagenformule als binnen de voorgeschreven beperkingen van de regionale productiefluctuaties te blijven. In 7 of 8% (afhankelijk van de inzetstrategie) van de regiomaanden is sprake van grotere regionale productiefluctuaties dan toegestaan. Dit is ook al onderkend in de Verwachtingenbrief. NAM verzoekt om in het besluit aan te geven hoe met de voorziene overschrijdingen van de aan de regionale productiefluctuaties gestelde beperkingen, ten gevolge van operationele omstandigheden of de markt, moet worden omgegaan.'

(Een regiomaand is hoe vaak een regio in de totaal beoordeelde scenario's buiten de bandbreedte komt van +/-50%.)

De NAM geeft aan in 7 à 8% van de tijd (zelfs) niet te kunnen voldoen aan de door de minister in artikel 4 voorgeschreven productie-regels. De minister accepteert dit en draagt de NAM op dergelijke overschrijdingen te documenteren en te rapporteren. Daarbij gaat om het aantal overschrijdingen, de amplitude van de overschrijdingen en de oorzaken van die overschrijdingen. De minister geeft niet aan welke maatregel hij van plan is te nemen in geval dergelijke overschrijdingen voorkomen zonder dat sprake is van een duidelijk aanwijsbare calamiteit.

'NAM verzoekt in het besluit op te nemen dat de clusters Leermens, Overschild, de Paauwen, Ten Post en 't Zandt definitief niet meer gebruikt mogen worden voor Groningenveld productie.'

'SodM adviseert om de clusters Leermens, Overschild, de Paauwen, Ten Post en 't Zandt definitief niet meer te gebruiken voor de productie uit het Groningenveld.
SodM adviseert wel om per cluster minimaal 1 put beschikbaar te houden voor monitoring in het kader van het MRP. De overige installaties kunnen overeenkomstig artikel 44 van de Mijnbouwwet worden verwijderd.'

Dit is deels vastgelegd in artikel 3, tweede en derde lid:
'2. NAM gebruikt de Loppersumclusters niet meer voor de productie uit het Groningen-gasveld.'
Het verwijderen van de productie-installaties (afgezien van een monitoringsput) van de Loppersumclusters, overeenkomstig artikel 44 van de Mijnbouwwet, heeft de minister echter niet voorgeschreven. Hij wil dus blijkbaar de mogelijkheid open houden de Loppersumclusters in de toekomst weer in productie te nemen. Als de gaswinning uit het Groningenveld werkelijk zo snel mogelijk tot nul wordt afgebouwd, zeker als wordt voldaan aan de daarvoor door de minister geschetste scenario's, dan is heropening van de Loppersumclusters niet aan de orde. Blijkbaar houdt de minister serieus rekening met een ander scenario, waarin toch besloten wordt om de gaswinning uit het Groningenveld voort te zetten. Wij vinden dit een onaanvaardbare ontwikkeling. Wij dringen er dan ook op aan dat de minister, overeenkomstig het advies van SodM, alsnog regelt dat de overige installaties kunnen overeenkomstig artikel 44 van de Mijnbouwwet uit de Loppersumclusters worden verwijderd.

5.2.5 Interventie en aanwijzingen
'Volgens NAM verliest het MRP zijn functie gelet op de uitgangpunten in het wetsvoorstel minimaliseren gaswinning Groningenveld. NAM bepaalt niet meer de hoeveelheid en wijze van gaswinning. Volgens NAM heeft zij slecht als taak op in opdracht van de minister te analyseren en te rapporteren en is het niet haar taak om conclusies te trekken en in te grijpen in de productie.'

Wij delen deze conclusie van de NAM. Immers, de minister bepaalt:
***'Artikel 2 (totale gasproductie)** 1. NAM wint de hoeveelheid gas uit het Groningenveld die nodig is voor de leveringszekerheid. (...)'*
Deze bepaling geeft de NAM geen eigen ruimte om de productie te verminderen: de NAM levert wat nodig is om de leveringszekerheid te garanderen. Ook als dat veel meer is dan hetgeen de minister nu voorspelt. Ongeacht de gevolgen die dit heeft voor het Groningenveld, ongeacht de mogelijke gevolgen voor de veiligheid van de bewoners van het gebied en hun eigendommen. Leveringszekerheid staat voor de minister nog altijd voorop.

'Verder adviseert SodM om vast te leggen dat middels het MPR ingegrepen kan worden in het bouwstenendocument naar aanleiding van onverwachte seismische ontwikkelingen.'
Een zeer terecht advies, dat wij volledig onderschrijven. Maar dat de minister uitdrukkelijk niet heeft over genomen in zijn besluit. Hij verwacht niet dat het nodig zal zijn, gezien de looptijd van zijn huidige besluit. En hij kan in geval van uiterste nood altijd nog een nieuw besluit nemen.

Naar ons oordeel doet de minister hiermee geen recht aan het veiligheidsrisico en aan het gevoel van onveiligheid in het gebied. Wij dringen er dan ook op aan dat er alsnog dwingend geregeld wordt in welke situaties de minister alsnog een verdere productiebeperking zal voorschrijven.

5.2.6. UGS Norg

Algemeen wordt erkend dat UGS Norg een belangrijke bijdrage kan leveren aan het realiseren van een zo vlak mogelijke winning uit het Groningenveld. In tijden van grote vraag kan laagcalorisch gas aan de ondergrondse opslag worden onttrokken, bij geringe vraag kan de opslag weer worden gevuld met laagcalorisch gas, afkomstig uit het Groningenveld, maar ook uit de kleinere velden en met stikstof-verrijkt hoogcalorisch gas. Om de vraag naar gas uit het Groningenveld te minimaliseren is het, naar ons oordeel, van groot belang de stikstofinstallaties (waaronder die in Zuidbroek) maximaal in te zetten. Dus ook in perioden met weinig vraag naar laagcalorisch gas dient de productie van laagcalorisch gas uit hoogcalorisch gas onverminderd te worden voortgezet.

De minister heeft hierover in zijn besluit niets opgenomen. Een gemiste kans.

5.2.7 Nieuw wettelijk kader

De minister gaat hier in op het wetsvoorstel 'Wijziging van de Gaswet en van de Mijnbouwwet betreffende het minimaliseren van de gaswinning uit het Groningenveld' dat inmiddels bij de Eerste Kamer in behandeling is.

De naam van deze wet suggereert dat hier de afbouw van de gaswinning uit het Groningenveld wordt geregeld. Dat is echter niet het geval. Er worden wel nieuwe spelregels vastgelegd voor het Groningenveld. Maar die kunnen zowel leiden tot vermindering als tot vergroting van de gaswinning. Er is geen afbouwplan in de wet opgenomen, geen einddatum voor de winning uit het Groningenveld opgenomen.

De minister stelt:
'Hiervoor wordt alleen voor het Groningenveld de huidige wettelijke systematiek van een winningsplan losgelaten en wordt gekozen voor het uitgangspunt «niet meer dan nodig». De benodigde inzet van het Groningenveld wordt onder dit uitgangspunt bepaald door de vraag naar laagcalorisch gas en de mogelijkheid om hoogcalorisch gas om te zetten naar laagcalorisch gas, waarbij de inzet van het Groningenveld gelet op alle in te zetten middelen, geminimaliseerd wordt.'

Wij lezen de wetswijziging, met name het gewijzigde artikel 36 en het nieuwe artikel 167c, anders: het uitgangspunt voor de winning uit het Groningenveld wordt 'niet minder dan nodig'.

Immers, waar artikel 36 van de huidige Mijnbouwwet de minister feitelijk oplegt om niet in te stemmen met het winningsplan als de veiligheid voor omwonenden op onaanvaardbare wijze wordt aangetast of als er onaanvaardbare schade dreigt aan gebouwen of infrastructuur, dwingt het nieuwe artikel 167c de minister om toch in te stemmen met het winningsplan als anders de leveringszekerheid in gevaar zou kunnen komen. De betreffende bepaling in artikel 36 lid 2 en 3 over aanpassing van het winningsplan als de veiligheid onaanvaardbaar wordt bedreigd of als er onaanvaardbare schade dreigt, wordt geschrapt. De Groningers zijn hier het kind van de rekening, hun belang bij een veilige woonomgeving wordt met de nieuwe wet buiten spel gezet. Wij vinden dit onaanvaardbaar.

5.4 Schade door bodembeweging – bodemdaling

De minister verwacht dat de productie uit het Groningenveld in 2030 zal eindigen. Dit is een verwachting, er is in zijn besluit niets over vastgelegd. Ook in de wetswijziging is dit niet terug te vinden. Hij verwacht dat de bodemdaling nog tot 2050 zal duren. Ook dit is slechts een voorspelling, geen zekerheid. Wij verwachten dat het aardbevingsrisico na beëindiging van de winning wel zal afnemen, maar in ieder geval nog zal blijven bestaan zolang de bodemdaling voortduurt: dus zeker tot 2050.

NAM verwacht geen directe schade door bodemdaling aan bouwwerken of infrastructuur *'vanwege het geleidelijke en gelijkmatige karakter van de daling'*.
Dit is omstreden, maar de bewijslast ligt moeilijk. Wij twijfelen sterk aan het geleidelijke en gelijkmatige karakter van de daling. De NAM heeft zelf in 2012 aan ons gemeld dat er (toen) meer dan 1800 breukvlakken bekend waren in het gebied. Op dergelijke breukvlakken ligt een ongelijkmatige daling meer voor de hand. Schade aan gebouwen ten gevolge van dergelijke breukvlakken valt, zonder

grondige geologische kennis van het gebied, moeilijk aan te tonen en wordt door de NAM altijd ontkend.

Wel voorziet NAM gevolgen voor de waterhuishouding. De waterschappen zullen het waterpeil moeten aanpassen aan de gewijzigde situatie. En als gevolg van veranderingen in het grondwaterpeil kan ongelijkmatige zetting van de bodem optreden, kunnen funderingen droog komen te staan, kunnen heipalen gaan rotten en kan ernstige schade optreden aan bestaande (oude) bebouwing. Dergelijke gevolgschade, die zonder de gaswinning niet zou zijn opgetreden, blijkt niet verhaalbaar op de NAM.

5.5 Veiligheidsrisico's door geïnduceerde aardbevingen
Volgens de minister/NAM is er bij het huidige ontwerpbesluit in 2019 een 14,5% kans op een aardbeving met een magnitude groter dan 3,6 op de schaal van Richter. Deze kans daalt naar ongeveer 10% in 2022: nog lang geen nul. Dus ook na 2022 kunnen zware aardbevingen optreden.

De provincie Groningen constateert op grond van de rapporten dat de seismiciteit het komende jaar weer iets zal stijgen en pas na 2022 significant daalt. *'Daarnaast blijkt uit tabel 4.1 van de aanvulling op het winningsplan op pag 43 dat de kans op een zeer zware beving tot 2022 in ieder geval gelijk blijft. In deze tabel noch in de tekst blijken de onzekerheidsmarges rondom deze kansberekening. Wel kunnen we uit figuur 4-1 van hetzelfde rapport van NAM (pag 42, Seismic Activity Rate) aflezen dat als we de door NAM gegeven onzekerheidsmarge hanteren het ook mogelijk is dat de seismiciteit, en daarmee de kans op een zware beving tot 2028 hetzelfde kan blijven.'* (Advies aan Minister Economische Zaken en Klimaat voor het Instemmingsbesluit 2018 Groningenveld, Gedeputeerde Staten van de Provincie Groningen, 24 juli 2018).

Volgens de minister zal de seismiciteit, de kans op (hevige) aardbevingen, afnemen naarmate de productie uit het Groningenveld daalt. De minister gaat voor de productie nog altijd uit van de leveringszekerheid:
'Artikel 2 (totale gasproductie)
1. NAM wint de hoeveelheid gas uit het Groningenveld die nodig is voor de leveringszekerheid. Dit betekent voor het gasjaar 2018-2019 een gasproductie van 19,4 miljard Nm^3 bij een jaar met een gemiddeld temperatuurprofiel uitgaande van een gecombineerde stikstofinzet van de mengstations van GTS van 92,5%.'
GTS geeft nu al aan dat 92,5% stikstof niet haalbaar is. De productie in gasjaar 2018-2019 zal (als het een jaar is met een gemiddeld temperatuurprofiel) bij een stikstofinzet van 85%, volgens GTS resulteren in een geraamd niveau van ongeveer 20,6 miljard Nm^3. (brief GTS aan de minister van Economische Zaken en Klimaat, van 27 maart 2018, kenmerk L 18.0020, onderwerp: Advies GTS leveringszekerheid middels scenario analyse).

Nu de NAM verplicht is voldoende te produceren om de leveringszekerheid te waarborgen, kan pas na het in gebruik nemen van de uitbreiding van de stikstoffabriek in Zuidbroek de gaswinning uit het Groningenveld wezenlijk dalen. Die uitbreiding kan op z'n vroegst op 1 oktober 2022 in productie genomen worden, maar dergelijke projecten hebben vaak de neiging vertraging op te lopen. Wij kunnen er dus vanuit gaan dat in ieder geval voor 2023 de aardbevingsdreiging niet vermindert.

Op dit moment, ruim 6 jaar na de beving van Loppersum/Huizinge, zijn de meeste woningen in het gebied nog niet versterkt. Er is zelfs nog niet bekend welke woningen versterkt moeten worden. Er zijn slechts statistische berekeningen gemaakt om hoeveel woningen het bij de versterkingsoperatie zou kunnen gaan. Maar dat er woningen zijn die nog niet aan de veiligheidsnorm voldoen, daarover is iedereen het eens.

Eind 2015 heeft de commissie Meijdam haar eindadvies uitgebracht. De commissie concludeert dat alle woningen in het gebied zouden moeten voldoen aan een norm voor de sterkte van bouwwerken op het niveau van een individueel risico van 10^{-5} per jaar. De kans dat een persoon overlijdt door instorten van (delen van) het bouwwerk is dan jaarlijks 1:100.000. De commissie concludeerde voorts dat woningen die niet voldoen aan een norm van 10^{-4} (kans dat een persoon overlijdt is 1:10.000 per jaar) eigenlijk niet aanvaardbaar zijn. Woningen die wel aan de norm van 10^{-4} voldoen, maar niet aan

de norm van 10^{-5}, zouden tijdelijk geaccepteerd kunnen worden. Onder tijdelijk verstaat de commissie: ten hoogste 5 jaar. Dus in feite is de periode dat het risico van 10^{-5} geaccepteerd kan worden nu al ruim verlopen. Gaan we uit van het rapport van de commissie Meijdam van december 2015, dan zou de versterkingsoperatie uiterlijk in december 2020 afgerond moeten zijn. Daar biedt de minister echter geen zicht op.

Na veel gereken en gepuzzel, maar zonder echt onderzoek aan de betreffende panden, zijn de minister en de NAM tot de conclusie gekomen dat op dit moment alle woningen aan de norm van 10^{-4} voldoen. Of dat waar is, zal in de praktijk moeten blijken: daarvoor moeten de woningen zelf worden onderzocht. Of dat onderzoek daadwerkelijk zal worden uitgevoerd, meldt de minister niet.

Op basis van statistische berekeningen, schattingen, dus niet op basis van onderzoek, is een schatting gemaakt van het aantal woningen dat nog niet aan de norm van 10^{-5} voldoet. In de redenering van de minister en de NAM zijn er twee manieren om te bereiken dat deze woningen wel aan de norm voldoen: de woning versterken of de aardbevingen beperken, waardoor het instortingsrisico afneemt. De schattingen van het aantal woningen waar het om gaat lopen uiteen.

- De NAM verwacht dat het aantal te versterken gebouwen de komende periode afneemt (van 1.478 in 2019 tot 15 in 2027, uitgaande van een scenario van jaren met een gemiddelde temperatuur. In een koud jaar zijn er in 2019 ongeveer 2521 gebouwen die een hoger individueel aardbevingsrisico vertegenwoordigen dan 10^{-5} per jaar. Hoeveel dat er bij een koud jaar in 2027 zijn, wordt niet vermeld. Dus in een extreem koud jaar lopen de mensen in het gebied meer risico en zijn er meer woningen die niet voldoen aan de individuele veiligheidsnorm. Toch gaat de minister ervan uit dat slechts 1.500 woningen versterkt moeten worden. Een vreemde benadering: wij zijn van oordeel dat alle woningen, ook in een extreem koud jaar, aan de individuele veiligheidsnorm moeten voldoen. Er wonen immers ook mensen als het kouder is dan gemiddeld.

- SodM concludeert dat circa 1.900 gebouwen gedurende de volledige looptijd van het afbouwplan (basispad Kabinet), dus tot 2030 en daarna, boven de veiligheidsnorm zitten. Verder zijn er 3.100 gebouwen die langer dan vijf jaar boven de norm zullen zitten en 2.100 gebouwen die binnen vijf jaar onder de norm komen vanwege afnemende seismiciteit. SodM verwacht dus dat op dit moment in totaal zo'n 7.100 gebouwen niet aan de veiligheidsnorm voldoen. SodM gebruikt hetzelfde model als NAM, maar hanteert andere veiligheidsmarges.

- De Mijnraad gaat in zijn rapport van 2 juli 2018 uit van circa 1.500 gebouwen die niet voldoen aan de norm van 10^{-5} en circa 5.700 gebouwen die in de zogenaamde onzekerheidsmarge P90 vallen. In totaal dus mogelijk 7.200 onveilige gebouwen.

- En dan zijn er nog woningen die wel onderzocht zijn, waarbij indertijd is geconstateerd dat ze niet aan de veiligheidsnorm voldoen en dus versterkt moeten worden. Volgens de Mijnraad hoeft 2/3 van deze woningen volgens de huidige opvattingen niet meer versterkt te worden, 1/3 van deze woningen hoort tot de door de Mijnraad genoemde 1.500 woningen die wel versterkt moeten worden. Maar concreet om welke woningen het daarbij gaat is niet bekend, dat moet nog worden onderzocht. De minister heeft op 18 september 2018 aan de Tweede Kamer gemeld (33529, Gaswinning, Nr. 524 Brief van de minister van Economische Zaken en Klimaat) dat het hier om 1.588 woningen gaat. Deze woningen zullen worden versterkt. Voor zover versterking, ook volgens de huidige inzichten, noodzakelijk is betaalt de NAM hiervan de kosten, de versterking van de overige woningen wordt gefinancierd uit publieke middelen. Bij een andere groep van 1.467 woningen is de versterking al in uitvoering. Hoewel de minister hier niet over rept gaat de versterking volgens de provincie gewoon door. (Advies aan Minister Economische Zaken en Klimaat voor het Instemmingsbesluit 2018 Groningenveld, Gedeputeerde Staten van de Provincie Groningen, 24 juli 2018). En van een derde groep van 1.581 adressen is op dit moment onduidelijk of de versterking door gaat.

- Sinds de beving in 2012 is de regering er slechts in geslaagd 721 woningen te versterken (augustus 2012 – 19 juli 2018, volgens kwartaalrapportage NCG, april - juni 2018).

Wij concluderen hieruit:
- De beving van Loppersum/Huizinge is al meer dan 6 jaar geleden, ruim 5 jaar geleden kwam het rapport waarin werd aangegeven dat aardbevingen tot 5 op de schaal van Richter in dit gebied tot de mogelijkheden behoren (*Reassessment of the probability of higher magnitude earthquakes in the Groningen gas field Including a position statement by KNMI by Mevr. Dr. A.G. Muntendam-Bos and Dr. J.A. de Waal, 16 January 2013, State Supervision of Mines*). En meer dan 5 jaar geleden kwam de brief van 22 januari 2013 van SodM, waarin SodM de minister van EZ aanraadt de gaswinning uit het Groningenveld zo snel mogelijk en zo ver mogelijk terug te brengen, in ieder geval tot minder dan 12 miljard m^3 per jaar.
- Er is nog steeds geen overeenstemming tussen de deskundigen over de mate van veiligheid in Groningen. Er is nog geen onomstreden veiligheidsnorm.
- Er is nog steeds niet bekend hoeveel woningen versterkt moeten worden.
- Er is nog steeds niet bekend welke woningen versterkt moeten worden en tot welk niveau.
- Er wonen dus nog steeds, nu al meer dan 5 jaar, mensen (hoeveel is niet bekend) in onveilige woningen.
- De minister geeft nog steeds niet aan binnen hoeveel tijd alle woningen in het gebied aan de veiligheidsnorm van 10^{-5} zullen voldoen.

Het mag duidelijk zijn dat dit alles het vertrouwen van de bevolking in de versterkingsoperatie niet bevordert.

Daarbij komt dat de minister de indruk wekt dat hij een voorschot wil nemen op de door hem verwachte vermindering van de seismiciteit bij het verminderen van de gaswinning. Maar die seismiciteit zal de komende jaren nog niet afnemen. Zeker niet zolang de minister leveringszekerheid boven veiligheid blijft stellen. De aardbevingsdreiging zal in ieder geval tot na 2022, mogelijk tot na 2028 even groot blijven. Tegen die tijd wonen er mensen al meer dan 10 jaar in onveilige woningen.

Bij de onveilige woningen gaat het om woningen die op dit moment niet voldoen aan de individueel risico-norm van 10^{-5} per jaar: de jaarlijkse kans dat iemand overlijdt als gevolg van het instorten van (delen van) de woning bij aardbevingen is groter dan 1:100.000 per jaar. Dus groter dan 1:10.000 per 10 jaar. En hoeveel woningen in het gebied voldoen niet aan deze norm? 1.500? 7.200? 20.000? Niemand die het weet, want het is niet onderzocht. Er zijn voorspellingen gedaan, maar de woningen zijn niet feitelijk in beeld gebracht en onderzocht.

Wij concluderen dat de minister nog steeds met mensenlevens speelt teneinde de leveringszekerheid veilig te stellen. Wij vinden het volstrekt onbegrijpelijk en onverantwoord dat de versterkingsoperatie nog steeds niet op grote schaal wordt uitgevoerd. Alle woningen hadden al lang aan de veiligheidsnorm moeten voldoen. Wij dringen erop aan te zorgen dat alle woningen in het gebied uiterlijk in december 2020 (5 jaar na het eindrapport van de commissie Meijdam) aan de veiligheidsnorm voldoen.

Bij het individuele risico en dus ook bij de versterkingsoperatie wordt uitsluitend gekeken naar overlijdensrisico. Het risico van (ernstig, mogelijk onherstelbaar) letsel is niet in beeld gebracht. Een dergelijk risico wordt ook niet meegenomen in de versterkingsoperatie. Ook worden geen bouwkundige maatregelen aan woningen getroffen om de schade aan eigendommen van de bewoners te beperken. Er worden nog altijd zo'n 16.000 aardbevingsschades per jaar gemeld in het gebied. Wij vinden dit onaanvaardbaar en maatschappelijk onverantwoord. Wij dringen erop aan dat de minister concrete maatregelen neemt om ook de kans op letsel en schade te verminderen.

<u>Leveringszekerheid</u>
De minister heeft, op basis van het eindrapport van de commissie Meijdam, wel een definitie gegeven van het individuele risico. De minister stelt:
'Een definitie voor de veiligheid van leveringszekerheid is er echter niet, aangezien dat een te complex vertakt onderwerp is om te kunnen vangen in een norm. Het niet kunnen voldoen aan de leveringszekerheid kan ingrijpende maatschappelijke en veiligheidseffecten hebben.'
Toch is, zo blijkt uit artikel 2 eerste lid van het besluit van de minister, leveringszekerheid het uitgangspunt. Wij zijn van oordeel dat de minister hiermee onvoldoende duidelijk maakt hoe hij het

belang van leveringszekerheid heeft afgewogen tegen veiligheid. Waarom wordt de veiligheid van de bewoners van het gebied, ook de komende jaren, op het spel gezet ten behoeve van het garanderen van leveringszekerheid? Moet voor leveringszekerheid ook een persoonlijke risiconorm van 10^{-5} worden ingevoerd? Op deze vragen geeft de minister geen antwoord.

5.6 Schade door bodembeweging - bodemtrilling en schade
De regio Groningen is nog altijd zeer ontevreden over de afhandeling van aardbevingsschade. Er komen nog altijd rond de 16.000 schademeldingen door aardbevingen per jaar binnen. Die schade wordt nog altijd te traag afgehandeld. Nog altijd wordt immateriële schade niet vergoed. Nog altijd wordt pas schadevergoeding toegekend na goedkeuring door de NAM.

De minister verwacht in gasjaar 2018-2019 een vergelijkbaar of licht minder aantal schadegevallen dan in de afgelopen periode.
'Dat betekent, dat de schadeafhandeling een actueel onderwerp is en blijft. Ik onderschrijf daarom de noodzaak van een vlotte afhandeling van de schade als gevolg van de aardbevingen door de gaswinning.'
Over maatregelen om de schade-afhandeling te versnellen en over vergoeding van immateriële schade heeft hij het niet.

In zijn brief van 18 september 2018 (33529, Gaswinning, Nr. 524, Brief van de minister van Economische Zaken en Klimaat) meldt de minister aan de Tweede Kamer dat de kosten van schade en versterking voor rekening komen van de NAM.
'De beëindiging van de gaswinning leidt hiermee per saldo tot inkomstenderving voor de Staat, waarbij de Staat geen invloed heeft - en ook niet ambieert te hebben - op de kosten van schade en versterking.'
De minister heeft dus geen invloed op schadeafhandeling en versterking en wil daar ook geen invloed op hebben. Nu de minister hier geen haak ziet en de NAM moet betalen, vrezen wij dat de NAM ook het tempo en de hoogte van de te betalen vergoedingen blijft bepalen. Daar hebben wij geen vertrouwen meer in.

De NAM constateert, zo meldt de minister, dat afnemende productie volgens het basispad zal resulteren in een afnemende schadekans. Vooralsnog (tot 2023?) blijft de productie echter op het huidige niveau, in een koud jaar zelfs hoger. De komende jaren verwachten wij geen afname van de schadekans.

6. Leveringszekerheid
De minister stelt:
'De Afdeling heeft geconcludeerd dat het vernietigde instemmingsbesluit de leveringszekerheid onvoldoende motiveerde. De uitspraak luidt onder 31.5 als volgt:
"Omdat bij het nemen van de nu bestreden besluiten geen zicht bestaat op het risico als gevolg van de gaswinning dient gemotiveerd te worden waarom zich geen omstandigheden voordoen die nopen tot het winnen van minder dan de voor de leveringszekerheid benodigde hoeveelheid gas. Dit geldt te meer nu wordt besloten over gaswinning gedurende meerdere jaren. Die motivering ontbreekt."

Ik ga in deze paragraaf in op het belang van leveringszekerheid en concludeer dat er voor het gasjaar 2018-2019 nog niet te verwachten valt dat door omschakeling de vraag naar Groningengas substantieel zal afnemen.

Deze conclusie is mede relevant aangezien artikel 167c van de Mijnbouwwet, zoals voorgesteld in het wetsvoorstel minimaliseren gaswinning Groningenveld, bepaalt dat ik, in aanvulling op artikel 36 van de Mijnbouwwet, de bijzondere functie van het Groningenveld voor het kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas, in acht moet nemen.'

De Afdeling heeft het vorige instemmingsbesluit onder meer vernietigd omdat de minister niet heeft gemotiveerd waarom zich geen omstandigheden voordoen die dwingen tot het winnen van minder gas dan noodzakelijk is om te voldoen aan de leveringszekerheid. Ook nu kan hij dat niet motiveren, maar hij wil toch aan de leveringszekerheid voldoen (ongeacht de gevolgen voor Groningen) en hij wil

voorkomen dat de Afdeling het nieuwe besluit weer vernietigt. Hij is zich er van bewust is dat het belang van de veiligheid voor omwonenden of het voorkomen van schade aan gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan op onaanvaardbare wijze wordt aangetast door de gaswinning.

De minister heeft dus willens en wetens een artikel in het wetsvoorstel opgenomen dat hem dwingt aan de leveringszekerheid te voldoen. Voor de Afdeling kan hij dan, ter motivering van de (onverantwoord hoge) gaswinning uit het Groningenveld, verwijzen naar dit nieuwe artikel 167c van de Mijnbouwwet. En hij dringt er bij de Eerste Kamer op aan haast te maken met het vaststellen van deze wet, anders is de wetswijziging iet op tijd voor de komende procedure bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State tegen dit instemmingsbesluit.

Wij vinden dit onverteerbaar. Dit wetsvoorstel brengt de bevolking van het gaswinningsgebied nog verder in gevaar. Wij dringen er dan ook met klem op aan dat de minister dit wetsvoorstel intrekt.

<u>Grootverbruikers</u>
De minister stelt:
'Het winningsniveau uit dit besluit kan alleen worden verlaagd, indien ik zou besluiten om bepaalde afnemers (bv. grootverbruikers) van het gasnet af te sluiten, zodat zij geen gas meer afnemen.

Op het landelijke gastransportnet zitten ongeveer 170 grootverbruikers die gas in hun productieproces gebruiken als grondstof of als bron voor hoge temperatuur proceswarmte. Het gaat hier onder meer om raffinaderijen, chemie- en energiebedrijven, steen- en dakpanfabrieken, glas- en metaalsector en bedrijven in de zuivel- en voedingssector. Het is mogelijk om op dit niveau onderscheid te maken tussen afnemers en deze, indien noodzakelijk, individueel af te sluiten.'
Deze 170 grootverbruikers hebben op dit moment gezamenlijk een verbruik van ca. 3,9 miljard m^3 per jaar.

De minister heeft in januari 2018 de 170 grootverbruikers gevraagd om te onderzoeken of zij uiterlijk in 2022 op alternatieven voor het gebruik van laagcalorisch gas kunnen overstappen. De minister lijkt er op te rekenen dat zij dat zullen doen, maar dat is allerminst zeker. Het is dan ook onduidelijk welke bijdrage dit zal leveren aan de vraag naar laagcalorisch gas. En ook als zij niet omschakelen heeft de minister, op grond van het nieuwe artikel 167c, de plicht het gas te leveren.

'Bedrijven kunnen niet van de ene op de andere dag overschakelen naar een andere energiebron voor hun productieproces. Dit vergt een langdurige stillegging van de productie, wat kan leiden tot faillissement en het ontslag van de medewerkers. Ditzelfde geldt voor toeleveranciers van deze bedrijven.

Naast de economische gevolgen worden ook scenario's geschetst die een grote nadelige impact hebben op werkgelegenheid, volksgezondheid en voedselzekerheid. Ik concludeer dat veiligheids- en maatschappelijk belang in het gedrang komen wanneer genoemde grootverbruikers op korte termijn gedwongen worden afgesloten.'

Wij kunnen begrijpen dat bedrijven tijd moeten krijgen om hun bedrijfsvoering aan te passen. Wij vrezen dat de minister hier te vrijblijvend mee omgaat. In overleg met de bedrijven wordt gezocht naar een oplossing, maar de minister geeft niet aan welke maatregelen hij neemt als het overleg niets oplevert. En nogmaals: het nieuwe artikel 167c verplicht de minister in dat geval laagcalorisch gas te blijven leveren.

Naast het verminderen van de jaarlijkse gaswinning dient de minister ook in te zetten op een zo vlak mogelijke gaswinning. In een strenge winter kan de gasvraag zodanig stijgen dat de fluctuatie in productie van maand tot maand boven de door SodM geadviseerde grenzen dreigt te komen. In dat geval zal in de eerste plaats een beroep moeten worden gedaan op de gasvoorraden, bij voorbeeld in Norg. Als dat onvoldoende is, zou de minister moeten kunnen besluiten om de grootverbruikers tijdelijk te sluiten. Dit zal lastig zijn, dit zal economische gevolgen hebben, maar dit levert geen gevaarlijke situatie, geen ontwrichting van de maatschappij. Terwijl onder die omstandigheden

voldoen aan de leveringszekerheid het risico van (zware) aardbevingen, en daarmee van slachtoffers, vergroot. Het nieuwe artikel 167c dwingt de minister echter om ook onder die omstandigheden te voldoen aan de leveringszekerheid.

De minister maakt hiermee het belang van de veiligheid van de bewoners van Groningen ondergeschikt aan de leveringszekerheid. Zonder dat hij daar goede (anders dan economische) redenen voor aanvoert. Hij maakt een onjuiste belangenafweging, zijn motivering schiet tekort.

Regionaal distributienet
De minister stelt:
'Overige eindafnemers in Nederland, die gas vooral gebruiken voor de verwarming van gebouwen en voor koken, zijn aangesloten op het wijdvertakte, en sterk vermaasde, regionale distributienet. Op dit net zijn huishoudens aangesloten, maar ook zakelijke afnemers zoals luchthavens en ziekenhuizen. Ook de infrastructuur is van het regionale net afhankelijk, bijvoorbeeld bij de verwarming van spoorwissels en bruggen.'
Maar ook heel veel andere bedrijven en kleinere industrie. Het huishoudelijk verbruik vormt slechts een beperkt deel van het totale gasverbruik in Nederland.

'Dit net biedt geen ruimte om (op afstand) een onderscheid te maken tussen eindafnemers, en bijvoorbeeld bepaalde partijen wel en andere niet af te sluiten.'
Dit is een technisch probleem: tijdelijk sluiten van een bedrijf in een strenge winter kan ook worden opgelegd, zonder dat de gastoevoer naar het bedrijf feitelijk wordt gesloten. Daarbij kan geaccepteerd worden dat bedrijven een beperkte hoeveelheid gas blijven gebruiken om installaties vorstvrij te houden. Met dergelijke maatregelen kunnen extreme pieken in de gaswinning, en dus een verhoogd aardbevingsrisico, worden voorkomen.

Het afsluiten van huishoudens, ziekenhuizen en dergelijke in een strenge winter zou een te grote ontwrichting van de maatschappij veroorzaken en te grote veiligheidsrisico's met zich brengen. Maar dat is ook niet nodig om de productie uit het Groningenveld binnen de door SodM gestelde maandelijkse grenzen te houden.

De minister motiveert niet waarom tijdelijke bedrijfssluiting in extreme situaties niet zou kunnen worden opgelegd. Let wel: het gaat om het afwegen van economische belangen tegen veiligheid (overlijdensrisico). Wij zijn van oordeel dat de minister, door aan de leveringszekerheid voorrang te geven, speelt met mensenlevens. Dit vinden wij onverantwoord.

7. Eindconclusie
De minister stelt:
'Bij dit besluit heb ik ook de belangen van NAM betrokken. De gevolgen van het besluit van het kabinet de gaswinning op zo kort mogelijke termijn volledig te beëindigen, welk besluit een belangrijk onderdeel is van het onderhavige besluit en hiermee ook mede wordt geïmplementeerd, zijn voor NAM zeer ingrijpend.'
Uit het besluit (hoofdstuk 8) blijkt niet dat de gaswinning wordt beëindigd. Er blijkt alleen uit dat de verantwoordelijkheid voor de te winnen hoeveelheid gas is verschoven van de NAM naar de afnemer. De markt bepaalt in het vervolg de te winnen hoeveelheid.

'Gelet op het bovenstaande ziet ik geen aanleiding om in het belang van de veiligheid voor omwonenden of het voorkomen van schade aan gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan, in het belang van het planmatig gebruik of beheer van delfstoffen, of in het belang van de gevolgen voor milieu of natuur, de instemming met het winningsplan geheel of gedeeltelijk te weigeren.'
Wij hebben hierboven al betoogd dat de veiligheid voor omwonenden of het voorkomen van schade aan gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan op dit moment al, blijkbaar ook volgens de minister, op onaanvaardbare wijze wordt aangetast. De minister blijkt de leveringszekerheid nog altijd belangrijker te vinden dan de veiligheid. En hij heeft onvoldoende gemotiveerd waarom het belang van de leveringszekerheid zwaarder zou moeten wegen.

'Wel verbind ik een aantal voorschriften aan mijn instemming. Deze voorschriften dienen er allereerst toe om NAM te verplichten te winnen wat nodig is voor de leveringszekerheid, niet meer en niet minder. Hiertoe stel ik de productiehoeveelheid vast op 19,4 miljard Nm^3 bij een jaar met een gemiddeld temperatuurprofiel, waarbij ik de nodige flexibiliteit geef om altijd aan de leveringszekerheid te voldoen.'
De minister noemt in zijn besluit wel een productiehoeveelheid van 19,4 miljard Nm^3 bij een jaar met een gemiddeld temperatuurprofiel, maar legt dit niet bindend aan de NAM op. Sterker: de NAM moet aan de vraag voldoen, ongeacht de gevolgen voor de jaarproductie.

'Verder dienen de voorschriften inzake productieverdeling en productiefluctuaties er toe om de nadelige gevolgen van de gaswinning zo veel mogelijk te beperken, met name voor wat betreft het seismisch risico.'
Waarbij de minister het advies van SodM ten aanzien van de maximale maandelijkse fluctuaties in de gaswinning, ongemotiveerd, in de wind slaat.

Conclusie
Het huidige ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 heeft onaanvaardbare gevolgen, onaanvaardbare risico's, voor de veiligheid van de bewoners van het gebied en voor hun eigendommen. Het ontwerp-instemmingsbesluit biedt geen concreet zicht op vermindering van de gaswinning uit het Groningenveld.

Wij dringen er bij de minister op aan om niet, dan wel niet onder deze voorwaarden, in te stemmen met het winningsplan. Het plan om de gaswinning uit het Groningenveld zo snel mogelijk te beëindigen zou bindend onderdeel moeten zijn van het besluit. In het huidige ontwerpbesluit is dat niet het geval.

Tevens dringen wij er bij de minister op aan om het wetsontwerp tot wijziging van de Gaswet en de Mijnbouwwet, dat nu bij de Eerste Kamer in behandeling is, in te trekken, aangezien dit wetsvoorstel niet bijdraagt aan vermindering van de gaswinning uit het Groningenveld maar wel de leveringszekerheid boven de veiligheid van de bewoners van het gebied plaatst.

Zienswijze

Op ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019

Gedeputeerde Staten

en

Provinciale Staten van Groningen

Groningen, 2 oktober 2018

Inhoud

1. Inleiding 2
2. Veiligheid 4
2.1 Hanteren breed veiligheidsbegrip 4
2.2 Objectieve veiligheid 4
2.2.1. Toetsingskader objectieve veiligheidsrisico's 4
2.2.2 Veiligheidsrisico's in en rondom gebouwen 5
2.2.3 Veiligheid (water)infrastructuur, industrie en cumulatieve risico's 6
2.3 Subjectieve veiligheid 8
2.3.1 Sociale veiligheid, gezondheid, maatschappelijke onrust en grondrechten 8
2.3.2 Schade 9
3. Productie en seismiciteit 12
3.1 Productieniveau 12
3.2 Productieverdeling 13
4. Onzekerheden en overige omissies 15
4.1 Ontbrekende zaken 15
4.2 Omgaan met onzekerheden 15
4.3 Continuïteit in onderzoeken 16
4.4 Meet en Regelprotocol en HRA 17

1. Inleiding

Op 24 augustus 2018 heeft u het ontwerpbesluit voor het Groningenveld voor het gasjaar 2018-2019 gepubliceerd. Aanleiding voor dit ontwerp is de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 15 november 2017[1] (verder: de ABRvS) waarbij uw vorige besluit en aangepaste besluit zijn vernietigd. Samengevat vindt de ABRvS dat uw besluiten onzorgvuldig tot stand zijn gekomen en niet goed zijn gemotiveerd.

Een belangrijke onderlegger onder het voorliggend ontwerpbesluit is het kabinetsbesluit van 29 maart 2018 om de gaswinning in Groningen zo snel mogelijk te beëindigen. Hiermee biedt het kabinet perspectief voor de toekomstige veiligheid van onze inwoners. In uw ontwerpbesluit zet u voor het komende gasjaar de eerste stap.

Toch zien wij aanleiding om een zienswijze in te dienen. Wij vinden nog steeds dat veiligheid van onze inwoners onvoldoende in beeld is en gewaarborgd. Zoals de ABRvS aangeeft gaat het bij veiligheid om meer dan objectieve veiligheid. Wij hanteren in deze zienswijze het door de Onderzoeksraad voor de Veiligheid (verder OvV) gebruikte brede veiligheidsbegrip. Wij verwachten - met de uitspraak van de ABRvS in gedachten - dat u zowel aan de objectieve als aan de subjectieve veiligheidsrisico's voor onze inwoners een zwaarwegend belang hecht.
Daarnaast vinden wij dat essentiële informatie ontbreekt. Wij hebben u in ons advies van 24 juli 2018 handreikingen gedaan om tot een (ontwerp)instemmingsbesluit te komen dat leidt tot transparantie en navolgbaarheid. Wij hebben hierbij onder meer aansluiting gezocht bij het nog vast te stellen artikel 52d lid 2 van het wetsvoorstel Wijziging van de Gaswet en de Mijnbouwwet betreffende het minimaliseren van de gaswinning uit het Groningenveld.

In de afweging in uw ontwerpbesluit bent u uitgebreid ingegaan op de belangen van leveringszekerheid. Die belangen zijn inzichtelijk gemaakt met behulp van het rapport van het Instituut voor veiligheid- en crisismanagement (COT). Daarentegen zijn de belangen, met betrekking tot de maatschappelijke ontwrichting als gevolg van bodembeweging veroorzaakt door de winning van gas uit het Groningenveld, niet meegenomen in uw afweging. Ondanks ons advies bent u niet ingegaan op de impact op sociale (on)veiligheid, de gezondheid en de maatschappelijke onrust en daarmee niet op de maatschappelijke ontwrichting. Wij zijn van mening dat dit punt in uw definitieve besluit alsnog expliciet, inzichtelijk en navolgbaar moet worden gemaakt.

In Groningen is sprake van een fors gebrek aan vertrouwen en speelt het gevoel van onveiligheid een zwaarwegende rol. Wij hechten daarom zeer aan goede motiveringen onder het te nemen instemmingsbesluit omdat dit bijdraagt aan het herstel van vertrouwen bij ons als overheid maar vooral bij de inwoners van onze provincie. Uw instemmingsbesluit voor het niveau van gaswinning moet transparant en navolgbaar zijn voor iedereen. Uw besluit moet het vertrouwen geven dat de belangen van onze inwoners zwaar zijn meegewogen.

Daarnaast willen we met deze zienswijze erop aandringen dat ook toekomstige besluitvorming voldoende transparant wordt. Het gaat hierbij om de noodzaak dat onzekerheden verder verkleind

[1] ECLI:NL:RVS:2017:3156

worden en dat alle risico's in beeld worden gebracht en het 'niet meer winnen dan nodig' optimaal transparant is.

Omdat wij de door ons gegeven adviezen onvoldoende terug zien in uw ontwerpbesluit sluiten wij het door ons gegeven advies bij deze zienswijze, zodat u afwijkingen hiervan in uw definitieve instemmingsbesluit kunt overnemen of motiveren.

Tevens verzoeken wij u overeenkomstig artikel 3:50 Algemene wet Bestuursrecht (Awb) voor elk advies(onderdeel) van uw adviseurs aan te geven wat u wel of niet van hun advies overneemt en waarom u zaken naast zich neerlegt.

In deze zienswijze geven wij aan hoe u naar onze mening uw ontwerp-instemmingsbesluit dient aan te passen. Wij onderbouwen dit per thema. Onze zienswijze is gericht op het ontwerpbesluit, zoals deze is gepubliceerd waarbij paragraaf 1 t/m 7 integraal onderdeel uitmaken van het besluit dat in paragraaf 8 wordt verwoord.

Deze zienswijze wordt zowel naar voren gebracht door het College van Gedeputeerde Staten, als door Provinciale Staten en de provincie als rechtspersoon.

Wij vertrouwen erop dat u onze zienswijze behandelt conform de relevante bepalingen van de Awb en de overwegingen uit onze zienswijze (aangevuld met ons advies) transparant meeweegt in uw instemmingsbesluit.

2. Veiligheid

2.1 Hanteren breed veiligheidsbegrip

Wij hanteren voor veiligheid het brede veiligheidsbegrip zoals ook de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OvV) dit in zijn rapport van 2015 heeft gedefinieerd. In deze zienswijze splitsen wij het begrip veiligheid daarom net als de OvV[2] in objectieve veiligheid (uitblijven van lichamelijk letsel als gevolg van aardbevingen) en subjectieve veiligheid (de gemoedsrust van de inwoners bij een dreigende verstoring van het woongenot en de hieruit voortvloeiende gezondheidsrisico's). Ook de ABRvS hanteert een breder veiligheidsbegrip zoals grondrechten op leven, privacy en het ongestoord genot van het eigendom en verbindt hier een zware motiveringsplicht aan. De Mijnraad adviseert u tevens in het advies van 30 juli 2018, waarin wordt verwezen naar het advies van 10 juni 2016, nadrukkelijk aandacht te hebben voor dit brede veiligheidsbegrip. De onderzoeken dienen zich te verbreden van een puur kwantitatieve benadering van het risico op overlijden naar methodes om, al dan niet kwantitatief, het risico op schade en maatschappelijke onrust systematisch in de besluitvorming mee te nemen. In het ontwerpbesluit zien wij deze verbrede benadering en aandacht voor veiligheid in brede zin niet terug. Dat vinden wij onbegrijpelijk omdat zowel Mijnraad als ABRvS u expliciet hebben opgedragen c.q. geadviseerd om dat wel te doen. U toetsingskader is breder dan alleen de instemmingsgronden van art. 36 Mijnbouwwet.

Wij vinden dat u:

1. in uw toetsing en afweging dit brede veiligheidsbegrip dient te hanteren.

2.2 Objectieve veiligheid

2.2.1. Toetsingskader objectieve veiligheidsrisico's

Om te kunnen toetsen of het risico van de gaswinning in Groningen aanvaardbaar is zal eerst bekend moeten zijn wat het risico is en op welke termijn mitigerende maatregelen (w.o. versterking) mogelijk zijn. Om dit te kunnen doen hebben wij vanaf 2015 meerdere malen gewezen op het ontbreken van een integraal risicobeleid waarin niet alleen de norm is opgenomen maar ook het beoordelings- en toetsingskader om aan te tonen dat wel of niet aan de norm wordt voldaan en de termijn waarop maatregelen genomen moeten zijn.
Op basis van de toelichting bij uw ontwerpbesluit concluderen wij dat ook nu nog voor een groot deel dit integrale risicobeleid ontbreekt terwijl u in uw brief van 2 mei 2016 heeft aangegeven dat begin 2017 sprake moet zijn van een consistent risicobeleid. Zo kennen wij nog steeds niet het volledige risicobeleid (norm, beoordelingskader en/of termijn) voor infrastructuur, waterkeringen, industrie en de cumulatieve aspecten.
Als voorbeeld noemen we de industrie waar een norm en beoordelingskader beschikbaar zijn. Er is echter geen termijn gesteld waarbinnen maatregelen getroffen moeten worden. Daarmee is op dit onderdeel uw risicobeleid niet compleet.

[2] OvV, *Aardbevingsrisico's in Groningen. Onderzoek naar de rol van veiligheid van burgers in de besluitvorming over de gaswinning* (1959-2014), februari 2015. https://www.onderzoeksraad.nl/uploads/phase-docs/843/33ef77ab629erapport-gaswinning-groningen-nl-interactief.pdf?s=E0756C2B6D546B97171777E75CF24E38F84398AB.

Wij vinden dat u:

2. zolang het volledig risicobeleid (norm, beoordelingskader en termijn) ontbreekt, u niet alle relevante feiten en belangen (de effecten) heeft onderzocht en meegewogen;
3. zo spoedig mogelijk tot een integraal risicobeleid moet komen.

2.2.2 Veiligheidsrisico's in en rondom gebouwen

De ABRvS heeft duidelijk gemaakt dat daar waar het gaat om veiligheidsrisico's rondom grondrechten het van belang is om goede inschattingen te hebben van de mogelijke risico's. Dat kan bijvoorbeeld door bij de onderzoeken uit te gaan van marges of van een worst-case situatie. Bovendien brengen aard en schaal van de gevolgen van de gaswinning voor de grondrechten met zich mee dat er hoge eisen worden gesteld aan de motivering van het instemmingsbesluit.

In 2017 constateerde de ABRvS ook dat er geen duidelijkheid was over de aantallen te versterken gebouwen, de voortgang van de versterking of de termijn waarbinnen de versterking daadwerkelijk is afgerond. Afronding is van belang voor de onderbouwing van de gaswinning omdat dan is voldaan aan de veiligheidsnorm.

In de toelichting op uw ontwerpbesluit constateert u dat op korte termijn maatregelen moeten worden genomen voor gebouwen met een groter risico dan 10^{-4} per jaar. Deze gebouwen zijn er volgens de berekeningen van de NAM niet meer. Vervolgens concludeert u dat de 'gaswinning op het huidige niveau voldoet aan het risicobeleid, mits alle gebouwen met een individueel risico tussen 10^{-4} en 10^{-5} per jaar tijdig worden versterkt tot het niveau van de veiligheidsnorm'.

In uw eindconclusie constateert u dat het individueel risico in het gasjaar 2018-2019 in overeenstemming is met de norm van de commissie Meijdam en het kabinet, en u dit voor het gasjaar 2018-2019 aanvaardbaar acht.

Wij delen deze eindconclusie niet omdat uw toetsing onvolledig en onjuist is.

Wij vinden dat u de risico's niet op een juiste wijze toetst. Het kabinet heeft de veiligheidsnorm vastgesteld op een individueel risico van 10^{-5} per jaar. Dit is de norm waar aan u de risico's aan moet toetsen. U toetst nu aan het tijdelijke veiligheidsniveau van 10^{-4} per jaar dat bedoeld is om de periode vast te stellen waarbinnen mitigerende maatregelen getroffen moeten worden. Het risiconiveau van 10^{-4} per jaar zegt alleen iets over de snelheid waarmee maatregelen genomen moeten worden en niet of wel of niet voldaan wordt aan de veiligheidsnorm.

Wij concluderen dat er nog steeds geen duidelijkheid is over het aantal gebouwen dat niet aan de veiligheidsnorm voldoet en dus versterkt moet worden. Ook hebben we geen zicht op hoe deze aantallen zich zullen ontwikkelen, afhankelijk van de ontwikkeling van de seismiciteit.

De gebouwen in onze provincie zijn nog steeds niet veilig en onze inwoners weten al vanaf 2012 (beving in Huizinge) dat ze minder veilig zijn dan in de rest van Nederland. Dat is door de commissie Meijdam in 2015 bevestigd. Het kabinet heeft vervolgens besloten dat de inwoners in Groningen net zo veilig moeten kunnen wonen als in de rest van Nederland en dat heeft geresulteerd in de veiligheidsnorm van 10^{-5} per jaar. Omdat de versterking niet per direct in zijn geheel gerealiseerd kon worden heeft het kabinet besloten dat inwoners maximaal 5 jaar een hoger risico mogen lopen dan

10^{-5} per jaar. Voor inwoners die een hoger risico lopen dan 10^{-4} per jaar moeten op veel kortere termijn maatregelen worden getroffen.

Wij vinden dat u er onterecht vanuit gaat dat aan de voorwaarde voor veiligheid - namelijk tijdige versterking - is voldaan. U geeft aan dat de versterking binnen bestuurlijk vastgestelde termijn moet plaatsvinden. Dit terwijl wij in het Meerjarenprogramma aardbevingsbestendig en kansrijk Groningen (MJP) hebben afgesproken dat het moment van inspectie de start van de versterking inluidt en de versterking binnen vijf jaar vanaf het inspectiemoment gerealiseerd moet zijn. Het ontwerpbesluit is getoetst aan de resultaten van de Hazard Risk Assessment (HRA). Dat geeft geen duidelijkheid over wanneer de termijn van 5 jaar ingaat en eindigt omdat bij de HRA geen sprake is van inspecties. Op grond van de HRA kunnen ook geen individuele gebouwen worden geïdentificeerd waarmee voor bewoners ook niet bekend is of er tijdig wordt versterkt.

Bovendien staan we aan het begin van nog steeds een grootschalige versterkingsopgave. We verwachten niet dat de versterkingsopgave binnen de looptijd van dit besluit is gerealiseerd. Daarmee wordt dus komend gasjaar geen wezenlijke afname van het risico voor de veiligheid van omwonenden gerealiseerd.

Wij vinden ook dat uw toets onvolledig is omdat u de risico's van de volledige bandbreedte van de productie (zie 3.1.) niet in beeld heeft gebracht en dus ook niet afgewogen heeft. NAM doet namelijk wel berekeningen voor de scenario's van een warm, gemiddeld en koud jaar, maar niet voor een hoger productieniveau als gevolg van een geringere stikstofconversie en onvoorziene omstandigheden. Dat staat u in uw instemmingsbesluit wel toe.

Wij vinden dat u niet alleen de bandbreedte maar ook de onzekerheden binnen de berekeningen van de veiligheidsrisico's onvoldoende heeft meegewogen in uw besluit (zie 3.1 en 4.2). Daarmee heeft u geen gehoor gegeven aan het advies van de ABRvS om uit te gaan van een worst-case situatie.

Wij vinden dat u:

4. de risico's voor de veiligheid van inwoners in en rondom gebouwen volledig in beeld moet hebben;
5. deze veiligheidsrisico's moet toetsen aan de enige veiligheidsnorm, namelijk $10^{-5;}$
6. in uw besluit deze risico's als gevolg van onzekerheden en bandbreedte in voldoende mate moet meewegen;
7. in uw besluit moet aangeven vanaf welk moment de termijn ingaat en eindigt om te voldoen aan de veiligheidsnorm van 10^{-5};
8. in uw besluit de voortgang van de versterkingsoperatie moet meewegen.

2.2.3 Veiligheid (water)infrastructuur, industrie en cumulatieve risico's

Wij constateren dat u in afwijking van de adviezen van de Tcbb en de Mijnraad, niet volledig bent in wat de veiligheidsrisico's zijn met betrekking tot (water)infrastructuur, industrie en cumulatieve risico's (ketenrisico's). U heeft deze risico's slechts ten dele in beeld gebracht, niet getoetst of niet kunnen toetsen aan risicobeleid hierover en vervolgens niet in uw afweging meegenomen.

De OvV verstaat onder het voorzorgprincipe "de manier van omgaan met onzekerheid: het onderkennen van onzekerheden, daarover communiceren en in samenspraak met de risicodragers en deskundigen zoeken naar manieren van beheersing van het risico". Dit voorzorgprincipe komt ons inziens onvoldoende tot uiting in het ontwerpbesluit. Hierbij gaat het om de onzekerheden die er zijn voor de volledige bandbreedte van de toegestane productie en binnen de berekeningswijze voor de waterveiligheid, de veiligheid van overige kritische infrastructuur en de veiligheid van de industrie. Weliswaar heeft u een HRA laten opstellen en bent u van plan dit jaarlijks te laten doen, maar de HRA gaat niet over de effecten van gaswinning op kritische (water)infrastructuur en de industrie.

Uit onderzoek blijkt dat de huidige en verwachte effecten van aardbevingen en bodemdaling (door gaswinning) op waterkeringen en kunstwerken op dit moment minimaal te noemen zijn. Niettemin is er nog sprake van grote onzekerheid over de cumulatieve effecten van aardbevingen- en bodemdaling en de risico's die dat mogelijk oplevert voor de waterveiligheid, de veiligheid van overige kritische infrastructuur en de veiligheid van de industrie in de regio Groningen en in de rest van Nederland. Dat u voornemens bent de gaswinning af te bouwen, doet daar niet aan af. U heeft aangekondigd dat u, voordat het instemmingsbesluit wordt genomen, terug komt op de cumulatieve effecten (mede op basis van een advies van het hooglerarenpanel). Wij verwachten dat u de uitkomsten van het onderzoek naar de cumulatieve effecten meeweegt en aangeeft binnen welke termijn u welke maatregelen neemt

Wij volgen overigens Mijnraad niet in haar advies dat niet NAM maar een overheidsorgaan dit onderzoek moet gaan uitvoeren. NAM is als vergunninghouder en uitvoerder van het winningsplan gehouden om risico's in kaart te brengen. Dit geldt ook voor de mogelijke cumulatieve effecten. Voor de Veiligheidsregio Groningen is het in beeld hebben van deze risico's en cumulatieve effecten belangrijke input bij het opstellen van het regionaal risicoprofiel.

Voorts bent u in uw ontwerp-instemmingsbesluit niet ingegaan op ons advies om aanvullend onderzoek uit te laten voeren naar de veiligheid van de waterkeringen indien de bevingscontouren en Probabilistic Seismic Hazard Analysis (PSHA) aanzienlijk wijzigen of verschuiving van de aardbevingsdichtheid op zal treden. U dient voordat u tot een definitief besluit komt uitsluitsel te geven of wijziging van bevingscontouren en PSHA te verwachten zijn en indien die mogelijkheid zich voordoet in het instemmingsbesluit NAM te verplichten bij aanzienlijke wijziging van de bevingscontouren en PSHA aanvullend onderzoek te laten doen naar de waterveiligheidsrisico's om daarop mogelijke mitigerende maatregelen te nemen.

U verwijst naar twee rapporten uit 2017 (NAM, *Overzicht Voornaamste Risico's Industriële Installaties, Infrastructuur en waterkeringen*; en het rapport van Antea, *Kwalitatieve risicoanalyse infrastructuur Groningen*). Deze rapporten zijn beschrijvend van aard en geven geen duidelijkheid over welke daadwerkelijke risico's voor onze regio nu aan de orde zijn. U heeft dus niet alle risico's in beeld.

Wij vinden dat u:

9. de risico's voor de veiligheid van inwoners met betrekking tot (water)infrastructuur, industrie en cumulatieve effecten volledig in beeld moet hebben;
10. een volledig toetsingskader (norm, kader en termijn) voor deze risico's moet hebben om te kunnen toetsen;

11. dat u in uw besluit deze risico's als gevolg van onzekerheden en bandbreedte in voldoende mate moet meewegen;
12. in uw besluit de voortgang van de mitigerende maatregelen moet meewegen.

2.3 Subjectieve veiligheid

2.3.1 Sociale veiligheid, gezondheid, maatschappelijke onrust en grondrechten

Wij hebben in ons advies met nadruk aangegeven dat de veiligheidsrisico's zich niet beperken tot de seismische dreiging (en daaraan verbonden versterking) en tot de risico's met betrekking tot leveringszekerheid.

De impact door de gaswinning heeft geleid, en leidt nog steeds tot grote zorgen over sociale (on)veiligheid, gezondheidseffecten en maatschappelijke onrust. Recent werd bijvoorbeeld uiting gegeven aan maatschappelijke onrust: eind augustus vond in de regio een meerdaagse demonstratie plaats, waarbij 'burgerlijke ongehoorzaamheid' het thema was en werd toegewerkt naar een zitactie van enkele honderden demonstranten uit binnen- en buitenland bij een tankenpark van NAM in Farmsum.

Diverse onderzoeken hebben gevolgen van de gaswinning over het welzijn van onze inwoners laten zien. De OvV publiceerde hierover in 2015 een rapport, waarin o.a. herstel van vertrouwen en inspraak van bewoners van Groningen hierover werd aanbevolen. In 2017 concludeerde de OvV in een opvolging van zijn rapport dat zijn aanbevelingen uit 2015 niet of onvoldoende waren nagekomen. De Kinderombudsman vroeg in 2017 nadrukkelijke aandacht voor de 30.000 kinderen in het gebied en stelde dat er te weinig aandacht is voor de kinderen en jongeren in het aardbevingsgebied[3]. Uit het onderzoek 'Aardbeving en Gezondheid 2016'[4] komt naar voren dat meer dan 110.000 inwoners in een huis met aardbevingsschade wonen. Het onderzoek legt een directe relatie tussen de gevolgen van de gaswinning en nadelige gevolgen voor de gezondheid. In januari 2018 verscheen het rapport 'Gronings perspectief', waarin verontrustende cijfers werden gepresenteerd over stress-gerelateerde klachten bij 10.000 inwoners van Groningen als direct gevolg van meervoudige schade door bevingen en de afhandeling hiervan[5]. Op 6 juni 2018 is een aanvullend onderzoek van Gronings Perspectief gepubliceerd dat is opgesteld naar aanleiding van de aardbeving in Zeerijp en de maatschappelijke impact heeft onderzocht[6].

De ABRvS heeft geoordeeld dat u in uw instemmingsbesluit moet beoordelen of, ter bescherming van het recht op leven, het recht op respect voor het privéleven en de woning en het recht op eigendom, (verdere) beperkingen aan de gaswinning moeten worden voorgeschreven. Uw afweging dient blijk te geven van een redelijk evenwicht tussen enerzijds de door die grondrechten beschermde belangen van burgers en anderzijds de betrokken algemene belangen. In de afweging in uw ontwerpbesluit gaat u volledig voorbij aan de fundamentele rechten van de omwonenden, te weten artikel 2 en 8 EVRM en artikel 1 van het Eerste Protocol van het EVRM (recht op leven, recht

[3] Vaste grond gezocht (*kinderen en jongeren in het aardbevingsgebied*), Kinderombudsman, 2017.
[4] Aardbevingen en Gezondheid 2016, gezondheidsmonitor GGD Groningen en Rijksuniversiteit Groningen, oktober 2017.
[5] Gevolgen van bodembeweging voor Groningers (*ervaren veiligheid, gezondheid en toekomstperspectief 2016-2017*), Gronings Perspectief, 2018.
[6] De maatschappelijke impact van de beving van Zeerijp (*ervaren veiligheid, gezondheid en toekomstperspectief*), Gronings Perspectief, 2018.

op privéleven en wonen en recht op eigendom). De enkele vaststelling van uw voornemen de gaswinning af te bouwen doet onvoldoende recht aan het bovenstaande oordeel van de ABRvS.

Tevens gaat u in de afweging in uw ontwerpbesluit volledig voorbij aan de rechten van kinderen. U dient in overeenstemming met het VN-Kinderrechtenverdrag in uw besluit het belang van het kind een eerste overweging te laten zijn. Kinderen hebben ook het recht op leven en op een ongestoorde ontwikkeling (conform artikel 6 van VN-Kinderrechtenverdrag). Deze belangen die tot uitdrukking worden gebracht door de Kinderombudsman in haar rapport 'Vaste grond gezocht' [7] zijn niet meegewogen in uw afweging, noch heeft u kinderen die in de regio woonachtig zijn, conform artikel 12 van het VN-Kinderrechtenverdrag laten participeren in uw besluitvorming. U dient derhalve in uw afweging heel goed te motiveren dat andere belangen zwaarder wegen dan het belang van de kinderen, die dagelijks te kampen hebben met het gevoel van onveiligheid. Hoe kunt u voorkomen dat u met uw besluit de ontwikkeling van kinderen (conform artikel 6 van het VN-Kinderrechtenverdrag) schaadt?

Gelet hierop hanteert u in uw ontwerpbesluit een te beperkt begrip van veiligheid. U geeft aan dat de impact op sociale (on)veiligheid, gezondheid en maatschappelijke onrust heeft bijgedragen aan uw besluit om de gaswinning af te bouwen. U geeft niet aan wat de gevolgen van dit besluit zijn voor de subjectieve veiligheid en hoe u dat afweegt tegenover andere belangen.

Wij vinden dat u:
13. de gevolgen van gaswinning op subjectieve veiligheid in beeld moet brengen en moet afwegen ten opzichte van andere belangen;
14. in uw afweging duidelijk moet maken in hoeverre u voorkomt dat u artikel 2 en 8 EVRM en artikel 1 van het Eerste Protocol van het EVRM schendt;
15. in uw afweging kenbaar het belang van het kind, zoals verwoord in het rapport van de Kinderombudsman, en zoals vereist door artikel 3 van het VN-Kinderrechtenverdrag, moet wegen en duidelijk moet aangeven wanneer en waarom u andere belangen zwaarder vindt wegen.

2.3.2 Schade

De ABRvS heeft in haar uitspraak uitdrukkelijk gesteld dat er aan de motivering van de minister hoge eisen moeten worden gesteld omdat grondrechten op leven (veiligheid), privacy (aantasting van het leefklimaat) en het ongestoord genot van eigendom aan de orde zijn. Daarbij moet in aanmerking worden genomen dat regelingen voor schadevergoeding de nadelige gevolgen wel verzachten. Maar dat deze hier naar aard en schaal dermate groot zijn dat zij een zwaarwegend belang vormen dat in het nadeel van de gaswinning pleit.
U had het ontstaan van schade, het verder beperken van schadeen de voortgang van de schadeafhandeling daarom uitdrukkelijk in uw besluitvorming moeten betrekken.
In de motivering van het ontwerpbesluit wordt niet ingegaan op de punten in ons advies die zijn genoemd met betrekking tot schade. U constateert slechts dat de schade de komende jaren zal afnemen, waarbij het aantal schadegevallen onder het verwachte schadeniveau van het

[7] De Kinderombudsman, 'Vaste grond gezocht', oktober 2017, https://www.dekinderombudsman.nl/ul/cms/fck-uploaded/2017.KOM010Vastegrondgezocht.pdf.

winningsplan Groningen gasveld 2016 uitkomt en u onderschrijft de noodzaak van een vlotte afhandeling van de schades.

Schadeafhandeling

U gaat niet in op de huidige situatie waarbij er voorlopig geen zicht is op een vlotte afhandeling. Bovendien is naast voortgang in de afhandeling ook van belang dat de afhandeling op rechtvaardige, onafhankelijke wijze plaatsvindt met de menselijke maat als uitgangspunt. Ook schade aan monumenten wordt door u niet genoemd.

De Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen heeft te kampen met een zeer grote achterstand van zo'n 17.000 schademeldingen. Daarnaast is tot op heden niet inzichtelijk of de Commissie in haar besluitvorming daadwerkelijk ruimhartig is en uit gaat van de menselijke maat.

Het wetsvoorstel dat het tijdelijke besluit Mijnbouwschade zal gaan vervangen regelt vooral formele aspecten en niet de menselijke kant. De procedurele bepalingen lijken lange doorlooptijden en een formalistische benadering van gedupeerden mogelijk te maken. Ook gaat het wetsvoorstel alleen over schadevergoeding in geld, niet over schadevergoeding in natura. Dat laatste blijft privaatrechtelijk van aard.

Nu voorlopig geen zicht is op een vlotte schadeafhandeling en er ook geen zicht is op rechtvaardige en onafhankelijke schadeafhandeling met oog voor de menselijke maat, had u dit moeten mee wegen in uw afweging van het vergunde productievolume. De trage voortgang in de schadeafhandeling heeft ook tot gevolg dat er geen maatregelen worden getroffen om vervolgschade te voorkomen. Daardoor kunnen acuut onveilige situaties ontstaan.

Ontstaan schade

In de aanvulling van het winningsplan van 2 juli 2018 geeft NAM haar prognose over het optreden van schade. Hieruit blijkt duidelijk dat het komende gasjaar een toename van de kans op het optreden van schade wordt verwacht (DS1, DS2 en DS3 schade).
Uit het vorige winningsplan is naar voren gekomen dat het aantal berekende schades geen tred houdt met het aantal van de gemelde schades, dat vele malen hoger is. Daarnaast is dit rapport door geen van de adviseurs inhoudelijk beoordeeld. Wij gaan er derhalve vanuit dat de berekeningen een onderschatting geven, maar wel aantonen dat er een toename van schades in het komende gasjaar te verwachten is (in lijn met de toename van de seismiciteit).

Daar komt nog bij dat in het ontwerpbesluit vergunde niveau een hogere seismiciteit levert als wordt uitgegaan van een gemiddeld temperatuurverloop en ook hogere productieniveaus mogelijk maakt die een aanzienlijke stijging van de seismiciteit en daarmee kans op bevingen en schades met zich meebrengt.

Wij vinden dat u:

16. moet aangeven hoe u voorkomt dat schade optreedt en wat u aanvaardbaar vindt;
17. de opgetreden en verwachte schades (in aard en omvang) en de afhandeling daarvan als zwaarwegend belang moet afwegen bij uw besluit net als het ontstaan van onveilige situaties omdat geen (tijdige) schadebeperkende maatregelen worden getroffen;
18. de bescherming van de grondrechten, expliciet en transparant, zo dient te betrekken in uw afweging dat dit leidt tot een veilig en verantwoord niveau van gaswinning;

19. in uw definitieve besluit alsnog expliciet, inzichtelijk en navolgbaar dient te maken welke afweging u maakt ten aanzien van de effecten van de gaswinning.

3. Productie en seismiciteit

De veiligheidsrisico's voor onze inwoners als gevolg van de aardbevingen worden bepaald door de verwachte ontwikkeling van de seismiciteit voor het komende jaar. De seismiciteit is vervolgens weer afhankelijk van het uiteindelijke productieniveau en de productieverdeling.

3.1 Productieniveau

U geeft in uw ontwerpbesluit aan dat u de productiehoeveelheid vaststelt op 19,4 miljard m^3 bij een jaar met een gemiddeld temperatuurprofiel, waarbij u de nodige flexibiliteit geeft om altijd aan de leveringszekerheid te voldoen. De uiteindelijke gasproductie voor het komende jaar is daarmee afhankelijk van de volgende variabelen:

- Het jaarlijks temperatuurverloop;
- De stikstofinzet;
- Onvoorziene omstandigheden.

Gelet op de temperatuurafhankelijkheid en de afhankelijkheid van de beschikbare inzet van stikstof-conversiecapaciteit is het onontbeerlijk nu inzicht te hebben in de te gebruiken graaddagenformule en de mogelijk stikstof-inzet-afhankelijkheid van deze formule, om zicht te krijgen op de bandbreedte van de hoeveelheid gas, die gewonnen moet worden.
In het ontwerpbesluit ontbreekt de graaddagenformule en ook het zicht op de stikstof-inzet-afhankelijkheid van deze formule. Hiermee is onduidelijk of de veiligheidsrisico's' bij een onvoorzien lage inzet van stikstof-conversiecapaciteit en een gelijktijdig extreem koud jaar voor u acceptabel zijn. Dit zien wij als een grote tekortkoming.

Mocht nu de stikstof-inzet van Wieringermeer en Ommen, de base-load locaties, substantieel onder de 92,5 % geraken, dan voorziet artikel 2, derde lid, in een theoretische ongelimiteerde toename van de gasproductie uit het Groningenveld; er staat dat de in het eerste lid aangegeven gasproductie naar rato wordt verhoogd bij een lagere stikstof-inzet dan 92,5 %.
Dit is dus naar ons inzicht iets anders dan de zogenaamde "strikte begrenzing" van de gaswinning, die u in uw toelichting noemt.
Wij zijn van mening dat er gelet op de onzekerheid van de risico's' in een dergelijke hierboven omschreven situatie in artikel 2 een limiet wat betreft de gaswinning moet worden aangebracht.
In de voorgaande instemmingsbesluiten van 30 september 2016 en 24 mei 2017 was er sprake van een gelimiteerde gasproductie.

In ons advies hebben wij aangegeven dat u als minister sturing op GTS en GasTerra moet hebben om te bewerkstelligen dat beide commerciële organisaties uitvoering geven aan het uitgangspunt "niet meer dan nodig winnen". In uw toelichting geeft u aan dat dit niet in het instemmingsbesluit thuis hoort en dat u een voorstel voor wijziging van de Mijnbouwwet en Gaswet in voorbereiding hebt. U geeft hierbij echter niet aan dat u de door ons aangegeven sturing hieraan zult toevoegen. Om de gaswinning zo spoedig mogelijk naar beneden te brengen is dit een voorwaarde. U kunt dus niet voor dit en toekomstige besluiten maximaal sturen op "niet meer dan nodig winnen". Ook de Mijnraad heeft u op dit punt geadviseerd om 'rond' het huidige instemmingsbesluit te preciseren welk instrumentarium onder de huidige Mijnbouwwet en Gaswet u heeft om GTS en GasTerra aanwijzingen te geven.

Wij betwijfelen ook of GTS (voldoende) bevoegdheden heeft om GasTerra aanwijzingen te geven zoals u voorschrijft in artikel 2, lid 5 van uw ontwerpbesluit. In ieder geval is onduidelijk wie (U, NAM, GTS, GasTerra?) uiteindelijk bevoegd is om te beslissen over het productievolume en/of de productieverdeling. Evenmin is duidelijk welke criteria daarvoor gelden en welke rechtsbescherming wij en burgers hebben indien besloten wordt de productie binnen de marges van dit instemmingsbesluit (fors) te verhogen.

Op basis van de oude graaddagenformule en informatie uit GTS rapporten komen we tot de volgende inschatting voor de bandbreedte aan gasproductie (in miljard Nm^3 per jaar).

Variabelen	gemiddeld	Warm	Koud
Basispad kabinet	19,4	15,7	25,7
Lagere stikstofinzet 85%*	+1,2	+1,1	+1,1
Onvoorzien	+1,5	+1,5	+1,5
Totaal productie	22,1	18,3	28,3
*in principe is een lagere stiktofinzet met dit besluit mogelijk en daarmee een hogere productie			

Uit de aanvulling op het winningsplan van NAM blijkt dat bij een productie van 19,4 miljard m^3 de verwachte seismiciteit in de regio enigszins toeneemt ten opzichte van vorig jaar (maximale grondversnelling van 0,16g naar 0,17g). Bij een productie van 25,7 miljard m^3 (koud jaar) is een duidelijke toename van de seismiciteit te verwachten (figuur 4.2). Hierbij valt tevens op dat de toename van de dreiging niet overal gelijkmatig verloopt (figuur 4.8a). Voor een warm jaar (15,7 miljard m^3) neemt de seismische dreiging af.

In de aanvulling op het winningsplan zijn geen hogere productieniveaus doorgerekend zodat onduidelijk is wat de dreiging is bij de maximaal door de minister toegestane niveaus. Dat is in strijd met de uitspraak van de ABRvS, op grond waarvan u gezien de enorme impact van de gaswinning bij dergelijke onzekerheden moet uitgaan van een worst-case situatie.

Wij vinden dat u:

20. duidelijkheid moet bieden over de bandbreedte van de toegestane productie;
21. de bovengrens van deze bandbreedte in een voorschrift bij het instemmingsbesluit moet limiteren;
22. risicobeoordelingen moet doorrekenen en baseren op de worst case situatie (bijvoorbeeld koud jaar en weinig stikstof);
23. dit besluit alleen kan nemen als voldoende geborgd is dat GTS en GasTerra kunnen worden gehouden aan minimaliseren van de gaswinning uit Groningenveld;
24. inzicht moet geven in de verwachte seismische dreiging voor het maximale toegestane productieniveau en dit moet betrekken in uw afweging over de subjectieve en objectieve veiligheid.

3.2 Productieverdeling

U geeft in uw toelichting aan dat u voorschriften heeft opgenomen aan de productieverdeling en productiefluctuaties om de nadelige gevolgen van de gaswinning zoveel mogelijk te beperken. Wij zien de voorschriften over productieverdeling echter niet terug in uw besluit. U geeft wel in de

toelichting uw voorkeur aan voor de in NAM genoemde productie-inzet 1 omdat dit tot een lagere seismiciteit zou leiden dan productie-inzet 2.

SodM heeft geen advies hierover gegeven omdat zij de berekeningswijze van NAM onvoldoende vindt om te bepalen welke productiestrategie tot de laagste seismiciteit leidt. Zij heeft daarom aan NAM verzocht om een nieuwe berekening te maken en geven aan dat zij later met een advies komen.

Een andere productieverdeling levert een andere dreigingskaart op en nog veel relevanter bij dit besluit daarmee ook een ander risicobeeld en verwachtingswaarde. Wij lezen in het rapport van NAM van december 2017[8] over deze productieverdeling dat hierdoor verschillen in het risicobeeld kunnen optreden met een variatie van 15%. Bij de verlaging van de seismiciteit heeft NAM in dit rapport laten zien dat dat op verschillende manieren kan. Zo kan gestuurd worden op zo min mogelijk overlast (een zo laag mogelijk aantal bevingen), of een zo laag mogelijke maximale grondversnelling of op een zo laag mogelijk totaal risico.
In het winningsplan is uitgegaan van een bepaalde productieverdeling. Daarnaast heeft NAM in haar operationele strategie een tweetal varianten doorgerekend. Wij kunnen op dit moment niet goed beoordelen welke productieverdeling met uw besluit wordt vastgelegd, mede gelet op het nog te ontvangen advies van het SodM. Afhankelijk van de productieverdeling zal het zwaartepunt van de seismiciteit (i.e. de ruimtelijke verdeling) op een andere plek liggen. De uitkomsten zullen daarom afhankelijk zijn van de lokale seismiciteit in relatie tot de lokale bevolkingsdichtheid.

Wij vinden dat u:
25. in uw voorwaarden moet opnemen welke productiestrategie wordt ingezet en dit adequaat moet onderbouwen;
26. inzicht dient te verschaffen over de seismiciteit en de effecten van deze productieverdeling voor de bandbreedte van de toegestane productie daarbij uitgaande van de maximale bandbreedtes en worst-case scenario;
27. in uw keuze voor de productieverdeling voldoende moet toelichten wat dit voor de objectieve en subjectieve veiligheidsrisico's betekent waarbij ook de lokale verschillen aan de orde moeten komen.

[8] Optimisation of the Production Distribution over the Groningen Field tot reduce Seismicity, dec 2017, NAM B.V.

4. Onzekerheden en overige omissies

Wij constateren dat er documenten en informatie ontbreken in uw ontwerpbesluit. Het ontwerpbesluit is daarmee onzorgvuldig tot stand gekomen. Bovendien kan er niet volledig gebruik worden gemaakt van rechtsmiddelen omdat we pas in een later stadium (bekendmaking definitief besluit) kennis kunnen nemen van de ontbrekende zaken.

4.1 Ontbrekende zaken

U geeft in uw ontwerpbesluit aan dat nog niet alle documenten en informatie beschikbaar zijn. Wij komen tot de volgende niet-limitatieve opsomming van ontbrekende zaken:

- graaddagen en stikstofafhankelijke formule;
- uitvoering van bouwkundig versterken (verduidelijking vaststelling precieze aantal gebouwen en de wijze van versterking);
- de optimalisatie van de productieverdeling met behulp van de NAM-modelversie V5, zoals SodM heeft opgedragen in haar brief van 20 februari 2018;
- de inmiddels geactualiseerde versie van het Meet- en Regelprotocol-2018, zoals SodM in haar brief van 30 juli 2017 aan u heeft geadviseerd en zoals door u in uw brief van 2 oktober 2017 aan NAM is opgedragen;
- separaat advies van Hooglerarenpanel over cumulatieve effecten bij impact van bevingen op infrastructuur.

Volledigheid van het winningsplan-2016-2018.

Wij betwijfelen sterk of de nu gepresenteerde stukken, waarop u uw ontwerpbesluit baseert, wel compleet zijn in het licht van de Mijnbouwwet. NAM heeft aanvullingen gedaan op het winningsplan 2016 waarbij bijvoorbeeld heel hoofdstuk 5 van het Winningsplan 2016 is komen te vervallen. Het is voor ons niet meer overzichtelijk wat nu nog geldt en wat niet.

4.2 Omgaan met onzekerheden

De ABRvS was in november 2017 van mening dat er onvoldoende kennis was over de risico's voor personen. Bovendien constateerde de ABRvS dat het risico vervolgens niets zegt over de aanvaardbaarheid ervan. Zeker als het gaat om aannames, onzekerheden en bandbreedtes. De ABRvS ziet aannames als alternatief voor het feitelijk weten en stelt dat in de aannames de risicobeoordeling dan moet worden gebaseerd op marges of worst-case situatie.

Wij constateren dat ook nu nog onvoldoende kennis is over alle veiligheidsrisico's. U geeft in uw ontwerpbesluit aan dat, naar uw mening, de veiligheidsrisico's in en rondom gebouwen aanvaardbaar zijn.

De uitkomst van risicoberekeningen is afhankelijk van de volgende onzekerheden of marges:

- Onzekerheden binnen de gehanteerde modellen/beoordelingskaders;
- Onzekerheid over het definitief productieniveau;
- Onzekerheid over de productieverdeling.

U geeft aan dat u bij de risicoberekening uitgaat van de verwachtingswaarde. SodM pleit er juist voor om zolang de onzekerheden nog zo groot zijn uit te gaan van de in de berekeningen aangegeven onzekerheidsmarge (P90) bij de beoordeling van de risico's. De Mijnraad geeft aan dat de onzekerheden over het productieniveau en de verdeling niet op die manier mogen worden verdisconteerd. Dat laat onverlet dat binnen de berekeningen (bijvoorbeeld HRA, NPR, industrie, waterkeringen) nog diverse onzekerheden bestaan. Dat deze onzekerheden groot zijn laat de berekening van het veiligheidsrisico in en rondom gebouwen zien. Hierbij is de bandbreedte van de onzekerheden binnen de berekeningen in beeld gebracht: de verwachtingswaarde van het aantal gebouwen dat niet voldoet aan de veiligheidsnorm bedraagt 1500 gebouwen terwijl de onzekerheidsmarge zoals voorgesteld en onderbouwd door SodM op een aantal van 7.200 gebouwen uitkomt. Dat laat zien dat in de meest "zekere" berekening de onzekerheidsmarge nog enorm groot is.

U geeft tevens niet aan op basis van welk productieniveau verwachtingswaarden moet worden berekend. Op dit moment zijn deze verwachtingswaarden alleen bekend van de veiligheidsrisico's in en rondom gebouwen. Daarbij heeft NAM per productieniveau (warm, koud en gemiddeld temperatuurverloop) een verwachtingswaarde berekend. Er is in dit verband verder geen risicoberekening uitgevoerd voor de in uw besluit toegestane maximale productie zodat hiervan de verwachtingswaarde noch de onzekerheidsmarge (P90) bekend is.

In uw ontwerpbesluit geeft u aan dat zowel SodM als Mijnraad in hun advies een onzekerheidsmarge toepassen. Maar u geeft ook aan dat zij dat doen vanuit verschillende gedachten. Vervolgens schrijft u dat u de keuze van de Mijnraad navolgbaar vindt en deze volgt. In het ontwerpbesluit staat echter niet waarom u deze keuze navolgbaar vindt en wat er niet-navolgbaar is aan de toepassing waarvoor SodM kiest. Vervolgens schrijft u dat de onzekerheidsmarge daarmee niet bedoeld is als een de-facto verhoging van de veiligheidsnorm, maar deel uit maakt van uw brede veiligheidsbeleid. Wij kunnen uit de tekst van het ontwerpbesluit niet opmaken wat u hiermee bedoelt. Het wel of niet toepassen van dergelijke marges kan echter voor veel woningeigenaren bepalend zijn. Het bepaalt of een pand wel of niet aan de veiligheidsnorm voldoet. Daarmee is het van belang dat hier een goede en navolgbare afweging wordt gemaakt.

Wij vinden dat u:
28. onvoldoende rekening houdt met onzekerheden, bandbreedtes en marges in uw besluit;
29. duidelijkheid moet bieden over productieverdeling, de bandbreedte van de toegestane winning en de onzekerheidsmarges binnen de modellen zelf, en de effecten daarvan op subjectieve en objectieve veiligheid.

4.3 Continuïteit in onderzoeken

SodM geeft in haar advies over de versterking van juni 2018 aan dat nog steeds niet alle bekende onzekerheden volledig en consistent worden meegenomen in de modellen die NAM hanteert. Daarnaast zijn de keuzes in de gebruikte modellentrein niet volledig beschreven. Deze keuzes brengen daarmee onzekerheid met zich mee die nu niet is te definiëren. Deze bekende en onbekende onzekerheden kunnen zowel tot een onderschatting als een overschatting van de berekeningen leiden. SodM concludeert dat de modellentrein nog niet voldoende robuust is. TNO is bezig de modellentrein van NAM na te bouwen.

Echter wij zien geen enkele garantie dat op korte termijn het noodzakelijke onderzoek en de verbeteringen door gaan. Zeker met de toezegging van u dat NAM op afstand komt zal de drijfveer om haar uitgebreide onderzoeksprogramma in de lucht te houden, afnemen. Het onderzoeksprogramma van NAM gaat hierbij verder dan alleen de verbetering van de modellentrein. Wij pleiten al jaren in onze zienswijze voor onafhankelijkheid in het onderzoek. Het is daarom van belang dat bij de ingezette transitie de kennis en kunde (zie SDAP van NAM) niet verloren gaat. Wij vinden daarom dat u zorg moet dragen dat een onafhankelijke partij het onderzoeksprogramma van NAM gaat overnemen. Dit mag echter niet ten koste gaan van de continuïteit in de nu nog noodzakelijke verbeteringen.

Wij vinden dat u:

30. in uw instemmingsbesluit duidelijkheid moet bieden over de continuïteit van de noodzakelijke onderzoeken;
31. hiertoe voorwaarden in uw besluit dient op te nemen;
32. voldoende concreet moet aangeven wat het toekomstige perspectief is in de verbetering van de lopende onderzoeken en de ondernomen stappen om alle onderzoeksprogramma's onafhankelijk te kunnen laten uitvoeren.

4.4 Meet en Regelprotocol en HRA

Het Meet- en Regelprotocol (MRP) is in 2016 separaat van het Winningsplan 2016 door NAM ingediend. Wij concluderen dat dit ten behoeve van de besluitvorming in 2018 in stand is gebleven. Volgens SodM geldt het MRP als invulling van de zorgplicht op schade en risico's. Het vormt een essentieel sturingselement voor de beheersing van de seismische risico's als gevolg van de gasproductie uit het Groningenveld. NAM gebruikt het MRP ook om de meetgegevens te toetsen aan de diverse modellen en daarmee de modellen te kunnen verbeteren. Het MRP is dan ook meer dan het, in de Mijnbouwwet vereiste, meetplan.

Dit onderschrijven wij in zijn algemeenheid en in het bijzonder wanneer het gaat om onverwachte seismische ontwikkelingen, die nopen tot ingrijpen. Door de openbare rapportages ontstaat hierover ook meer transparantie.

Het lijkt ons onontkoombaar dat gelet op alle ontwikkelingen ook de verschillende signaalparameters en hun respectievelijke drempelwaarden in een nieuw licht worden bezien en mogelijkerwijs worden aangepast. Het betreft hier dan ook signaalparameters voor schade. Over de aanpassing van signaalparameters is in het ontwerpbesluit geen informatie opgenomen.
Uitsluitend een verplichting tot het rapporteren (art. 5 van het ontwerpbesluit) lijkt ons een onvoldoende invulling van het volledig benutten van het MRP, zoals ook de Tcbb in haar advies van 10 juli 2018 u heeft geadviseerd.

Wij verzoeken u nadrukkelijk bij de aanpassing betrokken te worden.

In de nota naar aanleiding van het verslag van de vaste commissie voor Economische Zaken en Klimaat, d.d. 22 juni 2018 over het wetsvoorstel minimaliseren gaswinning Groningen, geeft u aan dat de grondslag voor een MRP in de Mijnbouwwet ligt verankerd en dat de nadere uitwerking van een dergelijk protocol in een ministeriële regeling (de Mijnbouwregeling) zal moeten plaatsvinden. Tot op heden heeft deze nadere uitwerking in de Mijnbouwregelgeving nog niet plaatsgevonden en

daarom zijn wij van mening dat ongeacht de planning van deze regelgevingswijziging ook in het instemmingsbesluit een goede borging van het gebruik van het meest actuele MRP moet worden opgenomen.

Daarnaast is er op dit moment geen voorwaarde opgenomen om de HRA halfjaarlijks uit te voeren. Door dit halfjaarlijks te doen, bijvoorbeeld in maart en september, ontstaat direct na de winterperiode inzicht van de effecten als gevolg van een eventuele koude winter en vlak voor het nemen van het nieuwe besluit inzicht over de verwachte effecten voor het komende gasjaar.

Wij vinden dat u:

33. in uw instemmingsbesluit het gebruik door NAM van het meest actuele Meet- en Regelprotocol helder en adequaat moet borgen;
34. in uw instemmingsbesluit de jaarlijkse actualisatie van het Meet- en Regelprotocol moet opleggen;
35. aan uw instemmingsbesluit voorwaarden moet verbinden om halfjaarlijks een analyse van de seismiciteit en de effecten (HRA) uit te voeren.

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 17:18
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres: info@stichting.com
Als: Organisatie
Organisatie: Stichting COM
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Ja

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
De veiligheid van de inwoners van Groningen

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Wij zijn inwoners van Groningen

Reactie

Regering: maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers eindelijk echt voorop staat!

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

Datum 2 oktober 2018

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1 Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2. Op 6 juni 2018 verscheen een additionele studie van Gronings Perspectief[1] naar aanleiding van de beving bij Zeerijp. De voortdurende bevingen hebben een ernstige negatieve invloed op de psychische en fysieke gezondheid van de inwoners van het effectgebied[2] van het Groninger veld: *'Bewoners die de beving van Zeerijp zelf hebben gevoeld zijn direct na de beving minder geestelijk gezond. Daarnaast voelen bewoners met meervoudige schade zich na de beving van Zeerijp minder geestelijk gezond dan bewoners zonder schade en bewoners met één keer schade. Bewoners op wie de beving veel impact heeft geven aan dat dit komt door de beving zelf en omdat zij denken dat de bevingen zullen blijven doorgaan. Het maakt ze boos, angstig en machteloos. Voor sommigen is dit ook gekoppeld aan zorgen over de toekomst van het eigen huis, de woonomgeving en naasten. De beving van Zeerijp veroorzaakt voor een klein deel van de respondenten verschijnselen van acute stress. 10% heeft redelijk veel last van stressgevoelens.'* Het nieuwe voorstel houdt geen rekening met de impact op de inwoners van Groningen en richt zich slechts op de belangen van de Staat, de NAM en de overige deelnemers aan het gasgebouw. In die zin schiet het voorstel zeer ernstig tekort is op dit punt niet onderbouwd. Zoals uit de hierboven genoemde studie van Elhorst e.a. blijkt is het effectgebied van het Groninger veld ook nog eens veel groter dan werd aangenomen.

[1] https://www.groningsperspectief.nl/wp-content/uploads/2018/06/Zeerijprapport_definitief.pdf
[2] https://www.rug.nl/news/2018/06/waardedaling-woningen-in-aardbevingsgebied

Effect gebied van het Groninger veld statistisch beschouw op basis van woningprijzen

3. De chaos die door de Minister willens en wetens veroorzaakt is rond versterkende maatregelen en de uitvoering daarvan is zo groot dat de logische consequentie is dat de gaswinning voorlopig stilgelegd dient te worden. Daarbij is ook nog van belang dat van de feitelijke versterking niets terechtkomt[3]. '*Politiek verslaggever Hans Andringa: 'Het is gewoon slordig hoe Wiebes dit gedaan heeft. Hij maakt opnieuw geen goede beurt. Eerst zet hij de versterkingsoperatie tijdelijk stop. Dan lijkt alles geregeld en krijg je dit.'Andringa vervolgt: 'Je kunt wel spreken van een enorme blunder. Dit gaat om zulke grote belangen en het treft zoveel mensen. Je hebt gisteren overleg gehad; dan ben je als minister twaalf uur later toch nog wel in staat om te vertellen wat je hebt afgesproken?' De versterking van de bijna 1600 huizen kost 420 miljoen euro.*

Hetzelfde geldt voor de schadeafhandeling[4]: er worden wel steeds nieuwe afwikkelingswijzen voorgesteld maar feit is de schade-afwikkeling in de praktijk lang stil gelegen heeft en er ook thans geen capaciteit is om op een behoorlijke wijze schades af te wikkelen. Steeds nieuwe

[3] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/196121/Wiebes-corrigeert-zichzelf-regio-draait-toch-niet-op-voor-versterking
[4] https://www.nrc.nl/nieuws/2018/01/13/na-driekwart-jaar-hebben-we-fotos-a1588235

organen en orgaantjes besteden geld aan zichzelf, niet aan behoorlijke afwikkeling[5]. *'Uit cijfers van Nationaal Coördinator Alders blijkt dat er in het derde kwartaal 22,8 miljoen euro ging naar de schadeafhandeling, terwijl er in diezelfde periode gemiddeld 656 euro per afgerond schadegeval is uitgekeerd. Er zijn in deze periode 3379 schades afgewikkeld voor 2,2 miljoen euro. De uitvoeringskosten bedroegen dus ruim 20 miljoen euro.'* Het gebrek aan daadkracht op het gebied van versterking en schadefwikkeling staat in schrijnend contract met het gemak waarmee de Staat de belangen van de deelnemers aan het gasgebouw en de schatkist weet te beschermen. Geen behoorlijk flankerend beleid (en daarvan is geen sprake) betekent geen gaswinning. Ook punt heeft de Minister zijn zaken niet op orde.

5. De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

6. Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

7. Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo'n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo'n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,
Naam

[5] http://www.dvhn.nl/groningen/%E2%80%98Afhandeling-aardbevingsschade-is-schokkend-duur%E2%80%99-21739181.html

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 17:25
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat: Postbus
Huisnummer: 48
Postcode: 9950 AA
Woonplaats: WINSUM GN
Telefoonnummer:
E-mailadres: degoede@degoedebestuursrecht.nl
Als: Organisatie
Organisatie: De Goede Advocatuur
Mede namens: Groninger Bodem Beweging, Milieudefensie, Waddenvereniging

Reactie

DeGoede
Advocatuur • Consultancy

Mr. P.M.J. (Jewan) de Goede
Advocaat

Postbus 48
9950 AA WINSUM

T 06 31 92 82 23
F 0595 854 569

degoede@advocatuurdegoede.nl
degoedebestuursrecht.nl

@JewanDeGoede
Jewan De Goede

Aan de Minister van Economische Zaken
p/a Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningenveld
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Per fax vooruit: (070) 379 70 71

Groningen, 4 oktober 2018

Inzake: GBB e.a./Gasbesluit 2018
Betreft: zienswijze
Uw ref.: DGETM-EO/18218234

ZIENSWIJZE ONTWERP-INSTEMMINGSBESLUIT

Excellentie,

Op 24 augustus 2018 heeft u uw voorgenomen besluit ter inzage gelegd, waarmee u (opnieuw) instemming wenst te verlenen aan het winningsplan Groningen Gasveld 2016 (hierna: het winningsplan), dat de Nederlandse Aardoliemaatschappij B.V. (hierna: NAM) op 19 april 2016 bij u heeft ingediend en waarop NAM op 15 juni 2018 een aanvulling heeft ingediend. Tot en met 4 oktober 2018 is het mogelijk daarop zienswijzen in te brengen.

Partijen

Tot behoud van recht dienen hierdoor de navolgende partijen, namens wie ik als advocaat-gemachtigde optreed, een zienswijze in:

- de *Vereniging van schadelijders van de bodembeweging door gaswinning in Groningen* (de Groninger Bodem Beweging), statutair gevestigd te Loppersum;
- de vereniging *Milieudefensie*, statutair gevestigd te Amsterdam;
- de vereniging *Landelijke vereniging tot behoud van de Waddenzee*, (ook genoemd: *Waddenvereniging*), statutair gevestigd te Harlingen;

Op alle overeenkomsten van De Goede Advocatuur zijn de algemene voorwaarden van De Goede Advocatuur van toepassing, waaronder een aansprakelijkheidsbeperking is opgenomen. U kunt deze algemene voorwaarden raadplegen via de bovengenoemde website en ze worden op verzoek kosteloos aan u toegezonden.

tezamen aan te duiden als: **GBB e.a.**, tenzij een afzonderlijke aanduiding wenselijk is.

GBB e.a. refereren in de eerste plaats aan de inhoudelijke zienswijzen waaronder laatstelijk d.d. 8 augustus 2016 die zij hebben ingediend op eerdere ontwerp-instemmingsbesluiten. Zij verzoeken die als hier herhaald en ingelast te beschouwen. Voorzover nog relevant gelden deze onverkort ten aanzien van het thans voorliggende ontwerp-instemmingsbesluit.

Daaruit zijn thans echter de volgende elementen het meest relevant.

Besluit en beleid gebaseerd op onzekerheden

Het tempo van vermindering van de gaswinning is afhankelijk van het welslagen van een groot aantal maatregelen (bouw stikstoffabriek, omschakeling grootverbruikers, etc). Veel van deze maatregelen zijn gebaseerd op veronderstellingen en optimisme, waardoor het de vraag is of het beoogde tempo van de vermindering van de gaswinning wordt gehaald. Zo niet, dan gaat de gaswinning niet of minder snel omlaag. De afbouw van gaswinning is daarmee sluitpost van het beleid.

Een minder snelle afname heeft weer gevolgen voor de risicoberekeningen. Langer winnen betekent een langduriger grotere kans op zwaardere bevingen. Een groter risico betekent op zijn beurt dat er meer huizen dan nu worden ingepland, moeten worden versterkt.

De 'verwachte waarde' methode bij berekening van de risico's rammelt, doordat de kansverdelingen van de zwaarte van de bevingen zeer onzeker zijn, waardoor de uitkomst van de risicoberekening eveneens zeer onzeker is (en ook nog afhankelijk van het welslagen van de maatregelen ter afbouw van de vraag naar gas, zie hiervoor).

Kortom, de afname van de gaswinning en uiteindelijk het veiligheidsbeleid is afhankelijk van het welslagen van praktische maatregelen en gebaseerd op veronderstellingen. Het zou andersom moeten: op basis van eisen inzake de veiligheid van Groningers moet de gaswinning zo snel mogelijk omlaag, wat eisen stelt aan de te nemen maatregelen. Er moeten vangnetten worden ingebouwd, mochten de maatregelen te kort schieten.

Reductie van gaswinning 'naar 0' is het vereiste resultaat, waarvoor alle toereikende en noodzakelijke maatregelen moeten worden getroffen – anders dan de gewenste en hopelijk te bereiken uitkomst áls de voorziene maatregelen slagen, met alle onzekerheden van dien.

Belangen Groningers

GBB e.a. zijn van opvatting dat de bescherming van de belangen van inwoners van Groningen tegen concrete gevolgen van de gaswinning op dit moment, ook onder de nieuwe besluitvorming en het nieuwe beleid ten aanzien van gaswinning, onvoldoende zijn geborgd.

Bij alle besluiten die gaswinning betreffen worden deze belangen ogenschijnlijk betrokken, maar het is de Minister nog niet gelukt coherent beleid te implementeren en uit te voeren waarin wérkelijk wordt tegemoetgekomen aan de nadelen die gaswinning voor Groningers met zich brengt. Zo is de afhandeling van oude schades nog niet afgerond en levert die veel onvrede op. De afhandeling van

Op alle overeenkomsten van De Goede Advocatuur zijn de algemene voorwaarden van De Goede Advocatuur van toepassing, waarin een aansprakelijkheidsbeperking is opgenomen. U kunt deze algemene voorwaarden raadplegen via de bovengenoemde website en ze worden op verzoek kosteloos aan u toegezonden.

nieuwe schades komt zeer langzaam op gang. Beloften over het niet betrekken van deskundigen en taxateurs die eerder in opdracht van NAM en CVW betrokken zijn geweest bij schade-afhandeling, en waarvan een groot aantal blijk heeft gegeven van vooringenomenheid, worden verbroken, en deze deskundigen worden alsnog ingezet in het schade afhandelingsproces. De versterking van beschadigde panden en panden die anderszins niet tegen verwachte bevingen bestand zijn, kwam langzaam op gang en komt inmiddels zo goed als tot stilstand. Aan de financiële en organisatorische randvoorwaarden om nu op hoog tempo aan de slag te gaan, is niet voldaan. Adequate afspraken tussen de minister en de NAM ontbreken nog. Een coherent beleid ten aanzien van versterking wordt ogenschijnlijk niet gevoerd, een wetsvoorstel dat op adequate wijze voorziet in versterkingsmaatregelen en hoe dat de rechtspositie van gedupeerde Groningers in dat verband borgt, is er nog niet.

Hoewel GBB e.a. gematigd optimistisch zijn over het feit dat de gaswinning wordt afgebouwd en 'naar 0' zal worden teruggebracht, hebben zij grote zorgen over de periode die voor ons ligt en over de wijze waarop de schade-afhandeling en versterking worden aangepakt. De impact van de gaswinning in Groningen is onverminderd hoog, en blijft jaarlijks stijgen, zo blijkt ook uit rapportages van organisaties zoals de Rijksuniversiteit Groningen en de Onafhankelijk Raadsman. Met de onzekere en ingrijpende versterkingsoperatie in de komende jaren zal, naar verwachting van de GBB e.a., de negatieve impact alleen nog toenemen. Het sociaal en economisch welbevinden komt daarmee verder onder druk te staan.

Afweging veiligheidsbelangen Groningers vs leveringszekerheid

De GBB e.a. zijn van mening dat in het ontwerpbesluit de belangen van de Groningers, zowel ten aanzien van de veiligheid als ten aanzien van de eerdergenoemde en toenemende impact op de Groningers, niet adequaat worden afgewogen tegen het belang van leveringszekerheid en dat in het ontwerpbesluit de leveringszekerheid (nog steeds) het leidende beginsel te lijkt zijn. Zie bijvoorbeeld hoe de zogenaamd 'vergaande gevolgen' van het verminderen van de gaswinning tot beneden het niveau dat nodig is voor de leveringszekerheid kennelijk zwaarder wegen dan de risico's van de Groningers die worden genomen door voorgaande winning (blz. 39). Kortweg: leveringszekerheid wéégt dus kennelijk zwaarder dan de veiligheid van Groningers.

Tijdpad uitfasering gaswinning

Voorts merken GBB e.a. op dat het concrete pad en de fasering waarmee gaswinning wordt teruggebracht 'naar 0' geen onderdeel uitmaakt van het thans voorliggende ontwerp-instemmingsbesluit. Daarmee blijft dat besluit echter slechts een politiek voornemen, waarop de Minister of een volgend kabinet op een later moment kan terugkomen.

GBB e.a. menen dat in het thans voorliggende besluit moet worden bepaald dat gaswinning geheel wordt beëindigd alsmede een tijdpad moeten worden opgenomen waarbinnen dat zal worden gerealiseerd. Daarmee wordt duidelijkheid verschaft en op een transparante manier inzichtelijk gemaakt wat de Groningers de komende jaren kunnen verwachten.

Op alle overeenkomsten van De Goede Advocatuur zijn de algemene voorwaarden van De Goede Advocatuur van toepassing, waarin een aansprakelijkheidsbeperking is opgenomen. U kunt deze algemene voorwaarden raadplegen via de bovengenoemde website en ze worden op verzoek kosteloos aan u toegezonden.

DeGoede
Advocatuur • Consultancy

Naleving meet- en regelprotocol politiek

Het ingrijpen naar aanleiding van overschrijdingen van de criteria in het meet- en regelprotocol gebeurt niet automatisch. Op pagina 24 staat dat de Minister eerst nog een afweging maakt en daarna een besluit neemt. De vraag is dan wat de waarde is van het meet- en regelprotocol als bij het besluit toch weer andere factoren mee moeten worden gewogen. Het verpolitiekt besluiten rond de veiligheid van Groningers, terwijl een meet- en regelpolitiek daarboven verheven zou moeten zijn en op objectieve gronden tot ingrijpen moet leiden.

Onduidelijkheden ontwerp-instemmingsbesluit

Het is GBB e.a. uit de tekst van het ontwerp-instemmingsbesluit niet duidelijk geworden of gas dat in de UGS Norg wordt opgeslagen bovenop de maximale hoeveelheid te winnen gas komt, danwel daarvan deel uitmaakt. GBB e.a. verzoeken dat te verduidelijken.

Voorts is onduidelijk waarom in afwijking van het SodM-advies niet is besloten de productieclusters waaruit niet meer mag worden gewonnen, definitief te sluit. GBB e.a. verzoeken dat te motiveren.

Conclusie

Gezien het vorenstaande verzoeken GBB e.a. u het voorgenomen besluit verder uit te werken, de belangen van Groningers concreter te benoemen en in het voorgenomen besluit van beleid te voorzien waarmee die belangen werkelijk worden gediend. Daarbij verzoeken GBB e.a. u concreet te maken wanneer gaswinning geheel zal zijn beëindigd en het tijdpad daarheen en de wijze waarop deze uitfasering plaatsvindt, in het instemmingsbesluit vast te leggen.

De seismische dreiging van een beving zwaarder dan 3,6 Richter is in het gasjaar 2018-2019 14,5% en blijft in de jaren daarna (tot 2022) elk jaar boven de 10% (vgl. blz. 29). GBB e.a. achten die kans te hoog en menen dat dit ingrijpender en snellere maatregelen zou moeten afdwingen.

-.-.-.-.-

In afwachting van uw definitieve besluit en berichtgeving daarover,

Hoogachtend,

Op alle overeenkomsten van De Goede Advocatuur zijn de algemene voorwaarden van De Goede Advocatuur van toepassing, waarin een aansprakelijkheidsbeperking is opgenomen. U kunt deze algemene voorwaarden raadplegen via de bovengenoemde website en ze worden op verzoek kosteloos aan u toegezonden.

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 18:25
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
zie de bijlage

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
zie de bijlage

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
zie de bijlage

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
zie de bijlage

Reactie

Regering: maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers en Drenten eindelijk echt voorop staat!

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

Datum 4 oktober 2018

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1. Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen en inmiddels ook Noord-Drenthe klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Dit gegeven spreidt zich ook uit naar mijn woonadres. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers en mensen in Noord-Drenthe even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2. Op 6 juni 2018 verscheen een additionele studie van Gronings Perspectief[1] naar aanleiding van de beving bij Zeerijp. De voortdurende bevingen hebben een ernstige negatieve invloed op de psychische en fysieke gezondheid van de inwoners van het effectgebied[2] van het Groningenveld dat zich onder de oppervlakte uitspreidt naar mede Noord-Drenthe (verwijs naar de foto uit het rapport van prof. Elhorst op de pagina hierna): *'Bewoners die de beving van Zeerijp zelf hebben gevoeld zijn direct na de beving minder geestelijk gezond. Daarnaast voelen bewoners met meervoudige schade zich na de beving van Zeerijp minder geestelijk gezond dan bewoners zonder schade en bewoners met één keer schade. Bewoners op wie de beving veel impact heeft geven aan dat dit komt door de beving zelf en omdat zij denken dat de bevingen zullen blijven doorgaan. Het maakt ze boos, angstig en machteloos. Voor sommigen is dit ook gekoppeld aan zorgen over de toekomst van het eigen huis, de woonomgeving en naasten. De beving van Zeerijp veroorzaakt voor een klein deel van de respondenten verschijnselen van acute stress. 10% heeft redelijk veel last van stressgevoelens.'* Het nieuwe voorstel houdt geen rekening met de impact op de inwoners van Groningen en Noord-Drenthe en richt zich slechts op de belangen van de Staat, de NAM en de overige deelnemers aan het gasgebouw. In die zin schiet het voorstel zeer ernstig tekort is op dit punt niet onderbouwd. Zoals uit de hierboven genoemde studie van Elhorst e.a. blijkt is het effectgebied van het Groningenveld ook nog eens veel groter dan werd aangenomen en bewijst het ook mijn direct belanghebbendheid. De schade aan mijn huis is door een zogenaamde NIVRE-schadetaxateur (Nederlands Instituut Voor Regsiterexperts) eergisteren, de 1e oktober, beoordeeld op mijnbouwschade en meen hiermee het causale verband aan te hebben getoond tussen de schade en de veroorzaker daarvan.

[1] https://www.groningsperspectief.nl/wp-content/uploads/2018/06/Zeerijprapport_definitief.pdf
[2] https://www.rug.nl/news/2018/06/waardedaling-woningen-in-aardbevingsgebied

Effect gebied van het Groninger veld statistisch beschouw op basis van woningprijzen

3. De chaos die door de Minister willens en wetens veroorzaakt is rond versterkende maatregelen en de uitvoering daarvan, die ook in Noord-Drenthe nodig kan zijn op termijn, is zo groot dat de logische consequentie is dat de gaswinning voorlopig stilgelegd dient te worden. Daarbij is ook nog van belang dat van de feitelijke versterking niets terechtkomt[3]. *'Politiek verslaggever Hans Andringa: 'Het is gewoon slordig hoe Wiebes dit gedaan heeft. Hij maakt opnieuw geen goede beurt. Eerst zet hij de versterkingsoperatie tijdelijk stop. Dan lijkt alles geregeld en krijg je dit.'Andringa vervolgt: 'Je kunt wel spreken van een enorme blunder. Dit gaat om zulke grote belangen en het treft zoveel mensen. Je hebt gisteren overleg gehad; dan ben je als minister twaalf uur later toch nog wel in staat om te vertellen wat je hebt afgesproken?' De versterking van de bijna 1600 huizen kost 420 miljoen euro.*

Hetzelfde geldt voor de schadeafhandeling[4]: er worden wel steeds nieuwe afwikkelingswijzen voorgesteld maar feit is de schade-afwikkeling in de praktijk lang stil gelegen heeft en er ook thans geen capaciteit is om op een behoorlijke wijze schades af te wikkelen. Steeds nieuwe

[3] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/196121/Wiebes-corrigeert-zichzelf-regio-draait-toch-niet-op-voor-versterking
[4] https://www.nrc.nl/nieuws/2018/01/13/na-driekwart-jaar-hebben-we-fotos-a1588235

organen en orgaantjes besteden geld aan zichzelf, niet aan behoorlijke afwikkeling[5]. *'Uit cijfers van Nationaal Coördinator Alders blijkt dat er in het derde kwartaal 22,8 miljoen euro ging naar de schadeafhandeling, terwijl er in diezelfde periode gemiddeld 656 euro per afgerond schadegeval is uitgekeerd. Er zijn in deze periode 3379 schades afgewikkeld voor 2,2 miljoen euro. De uitvoeringskosten bedroegen dus ruim 20 miljoen euro.'* Het gebrek aan daadkracht op het gebied van versterking en schadefwikkeling in Groningen en waarvan ik vrees dat dit ook bij mij zal plaatsvinden, dit mede gezien hoe er om is gegaan met de schadeafhandeling met de grote beving die veel schade veroorzakte in Emmen, staat in schrijnend contract met het gemak waarmee de Staat de belangen van de deelnemers aan het gasgebouw en de schatkist weet te beschermen. Geen behoorlijk flankerend beleid (en daarvan is geen sprake) betekent geen gaswinning. Ook t.a.v. dit punt heeft de Minister zijn zaken niet op orde.

5. De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

6. Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers en Drenten dit risico mogen lopen.

7. Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo'n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo'n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,

[5] http://www.dvhn.nl/groningen/%E2%80%98Afhandeling-aardbevingsschade-is-schokkend-duur%E2%80%99-21739181.html

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 18:55
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Er staan m.i. talloze onjuistheden in het besluit omdat teveel gebaseerd op onjuiste of ongevalideerde aannames. Zie bijlage.

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
De risico's en de andere gevolgen van de omwonenden van het Groningenveld worden onvoldoende of niet meegewogen. Zie bijlage.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Ik heb te maken met de risico's en de consequenties van gaswinning in o.a. het Groningenveld en de manier waarop de overheid daarmee omgaat, mijn gezondheid en bezittingen zijn daardoor beschadigd en dreigen nog meer beschadigd te raken.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Zorg dat de rechtsongelijkheid en het ontbreken van rechtszekerheid en rechtvaardigheid STOPPEN! Dit is ongehoord schandalig en buitengewoon onbehoorlijk bestuur!

Reactie

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen

Postbus 248

2250 AE Voorschoten

Betreft: Zienswijze op ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019

4 oktober 2018

Tot het jaar 2021 mogen omwonenden van het Groningenveld, volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning, een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gezien de vele zich opstapelende problemen rond de gaswinning, zeker in combinatie met zoutwinning waterwinning en andere activiteiten en omstandigheden die invloed op de stabiliteit van de ondergrond hebben, zijn de onzekerheden over de risico's nog groter dan destijds gedacht werd.

Nog meer dan voorheen zou het ontwerp besluit daarom gebaseerd moeten zijn op het brede veiligheidsbegrip zoals dat door de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OvV) gedefinieerd is:

- objectieve veiligheid (uitblijven van lichamelijk letsel als gevolg van aardbevingen)
- subjectieve veiligheid (de gemoedsrust van de inwoners bij een dreigende verstoring van het woongenot en de hieruit voortvloeiende gezondheidsrisico's).

Ook de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS) hanteert een breder veiligheidsbegrip zoals grondrechten op leven, privacy en het ongestoord genot van het eigendom en verbindt hier een zware motiveringsplicht aan. Ook de Mijnraad adviseert u in het advies van 30 juli 2018 nadrukkelijk aandacht te hebben voor dit brede veiligheidsbegrip.

In het ontwerpbesluit is deze verbrede benadering en aandacht voor veiligheid in brede zin niet terug te zien. Dat vind ik onbegrijpelijk en onaanvaardbaar omdat zowel de Mijnraad als ABRvS u expliciet hebben opgedragen c.q. geadviseerd om dat wel te doen. U toetsingskader is breder dan alleen de instemmingsgronden van art. 36 Mijnbouwwet.

- Ik verzoek u om in uw toetsing en afweging dit brede veiligheidsbegrip alsnog te hanteren.

Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten van Groningen[1] delen uw eindconclusie niet dat het individueel risico in het gasjaar 2018-2019 in overeenstemming is met de norm van de commissie Meijdam en het kabinet en dat dit volgens u voor het gasjaar 2018-2019 aanvaardbaar is. Zij zijn van mening dat uw toetsing onvolledig en onjuist is.

Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten van Groningen stellen het volgende:

> *"Wij vinden dat u niet alleen de bandbreedte maar ook de onzekerheden binnen de berekeningen van de veiligheidsrisico's onvoldoende heeft meegewogen in uw besluit (zie 3.1 en 4.2). Daarmee heeft u geen gehoor gegeven aan het advies van de ABRvS om uit te gaan van een worst-case situatie.*
>
> *Wij vinden dat u:*
>
> 4. *de risico's voor de veiligheid van inwoners in en rondom gebouwen volledig in beeld moet hebben;*
> 5. *deze veiligheidsrisico's moet toetsen aan de enige veiligheidsnorm, namelijk 10^{-5};*
> 6. *in uw besluit deze risico's als gevolg van onzekerheden en bandbreedte in voldoende mate moet meewegen;*
> 7. *in uw besluit moet aangeven vanaf welk moment de termijn ingaat en eindigt om te voldoen aan de veiligheidsnorm van 10^{-5};*
> 8. *in uw besluit de voortgang van de versterkingsoperatie moet meewegen."*

- Ik sluit me hierbij aan en verzoek u om hun advies op te volgen.

[1] Zienswijze Op ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten van Groningen 2 oktober 2018.

- Ik heb er geen vertrouwen in dat u de veiligheid van de omwonenden van het Groningenveld voorop stelt. Ik verzoek u om, overeenkomstig artikel 3:50 Algemene wet Bestuursrecht (Awb), voor elk advies(onderdeel) van uw adviseurs aan te geven wat u wel of niet van hun advies overneemt en waarom u dat doet.
- Daarnaast sluit ik me volledig aan bij de onderstaande aanbevelingen van Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten van Groningen[2]:

"Wij vinden dat u:

9. *de risico's voor de veiligheid van inwoners met betrekking tot (water)infrastructuur, industrie en cumulatieve effecten volledig in beeld moet hebben;*
10. *een volledig toetsingskader (norm, kader en termijn) voor deze risico's moet hebben om te kunnen toetsen;*
11. *dat u in uw besluit deze risico's als gevolg van onzekerheden en bandbreedte in voldoende mate moet meewegen;*
12. *in uw besluit de voortgang van de mitigerende maatregelen moet meewegen.*

De ABRvS heeft geoordeeld dat u in uw instemmingsbesluit moet beoordelen of, ter bescherming van het recht op leven, het recht op respect voor het privéleven en de woning en het recht op eigendom, (verdere) beperkingen aan de gaswinning moeten worden voorgeschreven. Uw afweging dient blijk te geven van een redelijk evenwicht tussen enerzijds de door die grondrechten beschermde belangen van burgers en anderzijds de betrokken algemene belangen. In de afweging in uw ontwerpbesluit gaat u volledig voorbij aan de fundamentele rechten van de omwonenden, te weten artikel 2 en 8 EVRM en artikel 1 van het Eerste Protocol van het EVRM (recht op leven, recht op privéleven en wonen en recht op eigendom). De enkele vaststelling van uw voornemen de gaswinning af te bouwen doet onvoldoende recht aan het bovenstaande oordeel van de ABRvS.

Wij vinden dat u:

13. *de gevolgen van gaswinning op subjectieve veiligheid in beeld moet brengen en moet afwegen ten opzichte van andere belangen;*
14. *in uw afweging duidelijk moet maken in hoeverre u voorkomt dat u artikel 2 en 8 EVRM en artikel 1 van het Eerste Protocol van het EVRM schendt;*
15. *in uw afweging kenbaar het belang van het kind, zoals verwoord in het rapport van de Kinderombudsman, en zoals vereist door artikel 3 van het VN-Kinderrechtenverdrag, moet wegen en duidelijk moet aangeven wanneer en waarom u andere belangen zwaarder vindt wegen."*

Ik vind het onbegrijpelijk, ongehoord schandalig, onacceptabel en een aantasting van onze rechtstaat dat u de impact op sociale (on)veiligheid, de gezondheid en de maatschappelijke onrust en de maatschappelijke ontwrichting niet meeweegt in uw besluit.
Ik verzoek u dit in uw definitieve besluit alsnog expliciet, inzichtelijk en navolgbaar te maken.

[2] Zienswijze Op ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten van Groningen 2 oktober 2018.

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 20:14
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters: .
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier
Mede namens: H.Heerema B.V.;

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
De impact die de gevolgen van de gaswinning heeft op mensen, gezinnen, gebouwen, bedrijven, en daarmee op nieuwe initiatieven, enz. wordt onvoldoende benoemd. Evenmin als het noodzakelijk te organiseren herstel van deze gevolgen, en het ombuigen tot een positief leef-en investerings klimaat. Dit dient veel verder te gaan dan vergoeden van (vaak slechts cosmetisch) herstel, vaak pas na jarenlange strijd, àls er al vergoed wordt!

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
U schrijft:"Een voortdurende gaswinning, geflankeerd door een massale schadevergoedings-, herstel- en versterkingsoperatie ziet het kabinet niet als een bestendig toekomstperspectief voor Groningen." Dat is juist, wij ook niet. Echter of u wil of niet, u ziet over het hoofd, dat dit nog wel de realiteit is voor zeker de komende 20 jaar, totdat de gaswinning definitief gestopt is en de aarde volledig tot rust is gekomen. Uw beleid dient u daarop te richten, en daar niet aan voorbij te zien alsof de aarde al tot rust zou zijn.

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Uiteraard, zie bovenstaande. Er dient een massale ruimhartige schadevergoedings-, herstel- en versterkingsoperatie opgezet te worden, waarbij naast de veiligheid, gelijk de duurzaamheid wordt meegenomen. De mensen moeten ruimhartig vergoed krijgen voor het hun aangedane leed en hun toekomst terugkrijgen. Niet alleen voor die 1800 woningen, maar in het hele getroffen gebied.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Als u de NAM voorschrijft hoeveel gas er gewonnen mòet worden, trekt u dan ook niet de verantwoordelijkheid voor de veroorzaakte schade naar uzelf? Blijft voldoende duidelijk dat zowel de NAM, SHELL, de Nederlandse Staat, enz. hoofdelijk aansprakelijk zijn en blijven? Gezien de enorme veroorzaakte en nog willens en wetens te veroorzaken schade, handelt u wederrechtelijk. Daarom neem ik aan dat u, nu u zich daarvan bewust bent, vanaf heden alle opbrengsten apart zet in een fonds.

Reactie

Regering: maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers eindelijk echt voorop staat!

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

Datum 4 oktober 2018

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1. Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2. Op 6 juni 2018 verscheen een additionele studie van Gronings Perspectief[1] naar aanleiding van de beving bij Zeerijp. De voortdurende bevingen hebben een ernstige negatieve invloed op de psychische en fysieke gezondheid van de inwoners van het effectgebied[2] van het Groninger veld: *'Bewoners die de beving van Zeerijp zelf hebben gevoeld zijn direct na de beving minder geestelijk gezond. Daarnaast voelen bewoners met meervoudige schade zich na de beving van Zeerijp minder geestelijk gezond dan bewoners zonder schade en bewoners met één keer schade. Bewoners op wie de beving veel impact heeft geven aan dat dit komt door de beving zelf en omdat zij denken dat de bevingen zullen blijven doorgaan. Het maakt ze boos, angstig en machteloos. Voor sommigen is dit ook gekoppeld aan zorgen over de toekomst van het eigen huis, de woonomgeving en naasten. De beving van Zeerijp veroorzaakt voor een klein deel van de respondenten verschijnselen van acute stress. 10% heeft redelijk veel last van stressgevoelens.'* Het nieuwe voorstel houdt geen rekening met de impact op de inwoners van Groningen en richt zich slechts op de belangen van de Staat, de NAM en de overige deelnemers aan het gasgebouw. In die zin schiet het voorstel zeer ernstig tekort is op dit punt niet onderbouwd. Zoals uit de hierboven genoemde studie van Elhorst e.a. blijkt is het effectgebied van het Groninger veld ook nog eens veel groter dan werd aangenomen.

[1] https://www.groningsperspectief.nl/wp-content/uploads/2018/06/Zeerijprapport_definitief.pdf
[2] https://www rug nl/news/2018/06/waardedaling-woningen-in-aardbevingsgebied

Effect gebied van het Groninger veld statistisch beschouw op basis van woningprijzen

3. De chaos die door de Minister willens en wetens veroorzaakt is rond versterkende maatregelen en de uitvoering daarvan is zo groot dat de logische consequentie is dat de gaswinning voorlopig stilgelegd dient te worden. Daarbij is ook nog van belang dat van de feitelijke versterking niets terechtkomt[3]. '*Politiek verslaggever Hans Andringa: 'Het is gewoon slordig hoe Wiebes dit gedaan heeft. Hij maakt opnieuw geen goede beurt. Eerst zet hij de versterkingsoperatie tijdelijk stop. Dan lijkt alles geregeld en krijg je dit.'Andringa vervolgt: 'Je kunt wel spreken van een enorme blunder. Dit gaat om zulke grote belangen en het treft zoveel mensen. Je hebt gisteren overleg gehad; dan benje als minister twaalf uur later toch nog wel in staat om te vertellen wat je hebt afgesproken?' De versterking van de bijna 1600 huizen kost 420 miljoen euro.*

Hetzelfde geldt voor de schadeafhandeling[4]: er worden wel steeds nieuwe afwikkelingswijzen voorgesteld maar feit is de schade-afwikkeling in de praktijk lang stil gelegen heeft en er ook thans geen capaciteit is om op een behoorlijke wijze schades af te wikkelen. Steeds nieuwe

[3] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/196121/Wiebes-corrigeert-zichzelf-regio-draait-toch-niet-op-voor-versterking
[4] https://www.nrc.nl/nieuws/2018/01/13/na-driekwart-jaar-hebben-we-fotos-a1588235

organen en orgaantjes besteden geld aan zichzelf, niet aan behoorlijke afwikkeling[5]. *'Uit cijfers van Nationaal Coördinator Alders blijkt dat er in het derde kwartaal 22,8 miljoen euro ging naar de schadeafhandeling, terwijl er in diezelfde periode gemiddeld 656 euro per afgerond schadegeval is uitgekeerd. Er zijn in deze periode 3379 schades afgewikkeld voor 2,2 miljoen euro. De uitvoeringskosten bedroegen dus ruim 20 miljoen euro.'* Het gebrek aan daadkracht op het gebied van versterking en schadefwikkeling staat in schrijnend contract met het gemak waarmee de Staat de belangen van de deelnemers aan het gasgebouw en de schatkist weet te beschermen. Geen behoorlijk flankerend beleid (en daarvan is geen sprake) betekent geen gaswinning. Ook t.a.v. dit punt heeft de Minister zijn zaken niet op orde.

5. De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

6. Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

7. Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,

[5] http://www.dvhn.nl/groningen/%E2%80%98Afhandeling-aardbevingsschade-is-schokkend-duur%E2%80%99-21739181.html

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 21:32
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Ja

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Ja

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Ja

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Ja

Reactie

Aan:
De Minister van Economische Zaken en Klimaat
Postbus 20401 Bezoekadres
Henri Faasdreef 312
2500 EK DEN HAAG

Van:

Betreft Ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019

Datum 03-10-2018

Excellentie,

Uw ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 kan niet los worden gezien van het Akkoord op Hoofdlijnen, de Wet Minimalisering gaswinning Groningen, het Wetsvoorstel Instituut Mijnbouwschade Groningen en het noch te verwachten wetsvoorstel Versterking.

Reden waarom in dit bezwaar, net als in uw ontwerp-instemmingsbesluit, ook daaraan gerefereerd zal worden.

Ik behandel mijn bezwaargronden achtereenvolgend.

Allereerst het door U en uw joint venture partners in het Gasgebouw bepaalde winningsplafond voor een gematigd jaar. U zet de lijn van de 10%-verlaging per jaar voort met een boterzacht plafond voor een gemiddeld jaar van 19,4 Miljard Nm3. Dit is de hoeveelheid zoals overeengekomen in het AoH-basispad, blz. 15 AoH:

Volumes per gasjaar (in miljard m^3)

	18/19	19/20	20/21	21/22	22/23	23/24	24/25	25/26	26/27	27/28	28/29	29/30	30/31
Koud jaar	25,7	23,4	18,9	15,9	7,5	6,2	4,8	3,9	3,0	2,0	1,1	0,2	0,2
Gemiddeld jaar	19,4	17,4	13,6	11,2	4,2	3,4	2,5	2,0	1,5	1,0	0,5	0,0	0,0
Warm jaar	15,1	13,3	10,2	8,2	2,6	2,1	1,3	1,1	0,8	0,5	0,3	0,0	0,0

15

Eerlijkheidshalve voeg ik daar, mede in verband met nog volgende berekeningen, aan toe, dat U boven de 10% zit met uw verlaging t.o.v. het huidige plafond voor een gemiddeld jaar van 21,6 Miljard Nm3, te weten: 10,19%.

U besluit in uw ontwerpinstemmingsbesluit als volgt:

Artikel 2 (totale gasproductie)
1. NAM wint de hoeveelheid gas uit het Groningenveld die nodig is voor de leveringszekerheid. Dit betekent voor het gasjaar 2018-2019 een gasproductie van 19,4 miljard Nm3 bij een jaar met een gemiddeld temperatuurprofiel uitgaande van een gecombineerde stikstofinzet van de mengstations van GTS van 92,5%.
2. De in het eerste lid aangegeven gasproductie wordt verhoogd of verlaagd volgens de door GTS bepaalde graaddagenformule, die geldt voor een winningsniveau en een stikstofinzet zoals aangegeven in het eerste lid.
3. Indien de in het eerste lid aangeven stikstofinzet in het gasjaar 2018-2019 lager is dan 92,5% wordt de in het eerste lid aangegeven gasproductie naar rato verhoogd.
4. De gasproductie als bedoeld in het eerste, tweede en derde lid, kan worden verhoogd met ten hoogste 1,5 miljard Nm3, indien Gasunie Transport Services B.V. een verzoek doet of een aanwijzing geeft aan GasTerra B.V., omdat tenminste één van de volgende omstandigheden zich voordoet:
a. transportbeperkingen;
b. technische mankementen aan de installaties van Gasunie Transport Services B.V.;
c. onvoorziene ontwikkelingen in de samenstelling van het hoogcalorisch gas.

En geeft daarbij de volgende uitleg:

Dat uitgangpunt heb ik ook in artikel 2, eerste lid vastgelegd.
De gasproductie over het gasjaar 2018-2019 kan in de praktijk zowel hoger als lager uitvallen als 19,4 miljard Nm3. In een jaar dat kouder is dan gemiddeld zal er voor de leveringszekerheid meer gas nodig zijn en in een jaar dat warmer is minder. Hoeveel meer of hoeveel minder wordt bepaald door een graaddagenformule die door GTS wordt opgesteld. Dat is geregeld in artikel 2, tweede lid onder 'Besluit'. Omdat de voor dit winningsniveau benodigde graaddagenformule bij het afronden van dit besluit, dat wil zeggen de versie die als ontwerpbesluit ter inzage wordt gelegd, nog niet was opgesteld is artikel 2, tweede lid, nog niet de formule zelf maar een omschrijving daarvan opgenomen. De graaddagenformule bevat een aanname voor de stikstofinzet. De graaddagenformule in artikel 2, tweede lid, is gebaseerd op een stikstofinzet van 92,5%. Die stikstofinzet is echter niet een vaste waarde voor het gasjaar 2018-2019 en kan dus variëren. Wel is duidelijk dat tenminste een stikstofinzet van 85% kan worden gerealiseerd. Aangezien NAM geen invloed heeft op de stikstofinzet heb ik in artikel 2, derde lid bepaald dat bij een lagere stikstofinzet dan 92,5%, waarbij dus een hogere gasproductie nodig is, het winningsniveau naar boven wordt aangepast naar rato van de stikstofinzet.
Aangezien het winningsniveau ook afhankelijk is van storingen en uitval heb ik in artikel 2, vierde lid, een bepaling opgenomen die inhoudt dat in enkele specifiek omschreven omstandigheden, waarop NAM geen invloed heeft het winningsniveau met maximaal 1,5 miljard Nm3 naar boven kan worden bijgesteld.

Uit het bovenstaande blijkt dat NAM geen eigen afwegingsruimte heeft voor wat betreft het niveau van gaswinning en dat afwijkingen van het winningsniveau 19,4 miljard Nm3 in artikel 2 strikt zijn begrensd.

In het wijzigingsbesluit van uw voorganger en in de uitspraak van de Raad van State, die de plafonds van het wijzigingsbesluit in haar uitspraak handhaafde, was voor een koud jaar een extra hoeveelheid van 5,4 Miljard Nm3 bovenop 21,6 Miljard Nm3 toegestaan, waardoor een plafond voor een koud jaar ontstond van 27 Miljard Nm3.

U gaat voor een koud jaar uit van een benodigde hoeveelheid van 25,7 Miljard Nm3. Hetgeen betekent, dat U voor een koud jaar een extra ruimte toestaat van 6,3 Miljard Nm3 ten opzichte van de benodigde hoeveelheid voor een gemiddeld jaar. Dit is 0,9 Miljard Nm3 meer dan de Raad van State in haar uitspraak toestond. En verbazingwekkend: U kunt met 10,19% naar beneden voor een gemiddeld jaar, maar past dit percentage niet toe op de extra ophoging voor een koud jaar. Wanneer echter dit percentage ook zou worden toegepast voor een koud jaar, zou de extra ruimte voor een koud jaar uit komen op 4,85 Miljard Nm3. U gaat voor een koud jaar in de extra ruimte omhoog. En mindert ten opzichte van het totaal plafond voor een koud jaar van 27 Miljard Nm3 (21,6 +5,4) met 1,3 Miljard Nm3, hetgeen een verlaging van 6% is.

Het is merkwaardig dat U, mocht U al denken dat genoemde 10,19 % mogelijke mindering niet zou kunnen worden toegepast op de extra ruimte voor een koud jaar, op geen enkele manier motiveert waarom er vanaf heden meer extra ruimte nodig is dan voorheen en ten opzichte van de vorige (huidige) toegestane extra ruimte voor een koud jaar nu omhoog wordt gegaan met bijna een miljard kuub gas, vooral in het licht van de uitspraak van de Raad van State, waarbinnen de plafonds uit het wijzigingsbesluit van de heer Kamp bleven staan. Waarom liet U die 5,4 niet ongemoeid? Waarom werd op de extra ruimte voor een koud jaar niet een zelfde verlagingspercentage toegepast als voor een gemiddeld jaar? En waarom werd deze ophoging voor een koud jaar al bij overeenkomst vastgelegd? Het geeft toch ten opzichte van de uitspraak geen pas dit zo ongemotiveerd te doen terwijl de graaddagenformule (nog) ontbreekt?

Dan is er de 19,4 voor een gemiddeld jaar met mogelijke ophogingen tot een maximum van 1,5 Miljard Nm3 vanuit een calamiteitenperspectief.

Ik kom daarbij tevens op mijn tweede punt en dat betreft de stikstof.

De door U beschreven " specifiek omschreven omstandigheden, waarop NAM geen invloed heeft" zijn door U als volgt omschreven:

a. transportbeperkingen;
b. technische mankementen aan de installaties van Gasunie Transport Services B.V.;
c. onvoorziene ontwikkelingen in de samenstelling van het hoogcalorisch gas

U schrijft tevens:

NAM geeft verder aan dat er sprake kan zijn van kortstondige ongeplande uitval van L-gas aanbod en conversiemiddelen. Als de back-up conversiecapaciteit onvoldoende is, kan GTS een aanwijzing geven conform de Transportcode gas LNB. Voor een dergelijke situatie verzoekt NAM in het instemmingsbesluit op te nemen of NAM altijd dient te voldoen aan een aanwijzing die GTS via GasTerra geeft in het kader van de Transportcode LNB
NAM geeft ook een situatie aan zoals hierboven aangegeven, maar dan langdurig. NAM meldt dat voor die situatie een bepaling was opgenomen in het laatste instemmingsbesluit. Voor het geval die bepaling niet in dit besluit wordt opgenomen, verzoekt NAM in het besluit op te nemen wat NAM dient te doen bij

technische problemen in het GTS-netwerk zoals langdurig ongeplande uitval van stikstof wat leidt tot een volumebehoefte groter dan de graaddagenformule toestaat.

En:

Zoals hierboven aangegeven ben ik in mijn Verwachtingenbrief nog uitgegaan van een van een gecombineerde stikstofinzet van de mengstations van GTS van 85%. Dat was een conservatieve inschatting. Op basis van de huidige inzichten ga ik uit van een stikstofinzet van 92,5%. GTS heeft al langer als taak stikstofconversie toe te passen in het belang van de gebruikers van zijn net. Het wetsvoorstel minimaliseren gaswinning Groningenveld kent een andere aansturing van het Groningenveld, namelijk een optimale inzet van alle beschikbare middelen en methoden die leiden tot een minimale winning van gas uit het Groningenveld. Hierbij wordt in de eerste plaats gestreefd naar een zo groot mogelijk inzet van de stikstofinstallaties waarmee hoogcalorisch gas wordt omgezet naar laagcalorisch gas. Die hogere stikstofinzet is van belang omdat er dan minder gasproductie nodig is uit het Groningenveld. Bij een gasjaar met een gemiddeld temperatuurprofiel is bij een stikstofinzet van 92,5% een winningsniveau van 19,4 miljard Nm3 voldoende voor de leveringszekerheid. Dat is dan ook het niveau dat ik in artikel 2, eerste lid, zoals opgenomen in paragraaf 8 van dit besluit, heb opgenomen. Dit niveau geldt met ingang van het gasjaar 2018-2019.

De afgelopen jaren werd de al door de heer Kamp toegezegde inzet van 85% niet gehaald. U gaat nu uit van een hogere stikstofinzet, terwijl er in Heiligerlee problemen zijn en uit Remitmeldingen blijkt, dat er met enige regelmaat o.a. storingen zijn. Gasunie meldt verder dat er, ook met enige regelmaat, een tekort aan L-gas is op de entrypunten. Dat is ook niet zo gek in 2018 en ik kom daar nog op terug. Hieraan voeg ik toe, dat NAM zelf daar uitermate helder over is in de HRA. We mogen er gerust van uit gaan, dat het NAM niet ontbreekt aan technische kennis inzake de Groningerveldproductie en dat de zorgvuldig geformuleerde bijzin in onderstaand citaat niet voor niets de woorden *unlikely assumption* bevatten:

Figure 3-5 compares the production to the available capacity in each region (under the unlikely assumption that all clusters remain available). The downward spikes in the region capacities are related to planned shutdowns of production clusters for maintenance and inspections, while the seasonal fluctuation in capacity is a reflection of the fact that the ambient temperature influences the efficiencies of the coolers and hence the total compressor efficiency. Another observation that can be made is that the production capacity is relatively constant through time for most regions. The South-East region shows a notable decline in capacity until 2022, after which the decline is halted and eventually capacity starts to increase again. This behaviour is a function of the reservoir pressure in the direct vicinity of the production clusters within each region. A declining reservoir pressure yields a declining production capacity, whereas an increasing reservoir pressure yields an increase in production capacity. ***Blz. 27/93*** Seismic Risk Assessment for Production Scenario "Basispad Kabinet" for the Groningen field - June 2018

Chapeau voor NAM in deze, want het geeft ten minste enig inzicht in waar we niet alleen in Groningen, maar in het hele land, daadwerkelijk aan toe zijn.

Volgens de grafiek op blz. 25/93 van het zelfde NAM-rapport krijgt Groningen dankzij het basispad in ieder geval te maken met forse drukverschillen en een, ten opzichte van de begindruk van 347 Bar van het Groningenveld, te grote totale drukval. Twee mogelijke gevolgen van gasproductie, die, om

seismiciteit te voorkomen, beter vermeden kunnen worden en nu eenmaal grote risico's met zich mee brengen:

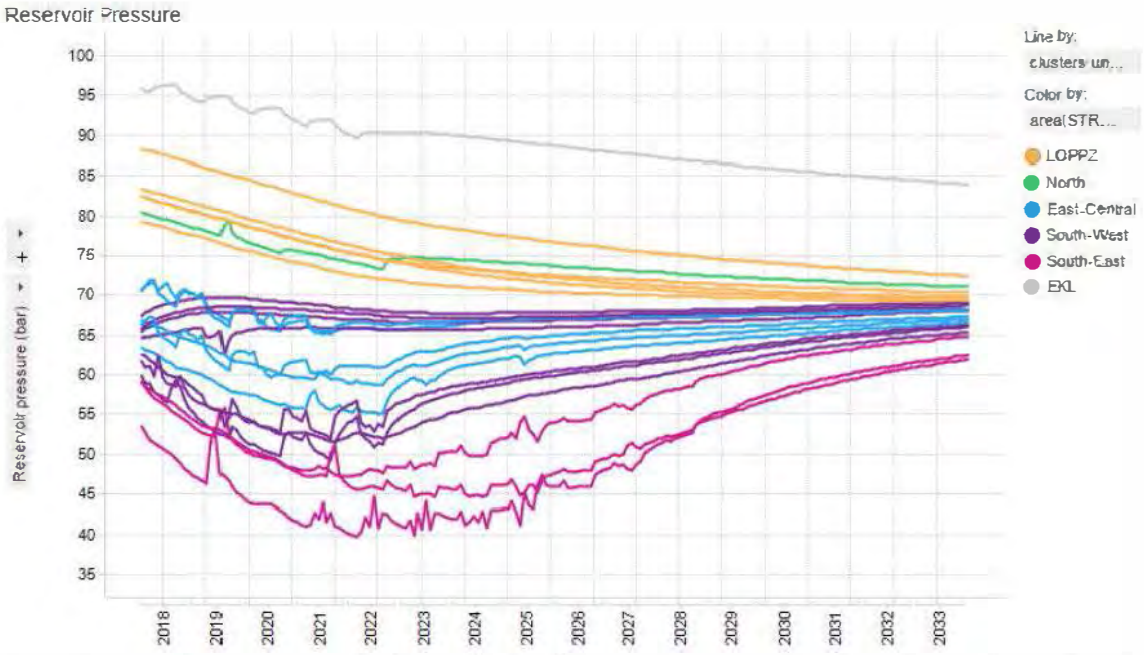

Figure 3-2: Reservoir pressure for "Basispod Kabinet" Average Temperature. Lines by production cluster, colours by production region.

Voorzover betreffende de kennis inzake genoemde risico's: deze is en was er ook in Nederland al decennia. Dat heeft mede te maken met bestudering van de seismiciteit van het Lacq gasveld in Frankrijk:

In the Lacq gas field (southwestern France), the first induced earthquake occurred after the pressure in the reservoir had dropped by 30 MPa (Bardainne et al., 2008). Over 2000 seismic events were observed between 1974 and 1997—with the largest having a magnitude of 4.2 (Bardainne et al., 2008)—and all interpretations of the evidence connect these earthquakes to the depletion of the gas reservoir (Grasso and Wittlinger, 1990). Blz. 2/30 *On the physics-based processes behind production-induced seismicity in natural gas fields, Zbinden D., Rinaldi A. P., Urpi L., Wiemer S.*

Genoemd rapport gaat deels over Groningen:

Currently, the most prominent example of production-induced seismicity in natural gas fields is found in the Groningen gas field (the Netherlands), where seismicity has significantly increased over the last 25 years. The first event occurred after a pressure drop of 20 MPa in the reservoir (TNO, 2012). Several seismic events of magnitude 3 or greater have been observed in the last 10 years, with the biggest recorded to date occurring in 2012 with a magnitude of 3.6 (de Waal et al., 2015; van Thienen-Visser and Breunese,2015). In 2014, given the increasing seismicity rate, the operators of the Groningen gas field decided to significantly lower the production rates (van Thienen-Visser and Breunese,2015). The gas field in Groningen is located in an urban area and therefore controlling the subsidence and induced seismicity is an important issue from a public acceptance point of view. For this reason, subsidence and induced seismicity are both continuously monitored (e.g., Hettema et al., 2000; Hettema et al., 2002; TNO, 2013) and numerically modeled (e.g., Van Wees et al., 2014; Sanz et al., 2015; Wassing et al., 2016; Orlic, 2016). Blz. 2/30 *On the physics-based processes behind production-induced seismicity in natural gas fields, Zbinden D., Rinaldi A. P., Urpi L., Wiemer S.*

Ik voeg daaraan toe dat modellering en monitoring an sich de veiligheid in Groningen niet verbeteren. U plant een afname van winning, die te gering is ten opzichte van de mogelijke risico's ten gevolge van het gekozen productiebasispad Groningenveld.

U gaat in alles in uw Ontwerp-instemmingsbesluit uit van een bijna onfeilbaar technisch geheel, dat optimaal kan functioneren. En doet het dat niet, dan wordt dat opgelost met een toegestane extra winning met een maximum van 1,5 Miljard Nm3 Groningengas, aldus artikel 2 van uw besluit.

Een vraag moet ook zijn: is er, bij eventuele langdurige of totale uitval van clusters en dus een tekort aan L-gas, voldoende stikstof voor additionele QC of moet dan langdurig extra geproduceerd worden uit andere clusters en als dit laatste het geval zou zijn, wat is dan het daarvoor klaarliggende scenario? Wat als Bierum eerder dan gepland uitvalt? Wat wordt dan het noodplan? Dat is allemaal onduidelijk op dit moment. Moet er dan langdurig meer gepompt worden uit de andere drie gebieden/regio's? Gaat het per calamiteit om 1,5 Miljard Nm3 of per jaar? En hoe verhoudt dit alles zich tot veiligheid?

U gaat uit van een uitgebreide stikstoffabriek in de toekomst. In alle talen wordt gezwegen over additionele opslag bij Heiligerlee. En er is op dit moment geen SodM-advies over additionele opslag in Heiligerlee. Terwijl in de eerste fase van de stikstoffabriek en stikstofcaverne Heiligerlee uit het Rijksinpassingsplan Heiligerlee 2010 duidelijk werd, dat er slechts één caverne geschikt was voor opslag. Die, zo bleek recent, van vorm veranderd is. Aldus uw Kamerbrief "Reactie op rapport "Staat van de sector Zout" van SodM" van 27 september 2018, waarin U schrijft:

In Zuidwending en Winschoten speelt het potentieel risico bij een caverne die zich in de ondergrond aan de rand van de zoutkoepel bevindt. In de beantwoording van Kamervragen van de leden en (beiden PvdA) van 17 augustus jl[1] heb ik aangegeven dat het lijkt dat de vorm van de caverne is veranderd. Ook is er op 20 november 2017 door het KNMI een lichte trilling waargenomen. Een van de hypotheses voor de verandering van de vorm van de caverne is de aanwezigheid van een ander type gesteente waarvan mogelijk een brok in de caverne is gevallen. SodM heeft aangegeven dat in het geval dat deze caverne instabiel zou worden er dan een kans op schade aan bebouwing, infrastructuur en mogelijk gevaar voor omwonenden bestaat. Het is volgens SodM daarmee niet gezegd dat de caverne ook daadwerkelijk instabiel is. SodM heeft AkzoNobel de opdracht gegeven om bij Heiligerlee net zoals in Twente een akoestisch monitoringsnetwerk aan te leggen. Dit netwerk draagt bij aan de veiligheid voor omwonenden. Het systeem zal tekenen van instabiliteit zo vroeg oppikken dat er voldoende tijd is om maatregelen te treffen. Het netwerk moet uiterlijk 30 september 2018 operationeel zijn.

En:

Aanbeveling SodM: Begrens ook de grootte van de cavernes of de productie.

Ik neem deze aanbeveling over. Op dit moment wordt de maximaal te winnen hoeveelheid hoofdzakelijk bepaald door de maximale bodemdaling die toelaatbaar wordt gevonden. In Friesland en Groningen kan door de druk in de

[1] Tweede Kamer, vergaderjaar 2017-2018, vragen nummer 2018Z10272

cavernes op te voeren, de bodemdaling als gevolg van de productie worden tegengegaan. Hierdoor ontstaan echter grotere cavernes waarvan de effecten op langere termijn meer onzeker zijn.

Voordat ik een besluit neem over een winningsplan, zal ik SodM specifiek om advies vragen over de vorm en de grootte van de caverne. Op deze wijze kan ik een nadere specificatie over de caverne in het desbetreffende besluit opnemen.

De "enig veilig caverne" is dus niet zo veilig als men in 2010 dacht.

Het Rijksinpassingsplan Heiligerlee 2010 zegt over de caverne:

De stikstofopslaglocatie wordt gebruikt om snel stikstof te kunnen leveren tijdens pieken in de vraag voor conversiecapaciteit (van hoogcalorisch gas naar laagcalorisch gas). De totale hoeveelheid en de benodigde hoeveelheid per uur zijn afhankelijk van de vraag en de kwaliteit van hoogcalorisch gas. De beschikbare hoeveelheid stikstof in de stikstofopslaglocatie bedraagt op jaarbasis ongeveer 128 miljoen Nm3 en dit kan de optredende vraag van 45 miljoen Nm3 gemakkelijk dekken. De stikstofopslaglocatie is groot genoeg om te kunnen beantwoorden aan een mogelijke groei naar de vraag in stikstof in de toekomst. Het duurt 4 maanden voordat de stikstofopslaglocatie weer helemaal gevuld is.

4.2 Stikstofopslaglocatie

Gasunie is in overleg getreden met AkzoNobel (als eigenaar van de zoutcavernes) voor de opslag van stikstof in een 'oude' zoutcaverne. Het gesteente van de zoutcaverne is zeer geschikt voor opslag van stikstof. Het gesteente van een zoutcaverne is ondoordringbaar, zeer stabiel en bevindt zich diep in de ondergrond. De omsluitende zoutlagen zorgen voor een ondoordringbaar panster waardoor een veilige en effectieve opslag mogelijk is. Het gesteente van een gasbel heeft deze eigenschappen niet, of in mindere mate. Voor de opslag van stikstof is onderzocht welke zoutcavernes daarvoor in aanmerking zouden komen, wat heeft geleid tot het rapport 'Keuzeproces Stikstofbuffer Heiligerlee' van Arcadis van juni 2008 (ref.BO2024/CE8/016/000011). In dit hoofdstuk wordt een samenvatting gegeven van de inhoud van dit rapport.

4.2.1 Criteria

Ten eerste zijn de twee hoofdcriteria geformuleerd waaraan de zoutcaverne moet voldoen om geschikt te zijn als stikstofopslaglocatie voor stikstof:
1. de nabijheid van faciliteiten (een mengstation en bijbehorende aan- en afvoerleidingen voor hoog- en laagcalorisch gas);
2. de aanwezigheid van opslagmogelijkheden (waarbij, gezien de benodigde omvang, alleen ondergrondse locaties in aanmerking zullen komen).

Vervolgens zijn de gebieden benoemd waar in beginsel opslagmogelijkheden zijn en die tevens voldoende dicht bij de faciliteiten (zoals de bestaande gasleidingen) gelegen zijn. Uit deze eerste gebiedsselectie bleek dat twee gebieden voldoen aan de criteria. Dit betreft het gebied ten zuidwesten van Heiligerlee en het gebied ten zuiden van Zuidwending. Beide gebieden huisvesten bestaande zoutcavernes.

Hierna zijn voor deze twee gebieden de bestaande zoutcavernes afzonderlijk in de kaart gebracht. Daarbij is gekeken naar de grootte, de vorm van de zoutcaverne, de ligging in de omgeving en ten opzichte van andere zoutcavernes, etc.). In totaal zijn in het gebied Zuidwending 9 zoutcavernes onderzocht en in het gebied Heiligerlee 12 zoutcavernes. In totaal zijn dus 21 zoutcavernes in het onderzoek betrokken.

Ieder van deze locaties is onderzocht op basis van de volgende criteria:
1. Het zoutpakket dat de zoutcaverne omsluit, moet – ten behoeve van voldoende stabiliteit en integriteit voor stikstofopslag – vanaf de zijkant van de caverne tot de zijkant van de zoutkoepel een dikte hebben van tenminste 150 meter.
2. het zoutpakket vanaf de bovenkant van de zoutcaverne tot de top van het ondergrondse zoutpakket moet - ten behoeve van voldoende stabiliteit en integriteit voor de stikstofopslag - minimaal 200 meter zijn.
3. De afstand tussen de stikstofgevulde caverne en de nabijgelegen pekelgevulde caverne(s) dient minimaal 150 meter te bedragen. Deze afstand wordt door Gasunie als veiligheidsnorm gehanteerd, en garandeert de stabiliteit en integriteit van de stikstofopslaglocatie.
4. De druk in de stikstofopslaglocatie moet minimaal 107 bar zijn, om de stikstof met voldoende druk (minimaal 77 bar) aan te kunnen leveren bij het mengstation (Tijdens het transport van de stikstof in de leiding vermindert de druk langzaam door het gewicht van het gas en de wrijving in de leiding. Het gaat daarbij om een uiteindelijk verschil van circa 30 bar). De maximaal toelaatbare druk in de caverne is onder meer afhankelijk van de diepte van de opslag. Dat punt wordt bepaald door de lengte van de stalen pijp die vanaf de oppervlakte de grond in gaat (de casing). Voor Staatstoezicht op de mijnen is hierbij per meter ondergrond 0,18 bar druk toelaatbaar. Dit betekent dat hoe dieper de caverne is, hoegroter de toelaatbare druk is.
5. Het beschikbaar volume van de stikstofopslaglocatie dient tenminste 45 miljoen m3 per jaar te bedragen om voldoende voorraad op te kunnen bouwen voor perioden dat er vooral hoogcalorisch gas beschikbaar is, terwijl door de markt laagcalorisch gas (voor huishoudens) gevraagd wordt.
6. De zoutcaverne moet beschikbaar zijn voor de opslag van stikstof per 1 september 2011 (zie paragraaf 1.2).
7. Ten behoeve van de veiligheid voor kwetsbare functies wordt een minimale afstand tot bebouwing van minimaal 50 meter in acht gekomen.

*Tabel 1 Resultaat van de afweging tussen de verschillende zoutcavernes**

	Zuidwending									Heiligerlee											
Criterium	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**	**F**	**G**	**H**	**I**	**K**	**L**	**M**
1&2	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+
3	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+
4	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
5	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	+	+	+	-	+	o	+	+	+
6	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-
7	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	+	+	-	+	+	+
Aantal +	5	4	4	5	4	4	4	5	4	4	4	4	4	4	5	5	5	5	6	5	5
Aantal -	1	2	2	1	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	0	1	1

* Bron: ' Keuzeproces Stikstofbuffer Heiligerlee' – Arcadis

4.2.2 Conclusie

Uit bovenstaande tabel blijkt slechts 1 zoutcaverne volledig geschikt te zijn voor de opslag van stikstof. Alle andere zoutcavernes scoren op één dan wel twee van de criteria negatief. Uit de tabel wordt duidelijk dat een groot deel van de zoutcavernes onvoldoende afstand hebben tot naastgelegen cavernes en tot nabijgelegen woningen. Alle zoutcavernes, op één na, in het gebied Zuidwending bleken onvoldoende voorraad te kunnen creëren voor de opslag van stikstof. De zoutcaverne die op alle criteria positief scoort is de caverne K in het gebied Heiligerlee. Deze zoutcaverne is gelegen in de gemeente Oldambt, in (de kern) Winschoten.

Moeten we niet concluderen dat er in 2010 al sprake was van een overschatting van technische mogelijkheden? En hoe moet het dan nu verder?

U levert uw "TotaalPakket Groningen" in, waarvan het Ontwerp-instemmingsbesluit een onderdeel is en er is geen advies over additionele stikstofopslag in de toekomst. Dat is een omissie.

Hoeveel extra stikstof moet kunnen worden opgeslagen en waar? En wanneer krijgen we een degelijk rapport van SodM specifiek daarover en een visie van bijvoorbeeld Strozyk en TNO over de mogelijkheden en de risico's? Zij hebben zich recent uitgebreid bezig gehouden met de Groninger zoutlagen in verband met stringers en drilling events, waarmee de heer voor TNO-NITG zich immers in 2004 al bezig hield. Het lijkt hoog tijd, dat de Zechsteinlagen in tal van opzichten beter worden bestudeerd en dan ook eens risico-gerelateerd. Afhankelijk van de chemische samenstelling van de diverse verschillende lagen en formaties binnen die lagen kan er onder invloed van drukveranderingen en seismiciteit van alles gebeuren in die zoutlagen met gevolgen voor opslag en bovengrond. Het is een onderbelicht aspect in tal van opzichten. En ook dat is een aan uw Ontwerp-instemmingsbesluit ten grondslag liggende omissie.

Mocht uit aanvullend onderzoek met de kennis van nu blijken, dat additionele opslag niet mogelijk is, ligt er dan een alternatief plan klaar voor de geplande afbouw van de gaswinning? Dat zou er in feite op basis van de onderzoeken naar Stikstofbuffer Heiligerlee 2010 al moeten zijn. En waarom is een dergelijk onderzoek geen zichtbaar onderdeel van uw "TotaalPakket Groningen"?

U streeft naar zorgvuldig opgebouwde gemotiveerde goed onderbouwde besluiten?

De omissies zijn groot en getuigen noch van zorgvuldigheid, noch van degelijke motivering, noch van degelijke onderbouwing.

Dat komt waarschijnlijk mede doordat er omwille van de leveringszekerheid toch fors doorgepompt zal moeten worden. We zitten nu eenmaal in een gas lockin op dit moment en het COT-rapport is uitermate helder over de Nederlandse afhankelijkheid van het Groningergas. Er moet doorgepompt worden en: er is doorgepompt! Met alle kennis die er bij hoorde.

Uw voorganger de heer Kamp heeft niet voor niets op 17 januari 2013 een officiële notificatie in EU-verband doen uitgaan met daarin de volgende tekst:

7. Notification Under Another Act
- Ingevolge artikel 2, tweede lid, van Richtlijn 90/396/EEG betreffende gastoestellen moeten de lidstaten elke wijziging van de gassoorten en de bijbehorende gasdrukken die op hun grondgebied worden gebruikt meedelen.

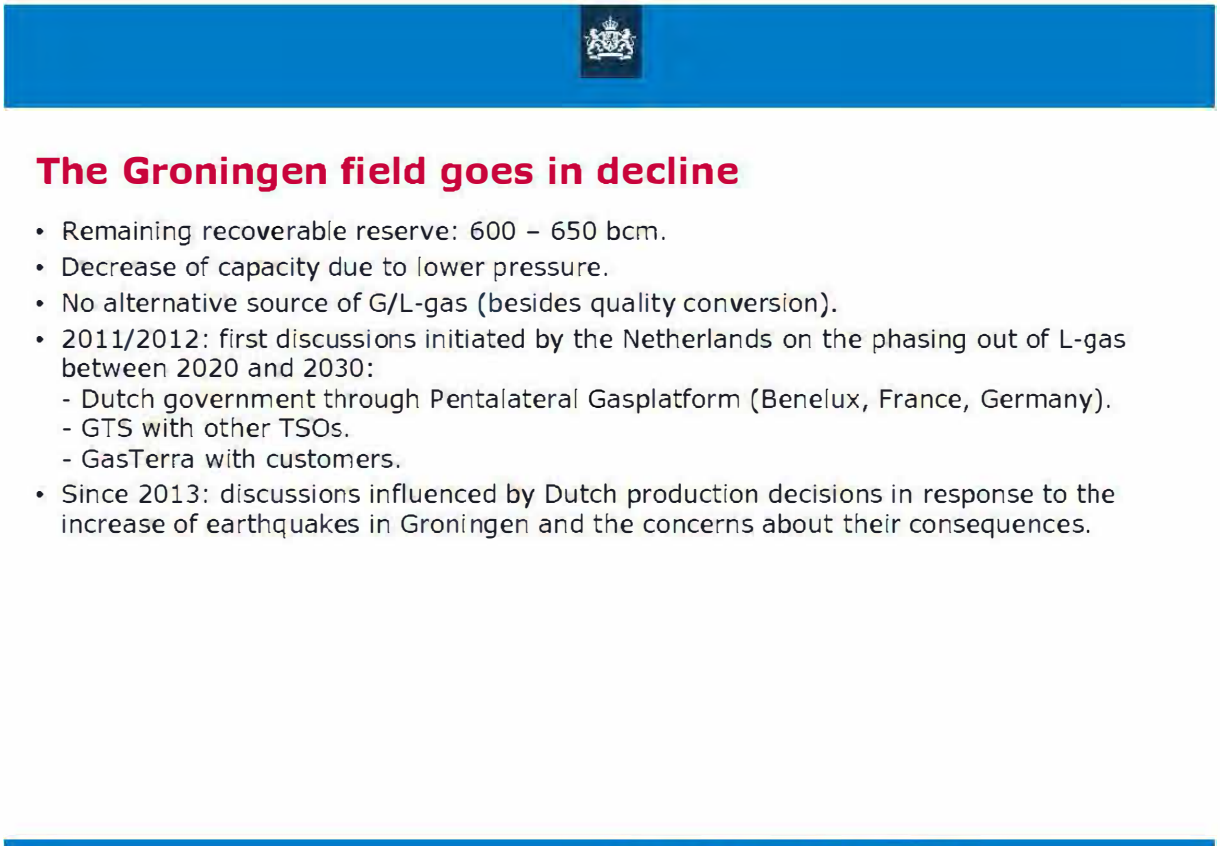
8. Main Content
Het aardgas dat in Nederland gedistribueerd en gebruikt mag worden zal vanaf 1 januari 2022 geleidelijk een andere samenstelling krijgen. Hierdoor zullen de gastoestellen die in Nederland geimporteerd mogen worden geschikt moeten zijn voor deze nieuwe samenstelling. De toestellen zoals die nu aan Nederland geleverd worden kunnen niet alle gassamenstellingen die na 1 januari 2022 geleverd kunnen gaan worden op een veilige wijze verbruiken.
De eisen die aan deze samenstelling gesteld worden per 1 januari 2022 worden weergegeven in de bijlage (Groep K). Op de lange termijn (na 2030) bestaat de mogelijkheid dat de samenstelling nogmaals verandert.
Ook de eisen aan deze samenstelling worden in de bijlage weergegeven (Groep E).

9. Brief Statement of Grounds
Vanaf 1 januari 2022 kan de gasdistributeur in Nederland de samenstelling van het aardag niet meer garanderen. Dit wordt veroorzaakt door het uitgeput raken van het grootste gasveld van Nederland waarop alle gastoestellen in Nederland afgestemd zijn. Tot dat moment zal gas gedistribueerd worden vanuit het Groningenveld of zal ander gas op de specificaties van het Groningengas gebracht worden. Gastoestellen in Nederland zullen vanaf de genoemde datum geschikt moeten zijn voor nieuw gas. Omdat gastoestellen een lange levensduur hebben is het van belang dat nieuwe apparaten op korte termijn al geschikt gemaakt worden voor de nieuwe gassamenstelling. Omdat de oude gassamenstelling binnen de bandbreedte van het nieuw genotificeerde gas (groep K) valt betekent dit feitelijk een verzwaring van de eisen die aan het toestel gesteld worden. (*Notification Number: 2013/36/NL Notification on the change to types of gas and associated gas pressures in the Netherlands.)*

Uit een rapport van DNV-GL uit 2015, geschreven in opdracht van uw ministerie, blijkt bovendien dat de heer Verhagen, de voorganger van de heer Kamp, al eerder een notificatie deed uitgaan, te weten in maart 2012. Genoemd rapport zegt daarover:

The supply of low-calorific gas from the Groningen field is in decline, and ultimately the future supply to end users will be high-calorific gas. In March 2012, the Minister of Economic affairs declared that all appliances falling under the Gas Appliance Directive (the GAD) should be able to switch to high-calorific gas to prepare for a smooth transition at the end of the lifetime of the Groningen field. For this purpose, a formal notification has been given to the European Commission. However, at the moment it is unclear what the future range of high-calorific gas quality should be; that is, the range of gas quality that appliances falling under the GAD can accept is at present uncertain. (*Blz. 5/63 Requirements for gas quality and gas appliances, Report No.: 74106553.01b*)

Uit een ander document blijkt, dat al in een eerder stadium bovendien gesprekken met buitenlandse partners werden gevoerd aangaande de materie in kwestie:

The Groningen field goes in decline

- Remaining recoverable reserve: 600 – 650 bcm.
- Decrease of capacity due to lower pressure.
- No alternative source of G/L-gas (besides quality conversion).
- 2011/2012: first discussions initiated by the Netherlands on the phasing out of L-gas between 2020 and 2030:
  - Dutch government through Pentalateral Gasplatform (Benelux, France, Germany).
  - GTS with other TSOs.
  - GasTerra with customers.
- Since 2013: discussions influenced by Dutch production decisions in response to the increase of earthquakes in Groningen and the concerns about their consequences.

8 NL – Ministry of Economic Affairs | 26 April 2017

(*Uit: L-gas in the Netherlands: current situation and future outlook, Wim van 't Hof, Gas Market Unit, NL - Ministry of Economic Affairs | 26 April 2017*)

Opvallend is dat in dit rapportje van uw eigen ministerie het jaar 2011 wordt genoemd. Dat is tevens het jaar dat genoemd werd in het Rijksinpassingsplan Stikstofbuffer Heiligerlee, 2010. Het was immers de bedoeling dat de eerste fase van het stikstofplan Zuidbroek/Heiligerlee in september 2011 operabel zou zijn om de leveringszekerheid van dat moment te kunnen blijven garanderen.

Dat lukte echter niet en uiteindelijk viel de "feestelijke opening" in december 2012. Na de beving bij Huizinge. Het is niet bijzonder ingewikkeld om de hoge winning uit genoemde jaren te verklaren, maar toen genoemde eerste fase eindelijk was afgerond, werd er aanvankelijk nauwelijks gebruik gemaakt van de mogelijkheid van QC-conversie, zo blijkt uit de jaarverslagen Delfstoffen en Aardwarmte bij NLOG. Bij deze enkele citaten:

DELFSTOFFEN EN AARDWARMTE IN NEDERLAND
Jaarverslag 2010

Gesplitst

Vergunninghouder	Vergunning	Opslag van	In werking	km²
- Oorspronkelijk				
Akzo Nobel Salt B.V.	Winschoten	Stikstof		28
- Na splitsing				
Akzo Nobel Salt B.V.	Winschoten II	Stikstof	15-11-10	<1
Akzo Nobel Salt B.V.	Winschoten III	Stikstof	15-11-10	28

Blz.53/156

DELFSTOFFEN EN AARDWARMTE IN NEDERLAND
Jaarverslag 2011
Gasopslag

In 2011 is voor één opslagvergunning (voor brak water) verlenging aangevraagd terwijl voor één opslagvergunning voor CO_2 op het Continentaal plat een actualisatie is ingediend.
In 2011 is de injectie gestart in de eerste ondergrondse opslag voor stikstof. In totaal is 73 miljoen Sm_3 stikstof geïnjecteerd. In de vijf reeds bestaande aardgasopslagen is in totaal 6,1 miljard Sm_3 geinjecteerd terwijl er 3,7 miljard Sm_3 is geproduceerd. Zie hoofdstuk 10 voor details. **Blz.12/158**

STIKSTOFOPSLAG in 2011

	10^6 Sm^3	10^6 Nm^3
Injectie	73	69
Productie	0	0

INJECTIE STIKSTOF (in miljoen Nm^3)

Vergunning	Operator	totaal	jan	feb	mrt	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Winschoten II	Gasunie	69	0	0	0	0	0	3	12	10	11	11	11	12

INJECTIE STIKSTOF (in miljoen Sm^3)

Vergunning	Operator	totaal	jan	feb	mrt	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Winschoten II	Gasunie	73	0	0	0	0	0	3	12	10	12	11	12	13

PRODUCTIE STIKSTOF

De stikstofopslag bevindt zich in de eerste fase van haar ontwikkeling. In 2011 is de caverne alleen gevuld en heeft er nog geen productie plaatsgevonden.

Blz. 56/158

DELFSTOFFEN EN AARDWARMTE IN NEDERLAND
Jaarverslag 2012
Gasopslag
In 2012 is er één opslagvergunning (voor aardgas) aangevraagd, maar de aanvraag is weer teruggetrokken. Twee opslagvergunningen (zout water) zijn verleend, één opslagvergunning voor zout water is vervallen. Er is één opslagvergunning voor CO_2 op het Continentaal plat aangevraagd.
In de vijf al bestaande aardgasopslagen is in totaal 4,6 miljard Nm^3 geïnjecteerd terwijl er 4 miljard Nm^3 is geproduceerd. Er is bovendien 112 Nm^3 miljoen stikstof geïnjecteerd in de opslagcaverne bij Heiligerlee. Zie hoofdstuk 10 voor details. **Blz. 12/154**

10. ONDERGRONDSE OPSLAG
Op 1 januari 2013 waren er tien opslagvergunningen van kracht; vijf voor ondergrondse opslag van aardgas (Alkmaar, Bergermeer, Grijpskerk, Norg en Zuidwending), twee voor stikstof (Winschoten II en Winschoten III), één voor gasolie (Twenthe-Rijn De Marssteden) en twee voor brak water.
Halverwege 2012 is de eerste ondergrondse opslag voor stikstof in een zoutcaverne geheel gevuld. Vervolgens zijn in de tweede helft van het jaar de voorbereidingen voor het in gebruik
nemen van de opslag afgerond. **Blz. 50/154**

INJECTIE STIKSTOF (in miljoen Sm^3)

Vergunning	Operator	totaal	jan	feb	mrt	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Winschoten II	Gasunie	45	10	9	11	8	7	0	0	0	0	0	0	0

PRODUCTIE STIKSTOF
De stikstofopslag bevindt zich in de eerste fase van haar ontwikkeling. In 2012 is de caverne alleen gevuld naar verwachting zal in 2013 ook productie plaats gaan vinden.

Blz.52/140

DELFSTOFFEN EN AARDWARMTE IN NEDERLAND
Jaarverslag 2013
Gasopslag
In 2013 is er één opslagvergunning (voor zout water) aangevraagd. Op het Continentaal plat is één opslagvergunning voor CO_2 verleend.
In de vijf al bestaande aardgasopslagen is in totaal 6,9 miljard Sm^3 geïnjecteerd terwijl er 6,5 miljard Sm^3 is geproduceerd. In Winschoten II (de opslagcaverne bij Heiligerlee) is 2,7 miljoen Nm^3 stikstof geïnjecteerd en 0,3 miljoen Nm^3 stikstof geproduceerd. Zie hoofdstuk 10 voor details. **Blz.12/158**

INJECTIE STIKSTOF (in miljoen Nm^3)

Vergunning	Operator	Totaal	jan	feb	mrt	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Winschoten II	Gasunie	2,7	0	0	0	0	0	2,7	0	0	0	0	0	0

PRODUCTIE STIKSTOF (in miljoen Nm^3)

Vergunning	Operator	Totaal	jan	feb	mrt	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Winschoten II	Gasunie	0,3	0	0	0	0	0	0,3	0	0	0	0	0	0

Blz.51/158

DELFSTOFFEN EN AARDWARMTE IN NEDERLAND
Jaarverslag 2014
Opslag

In 2014 is er één nieuwe opslagvergunning aangevraagd voor een vulstof, ten behoeve van het stabiliseren van zoutcavernes in Twente.
In de vijf al bestaande aardgasopslagen is in totaal 4,6 miljard Nm_3 geïnjecteerd terwijl er 3,4 miljard Nm_3 is geproduceerd. In Winschoten II (de opslagcaverne bij Heiligerlee) is 1,3 miljoen Nm_3 stikstof geïnjecteerd en 1,4 miljoen Nm_3 stikstof geproduceerd. Zie hoofdstuk 10 voor details. **Blz.10/172**

INJECTIE STIKSTOF (in miljoen Nm^3)

Vergunning	Operator	Totaal	jan	feb	mrt	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Winschoten II	Gasunie	2,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	1,3

PRODUCTIE STIKSTOF (in miljoen Nm^3)

Vergunning	Operator	Totaal	jan	feb	mrt	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Winschoten II	Gasunie	6,5	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	4,7	1,4

Blz.52/172

DELFSTOFFEN EN AARDWARMTE IN NEDERLAND
Jaarverslag 2015

OPGESLAGEN STIKSTOF (in miljoen Nm^3)

Vergunning	Operator	Totaal	jan	feb	mrt	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Winschoten II	Gasunie	6,4	0,0	1,3	2,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,5	0,0

TERUGGEHAALD STIKSTOF (in miljoen Nm^3)

Vergunning	Operator	Totaal	jan	feb	mrt	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Winschoten II	Gasunie	25,1	0,0	1,1	18,3	4,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	0,0

Blz.62/170

DELFSTOFFEN EN AARDWARMTE IN NEDERLAND
Jaarverslag 2016

OPGESLAGEN STIKSTOF (in miljoen Nm³)

Vergunning	Operator	Totaal	jan	feb	mrt	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Winschoten II	Gasunie	23,0	2,8	1,7	2,3	0,0	1,7	1,4	3,7	0,0	0,0	4,3	3,3	1,8

TERUGGEHAALD STIKSTOF (in miljoen Nm³)

Vergunning	Operator	Totaal	jan	feb	mrt	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	Dec
Winschoten II	Gasunie	24,0	3,2	0,9	3,2	0,2	0,6	1,0	4,4	0,1	0,3	5,3	3,1	1,5

Blz.60/173

DELFSTOFFEN EN AARDWARMTE IN NEDERLAND
Jaarverslag 2017

Opgeslagen stikstof (in miljoen Nm³)

Vergunning	Operator	Totaal	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Winschoten II	Gasunie	30,1	1,8	2,0	0,3	0,6	8,3	3,5	1,7	1,8	1,7	1,6	1,7	5,1

Teruggehaald stikstof (in miljoen Nm³)

Vergunning	Operator	Totaal	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	Dec
Winschoten II	Gasunie	31,9	2,5	1,1	2,6	9,8	0,0	1,0	2,2	2,2	1,7	0,9	4,2	3,7

Blz.51/141

En wat komen we tegen in deze citaten? Onder andere dat er meer stikstof werd opgeslagen dan past in de Heiligerleecaverne K, want die kan een volume bergen van 45 miljoen Nm3 stikstof.

In een aan U gerichte brief van 23 maart 2018 van TNO, met referentienummer AGE 18-10.037, waarin de stikstoffaciliteiten worden beschreven, wordt dat nog eens genoemd:

Stikstoffaciliteiten
Gasunie heeft in 2015 een overzicht van de L-gasopslagen gepubliceerd in haar rapport 'Mogelijkheden kwaliteitsconversie en gevolgen voor de leveringszekerheid, Update 2015 van resultaten onderzoek 7'. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen productiefaciliteiten en opslagfaciliteiten. TNO-AGE acht deze cijfers juist en betrouwbaar. Zij vormen de basis voor verschillende publieke capaciteitsrapportages van de Gasunie waaronder de door DNV-GL onafhankelijk gevalideerde brief van Gasunie (Transport Services) betreffende "L-gas capaciteit en kwaliteitsconversie" van d.d. 22 juli 2017 (referentie DNVGL OGNL: 155748.M1). Onderstaande tabel geeft een overzicht van de stikstofproductiecapaciteit, de pseudo L-gas productiecapaciteit (de hoeveelheid L-gas die door bijmenging van stikstof ontstaat) en de jaarproductie van L-gas. Voor geschatte volume pseudo L-gas per jaar gaat Gasunie uit van een standaard koud jaar en per faciliteit een bepaald aantal bedrijfsdagen.

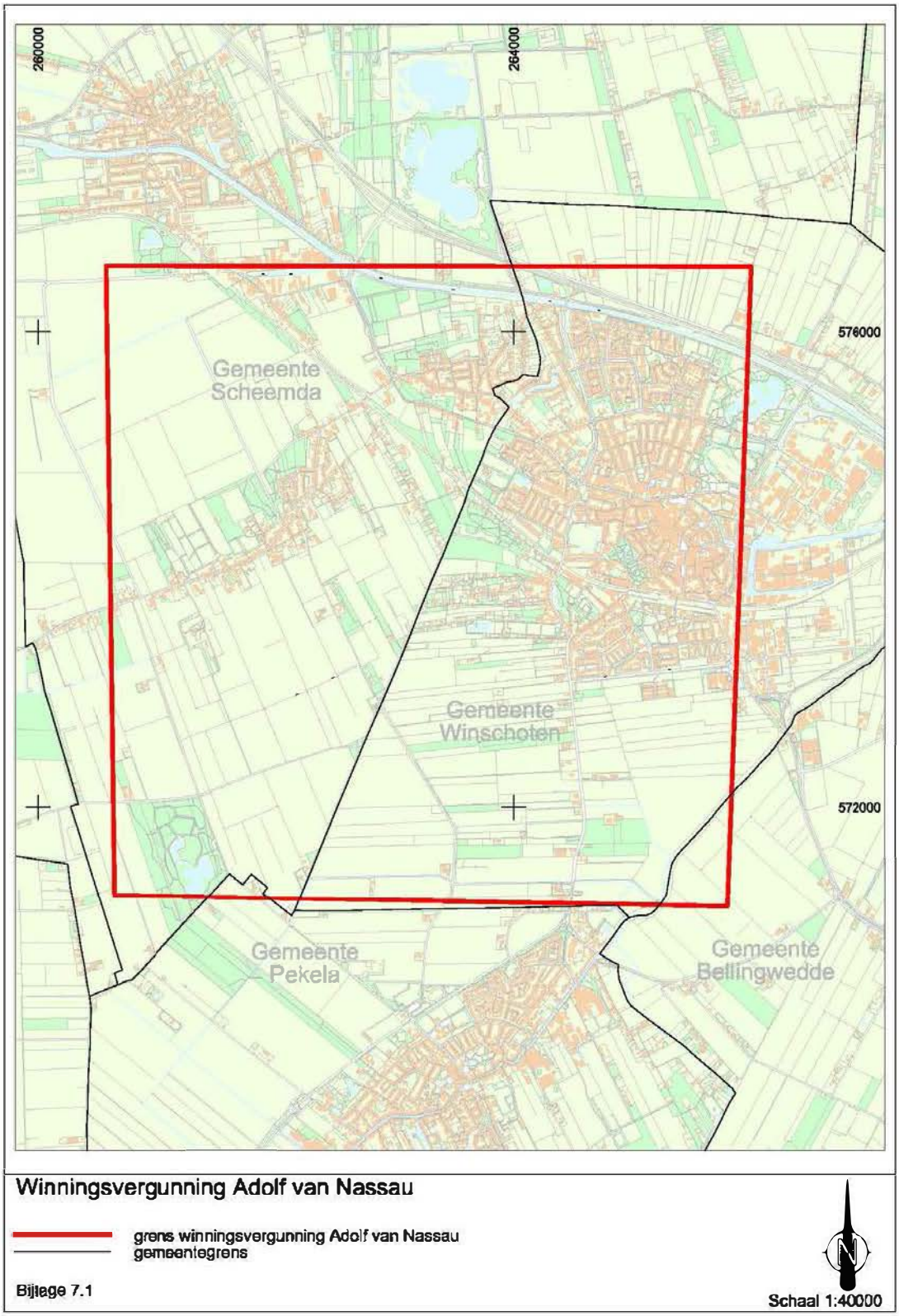
Faciliteit	Stikstof capaciteit (miljoen Nm³/h)	Stikstof opslag capaciteit (miljoen Nm³)	Pseudo L-gas capaciteit (ca.) (miljoen Nm³/h)	Geschat volume pseudo L-gas per jaar - koud jaar (miljard Nm³)
Ommen (base load)	0,146	0	1,0	8
Wieringermeer (base load)	0,215	0	1,5	13
Heiligerlee (caverne, back up)	0,190	45	1,3	0,7
Zuidbroek (back up)	0,016	0	0,1	Back up
Pernis (back up)	0,045	0	0,3	Back up

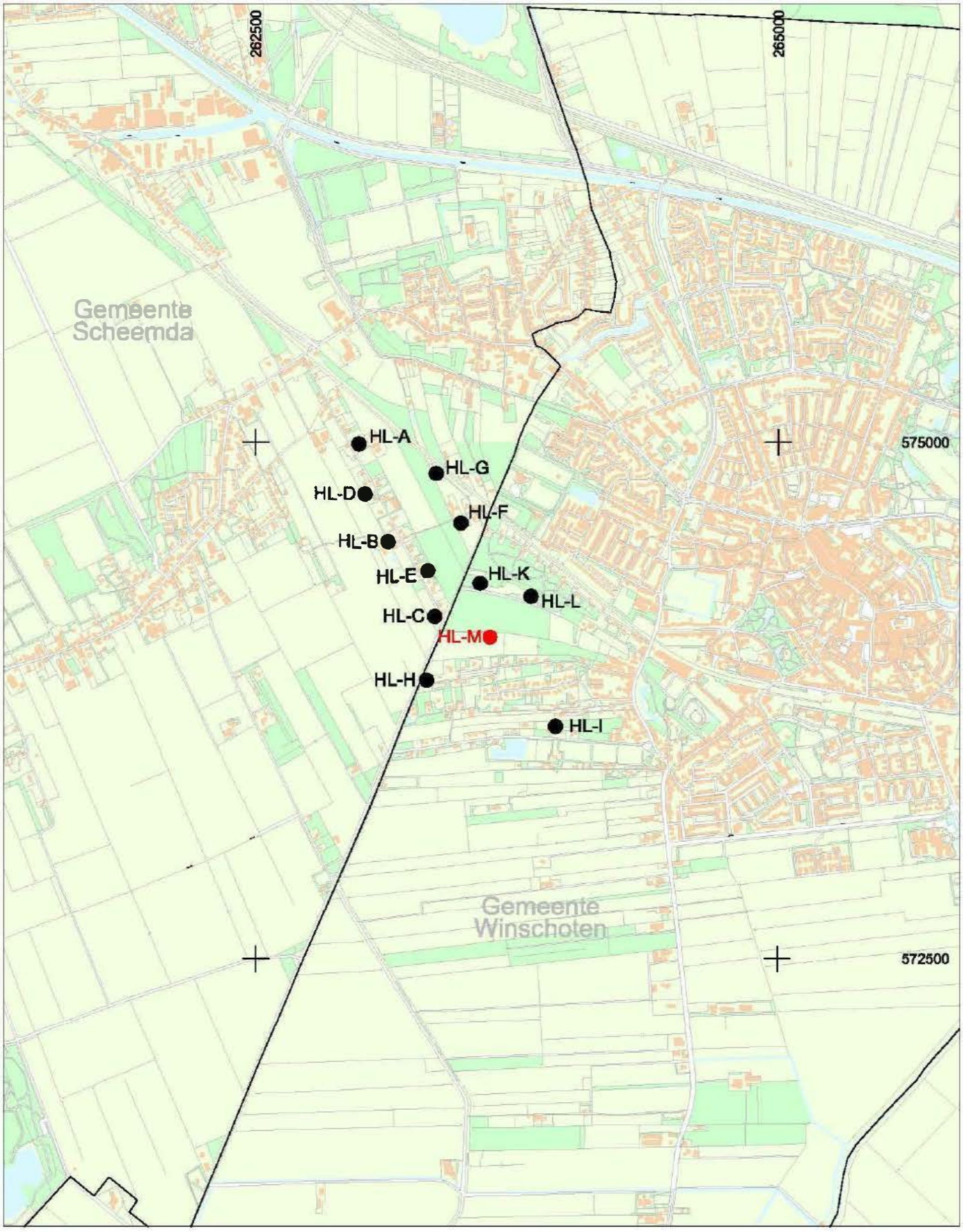
Gasunie beschrijft in het bovengenoemde rapport ook hoe de verschillende faciliteiten in het netwerk kunnen worden ingezet. De relevante tekst is hieronder opgenomen.

Om te voldoen aan haar wettelijke taak heeft GTS op een aantal locaties de beschikking over mengfaciliteiten voor H – gas en stikstof: Wieringermeer, Ommen, Pernis en Zuidbroek. Op Wieringermeer en Pernis vindt menging plaats met stikstof die wordt ingekocht, op Ommen en Zuidbroek vindt menging plaats met stikstof die door GTS geproduceerd wordt.
Het karakter van de 4 locaties is zeer verschillend. Installatie Wieringermeer: GTS heeft een extern contract afgesloten voor het leveren van stikstof met een capaciteit van 215.000 m³/h.
Deze capaciteit kan, afgezien van onderhoud, base – load geleverd worden.
Installatie Ommen: GTS heeft hier de beschikking over een eigen stikstof productie – installatie. Middels deze installatie kan 146.000 m³/h stikstof base – load, afgezien van onderhoud, geproduceerd worden.
Installatie Pernis: GTS heeft een contract afgesloten met een stikstof leverancier voor het leveren van stikstof met een capaciteit van 45.000 m³/h. Deze capaciteit kan echter ook noodzakelijk zijn voor het zogenaamde 'afwobben' van het LNG uit de GATE – terminal op de Maasvlakte (kwaliteitsconversie waarbij de Wobbe van het H – gas uit de LNG – terminal verlaagd wordt tot de maximaal toelaatbare Wobbe voor het H – gas).
De stikstofcapaciteit is daarmee beperkt beschikbaar voor de pseudo – L – gasproductie. Bovendien leidt de locatie in het transportnetwerk van GTS er toe dat er omstandigheden zijn dat de afvoercapaciteit van de pseudo – L gas productie van Wieringermeer en Pernis gezamenlijk onvoldoende is om de volledige conversiecapaciteit te kunnen benutten. Tevens is de benodigde aanvoercapaciteit voor het te converteren H – gas niet onder alle omstandigheden toereikend.
Daarom is deze locatie voor deze studie buiten beschouwing gelaten als primaire bron voor stikstof (en daarmee voor de productie van L-gas).
Deze installatie kan echter wel als back – up faciliteit ingezet worden. Installatie Zuidbroek: GTS heeft hier de beschikking over een eigen stikstof productie installatie met een capaciteit van 16.000 m³/h waarmee een stikstofcaverne in Heiligerlee met een volume van 45 miljoen m³ stikstof gevuld kan worden. Vanuit deze caverne kan stikstof geproduceerd worden met een capaciteit van 190.000 m³/h wat op Zuidbroek met H – gas gemengd kan worden. Deze installatie is bedoeld om pieken in de stikstofvraag op te vangen en als back – up voorziening voor de andere GTS stikstoffaciliteiten.
Wanneer de caverne op Heiligerlee met maximale capaciteit stikstof levert, is de caverne in ca. 10 dagen leeg. Daarna duurt het ca. 4 maanden voordat de caverne weer gevuld is. In een optimale situatie kan de installatie jaarlijks ca. 0,7 miljard Nm3 pseudo L – gas produceren.
Gezien het karakter van de installaties op Ommen en Wieringermeer zijn deze twee installaties in deze studie meegenomen als primaire middelen om pseudo – L – gas te produceren. Productie van pseudo – L – gas geeft de mogelijkheid om minder Groningen – gas te produceren.

Welke caverne werd naast caverne K tevens gevuld, terwijl alle betrokkenen wisten, dat er slechts één caverne voldeed aan de in het Rijksinpassingsplan genoemde voorwaarden? En waarom is er voor Oldambt tot op heden nooit een fatsoenlijke risicoanalyse gemaakt inzake seismiciteit en mogelijke gevolgen daarvan voor stikstofopslagen in zoutcavernes? Dat had er toch allang moeten zijn en zeker in verband met de in uw Ontwerpinstemmingsbesluit genoemde toekomstplannen.

Even voor de goede orde: er wonen mensen in het gebied en ter verduidelijking daarvan treft U hieronder kaarten uit *Winningsplan voor de winningsvergunnning Adolf van Nassau (boorterrein Winschoten/Heiligerlee).*

260000
264000
576000
572000
Gemeente Scheemda
Gemeente Winschoten
Gemeente Pekela
Gemeente Bellingwedde
Winningsvergunning Adolf van Nassau
grens winningsvergunning Adolf van Nassau
gemeentegrens
Bijlage 7.1
N
Schaal 1:40000

Boorterrein Winschoten/Heiligerlee

HL-G boring met nummer
HL-M geplande boring met nummer
gemeentegrens

Bijlage 7.2

18
Schaal 1:25000

Overzicht holruimten boorterrein Winschoten/Heiligerlee

● HL-G — boring met nummer

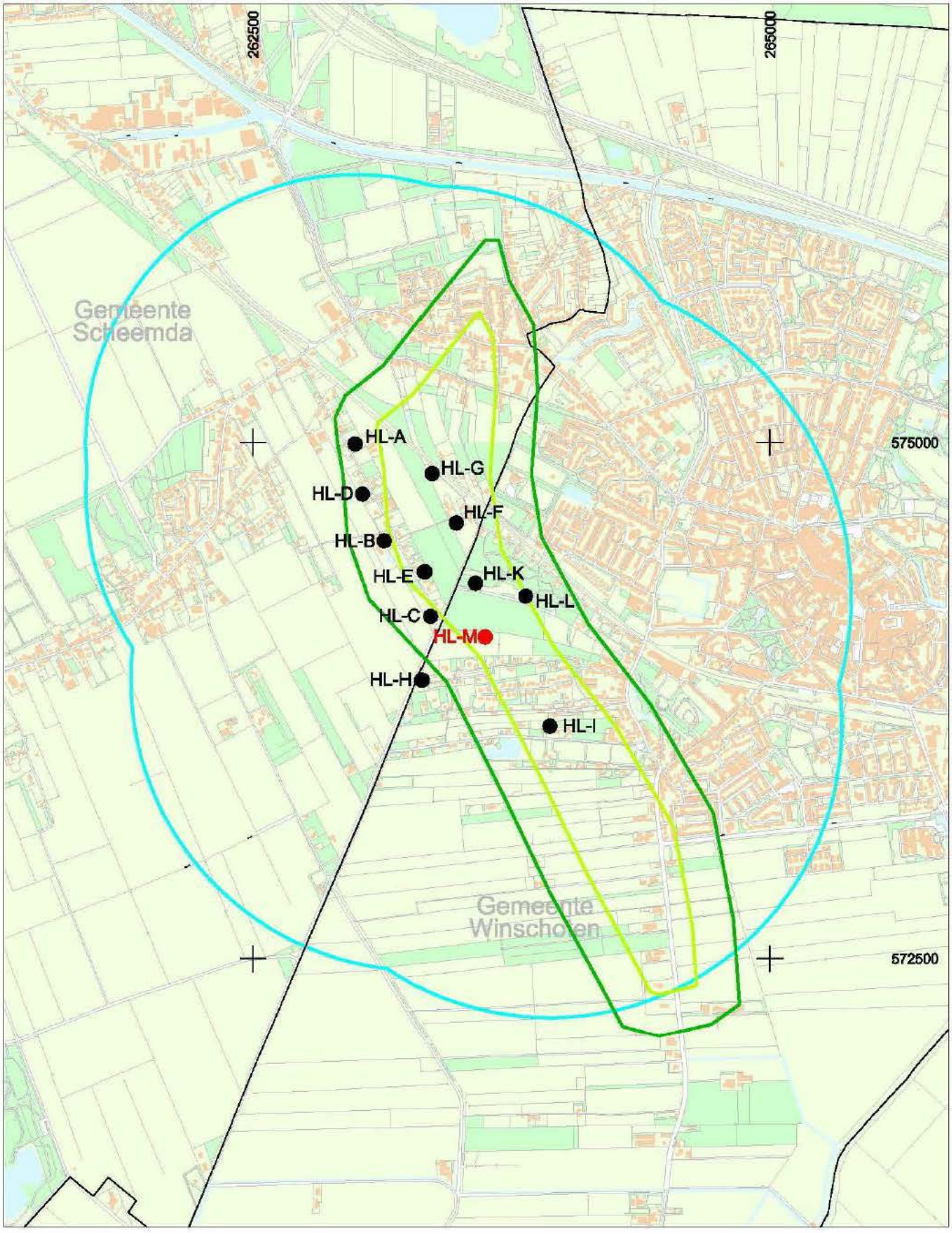
maxcontour laatste holruimtemeting

gemeentegrens

Bijlage 7.3

19

Schaal 1:10000

Bestaande en geplande boorgaten met grens invloedsfeer boorterrein Winschoten/Heiligerlee

● HL-G boring met nummer
● HL-M geplande boring met nummer

structuur geologische veiligheidsafstand
gesteentemechanische veiligheidsafstand
grens invloedsfeer
gemeentegrens

Bijlage 7.4

20

Schaal 1:25000

In de begeleidende brief van de gemeente Oldambt bij het door de gemeente ingediende advies staat:

Aanvullend op het bijgevoegde advies vragen wij uw aandacht voor het volgende.
In het rapport van SodM "gevolgen voor de veiligheidsrisico's en versterkingsopgave" van 27 juni 2018 identificeert SodM onder meer een groep gebouwen die binnen vijf jaar onder de veiligheidsnorm komen vanwege afnemende seismiciteit. In genoemd rapport wordt in kaarten aangegeven wat de ruimtelijke verdeling is van deze gebouwen. Uit de kaarten is op te merken dat het ook gaat om gebouwen in de gemeente Oldambt.

Eén van de adviezen van SodM aan de minister is:
"Baseer de prioritering van het versterkingsprogramma op de best mogelijke risicoschatting.

Een deel van de gebouwen die in aanmerking komen voor versterking liggen buiten de tot nu toe voor de prioritering gehanteerde 0,2g contourlijn uit de gehanteerde dreigingskaart van november 2015.

Het hanteren van deze contour bij de prioritering zorgt ervoor dat risicovolle gebouwen (te) laat in aanmerking komen voor versterking. SodM adviseert om deze contour los te laten en op basis van de best mogelijke risicoschatting te gaan prioriteren".

Wij adviseren u bovengenoemd advies van SodM over te nemen en specifiek ook aandacht te geven aan de gebouwen in Oldambt die niet voldoen aan de veiligheidsnormen en die liggen buiten de "prioriteitsgebieden".

U schrijft in uw Ontwerpinstemmingsbesluit:

De gemeente Oldambt vraagt om aandacht voor de gebouwen in Oldambt die niet voldoen aan de veiligheidsnormen en die liggen buiten de tot nu toe gedefinieerde prioriteitsgebieden.

Beoordeling
Mijn beoordeling van de veiligheidsrisico's is gebaseerd op het advies van de Mijnraad over de veiligheidsrisico's en versterking, waar ik in paragraaf 3 van het dit besluit aan heb gerefereerd, en op de adviezen die ik heb ontvangen over de aanvullingen op het winningsplan op het onderwerp veiligheidsrisico's en geïnduceerde aardbevingen. Ik ga achtereenvolgens in op mijn beoordeling van de seismische dreiging en de veiligheidsrisico's.
Seismische dreiging
Uit alle berekeningen en adviezen blijkt dat de seismische dreiging is afgenomen en nog verder zal afnemen. Deze afname is volgens het KNMI en NAM gevolgen van het sinds enkele jaren allengs dalende gaswinningsniveau en voorzorgsmaatregelen bij de wijze van gaswinning (zoals een vlakke winning). Bovendien laat voortschrijdend wetenschappelijk inzicht zien dat de seismische dreiging lager is dan eerder werd verondersteld. De verdere afbouw van de gaswinning zal de seismische dreiging naar verwachting nog verder verlagen. De provincie adviseert om de onzekerheden rond de jaarlijkse kans op zwaardere aardbevingen en de pga-kaarten inzichtelijk te maken, en deze onzekerheden te

expliciteren in het instemmingsbesluit. Ik constateer op basis van het TNO-advies, dat NAM de onzekerheden correct meegenomen heeft in de berekening van de seismische dreiging, waarbij voortdurende aandacht nodig blijft voor onzekerheden en ingebouwd conservatisme. Het meewegen van onzekerheden over de seismiciteit was een belangrijke factor in mijn besluit om de gaswinning uit het Groningenveld af te bouwen. Aan het advies van de provincie kom ik tegemoet door de risicoberekeningen jaarlijks opnieuw te laten uitvoeren en door lopend TNO-onderzoek naar ingebouwd conservatisme en andere onzekerheden in de modellen.

Veiligheidsrisico's

Het veiligheidsrisico, ook wel seismisch risico genoemd, wordt bepaald door de seismische dreiging (de kans op grondversnellingen ten gevolge van een geïnduceerde aardbeving) te beoordelen in relatie tot de kwetsbaarheid van bouwwerken en de aanwezigheid van personen in, of nabij, die bouwwerken. Dat risico wordt verminderd door de combinatie van afnemende seismiciteit (onder meer als gevolg van dalende gaswinning) en voortschrijdende versterking.
De berekeningen van het veiligheidsrisico zijn gedaan met het volgens de Mijnraad zeer degelijke en wetenschappelijk verantwoorde NAM-risicomodel, dat zowel op onderdelen als integraal getoetst is door onafhankelijke, internationaal gerenommeerde experts. TNO adviseert om de uitkomsten van de berekeningen over te nemen en dat advies neem ik over.

Een groot deel van de productie zal de komende jaren uit de gemeente Oldambt afkomstig zijn en wel uit Scheemda. En dat terwijl de druk in Scheemda nu al veel lager is dan elders en er slechts één put is, die niet te veel water maakt.

De risico's in dit gebied zijn jarenlang gebagatelliseerd. "Waarom?" vroegen inwoners van Oldambt zich vaak af. Ook in Oldambt is schade. Uit een bij Tender in november 2016 gepubliceerde *Offerteaanvraag opzetten en uitvoeren ergoedloket en erfgoedteam* bleek dat de zogenaamde prioriteringskeuze/gebiedsgerichte aanpak met een focus op een gelimiteerd aantal aardbevingsgemeenten een keuze was, die gemaakt werd "omdat anders de opdracht te groot zou worden om in één keer aan te pakken". Aldus de voormalige NCG, de heer Alders.

Het werkgebied van de NCG

Het werkgebied van de NCG bevat de volgende (12) gemeenten: Appingedam, Bedum, Delfzijl, Eemsmond, Groningen, Hoogezand-Sappemeer, Loppersum, De Marne, Menterwolde, Slochteren, Ten Boer en Winsum. Aangezien de opgave van de aardbevingsproblematiek te groot is om in één keer aan te pakken is er voor een gebiedsgerichte aanpak gekozen. De aanwijzing van deze prioritaire gebieden gebeurt door de NCG in samenwerking met de gemeenten. In vijf plaatsen zijn sinds 21 maart 2016 'Versterkingspunten' geopend: Loppersum, 't Zandt, Ten Post, Overschild en Appingedam. In het vierde kwartaal van 2016 zullen nog een aantal versterkingspunten worden toegevoegd. Voor het actuele overzicht zie:
http://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/actueel/nieuws/2016/november/02/snellerstarten-met-uitvoering-versterkingsmaatregelen-in-aardbevingsgebied-groningen.
Voor een uitgebreide beschrijving van de werkzaamheden en doelstellingen van de NCG verwijzen wij naar onze website waar tevens het Meerjarenprogramma is opgenomen.

Ik ontkom er niet aan dit te benoemen als bestuurlijke willekeur.

U hebt uw Ontwerpinstemmingsbesluit gebaseerd op de modellentrein van NAM en zoals U schrijft in uw Ontwerpinstemmingsbesluit:

Ik heb mij voor het nemen van dit ontwerp-besluit laten adviseren door de Tcbb, de Mijnraad en SodM. Het betreft de volgende adviezen:
- Tcbb-advies inzake adviesverzoek verzoek tot aanpassing op winningsplan Groningenveld d.d. 10 juli 2018 (Tcbb/18174443)
- SodM advies over aanvulling op winningsplan Groningen gasveld 2016 d.d. 12 juli 2018 (18167385)
- Mijnraadadvies instemming aanpassing winningsplan Groningen gasveld 2016 d.d. 30 juli 2018 (MIJR/18201772)

Alle adviezen zijn gebaseerd op de modellentrein van NAM.

In Groningen hadden we onlangs de gelegenheid aan de Mijnraad nog schriftelijke vragen te stellen.

U treft hieronder de mailwisseling met de ingenieur bij RVO, die dit verzorgde, met weglating van gegevens.

Geachte mevrouw Ubink van der Spek,

Nee de uitkomsten van het onderzoek is door de Mijnraad niet meegenomen.

Ik zal uw email naar TNO toesturen en vragen om hierop te reageren.

Met vr.gr. XXX

Van
Verzonden: *maandag 17 september 2018 11:59*
Aan: *XXX*
CC: *Gasberaad*
Onderwerp: *RE: Beantwoording vragen aan de Mijnraad*

Geachte heer XXX,

Heel veel dank voor de heldere antwoorden.

Voor zover betreffende vraag 3: dat was waarschijnlijk een typefout.

En had moeten zijn:

Zijn uitkomsten van onder 2) genoemd onderzoek meegenomen door de Mijnraad in risicobeoordelingen?

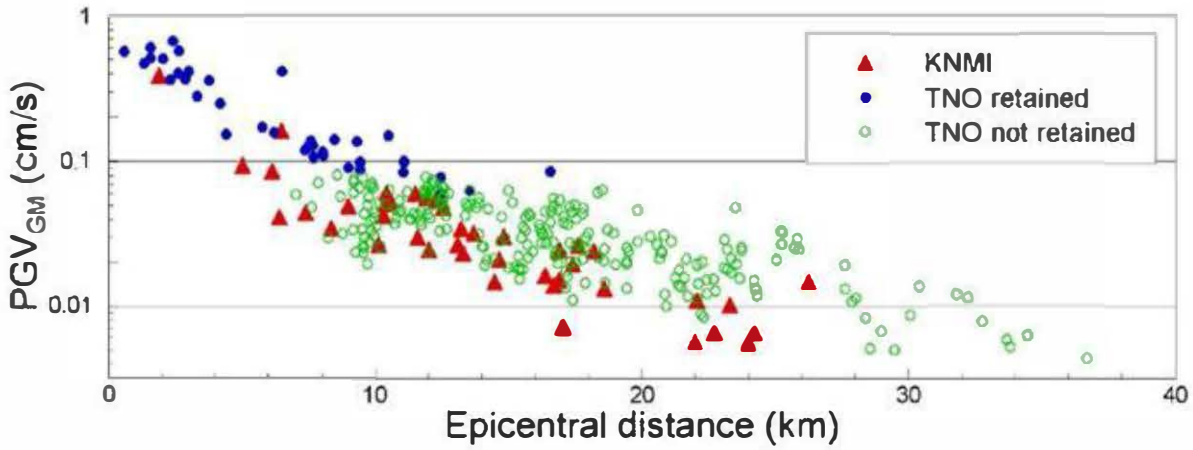
Met excuses voor de typefout.

Is het mogelijk ook deze vraag nog te beantwoorden?

Ik ben enigszins verbaasd over de gang van zaken m.b.t. de sensoren.

Zo stond bijvoorbeeld in de HRA van NAM van november 2017 gewoon een passage hierover op blz. 95/245 ***(Assessment of Hazard, Building Damage and Risk)****:*

In addition to the data obtained with the geophone and accelerometer network operated by KNMI, the TNO building sensor network also record earthquake accelerations. Potentially this data (Fig. 5.38) can also be used in the derivation of the GMM. At some of the locations, the instruments are not installed at ground level but mounted on the lower parts of the walls, raising concerns about the extent to which building response may have influenced the recordings. To investigate this issue, the wall installations were mimicked in shake table tests on full-scale model houses conducted in Lisbon and the recordings from the floor and wall levels are now being analysed and compared.

De bedoeling van het sensorenmeetnet/-programma van NAM/TNO was een vergelijking te kunnen maken tussen de door KNMI geregistreerde pga's op maaiveldniveau

en de op de funderingen overgedragen pgv's en deze door identieke installatie aan elkaar te kunnen relateren. Indien de sensoren in brackets boven funderingen gemonteerd worden

is een zuivere één op één vergelijking in deze niet mogelijk. Onderzoek mijnerzijds leerde dat de sensoren bovendien op verschillende hoogtes gemonteerd zijn, waarbij onduidelijk is of

daar enige systematiek in valt te ontdekken, omdat ik niet beschikte over voldoende fotomateriaal.

Ik droeg dit overigens zelf in 2017 aan bij EZK. Van enige uitkomst van onderzoek inzake dempingsfactoren (die dan dus moeten worden meegenomen in de modellentrein) is tot op heden geen sprake.

Het is merkwaardig dat TNO niet op de hoogte zou zijn. Zij lieten de installatie uitvoeren en beschreven het meetnet in tal van rapporten.

De sensoren en recorders van GeoSig zijn bedoeld om direct te monteren op funderingen op staal van beton en ontworpen voor USGS.

Ik stuur U hierbij de link bij NAM naar de HRA van november 2017.

- *Assessment of Hazard Building Damage and Risk for Induced Seismicity in Groningen - 2017*

  Hier staat de update van 2017 van de wetenschappelijke stand van zaken ten aanzien van de seismische ...
  Lees meer

  Hier staat de update van 2017 van de wetenschappelijke stand van zaken ten aanzien van de seismische dreiging en het risico rond het Groningen-gasveld: de Hazard and Risk Assessment (HRA). *Lees minder*

  Download *PDF | 22.6 MB*

Met name met het oog op de versterkingsopgave lijkt het niet onbelangrijk hier alsnog aandacht aan te besteden.

Vriendelijke groet,

Van: *XXX*
Verzonden: *maandag 17 september 2018 11:15*
Aan:
CC: *Gasberaad*
Onderwerp: *Beantwoording vragen aan de Mijnraad*

Geachte mevrouw

Bij deze reageer ik namens de Mijnraad op uw gestelde vragen.

Tevens wil ik u inzake de beantwoording telefonisch nog bellen. Kunt u mij mogelijk uw telefoonnummer emailen of mij bellen. Een kopie van deze email is gestuurd naar het Gasberaad.

1. *Bent U door de kennisinstituten op de hoogte gebracht van het feit, dat een groot deel van de sensoren van het NAM/TNO-meetnet verkeerd geïnstalleerd zijn?* *Antwoord: nee. TNO is hier niet van op de hoogte.*
2. *Bent U op de hoogte gebracht van het feit, dat NAM in Portugal onderzoek initieerde om eventuele dempingsfactoren door verkeerde installatie op de door de sensoren geregistreerde pgv's te kunnen bepalen?* *Antwoord: nee. "?*
3. *Zijn uitkomsten van onder 20 genoemd onderzoek meegenomen door de Mijnraad in risicobeoordelingen?* *Antwoord: Uw vraag is niet duidelijk. Wat bedoeld u met onder 20?*

4. *Zijn de data van de 2 TNO-sensoren, die in/op de grond geplaatst zijn bij de bedrijven MEB / MCA en Delamine aan U ter beschikking gesteld en zo ja: is die informatie verwerkt in uw advies?*

Antwoord: nee. De Mijnraad heeft hier geen inzicht in.

5. *Zo nee: de data van deze sensoren zijn niet publiek toegankelijk omdat deze data andersoortig zijn en zodoende tot verwarring of onterechte verontrusting zou kunnen leiden, wist de Mijnraad dit?*

Antwoord: Nee de Mijnraad is hiervan niet op de hoogte.

6. *In haar laatste advies schrijft SodM, dat het seismologisch model geen bevingen voorspelt in de regio's waarnaar de productie wordt verlegd, terwijl er in deze regio's wel bevingen zijn. Wat is daarop het commentaar van de Mijnraad?*

Antwoord:

De Mijnraad heeft in zijn advies aangegeven dat de versterkingsoperatie jaarlijks herijkt moet worden op basis van het productieplan. Veranderingen in het

productieniveau en de inzet van putten hebben immers invloed op de veiligheid. Een jaarlijkse herijking geeft daarom het beste actuele inzicht in het aantal te versterken woningen. Hierin wordt ook het actuele inzicht in de seismologische dreigingsinzichten in meegenomen.

7. *Omdat de modellentrein van NAM het enige beschikbare model is op dit moment, waarvan velen onder U en in het wetenschappelijk veld de manco's onderkennen, omdat het een onvolledig model is, is dit model toch de basis van alle adviezen. Hoe wordt er door de Mijnraad vanuit een oogpunt van wetenschappelijke integriteit naar dit gegeven gekeken? Acht U het wetenschappelijk integer op deze manier om te gaan met risicoanalyses? Kunt U dit uitleggen?*

Antwoord: graag verwijs ik hier naar het adviesrapport van de Mijnraad.

Modellen zijn in de ogen van de Mijnraad een hulpmiddel om de werkelijkheid te benaderen en te begrijpen. Rond 'Groningen' zijn ze echter de afgelopen jaren zelf tot een werkelijkheid geworden. Een werkelijkheid op grond waarvan bepaald wordt wat wel en niet moet gebeuren.

Er is geen alternatief voor het gebruik van modellen. We hebben ook geen reden om te veronderstellen dat er in de modellen tot op heden geen integere keuzes zijn gemaakt. Maar wanneer modellen en de uitkomsten daarvan niet aansluiten op de beleefde werkelijkheid, krijgen mensen het gevoel dat ze ofwel voor de gek gehouden worden, of dat ook de experts er weinig van begrijpen. Het behoeft geen nadere uitleg dat deze interpretatie het vertrouwen en gevoel van veiligheid onder de Groningers niet bevordert.

8. *Waarom behandelt RVO dit? En niet de Mijnraad?*

Antwoord:

Het secretariaat van de Mijnraad is belegd bij RVO. De Mijnraad is een zelfstandig adviesorgaan dat slechts ondersteuning krijgt bij haar werkzaamheden.

Met vr.gr. XXX

Wat moeten we hieruit concluderen?

Minimaal dat de onderbouwing van uw Ontwerpinstemmingsbesluit niet degelijk genoeg is.

Wel sluit het geheel perfect aan op het Akkoord op Hoofdlijnen. Pacta sunt servanda, zal menigeen gedacht hebben. Echter: voor zover het basispad uit het Akkoord op Hoofdlijnen betreffende is uw Akkoord op Hoofdlijnen in strijd met de in de uitspraak van de Raad van State getroffen voorlopige voorziening voor een koud jaar, zoals genoemd onder:

V. treft de voorlopige voorziening dat hetgeen bij de beide besluiten is bepaald blijft gelden totdat een besluit over een winningsplan voor het Groningenveld is genomen en in werking is getreden;

Met daarbij de volgende uitleg:

Als gevolg van de vernietiging van het instemmingsbesluit en het wijzigingsbesluit zou een winningsplan waarmee in 2007 is ingestemd weer gaan gelden, waarin geen beperking aan de gaswinning is gesteld. Dat brengt appellanten in een slechtere positie dan wanneer de Afdeling de besluiten niet zou vernietigen. Om dit te voorkomen, treft de Afdeling een voorlopige voorziening. Die voorziening houdt in dat de gaswinning mag plaatsvinden conform het instemmingsbesluit, zoals gewijzigd in het wijzigingsbesluit. Dit betekent dat voorlopig 21,6 mrd Nm^3 gas per gasjaar mag worden gewonnen. Wanneer het een koud jaar blijkt te zijn, kan deze hoeveelheid maximaal 5,4 mrd Nm^3 hoger uitvallen. Deze voorlopige voorziening geldt tot het moment dat de minister een nieuw besluit heeft genomen en dat besluit in werking is getreden. (ECLI:NL:RVS:2017:3156 Blz.27/29)

Er blijven, ook bij een vermindering van productie, risico's.

Dat betekent, dat er schade zal blijven ontstaan.

U heeft een wetsvoorstel ter consultatie voorgelegd over het Instituut Mijnbouw Groningen, dat nog behandeld moet worden in beide Kamers en hetzelfde geldt voor nog een te verwachten wetsvoorstel over de versterking. De versterking was ooit bedoeld als mitigerende maatregel.

Er is weinig terecht gekomen de afgelopen jaren van een concretisering van de voornemens met betrekking tot die mitigerende maatregel. Dat is zeer zorgwekkend.

Bovendien tast Groningen vooralsnog enigszins in het duister over wie de schades gaat vergoeden en wie de versterking gaat betalen. U heeft daarover, zo bleek uit tal van inmiddels gepubliceerde overeenkomsten behorend bij het Akkoord op Hoofdlijnen diverse afspraken gemaakt met Shell en Exxon. Zij vergoeden slechts een klein gedeelte zo blijkt.

Een fatsoenlijk denkend mens zou misschien in alle naïviteit kunnen geloven, dat de Staat, die zowel de afhandeling van schade als de versterking in het publieke domein en naar zich toe trekt, de overige kosten zal betalen.

U volstond het echter op een vraag van de PvdA-fractie van de Eerste Kamer in uw Memorie van Antwoord het volgende als antwoord te geven:

Is de regering het met de leden van de PvdA-fractie eens dat een eenduidige toepassing van de veiligheidsnorm 1:100.000 noodzakelijk is om allerlei schadeclaims die zich richten op een onbepaalde bestuurlijke afweging van de minister van EZK te voorkomen? Zo nee, waarom niet?

Om te komen tot een zorgvuldige besluitvorming zal per geval moeten worden beoordeeld op welke wijze de veiligheidsnormen worden toegepast en dit zal ook behoorlijk moeten worden gemotiveerd. Uitgangspunt daarbij zal een eenduidige toepassing van de normen zijn, tenzij er bijzondere omstandigheden zijn die een

andere beoordeling vragen. Dit vloeit voort uit diverse algemene beginselen van behoorlijk bestuur, zoals het principe van zorgvuldigheid en de motiveringsplicht. Zorgvuldig gemotiveerde besluiten zullen daarmee in beginsel geen onbepaalde bestuurlijke afweging bevatten en geen grond bieden voor eventuele schadeclaims. (34957 Wijziging van de Gaswet en van de Mijnbouwwet betreffende het minimaliseren van de gaswinning uit het Groningenveld MEMORIE VAN ANTWOORD, Blz.29/40)

Het is maar dat we het als Groningers weten.

Het wordt tijd dat er meer duidelijkheid komt over de vergoeding van schade en de betaling van versterking vanuit de Staat, Minister. Welke garanties geeft U Groningen?

Als laatste heb ik nog een opmerking over de door U genoemde internationale wetenschappers, die als reviewers van het NAM-model optraden. Gerenommeerdheid is geen waarborg voor inhoudelijke wetenschappelijke zorgvuldigheid van reviews. Zij hadden tal van aanbevelingen voor verdere ontwikkeling van het model, zo bleek uit: *Assurance Meeting on Exposure, Fragility and Fatality Models for the Groningen Building Stock & V5 Ground-Motion Model (GMM) for the Groningen Field Re-issue with Assurance Letter, maart 2018.*

Ook deze internationaal gerenommeerde experts werkten met de data van het TNO/NAM-sensornetwerk.

Met alle begrip voor de pogingen de situatie te verbeteren te midden van wat eigenlijk een acute gascrisis is, zou ik U graag één praktische aanbeveling doen: Duitsland heeft zelf nog een reserve L-gas. Zij importeren meer L-gas, dan zij winnen. Waarom vraagt U hen niet om coulance en om een snellere afbouw van L-gasimport? Ondanks alle contracten en overeenkomsten, die er liggen blijven we met elkaar mensen immers. En onze Oosterburen wisten immers al jaren, dat er omgebouwd zou moeten worden naar H-gas. Ook zij hebben te traag geacteerd en het er op aan laten komen.

Dat daardoor een heel grote Nederlandse provincie met zorgvuldig onderhouden erfgoed inmiddels terecht is gekomen in *cultural bereavement*, is met alle gevolgen van dien, een grotere ramp, dan menigeen kan overzien. Dit is niet on-Nederlands echter, zoals velen denken. Het is het gevolg van wantrouwende kruideniersgeest van waar uit een systeem is opgezet voor de afhandeling van schade en versterken, dat is gebaseerd op geprojecteerd wantrouwen binnen een winstmaximalisatiegedachte en daarmee via proceskosten een geldslurper van je welste werd. Daarin schuilt een stille vorm van onrechtvaardigheid en geestelijk geweld bovenop de schade, de hassle, de angst onder een deel van de bevolking, hun verdriet over hun aangetaste cultuur, die echter inherent is aan hoe dat systeem van uit Den Haag na uw aantreden is ingezet.

Ik vind uw Ontwerpbesluit niet zo zorgvuldig, niet degelijk onderbouwd en bovendien druipen van détournement de pouvoir. Kan het gezien de crisis, die er is, ook anders, Minister, want degelijke opvolgingen van de aanbevelingen van de OVV kan ik er niet in ontdekken. Wel in tal van opzichten strijd met Hoofdstuk 3 van de Awb. De Raad van State gaf het al aan: uw belangenafweging moge dan misschien gezien de gascrisis, die er is, begrijpelijk zijn, maar is tevens te ruim genomen ten opzichte van de Groningers.

U mag uw bevoegdheden niet gebruiken voor andere doelen dan waarvoor deze bevoegdheid is verleend. De behartiging van particuliere doelen kon kennelijk in deze niet door U worden uitgesloten. We hebben inmiddels vaak genoeg te horen en te lezen gekregen, dat NAM niet failliet mocht gaan. Maar dat er, vanuit dit licht bezien, nog altijd sprake is van schadevergoeding, die noch redelijk noch billijk is en een versterkingsoperatie, die niet behoorlijk in gang is gezet, is na al die jaren gewoon een aperte schande. Er is in de ogen van veel Groningers sprake van onbetrouwbaar en onbehoorlijk bestuur. Dat moet totaal anders!

Verder: heeft te kennen gegeven, dat allerlei wetenschappers hun mond niet open durfden te doen tenzij anoniem. Ook dat moet veranderen.

Ik behoud mij het recht voor gronden aan te vullen en uit te breiden bij veranderde omstandigheden en/of inzichten.

Hoogachtend,

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 22:00
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres
Als: Particulier
Mede namens:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Zie bijlages

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Zie bijlages

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Zie bijlages

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Zie bijlages

Reactie

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: Zienswijze ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019
Datum: 4 oktober 2018

Geachte mevrouw, mijnheer,

Waar zullen we eens beginnen? Met de samenvatting van de uitspraak van de Raad van State van 15 november 2017.

https://www.raadvanstate.nl/pers/persberichten/tekst-persbericht.html?id=1098

"De minister van Economische Zaken en Klimaat moet een nieuw besluit nemen over de gaswinning in Groningen. Zijn eerdere besluit om de komende vijf jaar 21,6 miljard kubieke meter per gasjaar te winnen, heeft hij niet goed onderbouwd. Dat oordeelt de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State in een uitspraak van vandaag (15 november 2017). Zo heeft de minister het risico voor de mensen in het aardbevingsgebied niet genoeg betrokken in zijn motivering. Hij heeft ook niet gemotiveerd waarom de leveringszekerheid als ondergrens is genomen voor de hoeveelheid te winnen gas, ondanks de onzekerheid over de gevolgen. Bovendien heeft hij niet duidelijk gemaakt welke maatregelen mogelijk zijn om de behoefte aan gas te beperken. De minister krijgt een jaar de tijd om een nieuw, beter onderbouwd besluit te nemen. Tot die tijd ligt de gaswinning niet stil. De Afdeling bestuursrechtspraak heeft in de uitspraak bepaald dat de NAM in de tussenliggende periode gas mag blijven winnen."

Dit was een voor het mijnbouwgebied Groningen hoopvolle uitspraak. Hoewel het wel een beetje vreemd was dat de minister een jaar de tijd kreeg om met een nieuw, beter onderbouwd, besluit te komen. Zeker omdat het nieuwe gasjaar dat van 1 oktober tot 1 oktober loopt al weer is begonnen en normaal gesproken de minister moet zorgen dat het instemmingsbesluit er voor 1 oktober ligt. Onze verwachtingen waren hoog gespannen over waar de minister mee zou komen zeker gezien de aardbeving van 8 januari 2018, met een kracht van 3.4 op de schaal van Richter in Zeerijp en het daarna door het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) herhaalde advies om met de winning zo snel mogelijk terug te gaan naar 12 miljard kuub. Hoe teleurstellend was het daarom om te zien dat het ontwerp-instemmingsbesluit van deze minister een kopie lijkt van de instemmingsbesluiten van 2016 en 2017 terwijl de Raad van State daar toch echt over geconcludeerd heeft dat dit geen goede besluiten waren. Er is één groot verschil. Er is een deal gesloten met de exploitanten van het Groningerveld, namelijk Shell en ExxonMobil. Onderdeel van deze deal is een wet die het Groningerveld een "status aparte" geeft ten opzicht van andere delen van het land waar gas gewonnen wordt. Hierdoor krijgt de minister de bevoegdheid om meer te winnen dan is toegestaan. Werd er in voorgaande jaren een besluit genomen als bovengrens, dit jaar en komende jaren komt die bovengrens er niet. Maar mag er als het aan de nieuwe wet ligt (die nog goedgekeurd moet worden door de Eerste Kamer) in het belang van de leveringszekerheid meer gewonnen worden. De minister kan in het belang van de leveringszekerheid dus de gaskraan verder open draaien dan wenselijk is in het belang van de veiligheid van de inwoners van Groningen.

In het "advies GTS leveringszekerheid middels scenario analyse" van 27 maart 2018 van de Gasunie wordt een scenario voor een koude winter en voor een gemiddelde winter gegeven. Dit is een advies voor het gasjaar 2018-2019 en is voor een koude winter 25,7 miljard kuub per jaar en voor een

gemiddelde winter 19,4 miljard kuub per jaar. Er staat nergens iets over wat het niveau van winnen is in een warm jaar. Ook in concept-instemmingbesluit van de minister wordt geen ondergrens genoemd. Maar dit staat wel in het advies van de Gasunie van 17 mei 2017. Hier is sprake van een bandbreedte van 15 miljard kuub in een warm jaar en 27 miljard kuub in een koud jaar.

Zoals eerder aangegeven ligt er een deal met Shell/Exxon Mobil. Deze deal is van een handtekening voorzien van de minister en hoewel de wet dus nog in behandeling is bij de Eerste Kamer wordt er al vanuit gegaan dat deze wet er komt. In bijlage 3 van de verder uitwerking (https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat/documenten/kamerstukken/2018/10/01/kamerbrief-uitwerking-akkoord-op-hoofdlijnen-met-shell-en-exxonmobil) staat zelfs dat de wet met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2018 in gaat. In de deal staat een staatje opgenomen met bandbreedtes voor de komende gasjaren.

	18/19	19/20	20/21	21/22	22/23	23/24	24/25	25/26	26/27	27/28	28/29	29/30	30/31
Koud jaar	25,7	23,4	18,9	15,9	7,5	6,2	4,8	3,9	3,0	2,0	1,1	0,2	0,2
Gemiddeld jaar	19,4	17,4	13,6	11,2	4,2	3,4	2,5	2,0	1,5	1,0	0,5	0,0	0,0
Warm jaar	15,1	13,3	10,2	8,2	2,6	2,1	1,3	1,1	0,8	0,5	0,3	0,0	0,0

In een warm jaar wordt voor dit jaar uitgegaan van 15,1 miljard kuub. In het afgelopen gasjaar 2017-2018 zijn de volgende hoeveelheden gas gewonnen. Bron: https://nam-feitenencijfers.data-app.nl/embed/component/?id=gaswinning

Oktober 2017:	1,78 miljard kuub
November 2017:	2,12 miljard kuub
December 2017:	2,19 miljard kuub
Januari 2018:	2,00 miljard kuub
Februari 2018:	1,60 miljard kuub
Maart 2018:	2,22 miljard kuub
April 2018:	1,30 miljard kuub
Mei 2018:	1,43 miljard kuub
Juni 2018:	1,35 miljard kuub
Juli 2018:	1,36 miljard kuub
Augustus 2018:	1,35 miljard kuub
September 2018:	Nog niet bekend

Zoals u ziet niet echt een vlakke winning dus, behalve de afgelopen maanden. Daar is het gemiddelde zo'n 1,35 miljard kuub. Vermenigvuldig dit gemiddelde met 12 maanden en je komt op ongeveer 16,2 miljard kuub uit. Wil je met deze vlakke winning op dit niveau doorgaan dan moet je die 1,35 miljard kuub per maand doorzetten. Je kunt namelijk niet van te voren voorspellen of de winter koud of warm of gemiddeld gaat worden. Door dus op het laagste niveau te gaan zitten kan er nooit te veel gewonnen worden.

In het geval van droogte en watergebrek is er een droogteprotocol. Bij een dreigend watertekort is er zelfs een verdringingsreeks voor wie er geen water meer krijgen.

Zie de volgende link https://www.rijkswaterstaat.nl/water/waterbeheer/droogte-en-watertekort/watertekort-en-waterverdeling/index.aspx

De afgelopen warme zomer was dit droogteprotocol van kracht. Waarom zet de minister niet in op een gasprotocol waarin aangegeven staat wie er in een koude winter afgeschakeld gaan worden. Te denken valt aan bedrijven die nu nog aangewezen zijn op laagcalorisch gas. Door dit te doen geef je deze bedrijven tevens een extra stimulans om zo snel mogelijk van laagcalorisch gas over te stappen naar hoogcalorisch gas. De minister kiest er echter voor om leveringszekerheid tot een belangrijk iets te maken. Maar wij denken dat je een minimale hoeveelheid gas moet winnen die juist voldoende is in een warm jaar. In een gemiddeld of koud jaar zou er zo'n verdringingsreeks net als bij droogte en water moeten gaan gelden om bedrijven af te sluiten. Er zijn ook nog een paar energiecentrales die op laagcalorisch gas werken. Deze kunnen in geval van gastekort afgeschakeld worden. Ook hiervoor geldt dat dit centrales stimuleert om zo snel mogelijk van het laagcalorisch gas af te gaan.

In het verdrag van Lissabon (2009) staat een solidariteitsclausule die stelt dat EU-lidstaten elkaar bij energiecrisis moeten helpen. In geval van nood zouden dus andere landen bij kunnen springen. Is dit al eens onderzocht? En ligt er een noodplan voor Nederland (ook verplicht volgens Europese regels) op tafel? Want stel nu dat er een zeer zware aardbeving komt, dan kan de gaslevering niet meer door gaan en is er een acuut probleem in Nederland maar ook in andere landen waar laagcalorisch Gronings gas naar toe geëxporteerd wordt. Met nood bedoelen we niet alleen maar een zware aardbeving maar ook als er een gastekort is bij een te strenge winter en de problemen niet in ons eigen land opgelost kunnen worden. Zo langzamerhand is er toch wel sprake van een noodsituatie in Nederland gezien het aantal bevingen en de zwaarte daarvan maar ook de dreiging van zwaardere aardbevingen. Daar wordt naar onze mening te veel aan voorbij gegaan. De nadruk ook nu weer in dit concept-instemmingsbesluit ligt op de leveringszekerheid, die wordt als maatgevend gehouden en niet op de levenszekerheid!

In Frankrijk en België wordt meer laagcalorisch gas geleverd dan nodig, dit was al zo vorig jaar volgens het Gasunie rapport van 17 mei 2017. Er staat ook dat de optie er is om daar hoogcalorisch gas te gaan leveren in plaats van laagcalorisch gas. En verder is men in België al druk bezig met de ombouw van huisaansluitingen van laag- naar hoogcalorisch gas. Zie https://www.youtube.com/watch?v=iy1JXQE8Fx4 . Hier is dus steeds minder gas nodig.

Ombouwen van de huisaansluitingen van laag- naar hoogcalorisch gas is een optie die in Nederland onderbelicht is en niet op tafel ligt maar die zeker nodig zal zijn. Tot een aantal jaren geleden werd er gezegd dat halverwege de jaren twintig van deze eeuw de hoeveelheid gas uit het Groningerveld op zou zijn en dat tegen die tijd de gasaansluitingen (zowel bedrijven als woningen) omgebouwd zouden moeten worden van laagcalorisch naar hoogcalorisch gas. De installateursbranche Uneto-VNI houdt hier al jaren rekening mee. Minister Kamp heeft echter in 2015 afspraken gemaakt waarin de ombouw in Nederland uitgesteld wordt tot na 2030. Als reden gaf hij dat CV ketels niet geschikt zouden zijn voor ombouw en dat dat bewoners op kosten zou jagen. https://www.vemw.nl/Nieuwsoverzicht/2015-08-26-Nederlandse%20ombouw%20van%20Groningengas%20naar%20hoogcalorisch%20gas%20pas%20na%202030.aspx Een vreemde redenering omdat onze cv-ketels en apparatuur voor een groot gedeelte wel geschikt zijn voor meerder soorten gas en er zelfs sinds 1 januari van dit jaar de wettelijke verplichting is voor alle nieuwe ketels dat ze geschikt moeten zijn. Ze worden immers in dezelfde Europese fabrieken gemaakt waar ketels/apparatuur voor heel Europa gemaakt worden. De ketels/apparatuur worden per land afgeregeld of de nieuwere generatie ketels/apparatuur schakelt sinds een aantal jaar automatisch over op het gas dat er door de leidingen stroomt. Wat er wel moet gebeuren is een goede inventarisatie van welke ketels/apparatuur er in de huizen staat. Het kan zijn

dat ketels/apparatuur te verouderd is en niet omgebouwd kan worden maar het kan ook zo zijn dat ketels/apparatuur simpelweg nieuwe branders nodig hebben. Zie ook dit filmpje https://www.youtube.com/watch?v=J2fr1mmuCf8&feature=youtu.be over hoe makkelijk het kan zijn om om te bouwen. Zoals gezegd de grootste uitdaging is de inventarisatie van de huidige apparatuur. Maar omdat er de komende jaren ook slimme meters geplaatst gaan worden, kan misschien de inventarisatie van de apparatuur hierin meegenomen worden. En misschien kan zelfs de ombouw van de ketels in hetzelfde proces mee gaan.

Minister Wiebes kondigde eind maart een naar eigen zeggen historisch besluit aan om de gaskraan in Groningen dicht te draaien. Maar is dat een historisch besluit? En gaat de gaskraan ook echt dicht? Wij denken van niet. Minister Wiebes gebruikt de energietransitie door te verkondigen dat in 2030 de gaskraan in Groningen dicht gaat en impliceert dat iedereen dan van het gas af is. Maar dat is niet zo. Ten eerste staat er in de Shell/ExxonMobil deal dat waarschijnlijk pas vanaf 2030/2035 Gronings gas uitgefaseerd gaat worden. Ten tweede start deze minister de bouw van de stikstoffabriek in Zuidbroek weer op. Minister Kamp kondigde in 2015 (https://www.vemw.nl/Nieuwsoverzicht/2015-08-26-Nederlandse%20ombouw%20van%20Groningengas%20naar%20hoogcalorisch%20gas%20pas%20na%202030.aspx) nog aan dat de nieuwe stikstoffabriek in 2019 (dit gasjaar dus) in werking zou zijn. De kosten voor de nieuwe fabriek werden toen geraamd op 220 miljoen euro. Later verklaarde minister Kamp dat de bouw van de stikstoffabriek niet nodig was, maar afgelopen maart gaf minister Wiebes aan dat de bouw toch weer opgestart zou worden. De prijs was inmiddels wel gestegen namelijk tot 500 miljoen euro +/- 30% en de fabriek kan op z'n vroegst in werking treden in 2022.

Wat doen zo'n stikstoffabriek? Zo'n stikstoffabriek zet hoogcalorisch gas om in laagcalorisch gas. Dit is energie slurpend en vervuilend en is totaal niet nodig. Immers er kan rechtstreeks hoogcalorisch gas in de huisaansluitingen en bedrijfsaansluitingen. Het grote voordeel is dat je dan ook echt van de afhankelijkheid van het laagcalorisch gas af bent dus dat de Groninger gaskraan ook echt dicht kan. Bijkomend voordeel is dat in geval van een ramp er nooit een gastekort zal optreden omdat er gas uit het buitenland geïmporteerd kan worden. Nederland heeft tevens nu al een belangrijke Europese rol als gasrotonde.

Ons voorstel is om zo snel mogelijk te beginnen met huisaansluitingen en bedrijfsaansluitingen om te bouwen naar hoogcalorisch gas en de leidinginfrastructuur te verbeteren. Al sinds halverwege de 19e eeuw zijn er gasfabrieken geweest in Nederland. Op het moment dat omgebouwd werd van stadsgas (steenkoolgas) naar aardgas in de jaren zestig van de vorige eeuw waren er ongeveer 150 stadsgasfabrieken met leidingstelsel in ons land. Zo'n operatie kan nu ook. Zie het als een tussenfase in de energietransitie. Huiseigenaren krijgen de keuze of ze aangesloten willen worden op het gasnet of niet. Als ze ervoor kiezen om geen gasaansluiting te willen dan krijgen ze een forse subsidie. Willen ze wel een gasaansluiting dan krijgen ze die. Omdat het leidingenstelsel in het land verouderd is is er een renovatie nodig van het leidingenstelsel. Zeker met het oog op toekomstige toepassingen van bijvoorbeeld waterstofgas of biogas en het leidingstelsel moet daar dan ook geschikt voor gemaakt worden. Deze renovatie en inventarisatie van ketels/apparatuur in de woningen kan prima nu plaats vinden, liefst zo snel mogelijk. Omdat je wijksgewijs aan de slag gaat kunnen er ook andere opties gebruikt worden, bijvoorbeeld restwarmte van industrie, geothermie, stadsverwarming, waterstofgas (als het al beschikbaar is), etc. Ook moet iedereen meewerken omdat er geen alternatief is. Als je niet mee wilt werken dan heb je geen gas meer.

Minister Kamp gebruikte als argument om niet nu te starten met ombouw in Nederland dat mensen op kosten gejaagd zouden worden. Deze kosten zouden dus hooguit een nieuwe ketel/apparatuur zijn als de ketel te zwaar verouderd zou zijn. Hier zou een subsidieregeling voor kunnen komen.

Minister Wiebes jaagt mensen echter wel op kosten door van huiseigenaren te verwachten dat ze van het gas af gaan en energieneutraal worden. Niet alleen heb je dan een warmtepomp nodig maar je zult je huis ook aan moeten passen op laagtemperatuur verwarming. In de praktijk houdt dit in dat je vloer- en/of wandverwarming moet nemen en alle radiatoren weg moet slopen. Een ingrijpende en dure oplossing die ook milieuvervuilend is omdat goede materialen weggegooid worden. Zelfs bij de verbouwing van het Binnenhof in Den Haag wordt hier niet voor gekozen omdat het te duur zou zijn. Er is een steeds groter groeiende groep mensen/lobby die tegen energietransitie met warmtepompen en het energieneutraal maken van huizen is. Met deze oplossing kom je ook hieraan tegemoet. Wat niet weg neemt dat het prima is om wijken die nieuw gebouwd worden gasloos te maken.

Doordat je niet alle oude woningen verplicht van het gas af haalt investeer je in een toekomst waarbij je het gebruikersgemak houdt van een gasaansluiting die je open kunt draaien en gebruiken. Een gasaansluiting waarbij in de (nabije) toekomst waterstofgas of biogas of wat er beschikbaar komt uit de aansluiting komt. Het leidingnetwerk ligt er dan en omdat van ieder pand (bedrijven of woningen) bekend is wat er aan apparatuur is is die transitie vrij makkelijk te bereiken.

Door niet over te schakelen op laagcalorisch gas blijft de afhankelijkheid van gas uit het Groningerveld. En waarom zou je tot in lengte der jaren gebruik maken van stikstoffabrieken die dat gas namaken terwijl het hoogcalorisch gas zo rechtstreeks in de leidingen kan? De milieuverontreiniging van deze fabrieken (CO2 uitstoot) en het energieverbruik van deze fabrieken (http://www.co2ntramine.nl/stikstoffabriek-zuidbroek-vraagt-evenveel-stroom-als-40-000-huishoudens/) spaar je dan uit dus je haalt de klimaatdoelen eerder. Ook de bouwkosten van de nieuwe stikstoffabriek en de langjarige exploitatiekosten heb je dan niet meer. Er staat nergens in de plannen van minister Wiebes aangegeven wanneer de stikstoffabrieken dicht zouden moeten gaan. Als ze dicht zouden gaan zou je dan toch ook om moeten gaan bouwen, is het niet naar waterstofgas of biogas , dan wel naar hoogcalorisch gas.

Om een indicatie te geven van hoe snel de ombouw kan gaan dit voorbeeld uit 1963. De stad Hilversum werd in een jaar tijd omgebouwd van stadsgas naar aardgas. Zie dit filmpje https://www.youtube.com/watch?v=cpZC3O65D4o . Er zal een protocol gemaakt moeten worden en een werkplan dat iedere gemeente zelfstandig kan gebruiken. Dus gemeenten krijgen een voortrekkersrol in dit proces wat zoals gezegd de energietransitie een boost kan geven doordat je verplicht met iedere aansluiting aan het werk gaat en dus ook op die manier tot andere oplossingen kunt komen.

Wanneer er op deze manier gewerkt gaat worden kan redelijke vaart gemaakt worden. Het grote voordeel is ook dat steeds als er een wijk/dorp/gemeente van het Groningsgas af is er minder gas gewonnen hoeft te worden. In de jaren zestig was heel Nederland binnen een aantal jaren overgeschakeld op aardgas. Het kan dus nu ook gaan lukken als iedereen echt wil. Belangrijk is dat het ook stimulerend gaat werken voor Groningen. Er komt licht aan het eind van de tunnel. Een echte toekomst. Uiteraard moet alle schade dan wel ruimhartig worden vergoed en zal er een vergoeding moeten komen voor de overlast/waardedaling van de huizen van de afgelopen jaren maar grootschalige versterking is dan waarschijnlijk echt niet nodig.

Waarom niet beginnen met de provincie Groningen over te schakelen op hoogcalorisch gas en/of andere warmtebronnen?

De nieuwe wetten die nu gemaakt worden en die Groningers een andere rechtspositie geven dan anderen in dit land (in strijd met de grondwet?) zijn dan ook niet nodig. Ook is de Shell/ExxonMobildeal niet nodig. NAM kan immers leverancier van gas blijven. Het gas wordt dan

alleen niet gewonnen vanuit het Groningerveld en liefst ook niet vanuit andere kleine velden in dit land maar wordt geïmporteerd. Net zoals het merendeel van de landen om ons heen.

Waar we ons zorgen over maken is onze veiligheid. Steeds is er sprake van geweest van scenario's waarin uitgegaan wordt van zware bevingen. Op 8 januari was er een zware beving in Zeerijp van 3.4 maar er kunnen nog veel zwaardere bevingen op treden. Direct na de beving kwam het SodM met een advies wat ze al eerder gegeven hadden. Namelijk zo snel mogelijk terug naar 12 miljard kuub. Dit niveau wordt in de tijdlijn van de minister de komende jaren niet gehaald, misschien dat het pas gaat lukken in het jaar 2022. Is dit zo snel mogelijk?? Veiligheid gaat toch boven alles?

Wij wonen in een niet verstevigd huis. Een rijksmonument uit 1842. Na de beving van Huizinge zijn we bijna 2 jaar bezig geweest om alle schade vergoed en gerepareerd te krijgen. Het was een zeer moeizaam traject waarbij het zeer goed uit kwam dat we zelf bouwkundigen zijn. Uiteindelijk is het gelukt en is er voor meer dan 40.000 euro schadeherstel geweest. Inmiddels hebben we nieuwe schade. Deze schade is gemeld op 31 maart 2017. En tot op heden gebeurt er niets. Ondanks de vele pogingen die we nu bij het TCMG ondernomen hebben om de schade in behandeling genomen te krijgen. Er is ons een zaakbegeleider toegewezen. Maar wat schetst onze verbazing. Voor monumenten is er niets maar dan ook echt niets geregeld. Het lijkt wel alsof we weer terug zijn bij af dus net na de beving van Huizinge. Er is geen expert te vinden die verstand heeft van monumenten en mijnbouwschade. We hebben aangeboden om de schade op te laten nemen door "onze" aannemer die gespecialiseerd is in monumenten en de vorige schade verholpen heeft. Deze mogelijkheid wordt tot nu toe afgewezen.

Dit is een mailtje dat we van onze zaakbegeleider op 21 september j.l. hebben ontvangen (nadat we al vanaf mei 2018 contact hebben)

"Hartelijk dank voor uw mail. Ik lees uw begrijpelijke reactie en zie ook dat het lang op zich laat wachten voor er daadwerkelijk gehandeld wordt. Bij de commissie is uw voorstel onder de aandacht gebracht (herhaaldelijk.) Tot een handelswijze is het nog niet gekomen. In de loop van de komende week wordt wel verwacht dat er meer duidelijkheid komt over de werkwijze. Een belangrijk punt blijft experts met voldoende (getoetste) kennis. Niet alleen om de schade ter plekke te beoordelen, maar ook om de schade, wanneer toch overwogen wordt aannemers in te zetten zoals u ook schetst, als bureautaxatie te beoordelen. Monumenten zijn een aparte tak en het heeft meer voeten in de aarde om tot een adequate werkwijze te komen. "

De wil is er wel, maar de kennis niet. Overbodig te zeggen dat we na dit mailtje niets meer gehoord hebben. Inmiddels hebben we een gedeelte van de schade in eigen beheer laten repareren en daar willen we de declaratie voor indienen, ook zitten we al 1 ½ jaar met gebroken ruiten dus gaan zo op deze manier de winter weer in.

Vanaf 2013 heeft minister Kamp aan gegeven dat alle huizen zo spoedig mogelijk versterkt zouden worden. Er was eerst sprake van binnen 5 jaar. Een onmogelijk iets. Maar inspectie van alle woningen was best mogelijk geweest binnen die 5 jaar. In 2015 zijn wij zelf met een voorstel voor versterking van onze woning gekomen. Studenten van de Hanze Hogeschool zijn afgestudeerd met een project over onze woning. Deze versterking zou plaats vinden met base isolation. Wij hebben met dit plan in handen contact gezocht met CVW en NCG waarin we met het voorstel kwamen om in eigen beheer (het is ons werk) de versterking ter hand te nemen. We kregen steeds nul op het rekest en worden aan het lijntje gehouden. Deze zomer hebben we aan de NCG gevraagd of we een veiligheidscertificaat voor ons huis kunnen krijgen. Hier werd negatief op geantwoord. Zie bijgaande brief van de NCG. We begrijpen niet dat er besluiten genomen worden over wel of niet versterken terwijl er geen inspecties hebben plaats gevonden. In 2015 werd tegen ons gezegd dat we voor eind

2016 aan de beurt zouden zijn voor inspectie van onze woning. We liggen midden in het mijnbouwgebied en er zou vanuit het centrum naar buiten toe geïnspecteerd worden. In 2017 werd er een andere manier van werken gelanceerd. Zie dit kaartje

In 2018 verder met inspecteren en versterken gebouwen in aardbevingsgebied

In 2018 gaat Nationaal Coördinator Groningen (NCG) verder met het inspecteren en versterken van woningen en andere gebouwen. Dit gebeurt sinds 2016 in de kern van het aardbevingsgebied. NCG wil in de eerste drie maanden van 2018 1.250 inspecties uitvoeren.

De inspecties zijn nodig om te bepalen of gebouwen bestand zijn tegen aardbevingen of moeten worden versterkt. NCG inspecteert en versterkt in gebieden waar de effecten van aardbevingen het grootst zijn. Het gaat om wijken in dorpen en steden in de gemeenten Appingedam, Delfzijl, Eemsmond, Slochteren, Loppersum en Ten Boer (zie kaart).

Versterkingsadviezen

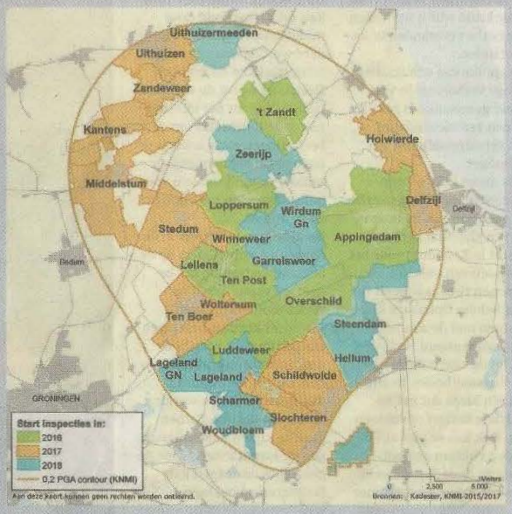
In 2016 en 2017 heeft NCG ruim 5.000 woningen en andere gebouwen laten inspecteren. Van bijna 3.000 geïnspecteerde panden is bekend dat deze versterkt moeten worden. De maatregelen om de woning te versterken staan in een versterkingsadvies. De versterkingsadviezen worden aan de eigenaren toegelicht in uiteenlopende informatiebijeenkomsten en in een-op-een gesprekken door bewonersbegeleiders van NCG.

De opdracht van NCG is om woningen bouwkundig te versterken om deze beter bestand te maken tegen aardbevingen. In sommige gevallen zijn de kosten van versterking zo hoog dat alternatieven worden besproken met de eigenaar/bewoners. Dan kan sloop en nieuwbouw van de woning aan de orde zijn. Het is uiteindelijk de eigenaar die bepaalt wat er met de woning gebeurt.

Versterking in Appingedam

Op dit moment worden al woningen versterkt in het aardbevingsgebied, bijvoorbeeld in Loppersum en Appingedam. In de wijk Opwierde-Zuid in Appingedam moeten 398 woningen worden versterkt. Dat kan niet allemaal tegelijk. Om de wijk leefbaar en bereikbaar te houden, is NCG in oktober begonnen met de versterking van vierwoonblokken.

Het gaat om rijtjeswoningen waarvan de hoekwoningen een metalen steunconstructie krijgen in de buitenmuur. Hierdoor vormen de woningen samen een stevige basis en is het hele woonblok versterkt. Een aantal bewoners woont tijdens de bouwperiode tijdelijk in een andere woning.

Verduurzamen van woningen

NCG vindt het belangrijk om bij de versterking van woningen deze ook meteen energiezuiniger te maken. Daarom krijgen woningeigenaren die in 2017 of begin 2018 een versterkingsadvies krijgen, een subsidie van 7.000 euro voor verduurzaming van de woning. NCG adviseert de bewoners hoe ze de subsidie het best kunnen gebruiken. Bijvoorbeeld voor isolatie van de woning of plaatsen van hoog rendement beglazing. Om zo energiekosten te besparen.

Het energieprestatieadvies wordt opgenomen in het versterkingsadvies. Samen met een energiecoach bespreekt een bewonersbegeleider van NCG de opties met de woningeigenaar. Ook eigenaren van woningen die worden gesloopt en opnieuw worden gebouwd, komen in aanmerking voor de subsidieregeling. NCG is nog bezig met het opzetten van de subsidieregeling.

Ons huis ligt in een zogenaamd “wit gebied” waar niets gebeurt. Daarom is het extra pijnlijk om steeds te horen dat iedereen duidelijkheid gaat krijgen over versterking maar het gaat dan alleen maar over duidelijkheid over de bekende geïnspecteerde woningen in Appingedam, Opwierde en Overschild. Wat vergeten wordt is dat mensen in woningen die nog niet geïnspecteerd zijn al even lang wachten en ook recht hebben op duidelijkheid. Vanmiddag hebben we gebeld met onze contactpersoon bij de NCG en er is nog geen duidelijkheid. In de brief (zie bijlage) die we van de NCG hebben ontvangen staat dat er in september duidelijkheid zou zijn. Maar bij de NCG is op dit moment niet duidelijk welke woningen wel of niet versterkt gaan worden. Het kan zijn dat ons huis er bij zit maar het kan ook dat ons huis er niet bij zit. En dat terwijl we niet verder kunnen met de verbouwing aan ons huis. We hebben serieuze vochtproblemen (schimmel op de muren), een lek dak en nog meer problemen maar zo lang we geen duidelijkheid krijgen over de versterking kunnen we hier niet mee aan de slag. Er zijn mensen die er slechter bij zitten dan wij, maar ik kan u vertellen dat het vervelend is om niet meer in de keuken te kunnen eten omdat je het benauwd krijgt van de schimmel, of dat het vervelend is om geen mensen meer te kunnen ontvangen omdat alle behang van de muren is (in verband met de reparaties van de vorige schade) Bij de vorige reparaties is er een stuk buitenmuur uit de woonkamer gehaald en opnieuw gemetseld (door de scheuren heen kon je naar buiten kijken). We hebben de binnenkant geïsoleerd maar nog geen beplating tegen aan gezet omdat we wachten op wat komen gaat met de versterking.

We willen duidelijkheid om verder te kunnen met ons leven. Onze levens staan al jaren stil maar de klok tikt door. Ondertussen doen we er van alles aan om ons recht te krijgen en niet alleen voor ons

maar ook voor anderen. De maatregelen die deze minister neemt maken alles alleen maar erger. De versterking ligt zo goed als stil, schadeafwikkeling werkt niet maar ondertussen gaat de gaswinning "gewoon" door en komt de "veilige" 12 miljard kuub voorlopig niet in zicht. En dat terwijl er overal geroepen wordt dat het zo goed geregeld is voor Groningen en dat de gaskraan dicht gaat/is.

Onze hoop is gevestigd op de Raad van State die na bestudering van het concept-instemmingsbesluit 2018-2019 niet tot een andere conclusie kan komen dan dat dit besluit geen goed antwoord is op de snoeiharde uitspraak van de Raad van State van 15 november 2017.

Nationaal Coördinator Groningen

> Retouradres Postbus 3006 9701 DA Groningen

Nationaal Coördinator Groningen

Bezoekadres
Paterswoldseweg 1
9726 BA Groningen

Postadres
Postbus 3006
9701 DA Groningen

Behandeld door

orgroningen.nl

Datum 23 juli 2018
Betreft Uw e-mail van 4 juli 2018

Ons kenmerk
NCG / 18195175

Geachte heer, mevrouw,

Wij hebben van u op 4 juli 2018 een e-mail ontvangen. Uw e-mail gaat over uw monumentale woning. De woning moet grondig verbouwd worden. U heeft de verbouwing stil gelegd, in afwachting van de versterkingsoperatie. In het nieuws heeft u vernomen dat uw woning veilig zou zijn. Van mij zou u graag een 'veiligheidscertificaat' ontvangen, waarin staat dat het veilig is om in uw huis te wonen. Daarnaast wilt u een vergoeding voor de tijd dat de verbouwing aan uw woning heeft stil gelegen en voor het achterstallig onderhoud dat daardoor is ontstaan. Op 16 juli 2018 heeft u tweemaal telefonisch contact gehad met één van mijn medewerkers. Zij heeft met u afgesproken dat u ook een schriftelijke reactie zou ontvangen.

Wordt mijn woning nog versterkt?
De Mijnraad heeft op 1 juli een advies gegeven aan de Minister over de gevolgen van het verminderen van de gaswinning voor de veiligheid in Groningen. Volgens dit advies moeten ongeveer 1500 panden snel versterkt worden. Op dit moment wordt dat advies uitgewerkt. In september zal bekend worden welke woningen zo snel mogelijk moeten worden versterkt. Ik begrijp dat dit niet het antwoord is waarop u hoopte, maar op dit moment zijn er geen andere mogelijkheden voor ons om iets voor u te betekenen. Wij hebben bijvoorbeeld geen mogelijkheden om uw woning eerder te inspecteren.

Als u zich zorgen maakt over uw veiligheid, dan kunt u terecht bij de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen. Samen met u bepalen zij de veiligheid van uw woonsituatie. Kijk op: www.schadedoormijnbouw.nl/is-er-een-acuut-onveilige-situatie voor de contactgegevens.

Kan ik een veiligheidscertificaat krijgen?
Als blijkt dat een woning voldoet aan de vigerende wet- en regelgeving, krijgt de woning geen veiligheidscertificaat. Mocht dit in de toekomst veranderen, dan zullen we u informeren of dit gevolgen heeft voor uw situatie.

Nationaal Coördinator Groningen

Ons kenmerk
NCG / 18195175

Kan ik een vergoeding krijgen?
NAM is hiervoor de aan te spreken partij. Ik wijs u er wel op dat u de schade, en het verband met de bodembeweging door gaswinning zult moeten aantonen.

Heeft u nog vragen?
Heeft u na het lezen van deze brief nog vragen? Neemt u dan gerust contact op met mevrouw . U vindt zowel haar telefoonnummer als haar e-mailadres rechtsboven op de eerste pagina.

Met vriendelijke groet,

wnd. Nationaal Coördinator Groningen

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 22:47
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats:
Telefoonnummer:
E-mailadres:
Als: Particulier

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit?
Ja

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?
Ja

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Ja. Door via dit wetsvoorstel van Groningers en dan speciaal Groningers die wonen boven het Groningengasveld blijvend tweederangsburgers te maken, zowel qua levenszekerheid, als juridische mogelijkheden, als psycho-sociale veiligheid, als materiële mogelijkheden worden wij Groningers geraakt in ons belang en word dus ook ik persoonlijk geraakt in mijn belang

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Bijlage bij Zienswijze Blokhuis 4-10-2018
Toevoeging van zaken die ik naar voren wil brengen.
Slechts voornemens en plannen, geen dwingend kader.
In het voorliggende ontwerpinstemmingsbesluit gaswinning Groningen worden voornemens en mogelijkheden geschetst; er wordt inzet aangekondigd, maar er worden geen concrete stappen vastgelegd die onomkeerbaar zijn. Zoals ook de directeur SodM aangaf: elke nieuwe regering of minster kan besluiten alle voornemens terug te draaien. Er wordt aangegeven dat van alles zou moeten of zou kunnen, maar er is geen verplichtend, dwingend kader met een vastgelegd tijdspad.
Beknotting van rechten.
Door de schadeafwikkeling publiekrechtelijk in plaats van civielrechtelijk te regelen worden mijn rechten beknot zonder dat dit voor mij voordelig is. Indien beide wegen open zouden worden gelaten voor de schadelijder zou dit voorkomen kunnen worden.
Tweederangsburger in eigen land.
Er wordt voor een specifiek gebied in Nederland een hoger veiligheidsrisico geaccepteerd dan voor de rest van Nederland acceptabel wordt geacht. Er is slechts de hoop, niet de garantie dat dit verhoogde veiligheidsrisico tijdelijk zal zijn.
In het huidige voorstel is nog steeds levenszekerheid van mensen in Groningen niet gesteld boven leveringszekerheid.
Niet-openbare gegevens van een belanghebbende als basis van inschattingen.

De inschattingen van veiligheidsrisico's voor individuele gebouwen en daarmee van de gebruikers van die gebouwen zijn gebaseerd op gegevens die verzameld zijn door en in opdracht van de Nam, en die berusten bij de Nam en die niet openbaar en controleerbaar zijn. De Nam is belanghebbende bij de inschatting van de veiligheidsrisico's, mede in verband met schadecompensatie. Zolang deze gegevens niet openbaar en controleerbaar zijn is de inschatting van de veiligheidsrisico's en dus van de veiligheidsrisico's op drijfzand en 'de mooie blauwe ogen van de Nam' gebaseerd. Veel Groningers hebben door schade en schande geleerd niet op die mooie blauwe ogen te vertrouwen.
Subjectieve veiligheid versus objectieve veiligheid en framing.
Door in de eindconclusie (p.44) bij 'gevolgen voor bewoners' slechts te stellen dat bewoners 'zich zorgen maken over hun veiligheid' en niet te stellen dat bewoners daadwerkelijk aan onveiligheid zijn en worden blootgesteld, in een mate die de aanvaardbare en aanvaarde grens voor de rest van Nedeland soms zelfs met een factor 10 overschrijdt zet dit voorstel de onveilige situatie van de Groningers neer als slechts subjectieve beleving in plaats van als een objectieve onveiligheid. Dit voelt als negatieve framing van de Groningers en dus van mij.

Delfzijl, 4 oktober 2018

Reactie

Bijlage bij Zienswijze Blokhuis 4-10-2018

Toevoeging van zaken die ik naar voren wil brengen.

Slechts voornemens en plannen, geen dwingend kader.

In het voorliggende ontwerpinstemmingsbesluit gaswinning Groningen worden voornemens en mogelijkheden geschetst; er wordt inzet aangekondigd, maar er worden geen concrete stappen vastgelegd die onomkeerbaar zijn. Zoals ook de directeur SodM aangaf: elke nieuwe regering of minster kan besluiten alle voornemens terug te draaien. Er wordt aangegeven dat van alles zou moeten of zou kunnen, maar er is geen verplichtend, dwingend kader met een vastgelegd tijdspad.

Beknotting van rechten.

Door de schadeafwikkeling publiekrechtelijk in plaats van civielrechtelijk te regelen worden mijn rechten beknot zonder dat dit voor mij voordelig is. Indien beide wegen open zouden worden gelaten voor de schadelijder zou dit voorkomen kunnen worden.

Tweederangsburger in eigen land.

Er wordt voor een specifiek gebied in Nederland een hoger veiligheidsrisico geaccepteerd dan voor de rest van Nederland acceptabel wordt geacht. Er is slechts de hoop, niet de garantie dat dit verhoogde veiligheidsrisico tijdelijk zal zijn.

In het huidige voorstel is nog steeds levenszekerheid van mensen in Groningen niet gesteld boven leveringszekerheid.

Niet-openbare gegevens van een belanghebbende als basis van inschattingen.

De inschattingen van veiligheidsrisico's voor individuele gebouwen en daarmee van de gebruikers van die gebouwen zijn gebaseerd op gegevens die verzameld zijn door en in opdracht van de Nam, en die berusten bij de Nam en die niet openbaar en controleerbaar zijn. De Nam is belanghebbende bij de inschatting van de veiligheidsrisico's, mede in verband met schadecompensatie. Zolang deze gegevens niet openbaar en controleerbaar zijn is de inschatting van de veiligheidsrisico's en dus van de veiligheidsrisico's op drijfzand en 'de mooie blauwe ogen van de Nam' gebaseerd. Veel Groningers hebben door schade en schande geleerd niet op die mooie blauwe ogen te vertrouwen.

Subjectieve veiligheid versus objectieve veiligheid en framing.

Door in de eindconclusie (p.44) bij 'gevolgen voor bewoners' slechts te stellen dat bewoners 'zich zorgen maken over hun veiligheid' en niet te stellen dat bewoners daadwerkelijk aan onveiligheid zijn en worden blootgesteld, in een mate die de aanvaardbare en aanvaarde grens voor de rest van Nedeland soms zelfs met een factor 10 overschrijdt zet dit voorstel de onveilige situatie van de Groningers neer als slechts subjectieve beleving in plaats van als een objectieve onveiligheid. Dit voelt als negatieve framing van de Groningers en dus van mij.

Delfzijl, 4 oktober 2018

Verzonden: Donderdag 4 oktober 2018 23:11
Onderwerp: Zienswijzeformulier
Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Aanspreekvorm:
Aanspreektitel:
Achternaam:
Voorvoegsel(s):
Voorletters:
Straat:
Huisnummer:
Postcode:
Woonplaats: FRANEKER
Telefoonnummer:
E-mailadres: voorzitter@midstars.nl
Als: Organisatie
Organisatie: TTV MIDSTARS

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?
Sinds zomer 2012 is TTV MIDSTARS eigenaar geworden van het pand aan de Coendersweg 15A te Middelstum. 1 maand daarna vond er de aardbeving plaats waardoor er een grote schade ontstond. Deze schade is tot op heden niet afgehandeld.
Het is nog steeds onze intentie ons clubgebouw duurzaam en de energiezuinig te maken. Het is in ons en ieders belang om een gezonde club te blijven. Er wordt bij ons de afgelopen jaren op het (een) na hoogste niveau getafeltennist. De uitstraling van het gebouw is een aanfluiting naar sponsoren toe.

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?
Wij worden tot op heden nog steeds belemmerd om de verduurzaming van ons gebouw te realiseren. In november 2015 en april 2016 zijn er metingen verricht i.o.v. de NCG om vervolgens engineering van het gebouw te laten plaatsen. Tot op heden niet gebeurd. Wij hebben helaas moeten constateren dat ons gebouw zienderogen achteruit gaat, hoge energielasten hebben..... Wij het hoognodige aan onderhoud aan het gebouw laten doen omdat wij gewoonweg niet weten waar wij aan toe zijn.
Dit gehele gebeuren duurt nu al ruim zes jaar en een maand geleden op de rode knop gedrukt. Hier hebben wij nog geen enkele bevestiging van gekregen dat het gebouw veilig zou zijn.

Reactie

Regering: maak een beter gasbesluit waarbij de veiligheid van de Groningers eindelijk echt voorop staat!

Aan: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Betreft: zienswijze ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningen

Datum 4 oktober 2018

Op 24 augustus jl. heeft minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat het gaswinningplan 2018-2019 uitgebracht. Graag maken we van de gelegenheid gebruik om daarop te reageren.

1. Ook al horen we vaak dat de veiligheid voorop staat, voor Groningen klopt dat niet. Volgens de geldende veiligheidsnorm voor de aardgaswinning mogen Groningers tot het jaar 2021 een 10 keer zo grote kans lopen om te overlijden als elders in Nederland aanvaardbaar wordt geacht. Gegeven de zich opstapelende problemen rond de gaswinning vinden we dat niet aanvaardbaar. Het gasbesluit moet meteen worden aangepast opdat vanaf nu Groningers even veilig kunnen leven als alle overige Nederlanders.

2. Op 6 juni 2018 verscheen een additionele studie van Gronings Perspectief[1] naar aanleiding van de beving bij Zeerijp. De voortdurende bevingen hebben een ernstige negatieve invloed op de psychische en fysieke gezondheid van de inwoners van het effectgebied[2] van het Groninger veld: *'Bewoners die de beving van Zeerijp zelf hebben gevoeld zijn direct na de beving minder geestelijk gezond. Daarnaast voelen bewoners met meervoudige schade zich na de beving van Zeerijp minder geestelijk gezond dan bewoners zonder schade en bewoners met één keer schade. Bewoners op wie de beving veel impact heeft geven aan dat dit komt door de beving zelf en omdat zij denken dat de bevingen zullen blijven doorgaan. Het maakt ze boos, angstig en machteloos. Voor sommigen is dit ook gekoppeld aan zorgen over de toekomst van het eigen huis, de woonomgeving en naasten. De beving van Zeerijp veroorzaakt voor een klein deel van de respondenten verschijnselen van acute stress. 10% heeft redelijk veel last van stressgevoelens.'* Het nieuwe voorstel houdt geen rekening met de impact op de inwoners van Groningen en richt zich slechts op de belangen van de Staat, de NAM en de overige deelnemers aan het gasgebouw. In die zin schiet het voorstel zeer ernstig tekort is op dit punt niet onderbouwd. Zoals uit de hierboven genoemde studie van Elhorst e.a. blijkt is het effectgebied van het Groninger veld ook nog eens veel groter dan werd aangenomen.

[1] https://www.groningsperspectief.nl/wp-content/uploads/2018/06/Zeerijprapport_definitief.pdf
[2] https://www rug nl/news/2018/06/waardedaling-woningen-in-aardbevingsgebied

Effect gebied van het Groninger veld statistisch beschouw op basis van woningprijzen

3. De chaos die door de Minister willens en wetens veroorzaakt is rond versterkende maatregelen en de uitvoering daarvan is zo groot dat de logische consequentie is dat de gaswinning voorlopig stilgelegd dient te worden. Daarbij is ook nog van belang dat van de feitelijke versterking niets terechtkomt[3]. '*Politiek verslaggever Hans Andringa: 'Het is gewoon slordig hoe Wiebes dit gedaan heeft. Hij maakt opnieuw geen goede beurt. Eerst zet hij de versterkingsoperatie tijdelijk stop. Dan lijkt alles geregeld en krijg je dit.'Andringa vervolgt: 'Je kunt wel spreken van een enorme blunder. Dit gaat om zulke grote belangen en het treft zoveel mensen. Je hebt gisteren overleg gehad; dan ben je als minister twaalf uur later toch nog wel in staat om te vertellen wat je hebt afgesproken?' De versterking van de bijna 1600 huizen kost 420 miljoen euro.*

Hetzelfde geldt voor de schadeafhandeling[4]: er worden wel steeds nieuwe afwikkelingswijzen voorgesteld maar feit is de schade-afwikkeling in de praktijk lang stil gelegen heeft en er ook thans geen capaciteit is om op een behoorlijke wijze schades af te wikkelen. Steeds nieuwe

[3] https://www rtvnoord nl/nieuws/196121/Wiebes-corrigeert-zichzelf-regio-draait-toch-niet-op-voor-versterking
[4] https://www nrc.nl/nieuws/2018/01/13/na-driekwart-jaar-hebben-we-fotos-a1588235

organen en orgaantjes besteden geld aan zichzelf, niet aan behoorlijke afwikkeling[5]. *'Uit cijfers van Nationaal Coördinator Alders blijkt dat er in het derde kwartaal 22,8 miljoen euro ging naar de schadeafhandeling, terwijl er in diezelfde periode gemiddeld 656 euro per afgerond schadegeval is uitgekeerd. Er zijn in deze periode 3379 schades afgewikkeld voor 2,2 miljoen euro. De uitvoeringskosten bedroegen dus ruim 20 miljoen euro.'* Het gebrek aan daadkracht op het gebied van versterking en schadefwikkeling staat in schrijnend contract met het gemak waarmee de Staat de belangen van de deelnemers aan het gasgebouw en de schatkist weet te beschermen. Geen behoorlijk flankerend beleid (en daarvan is geen sprake) betekent geen gaswinning. Ook t.a.v. dit punt heeft de Minister zijn zaken niet op orde.

5. De veiligheidsnorm gaat over het aantal doden door een aardbeving. Maar hoeveel gewonden kunnen er vallen bij een ernstige aardbeving met een kracht van bijvoorbeeld 4 of 5 op de schaal van Richter, hetzij direct onder Loppersum of in de regio Loppersum? Waarom worden de aantallen gewonden niet genoemd in het rapport van de regering? En zijn aantallen gewonden normaal? Wij vinden van niet.

6. Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) rekent ons voor dat de kans op aardbevingen de komende twee jaar toeneemt. Minister Wiebes ontkent dat niet in zijn besluit van 24 augustus jl. en verwees naar een kans van 14,5% volgend jaar op een aardbeving zwaarder dan bij Huizinge in 2012. Volgens het SodM is de komende jaren de kans op een aardbeving met een kracht van 4.5 op de schaal van Richter bijna 2%, terwijl de kans op een kracht van 5.0 ongeveer een half procent is. Dat zijn aardbevingen waarbij doden kunnen vallen, stelde het SodM in 2013. Let wel, het gaat hier niet om te verwaarlozen kansen. Immers, als er 2% kans is op de hoofdprijs in een loterij, gaat men massaal loten kopen. Wij vinden het onaanvaardbaar dat Groningers dit risico mogen lopen.

7. Vanaf de aardbeving bij Huizingen in augustus 2012 tot en met 31 maart 2017 heeft de NAM 73.563 schademeldingen uit het Groningen-veld geaccepteerd. Tot 17 augustus 2018 kreeg de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen 17.106 schademeldingen. Indien daarvan zo´n 10.000 worden geaccepteerd, komt het totaal sinds augustus 2012 op zo´n 84.000 schades. Dat is 14.000 schades per jaar.
Welk ander Nederlands bedrijf mag jaarlijks 14.000 schades toebrengen aan huizen en gebouwen? Waarom mag de NAM dat wel, met instemming van de regering? Wij vinden dit een onhoudbare situatie en dat is des te meer een reden om dit gasbesluit af te keuren.

Met vriendelijke groet,

Voorzitter Midstars, namens alle ledenen het bestuur van Midstars
Coendersweg 15A
9991 CC Middelstum

[5] http://www.dvhn.nl/groningen/%E2%80%98Afhandeling-aardbevingsschade-is-schokkend-duur%E2%80%99-21739181.html

05 OKT 2018

Leermens, 2 oktober 2018

Bureau Energieprojecten

Inspraakpunt Gaswinning Groningenveld

Postus 248

2250 AE Voorschoten

Betreft: Zienswijze op het ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningenveld 2018-2019

Ondergetekenden, inwoners van de gemeente Loppersum en eigenaars van het Rijksmonument bekend als "Bolsiersemaheerd" en van het daarbij horende borgterrein (eveneens Rijksmonument) zijn van oordeel dat het ter inzage liggend Ontwerp instemmingsbesluit gaswinning Groningenveld 2018-2019 moet worden afgewezen.

Op 23 april 2014 en op 10 augustus 2017 dienden wij eveneens een zienswijze in op de vorige winningsplannen waarvan de belangrijkste opmerkingen hun geldingskracht nog niet verloren hebben; aldus waren wij in de gelegenheid om als appellant bij de Raad van State onze stem te laten horen.

Gevolg gevend aan de uitspraak van 15 november 2017 van de Afdeling bestuursrecht van de Raad van State, ligt er nu een ontwerp-instemmingsbesluit. Voor de periode 2018-2019.

De belangrijkste vraag naar aanleiding van de uitspraak van de Raad van State is nu: voldoet dit plan op drie punten aan de opgedragen revisievereisten, met andere woorden is het winningsniveau voldoende gemotiveerd ?

1.Onzes inziens is ook dit keer het risico voor de bewoners van het Groningse aardbevingsgebied niet genoeg meegewogen.

2.Vergeleken hiermee werd disproportioneel veel aandacht besteed aan de leveringszekerheid .

3. Aan de mogelijkheden om de vraag naar gas te beperken heeft de minister wel aandacht besteed maar tot concrete implementatie c.q. beleidsmaatregelen (in de periode waar dit besluit over gaat) heeft het nog niet geleid. Tot na 2021 blijven het mooie intenties..

Summier willen we nu een aantal punten onder uw aandacht brengen.

A. Veiligheid van de Groninger burgers.
Ronduit schokkend is de nogal doorzichtige semantische truc die hier is uitgehaald om het veiligheidsbegrip uit te breiden. Dat is geprobeerd om bij de afweging de leveringszekerheid dubbel te laten tellen en te laten prevaleren op de veiligheidsrisico's waaraan kinderen en volwassenen in Groningen dagelijks blootstaan.Op deze truc werden we al in het jongste Regeerakkoord getracteerd. In de anderhalve pagina A4 gewijd aan de gaswinning (3.3) kregen we al een voorproefje. Uit de betrokken passage bleek al zonneklaar dat de nieuwe regeringscoalitie geen hoge pet op had van de Groningers en hun bestuurders. Sporen van dit dedain vinden we nu wederom in de gedistantieerde beschrijving van een regio waarin het voornamelijk zou gaan om 'gevoelens' van onveiligheid. Het tekstaandeel dat gewijd is aan de veiligheidsrisico's voor de bewoners blijft uiterst bescheiden vergeleken met de breed uitgesponnen passages, gewijd aan de risico's voor de gasafnemers wanneer de leveringszekerheid in gevaar komt. Het geheel getuigt van een ijzingwekkend onbegrip voor wat Groninger burgers al jarenlang brutaal wordt aangedaan.
En dan te bedenken dat de seismische dreiging in de regio Loppersum weinig verbeterd is na 24 maart 2017, de dag waarop SodM die omineuze brief over de situatie in Loppersum schreef aan de Minister van EZ. Deze liet prompt een herzien gasbesluit uitgaan. De beving van Zeerijp vervolgens in het begin van dit jaar, loog er niet om!
In dit verband hebben we een vraag: tot tweemaal toe ontbreekt de locatie Zeerijp in het Loppersum-cluster, wat gebeurt er met deze locatie?
Ten nauwste verbonden met onze veiligheid is de falende versterkingsopgave. Zoals bekend is deze in de afgelopen zomer door de minister van EZK tot stilstand gebracht. Een inspectie van ons pand, maanden geleden in het vooruitzicht gesteld, heeft nog niet plaatsgevonden. Wij wonen wel degelijk in het epicentrum.

B. Grondwettelijk gelijkheidsbeginsel.
Ook deze regering behandelt de Groningers onverkort als tweederangsburgers. Nooit eerder dan in het huidige regeerakkoord lazen we zo'n onverbloemde getuigenis van 'diepe minachting' voor Groninger burgers en hun bestuurders. Het is opvallend dat in 3.3 over de gaswinning niets concreet geregeld wordt. Niets geregeld met betrekking tot bijvoorbeeld het schadeprotocol, het schadefonds of de bevoegdheden van de NCG. In het vooruitzicht stellen en traineren blijft dus het Haagse devies teneinde de gasproductie veilig te stellen. 'Veel beloven en weinig geven doet de zot in vreugde leven'.
Het venijn zit daarenboven in de staart van de aardgasparagraaf: het Regiofonds. De koppeling van dit fonds aan de continuering en het volume van de gaswinning door 2,5% (sic!) van de aardgasbaten voor Groningen te bestemmen is een gotspe. Een grovere belediging van het intellect, het moreel besef en het gevoel van eigenwaarde van de Groningers is nauwelijks denkbaar. Welke pervert heeft dit bedacht?
Niet alleen is het corrumperend en amoreel om met deze financiële prikkel de bestuurders te verleiden, het zet ook de val open om via tripartiete bestuursakkoorden dezelfde

bestuurders (i.c. van provincie en gemeentes) medeverantwoordelijk te maken voor alle mogelijke rampzalige consequenties van de (voortzetting van de) winning. Altijd handig voor de schuldvraag na een catastrofe. En dan te bedenken dat 76 leden van ons nieuwe Parlement deze tekst hebben gelezen en goedgekeurd.
Wij staan zo uitvoerig bij deze passage stil omdat deze illustratief blijft voor de wijze waarop het kabinet opereert in de Groninger aardgasproblematiek.
De overheid schiet schromelijk tekort in haar belangrijkste taak, haar 'raison d'être': de bescherming van haar burgers. Het is wrang vast te stellen dat in toenemende mate de belangen van de multinationals voor haar prevaleren.

C. Beloften zijn nog geen wetten en intenties nog geen feiten.
Allereerst zij opgemerkt dat de 'framing' dat de gaswinning in Groningen stopt, een groot succes mag heten bij de beinvloeding van de publieke opinie. Helaas neemt de belofte dat de winning over 12 jaar stopt en het winningsniveau op 19,4 miljard kuub gecontinueerd wordt, de dreiging van een calamiteit niet weg. De ondergrondse krachten luisteren niet naar de overheid! Op dit overbruggingsbesluit hebben alle plannen voor wijzigingen van de Mijnbouw- en Gaswet (die nog niet eens in de Eerste Kamer zijn besproken) en alle beleidsintenties geen enkele invloed. Het voortdurend interfereren van niet afgeronde wetgevingstrajecten in de tekst leidt eerder tot vertroebeling dan tot verheldering van het nu voorliggende ontwerp. Het door SodM voorgestelde 'veilige 'niveau van 12 miljard kuub wordt door de minister beloofd -na 2022- maar is nog nergens vastgelegd. In dat jaar zou dan ook de nieuwe stikstoffabriek operationeel moeten zijn. Dat duurt allemaal nog vier jaar.

Overigens, wat de aangekondigde wetswijzigingen betreft: het blijft voor ons nog onduidelijk hoe de nu wettelijk geregelde civielrechtelijke aansprakelijkheid van de NAM zich verhoudt tot de rechten van gedupeerde burgers.

D. De positie van de NAM.
De veroorzaker van de schade is door de huidige minister van EZK formeel buiten de schade-afhandeling en de versterkingsopgave geplaatst. Wij moeten echter wel constateren dat het volledige instrumentarium, op basis waarvan alles in onze regio wordt afgehandeld door dezelfde NAM, lees Shell legal, is opgesteld. Dit geldt niet alleen voor de schadeprotocollen die gebruikt worden bij de behandeling van de zogenaamde 'oude gevallen'. Datzelfde is ook van toepassing bij het HRA-model dat de gehele versterkingsoperatie beheerst; alleen de NAM beschikt over de onderliggende data die ten grondslag liggen van dit model.
Zelf mochten we ook de nodige ervaringen opdoen met de consequenties van het vastliggende instrumentarium. Nadat we in een eerder stadium geconfronteerd waren met het feit dat het schade-herstel ontoereikend was, tengevolge van feilen en ommissies van het protocol, en aandrongen op een onafhankelijke arbitrage, sloot de NAM tot onze verbazing eenzijdig het dossier. Gelukkig is er in de trias politica nog zoiets als een rechterlijke macht.
Het verbaast ons geenszins en het mag ook wel een eufemisme heten dat we in dit ontwerp lezen dat de schade-afhandeling nog niet onafhankelijk is. Hoe geoorloofd –binnen een rechtsstaat- is overigens het opstellen van een contract met multinationals vooraleer de parlementaire behandeling van nieuwe wetgeving en/of besluitvorming plaatsvindt?

E. Conclusie:
De minister van EZK laat de economische en financiële belangen prevaleren boven onze veiligheid. De onstuitbare mijnbouwactiviteit trekt verder een grote wissel op het dagelijks leven van de Groninger burgers.

In de nabije toekomst zal duidelijk moeten worden hoe de (eigendoms)rechten en belangen van de betrokken multinationals zich verhouden tot de (eigendoms)rechten van duizenden Groninger burgers.
Zonder de ontvlechting van taken en bevoegdheden bij de overheid in dit dossier en van de verstrengelde belangen van dezelfde overheid met de oliegiganten, zal het vertrouwen van de bevolking niet teruggewonnen worden. Zonder volledige transparantie en openheid van alle contracten die in de loop der winningsjaren en recent door onze overheid zijn gesloten met Shell en Exxon zal dat evenmin lukken.

Intussen is het wel tot de meeste Groningers doorgedrongen dat schade niet een momentopname is na een beving. De eerder herstelde schade keert terug. Bovendien wordt deze schade intenser en spreidt zich uit over een groter gebied. We bevinden ons in een proces van voortschrijdend verval met alle consequenties vandien voor ons uniek cultuurlandschap en voor het cultureel erfgoed inclusief de monumenten.

Afsluitend: Voldoet dit plan aan de belangrijkste revisie-eisen die de Raad van State oplegde? Onzes inziens is dat niet het geval.

Ter hand van de minister van Economische Zaken en Klimaat,
Ir. E. D. Wiebes. MBA

ORIGINEEL

Voor deze,

Bureau Energieprojecten,
Inspraakpunt Gaswinning Groningen.

Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Middelstum 5. 10. 2018

Geachte medewerker, medewerkster,

Onderliggend treft u aan 2 x een kopie van een print welke ik heb moeten maken op het moment dat ik gisteren, 4 oktober niet mijn zienswijze digitaal aan u kon zenden.

Heden morgen heb ik contact gehad met uw dienst en met mevrouw een en ander besproken.

Conform het overleg met haar en haar instemming zend ik u derhalve mijn zienswijze per Oost Nl.

Er van uitgaande dat deze als regulier ingezonden zal worden meegenomen in de reguliere procedureverblijf ik met dank voor uw welwillende medewerking, met vriendelijke groet,

ORIGINEEL

Gaswinning Groningen - Instemmingsbesluit 2018

Vul de verplichte velden of klik op annuleer!

- Alleen hoo dle ers en punt gebruiken

Persoonsgegevens:

Aanspreekvonn*

Titel

Voorletters* *

Tussenvoegsel

Achternaam*

Mede namens ?

Bedrijf/Organisat e ?

Correspondentie enmerk ?

Bereikbaarheidsgegevens:

Postcode

Huisn mmer* ?

Toevoeging ?

Straat*

Plaats*

Telefoonnummer ?

E-mail adres*

het door mij opgegeven e-mailadres goed bereikbaar ben voor verdere correspondentie over het project.

Reageren

Een ieder kan rea eren op dit project. Hierb j stellen wij het op prijs als u ingaat op de volgende vr gen:

Staan er naar uw mening onjuistheden in het ontwerpbesluit

NVT

Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien?

NVT

Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u dat toelichten?

NVT

Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen?

NVT

Bijlagen

U kunt ook bijlagen toevoegen, deze moeten in een van de onderstaande formaten aangeleverd worden: Microsoft Word (*.doc;*.docx), Microsoft Excel (*.xls;*.xlsx), Adobe PDF (*.pdf), Tekst bes anden (*.txt), Plaatjes (*.gif;*.jpg;*.bmp).
Selecteer een bestand (maximaal 25 MB):

Bestand kiezen Geen bestand gekozen

ZIENSWIJ E - 1.odt

Bestand toevoegen

Privacy bepalingen

De Rijksoverheid gaat zorgvuldig om met uw persoonsgegevens en houdt zich aan de bepalingen in de Wet beschermingspersoonsgegevens. Uw bereikbaarheidsgegevens worden ebruikt voor verdere correspondentie over dit project. U bent er zelf voor veran woordelijk d t de inhoud van uw reactie niet te herleiden is tot uw persoon. De Rijksoverheid wijzi t inhoudelijk niets aan uw reactie.

Akkoord en verzenden

0084

Server Error in '/' Application.

Runtime Error

Description: An application error occurred on the server. The current custom error settings for this application prevent the details of the application error from being viewed remotely (for security reasons). It could, however, be viewed by browsers running on the local server machine.

Details: To enable the details of this specific error message to be viewable on remote machines, please create a <customErrors> tag within a "web.config" configuration file located in the root directory of the current web application. This <customErrors> tag should then have its "mode" attribute set to "Off".

```
<!-- Web.Config Configuration File -->

<configuration>
    <system.web>
        <customErrors mode="Off"/>
    </system.web>
</configuration>
```

Notes: The current error page you are seeing can be replaced by a custom error page by modifying the "defaultRedirect" attribute of the application's <customErrors> configuration tag to point to a custom error page URL.

```
<!-- Web.Config Configuration File -->

<configuration>
    <system.web>
        <customErrors mode="RemoteOnly" defaultRedirect="mycustompage.htm"/>
    </system.web>
</configuration>
```

ORIGINEEL

Ter hand van de minister van Economische Zaken en Klimaat,
Ir. E. D. Wiebes. MBA

ORIGINEEL

Voor deze,

BureauEnergieprojecten,
Inspraakpunt Gaswinning Groningen.

Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Middelstum 4. 10. 2018

Geachte medewerker, medewerkster,

Onderliggend treft u aan de zienswijze, getekend, welke eerder via elektronische weg via het reactie formulier ter hand is gesteld op 4. 10. 2018

Voornoemde ter voorkoming van enig misverstand ter zake van de ondertekening.

Het betreft,

Zienswijze, Inhoudelijk in zake,
Ontwerp - instemmingsbesluit gaswinning Groningen, Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.
Concreet benoemd,
Het ontwerpinstemmingsbesluit voor het winningsplan voor het Groningenveld 2018 - 2019.
Gepubliceerd in de Staatscourant 23 augustus 2018 Nr. 47914.

Kenmerk ondergetekende: Z W / OW- IB - GV / 47914 / 1

Met dank voor uw welwillende medewerking, met vriendelijke groet,

ORIGINEEL

Ter hand van de minister van Economische Zaken en Klimaat,
Ir. E. D. Wiebes. MBA

Voor deze,

BureauEnergieprojecten,
Inspraakpunt Gaswinning Groningen.

Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Middelstum 4. 10. 2018

Zienswijze, Inhoudelijk in zake,
Ontwerp - instemmingsbesluit gaswinning Groningen, Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.
Concreet benoemd,
Het ontwerpinstemmingsbesluit voor het winningsplan voor het Groningenveld 2018 - 2019. Gepubliceerd in de Staatscourant 23 augustus 2018 Nr. 47914.

Kenmerk ondergetekende: Z W / OW- IB - GV / 47914 / 1

Geachte Minister, heer E. D. Wiebes,

Middels deze maakt ondergetekende,
te , gaarne gebruik van het geboden recht tot het indienen van een zienswijze op het voornoemde ontwerpinstemmingsbesluit, voornoemd, en al het geen hierin is verwoord en / of aan verbonden.

Ondergetekende maakt hieruit op dat u waarde hecht aan de visie van de door het besluit geraakte inwoner bij uw besluitvorming over een zo ingrijpen geheel welke voortvloeit uit de gaswinning in het Groningerveld.

Graag verwijs ik u dan ook naar het geen ik inhoudelijke, per punt, hier over naar voren wens te brengen dan wel van in kennis te stellen.

Een en ander mede onder meer op grond van de thans, in minuut, beschikbaar gestelde informatie.

Concreet benoemd,

1.
A.
Ter zake van de opmerking van de NAM dat de 3 bijlagen geen deel uitmaken van het winningsplan als zodanig, maar wel nauw er mee samenhangen dit toch worden gesteld dat dit niet juist is.

B.
Dit geeft een niet wenselijke mogelijkheid van speelruimte voor de NAM in zake gebruik bij juridische procedures en stelt de tegenpartij bewust op afstand van relevante informatie.

ORIGINEEL

2..
Een betrekkelijk ruwe, te rooskleurige schatting is ingegeven uit bedrijfsgeheim opzicht.

2.1
Er sprake is van aanname welke niet echt onderbouwd zijn en derhalve voor de inwoners niet echt toetsbaar.

3.
Het schattingsniveau van de NAM van de onzekerheid in % zeer betwistbaar is en niet echt zichtbaar onderbouwd.

4.
Dat de scheefstand minimaal is / zou zijn is niet juist. Dit punt ook in hoge mate niet echt onderbouwd is.

5.
Het wensdenkelijke aannames zijn welke zeer variabel van aard zijn al naar gelang dat het de NAM uitkomt.

6.
Ter zake van de effecten spreekt de NAM zich meervoudig tegen

7.
Er een beschrijving van zaken en methodiek welke niet echt transparant is wordt weergegeven en in zeer hoge mate zaken negatief belastend wordt toegepast bij schade procedures door de NAM ten eigen gunste.

8.
Het door de nam gestelde is zeer twijfelachtig onderbouwd en staaft niet de relevante feiten in minuut op diverse locaties.

8.1.
Voornoemde met dien verstande dat er in deze stelselmatig grof misbruik, door diverse partijen, ook de NAM, wordt gemaakt en dit dan ook niet als vaststaand feit kan worden gezien.

9.
De hele onderbouwing van het hier door de NAM naar voren gebrachte en gestelde is ingegeven door bedrijfsbelangen en niet conform de realiteit.

10.
Stellingen, door de Nam, welke niet voor alle gebieden kloppen in procedures bij voorbaat door de NAM in negatieve zin tegen gedupeerden wordt gebruikt.

11.
De weergave van het schade afhandelings- gedeelte in gestelde niet conform de, in minuut, bestaande feitelijke gebeurtenissen zijn eindt gedeelte dient dan ook als zeer eenzijdig belicht te worden gezien.

12.
Mede uit oogpunt van de afwijkingen per locatie is ook een micro beoordeling van het gestelde voor de burger niet mogelijk en dient er een nog betere borging van schade afhandeling en alles hier om heen te komen.

ORIGINEEL

13.
Het gehele schade afhandelingsdossier dient te worden herzien daar dit een niet neutraal, met winst oogmerk, werkend bedrijf model is geworden welke misbruikt van haar monopolie positie ten gunste van de NAM maakt.

14.
Dat u, de staat, als verstrekker van gelden hierin een handels technische voordeel bezorger bent voor de Nam.

15.
In het instemmingsbesluit een geheel neutraal onderdeel dient te worden opgenomen welke voor een volledige, neutrale / zonder winst oogmerk / werkende afhandeling van alle schade een borging inhoud anders dan thans benoemd en uitvoerend.

16
De tot op heden gehanteerde werkwijze, rechten en opdrachten, welke aan het winningsplan zijn verbonden ter zake van de afhandeling bij de winning veroorzaakte schade dienen in het nieuwe besluit geheel nieuw te worden geformuleerd en hieraan verbonden in opdracht te worden uitgevoerd.

17.
Ten aanzien van de voorschriften, met respect voor de belangen afweging, meen ik te moeten opmerken dat de gehele casus van de schade afhandeling in een nieuwe, bindende vorm van uitvoering, neutraal moet worden ondergebracht en beter geborgd dan tot op heden.

18.
Voornoemde neutraliteit, in nieuwe uitvoeringsvorm, om redenen van de thans verrichte, staatssteun en ondersteuning van monopolie verkrijging, middel verstrekking van gelden door de overheid aan een partij, direct of via de door haar opgerichte dochter onderneming niet conform het grondwettelijke principe plaatsvind.

19.
De borging van het seismisch risico dien verder versterkt te worden door een ruimere verruiming van de schade afhandeling van de toch opgetreden schade.

20.
Hierbij dient het winstoogmerk op de uit te keren schade bedragen door de NAM en het cv in het geheel aan banden te worden gelegd.

21.
In een aanvullend besluit dient dit wettelijk te worden vastgelegd mede om redenen dat de rechten van de gedupeerden thans kunstmatig worden omzeild, wat in strijd is met menige wettelijke regel welke ook geld voor de NAM. V. en haar dochter BV. het C V W.

22.
Al het geen is genoemde en wordt verwoord is een ontwerp besluit en kan derhalve niet als vast staand worden gezien en derhalve moeilijk in een zienswijze worden belicht.

23.
Op grond van voornoemde is enig uitvoerig commentaar in minuut niet echt mogelijk.

ORIGINEEL

Tenslotte,

Meneer de minister, geachte heer Wiebes, ik ben u erkentelijk voor de gelegenheid die u mij en anderen bied om onze grieven of zo u wilt opmerkingen uit te brengen.

Gelet op de waarde die u, blijkens o.a. uitspraken in de 2e kamer, hecht aan de geboden inbreng van betrokken burgers vertrouw ik er op dat u de naar voren gebrachte overwegingen, zwaarwegend, meeweegt en transparant betrekt bij uw besluitvorming.

Met dank voor Uw welwillende aandacht, in afwachting van uw schriftelijke ontvangstbevestiging en berichtgeving over het verdere verloop van de procedure,

Hoogachtend,

NB.
Bovengenoemd is middels het digitale zienswijze formulier verzonden en per Post NL. als getekend stuk, IN DUPLICAAT , naar Bureau Energie projecten, Inspraakpunt Gaswinning Groningerveld,Postbus 248, 2250 AE Voorschoten.

10243433

DGETM.

Delfzijl, 16 september 2018

Geachte minister Wiebes,

Bijgaand mijn commentaar op Uw ontwerp winningsbesluit gaswinning.

Vriendelijke groeten

Onderwerp:
Zienswijze op het Ontwerp winningsbesluit van minister Wiebes

Minister Wiebes heeft het voornemen in het gasjaar 018/2019 maximaal 19,4 miljard kubieke meter gas te winnen in het Groninger gasveld en dat hij de gaswinning wil beperken zodat die uiterlijk in 2030 wordt beëindigd.
De minister vindt dat hij zo tegemoet komt aan de bezwaren van de Raad van State tegen zijn vorige besluit. De Raad van State vond dat toen de veiligheid van de bewoners niet was meegenomen en dat niet was gemotiveerd waarom de veiligheid van de bewoners minder zwaar moet meewegen dan de leveringszekerheid.

Dat nu aangegeven wordt dat de gaswinning in Groningen uiterlijk in 2030 wordt beëindigd is een enigszins positief element in het winningsbesluit, maar gaat m.i. lang niet ver genoeg. De minister benadrukt voortdurend dat de gaswinning wordt beëindigd en dat daarmee de veiligheid van de Groningers sterk verbetert.
Maar dat is een laakbare opmerking als het zo wordt gebracht. Het zou veel eerlijker en correcter zijn als de minister zou zeggen dat de onveiligheid van de Groningers wellicht iets kleiner wordt, maar dat hij daarvoor geen garanties kan geven. En dat het bovendien nog meer dan 10 jaar gaat duren voordat de gaswinning mogelijk op nul komt en dat er daarna wellicht nog heel veel jaren risico's zijn voor de bevolking in Groningen. Veel deskundigen beweren dat het risico op een aardbeving nog jaren op een onaanvaardbaar hoog niveau ligt!

Als minister Wiebes in het programma Zomergasten van Janine Abbring voor alle Nederlanders durft te beweren dat de Nam en de Shell, dan wel de Rijksoverheid bevingschade zullen vergoeden tot in der eeuwigheid, dan lijkt mij dat een bewering die zeker in het winningsbesluit moet worden opgenomen.
Als dat zou gebeuren wordt er wellicht een klein begin gemaakt om het vertrouwen van de Groningers enigszins te herstellen in de rijksoverheid als het om de aanpak van de schades door de gaswinning gaat. Naar mijn mening en ervaring is dat vertrouwen bij de Groningers (vrijwel) helemaal weg! Mede door de aanpak van de 1500 schadegevallen!

Kort samengevat is mijn oordeel over het winningsbesluit:
-Aan de veiligheid van de Groningers wordt nog steeds veel te weinig aandacht geschonken.
-De leveringszekerheid van gas heeft nog steeds onevenredig veel prioriteit.
-Aan herstel van vertrouwen wordt door de rijksoverheid nog veel te weinig gedaan.
-De uitspraak van minister Wiebes in de uitzending van Zomergasten dat Groninger burgers eeuwigdurend kunnen rekenen op een redelijke vergoeding van bevingsschade dient in het ontwerpbesluit te worden opgenomen.
-Schadeafhandeling (voor alle schades: schade aan huizen en andere gebouwen, waardevermindering, psychische klachten e.d.) moet veel sneller worden gerealiseerd.

Vriendelijke groeten,

16 september 2018

Er is gebleken dat de pagina’s 669 en 670 van de inspraakbundel niet goed leesbaar zijn. Omwille van de leesbaarheid zijn op 17 juli 2017 beter leesbare versies van deze pagina’s aan de bundel toegevoegd.

Aan de minister van
Economische Zaken en Klimaat
Exc. E. Wiebes
p/a Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt gaswinning Groningen
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Warffum, 12 September 2018

Excellentie,

Bij dezen wil een zienswijze indienen op het ontwerp-instemmingsbesluit Groningen gasveld 2018-2019 dat van 24 augustus tot 4 oktober van dit jaar ter inzage ligt.

Inmiddels is een aannemer zes keer langs geweest om een deel van mijn huis weer op orde te brengen, dit op kosten van de NAM of het CVW. Ik vind mijzelf dus belanghebbende bij dit besluit. Mocht U het hiermee niet eens zijn, bv ik omdat buiten een of andere contour val, dan verzoek ik U mij dit te melden, zodat ik me daar tijdig tegen kan verweren met een beroep op bijvoorbeeld de Algemeene Wet Bestuursrecht.

Na deze wellicht wat kribbig overkomende opmerking wil ik om te beginnen mijn waardering uitspreken voor Uw besluit de gaswinning op zo kort mogelijke termijn te beëindigen. Vergeleken met een goed jaar geleden is er nu een wereld van verschil in veel opzichten. Wel is de klus nog niet af en zie ik vier grote onderdelen van het probleem.

1. De implementatie van het Basispad
2. De versterking
3. De afhandeling van de schades van voor 31 maart 2017.
4. De afhandeling van de schades van na 31 maart 2017.

Om te beginnen met het Basispad.
Voor de goede orde wil ik refereren aan het overzicht van de maatregelen op blz 7 van het kamerstuk DGETM-E1/18113164 dd 6 juni 2018 , Voortgang maatregelen gaswinningsbrief.

a.. Ombouw 53 industriële grootgebruikers:
Op blz. 40 van het ontwerp instemmingsbesluit wordt beschreven dat er een landelijk net is voor 170 grootverbruikers en een regionaal net voor kleinverbruikers en huishoudens.
Ik neem nu aan dat de 53 grootste grootverbruikers in die 170 zijn bevat.
In dit landelijk net zit nu laagcalorisch gas.
Mijn vraag is nu: Hoe kun je nu een klein aantal van die 53 grootverbruikers omzetten op hoogcalorisch gas zonder de inhoud van dit landelijk net om te zetten naar hoogcalorisch gas. Als je dit wel doet hebben de overige grootverbruikers een probleem, lijkt me.
De oplossing is dan een parallel landelijk net voor hoogcalorisch gas.
Dan kun je ieder bedrijf er afzonderlijk op aansluiten zonder de rest te hinderen.
Als dit zo is geven de figuren 4 en 5 op blz 11 en 12 van de brief van de Gasunie van 27 maart aan de minister een te optimistisch beeld. Dat parallelle net moet je eerst aanleggen en dat kost tijd. De lijntjes moeten dus eerst horizontaal lopen.
Onduidelijk is me waar die meer dan E. 200 mln voor bedoeld is, genoemd in het Overzicht. Voor de aanleg van een parallel net of ter compensatie van de bedrijven die moeten omschakelen van laag naar hoogcalorisch gas.
Aangezien dit bedrag niet is gespecificeerd

lijkt me dat er een bijlage bij dit ontwerpbesluit moet komen met een gespecificeerde begroting en tijdsplanning. Naar mijn gevoel kan dit project en ook de omschakeling van de overige grootverbruikers zomaar uit de hand lopen en als dat ook financieel het geval is moet worden overwogen een tweede extra stikstoffabriek te bouwen.
Dit klemt nog meer als de regionale netten gevoed worden uit het landelijke net.

b. Afname vraag Duitsland:
Uit het overzicht krijg je de indruk dat dit een eenmalige zaak is.
In het verleden werd gesteld dat die vermindering met 2 bcm per jaar zou toenemen totdat in 2029 of 2030 er niets meer hoeft te worden geleverd. Ik herinner me een hoorzitting van de Tweede vaste kamerkommissie van EZ waarin een duitse functionaris dit in het nederlands uitlegde. De hiushoudens zouden dus overschakelen op hoogcalorisch gas, een project van 10 jaar met 4 bezoeken per huishouden. Per jaar is dan een extra 2 bcm minder Gronings gas nodig. Waarom dit nu anders is wil ik graag weten.

c. Overige maatregelen:
Het lijkt me dat het moment waarop deze effectief worden nogal onzeker is.

Samenvattend is mijn conclusie dan ook dat het geen kwaad kan op zijn minst een tweede stikstoffabriek te gaan plannen als **verzekering** voor het geval de overige maatregelen minder of later in de tijd effect sorteren dan gedacht.

Nu dan die versterking:
We weten nu nog steeds niet welke huizen technisch gezien in de hele regio versterkt zouden moeten worden. Toezegging op basis van achterhaalde winningsscenario's worden uitgevoerd, maar de kern van het hele probleem ligt mijns inziens besloten in de voorlaatste zin op blz 80 van de aanvulling op het winnningsplan van de NAM dd 15 juni 2018 waar we lezen: "However the Hazard and Risk Assessment provides a useful tool for prioritisation of building inspections".
Hieraan moet wel meteen toegevoegd dat de uitkomsten van deze HRA in de loop der jaren nogal fluctueren (zie tabel 2-1 op blz 17 van het SodM rapport tbv het Mijnraadadvies).
We weten niet wat er aan dit model is geknutseld om tot dit laatste maatschappelijk wat aanvaardbaarder aantal te versterken woningen te komen. Voorlaatst aantal was 100.
SodM concludeert op dezelfde bladzij dan ook terecht dat de modellentrein van NAM "nog niet voldoende robuust is".
SodM komt op grond van hun statistische berekeningen tot een kernaantal van 1900 te versterken wonngen. Welke dat zijn moet ook nog nader worden bepaald.
Het panel van hoogleraren heeft weer een andere mening. Zij vinden de onderliggende aannamen van SodM niet juist en komen tot een statistisch aantal van 190 te versterken woningen. Dit alles om het hoofd te bieden aan een aardbeving van 5.0 op de schaal van Richter, die een kans heeft om voor te komen van 0,3 % per jaar maximaal en binnen een paar jaar van 0,2 % per jaar (eens in de 475 jaar).
De bedoeling is dan niet dat er geen schade ontstaat, maar dat er geen doden vallen.
Dit vinden we ook terug in de **voorlichtingskrant van de BMWE gemeenten van juli 2018**.
Op de voorpagina lezen we:
Wat houdt aardbevingsbestendig in?
Uw huis of pand is zo gebouwd of aangepast dat u het bij een aardbeving van 5.0 op de schaal van Richter veilig kunt verlaten.